

PRACTICÆ
MEDICINÆ
LIBER QVARTVS.

Autore

DANIELE SENNERTO
D. ET MEDICINÆ IN.
ACADEMIA VVITTEBERGENSI
PROFESS. PUBL.

CVM TRACTATV DE INFANTIVM
morbis eiusdem Auctoris.

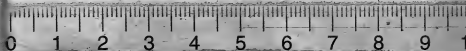

Regius &

LVGDVNI,
SVMP. PETRI RAVAVD,
via Mercatoria, ad S. Petri vexillum.

M. DC. XXXIII.

LIBER QVARTVS
MEDICINÆ
PRACTICÆ

Amore

DANIEL SENNERT
D. ET MEDICINÆ
ACADEMIAE WITTENBERGENSIS

TRACTATVS DE
MORBO INFLUENTIAE

Medicum

SVMPIT PETRI RAVAVI
via Nicolaitarum ad S. Petri vexillum

M. DC. XLVII

SERENISSIMÆ AC POTENTISSIMÆ
PRINCIPI ET DN. DN.

MARIÆ ELEONORÆ,
SVECORVM, GOTHORVM
AC VANDALORVM REGINÆ,
magnæ Finnoniæ Principi, Esthoniæ, Ca-
reliæque Duci, Domina Ingriæ, &c.

NATÆ MARCHIONISSÆ EX
*Electoralī Brandenburg. Prosapia, Borussia,
Iulia, Cluivæ & montium duci, &c.*

DOMINÆ MEÆ CLEMENTISSIMÆ,

Salutem & felicitatem perpetuam

P.

SATIS iniqui, *Serenissima Regi-
na, Domina Clementissima*, Fœmi-
nis Viri quidam, etiam Magni,
fuerunt; è quorum numero nec
eximendus Aristoteles, qui, 2. *de gen. animal.*
cap. 3. fœminam marem mutilatum esse scri-
bit, & 4. *de gen. animal. cap. 3.* tantum non
monstris

monstris fœminas accenser. Naturæ certè
primum errorem, quo ad monstri generatio-
nem tendat, fœminæ generationem esse pu-
tat; & 7. *de republ. cap. 16.* pro imperfectione
habet, fœminam generari. Verùm naturam,
quæ nuspiam est, imaginarius est, Creationis
rerum ignarus, Aristoteles. Natura, quæ or-
dinaria Dei potestas est, vt eam I. C. Scaliger,
Exerc. 188. & 359. sect. 11. definit, Dei, rerum
omnium Creatoris, iussu & potestate omnia
agit. Creauit verò Deus opt. max. hominem
Virum & Fœminam, & per eos humanum
genus, olim in cœlos ad vitam beatam æter-
namque transferendum, conseruari & mul-
tiplicari voluit. Quæ ergo natura esset, quæ
se ipsam perditum iret, & suo fini contra-
rium intenderet? cùm omnino paucis annis
genus humanum interiret, si id primò pro-
positum haberet, vt saltem masculi generen-
tur. Et si contra naturæ intentum, imò error
quidam naturæ esset fœminæ generatio, non
tot (cùm nunquam tot erròres natura com-
mittat, quàm perfectà opera edat) fœminas,
quot mares produceret. Quod enim fœmi-
næ numero vincant, planum cuique esse po-
test antiquitatum memoriam ab vltimo
principio reperenti, atque id Athenis expe-
rientia comprobauit, nec ita pridem Ve-
netiis,

netiis, cum census ageretur, vt Bodinus,
lib. 5. de republ. cap. 2. scribit: non quod vel
à bellis, vel peregrinationibus, ab omnibus
periculis, quæ Viros obire necesse est, sedu-
cantur, vel quod, vt idem parum honestè &
prudenter de natura & fœminis sentiens lo-
quitur, in naturæ vniuersitate rerum dete-
riorum maior sit affluentia, quàm pretiosa-
rum: sed quia naturæ commoditas, imò ne-
cessitas id ita requirebat. Obseruatum enim
& annotatum, in magnis & populosis Re-
buspublicis, non solum plures fœminas re-
periri, sed & gigni, & id annotatum Norim-
bergæ, vbi cum viginti mille masculi fue-
rant geniti, non pauciores puellæ natæ fue-
runt, imò vno atque altero centenario nu-
merum masculorum superarunt. Neque ali-
quid imperfecti in fœminis apparet. Mem-
bra equidem virilia non habent: sed nec
habere debent; sicut contra mares mulie-
bribus iure naturæ carent. Cætera quod
attinet, animo & corpore perfectæ sunt, ita
tamen, vt ad hominis procreationem ido-
neæ essent. Nam quod Viragines quædam
temperamento & reliqua corporis constitu-
tione viris æquales penè sunt, in sexu fœ-
mineo non perfectio, sed imperfectio est. Et
quia aliæ in generatione hominis partes sunt

ſceminæ,quàm viri, etiam in ciuili illa ſocie-
tate ſceminarum officia à virorum officiis
diſcerni, & ad illum finem, qui ipsis pro-
prius eſt, dirigi debent: nec, quia virorum
officia non obeunt, contemnendæ ſceminæ;
cùm aliæ ipſarum partes ſint. Equidem Pla-
to, ſ. *de Republ.* communem vult eſſe ſcemi-
nis cum Viris Reipublicæ adminiſtratio-
nem, & Plutarchus alicubi ſcribit, eandem
eſſe virtutem Virorum mulierumque:geſſe-
runtque bella Amazones: gens Indorum
Pandæ regnata ſceminis fuit:& apud Meroën
ſcimina Cendace regnauit,quod nomē mox
in Reginas alias deriuatum: & Mania Zenis
Satrapæ in Æolide vxor,marito ex humanis
excedente, à Pharnabazo impetrauit,vt eius
vices vicarias gereret,quas partes ita obiuit,
vt non modò ciuitates iuris ſui ſeruaret in-
concuſſas,ſed & Lariffam adiiceret Imperio,
& Tamaxiton & Colonas mari adiacentes;
quin & Pharnabazo expeditionum fuit co-
mes in Myſos & Piſidas, & propterea ab eo
magnificè honoratâ, & conſiliis adhibita ſæ-
pius fuit. Artemiſia irruentes Rhodios claſſe
exiit, Inſulamque domuit, erecta in vrbe
ſtatua, quæ ciuitati ſtigmata inurere videret-
tur. Pluriimæ etiam ſceminæ literis excellue-
runt. Daphnen Tireſiæ filiam,apud Delphos
ſolitam

solitam vaticinari, verificatione adeo præcelluisse memorant, ut ex eius carminibus multa ad sui poematis culturam transtulisse Homerus credatur. Exstant quoque Sapphus & aliarum foeminarum carmina elegantissima. Verùm femoucantur sanè à ciuilibus & publicis officiis foeminae, & in hoc Viris cedant, ac suae sint Viris prerogativae: tamen qua Viros rursus superant foeminae, habent pulchritudinem, formaeque elegantiam, & vultus dignitatem, ac totius corporis venustatem. De qua elegantissimi Anacreontis versus exstant:

Φύσις κέρατα ταύροις,

Ὅπλα δ' ἐδωκεν ἵπποις,

Ποδωκίλλω λαγωοῖς,

Αἶεσι χάσμι' ὀδόντων,

Τοῖς ἰχθύσι τὸ κινεῖν,

Τοῖς ὀρνέοις πέταλα,

Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα.

Γαυαίῃν ἐκ ἐτ' εἶχεν.

Τί οὖν δίδωσι; κακόν,

Ἀντ' ἀσπίδων ἀπασῶν,

Ἀντ' ἐγχείων ἀπάντων.

Νεκὰ δ' ἐκ σίδερον,

Καὶ πῦρ καλὴ τις ἔσθ'.

Tauris, ferire cornu,

Equo, ferire calces,

Lepori, valere cursu,

Natura dat; leoni

Dentes hiante victu.

Pisces docet natâre,

Aues docet volare:

Prudentiam Viris dat.

At faminis nequiuit.

Quid ergo donat illis?

Decoram habere formam,

Pro parvulisque cunctis,

Pro lanceisq; cunctis.

Quin flamma cedat illi

Ferrumque, si qua pulchra est.

Nec tamen sola forma, quæ ut non omnibus datur, ita bonum fragile est, foeminae Viris antecellunt, sed & alias dotes, quibus Viri ca-

rent, fœminæ habent, & officia humanæ so-
cietati non minus vtilia, quàm Viri, præstant,
dum liberos generant, atque educant, & fa-
miliam administrant. Si fœminæ non essent,
nos Viri non essemus, & cum cœpissimus
esse, actum esset de nobis sine cura & solli-
citudine materna. Hæ nos propriis visceri-
bus novem menses gerunt: hæ sanguine suo,
mox & lacte ex illo genitos nos alunt: hæ in
sinu suo & brachiis gerunt: hæ fletibus &
eiulantibus cantu & solatio blandiuntur: hæ
nostri causa infomnes noctes agunt: hæ ma-
nu prehenso infirmos adhuc circumducunt:
hæ domi, hæ foris nobis adsunt, & , ne quid
damni patiamur, cauent: hæ nudos vesti-
mentis operiunt, famelicos alunt: hæ rudes
& ignaros religionis, Abba, Pater, balbutire
docent: hæ Dei verum cultum & timorem à
teneris vnguiculis nobis monstrant: hæ con-
siliis & monitis teneros & rerum imperitos
regunt: hæ adultos etiam omni ope, auxilio
& favore iuvare nunquam desistunt.

Dum verò ita nostri causa laborant Fœ-
minæ, & varias conservandi & propagandi
generis humani gratia molestias sustinent,
variis morbis obnoxie sunt. Neque enim
saltem eos morbos, quos Viri, sæpe & ipsæ
sustinent, sed & peculiare habent, eosque
fatis

fatis multos. Id quod Medicos & Antiquos
& Recentiores mouit, vt peculiare de Mu-
lierum morbis libros scriberent Quos & ego
imitatus, cum libros tres Practicæ Medici-
næ, de morbis & symptomatibus Viris &
Mulieribus communibus, vel Viris propriis,
absoluissém: quarto hoc morbos & sympto-
mata Fœminis propria & magis familiaria
subiungere volui, imò debui. Quibus &
morbos ac symptomata, quæ Infantes fre-
quenter corripere solent, addidi.

Cum verò hunc Librum, qui de Mulie-
rum & Infantium morbis agit, magis decorẽ
Fœminæ alicui, quàm Viri dedicari posse
putarem, & de Fœminâ aliqua Illustri, ex
cuius nomine præscripto splendor aliquis ei
accedere posset, cogitarem: fieri non potuit,
quin statim *Sereniss. Maiestatis Vestra*, nomen
mihi in mentem veniret. Quæ enim alia,
quàm Tanti Regis Tanta coniux exiguum
hunc meum laborem splendidissimi sui no-
minis luce magis illustrare possit? Nam seu
Illustrissimam stirpem, seu animi dotes exi-
mias, seu fortunatissimum coniugum, quo
Tanto Regi, cuius Heroicas virtutes & facta
totus terrarum Orbis admiratur, & omnis,
quæ futura est, loquetur posteritas, iuncta
est, considerem, omnia ea talia sunt, quæ

omnium oculos & animos in se conuertunt.
Vt ergo *Sereniss. Maiestas Vestra*. Librum
hunc, quem *Sereniss. Maiest. Vestra* meo no-
mine Vir C. L. & Excell. Dn. D. *Iohannes*
Schletzerus, Sereniss. Maiestatis Vestra Archia-
trus, amicus meus antiquus, humilimè of-
fert, per se minùs splendidum, Illustrissimi
sui nominis splendidissima luce illustrare
non dedignetur, eumque fronte serena at-
que animo clementissimo suscipiat, qua
possum animi submissione oro. Deumque
opt. max. veneror, vt *Sereniss. Maiestatem Ve-*
stram vt & *Sereniss. ac Potentiss. Regem Con-*
iugem, saluos & incolumes, & vndiqua-
que felices florentesque diutissimè præstet
ac tueatur. Dat. Vvittebergæ, Cal. Sept.
An. M. DC. XXXII.

Sereniss. Maiestatis Vestra

Subiectissimus,

DANIEL SENNER TVS,

D. Medicinæ in Academia Vvittebergensi Professor
P. & *Sereniss. Elect. Sax. Medicus.*

INDEX

INDEX CAPITVM

LIBRI QVARTI

PARTIS PRIMÆ,

SECTIONIS PRIMÆ,

De Pudendi & ceruicis Vteri muliebris morbis.

Cap.		Pag.
I.	De Orificij pudendi angustia & amplitudine.	5
II.	De Mentula muliebri.	8
III.	De Atretis, Clausura & Angustia ceruicis & oris Vteri.	12
IV.	De Pustulis & scabritie pudendi.	21
V.	De Vteri ceruicis condylomatibus.	23
VI.	De Pudendi & ceruicis vteri verrucis.	25
VII.	De Hæmorrhoidibus vteri.	27
VIII.	De Vlceribus ceruicis vteri.	30
IX.	De vteri ceruicis Rhagadibus.	36
X.	De Fistulis colli vteri.	38
XI.	De Cancro vteri.	41
XII.	De Gangræna & Sphacelo vteri.	44

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Vteri ipsius morbis.

Cap.		Pag.
I.	De Temperie vteri cognoscenda.	47
II.	De Intemperie vteri calida.	51
III.	De Intemperie vteri frigida.	53
IV.	De Intemperie vteri humida.	55
V.	De Intemperie vteri sicca.	56
VI.	De Intemperiebus vteri compositis, & cum ma- teria.	58

VII. De

I N D E X

VII.	De vteri conformatione vitiosa.	63.
VIII.	De Vasorum vteri p.n.apertione.	67
IX.	De vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis.	70
X.	De vteri magnitudine aucta & primò de vteri inflatione.	73
XI.	De vteri Hydrope.	81
XII.	De Tumore vteri è sanguine in venis eius con- tentos.	90
XIII.	De Inflammatione vteri.	91
XIV.	De vteri Scirrho & Cancro.	100
XV.	De vteri situ mutato, & primò de Adscensu vteri.	105
XVI.	De vteri procidentia.	113
XVII.	De Hernia vterina.	131
XVIII.	De Vulneribus & Ruptura vteri.	135
XIX.	De Ulceribus & Corruptione vteri.	136
XX.	De morbis testiculorum & vasorum genitalium in foeminis.	139

PARTIS SECVNDÆ, SECTIONIS PRIMÆ.

De Symptomatibus, quæ foeminis in vtero accidunt.

Cap.		Pag.
I.	De vteri imbecillitate.	143
II.	De Pruritu vteri.	147
III.	De dolore vteri.	148
IV.	De affectu vteri, qui à sua uolentibus & foetidis excitatur.	155

SECTIONIS SECVNDÆ,

*De Symptomatibus, quæ circa menstruorum fluxum accidunt,
& aliis præter naturam ex vtero fluxionibus.*

Cap.		Pag.
I.	De Fluxu sanguinis menstruo.	163
II.	De Mensibus nimis maturè fluentibus.	174

III. De

C A P I T V M.

III.	De Mensium defectu & suppressione.	175
IV.	De Mensium paucitate.	205
V.	De Mensium stillicidio.	207
VI.	De nimio Mensium fluxu.	211
VII.	De Mensibus cum molestia & grauibz Symptomatibus fluentibus.	228
VIII.	De Menstruis vitiosis & decoloribus.	230
IX.	De Menstruis debitum tempus anteuertentibus.	234
X.	De Menstruis ultra consuetum tempus subsistentibus.	238
XI.	De Mensium per aliena loca excretionem.	240
XII.	De fluore muliebri.	243
XIII.	De Gonorrhœa.	254
XIV.	De rebus alienis ex utero excretis.	255

SECTIONIS TERTIÆ,

De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus ferè sæminis post pubertatem ex utero euenire solent.

Cap.		Pap.
I.	De Virginitate.	257
II.	De Morbo virgineo seu febre alba, & fœdis Virginum coloribus.	269
III.	De Symptomatibus ex utero, seu partium aliarum cum utero consensu, & hysterice affectionibus in genere.	284
IV.	De Suffocatione uteri.	289
V.	De Furore uterino.	315
VI.	De Melancholia Virginum & viduarum.	327
VII.	De Epilepsia ex utero.	332
VIII.	De dolore capitis ex utero.	338
IX.	De Cordis affectibus, & arteriarum in dorso & hypochondriis pulsatione ex utero.	341
X.	De Lienis p.n. affectionibus, & hypochondriaca ex utero.	344
XI.	De Epatis p. n. affectione, & Barbz prouentu ex consensu uteri.	346
XII.	De Ventriculi præter naturam ex utero affectionibus.	348

SECTIO

I N D E X

SECTIONIS QVARTÆ,

De Symptomatibus, quæ fiunt circa Conceptionem.

Cap.		Pag.
I.	De Veneris appetitu læso.	351
II.	De Sterilitate & Conceptionis defectu.	354
III.	De Sterilitate ad tempus, & raro conceptu.	375
IV.	De Conceptione & foetus formatione.	380
V.	De Gemellorum & numerosæ prolis generatione.	386
VI.	De Superfoetatione.	390
VII.	De Vitiosa foetus formatione.	394
VIII.	De foetu lapidefacto seu Lithopædio.	410
IX.	De Mola.	416
X.	De Monstris.	431
XI.	De falsa conceptione & grauidatione.	435

SECTIONIS QVINTÆ,

De Regimine grauidarum, & affectionibus præter naturam quæ grauidis accidunt.

Cap.		Pag.
I.	De Signis Conceptionis.	438
II.	De Regimine & Diæta grauidarum.	442
III.	De Curatione grauidarum in genere.	446
IV.	De Symptomatibus, quæ grauidis primis gestationis mensibus accidunt.	458
V.	De Symptomatibus, quæ grauidis mediis gestationis mensibus contingunt.	463
VI.	De Symptomatibus, quæ grauidis vltimis mensibus accidunt.	467
VII.	De Foetus debilitate.	470
VIII.	De Vagitu vterino.	475

SECTIONIS SEXTÆ,

De Symptomatibus, quæ circa partum accidunt.

Cap.		Pag.
I.	De Partu in genere.	477
II.	De Abortu.	494
III.	De Partus naturalis signis & modo, regimine parientium, & officio obstetricis.	512
IV.	De Partu difficili naturali.	515
V.	De	

C A P I T V M.

V.	De partu vitioso seu difficili præternaturali.	525
VI.	De Partu tardo.	532
VII.	De Partu nullo, & foetu in vtero mortuo.	533
VIII.	De Partu Cæsareo.	556

SECTIONIS SEPTIMÆ,

*De Regimine puerperarum, & affectionibus præternaturam
quæ post partum eis accidunt.*

Cap.		Pag.
I.	De Regimine puerperarum.	572
II.	De Secundina & mola post partum retenta.	575
III.	De purgatione post partum imminuta vel retenta.	579
IV.	De nimio sanguinis post partum fluxu.	583
V.	De doloribus post partum, & ventris tormi- bus.	585
VI.	De ruptura vulvæ ad anum, vteri prolapsu, in- flammatione, ulceribus, suffocatione, ac proci- dentia ani.	588
VII.	De Vigiliis, deliriis variis, & Epilepsia puerpera- rum.	590
VIII.	De vteri, ventris, & pedum tumore à partu.	591
IX.	De Vomitu, fluxu alui, aluo duriore, & urinæ in- continentia puerperarum.	592
X.	De Rugis ventris post partum ac pudendi dilata- tione emendanda.	595
XI.	De Febribus & morbis acutis puerperarum.	597

P A R T I S T E R T I Æ,

De Mammarum præter naturam affectionibus.

SECTIONIS PRIMÆ,

De Morbis mammarum.

Cap.		Pag.
I.	De mammarum numero & magnitudine vitiosa.	611
II.	De mammarum ex lacte tumore.	615
III.	De inflammatione & erysipelate mammarum.	617
IV.	De Oedemate mammarum.	623
V.	De Scirrhus mammarum.	625

VI. De

I N D E X

V. I.	De mammarum glandulis tumentibus, scrofulis & strumis.	630
V. I. I.	De Cancro mammarum.	632
V. I. I. I.	De vlceribus & fistulis mammarum.	644
I. X.	De vasorum in mammis angustia.	645
X.	De rebus alienis in mammis genitis.	647
X. I.	De morbis papillarum.	649

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus mammarum.

Cap.		Pag.
I.	De Lactis & Lactationis defectu.	653
I. I.	De Lactis redundantia.	658
I. I. I.	De Lactis vitiis & coagulatione.	662
I. V.	De Lactis per aliena loca excretionem.	665
V.	De rebus alienis per mammas excretis.	666
V. I.	De colore papillarum mutato, & mammarum dolore.	668

I N D E X C A P I T V M

Tractatus de Morbis Infantum:

P. A. R. T. I. S. P. R. I. M. Æ,

De Diæta & Regimine Infantum.

Cap.		Pap.
I.	De Nutricis electione, & diæta.	674
I. I.	De Lactis boni conditionibus.	681
I. I. I.	De Lactis vitiis emendandis.	682
I. V.	De Diæta & Regimine infantum recens natorum.	685
V.	De Diæta infantis à dentitione vsque ad abla-	
	tionem.	691
V. I.	De Infantis ablaetatione.	693
V. I. I.	De Diæta infantum post ablaetationem.	694

P. A. R. T. I. S.

C A P I T V M.

PARTIS SECVNDÆ,

De Morbis & Symptomatibus Infantium.

Cap.	Pag.
I. De Infantium morbis in genere.	696
II. De Febribus infantium, & variolis ac morbillis.	700
III. De Crusta lactea, achoribus & fauis.	704
IV. De Tinea.	708
V. De Phthiriasi.	712
VI. De hydrocephalo & capitis inflatione.	720
VII. De Siriasi.	722
VIII. De pauore in somno.	725
IX. De Vigiliis nimis.	727
X. De Epilepsia & Conuulsione.	730
XI. De Strabismo.	734
XII. De Aurium dolore, inflammatione, humiditate, vcleribus & vermibus.	735
XIII. De Aphthis, vesiculis gingiuarum, & inflamma- tione tonsillarum.	737
XIV. De dentitione.	738
XV. De Vinculo linguæ soluendo, & ranula sub lin- gua.	742
XVI. De Catarrho, tussi, & difficili respiratione.	743
XVII. De Singultu.	746
XVIII. De Vomitu.	748
XIX. De Torminibus ventris.	750
XX. De Ventris & hypochondriorum inflatione.	752
XXI. De alui fluxu.	753
XXII. De alui adstrictione.	758
XXIII. De Lumbricis.	761
XXIV. De Hernia.	768
XXV. De vmbilici prominentia.	770
XXVI. De vmbilici inflammatione.	772
XXVII. De Ani procidentia.	774
XXIX. De Calculo vesicæ.	775
XXIX. De difficultate & retentione Vrinæ.	777
XXX. De Vrinæ incontinentia.	779
XXXI. De Intertrigine.	781
XXXII. De Macie & Fascinatione.	782

INDEX QVÆSTIONVM,

P A R T E I.

Cap.		Pag.
I.	Per quas venas menstrua effluant.	16
II.	Qua ratione hæmorrhoides vteri à mensium fluxu & suppressione differant.	29
III.	An in Inflatione vteri flatus quandoque in ipsa cavitare vteri contineantur.	80
IV.	An in Inflammatione vteri in pedibus ad reuellendum venæ sectio fieri debeat.	96
V.	An vterus in fœminis reuera aliquando adscendat.	105

P A R T E II.

Cap.		Pag.
VI.	An Pruritus vteri sit idem cum furore vterino.	147
VII.	An vterus odores percipiat.	156
VIII.	An vterus sursum moueatur.	158
IX.	Quomodo suaueolentia suffocationem vterinam inducant.	161
X.	An mulier concipere possit, cui nunquam menses fluxerunt.	167
XI.	An sanguis menstruus solum quantitate sit superfluus, an verò etiam qualitate sit vitiosus.	169
XII.	Quomodo locus Aristotelis 7. de histor. animal. cap. 2. sit intelligendus.	171
XIII.	An fœminæ non grauidæ lac in mammis habere possint.	181
XIV.	An plures dentur causæ suppressionis mensium, quàm cap. 3. enumeratæ sunt.	199
XV.	Quæ vena in suppressione mensium aperienda sit.	201
XVI.	Quo tempore vena reuocandorum mensium gratia sit aperienda.	204
XVII.	An ab vteri vatorum angustia vel semiangustia pauci menses fiant.	206

XVIII. An

QVÆSTIONVM.

- XVIII. An reuulsionis gratia in cruribus frictiones & ligaturæ fieri possint. 227
- XIX. Per quas vias fiat fluor muliebris. 246
- XX. An venæ sectio in fluore muliebri locum habeat. 253
- XXI. An Diuretica conueniant in fluore muliebri. 254
- XXII. An hymen virginittatis indicium in omnibus virginibus ad pareat. 258
- XXIII. An Virgines necessariò in primo coitu sanguinem effundant. 263
- XXIV. An vuluæ adstrictio virginittatis signum sit. 265
- XXV. An lac in mammis ad parens amissæ virginittatis signum sit. ibid.
- XXVI. An ægris res absurdæ, quas appetunt, sint concedendæ. 281
- XXVII. An motus & exercitatio in morbo virgineo competat. 282
- XXVIII. An Venus virgineo morbo laborantibus utilis sit. 283
- XXIX. An Venæ sectio in morbo virgineo locum habeat. 284
- XXX. Qualisnam propriè affectus præter naturam sit suffocatio vterina. 308
- XXXI. Quæ sit vera caussa suffocationis vterinæ. 309
- XXXII. An vinum in hysterico paroxysmo exhibere liceat. 314
- XXXIII. An Camphora sit frigida vel calida, & an Venerem exstinguat. 326
- XXXIV. Qua in parte capitis dolores ex consensu vteri in fœminis excitentur. 340
- XXXV. An per odores explorari possit; an fœminæ steriles vel fœcundæ sint. 369
- XXXVI. An Virgines valetudinariæ nubere debeant. 378
- XXXVII. Qua ratione Imaginatio formationem fœtus ruert. 403
- XXXVIII. An mola sine viri congressu, & sine virili semine generari possit. 428
- XXXIX. An ex vrina cognosci possit fœminam esse grauidam. 441
- XL. Antenuis diætã grauidis conueniat. 447
- XLI. An Venæ sectio & sanguinis missio grauidis conueniat. ibid.

INDEX CAPITVM.

XLII.	An grauidas purgare liceat.	452
XLIII.	An purgare, an verò sanguinem mittere, in grauidis periculosius sit.	454
XLIV.	An abortum, salutis matris gratia concitare liceat. ibid.	
VLV.	An Clysteres, diuretica, & sudorifera grauidis conueniant.	457
XLVI.	An ossa pubis in partu diuellantur.	479
XLVII.	Homo an habeat certum nascendi tempus.	487
VLVIII.	Cur septimo mense nati magis vitales sint quàm octauo nati.	492
XLIX.	An Vteri angustia abortus causa sit.	511
L.	An foetus in vtero, matre mortua, aliquandiu viuere possit.	559
LI.	Quæ Venæ in mulieribus pleuritide laborantibus aperiendæ sint.	603

P A R T E I I I.

Cap.		Pag.
LII.	An à solo sanguine, an verò etiam à lacte inflammatio mammarum fiat.	620
LIII.	Coagulatio lactis quot modis & à quibus causis fiat.	662
LIV.	Per quas vias lac per vesicam & vterum excernatur.	665
LV.	An sanguis è mammis effluens furorem significet.	667
LVI.	An papillarum color mutatus, amissæ virginitatis signum sit.	668

LIBER QVARTVS.

*De Mulierum præter naturam
affectionibus.*

P R O O E M I V M.

POST QVAM morbos & symptomata, quæ omnibus in corpore humano partibus, in capite, pectore & ventre inferiore accidunt, quæque viris & mulieribus sunt communia, vel viros solum infestant, explicauimus: proximum iam est, ut de morbis & symptomatibus, quæ mulieribus propria sunt, agamus. Perinde autem esse puto, siue mulieribus dicam, siue foeminis. Equidem non ignoro, vocabulum *Fœmina* apud Latinos interdum generalius esse, quàm *Mulieris*, & in genere sexum denotare; cum *Mulier* eam saltem significet, quæ amplius virgo non est; unde Cicero obiurgantibus, quod sexagenarius virginem duxerat, respondit: Cras erit *Mulier*; & *Vlpianus*, in l. Alioquin. ff. de contrah. empt. Quod si ego me virginem emere putarem, cum esset *mulier*, emptio valebit. In sexu enim non est erratum. *Mulier* tamen interdum etiam ea dicitur, quæ virum non cognouit, inquit idem *Vlpianus*, in l. Quæritur. ff. de Ædilitio edicto. Et si verò sexus foemininus triplicem statum comprehendit, virginum, mulierum, & viduarum: tamen non opus esse puto, ut peculiariter de harum morbis agamus; cum ex sequenti tractatione facile, quid cuiuslibet status proprium sit, patere pos-

fit. Si quid tamen in specie de iis monendum videbitur, nec illud omittetur.

Caterum, cum Fœmina à sapientissimo Creatore eo præcipuè sine condita sit, ut mari sociata hominem generet, & genus humanum propaget, & proinde semen virile utero excipiat & foueat, è quo cum fœminino mixto homo formetur, & suo tempore in lucem prodeat; atque in lucem editum lacte suo tandiu nutriat, donec cibis solidioribus coquendis par sit: duas corporis partes obtinuit fœmina, quibus à viro differt, uterum & ad eum pertinentes partes, ac mammas. Ideoque de morbis Mulierum acturi, primò de Vteri morbis & Symptomatibus, & quæ ex Vtero in aliis corporis partibus accidunt, præter naturam, affectionibus, deinde de mammarum præter naturam affectibus agemus.

Quæ verò de genitalibus fœmina partibus, de semine, conceptione, fetus formatione & partu dici debent ac solent plurimæ, ad Anatomiam, Physicam & partem Medicinæ Physiologicam pertinent, & ex iis petenda sunt, & exstant de iis egregia Recentiorum, atque inter alia Hieron. Fabricij ab Aquapendente & Adriani Spigelij de fœtu formato scripta. Nos præcipuè de Morbis harum partium & Symptomatibus, quæ iis accidunt, agemus: ubi tamen opus fuerit, nec ea omitemus.

In tota verò hac tractatione pudicas aures oculosque, aut tetricos Catones, ut spero, non offendet, quod res, de quibus agimus, suis nominibus, quæ obscena & fœda vulgò habentur, appellamus, & de rebus naturalibus, ut Natura eas exhibet, loquimur. Quisquis, ut verbis Augustini, lib. 14. de ciu. Dei, cap. 27. in simili materia scribentis, utar, ad has literas impudicus accedit, culpam refugiat, non naturam; facta denotet suæ turpitudinis, non verba nostra necessitatis. Elucet enim, ut Plutarchus, lib. de amore prolis, scribit ex Erasistrato, in omnibus rebus
natura

naturalibus accurata artificiosaque nutra, seu potius Creatoris diligentia, & nulla oratione satis explicari potest, qua industria perfecit ea, qua ad humani generis propagationem attinent. Quae omnia ut sese habent describenda, & suis nominibus appellanda sunt. In quibus describendis, si absque peccato primorum parentum esset, nihil obsceni occurreret, & ut Augustinus, alleg. loc. loquitur. Ita genitale aruum vas in hoc opus creatum seminaret, ut nunc terram manus: Et quod modò hac de re nobis volentibus diligentius disputare verecundia resistit, & compellit veniam, honore praefato, à pudicis auribus poscere, cur id fieret, nulla causa esset, sed in omnia, qua de huiusmodi membris sensum cogitantis attingerent, sine ullo timore obscenitatis, liber sermo ferretur, nec ipsa verba essent, qua vocarentur obscena, sed quicquid inde diceretur, tam honestum, quàm de aliis, cum loquimur, corporis partibus.

P A R S I.

De morbis partium genitalium in Fœminis.

P R Æ F A T I O.

ARTES autem genitales in fœminis commodissimè diuiduntur in pudenda, ceruicem vteri, vterum ipsum, & testes cum suis vasis. Et propterea de partium harum morbis ordine agemus, nimirum primò de orificij pudendi angustia & amplitudine, de mentula muliebri, de Clausura & Angustia vteri, de Pustulis & scabritie pudendi, de ceruicis vteri condylomatibus, de pudendi & ceruicis vteri verrucis, de hæmorrhoidibus vteri, de vlceribus ceruicis vteri, de rhagadibus ceruicis vteri, de fistulis colli vteri, de cancro vteri, de gangræna & sphacelo vteri, postea de intemperiebus vteri, de vaforum vteri angustia & p. n. apertione, de vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis, de vteri Inflatione, hydrope, de tumore vteri è sanguine in venis eius contento, de Inflammatione vteri, de scirrho & cancro vteri, de vteri ascensu & procidentia, de Hernia vterina, de vulneribus & ruptura vteri, de vlceribus & corruptione vteri, & tandem de morbis testiculorum & vaforum genitalium in fœminis.

SECTIO

SECTIO I.

De Pudendi & cervicis vteri muliebris morbis.

CAPVT I.

De Orificij pudendi angustia & amplitudine.

IN muliebri autem pudendo occurrunt rima pudendi, labra, alæ, clitoris, foramen vesicæ, carunculæ myrtiformes, hymen. Primò, Rima fissura est in pudendo muliebri maior, quam ceruix vteri. Eam ambiunt Labia, quæ pudendi interiores partes claudunt. Labiis diductis Alæ in conspectum veniunt, Græcis *ὀμφακ* dictæ, utrîque vna, carne molli & spongiosa constantes, figura & colore cristam galli æmulantes.

In his partibus tres præcipuè occurrunt morbi, nimirum exterioris huius orificij pudendi angustia ac clausura, amplitudo eiusdem, & Mentula muliebris. Primò. *Orificij pudendi angustia.* quidem interdum rima exterioris vteri orificij seu pudendi angustior est, quàm secundum naturam, qui morbus multa incommoda affert, nimirum & in coitu impedimento est, & membrum virile non admittit, vel non sine difficultate admittit, & foetui in lucem prodeunti exitum difficulter concedit. Morbus autem hic cum ferè à prima conformatione & origine sit, Medici opera vix tolli potest, sed orificium hoc vel coitu, vel partu postea dilatatur. Quandoque tamen ex vlcere hoc accidit, ut via hæc ita coalescat, ut vix exiguum foramen pateat. Quandoque etiam ex medicamentis adstringentibus incautè

adhibitis hic morbus oritur. Ita Nicolus Florentinus refert, se vidisse mulierem, quæ post partum, cum obstetrices adhibuissent medicamenta valdè adstringentia, ita clausa reddita fuit, vt non potuerit coitum exercere. Narrat etiam Ioh. Philippus Hæchstetterus, *obseruat. Med. Dec. 3. casu 5. in schol.* Ancillam quandam sponsam, procul dubio, vt sponso Virgo, quæ non erat, appareret, balneo, in quo radices consolidæ maioris decoctæ erant, usam fuisse, in quod cum Hera inscia insedisset, ei ita orificium pudendi coarctatum fuit, vt maritus vxorem claustrum virginale recepisse miraretur.

Clausura Pudendi Muliebris. Atreta.

Interdum verò hæc rima atque hoc exterius vteri orificium planè clauditur, adeo, vt nec vrina effluere possit: interdum verò natura vrinæ effluenti viam relinquit, sed membro virili aditus nullus patet. Morbo hoc laborantes Atretas, Imperforatas & Clausas nominant. Verùm cum nomina hæc non solum iis, quibus orificium pudendi, sed & quibus ceruix vteri & orificium vteri clausum est, competat, de Atretis pluribus *cap. 3.* agetur.

Amplitudo pudendi.

Vt verò interdum membri muliebris meatus hic p. n. clauditur: ita contra interdum amplior redditur, vel etiam plures meatus hic contra naturam aperiuntur. Primò nimirum orificium hoc nimis ampliatur & patet: quod ex frequenti coitu & partu accidit. Quod vitium adstringentibus interdum foeminæ corrigere conantur. Et defloratæ, vt sponis pro virginibus sese venditent, iisdem vti solent, id quod ancilla illa factitauit, cuius antea facta est mentio. Quod institutum vt in scortis culpandum, ita in honestis mulieribus non reprehendendum, si ipsis hoc vitium post partum accadat. Potest enim huiusmodi laxitas & amplitudo causa sterilitatis esse, interdum procidentia vteri, vt Hippocrates, *de nat. Mulier.* innuit, & præterea etiam vitium hoc mulieres viris ingratas reddit. Emendatur autem hoc vitium, purgatione post partum peracta (non antè, ne ea suppressa aliquid incommodi & periculi subsequatur) fomentis, balneis, linimentis & pessis adstringentibus, nimirum fomento & balneo ex aqua aluminosa, decoctione plantarum

Virginallis adstrictio post partum comparanda.

De Orificij pudendi angustia & amplitudine. 7

tarum adstringentium, imprimis radic. consolidæ, sem. oxylapathi, gallis. Vt ℞. rad. consolid. maior. boli Armeni, sanguinis Dracon. balaustiorum aluminis, mastiches ana. ʒ. β. Pulueriscentur, & mista pessario ex gossypio facto illinantur. Vel ℞. sanguinis Draconis, boli Armeni. cortic. maior. granat. aluminis, mastiches gallar. an. ʒ. β. Pulueris. & cum aqua chalybeata misceantur, & mistura ea pessarium illinatur. Vel ℞. foliorum quercus, plantag. an. M. β. rad. consolidæ ʒ. j. cortic. granat. balaustiorum, samach an. ʒ. β. alum. ʒ. j. Coq. in aq. & decocto pudenda foueantur. Interdum *Ruptio Perinai.* in partu difficili accidit, vt perinæum, & spatium, quod est inter anum, ac pudendi rimam, rumpatur, & vulua ac anus vnum foramen fiat. Id quod hic foeminæ cuidam pulcræ, sed paruæ corporis staturæ & tenellæ accidisse memini, quæ tandem etiam, cum ruptura hæc consolidari non posset, lenta tabe obiit.

Eros, de *Passion. mulier. cap. 20.* ita hoc malum curare *Curatio.* docet. Sunt quædam, inquit, quibus vulua & anus fiunt vnum foramen, & idem cursus: inde istis exit matrix, & indurescit. Quibus in reponendo sic subuenimus: Matri-ci vinum calidum apponimus, in quo bullierit butyrum: & diligenter fomentamus, quousque matrix efficiatur mollis, & tunc suauiter eam reponimus. Postmodum rupturam inter anum & vuluam tribus locis vel quatuor fuimus dum filo de serico: postea pannum lineum vuluæ imponimus ad quantitatem vuluæ. Deinde pice liquida linimus: Hoc enim facit matricem retrahi, propter sui foetorem. Demum sanamus rupturam cum puluere facto de consolida maiori, & minori, & cymino. Huiusmodi autem puluis superaspargendus est: & collocetur mulier in lecto, ita vt pedes altiores sint, & ibi omnes operationes suas per octo vel nouem dies faciat: & quantum necesse fuerit, manducet, ibi egerat, & omnia assueta faciat. Hanc præterea oportet abstinere à balneo, vsque quò viderit, quod balneum sustinere possit. Debet quoque abstinere ab omnibus, quæ tussim faciunt, & ab indigestibilibus. Ad prædictum igitur periculum euitandum, eis *Præcautio.* in partu sic diligentissime prouidendum est. Præparetur

pannus in modum pilæ oblongæ, & ponatur in ano, ad hoc vt in quolibet conatu eiiciendi puerum, illud firmiter ano imprimatur, ne fiat huiusmodi continuitatis solutio. *Hæc Eros. Vel ʒ. radie. consolid. mai. ʒ. ij. verbasci M. j. Coq. ad mollitiem, & contundantur. F. Cataplasma. Vel ʒ. pulu. rad. consol. mai. ʒ. j. Cumini ʒ. ʒ. Cum sindone rubro F. sacculus seu pessus, qui coq. in vino rubro & pudendo indatur. Nonnulli frustum oblongum aluminis crudi pudendo indunt.*

*Meatus
membrum
mulie-
bris plu-
res.*

Interdum etiam in membro muliebri plures meatus contra naturam reperiuntur. Acciditque hoc interdum à prima conformatione, cum ex naturæ errore ductus ex intestino recto in vuluam fertur. Ita puellam, quæ clauso ani meatu octauo quoque die excrementa ex naturalibus deiciebat, vidit Beniuenius, vt *cap. 86. de abdit. sanat. & morb. causss.* refert; aliam etiam Mercurialis, *de morb. puer. lib. 3. cap. 9.* Et nuper ad me scripsit. Dn. D. Elias Reheboldus, Medicus Torgensis, esse Torgæ puellam factoris filiam, nouem septimanas natam, quæ gutturis inferioris expers omnia excrementa per vuluam quotidie excreuit. Interdum verò ex morbo meatus aperitur, id quod interdum in fistulis accidit, vt infra, *cap. 20.* dicitur.

~~~~~

C A P V T II.

De Mentula Muliebri.

QUæ pudendi iunctæ Clitoridem amplectuntur, atque in earum apice *Κλειτορίς* est, caro quædam nervosa, dura, similis omnino substantiæ illi, quæ duo corpora nervosa penis in Viris constituuntur, & propterea etiam vt penis copioso spiritu influente in appetitu venereo turgescit. Pars hæc interdum in tantam molem excrescit, vt virile membrum referat, vt eas, quibus hoc accidit, è fœminis in Viros migrasse creditum sit. Morbi hoc genus ab Hippocrate, in *lib. de natura Muliebr. κύνων* appellatur. Interpretes Columellam reddiderunt, deducta similitudine ab vulua in faucibus dependente. A quibusdam Tentigo, ab Auicenna virga, ab aliis

*Mulie-
bris.*

*Klāv
quid?*

aliis Mentula, à nonnullis Nympha (qui procul dubio id, quod Clitoridi tribuendum, Nymphis assignarunt) vel cauda, à quibusdam etiam Symptoma turpitudinis nominatur. Et solet hæc pars aucta veneris desiderium augere, & si nimium augeatur, turpitudinem & pudorem, imò interdum impedimentum quoque in concubitu afferre. Ita refert Ioh. Schenckius, lib. 4. *Observat.* se Haganoræ vidisse foeminam quandam honestam Patriciæ gentis, quæ talem clitoridem per pudendi rimam minoris digiti dimidij longitudine, & eiusdem circa basin *Clitoridis moræ* crassitie, sed apicem versus tenuiore habebat, eamque *excresec-tia.* sibi confessam esse, carunculam hanc etiam flaccidam & corrugatam, citra libidinis imaginationem ullam, ea, qua dictum quantitate extra pudendum prominere subinde. Atqui in congressu cum marito, aut aliis venereis conceptibus, imò verò solo vestium contactu mentulæ instar sæpe inflari, turgere atque erigi, & ad venerem irritare. Fuisse autem ei à primis pueritiæ annis familiare digitis hanc carunculam subinde versare, ex quo cum suauem in ea ætate titillationem persensisset, ex consuetudine postmodum factum fuisse, ut vel dormiens quoque manuum alteram ad pubem compositam contineret. Atque huius occasione nympham ex frequenti nimium tractatione ad turpem hanc formam excreuisse arbitrabatur. Felix Platerus etiam observauit, in matrona quadam Clitorida breui tempore adeo excreuisse, & in carnositatem spongiosam, cute intectam, venisque obstitam, degenerasse, ut collum anserinum, & crassitie, & longitudine adæquaret, quæ circa radicem in pudendo attenuata, indeque ampliata, dependebat. Hoc auferre studens Platerus, cum filo in materia erodente imbuto circumdaret, tanta suborta est inflammatio, ut ab incepto desistendum fuerit, ipsa dolore permota postea multis annis operationem manualetn detrectarit.

Causæ.

Habet autem morbus hic suam originem ex affluxu *Causæ.* nimio nutrimenti ad hanc partem, qui fit ob eius laxitatem, quæ interdum frequenti contactu inducitur.

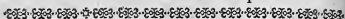
Curatio.

Curatio. Curationem quod attinet, si tantum hæc pars increuerit, ut aliquod impedimentum vel turpitudinem afferat, resecandam esse, plerique censent. Verum cum pars hæc partim naturalis sit, partim augmentum præternaturale ipsi accesserit, & præterea hoc in loco vulnera & ulcera cicatricem difficulter recipiant, tutissimum videtur, non statim ad sectionem accedere; sed prius, corpore conuenienter euacuato, tentare, an augmentum partis siccantibus & discutientibus prohiberi & imminui possit, in quem finem parum foueri potest medicamentis siccantibus, & discutientibus; simul tamen aliquomodo adstringentibus. Deinde si hæc non sufficiunt, caustica mitiora, & quæ dolorem non excitant, adhibenda: alumen vstum, vnguentum Ægyptiacum & similia. Ut *℞. Vnguenti Ægyptiaci, ol. lentiscin. rosacei, cera an. 3. ℞. Misce.* Si verò nec hoc modo, quod superfluum est, tolli possit, resecandum est; quod sit vel ligatura, si filo serico, vel capillo equino circa radicem ligetur & quotidie constringatur, donec tandem emortuum decidat; vel sectione. Modum eius Aëtius, *tetrabibl. 4. serm. 4. cap. 103.* tradit. Vbi tamen, quod procul dubio Clitoridi tribuendum erat, Nymphæ tribuit. Nympha, *inquit*, substantia quædam est musculosa, supra alarum pudendi commissuram sita. quo loco vrinarius est meatus. Hæc in aliquibus mulieribus ad tantam magnitudinem augetur, ut deformitatem ac pudorem inducat. Quin & à vestimentorum contactu assiduo arrigitur, & ad venerem ac coitum proritat. Quapropter Ægyptiis visum est, ut antequàm exuberet, amputetur, tunc præcipuè, cum nobiles virgines sunt elocandæ. Amputandi verò modum hunc tradunt. Virgini in sella locatæ retrò assideat adolescens robustus, qui brachia sua poplitibus virginis subiiciat, cruræque eius ac totum corpus regat, & tum Cheirurgus ante ipsam stans, forcipe ampliori nympham corripit, & per sinistram manum distendat: per dextram verò propè forcipis dentes resecet. Mensuram autem resectionis eandem, quam in columellæ sectione seruare

seruare oportet, vt ne funditus ipsam resecemus, sed superuacua tantum pars amputetur. Proinde propè dentes forcipis nympham resecandam esse diximus: quoniam cum pelliculosa sit, plurimum extenditur, & nisi quis diligenter obseruet, facile vltra,quàm oportet, amputationem faciet, atque hinc carunculæ decrementum, rhœada Græci vocant,consequitur. Peracta Cheirurgia, spongia ex vino adstringente, aut aqua frigida, expressa vulnus detergeatur, & manna thuris inspergatur, & linimentum posca madefactum indatur, & spongia ex posca expressa super deligetur. Post septimam verò, cadmiam minutissimè tritam per se, aut cum rosarum floribus insperge: aut siccum ex lapide Phrygio paratum, & ad pudendorum fissuras, descriptum, aut cinerem ossium palmularum insperge. *Hæc Aëtius.* Cautè tamen hîc procedendum, & cauendum, ne vel ligatura vel sectione dolor excitetur, & inflammatio generetur. Sectione peracta, vulnus vino, in quo folia lauri, myrti, rorismarini, flor. rosar. balaustior. nuces cupressi & similia cocta sint, abluatur, & puluis restrictius apponatur.

Interdum tamen & aliæ carnez excrescentiæ è muliebri pudendo enascuntur, quæ muliebri pudendum replent, & extra etiam aliquando instar caudæ prominent; vnde nonnulli ægritudinem caudatam appellant; cùm tamen eadem appellatio etiam priori & antea descriptæ affectioni competat. Sic refert Amatus Lusitanus, cent. 5. curat. 88. In Hospitali Pisfaurensi mulierem natam annos 35. carnosam quandam excrescentiam ab inguinibus natam habuisse, pondere 25. librarum. Distinguitur autem hic morbus à Clitoride, quod in Clitoride coitus desiderium & libido augetur, atque etiam vestitium attritus libidinem proritat; in Caudata autem affectione seu carnea excrescentia foeminæ coitum abhorrent, & tolerare nequeunt præ dolore. Superflua autem hæc caro commodissimè sectione tollitur, & tutior est hîc sectio, quàm in Clitoride; cùm tota ista caro superflua & p.n. sit.

*Carnea
excrescentia in
pudendo
muliebri.*

CAPVT III.

De Atretis, Clausura & Angustia ceruicis & oris Vteri.

*Clausu-
ra vteri.*

S Vb Nymphis est ceruix vteri, meatus scilicet ille & canalis, qui membrum virile recipit, qui etiam suos morbos patitur. Et primò quidem interdum meatus hic clauditur, quo morbo quæ affectæ sunt foeminae, *atretici*, Clausæ, & Imperforatæ, Velatæ etiam, quasi vterus sit velo obductus, nominantur. Hoc tamen nomine & ea comprehenduntur, quibus orificium pudendi tantum clausum est, vt *cap. I.* dictum. Est enim triplex Atretarum seu Clausarum genus. Etenim clausura hæc est vel in orificio pudendi, seu pudendi alis, vel in ceruice vteri, seu intermedio loco, vel in ipso vteri orificio.

Grauißima autem morbus hic solet inducere mala, & nunc ad hoc, nunc ad illud officium mulieres ineptæ redduntur. Cùm enim ceruix & collum vteri ideo factum sit, vt tempore coitus membrum virile admittat; deinde menstrua purgatio certis periodis per hanc viam effluat; tertio vt foetus ex vtero per hunc locum in lucem prodeat: si externum pudendi orificium claudatur, ad vsum virorum, ad purgationem menstruam & ad conceptum ineptæ redduntur foeminae. Si verò patente pudendo in medio sinu seu ceruice vteri fuerit clausura, ad duo officia impediuntur, ad communicationem viri & ad conceptum. Si autem orificium vteri fuerit clausum, ad duo officia impediuntur: siquidem nec purgari per menses, nec concipere possunt; viri verò vsum sine impedimento sustinent, vt quidem hac de re Moschio docet. Verùm vt postea *de signis* dicetur, possunt etiam per venas, quæ in vteri collum desinunt, purgari mulieres.

Interdum autem meatus hic planè clauditur, interdum in medio foramen aliquod angustum relinquitur. Huius rei passim historiarum extant. Refert Vvierus, *de præstig. Damon. lib. 2. cap. 38.* duas tales duarum puellarum historias, quarum vni 18. annos natæ sanguinis saburra cum ingenti dolore restitit, eaque postea sponte per-rupta

rupta copiosus sanguis perfusus est; alteri verò, quæ pro grauida habebatur, nouacula clausura aperta supra octo libras sanguinis atri profluxere.

Causæ.

Illud autem, quod meatum hunc claudit, vel membrana est, vel caro. Et quidem morbus hic & clausura pudendi vel à conformatione prima in Vtero matris ortum habet, vel à vulnere aut vlcere præcedente. Ipse puellam vidi, cuius pudendi orificio tenuis membrana obducta erat, foramine tantum pisi magnitudine relicto, per quod vrina effluebat. Hanc, me præsentem, stylo in foramen immisso, cultello Cheirurgus faciliè secundum longitudinem discidit. Ita refert etiam Beniuuenius, *de abdit. sanitat. & morb. caus. cap. 78.* se vidisse puellam nobilem, cui membrana ori vuluæ obducta naturalia clausa erant. Notatu etiam dignam huius morbi, eiusque curationis historiam habet Hier. Fabritius ab Aquap. *de operation. Cheirurg.* quæ talis est: Virgo quædam, inquit, ab ipso natali die, membranam *ὑπόα* appellatam, imperforatam, totumque vuluæ orificium occludentem sortita est: myrtochila verò seu alæ adeo exiguæ erant, vt ferme nullæ apparerent, siquidem contrahebantur à continuitate membranæ, eiusque tensione ab interna repletionem facta: vbi autem fuit perforata vulua, alæ statim efformatæ sunt, tanquam laxata ex vtraque parte membrana; vt ex his liceat coniicere, vsum harum alarum esse, vt perforata membrana tutelam alæ suscipiant pudendi muliebris, quod alioqui ab hymene prius custodiebatur. Hæc igitur nobilis Virgo vsque ad annum decimum tertium bene habuit; ab eo autem tempore cœpit malè habere, quod euenit propter purgationes menstruas detentas, quæ tunc moueri cœperunt. Patiebatur dolores insignes circa lumbos, & in ima abdominis parte, qui etiam coxis & articulo coxendicis communicabantur. Vnde Medici curabant affectionem perinde, ac si morbus esset articularis; dolorque coxendicis, sensim postea cœpit corpus emaciari ac tabesceri, continuæque serè febricula detineri; vigiliis insuper, inappetentia,

Causæ.

*Membrana
pudendi
orificio
obducta.*

tandemque

tandemque delirio; tumor quoque renitens ac dolens in imo abdomine è regione vteri obortus est, quæ omnia magis inualeſcebant, quo tempore menſtrux purgationes magis inſtarent, vrgerentque.

Tandem cum morti eſſet propinqua, accerſitus, ac propriis oculis affectione perſpecta, incidi ſimplici incifione membranam, & ſtatim maxima ſanguinis craſſiſſimi, viſcoſi, æruginofi, ac foetidi copia effuſa, ab omnibus affectionibus quaſi miraculo quodam extemplo fuit liberata, ſimplicem autem fui molitus incifionem, & lineam ſecundum vulvæ, ſeu ſciſſuræ longitudinem, ne ſi ex Celſo tranſuerſi ad X. literæ ſimilitudinem incidiſſem, alarum conformationem, quæ reſultat ex hymenis labiis inciſis, & ex vtraque parte laxatis, & ad alas retractis, impediuiſſem. *Hæc Hier. Fabricius.*

Similem hiftoriam habet Bartholomæus Cabrolius, *obſervat. Anatom. obſ. 23.* quam his verbis deſcribit: Ad puellam annos decem & ſeptem natam Monſpelij anno abhinc vndecimo accerſebar, eiſdem, quibus paritura ſolent, ſymptomatis afflicta. Conſternata iacebat mater, pudori filiæ vitium factum rata, accerſitaque obſetrice, quid eſſet, certior fieri voluit. Obſetrix obſetricandi peritiſſima, tentata digitis matrice, negavit hoc fui muneris, meque acciendum dixit. Acceſſi, pudendis inſpectis (vt rectè Guil. Fabricius, *Cent. 3. obſervat. 60.* hoc quaſi omiſſum addit) collum matricis planè clauſum, cum ſanguine menſtruali extra vaſa ſua ibi nouem menſium ſpatio congeſto, vt vterum ferre videretur, inueni. Placuit acciri D. Saportam, Medicum peritiſſimum, vnâque conſultatione habita, placuit, eam, quàm longa erat vulua, incidi. Secta eſt, 12. libras craſſi emiſit ſanguinis, aut potius humoris fæci vini, quàm ſanguini, ſimilioris. Actum de vitâ putabat puella, poſt tantum cruoris effluuium, ſed ope diuina operâque noſtra poſt aliquot tempus ſanitati reddita eſt.

Interdum verò à vulnere vel vlcere rima eiufmodi clauditur. Sic narrat Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſis cap. 31.* ſe vidiffè mulierem, cui morbus Gallicus

toram

totam vuluam eroderat, & incuria Medici quicquid erosum fuerat, oris inuicem coniunctis occalluerat, vt vrina ex paruo foramine redderetur. Et in *Epistolis Medicis* Clariss. Dn. D. Gregorij Horstij, *sect.* 19. refertur, foeminam quandam ludentem, lignum aliquod in manu habentem ex improviso impegisse in pudenda, & ita istum transitum ad vterum & vesicam vulnerasse. Data igitur huic potione vulneraria, aliisque conuenientibus medicamentis vulnere appositis, paulatim ab iis vulnus coaluisse, & simul etiam meatum pudendi & vrinae paulatim totum clausum fuisse, ita vt nihil quasi illic ratione pudendi apertum apparuerit, loco isto admodum sicco, vrina nulla ibi permeante. Foeminam etiam ab illo tempore, (quod biennium vel triennium excedere autor scribit) nihil vrinae per loca ista excreuisse, locis illis naturalibus semper praeter naturam siccis: Per vomitum verò illam singulis ferè diebus materiam aqueam reiecisse.

Duplex tamen modus est, quo ex vlcerebus clausura vteri prouenit: Primus est, quando ob exulcerationem pudendi vel ceruicis vteri latera coalescunt. Ita refert Platerus, *lib.* 1. *Practic. sub finem*, foeminæ cuidam ex partus difficultate hac parte læsa carne luxuriante os ceruicis vteri adeò coaluisse, vt ne menstruis quidem pateret effluxus. Alter est, quando fungosa & luxurians caro excrescit, vt meatum hunc planè claudat; id quod in lue venerea interdum accidit. Nonnulli ad hoc caput etiam referunt angustiam ceruicis vteri, quæ sine coalitu à variis causis fieri potest, vt dum secundum Hippocratem. *5. aphor.* 46. ab omento pinguiore vel pinguedine os vteri comprimitur, aut dum crura & femora contorta & diuaticata meatum hunc distorquent & comprimunt, aut dum osse sacro vel coccygis malè conformato, aut à calculo in vesica, aut tumore in intestino recto idè accidit. Verum istæ angustia non adeo magni momenti esse videntur, nec tantæ, vt illa incòmoda, quæ supra proposuimus, inferre possint. Ideoque saltem de iis affectibus, qui clausuræ nomine veniunt, hoc cap. agimus.

*Signa Diagnostica.**Signa.*

Morbus hic si sit in exteriori orificio pudendi, facile visu cognoscitur. Si verò sit in ceruice vel orificio vteri, non cognoscitur, nisi dum primum menstrua erumpunt, & foeminae ad coitum & conceptum aptae sunt. Tum enim obstaculum hoc vel sanguinis affluentis impetu rumpitur, vel si id non fiat, dolor & alia symptomata excitantur, & virgines nonnunquam grauidae putantur, ut antea dictum. Nam licet morbus hic etiam visu, Dioptra, seu speculo matricis adhibito, ut & tactu cognosci posset: tamen virgines ipsae saepe vitium hoc non animaduertunt, donec menstrua erumpunt. Si enim foemina aliàs sit bono corporis habitu, & nulla cachexiae vel obstructionum indicia adsint, & nihilominus certis periodis dolor circa genitalia cum ponderis sensu percipiatur, & menses non euacuentur, suspicio est, meatum illum, per quem euacuari debent, clausum esse. Hoc tamen non praetereundum, si affectus diu duret, intumescere non solum vterum, sed & totum corpus grauari, & liuidum quasi fieri. Quamquam verò hic de menstruorum euacuatione controuersia sit, & Moschionem reprehendat Mercurialis, *lib. 4. de morb. mulier. cap. 14.* & dubitetur, in qua clausurae differentia

Per quas venas menstrua effluant? menses supprimantur: tamen sciendum, foeminis quibusdam ex venis ceruicis tantum, non ex vtero menses prodire, contra quibusdam ex solo vtero fluere, frequentissimum tamen esse, ut ex vtrisque fluant, & praeternaturale ferè, ut ex alterutris: & propterea siue ceruix vteri claudatur, siue os vteri, facile fieri posse, ut menses, dum erumpere volunt, ibi subsistant, & dolorem atque alia symptomata excitent; nisi fortassis una via occlusa Natura altera saltem utatur. Quod si accidat, & per ceruicem vteri menses effluant, orificium tamen vteri clausum esse ex eo cognoscitur, quod quidem venere utuntur foeminae, sed semen illicò effluit, nec concipiunt. Si verò ceruix vteri clausa sit, id in coitu patescit, cum membrum virile non admittat. Si inflammationes & vlcera in hisce locis praecesserint, suspicionem

cionem huius morbi præbere possunt, & occasionem dare, ut de morbo diligenter inquiratur. An verò caro vel membrana huius clausuræ causa sit, visu dignoscitur; cum membrana alba sit, caro rubea; ut & tactu. Membrana enim durior est, quàm caro. Præterea si natiuum sit vitium, membrana ferè causa clausuræ est: Si ex ulcere verò, caro.

Prognostica.

1. Quæ incommoda secum portet clausura vteri, *Prognostica.*
prout in parte hac vel illa consistit, suprà dictum, quod scilicet concubitus, menstruorum purgationem, & conceptionem, & quidem nunc omnia hæc officia, nunc quædam ex his impedire potest. Et quidem si menstrua retineantur, gravissima inde incommoda, ut modò etiam dictum, inde sequuntur. Nam totum corpus grauatur, & quasi liuidum euadit, aut si sanguis subsistens corrumpatur, febris inde accendi, ægerque in vitæ periculum coniici potest. Et licet angustia, & clausura interdum non sit perfecta, sed talis, ut sanguis menstruus adhuc effluere, & semen etiam in uterum iniici & ita concipere possint: tamen postea in partu in vitæ periculo versantur foeminae, cum per viam nimis angustam foetum in lucem edere non possint.

2. Si clausura sit saltem in orificio pudendi, facile curatur. Si verò sit in partibus penitioribus, & quidem à causa aduentitia originem habeat, non ita difficulter curari posse; si verò causa sit naturalis, non solum difficilem, sed etiam impossibilem esse curationem, scribit Mercurialis. Verùm interdum saltem tenui membrana meatus hic à prima conformatione clauditur, quæ non ita difficulter discinditur. Contra ab inflammatione vel ulcere sæpè multum carnis succrescit, ut non facile meatus clausus aperiri possit.

3. Rectius proinde Moschio statuit, facilius eas curari, quibus membrana meatus clauditur; difficilius, quibus carne. Membrana enim facile disseccatur, vel rumpitur, nec sanguinis profusionis tum metus est; ac membrana dissecta non facile renascitur. Caro autem non

ita facilè separatur & sanguinem fundit, & citò ac facile renascitur.

4. Quæ ipso orificio Vteri est clausura, vix curatur. Cheirurgus enim instrumentis sine periculo eò penetrare non potest.

Indicationes & Curatio.

*Indica-
tiones &
Curatio.*

Curatio in eo consistit, vt id, quod meatum claudit, tollatur, & partes coniunctæ præter naturam separentur. Quod vt rectè expediatur, primò perpendendum, an vitium sit à primo ortu & conformatione, an verò postea ex alio morbo id originem traxerit. Si à primo ortu, videndum porrò, an sit in pudendi orificio, vel in ceruice vteri. Si sit in pudendi orificio, & membrana ibi annata pudendum claudat, facilè recta eius sectione meatus aperitur. Si verò in collo seu ceruice vteri sit clausura à natiuitate, videndum porrò, an membrana vel caro clausuram faciat. Si membrana sit, siue integra, siue in medio perforata, rumpitur ea, vel discinditur non ita difficulter. Membrana enim, quæ à natiuitate labia vteri coalescunt, non ita difficulter scinditur, & labia separantur. Ita etiam si post vlcus saltem labia vulvæ coaluerint, sectione separanda sunt. Si verò simul profundiores partes coaluerint, curatio est difficilior. Incidenda equidem & præcidenda est instrumento idoneo: operatio tamen non nisi perito Chirurgo committenda. Si enim incidat quidem vel abscindat carnem illam, sed non perfectè, foemina in grauissimum periculum inde coniici potest. Vtetur enim coitu, & potest fieri vt concipiat; quod si fiat, in partu periclitabitur; cum ceruix vteri non satis aperiri & dilatari possit. Si verò nimium secet, & ipsas sensiles partes tangat, dolores & hæmorrhagias excitabit, & vulnera curatù difficilia inducet. Facile etiam fieri potest, vt collum vesicæ lædatur.

*Modus se-
candi
clausuram
vteri.*

Modum autem operationis & sectionis, seu à membrana, seu à carne sit clausura, Moschio, Aëtius, P. Ægineta & alij tradunt, præ reliquis autem eum prolixè, & quasi rem arcanam docet Vvierus, libro observat.

Summa hæc est. Præmissa necessaria per venæ sectionem & purgationem, si opus sit, & ætas ferat, corporis præparatione, foemina in mensa, loco lucido, locanda, retractis diductisque cruribus, & tibiis ad coxas locanda, & liganda vel genibus ita tenenda est, ne Chirurgo in operatione aliquid impedimenti obiciatur. Hinc explorandum, an exterius saltem pudendi orificium clausum sit, an verò eo aperto ceruix vteri, an verò orificium ipsius vteri. Si exterius orificium clausum sit, facile rescatur, ut dictum. Si verò ceruix vteri vel orificium vteri clausum sit, porro inquirendum, an membrana claudatur, an verò carne, eaque pauca vel multajd quod ex dolore vel tactu discernitur, (membrana enim, ut antea dictum, albicat & durior est: caro rubet & mollior est imprimis speculo vterino adhibito. Sectio postea instituenda nouacula, vel cultello in hanc rem apto, linteolo circumquaque obligato, cuspidis saltem parte, quanta ad secandum satis, libera. Sectio autem incipienda à vesicæ collo deorsum, eaque recta, ea figura & magnitudine continuanda, quæ naturalis meatus figuræ & magnitudini respondeat. Et quidem in membrana res vnica sectione perfici potest: in carne verò annata ob sanguinis profusionem, qui sæpius spongia abstergendus, sectio aliquoties repetenda. Et si profundiore loco sit secandum, membrum muliebre speculo vterino dilatandum. Et modò vno in loco & semel caro sectione perforata sit, postea specillo immisso sectio reliqua facilius perficitur. Si sectione recta deorsum facta aliquid adhuc hæserit, etiam obliquè & transuersim sectio institui potest, & quod membranæ vel carnis adhæserit, volsella apprehensum rescandum. Solent tamen & membranosa & carneæ partes relictæ sponte ita corrugari & contrahi, ut nec concubitum, nec partum impediunt. Potestque in maritatis etiam venus moderata meatum hunc ampliare. Post sectionem si quid sanguinis ex venis vteri antea expulsi obuiam fuerit, vel alia humorum colluies, ea aqua tepida syringa iniecta, deinde hydromelite, eluenda. Ne autem

pars hæc, quod promptè fit, iterum coalescat, spongia, quæ ceram liquefactam imbibere, præloque validè expressa fuerit, longa & crassa, quantum satis, medicamento exsiccante & cicatricem inducente illita indenda, postea etiam, ubi cutem obduci volueris, tubulus argenteus vel plumbeus, cauus, lævis, oblongus, cum foramine unico maiore antrorsum, cum multis verò parvis foraminibus in circumferentia, ut saniei exitus pateat, inferendus. Tubuli autem pars posterior obtusa sit, utrinque duobus locis perforata, unde duo fila forcia dependeant, ut cum in rimam factam tubulus fuerit intrusus, anterioris pudendi angustis & osse sacro retineatur, ne mulieris incesum impediat, & quando opus sit, filis extra pendulis extrahi queat. Quomodo autem sine sectione membrana huic loco obnato tolli possit, docet Hippocrates, lib. *αἰσθητικῶν*, de his, quæ uterum non gerunt, seu de sterilitate, quæ ibi videantur.

*Caro ex
ulcere
nata ut
tollenda.*

Si autem post ortum ex ulcere caro meatum hunc claudens excreverit, videndum, an meatus à carne illa luxuriante maximam saltem partem clausus sit, an verò planè coaluerit. Si enim caro saltem meatum opplexerit, nondum verò is coaluerit, non consultum videtur, statim ad sectionem accedere; cum vulnera & ulcera harum partium difficulter curationem recipiant, sed tutius est, corpore prius convenienter euacuato, tentare, an augmentum carnis ficcantibus & discutientibus medicamentis prohiberi; imò ea imminui possit medicamentis ex thure, aristolochia, cortic. thuris, rosis, balauistiis, mastiche, myrrha, aloë, & similibus paratis. Quæ si non sufficiant, carnem, sed sine dolore, exedentia adhibenda, ut alumen vstum, unguentum Ægyptiacum & similia. Si verò nec hoc modo quod superfluum est, tolli possit, caro in gyrum præcidenda, instrumento illo, quo polypi tolluntur. Si verò totus meatus coaluerit, vlcus novandum, & si fieri potest, exsicantibus discutientibus & exedentibus medicamentis caro illa tollenda. Si verò medicamenta ad absumentdam illam carnem & meatum aperiendum non sufficiant,

ciant, sectio, vt modò dictum, instituenda. Interdum, Tumores etiam accidit, vt inflammationes vel alij, tumores eò *in ceruici vteri* loci nati ita indurentur, vt discuti postea non possint, & *indurati;* meatum hunc angustiores reddant. Nicolaus Florentinus à siccitate hoc fieri posse docet, atque id confirmare vult autoritate Hippocratis, qui *aphor. 54.* scribit, *An à siccitate fieri possint?* quod quibus os vteri durum est, iis conuiuere necesse est. Verùm vix credibile est, hoc loco tantam siccitatem induci posse, vt angustia morbosà inde proueniat. Et Hippocrates, *allegato loco,* non loquitur de nuda intemperie, sed de tumore duro, vt etiam Galenus, *in comm.* explicat. Hæc autem, quæ à tumore duro est angustia, emollientibus & resoluentibus medicamentis ex decocto maluæ, althææ, parietariæ, chamæmeli, sem. lini, fanigreci paratis curatur.

Tandem interdum angustia à causis externis induci potest, de qua *cap. 1.* dictum. Quæ si ab adstringentibus fit inducta, curatur emollientibus è butyro, ol. amygd. dulc. lilior. albor. & similibus. Vel spongia arida conuoluta & contorta instar pessi immittatur. Ea enim postea repleta dilatatur, simulque meatum dilatat. *Clausura ab adstringentibus curatio.*

~~~~~

C A P V T IV.

De Pustulis & Scabritie pudendi.

 Vi sequuntur morbi etsi vulgo vtero in genere tribui solent: tamen ferè pudendo saltem & ceruici vteri competunt. Ideoque hoc loco de iis commodissime agemus. Si qui tamen ex iis etiam vterum affligunt, vel illi communicantur, ei etiam accommodari poterunt. Et primò quidem pustulæ sæpe pudendum & ceruicem vteri occupant, vnde scabrities, & pruritus excitatur, & furfures generantur; tubercula scilicet parua, qualitate potius, pruritu scilicet, quam quantitate molesta. Dolor enim earum magnitudinem superat. *Pustula pudendi.*

Causæ.

Excitantur hæc pustulæ ferè ab humore adusto, maligno & acro. Is enim in corpore redundans sese in hæc loca laxa & humida, & per quæ alias sordidi humores

Causæ.

euacuari solent, insinuat ibique hærens ea exasperat. Acciditque hic morbis iis præcipuè, qui lue Venerea laborant.

Signa Diagnostica.

Signa. Morbus hic & ab ipsis ægris percipitur, dum hæ pustulas quasdam scabras cum pruritu continuo & dolore percipiunt; & à Medico visu dignosci potest.

Prognostica.

Prognostica.

1. Malum hoc ægris pruritu & dolore molestum est.
2. Idem contagiosum est, virique, qui consuetudine talium foeminarum vtuntur, eodem inficiuntur.
3. Contumax quoque rebelle, & diuturnum est, ac difficulter curatur.

Curatio.

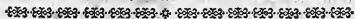
Curatio. Humores illi adusti & acres conuenientibus medicamentis præparandi, nimirum borragine, fumaria, cichorio, endiuia & similibus; & hinc euacuandi senna, epithymo, syrupo de pomis Regis Sabor, violar. & ros. solutiuo, elect. diacatholico, confectione Hamech, pilul. de fumar. tartareis. Venæ sectio etiam, si ea opus sit, instituenda, & primò in brachio, hinc in talo vena aperienda. Et si, quod plerunque fieri solet, à lue venerea ortum habeat malum, medicamenta ei morbo propria, decoctum Guajaci, sarsæ parillæ, & similia vsurpanda. Nisi enim lues venerea prius expugnetur, vix de felici huius mali cura aliquid sperandum est, sed licet pustulæ istæ sublatae videantur, paulò post tamen, si praua illa dispositio in epate & partibus solidis supersit, repullulant; cum prauum alimentum parti affectæ suppetitur.

Ipsam partem affectam quod attinet, aquæ dulcis calidæ balneo & lotione pustularum scabrities sæpius temperanda, & post balneum vino cum nitro eluenda, & à lotione iterum aqua calida fouenda. Commodius tamen est, si in aqua decoquantur radic. oxylapathi, fumaria, lupulus, parietaria, fabæ. Vel imponatur parum vnguenti parati è butyro, oleo rosarum, spuma argenti, & Sulphure. Vel oleum rosarum cum vitellis ouorum

rum mixtum in mortario plumbeo tamdiu agitetur & ducatur, donec colorem mutet. Efficacius erit medicamentum, si aliquid sacch. ꝑ. addatur. Vel vsurpentur vnguenta, quæ alias ad scabiem vsurpari solent. Vel Ꝓ. aloës, myrrhæ, ana pondus quantitate ciceris, flor. æris dimidij ciceris. Adde vini albi, aq. ros. plantag. an. ꝓ. j. M. Sequens vtile esse experientia sæpe docuit. Ꝓ. aq. plantag. rosar. an. ꝓ. iv. salis gemmæ, nitri, alum. an. ꝓ. iij. Ꝓ. sublimati ꝓ. j. ꝑ. Bulliant ad tertias & colentur. Colaturæ adde viridis æris Ꝓ. j. Misc. Quod medicamentum vbi die vno vel altero vsurpatum fuerit, iterum mitiora medicamenta vsurpanda, & hinc ad huius vsum redeundum, donec pustulosa caro absumpta & noua succrescere visa fuerit. Vel post vsum huius medicamenti emplastrum Diachylum apponatur. Vel Ꝓ. radic. lapathi acuti, helenij an. ꝓ. ij. Coq. in aqua cum paucis aceto ad mollietiem. Deinde contundantur & per setaceum traiciantur. Adde pingued. porcinae. sale ꝓ. iij. succi sumariæ ꝓ. ij. Ꝓ. vini extincti ꝓ. ꝑ. cerussæ, lithargyri an. ꝓ. j. sulphuris vini ꝓ. j. ꝑ. Agitentur diu in mortatio plumbeo, vt bene misceantur.

Dieta.

Diæta sit talis, vt bono alimento vitiosi humores temperentur, & corpus bono alimento reficiatur, & in pristinum statum reducatur. Itaque cibi sint optimi succi. Vitentur verò acria, falsa, acida.

CAPUT V.

De Vteri cervicis condylomatibus.

Pudendum muliebrem & cervicem vteri morbus interdum occupat, qui Condyloma appellatur, tuberculum scilicet & excrementum quædam cum ardore & dolore. Cum enim rugosæ sint hæ partes, si rugæ illæ intumescant, Condyloma fit, ita dictum ὡς τῶν κονδύλων seu nodis articulorum, quod plicæ & rugæ illæ in ceruice vteri instar nodorum, qui in pugno clauso apparent, prominent. Et quidem interdum condyloma est citra inflammationem, & tum molle est, quandoque

Condyloma cer-
nicis vte-
ri.

cum inflammatione, & tum-durum existit. Et tubercula hæc, præcipuè in iis, qui lue venerea laborant, in pudendo & podice quandoque simul nascuntur.

Causse.

Causse. Ortum habent ab humore acri & maligno, qui ferè pernicipi Venereæ expers non est. Et plerumque sequuntur inflammationes, aut rimas induratas.

Signa Diagnostica.

Signa. Tubercula hæc dolore & ardore sese patefaciunt, & rugis cutis innotescunt, ac si plura sint condylomata, parui racemi speciem referunt, duritie & asperitate digitis deprehenduntur.

Prognosticum.

Prognosticum. Curatu pleraque satis sunt difficilia, & non nisi expugnata malignitate Venereæ luis perfectè curantur.

Curatio.

Curatio. Vniuersalibus euacuationibus præmissis, iisque etiam medicamentis vsurpatis, quæ in lue venerea necessaria sunt, Topica adhibenda. Et quidem primò considerandum, an adsit inflammatio. Si enim inflammatio, ardor & dolor magnus adsit, dolorem lenientia primùm vsurpentur. Vt ℥. ol. rosacei, lini an. ʒ. j. ouorum ʒ. ʒ. Miscantur in mortario plumbeo. Vel ℥. fol. parietar. malua, althæe an. M. ʒ. flor. chamæmeli p. ij. sem. lini, fenugræci an. ʒ. ʒ. Coq. Col. ℥. lb. j. ol. ros. ʒ. iij. Per siphonem infunde. Si verò inflammatio absit, & malum sit recens, medicamenta repellendi & exiccandi vim habeant, qualia sunt folia verbenæ, rubi, hederæ, fertulæ campanæ, acacia, malicorium, balauſtia; è quibus fomenta & infusiss parèntur, quibus tandem aliquid discutientium addendum, vt chamæmelum, thymus. Si verò condyloma antiquum & durum sit, emolliendum prius est modò dictis medicamentis; & cataplasmata emollientia imponenda, quæ vbi bis vel ter fuere adhibita, applicanda, quæ digerendo siccandoque condylomata absumunt. Et cum lenioribus medicamentis malum hoc vix cédât, fortiora vsurpanda. Vtilis est scrophularia, parietaria, ruta, scabiosa, aristolochia, è quibus cataplasmata

plasmata parari possunt, iisque addi sal & nitrum. Stercus etiam ouillum vel gallinæ cum sapone vel aceto subactum vtile est. Vitiles sunt & ouorum testæ vstæ ac puluerisatæ subtiliter inspersæ. Efficax est & hic pulvis, si carni laxæ inspergatur. ℞. aristoloch. rotund. 3. j. sabinae, hermodactyl. vstor. an. 3. ij. aluminis vsti 3. j. chalcitidis 3. ℞. F. pulvis. Vel ℞. aloës, thuris, myrrh. an. 3. j. ammoniaci aceto dissol. 3. j. alumin. 3. ij. minij 3. j. gallar. 3. ℞. terebinth. ol. ½ an. 3. j. ol. rosac. ceræ an. q. s. F. Vnguentum. Aëtius commendat misy vstum terebinthina exceptum. Vel ℞. tutiæ præp. cerussæ lotæ, spumæ argenti lotæ an. 3. ij. ouorum assarorum vitellos ij. ceræ, ol. rosac. an. 3. ij. F. Vnguentum. Fortissimum est hoc. ℞. terebinth. 3. j. ol. nucum 3. ij. minij 3. ij. aluminis 3. j. an. 3. j. ærugin. 3. ℞. ♀ sublimati 3. j. ceræ parum. F. Linimentum. Vel vsurpetur balsamum Mercurij. Si medicamentis malum non cedat, antiqui ad sectionem & vstionem accedebant. De qua videatur Aëtius, tetrab. 4. serm. 1. cap. 3. & serm. 2. cap. 13. Paulus Aegineta, lib. 3. cap. 75.

CAPUT VI.

De Pudendi & cervicis Vteri verrucis.

Verrucæ etiam quandoque in pudendo muliebri atque ceruice vteri nascuntur. Quarum quæ sint differentiarum, quæ ferè à figura externa petuntur, in genere de tumoribus dicitur.

Causse. Habent autem verrucæ omnes siue thymi, siue myrmeciarum, siue alio nomine appellentur, ab humore crasso, feculento, & plerunque maligno in cutem effuso, & in tubercula dura formato, originem.

Signa Diagnostica. Tubercula hæc tactui & visui patent, & quale nomen ipsis tribuendum sit, è figura manifestum euadit. Et quidem mitiores sunt verrucæ albæ & rubræ ac doloris expertes; maligna autem è duritie, colore liuido, sordibus, dolore cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Sunt autem verrucæ hæ plerumque difficilis curationis, non solum, quod sint in loco, cui commoda medicamenta semper adhibere non licet, sed etiam quod lues venerea ferè coniuncta est, quæ curationem difficiliorem reddit.

2. Myrmecia, quæ altas habent radices, excindi sine magno ulcere non possunt, & propterea cautè tractanda. Thymi clauique etsi excindantur, iterum radices spargunt, & facilè renascuntur. Acrochordones verò, si semel excindantur, facilè sanantur; cùm nullam radicem relinquant.

Curatio.

Curatio.

Exsiccantia.

Eroden-
tia.

Vniuersalibus præmissis & recta victus ratione instituta tolluntur Verrucæ vel medicamentis, vel sectione, vel vstione. Medicamenta quædam saltem potenter exsiccant ac discutiunt, qualia sunt *salvia sicca cum caricis mista, origanum, ruta vsta, sabina sicca pulvis, thuris cortex cum vino & aceto, soleæ veteramentariæ vstæ ac vino exceptæ, exuuie serpentis cum caricis*. Alia verò erodunt & exedunt atque adurunt, qualia sunt, *succus cucumeris agrestis cum sale, lac fici arboris, pruna, quæ non maturescunt, cum farina & nitro, vino excepta, stercus ouillum, fel hircinum cum nitro*. Fortiora sunt, *aqua fortis aurifabrorum, spiritus vitrioli, sulphuris, butyrum Antimonij*.

In vsu tamen horum medicamentorum obseruandum, ne vicinæ partes sanæ lædantur: ideòque defensiuo aliquo medicamento è bolo Armeno, terra sigillata, cum aqua rosacea & aceto rosaceo muniendæ. Ipsa verò medicamenta corrosiua glandium cupulis, vel mediis auellandarum testis vel aliis capsulis commodissimè excipiuntur. Deinde etiam cauendum, ne eiusmodi fortia & erodentia medicamenta diu loco affecto immorentur. Cùm enim subiecta caro tenera & mollis sit, citò eroditur, & exeditur. Quapropter bis terue de die ea innouanda; & pars decocto aliquo abstergente, vel etiam, si affluxus metuendus, adstringente abluenda. Si medicamenta non sufficiant, verrucæ vossella vel forcipe

forcipe prehensæ excindendæ, pulvisque sanguinem sistens inspergendus, & vulnus debito modo curandum, ac cicatrice claudendum, vel si verruca sit eminentior, & radix eius longior, pilo equino ea liganda, & singulis diebus constringenda, vt deficiente alimento tandem excidat. Si verò excindere non libeat, origani, vel rorismarini caulis accendendus & verrucæ admouendus, vel sarmento ignito verruca tangenda, idque singulis diebus ter vel quater faciendum. Quod si nec hoc profit, tandem ad ferrum candens accédendum, eoque verrucæ vrendæ sunt, partibus vicinis ferrea lamina, vel alio modo rectis, ne ignis vi lædantur.

CAP V T VII.

De Hemorrhoidibus Vteri.

Hæ in intestino recto, vbi sanguis ad venas in eius extremitates desinentes confluit, capita venarum intumescunt, & tubercula excitantur, quæ hæmorrhoides nominantur: ita idem in vteri ceruice accidit, ac venæ, quæ in eum locum desinunt, si sanguis crassior, aut alij humores ad eas extra tempus menstrui fluxus confluunt, intumescunt, & tubercula hæmorrhoidibus ani similia excitantur, quæ propterea etiam Hæmorrhoides vteri nominantur. Et quidem vt ani hæmorrhoidum est quædam differentia: ita etiam hæ in collo vteri sunt nunc cum dolore coniunctæ, nunc doloris expertes; nunc cæcæ, nunc fluentes.

Causæ.

Generantur autem ex crassioris & feculenti sanguinis ad venas has confluxu: cui occasionem præbet inordinatus mensium fluxus. Nam si tempore non debito sanguis ad has venas fluat, atque ibi subsistat, cum tempus euacuationi eius destinatum nondum adsit, crassior redditur, vt postea per orificia venarum illarum penetrare non possit, sed in iis hærens, eas saltem in tumorem attollat.

Signa Diagnostica.

Tubercula hæc tactu, & si speculum matricis adhibeatur, Signa.

beatur, visu deprehenduntur. Produnt etiam sæpe se dolore, ut & eo, quod sanguinem fundunt, & quidem inordinatè, & nunc per breuia, nunc per longa intervalla. Colore foeminae, quæ hunc morbum patiuntur, plerumque pallido præditæ sunt, de lassitudine conqueruntur.

Curatio.

Curatio. Vera hæmorrhoides hæc curandi ratio est, ut cum recta victus ratione vniuersalia præsidia præmittantur, & sanguinis vitium, quod adest, emendetur, purgatione, sanguinis vena in brachio aperta reuulsione, vel in talo deriuatione. De quo postea in genere *de uteri affectibus* dicetur.

Ipsam verò affectum quod attinet, considerandum primò, an dolor adsit vel non. Si enim dolor adsit, is mitigandus, vniuersalibus præmissis, infessibus ex malua, althæa, flor. chamæmeli, meliloti, verbasci, sem. lini, foenugræci, è quibus fomentationes parentur, vnguenta, ex butyro recenti, oleo. rosar. amygdal. dulc. vnguento populeo, vitellis ouorum, croco, &, si dolor urgeat, opio. Ut *℞. Unguenti populeon. ol. rosar. amygdal. dulc. butyri recent. an. ʒ. ss. croci ʒ. j. vitell. oui. j. M. F. Vnguentum.* Vel *℞. macilag. sem. cydon. althææ an. ʒ. ss. ol. rosar. pingued. gallinæ an. ʒ. j. vitell. oui. j. croci ʒ. j. Miscantur in mortario plumbeo.* Vel *℞. Rad. althææ ʒ. iij. lilior. albor. ʒ. j. fol. malvæ, byoscyami an. M. ss. sem. anethi ʒ. ij. Coq. ad mollitiem & contundantur. Adde pulv. flor. chamæmeli meliloti, farinæ sem. lini, sanigræci an. ʒ. j. ol. verbasci vel sesamini ʒ. iij. croci ʒ. j. F. Cataplasma.* Si dolor absit, vel iam mitigatus sit, considerandum porrò, an cæcæ sint hæmorrhoides, & saltem tumentes, an verò sanguinem fundant. Si sanguinem non fundant, antiqui quidem eas rescindebant, vel scarificabant, & puluerem aliquem acrem & exsiccantem inspergebant, ut mortuæ deciderent. Verùm faciliè aliqua insignis, & quæ faciliè sisti non possit, hæmorrhagia inde excitari, & præterea ex dolore & consensu vicinarum partium periculum aliquod attrahi potest. Ergo tutissimum est, saltem exsiccantia medicamenta imponere, ex bolo Armeno, terra

Lemnia, acacia, cerussa, spuma argenti, plumbo vſto lorro, aristolochia longa, alumine, viridi æris. Vtile eſt etiam oleum momordicæ. Si ſanguine multo turgeant, vt is euacuetur, danda opera. Quod fiet, ſi adhibeantur emollientia & oriſiciã venarum aperientia & materiam diſcutientia, vt euaporationes vel fomenta è decocto ſol. malux, althææ, parietariæ, ebuſo, flor. chamæmeli, verbaſci, meliloti, ſem. lini, fœnugræci. Quod ſi his materia non diſcutiatur, nec hæmorrhoides ſponte aperiantur, arte aperiendæ ſunt, & fricandæ foliis ficus, vel parietariæ, aut hirudines apponendæ, de quibus *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 13. de hæmorrhoidib. ani* dictum. Si verò caro aliqua fungoſa in hæmorrhoidibus excreuerit, danda opera, vt fortioribus remediis ex his, quæ modò ſunt propoſita, abſumatur. Quæ ſi non ſufficiant, ſectione caro exſtirpanda, & poſtea vlcus conueniente modo curandum. Si ſanguinem fundant hæmorrhoides, & quidem moderatè, naturæ totum negotium permittendum; cum ea euacuatio ſatis utilis ſit, & à multis morbis liberet. Si verò fluxus ſit nimius, vt inde vires deſiciantur, vel metus ſit, ne malus corporis habitus inducatur, reuulſio inſtituenda, & ex vena in brachio ſanguis euacuandus, non tamen vna, ſed partitis vicibus: Vel etiam cucurbitulæ ſuperioribus partibus applicandæ, & in iis frictiones ac ligaturæ inſtituendæ, & ſimul extra remedia ſanguinem ſiſtentia adhibenda ex roſis, myrtillis, ſanguine Draconis, corticibus thuris, malicorio, acacia, cum albumine oui, alumine, vitriolo. Reliqua etiam, quæ in nimio fluxu menſium uſurpari ſolent, adhibenda.

Q V Æ S T I O.

Qua ratione hæmorrhoides hæc à mentium fluxu & ſuppreſſione differant?

Cum aliàs in fœminis etiam ſanguis menſtruus per venas in ceruice vteri euacuari ſoleat, & quandoque menſes quoque in fœminis ſupprimantur, videndum, qua ratione menſes fluentes & ſuppreſſi ab hiſce hæmorrhoidibus fluentibus & ſuppreſſis differant. Mercurialis

curialis equidem, *lib.4. de morb.mulier. cap.3.* hoc discrimen ponit, quod menstruus sanguinis fluxus in foeminis, quamvis immodicus sit, suas periodos habeat, & non sit cum dolore, nec corpus inde emaciatur: quæ omnia contraria reperiuntur in hæmorrhoidibus. Verùm quod dolorem attinet, in eo quidem omnino differunt hæmorrhoides à mensium fluxu. Quamvis enim alia symptomata varia cum mensium fluxu incidere soleant: tamen in ipsis venis, è quibus sanguis effluit, vix dolor percipitur, nisi in hæmorrhoidibus. Quod verò periodos attinet, etiam in mensibus inordinatis sæpe accidit, ut nullam periodum seruent; & in nimio ac inordinato mensium fluxu etiam foeminæ sæpe emaciantur. Præter dolorem verò hac præcipuè ratione à mensibus hæmorrhoides differunt, quod menses ex venis uteri & cervicis eius fluere solent: hæmorrhoides verò fiunt, cum sanguis ad venas, quibus partes pudendi nutriuntur, copiosior fluit, atque in iis vel subsistit, vel per eas euacuatur: Id quod tamen rarò accidit.

CAPVT VIII.

De Ulceribus cervicis Uteri.

*Vicera
uteri.*

Vlcera etiam, quæ in vtero fieri dicuntur, præci-
puè in eius ceruice & collo accidunt, rarius ve-
rò in ipso vtero. Sunt autem talia vlcera nunc simpli-
cia & munda, nunc sordida, nunc etiam depascentia
& maligna.

Сам. 72.

Самс.а.

Causæ verò ceruicem vteri exulcerantes sunt vel internæ, affluxus nimirum humorum acrium diuturnus, id quod in fluore vterino diu perseverante accidit, vt & si alij acres, maligni & pravi humores cum sanguine menstruo in hanc quasi corporis muliebris sentinam confluant, & per hunc locum euacuentur, imprimis verò in lue venerea & maligna gonorrhœa; aut secundinæ corruptæ; lochia item diu post partum retenta & corrupta, inflammationes in abscessum conuersæ, qui ruptus postea in vlcus abit, excrementa in vteri plicis retenta

retenta & ibi putrefacta ; vel externæ & evidentes, acria & erodentia medicamenta , partus difficilis , cum grandior fœtus extrahitur , violentus concubitus: Imprimis verò contagium venereæ luis hæc vlcera inducit. Tandem vulneratio , casus , percussio, quæ in aliis locis, si non rectè tractentur, vlcera excitare possunt, hæc quoque etsi rarius, locum obtinent.

Differentiæ.

Differunt hæc vlcera primò ratione loci. Alias enim vlcus est in ceruice vteri ; aliàs , quod rariùs accidit, in ipso vteri fundo. Ratione quantitatis aliud est magnum, aliud paruum , superficialium vel profundum , ratione moris & causæ alia mitia , alia sordida , erodentia , depascentia, maligna.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur autem vlcus hoc primò ex dolore & perpetua mordicatione eo in loco , quæ sensim augeatur & intenditur , ac imprimis si tangatur vel aliquid abstergentium & acrium , vt vinum , hydromel , vel simile immittatur , vt & in concubitu. Deinde etiam visu cognosci possunt hæc vlcera , præcipuè adhibito matricis speculo. Tertiò ex effluente pure, quod interdum est odoris expers , interdum flauum , viride , fœtidum, prout vlcus nunc mite est, nunc sordidum , cuius etiam pars interdum permixta emingitur , interdum , & si vlcus maius sit , etiam sanguis effluit , & præcipuè vbi mensium tempus instat. Trahuntur etiam aliæ partes sæpe in consensum. Si vlcus versus vesicæ orificium serpat , mictio frequens & ardens accedit ; caput quoque in consensum trahitur doleretque , & præcipuè syncipitur, dolorque ad radices oculorum , imò in manus , digitos, lumbosque sese extendit ; animi deliquium, & febricula sæpe accedit.

Differentiæ autem ulcerum horum cognoscuntur præcipuè ex sanie effluente. Si enim simplex & mundum vlcus fuerit, humor effluit paucus , crassus , fœtorisque expers. Si vlcus sit sordidum , humor, qui effluit, est copiosior , & cum dolore aliquo effluit. Si vlcus sit depascens

pascens & malignum, sanies malè colorata, liuida, viridis & varij coloris cum foetore & magno cruciatu effluit. Causse etiam faciliè innotescunt. Nam an à causa aliqua externa & euidente, vt medicamento, partu difficili, vt & concubitu violento vel impuro malum contractum sit, ex ægræ relatione cognoscitur. Quæ causse si absint, ab internis causis malum originem habuisse, indicio est. Quæ an fuerit secundina corrupta, lochia retenta, fluor vterinus, gonorrhœa, vel alius humorum affluxus, faciliè quoque innotescit. Qualis autem humor sit, qui vlcus excitat, ex effluente sanie cognoscitur. In specie vlcus ex lue venerea contractum è gonorrhœa virulenta, quæ vel præcessit, vel præsens adhuc est, cognoscitur, & adfunt alia luis venereæ indicia. Locum quod attinet, si sit in ceruice, visu & tactu deprehenditur, imprimis si speculum vterinum adhibeatur. Si in fundo vteri, doloris posita agnoscitur. Videatur Hippocrates, *lib. x. de morb. mulier.*

Prognostica.

Prognostica.

1. Periculo autem non vacant hæc vlcera, nullumque ex his contemnendum, & sunt difficilia curatu; cum sint in parte tenera & exquisito sensu prædita, & humida, ac suscipiendis humoribus & excrementis variis idonea, & hinc inflammationibus & putredini obnoxia, ita vt levis etiam excoariatio diligentiam requirat, vt rectè sanetur, ne in vlcus grauius abeat. Habet præterea hæc pars cum multis aliis partibus consensum, vnde varij morbi & symptomata varia excitari possunt. Fieri etiam potest, vt per eiusmodi vlcera, vbi sanantur, & cicatrice inducuntur, viæ sanguini menstruo euacuando occludantur. 2. Si vlcera hæc non fuerint magna, & recentia, facilius curantur; præsertim si sint sine inflammatione. Si verò sint magna, antiqua, fordida, difficulter curantur: sinuosa & depascentia verò ferè incurabilia sunt, sed miseram ægrotanti vitam pariunt. 3. Facilius etiam curantur, quæ in conspectum veniunt, quàm quæ in profundo latent; cum illis facilius, his difficulter medicamenta applicentur.

Indicationes

Quæ in aliis vlceribus indicationes dantur, & hîc in *Indica-*
 conspectu sint. Itaque si ex acris humoribus ortum ha- *tiones &*
 beat vlcus, humores illi prius conueniente modo eua- *Curatio.*
 cuandi, eorûmque generatio, victu conuenienter insti-
 tuto & necessariis remediis adhibitis, prohibenda. Ne-
 que enim vlcus curari poterit, nisi affluxus humorum
 prohibeatur. Et quidem videndum, an affluxus ille fiat à
 toto, vel à parte aliqua. Si à toto, vniuersales euacuatio-
 nes instituendæ. Si à parte aliqua, illi etiam conuenien-
 tibus remediis prospiciendum. Si etiam vteri intempe-
 ries aliqua adsit, ob quam vel vterus debilis reddatur,
 vt affluentes humores facillè recipiat, vel ipse etiam vi-
 tiosos humores generet, intemperies ea, vt suo loco di-
 cetur, corrigenda. Imprimis verò attendendum, an è lue
 venerea vlcus sit contractum. Venerea enim malignitas
 si adsit, ad eam primò cura dirigenda; cum vlceris cura-
 tio nullo modo sperari possit, nisi ea prius expugnata
 fuerit. Reliquam postea curationem hoc vlceris genus
 cum vlceribus ex aliis causis ortis habet communem.
 Si dolor adsit, is primò sedandus; cum non solum agræ
 molestiam exhibeat, sed & humores versus partem affe-
 ctam trahat. Cum autem dolor ille præcipue à sordibus
 & sanie praua proueniat, & plerumque inflammatio
 coniuncta sit, simul vim detergendi aliquam, & inflam-
 mationi resistendi habeant medicamenta dolorem le-
 nientia. In hunc usum lac infusum vtilissimum est, præ-
 cipue chalybeatum, vel ouorum albumina tria vel qua-
 tuor conuassata, & cum mucilagine sem. psyllij vel
 emulsione sem. papaueris mista, vel emulsione sem. pa-
 paueris & 4. frigid. maior. cum sero lactis & lacte capri-
 no. Si dolor sit maior, aqua hordei cum succo seminis
 hyoscyami usurpari potest, vel etiam ipsum opium aliis
 admiscendum. Vel ℥.rad.alib. 3.j. sem.anethi. 3.ij. hordei
 P.j. lini. fenigræci an. 3.j. psyllij papau. an. 3.ß. Coq. in Aq.
 vel lacte. Plura infra de vteri dolore huic rei vtilia propo-
 nentur. Deinde si vlcus purum fuerit, leniter adstringen-
 tia & siccantia usurpanda, quæ, si vlcus in conspectu sit,

*Adstrin-
gentia.*

ei illinenda, si in profundo sit, infundenda, nimirum decoctum rosarum rubr. lentium, plantaginis, portulacæ, polygoni, aut harum succi.

*Deter-
gentia.*

Si vlcus sit sordidum, detergentibus primò vtendum, cuiusmodi sunt serum lactis, aqua hordei cum melle, mel rosatum, quæ mitiora sunt. Valentiora sunt absinthium, apium, marrubium, parietaria, centaurium minus, farina orobi cum melle, radices aristolochiæ, ireos, myrrha, terebinthina, alumen; quæ vel decocta infunduntur vel in vnguentum reducta illinuntur, vel pessariorum forma induntur. Vt ℞. lactis recentis cocti ℥.j. mellis ℥. ℞. puluer. rad. iridis ℥.℞. M. quod singulis diebus aliquoties calidè infundatur. Vel ℞. agrimonia marrubij absinthij, apij an. M. j. hordei, suffuris an. P. ij. fabar. radic. ireos Florent. an. ℥. ℞. Coq. in aq. sub finem aliquid vini adde. Vbi quod infusum est, excretum fuerit, pars decocto malux abluatur, & deinde pessarium indatur ex farina erui, lentium, pulu. radic. iridis an. 3. ij. cum melle formatum. Vel ℞. succi apij ℥. ij. mell. rosar. ℥. j. ℞. terebinth. ℥. ℞. farine hordei vel orobi q. s. Leniter ebulliant, vt F. instar linimenti. Vel ℞. marrubij centaur. min. agrimonia an. M. ℞. rad. aristoloch. ℥. ℞. Coq. in s. q. hydromelitis. Colaturæ adde pulueris rad. irid. Flor. 3. ij. farine orobi mellis despumati an. q. s. F. Linimentum. Vel ℞. Vnguentum Diapompholyg. Adde thus, mastichen, myrrham, aloen prout vlceris ratio requirit. Vtiles sunt etiam suffitus. Vt ℞. thuris, myrrhæ, mastiches, styracis calam. gummi iunip. ladani an. ℥. j. F. puluis, vel cum terebinthina trochisci. Vel ℞. gummi hedera, iunip. an. 3. j. thuris mastich. myrrh. an. 3. ij. ladani ℥. j. Cum terebinthina F. trochisci. Si vlcus sit à lue venerea, parum cinnabaris addi potest. Si vlcus valde sordidum sit, in liquoribus modò enumeratis vnguentum Aegyptiacum vel Apostolorum dissolui potest, vel aliquid spiritus vini addi. Si vlcus serpens, erodens, ac depascens fuerit, cum abstergentibus frigida, siccantia & adstringentia miscenda. Vtilissima hic est aqua aluminosa, item plantaginis, rosar. chalybeata, & in qua cyperus, nuces cupressi, malicorium & balautia cocta sunt. Vtilis est & aloë.

Vbi

Vbi vlcus mundatum fuerit, carne implendum & tandem cicatrice claudendum. In quem finem vtilia medicamenta passim nota sunt. Ex gr. *℥. radic. consolida maior. bistortæ* an. 3. j. *fol. plantag. caudæ equinæ, bursæ pastoris, sarniculæ, pilosellæ, millesolij* an. M. j. *flor. ros. rubr.* M. ss. Coq. in mensura aquæ pro iniectione. Vel *℥. tutiæ lotæ* 3. ss. *stibargyri cerussæ sarcocollæ* an. 3. ij. Cum oleo rosaceo & cera. Fiat vnguentum. Galenus, 5. de compos. medic. sec. gen. cap. 2. hoc laudat. *℥. picis aridæ* 3. j. *cere, adipis suilli, seni taurini æsypi* an. 3. iij. *resinæ pineæ* 3. v. M. Fumi quoque in pudendi sinum admissi eorum vlcera sanant. Vt *℥. myrrhæ, thuris, gummi iuniperi ladani* an. 3. ij. E. puluis, vel cum laricea F. trochisci pro fumo. Thermae quoque siccantes, sulphureæ, & aluminosæ in sanandis hisce vlceribus efficaces sunt, & ea sæpe vlcera, quæ aliis medicamentis sanari non potuerunt, sanant. Emplastra etiam conuenientia Epigastrio applicare non inutile fuerit. Reliqua ex vlcerum in aliis partibus curatione patent.

Fumi.

Therma.

Non solum autem externa medicamenta applicare, sed & interna exhibere vtile est, talia ferè, è quibus portiones vulnerariæ componuntur. Eligenda tamen ea imprimis, quæ vtero dicata sunt. Rhapontici & centaurij maioris radices bibitas dolores & erosiones vteri sanare, scribit Dioscorides. Vel *℥. fol. agrimon. pimpinell. sanguisorb. plantag. centumnodiæ* an. P. ij. *radic. Chinæ* 3. iij. *sem. coriandri* 3. ss. *passul. min.* 3. ss. Coq. in iure pulli gallinacei & bis singulis diebus exhibeantur, & si opus sit, ad mensem continentur. Vel *℥. fol. artemisiæ, plantag. millesol.* an. M. j. *radic. rhapontici* 3. ss. *sem. viticis* 3. j. Coq. in mensura vini albi & dulcorentur saccharo.

Interna.

Terebinthina etiam cum saccharo deglutita utilis est. Vt & Pilulæ de bdellio à ʒ. j. ad 3. j. sæpe exhibitæ vteri vlceribus profunt; præsertim si sanguis fluat.

Si corpus tabe scere incipiat, & suspicio febris hectica adfit, lac, præsertim asininum, cum conserua ros. per integrum mensem exhibeatur.

De Vteri cernicis Rbagadibus.

Rhaga-
des Vte-
ri.

Eculiare vlcerum in ceruice vteri genus est, quod Rhagades appellant, vbi, vt in ano, ita in vteri orificio fissuræ quædam seu rimæ suboriri solent. Sunt enim Rhagades vlcuscula longa & parua, iis similima, quæ tempore hyberno in manibus & pedibus è frigore oriri solent, quibus cutis ceruicis vteri, non verò ipsa caro exeditur; & sunt interdum superficialia ac sine callo; interdum etiam profunda & labra callosa habentia, quod ascidit, vbi diuturna fuerint. Interdum vlcera ista siccæ sunt, interdum saniem fundunt.

 $\text{Caus}[\mathcal{A}']$

САН/2.

Oriuntur autem hæc vlcera velâ laborioso partu , vbi fetus grandior fuerit , vt particulas aliquas in ceruice vteri difrumpi neceffe fit , quæ vnitatisolutio ob affluxum continuum excrementorum fordida euadit , ac eiusmodi vlcuscula excitantur ; aut à coitu violento : vel ab humorum acrium affluxu , præcipuè lentorum ac vifcidorum , qui partibus hifce adhærent , easque exulcerant . Plerique addunt ingentem vteri ficcitatem ; verùm ea in loco tam humido vix tanta effe poteft , vt partes hæ inde rumpantur . Sequuntur etiam interdum condylomata & inflammationes ceruicis vteri hæc vlcera .

Signa Diagnostica.

சீதாபதி.

Malum recens equidem latere aliquandiu solet; postea tamen in coitu sese prodit: quia tum & dolor aliquis excitatur, & aliquid cruoris effunditur. Quod si tale quid appareat, & de malo hoc suspicio aliqua oboriatur, cervice uteri aperta & inspecta malum facile in conspectum venit. Causa etiam non difficulter inuestigatur. Nam si partus difficilis, vel concubitus violentus præcesserit, in eum causa referenda. Eodem modo sese res habet, si condylomata vel inflammatio in hisce locis præcesserit. Si verò tale nihil præcesserit, causa in affluxum humorum acrium reiicienda.

Prognostics.

Prognostica.

1. Malum hoc fatis molestum est, & in coitu dolor in- Prognostica.
de excitatur.

2. Recentia hæc vlcera curationem facilius admit-
tunt; antiqua verò difficilior curantur, præcipuè si cal-
losa fiant.

Curatio.

Si à partu laborioso vel coitu violento fissuræ hæ ex- Curatio.
citatæ fuerint, clystere vtendum à decocto rosar. plan-
tag. aristolochiæ cum bolo Armeno, sanguine Draconis,
thure; vel ex iisdem cum albumine oui pessarium confi-
ciendum & indendum. Si ab humoris acris affluxu ma-
lum oriatur, necessariò totius corporis vniuersales eua-
cuationes præmittendæ sunt, vt capite præcedente dictum,
& postea topica conuenientia adhibenda. Si à condylo-
mate vel inflammatione ortum habeant, iis morbis pri-
mò succurrendum. Hisce, quæ causæ cuiusque genus Topica.

postulat, præmissis, ipsi vlceri postea prospiciendum, &
fissuræ idoneis medicamentis curandæ, iis scilicet, quæ
citra mordicationem adstringunt, si tamen rimæ callosæ
non fuerint, qualia sunt oleum lini & rosarum cum vi-
tello oui, vt & succus plantaginis, diu in mortario plum-
beo agitata, lac etiam cum saccharo, vt & vnguentum
è mucilaginis cum plumbo vsto & pompholyge pa-
ratum. Item oleum è vitellis ouorum & semine lini diu
in mortario plumbeo agitatum. Vtile est etiam illud
Apollonij apud Galenum. ℞. ol. rosar. ʒ. viij. Id in morta-
rio plumbeo pistillo plumbeo tamdiu agita, donec co-
lorem nigrum & crassitiem aliquam acquirat. Deinde
seorsim spuma argenti & cerussæ partes æquales terito, &
oleo tantum admisceto, q. s. ad vnguenti consistentiam.
Vel ℞. pompholygis lotæ, plumbi vsti loti an. ʒ. ij. cerussæ,
spuma argenti an. ʒ. j. tragacanthæ ʒ. iv. thuris, radice sym-
phyti an. ʒ. ij. Omnia puluerisato & cum oleo rosaceo
misceto. Vel ℞. ol. ouar. lini an. ʒ. x. seui hircini, terebinthi-
ne an. ʒ. iij. thuris, mastiches an. ʒ. ʒ. resinae pini ʒ. j. succi
verbasci, plantag. equiseti an. ʒ. j. ʒ. Coq. ad succorum con-
sistentiam, adde lithargyri auri ʒ. ʒ. cerussæ ʒ. j. plumbi vsti,

*Doloris
curatio.*

tuia an. 3.ß. Terantur diu in mortario plumbeo ad coloris mutationem. Si verò fissuræ callosæ fuerint, vnguentum parandum ex oleo lilior. albor. medulla ceruina, terebinthina, cera. Reliqua è *cap. precedente* patent. Si malignæ fuerint, ea, quæ in fistulis vteri adhibentur, vsurpanda, de quibus *cap. sequenti*. Si pruritus vel dolor coniunctus sit, vnguentum ex mucilaginis sem. psyllij, cydoniorum, malux, cum butyro sine sale & oleo rosaceo formandum, vel vnguentum album camphoratum vel pomadæ vsurpandum, aut diapompholygos. Vel ʒ.

- Vng. diapompholyg. populei an. 3. j. sacch. R. camphoræ an. ʒ. j. Misce.

Dieta.

Dieta.

Victus etiam ratio conueniens instituat, scilicet humectans & boni succi, deturque caro pullorum, gallinarum, vitulina, hœdina, & iuscula earum, oua forbilia, mala item, buglossa, borrago, ptisana, amygdalæ dulces, passulæ. Acribus verò & falsis abstinendum. Motus quoque nimius, vt & Venus, vitanda.

~~~~~

C A P V T X.

De Fistulis colli Vteri.

*Fistula
colli vte-
ri.*

¶ I vlcera in ceruice & collo vteri diutius protrahantur, aut negligentius curentur, non rarò in fistulas degenerant. Nam partis huius substantia est mollissima & multa humiditate abundat, ac propterea facile eroditur, difficulter verò coalescit, & sanatur. Sunt autem plures fistularum differentiæ, quod aliæ sunt rectæ, aliæ tortuosæ, aliæ simplices, aliæ multiplices & plures sinus habentes, de quibus alibi, vbi *de fistulis in genere* agitur, dicitur.

Causse.

Causse.

Excitantur fistulæ in ceruice vteri, cum pus in abscessu aliquo vel vlcere collectum non rectè & tempestiuè euacuatur, sed ibi hærens, carnem, quæ hoc loco mollis est, erodit, cuniculos agit, & partes à se inuicem separat, atque ita eas afficit, callumque iis inducit, vt licet postea pus euacuetur, partes distantes coire & pristinum statum recuperare non possint.

Signa

Signa Diagnostica.

Cognoscitur autem malum ex ipsa figura vlceris, quæ *Signa.*
in formam fistulæ protenditur. Habétque fistula coniun-
ctum callum, funditque tenuem ac prauam sanie, &
præcipuè si locus prematur, plus saniei effluit. Dolor ve-
rò abest, nisi fistula ad partem neruiosam pertingat. Quæ
autem conditio sit fistulæ, ex signis, quæ alibi de fistulis
in genere traduntur, patet. Hoc huius loci proprium est
monere; quod fistula aliquando ad vesicam vsque pene-
tret, & tunc per fistulam vrina exstillat; aliquando ad
anum, vt etiam excrementa alui per fistulam exeant.

Prognostica.

1. Difficulus plerumquæ, vt in aliis partibus, ita & hic *Prognos-*
fistulæ curantur, & ærumnosum ac miserum statum foe- *stica.*
minis inducunt.

2. Curatur tamen facilius, quæ est recens, recta, &
simplex in carne saltem & in corpore boni habitus: dif-
ficilius verò, vel etiam nunquam, quæ est antiqua, anfra-
ctuosa, & quæ ad partes vicinas penetrat, quæque est in
corpore cacochymico & senili.

Curatio.

Vt in aliis fistulis, ita & hic primò vniuersales corpo- *Curatio.*
ris euacuationes præmittendæ, & recta victus ratio in-
stituenda est. Deinde considerandum, an curatio sperari
possit, & suscipienda sit, an verò magis è re ægrotantis
sit, naturæ hanc viam relinquere, per quam variorum ex-
crementorum euacuationem instituit. Hoc, si magis è
commodo ægrotantis sit, cura saltem Palliativa dicta in-
stituenda, ac purgationes frequenter instituendæ, & sin-
gulis annis bis sudorifera exhibenda, atque in partem
injectiones detergentes & roborantes infundendæ, &
emplastrum Diapalma vel aliud conueniens imponen-
dum. Si verò sanatio sperari possit, vniuersalibus euacua-
tionibus præmissis, primò utile est, potiones exhibere,
quæ partem exsiccent, ex radicibus filicis maris, centa-
rio, agrimonia, betonica, alchymilla & aliis, è quibus
Potiones vulnerariæ dictæ fieri solent, paratas.

Topica deinde applicanda; & primò danda opera, vt *Topica.*
fistula

fistulæ orificium, si nimis angustum sit, dilatetur; quod fit immixta radice gentianæ, aristolochiæ, bryoniæ, cyclaminis, aut sponsia compressa & in turundæ formam concinnata, & alius, quæ in genere *de fistulis* præcipi solent. Fortiora verò vix locum habent; cum faciliè ab iis vesica aut intestinum rectum lædi, & conuulsio; atque alia mala attrahi possint. Secunda cura fit; vt callus absumatur. Callo enim præsentè latera fistulæ vniri non possunt. Antequàm tamen callum absumentia medicamenta applicentur, vtile est, prius callum emollire. Vt *℞. ol. lilior. albor. medullæ ceruinæ, terebinth. partes æquales, cera, q. s. F. Vnguentum.*

Calli absumtio.

Callus autem absumitur tribus modis, medicamentis, sectione, & vstione. Primò ergo & præcipuè in fistula recenti, non sordida, nec tortuosa, adhibenda medicamenta acria, quæ callum absumunt, & erodunt, vt radix gentianæ, ellebori nigri, vnguentum Ægyptiacum, puluis Ioh. de Vigo, quæ vel turundæ forma & penicilli fistulæ induntur, vel infunduntur. Vel *℞. ♀ sublimati ℥. ss. aq. rosar. vel plantag. ℥. vj. Misce super cineribus calidis. Vel ℞. fol. plantag. agrimonie, marrubij, centaur. min. oliuæ an. M. j. radic. gentianæ contusar. aristoloch. an. ℥. j. Coq. in vino albo. Col. ℞. lb. j. spir. vini ℥. iij. sir. absinthij, mell. ros. col. an. ℥. j. R. M.* Alia etiam medicamenta, quæ decuratione fistulæ in genere traduntur, & hic ad callum exterendum adhiberi possunt. Hoc tamen obseruandum; si in pudendo & loco exteriori fistula extiterit, fortioribus quoque medicamentis locum esse: Si verò in loco interiori & versus vterum, fortiora medicamenta sine periculo non adhiberi. Quod si medicamenta non sufficiant, ad sectionem accedendum esse, plerique Autores suadent. Et potest forsan hic sectio, quæ sit syringotomo, locum habere, si fistula sit superficialis. Si verò ad profundiora penetret, non video, quomodo hoc loco sectio commodè institui possit. Ideoque potius in medicamentis persistendum, eaque fortiora adhibenda. Tandem etiam si fistula non solum callosa sit, sed & maligna ac sordida, ad vstionem veniendum. Fit autem vstio vel medicamentis

dicamentis causticis vel ferro candenti. Et quidem vtraque vstio locum habet, si fistula sit in pudendo & parte exteriori; si verò in parte penitiori & vtero propinqua, vix locum habet. Vbi crusta seu medicamento, seu ferro candente inducta est, de quo *de fistulis in genere*, medicamentum aliquod Digestivum imponendum, ut crusta decidat. Quod ubi factum, & pus album & laudabile effluit, vlcus detergendum, & carne implendum, tandemque cicatrice inducendum. Detergunt spiritus vini, & mel rosatum. Vt *℞. succi agrimonie, apij an. ʒ. ℞. spir. vini ʒ. ij. terebinth. ʒ. j. M.* Vbi vlcus mundatum fuerit, ut carne repleatur, adde *thus, myrrham, sarcocollam, radic. iridis.* Vt *℞. mell. ros. ʒ. j. ℞. spir. vini ʒ. ℞. myrrhe, aloës, sarcocollæ an. ʒ. j. Misce.*

CAPUT XI.

De Cancro Vteri.

¶ Tsi cancer etiam ipsi vteri substantiæ accidere potest: tamen hoc rarius accidit, & vix tum satis cognoscitur, multò minus curatur. Frequenter verò in cervice vteri generatur; quapropter hoc loco de eo agemus. Isque nunc est sine vlcere, nunc exulceratus.

Causæ.

Ortum autem habet à sanguine menstruo adusto, humoribusque calefactis & torrefactis seu atris ad hæc loca confluentibus. De quorum humorum natura pluribus, ubi de cancro in genere tractatur, agitur. Et cancer ferè generatur, cum tumores scirrhusi diu persistunt. Indies enim magis corrumpuntur, & peiorem naturam inducunt, præcipuè si emollientia iis intempestivè & immoderate adhibeantur. Vnde primò fit cancer non exulceratus. Si verò humores postea aduruntur magis, & corrumpuntur, exulceratus fit.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur hoc malum, si tumor, qui antea erat sine dolore, dolere incipit, & punctio quædam in loco affecto percipitur, & dolor circa inguina, lumbos, ac imum ventrem suboritur; tumorque ipse, si speculo vteri adhibito

bito consideretur, durus est, colore liuido & rubicundo, labia habet dura, liuida & fæda. Et quidem si cancer exulceretur, dolor ac omnia symptomata grauiora fiunt, saniesque effluit tenuis, aquosa, atra & malè colorata, foetens. Interdum vbi vas aliquod eroditur, sanguis effluit, & quidem interdum satis copiosè & cum periculo. Accedit quandoque lenta febris, nausea & cibi fastidium, animi anxietas, maxillæ rubent, & alia symptomata, quæ ex præuorum vaporum ex vtero ad superiora adscensu ortum habent.

Prognostica.

Prognostica.

1. Malum hoc plerumque incurabile est. Nam & cancer ipse per se rarò curatur, & mitiora remedia spernit, fortioribus exasperatur; curationem tamen hic difficiliorē reddit locus affectus. In principio enim in hisce locis ferè latet, & exiguam affert molestiam, & propterea negligitur, vnde incrementum sumit, & incurabilis postea euadit. Nec etiam hoc loco medicamenta satis commodè applicari possunt.

2. Vt in aliis partibus, ita & hic exulceratus non exulcerato longè grauior & periculosior est.

Curatio.

Curatio.

Cùm ergo plena curationis spes vix supersit, in eo saltem laborandum Medico, vt non exulcerati canceri exulcerationem, & exulcerati incrementum prohibeat. Recta itaque victus ratio instituenda & vniuersales corporis purgationes instituendæ, & alia medicamenta exhibenda, quæ humorem melancholicum & atrum præparent, euacuent, eiusque generationem prohibeant. De quibus in genere multa dicere huius loci non est. Patent ea ex aliis locis. Hoc tamen hic non prætereundum, in cancro valdè commendari puluerem ex *smaragdi, sapphiri & lapidis bezoar. æq. partib.* paratum, si pluribus diebus eius grana iij. vel iv. cum aq. scabiosæ vel carduibened. exhibeantur.

Topica.

Topica quod attinet, principio sint ea moderatè refrigerantia & adstringentia, minimè mordacia, & propterea vsurpanda fomenta ex aqua plantaginis & solani,
vel

vel vnguentum Diapompholygos adhibendum. Vel ℥. succi plantag. solani, portulacæ an. ʒ. ij. mucilag. sem. psyllij ʒ. j. ol. rosac. ʒ. iij. Agitentur in mortario plumbeo. Vel ℥. ol. violar. ʒ. v. succi baccar. solani maturar. ʒ. iv. cerussæ lotæ ʒ. ij. plumbi vsti loti, tutiæ præp. an. ʒ. j. thuris ʒ. β. ceræ ʒ. v. Misceantur in mortario plumbeo, pistillo plumbeo, donec color mutetur. Vel ℥. ol. rosac. ouor. an. j. β. sacch. R. ʒ. j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutant. Vel ℥. ol. rosac. ʒ. iij. succi solani ʒ. j. Agitentur in mortario plumbeo pistillo plumbeo ad coloris mutationem. Adde postea lythargyri, cerussæ an. ʒ. iij. tutiæ præp. ʒ. j. camphoræ ʒ. j. Iterum agitentur. Vel ℥. succi solani purificati ʒ. vj. tutiæ præp. plumbi vsti an. ʒ. ij. camphoræ ʒ. β. Agitentur diu in mortario plumbeo. Potest iisdem vnguentis etiam pulvis cancerorum vstorum addi. Si cancer exulceratus est, plus de mineralibus istis addendum. Vtilis est & aqua vel succus solani, in mortario plumbeo agitata, vel decoctum aut succus cancerum fluuiatilium in vterum iniectus. Commendantur & ranæ lotæ, coctæ, & cataplasmatibus forma, vel per iniectionem adhibitæ, vt & herba Roberti sumta, vel extra applicata. Si dolor valde vrgeat, fomenta ex malua, althæa, nymphæa, papauere, coriandro viridi, anetho, semine psyllij, lacte, croco & similibus per interualla vsurpanda, vel cataplasmata ex iis parata imponenda. Si hæc non prosint, nonnulli ad fortiora & erodentia medicamenta ex antimonio & arsenico accedendum putant. Verùm etsi forsan in aliis locis adhiberi possint, huius tamen loci natura vix eorum vsum permittit. Non prætereundum hîc videtur remedium, cuius mentionem facit Mauritius Cordæus, *comm. 7. in lib. 1. Hippocratis de muliere*. Refert enim ibi historiam nobilis cuiusdam foeminæ, cui tota pars faciei dextra cæcro, eoque vlceroso obfessa fuit diutissimè. Quæ cum variis auxiliis à Medicis, Gallis, Italis, Germanis, Hispanis petitis vsa esset, tandem vulgari hoc Barbitonforis remedio sanata est. Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidebat, & latas, quas sæpiusculè commutando interdum admoquebat parti affectæ.

Pullus
Gallina-
cis cu-
ratus cæ-
cer.

•••••

De Gangræna & Sphacelo Uteri.

Gangra-
na &
Sphace-
lus ve-
ri.

Andem etiam pudendum muliebri interdum gangrena & sphacelo corripitur. Quamquam enim interdum malum hoc etiam in ipsum uterum usque serpat, eumque corrumpat, ut suo loco dicitur, imò totus uterus procidens corrumpatur: tamen potissimum in locis muliebribus & pudendis, utpote humidioribus, & quæ excrementa multa recipiunt, & putredini faciliè obnoxia sunt, excitatur, & hinc quandoque utero communicatur.

Самое.

Causa.

Malum hoc etſi in aliis partibus à pluribus cauſſis, quas omnes hic recenſere opus non eſt, excitari poſſit: hoc tamen in loco ortum habet ex inflammatione, cancro & vlceribus in hiſce locis malè curatis. Cùm enim hæ partes ſint humidæ, & excrementis ſcateant, quibus calor iis inſitus extinguitur, facilè eæ corrumpuntur & emoriuntur. Ita refert Vvierus, *in obſervat.* Nobili cui-
dam ſœminæ annorum 25. æſtuante canicula tuberculum quoddam in ſinu muliebri, ex violento forſan mariti concubitu, exortum fuiſſe. Cui cùm imperitus Chirurgus cataplaſmata minus idonea admouiſſet, intra dies non multos pars vniuerſa putreſcere, nigreſcere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum verſus malum progreſſum eſt. Interdum etiam vterus prolapſus ab externo aëre ita alteratur, vt tandem gangræna corripiatur.

Signa Diagnostica.

Signa.

Calor primò insolitus in parte percipitur ; accedit febris cum horrore in vniuerso corpore, postea color partis mutatur, parsque fit liuida, nigrescit, mollis, ac cadauerosa euadit, nec pulsus, nec sensus vllus adest ; imò pars sine sensu secari & pungi potest ; adest foetor maximus. Accedant virium deiectio, cordis anxietas, & alia symptomata ex malignis halitibus ad partes superiores ascendentibus.

Prognose

Prognostica.

1. Malum hoc grauissimum est, & periculosissimum, & Prognostica.
nisi maturè ei occurratur, homini mortem affert.

2. Periculosius tamen malum est, si putredo versus vterum ipsum serpat, quàm si vicinas externas partes corripiat. Si enim ipsum vterum malum inuadit, plerumque lethale est. Obseruatum tamen vterum putredine & gangræna corruptum vel spontè excidisse, vel sectione ablatum fuisse, & nihilominus foeminas supervixisse, cuius rei historias habent Aëtius, *tetrab. 3. cap. 72.* Nicolaus Florentinus, *serm. 6. tract. 3. cap. 26.* Matth. de Gradi-
bus, in 9. *Rhas. cap. de exitu & dispos. matric.* Marcus Gattinaria, ad 9. *Rhas. cap. de exitu matricis.* Langius, *lib. 2. epist. 39.* Beniuenius, *de abdit. sanat. & morb. caus. cap. 11.* Christoph. à Vega, *art. Medic. lib. 3. sect. 10. cap. 10. & ad lib. 6. aphor. 18.* Hippocrj Paræus; *lib. de hom. gen. cap. 41.* Rouffetus, *de partu Cesareo.* & alij, quorum obseruationes collegit Schenckius, *lib. 4.* Si verò versus partes exteriores putredo serpat, minus periculosum est, vt obseruatio Vvieri docet.

Curatio.

Curatio in eo maximè consistit, vt putredo sistatur, & Curatio
quod corruptum est, tollatur. Perficiuntur hæc, vt in aliarum partium gangrænis, si pars, si fieri potest, scarificetur, & postea abluatur decocto absinthij, lupinorum, myrrhæ & similibus, & imponatur vnguentum Ægyptiacum vel simile conueniens. Omnibus verò superponatur cataplasma de tribus farinis dictum, quod hoc modo paratur. ℞. *farinæ orobi, fabarum, hordei an. 3. ij. oxymel. lb. j.* Coq. F. Cataplasma. Efficacius fit, si addatur farina lupinorum, absinthium, aloë, myrrha. De quibus plura in generali de gangræna tractatione. Quod corruptum & emortuum est, amputandum, ne reliquæ partes inficiantur, vel sectione, vel vitione, vel ligatura indies magis coarctata & fortius constricta, cuius exemplum & historiam habet Fr. Rouffetus, *sect. 4. cap. 5. de partu Cesareo.* Partes etiam principes, & imprimis cor roborandum. Cùm enim prauus halitus per arterias ad cor adscen-

adscendant, cordialia medicamenta exhibenda, vt conserua borrag. bugloss. tunicis, spec. diamarg. frigid. elect. de gemm. frig. confectio de hyacintho, syr. acetos. citri, granator. borraginis. Cordi quoque & pulsibus conuenientia epithemata malignis vaporibus resistentia applicanda. Vvterus nobilem illam foeminam, cuius supra facta mentio, hoc modo curauit. Primò solani & plantaginis succum vberimum syringe in vtrumque meatum ter vel quater interdium iniecit, deinde horis illis intermediis lini hapsum iis succis, admixto aceto, imbutum applicuit, qui exsuccus eodem rursus permaduit liquore: ac eiusmodi repetita aliquoties applicatione perseveratum est, donec restingeretur feruor, & desineret putrefactio. Assumebat interim quoque portionem singulis diebus ter ex decocto acetosæ, scabiosæ, pampinulæ, prunorum damascenorum, summitatum borrag. bugloss. flor. calendulæ cum aqua, saccharo & aceto ad syrupi acidi longi formam apparatus. Victus erat paucus, sed refrigerans & acidus, putredinis occasionem præscindens. Tertio die incendij furia, sæuitiæque putredinis remisit. Quare carnem nigram, mortuamque exiguo forcipe attrahi, & circumquaque à viuo sine doloris sensu separari, resecarique iussit. Inde reliquum ad viuum vsque Ægyptiaco vnguento absumpsit: eodémque modo ad cicatricis inductionem, vt in aliis vlceribus, progressus est. Atqui inter curandum erant aliquoties enemata ex hordei & aliorum aluum mollientium decocto infundenda. Nec quæ cordi & visceribus reliquis robur conciliarent, negligebantur, atque ea ratione conualuit breui.

PARTIS I.

SECTIO II.

De vteri ipsius Morbis.

CAPVT I.

De Temperie Vteri cognoscenda.

A T Q V E haftenus morbos, qui pudendo *Tempe-*
muliebri & ceruici seu collo vteri accidere *ries vte-*
solent, explicauimus: iam ad ipsius vteri *ri co-*
morbos explicandos accedimus, & primo *gnosce-*
quidem morbos Intemperiei. De quibus *nda.*
antequam agamus, prius aliquid de Temperie vteri co-
gnoscenda dicemus. Cognita enim naturali vteri tempe-
rie, facilius etiam Intemperies praternaturales cogno-
scuntur; & excessus illi in temperamento vteri, qui fo-
eminis à natura obtigerunt, non pauca cum Intemperie-
bus morbofis communia habent. De Indiciis autem
cognoscendi temperamenta vteri vel partium genita-
lium peculiarem libellum scripsit Marc. Ant. Vlmus, Pa-
tauinus, Medicus Bononienfis, quem *Vterum muliebrem*
inscripsit. In eo verò inter reliqua signa primo loco ab
eo recensetur Gynæcomystax, quem appellat, Barbula *Gynæco-*
scilicet in superiore labro mulierum, & quidem vt no- *mystax.*
uum & suum inuentum, vtpote quæ Maioribus, etsi sen-
sibilis sit, & sensui visus obuia, non sit animaduersa, desi-
nitque eam quod sit Barbulae imago, atque inchoamen-
tum, seu lanugo pilaris, vel pilus breuiculus, tenuis, mol-
lis, qua vestitur cutis labri superioris muliebris. Barbam-
que hanc tum demum eumpere in foeminis statuit, cum
menses fluere, & mammae augeri incipiunt, & ex hac Bar-
bula

bula de temperamento vteri & testium in foeminis iudicium haberi posse docet, dum scribit: Si *Gynæcomystax* temporius eruperit, atque is densior, longior, nigrior, crassior, pro eius tamen natura, foemina tunc habuerint vterum calidum atque praesertim ipsos testes; Eadem fuerint salaces, marium appetentes, quantum verò ad seipsas pertinet, secunda, atque maximè ut plurimum apta ad opus facultatis generatricis praestandum & in Venere satis vegeta. Quae verò foeminarum nullas, aut perexiguas notas, atque momenta serè inuisibilia *Gynæcomystacis* obtinuerint, haec plerumque sunt ad Venerem ignavae, habentque facultatem sui sexus generatricem minus valentem, ut quantum ad se pertinet, raro sint fecunda. Ipse tamen scribit, minus curiosè eam inspicientibus non animaduerti, sed visum & oculos minus acres interdum subterfugere, & nunc eius breuitatem, nunc tenuitatem, nunc raritatem, nunc colorem albicantem barbam istam q. oculis eripere & suffurari, & si omnia ista impedimenta coniungantur, omnino arduum opus esse, cognoscere *Gynæcomystacem*. Verùm ne tantum inuentum toti Antiquitatis ignotum lateat, tubulus ille opticus vnicialis, quo gemmarij in gemmarum bonitate & integritate exploranda vtuntur, & qui pulicum pedes omnes inspiciendos clarè exhibet, adhiberi posset. Miror verò viros doctos de rebus nihili & talibus inuentis gloriari. Et cum ipse Vlmus occulto proximam esse hanc barbam dicat, imò barbulæ umbram appellet, vix operæ pretium esse puto de ea pluribus agere. Hoc oculis manifestum est, quod & Aristoteles, *lib. 3. de hist. animal. cap. 11*, annotauit, quibusdam foeminis in mento pilos prodire, praesertim cum menstrua ipsis subsistunt, & imprimis iis, quae vterum & testes habent calidiores.

Signa temperiei vteri à pilis pubis. Certiora alia & sensibus manifestiora signa temperamenti Vteri & partium genitalium in foeminis dantur. 1. Pili pubis, qui à Io. Riolano, *lib. 2. Anthropograph. cap. 34*, etiam *γυναικώδεις* appellantur. Hi enim si citò erumpunt, sunt crassi, nigri, duri, longi, & à pube ad vicinas partes porriguntur, vteri & testium calidiorum sunt indicium. Si verò tardè erumpunt, sunt breues, molles, tenues,

nues,

nues, subflauis, rari, & vltra pubem non extenduntur, vteri frigidi signum sunt: & prout caliditati vel frigiditati humiditas & siccitas coniungitur, ita copia & qualitates nunc augentur, nunc minuuntur.

Deinde signa menstrua suppeditant. Qui enim vterum *A men-* habent calidum, eis maturius menses erumpunt, & sæpe *struis.* circa annum duodecimum, tardius etiam desinunt, sunt rubra, calida, non tamen valde copiosa. Si verò vterus sit frigidior, menstrua tardius fluere incipiunt, sanguisque qui fluit, est frigidior, & aquosus, citius etiam fluere desinunt. Et quidem si calori accedat humiditas, menses copiose fluunt, & fluxus iste vltra quinquagesimum annum durat, nonnullis etiam, dum grauidæ sunt, menses ad secundum vel tertium mensem adhuc fluunt. Si verò siccitas caliditati accedat, sanguis, qui profluit, flauus, tenuis, acris est, & genitalia mordicat, & interdum vnus mensis spatio fluxus bis vel ter redit. Si frigiditati accedat humiditas, tardè erumpunt menstrua, neque absque difficultate, estque sanguis albicans & serosus. Si frigiditati accedat siccitas, tardissimè & difficilimè erumpunt, & rarò ad quadragesimum annum fluunt, & fluunt parcè, ac sunt crassa.

Tertiò ex Veneris appetitu aliquid de temperie vteri *A vene-* colligi potest. Siquidem foeminae, quæ calidum vterum *ris appe-* & genitalia habent, Venerem maturè & vehementius *titu.* appetunt, eaque valde delectantur. Quæ verò frigidum habent vterum, venerem tardè appetunt, neque ea admodum delectantur, & ea frequenti facillè lassantur. Et quidem si caliditati iungatur humiditas: Venere etiam multa non lassantur, imò si venerem, cui adsueuerunt, intermittant, malè habent, nisi forsitan carnosæ & pingues fiant, venerisque desiderio ad annum quinquagesimum vel etiam vltra tenentur. Si caliditati siccitas coniungatur, summo desiderio & ferè cum furore in venerem feruntur, præsertim si ab ea longius abstineant, & victus lautus atque alia venerem irritantia accedant. Non tamen multam venerem ferunt, sed facillè lassantur, ob spirituum paucitatem. Si frigiditati accedat humidi-

gas, foeminæ tardius & rarò venerem appetunt, & desiderium veneris in iis facilè languescit, præsertim si sapius concipiant, vel abortiant; cum eo modo vterus magis refrigeretur. Neque etiam è coitu delectationem admodum percipiunt, sed in eo q. torpent, & frequenti facilè delassantur. Interim coitus ipsis utilis est, easque vegetiores reddit. Si frigiditati accedat siccitas, tardissimè virum appetunt, nec in coitu delectantur, facile quoque eo lassantur, ob spirituum paucitatem.

A Conceptione.

Quartò signa temperiei vteri Conceptio suppeditat. Si enim vterus sit calidus, frequenter concipiunt mulieres, & quidem plerumque masculam prolem, vel foeminas viragines, modò virile semen consentiat. Si verò vterus sit frigidus; rarò concipiunt, & foeminas potius, quàm mares, præsertim iuniores & adultiores, modò virile semen consentiat. Si caliditati accedat humiditas, tales foeminæ omnium maximè sunt foecundæ, modò virum quoque bene temperatum nanciscantur; Et ex senibus quoque & maribus imbecilibus hæ foeminæ non difficulter concipiunt, sed tum potius foeminas, quàm mares, concipiunt; interdum & geminos pariunt, & molas simul concipiunt, vel superfoetant. Si verò siccitas caliditati accedat, foecundæ quidem sunt foeminæ, sed non ita, ut quæ calidum & humidum vterum habent, requiruntque semen virile temperatum, & ex se mares generant: Rarò geminos pariunt, vel superfoetant. Si vterus sit frigidus & humidus difficulter concipiunt foeminæ, præsertim iam adultiores: iuniores tamen, præcipuè si virile semen sit calidum & siccum, concipiunt mares, sed rarò optimè conformatos, verùm valetudinarios. Ipsæ etiam foeminæ dum vtero gerunt, malè habent. Quæ vterum habent frigidum & siccum, ferè steriles sunt, & si concipere debent, necessum est, ut semen virile sit calidum & humidum. Et si concipiunt, pariunt foeminas, & si mares generent, sunt ij strigosi, proceri, & qui citò senescunt. Atque hæc præcipua indicia sunt, quibus temperies vteri cognoscitur; potissimùm ab effectibus petita, & quidem certiora: de quibus plura non addimus,

cum

cum etiam in sequentibus capitibus iterum eorum faci-
cienda sit mentio. Et propterea ipsos vteri morbos aggre-
dimur, qui omnino diligenter tractandi sunt, cum raro
foeminae aegrotent, quin vterus fons aut focus omnium
malorum sit, aut certe ea augeat.

CAP V T II.

De Intemperie vteri calida.

Primò quidem morbos Intemperiei quod atti- *Vteri ca-*
net, omnis generis intemperies vtero accidunt. Pri- *lida In-*
mò etsi vteri calor ad semen fouendum ac retinendum, *temperies.*
foetusque formationem & vsque ad tempus partus reten-
tionem sit maximè necessarius: tamen si calor sit nimius,
semen genitale, quod à viro accipit, non suauiter fouet,
sed calorem eius dissipat, atque ita conceptionē impedit.

Causse.

Calor hic præternaturalis interdum à primo ortu *Causse.*
contractus est in quibusdam foeminis, viraginitibus nimi-
rum, quæ ob id etiam ferè steriles sunt. Post ortum verò
contrahitur à causis calefacientibus, vini nimirum po-
tentioris & aromatici vsu, mulso vel hydromelite aro-
matibus condito, cibis calidis, ambulatione multa, ve-
nere multa & cogitatione de rebus venereis, quæ calo-
rem & sanguinem ad vterum concitant; medicamentis
cum internis, tum externis calidis.

Signa Diagnostica.

Foeminae, quæ vteri calida intemperie laborant, pronæ *Signa.*
sunt in venerem, menstrua habent pauca, flaua, nigra, vel
adusta & acria, eaque cum difficultate fluunt, & raro or-
dinem debitum seruant, pili in pube citò nascuntur, fac-
ies rubet, & dolori capitis frequenti sunt obnoxia, &
biliosi humoris in corpore abundantis plerumque adsunt
indicia, labia ferè sunt sicca.

Prognostica.

1. Calida vteri intemperies multa grauia mala foemi- *Progno-*
nis affert. Menses enim, vt dictum, habent paucos, inor- *stica.*
dinatos, prauos & difficiles; vnde postea ætatis progressu
sunt hypochondriacæ: Steriles etiam sunt plerumque ta-

les foeminæ. 2. Interdum quoque furor vterinus ex in-
temperie vteri calida oritur.

Curatio.

Curatio. Calida vteri intemperies refrigerantia indicat. Refri-
gerantia tamen ita moderanda sunt, ne vteri calor, qui
ad conceptum necessarius, debilitetur eiusque substan-
tia, quæ membranosa & cui frigus inimicum, offendatur,
& vasa, quæ ob menstruorum fluxum patere debent, den-
sentur & occludantur. Atque id non solum intelligen-
dum est de medicamentis, quæ vtero adhibentur, sed
etiam iis, quæ lumbis & dorso applicantur, in quibus
etiam cauendum, ne nimio refrigerantium vlu nervi cõ
loci lædantur.

Med. In- Ex internis medicamentis vtilia sunt *cichorium & ci-*
terna v- choracea, endiuia, viola, nymphaea, acetosa, lactuca, santali,
terum re- sem. frigida maiora, & aquæ, sirupi, conseruæ, condita ex
frigeran- his parata, vt & *sirupus acetositate citri, granatorum, species*
tia. *diamarg. frig. diarrhod. Abb. & diatrionsant.* Vt *℥. conf.*
cichor. violar. nymph. borrag. an. ʒ. j. ros. ʒ. s. spec. diamarg.
frig. diatrionsant. an. ʒ. s. Cum Sir. violar. vel acetosit. citri
F. Elect.

Externa. Extra adhibeantur *unguentum rosaceum, refrigerans Ga-*
leni, cerotum santalinum, ol. rosar. violar. nymphaeæ, Cum succo
lactuce, nymphaeæ, cucurbitæ, umbilici ♀, quibus dorsum
& lumbi inungantur. Vel cataplasmata ex *farina bordet,*
pulvere rosar. violar. nymphaeæ, santalis cum succo vel aqua
plantaginis, nymphaeæ, cichorij, lactuce, oleo rosar. violar. nym-
phaeæ. Vtilia etiam sunt balnea & iniectiones ac fomentatio-
nes ex refrigerantibus. Vt *℥. sol. violar. vitis, malorum*
cydonior. an. M. j. salicis, flor. violar. nymph. an. M. s. Coq.
in aqua dulci pro Balneo, in quo mulier umbilico tenus
sedeat. Vel paretur inde fomentatio. Post balneum capiat
aliquid ex refrigerantibus supra propositis. Si libet, pos-
sunt ex medicamentis hætenus propositis etiam vterinæ
iniectiones & pessi fieri. Eros, de passionibus mulier. cap. 7.
in nimia matricis caliditate, & ubi ardor & calor perci-
pitur, tale pessarium immittit. *℥. opij ʒ. j. adip. anser. ʒ. ij.*
cere mellis an. ʒ. iv. olei ʒ. j. album. ouor. ij. Misce. Verum ex
falsa

falsa hypothesi antiquorum, qui opium frigidum esse statuerunt, talia medicamenta parata sunt. Cum autem uterus cum aliis partibus nobilibus magnum consensum habeat, metuendum, ne vis narcotica opij ipsis noceat.

Dieta.

Dieta medicamentis respondeat. Aer sit frigidior. *Dieta.* Vestes, stragula & tegumenta tenuia sint, non nimis densa & calida. Cibi condiantur lactuca, cichorio, endiuia, hordeum hic agris commodum est. Abstineant contra à cibis calidis & aromatibus. Vino quantum fieri potest abstineant, aut sit illud tenue & aquosum. Potus sit cereuisia hordeacea vel aqua hordei. Quies animi corporisque ipsis commodior est, quam motus. A venere abstineant, vel parca ea utantur. Somnus vigiliis nimis utrior est. Aluus laxa sit.

CAPUT III.

De Intemperie uteri Frigida.

Requiritur Requentius vero intemperie Frigida uterus laborat; quæ sterilitatis & aliorum malorum plurimum causa est. *Intemperies uteri Frigida.*

Causæ.

Ortum autem habet à causis iis contrariis, quæ calidam intemperiem inducunt, nimirum ab aëre externo frigido, otio & quiete, cibis & medicamentis frigidis. *Causæ.*

Signa Diagnostica.

Fœminæ, quæ uteri intemperie frigida laborant, venter minus appetunt, ac minori voluptate in ea afficiuntur; pili in pube sunt pauciores: non concipiunt: menses ipsis subsistunt, aut minus rectè fluunt, ac pituitosi, mucosi, ac crassi sunt. Cumulantur enim in uteri venis frigidi & pituitosi humores, qui eas obstruunt; flatus in utero colliguntur, semen est crudum & aquosum, unde semen ipsis sine voluptate effluit, & gonorrhœam patiuntur. Faciei color est pallidus. Causæ refrigerantes præcesserunt. *Signa.*

*Prognosticum.**Prognosticum.*

Intemperies hæc multorum malorum, obstructionis mensium,

menſium, ſterilitatis & aliorum cauſſa eſt: ac ſæpe ſatis difficulter curatur.

Curatio.

Curatio. Intemperies vteri frigida calefacientia indicat. Eligenda autem hic ex calidis medicamentis ea, quæ peculia-rem cum vtero cognationem habent.

Medica- Vt Radices, Ariſtolochia, leuiſtici, valeriana, angelica, menta pimpinella, imperatoria, calami aromatici, rubia, helenij, iri- ſimplicia diſ, oſtreat, eryngij, ireos, aſari, fœniculi, petroſelini, apij, pa- uterum ludapij. Folia artemiſiæ, meliſſæ, matricariæ, ſabinæ, pulegij, calefa- calaminthæ, origani, diſtamni Cretici, maioranæ, ruta, beto- cientia. nica, roriſmarini, lauri, leuiſtici. Flores roriſmar. cheiri, la- uendulæ, ſaluia, ſtechados, ſpicæ, betonica, ſchœnanthi, cha- memeli. Semina, apij, petroſelini, ruta, dauci, aniſi, fœniculi, cumini, leuiſtici, paſtinacæ ſylueſtris, ſileris montani, nigellæ, ciceres rubri. Baccæ, lauri, iuniperi. Aromata, galanga, ci- namomum, caſſia lignea, garyophylli, cubebæ, crocus, zedoaria, nux moſchata, macis. Gummi & Lachrymæ, & liquores concreti, thus, myrrha, ſtyrax, benzœ, ſagapenum, aſa fœti- da, popanacum, gummi eleui, ſuccinum. Ex animalibus, ca- ſtoreum. Ex mineralibus, borax.

Compoſita.

Compoſi- Ex quibus fiunt varia medicamenta cum interna, tum ta. externa.

Interna.

Interna. Species diamoſchi, diacalaminthæ, theriaca, Mithrida- tium. Aquæ ex ſupra enumeratis, ſirupi, conſerux & alia. *Aquavi- Efficaciſſima ad calefaciendum vterum eſt hæc aqua, quæ ta mulie- aqua vitæ mulierum appellatur. ℥. Galangæ, cinam. nuc. rum. moſch. macis, garyoph. an. ʒ. ij. zingib. eubear. zedoar. carda- momi an. ʒ. j. granorum paradisi, piperis long. an. ʒ. ſs. Tritis affunde vini Menſ. vj. Stent in infuſione in loco frigi- do diebus 8. Poſtea adde ſaluia minor. mentha rubr. me- liſſæ, matricar. an. M. iij. Stent iterum diebus 8. Poſtea vi- num effunde, & herbas ac aromata contunde, & vino af- fuſo iterum deſtilla. Alia. ℥. cinamomi, nuc. moſchat. macis, caryophyll. zingib. alb. cubebar. cardamom. granor. paradisi. an. ʒ. j. ſs. galang. ʒ. vj. piperis longi ʒ. ſs. zedoar. ʒ. vj. Aromata minutim*

minutim incidantur, & affundantur in vase Vvaldeburgico. Vini boni Mens. vj. Ponantur in cellam, & ita stent per dies 9. quotidie agitando: postea adde mentha rubr. M.ij. Stent iterum per dies 14. Postea vinum effundatur, & remanentia contundantur, vinumque reaffundatur, & destillatio fiat. Alia. ℥. macis, nuc. moschat. caryophyll. cardamomi, gran. paradisi. an. ʒ. j. cinamom. galang. pip. longi, zingib. zedoar. an. ʒ. ʒ. herb. meliss. saluæ; fœnic. serpilli; anserinæ, maioran. an. M. j. mentha crisp. M. ʒ. Incid. & contund. ac infund. per 6. dies in Vini Rhenani lb. vj. Deinde destill. in B.M. Vel vina medicata ex iisdem fiant. Extractum hystericum maius & minus habetur apud Quercetan. in dicata: pharmacop. Dogmat. restit. cap. 25.

Externa.

Extra vtendum fomentis, balneis, ventris inferioris & modò enumeratis plantis. Sacculis ex iisdem paratis. Inunctionibus ex oleo irino, lilior. albor. rutaceo, de angelica, laurino, cinamomi, garyophyllor. macis, nucis mosch. Emplastris. vt ℥. ladani ʒ. ij. thuris, mastiches, styracis liquidæ an. ʒ. ʒ. ol. caryophyllor. nuc. mosch. an. ʒ. ʒ. ol. lilior. alb. rutacei an. ʒ. j. ceræ q. s. F. Emplastrum. Suffitibus, vt ℥. thuris, myrrhæ, mastich. an. ʒ. j. baccar. lauri ʒ. j. ʒ. ladani ʒ. ij. styracis, caryophyll. an. ʒ. j. gummi Arabici, vini an. q. s. F. trochisci. Pessaria etiam ex iisdem medicamentis componi possunt.

Dieta.

Aër sit calidior; cibi facilis coctionis & boni nutrimenti, condianturque aniso, fœniculo, thymo, aramotibus. Vitentur pisces, legumina, lac & lacticia, fructus crudi & alia, quæ humores frigidos generant.

C A P V T I V.

De Humida Intemperie Vteri.

Humida Intemperies frigida plerunque coniungitur, & frequentissima sterilitatis causa est.

Causæ.

Prouenit verò ab iisdem fere causis, à quibus frigida hysteri intemperies: Cum causæ illæ refrigerantes fere etiam

vim humectandi habeant. Atque iis foeminis præcipue hæc intemperies accidit, quæ vita sedentaria vtuntur & in otio viuunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Quæ humida intemperie vteri laborant, menstrua copiosa habent, eaque aquosa ac tenuia, & loci muliebres iis ob excrementa humida madent, & fluorem vterinum patiuntur; venerem non multum appetunt, & in ea delectationem ferè non percipiunt. Foeminæ tales semen non retinent; aut si concipiant, ad abortum foetu grandiore facto pronæ sunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Humida vteri intemperies ad conceptum, vt modò dictum, est ineptissima.
2. Si diu durauerit, satis difficulter curatur.

Curatio.

Curatio. Intemperies humida siccantia requirit. Eadem autem ferè medicamenta, quæ intemperiem frigidam curant, humidæ etiam tollendæ sunt vtilia; cum calefacientia illa omnia etiam vim siccandi obtineant. Imprimis hic vtilis sunt thermæ sulphuræ, & potu & infessu usurpantur. In iniectionibus tamen & aliis externis medicamentis abstringentibus; cum humores excrementitios, qui plerunque cum hac intemperie coniunguntur, detineant, malumque ita augeant. Victus etiam ratio siccandi vim habeat.

Dietæ.

C A P V T V.

De Sicca Vteri Intemperie.

¶ Icca tandem intemperie etiam quandoque vterus laborat; imo interdum quasi induratur. Sua enim substantia carnosus & mollis est vterus, & affluente sanguine humectatur: & talis ad conceptionem aptus est: si verò illa humiditate destituatur & siccior ac durior fiat, ad conceptionem ineptus fit.

Causæ.

Causæ. Accidit hoc nonnunquam ab ipso ortu, & à prima constitutione nonnullis vterus siccior & durior est. Post ortum

ortum verò in senio accidit, quando vt aliæ partes, ita etiam vterus exsiccat, & tunc parere foeminæ desinunt. Si verò à causis exiccantibus ante senium idem accidat, itidem steriles fiunt. Exsiccant autem vterum interdum morbi, vt inflammationes, interdum medicamenta. Si etiam sanguis, qui vterum humectare solet, ad eum non feratur, vterus siccatur: Quod accidit, si sanguis menstruus per eum non euacuetur, aut licet per ceruicem illius effluat, ad fundum non perueniat, ob venarum vel angustiam, vel obstructionem, quod viraginitibus sæpe accidit, vt & iis, qui à viris abstinentes vel aliis de causis diu non conceperunt, quibûsque ita sanguine vterus rarius humectatur, & licet is euacuetur mensstruis intervallis, per ceruicem tamen potius, quàm vteri fundum effluit. Et causæ, quæ in aliis partibus intemperiem siccam inducere possunt, etiam hic locum habent.

Signa Diagnostica.

Semen paucum excernunt tales foeminæ, & ad venere- *Signa.*
rem tardæ sunt, menses ipsis sunt pauci, vteri os siccum. Alias etiam tales foeminæ corporis constitutione sunt sicca & gracili; & plerumque foeminis, quæ vterum calidum & siccum habent, labium inferius perpetuas ferè fissuras habet, colorémque è rubro nigricantem.

Prognostica.

1. Sterilitatem, vt dictum, hæc intemperies plerun- *Prognostica.*
que indicat.

2. Et vt in aliis partibus sicca intemperies est curatu difficilima: ita etiam in vtero, & præcipuè si sit diuturnior, & quasi hæctica euaserit.

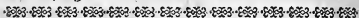
Curatio.

Curatur hæc intemperies humectantibus. Vtilis im- *Curatio.*
primis hic est *borrago & buglossum, mercurialis, malua, al-* *Medic.*
thea, viola, amygdalæ dulces, pistacia, pineæ, iuiubæ, dactyli, *Internæ.*
ficus, passulæ, radices satyrii, eryngij. E quibus parantur varia medicamenta interna. Sirupi, conseruæ, condita, emul-
siones, morsuli & alia. Externa etiam varia ex iisdem pa- *Externæ.*
rantur, additis *semine lini, fenugræci, radic. lilior. albor.*
branca vrsina, parietaria, & similibus. Bâlnea nimirum &
D 5 infusus

infessus cum aqua dulci tepida, vel fomentationes, quæ commodissimè cum lacte parantur. Post balneum & fomentationem vteri regio, imò totus venter versus pudenda inungatur *ol. amygdal. dulcium. lilior. albor. lini, sesamino, butyro recenti sine sale, pinguedine gallina, anseris, medulla crurum vituli, mucilagine seminis malvæ, althææ, lini, cydoniorum, unguento resumptiuo.*

Diaeta.

Diaeta. Diaeta vim humectandi habeat. Aër sit humidus. Cibi humectandi quoque & impinguandi vim habeant; sint præterea boni succi, facilis coctionis, multi alimenti, & minimè excrementitij, quales sunt iuscula pingua gallinarum, carnis bubulæ, caro vitulina, hædina, veruecina, gallinarum, oua sorbilia, lac, caseus recens, amyllum, pisces bonæ notæ, amygdalæ, pistacia, pineæ, dactyli. Potus sit cereuisia triticea, vel vinum dulce. Quies utilis est. Somnus etiam sit paulò longior. Nocent verò labores nimij, vigiliæ, ira, mœror, inedia.

C A P V T V I.

De Intemperiebus Vteri Compositis, & cum Materia.

Et primò.

De Frigida & Humida.

Intemperies Vteri Frigida & Humida. Arò verò simplex intemperies vterum corripit, sed plerunque sunt compositæ. Ita etiam rarò intemperies sunt sine materia, sed plerunque humores vt eas inducunt, ita fouent.

Frigida & Humida Intemperies cum Materia.

Frig. & Humida Intemp. cum materia. Frequentissima autem est Intemperies frigida & humida, quæ etiam eiusdem generis excrementa cumulat. Humores autem illi excrementitij & pituitosi nunc à toto corpore, si in eo abundant, vel vbi mensum fluxus præterit, vel cum iis ad vterum mittuntur, nunc etiam ob intemperiem vteri in eo cumulantur.

Causæ.

Causæ. Causæ sunt eadem, quæ in frigida & humida intemperie sunt propositæ, & omnino omnes, quæ frigidos & pituitosos humores siue in toto corpore, siue in vtero cumulare

cumulare possunt : quæ ex aliarum partium affectibus patent.

Signa Diagnostica.

Signa etiam ferè eadem sunt. Et tales foeminae ferè *Signa.* non concipiunt, maloque corporis habitu præditæ sunt, & colore corporis pallido & liuido. Menses iis rarò conueniente modo fluunt. Plerumque etiam albo vteri fluore laborant, & ex humoribus vitiosis in vteri vasis contentis omnis generis corporis symptomata oriri possunt, de quibus infra, *part. 2. sect. 3. de symptomatibus ex vtero ortis* & *variarum partium cum vtero consensu* dicemus, vt rectè sexcentarum ærumnarum, innumerarumque calamitatum mulieri vterum autorem esse, Democritus ad Hippocratem scripserit.

Prognostica.

1. Foeminae tales ferè non concipiunt, aut si concipiunt, foetu grandiore facto abortiunt. *Prognostica.*

2. Curatur autem intemperies hæc longè difficilior, quam simplex & nuda intemperies frigida aut humida.

Indicationes & Curatio.

Eadem quidem Intemperiem hanc curandi ratio est, *Indicationes & Curatio.* respectu Intemperiei, quæ antea in Intemperie Frigida & Humida est proposita. Ratione verò humoris pituitosi coniuncti, is præparantia & purgantia requirit. Et præcipuè si intemperies sit cum materia, diligenti victus ratione & usu recto rerum non naturalium, potissimum in cibo & potu, opus est, quæ ita instituenda, vt nullus posthac vitiosus humor generetur. Simul etiam videndum, an humor ille saltem in vtero ex debilitate eius colligatur: an verò è toto corpore vel parte aliqua ad eam mittatur. Si prius accadat, ad vterum imprimis respiciendum, isque roborandus, ne vitiosos humores generet. Si verò vel à toto corpore, vel à parte aliqua humores ad vterum confluant, curatio ad totum vel partem illam primò dirigenda.

Itaque si pituitosus humor peccet, præparandus est iis medicamentis, quæ supra, *cap. 2. & 3. de Intemp. frig. & hum.* sunt proposita, vt *syrupo de artemisa, de betonica, mentha.* *Humorē pituitosū præparantia.*

thæ, de hyssopo; cum aq. vel decocto plantarum allegatis locis enumeratarum. Vt ℥. rad. fœnic. ʒ. j. valerianæ, belenij, Imperatoriæ an. ʒ. β. pulegij; artemisiæ, matricariæ, nepetæ, maioranæ an. M. j. flor. cheiri, rorismarini, saluiæ an. P. ij. sem. fileris montani, fœniculi; anisi; pastinacæ sylvestris an. ʒ. j. Coq. in f. q. aq. pro ʒ. x. Colatura clarificata dulcoretur saccharo: Vel adde Sir. de Artemisia ʒ. ij. vel ʒ. iij. aq. cinam. ʒ. β. F. potio pro tribus dosibus. Vel ℥. rad. belenij, imperator. an. ʒ. β. maioranæ, rorismar. betonic. puleg. artemis. an. M. j. matricar. M. β. sem. fœnic. ʒ. j. xedoar. cinam. an. ʒ. vj. Affund. vini vel cereuisiæ q. s. De quibus aliquoties haustus exhibeatur.

*Euacuā-
tia.*

Humores præparati euacuentur conuenientibus medicamentis, vt agarico, mechoacanna, turbit, trochisc. alhandali; & si alij humores pituitoso admixti fuerint, foliis senæ, & aliis, pilulis item de tribus, aloë phanginis, mastichinis, de biera cum agarico, sine quibus, coctis, elect. Indo, Diaphœnico, Diacarthamo. Vel ℥. ligni aloës, sem. fileris montani, rad. asari, mastich. croci an. ʒ. j. schœnantibi, spicæ an. ʒ. β. agarici albiss. ʒ. ij. turbit electi ʒ. j. β. aloës purificatæ ʒ. vj. ol. cinam. fœnic. anisi, macis an. gutt. j. F. pilulæ, quæ, si libet, trochiscis alhandal acui possunt. Vel ℥. agarici trochisc. ʒ. j. β. fol. senæ elect. ʒ. ij. Infund. in decocti superioris vel aq. artemisiæ f. q. In Colat. ʒ. iij. β. dissolue elect. Diaphœnici vel Diacarthami ʒ. ij. Iterum Coletur. Adde Sir. de artemisia ʒ. β. aq. cinam. ʒ. β. M. Pro delicatioribus potest tale Claretum fieri. ℥. rad. fœnic. ʒ. iij. rorismar. hyssopi, betonicæ an. P. j. fol. senæ elect. ʒ. iij. mechoacannæ ʒ. j. vel iv. agarici trochisc. ʒ. ij. galangæ, xinzib. an. ʒ. j. Infund. in vini Rhenani f. q. horis 6. in loco calido. Postea traiciantur per chartam bibulam. Adde Sir. conseruat. cortic. citri, ʒ. β. ol. cinam. ʒ. j. M. F. Claretum. Quod quoties opus repeti poterit. Vniuersalibus istis euacuationibus præmissis ad particulares postea, quæ ex ipso vtero proximè fiunt, euacuationes accedendum est, in quem finem vtilis sunt imprimis pessi seu pessaria dicta. Vt ℥. fol. mercurial. recentia, contundantur atque in sacculum ex linteo albo raro vel serico paratum indantur, qui butyro vel melle ros.

ros. solut. inungatur. Vel ℥. spec. benedictæ taxat. 3. iij. agarici 3. ij. sem. nigellæ 3. j. farina cicerum 3. vj. Cum succo mercurialis F. pessaria, quæ linteo raro obducantur. Vel ℥. spec. bieræf. 3. j. agarici trochisc. 3. s. bdellij 3. j. Cum melle F. pessus. Vel ℥. agarici trochisc. 3. j. colocynth. 3. j. artemis. salvia, maiorana, diſſamni Cretici an. 3. s. Excipiantur succo mercurialis & cum linteo vel serico raro F. pessaria. Euacuationibus istis præmissis postea iterum exsiccantia & calefacientia, reliquias humorum excrementitiorum absumentia & discutientia usurpari possunt, qualia supra cap. 2. & 3. sunt proposita, cum Interna tum Externa.

Vtilia verò maximè in eum finem sunt sudorifera, parata ex decocto ligni Guajaci, radice Chinæ & sarsæ parilla. Quæ autem qualitates, vis & efficacia sit horum medicamentorum & quomodo ad usum Medicum apparanda sint, alibi dictum, neque id integrè explicare huius loci est. Ut pauca addamus. ℥. ligni sancti raspati lb. j. *Ligni* lb. j. vel etiam 3. xvij. quæ in aq. puræ lb. xij. hor. 24. *sancti decoctum.* macerentur. Postea vase clauso coquantur ad dimidiæ vel tertiæ partis consumptionem. Colaturæ 3. vj. vel 3. viij. manè calidè ægra sumat & in lecto sese ad sudorem componat. Reliquiis tantundem aquæ affundatur & ad tertiæ partis consumptionem coquantur. Colatura detur pro potu ordinario. Radicem Chinam verò quod attinet, ℥. eius in taleolas sectæ 3. iij. Affunde aq. puræ tepidæ na decoctum. lb. vj. Coq. ad mediæ partis consumptionem. Col. lb. s. *Rad. Cbi.* *decoctum.* vel etiam plus manè exhibeatur, ægræque in lecto pro virium ratione sudet. Et quia decoctum hoc facile accescit, tertio quoque die recens parandum. Sarsæ parilla vero ℥. 3. ix. aq. puræ lb. xij. Eodem modo macerentur & coquantur. Colaturæ 3. vj. vel 3. viij. exhibeantur ad sudorem ciendum. Quia verò in coctione aliquid virium perit, præterea etiam magna decocti copia ægris, præcipuè foeminis molesta est, possunt eadem destillari & minore copia exhiberi. Quibus etiam in destillando vtero accommodata medicamenta addere licet. Ut ℥. ligni sancti lb. j. vel sarsæ parilla 3. viij. rad. angelicæ, belenij an. *Ligni sancti & sarsæ parilla destillatū.* 3. j.

3. j. *artemis.* M. ij. *dictamni Cretici* M. ss. Affundantur aq. vel vini lb. vj. Macerentur per biduum. Postea destillentur. Destillati exhibeantur 3. ij.

Dieta.

Victus ratio sit tenuis. A carnibus crassioribus, præcipuè coctis, ægra abstineat. Utatur verò carne assa auicularum, gallinarum, caponum, perdicum, veruecina, amygdalis dulcibus, passulis. Salsis verò & acidis ægra abstineat. Neque etiam bibat vinum, aut non nisi tenue & paucum, de quibus plura de curatione luis venereæ dicentur. Vtilia etiam hic sunt medicamenta è chalybe parata, de quibus *supra lib. 3. part. 6. sect. 2. cap. 2. de Cachexia* dictum. Decoctis tamen his etiam medicamenta vterum calefacientia & siccantia addi possunt. Aut si alicui ista fudorifera vsurpare & continuare animus non est, ea medicamenta *cap. 2. & 3. descripta* cum Interna, tum Externa frequentius & diutius vsurpet. Vt *℥. conf. maior. anthos, betonica* an. 3. ij. *melissæ* 3. j. *spec. diamosch. dulc. vel amari, diamarg. cal.* an. 3. j. *rad. condit. eryng. cortic. citri* *Med. Ex- condit. an. 3. ss. Cum Sir. de artemis.* F. elect. Extra verò *terna,* adhibeantur Inseffus & balnea. Vt *℥. fol. lauri, matricar. calaminth. an. M. iij. ruta, salu. beton. origan. puleg. an. M. ij. rad. aristol. rot. angel. an. 3. j.* Indantur sacculo & coq. pro balneo, vel venter eodem decocto foueri, & postea oleis conuenientibus inungi, aut emplastrum aliquod accommodatum apponi potest. Imprimis hic utile est Emplastrum, quod fit ex gummi Carannæ. Pessi etiam fiant, atque inungantur conuenientibus vnguentis & linimentis, vel eadem etiam sola cum lana bombycina adhibeantur, qualia sunt ol. costinum, rutaceum, zibethum, liquidambra, blasamum Orientale vel Occidentale. Commodissimus verò hic est thermarum sulphurearum & exiccantium vsus, siue bibatur, siue ægræ in eas insideant.

Therma.

Dieta.

Dieta.

Dieta etiam sit talis, qualis *supra, cap. 2. & 3. proposita.* Aër sit calidus & siccus. Vitetur verò frigidus & humidus. Cibus sit panis bonus conditus foeniculo, aniso, cumino, Vtilis est caro auium montanarum & syluestrium, vt & columbarum, gallinarum, caponum, veruecina, assa potius,

tius, quam elixa, aut elixa aromatibus & herbis calidis condita. Potus sit vinum antiquum, generosum, sed paucum. Maximè necessaria est corporis exercitatio. Nocet contra otium & quies.

De Intemperie Vteri calida & sicca cum bile.

Si verò calida & sicca adsit intemperies cum bile, in- *Intemp.*
temperies illa alteranda, vt *cap. 1. & 4.* dictum; bilis verò, *Vteri cal.*
siue circa vterum colligatur, siue ab epate vel toto cor- *& sicca*
pore ad vterum mittatur, euacuanda. Præparantia & alte- *cum bile.*
rantia parentur è *rad. cichor. borrag. polypod. sol. borrag.* *Alteran-*
maluæ, violarum, flor. violar. sem. frigid. maiorib. & minor. *tia.*
passulis, Sir. granatorum, citri, & similibus passim notis.
Bilis verò expurgetur *Sir. violar. & ros. sol. manna, tama-* *Bilem*
rindis, rhubarb. foliis senæ, & si opus sit, scammonio. *Expur-*
bus varix formulæ pro palato ægri & aliis circumstantiis *gantia.*
parari possunt, quæ passim existant.

C A P V T VII.

De Vteri Conformatione Vitiosa.

Et primò.

De Angustia Vteri & eius Vasorum.

Ost morbos Intemperiei Vteri ad morbos Organi- *Angu-*
cos eiusdem accedimus, inter quos primò sunt mor- *stia ute-*
bi Conformationis. Et quidem primò inter eos occurrit *ri.*
Angustia vteri, cum scilicet natura nimis angustus est; cu-
ius mentionem facit Hippocrates, qui *lib. de sterilit.* scri-
bit, si mulier in tertio, quarto & quinto mense abortum
faciat, atque hoc pluribus vicibus & eodem tempore,
hoc ideo fieri, quia vterus amplius distendi non possit.
Id tamen alij fieri posse negant. Verùm de hac quæstione
dicitur infra, *part. 2. sect. 6. cap. 2.*

Aliàs miranda sanè vteri constitutio est, vt pro foetus
magnitudine satis extendi & rursus contrahi possit. Vte-
rus enim, qui in non prægnantibus minimam cucurbi-
tulam æquat, in grauidis ita extenditur, vt virem referat;
& quod mirum, post partum quindecim dierum spatio
ad pristinam magnitudinem redit.

Vasorum vteri angustia. Frequentissimus verò morbus in foeminis est vteri vasorum angustia, ob quam mensium fluxus, imò & conceptio interdum impeditur. Et quidem angustia hæc tam in ipsius vteri, quàm in ceruicis eius vasis accidere potest.

Causse.

Causse. Vasa vteri angustiora fiunt vel clauduntur primò ab obstructione, quæ à crassis, lentis ac viscidis humoribus, ora venarum & arteriarum vteri occupantibus accidit; qui generantur ex cibis crassis, lentis, viscidis, aut etiam copiosis, præsertim si accedat calor viscerum, tum ipsius vteri debilis, qui humores satis extenuare nequit. Et quidem humores hi vel è reliquo corpore & venis affluunt; vel in ipso vtero ex alimento, quod calor vteri debilis concoquere non potest, colliguntur. Secundò vasa hæc clauduntur ab inflammatione, scirrho, aut quocunque alio tumore hæc loca occupante. Tertio à medicamentis vel balneis adstringentibus intempestivè adhibitis. Quarto à compressione, quæ fit vel à tumore, vel à pinguedine nimia partium vicinarum. Quintò à cicatrice vel carne aut membrana orificiis vasorum annata, vel coalitu orificiorum venarum, quod interdum post secundinarum violentam extractionem, aut vlcera accidit.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur autem angustia vasorum vteri præcipue è mensium suppressione. Si enim ista vasa non pateant, sanguis per ea effluere non potest. Interdum & conceptio impeditur; cum sanguis pro fetus formatione affluere non possit. Causas quod attinet, obstructio cognoscitur ex humoribus crudis & viscidis in corpore abundantibus, qui suis signis alibi explicatis sese produnt, colore scilicet corporis albo, habitu molli, tumido, pigritia, cibi fastidio, somno nimio & similibus, & victus ratione, quæ præcessit, ad tales generandos apta. Interdum etiam humiditas crassa & pituita, mucori similis, ex vtero fluit. An inflammatio præcesserit, vel scirrhus, aut alius tumor adsit, è signis infra proponendis patebit. An medicamenta vel balnea adstringentia usur-

pata

pata fuerint, ex relatione ægræ patebit. An corpus obestum sit, aut tumor sit in loco vicino, id sensui manifestum est. Tandem an cicatrix aliqua vel coalitus vasorum adfit, ex eo cognoscitur, quod reliquarum causarum signa absunt, secundinæ vel cum violentia sunt extractæ, vel vlcus aliquod in vtero præcessit.

Prognostica.

1. Vasorum in vtero angustia grauissimorum sæpe maiorum causa est. Menses enim retinentur, iisque retentis varia mala, de quibus suo loco dicetur, foeminas infestât. *Prognostica.*

2. Curatio autem nunc facilior, nunc difficilior est, pro causarum varietate. Quæ enim ab obstructione est mensium suppressio, curari nõ ita difficulter potest; modò non sit inueterata. Si enim diutius durauerit, malum si non planè insanabile, curatu tamen difficile redditur.

3. Si ab adstringentium vsu intempestiuo sit malum, non ita difficulter curatur.

4. Si verò vel à scirrho, vel ab alio tumore in vtero vel extra vterum consistente, seu comprimente seu claudente hæc vasa, eoque non curabili, vt & cicatrice vasa hæc claudantur, malum incurabile est.

Indicationes & Curatio.

Curatio pro causarum diuersitate variat. Si enim à crassis & viscidis humoribus vasa vteri obstruentibus angustia hæc vasorum ortum habeat, humores incidentibus, attenuantibus, & euacuantibus vtendum. Si scirrhus vel alius tumor adfit, is tollendus. Si ab adstringentium intempestiuo vsu proueniat, humectantia & emollientia vsurpanda. Si tumor extra incumbens vasa comprimat, is tollendus. Si ex cicatrice, emollientia vsurpanda si curationis spes supersit. *Indicationes & Curatio.*

Obstructio tollitur iisdem ferè medicamentis, quæ in Intemperie vteri frigida & humida sunt proposita. Pituitosi nimirum humores in toto corpore euacuandi. Et si sanguis simul in corpore abundet, quod plerunque fit in mensium retentione, sanguis etiam est euacuandus. Formulæ de Intemp. frigida & humida sunt propositæ. Vnam tamen atque alteram adhuc subiungere libet.

Vt ℥. pil. de tribus, de hiera s. an. ℥. j. trochisc. de myrrha ℥. s. extracti scam. ꝑ. iij. vel vj. F. pilulæ. Vel ℥. capillor. ♀ betonica rorismarini an. P. ij. fol. senæ elect. 3. j. mechoacann. agarici opt. turbit. el. 3. j. s. sem. carbami excort. 3. ij. galangæ, cinam. an. 3. iij. Infund. in s. q. vini Rhenani, & mane haustus propinetur. Si humoris conditio, & corporis constitutio id requirat, in vino calido mannæ 3. ij. dissolui, iterumque colari possunt. Vniuersalibus euacuationibus præmissis postea ad ipsam obstructionem, aperiendam accedendum: quod faciunt, quæ humores crassos & viscidos in vtero validius attenuant & abstergunt, non tamen planè tenuis sunt substantiæ, ne mox dissipentur. Et faciunt hoc commodissimè, quæ aliquam amaritudinem cum acrimonia coniunctam habent; quæ Medicamenta menses mouentia appellantur, cum caussam, ob quam frequentissimè menses subsistunt, tollant. Talia autem medicamenta ferè omnia sunt supra cap. 2. de Intemp. vteri Frigida proposita, quæ hinc repetere opus non est. Vnam atque alteram saltem formulam subiiciemus.

℥. rad. asparagi petrosel. an. 3. j. rubiæ tint. 3. s. cicerum rubr. M. s. pulegi, calaminthæ an. M. j. flor. cheiri anthos an. P. ij. Coq. in aq. f. Colat. ℥. lb. Dulcoretur saccharo vel addatur sir. de artemis. q. s. Aq. cinam. 3. s. M. Vel ℥. rad. aristoloch. diptamni albi an. 3. j. costi veri, cinam. galangæ an. 3. s. fol. rorismar. pulegi, calaminthæ, betonicæ an. M. j. sem. anisi, fœniculi, an. 3. j. croci 3. s. Affundatur vini q. s. si libet addatur sacch. F. Claretum. Vel ℥. spec. Diamarg. cal. 3. ij. extr. sabinae ℥. j. ol. cinam. ℥. s. sacch. in Aq. artemisiæ dissolut. 3. iij. s. F. rotulæ. Vel ℥. trochisc. de myrrha 3. j. s. spec. dialaccæ, extr. sabinae an. ℥. j. ol. cinam. gutt. vj. Cum sir. de artemis. F. pilulæ. Vtilia quoque hic sunt medicamenta è chalybe parata, vt vinum chalybeatum, electuarium de limatura chalybis, & similia.

Menses mouentia medicamenta mēta cur sic dicta?

Topica.

Topica quoque medicamenta locum habent, quæ humores attenuant, & naturam ad expellendos humores, qui in vteri venis hærent, easque obstruunt, stimulant.

Vt ℥. artemis. maioranæ, calaminthæ, mercurialis, pulegi an. M. ij. rorismar. saluiæ, fol. lauri, flor. chamæm. an. M. j. Coq. in Aqua,

De Vteri vasorum præter naturam apert. 67

Aqua, & spongia vel linteaminibus decocto imbutis inguina, & hypogastrium foueatur, vel foemina pedes ad genua, vestibus vndique tecta in balneum immittat, vel etiam umbilicotenus balneo insideat. Post balneum venter ab umbilico inguina versus inungatur oleo rutaceo, lilior. albor. anethino & similibus. Possunt & Pessi ac suffitus supra propositi adhiberi. Plura medicamenta etiam infra, *part. 2. sect. 2. cap. 3. de mensium suppressione* proponuntur. Si à morbis aliis vasorum sit angustia, ad morbos illos curatio dirigenda.

~~~~~

C A P V T V I I I.

De Vteri vasorum præter naturam apertione.

Nterdum contrà accidit, vt vasa vteri præter naturam aperiantur, vnde postea sanguis immodicè profunditur.

Causæ.

Cum autem vasa præter naturam tribus modis aperiri *Causæ.* soleant, per ἀνατόμωσιν, διαίρεσιν & διαπήδησιν, hi etiam hic locum habent.

Ανατόμωσις fit, cum facultas expultrix copia vel qualitate sanguinis stimuletur, præcipuè si accedat vasorum imbecillitas, ob quam facile accedentibus his causis referantur. A copia sanguinis fit hic ἀνατόμωσις, dum epar robustum est, sanguinemque multum generat, cuius partem aliquam, tanquam onus, Natura per vteri venas expurgat, sicut in nonnullis plethoricis per hæmorrhagiam narium idem facere solet: quod etiam facit, cibus boni & multi succi copiosius sumtus. Qualitate verò peccat sanguis, dum is vel natura sua serosus aut calidus, biliosus, acris, mordax & adustus est, vel à causis externis & euidentibus mouetur, funditur, fluxilis redditur, & ad vterum concitatur; quod fit à motu & exercitiis nimis, choreis, vini fortis, vt & aromatum nimio vsu, remediis menses mouentibus intempestiuè & nimium exhibitis, pessariis acribus, aëre & balneis calidis, vigiliis, animi commotione, & similibus causis. Idem etiam fieri potest ob retentricis impotentiam, quæ sanguinem transmissum

retinere non potest. *Διαίρεσις* fit vel à copia sanguinis, præsertim si motus violentus accedat, concubitus violentus, & longus, cum viro robusto & membrum virile grandius habente; quomodo in vicina quadam vrbe ante paucos annos sponsa ex primo cum sponso concubitu in tantum sanguinis fluxum incidit, vt intra paucos dies vitam finiuerit; partus laboriosus, abortus aut motus alius violentus, casus, percussio, ponderis grauis eleuatio & similes, vel ab erosione, ab humoribus acris, qui vasa erodunt, aut pessariorum acrium applicatione. *Διαμίδησις* fit à nimia vasorum raritate & laxitate, sanguinisque tenuitate, vt & à causis nimium humectantibus, vt balnei dulcis frequenti usu,

Signa Diagnostica.

Signa.

Vasa præter naturam aperta esse, sanguis, qui effluit, testatur. Quomodo autem cognoscendum sit, an ex venis ipsius vteri vel ceruicis. vteri effluat, suo loco *de nimio menstruorum fluxu* dicetur. Ob quam autem causam vasorum orificia aperiantur, ita cognoscitur. Si *ἀνασφύρισις* saltem vasorum sit, sanguis paulatim exstillat, atque is tenuior est, & adsunt indicia sanguinis copiosi, vel tenuis, serosi & acris, aut præcesserunt causæ, quæ sanguinem mouere, fundere & ad vterum concitare possunt, antea enumeratæ, & fluxio sanguinis est sine dolore. Si *δαίρεσις* sit facta, fluxus sanguinis est copiosior, & adsunt grumi sanguinis, & signa vel sanguinis abundantis, præcesseruntque causæ antea propositæ, quæ vasa rumpere potuerunt, sanguinisque effusionem sine virium iactura foemina in principio ferre potest; vel adsunt signa humorum acrium, fluxusque ipse est cum dolore in principio, & primùm sæpe aliquid humoris ichorosi, flauis, vel nigricantis effluit, quem deinde sequitur maior sanguinis profusio; & præcesserunt causæ, quæ cacoehymiam talem producere possunt, vel pessaria acria fuere applicata. *Διαμίδησις* ex eo cognoscitur, quod foemina sit habitu corporis molli & raro, sanguis tenuis & serosus effluit, atque foemina victus ratione, quæ serosas humores cumulat, vel balneo aquæ dulcis frequenter vsa est.

Progn.

De Vteri vaforum præter naturam apert. 69

Prognostica.

1. Quid mali portendat nimius sanguinis fluxus ex Prognostico suo loco dicetur. Ideoque hic saltem quid ipsa vaforum apertio præfagiat, dicendum.

2. Minus periculi coniunctum habet διαπήδσις; maius, ἀνασφύσσις; maximum, διαρίσις. Etenim per διαπήδσις parum sanguinis effluit; in ἀνασφύσσει & διαρίσει plus.

3. Si apertio vaforum fiat à copia saltem sanguinis, & proinde in corpus sanum incidat, facilius curatur, quam si fiat à cacochymia & prauitate humorum.

4. Minus etiam periculi est, si apertio proueniat ab assumptis vel admotis aperientibus, quam si ab interna causa & praua viscerum dispositione foueatur.

Indicationes & Curatio.

Apertio vaforum, vt ea claudantur, indicat. Verum Indicatio-
modus id præstandi varius est, pro vitij diuersitate. Ανασφύ-
σσεως vnies & adstringens atque occludens indicat. Δια-
ρίσις si sit simplex, agglutinans; si autem carnis aliquid
amissum sit, simul carnem regenerans. Διαπήδσις conden-
sans indicat. Ad quos scopos vtilissima sunt incrassantia
dicta, quæ cum sint duplicia, citra lentorem & cum len-
tore; quæ citra lentorem incrassant, in anastomosi con-
ueniunt, & talia sunt: rose, myrtus, mespila, sorba, cortices
granatorum, balauſtia, santalum, corallia, C. C. nuces cupressi.
Quæ cum lentore incrassant, magis cōueniunt in διαρίσει,
& talia sunt: symphytum, plantago, gummi tragacanthæ, al-
bumen oui, trochisci de carabe, bolus Armenus, farina, amy-
lum, oryza, cydonia, sanguis Draconis, mucilago sem. cydo-
niorum, sarcocolla, ichthyocolla. Verum quia istæ tres va-
forum in vtero apertionis differentia à multis variisque
caussis ortum habent, vt ex iis, quæ supra de caussis dicta
sunt, pater, neque morbi isti tolli, nisi caussis illis subla-
tis, de eo commodissime dicetur infra de nimio mensum
fluxu part. 2. sect. 2. cap. 6. è quo ea, quæ ad hoc caput sup-
plendum necessaria sunt, petantur.

Incras-
santia
Med.
Dupli-
cia.

C A P V T IX:

De utero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in utero repertis.

Vterus duplicatus. oeminam duplicia foeminea habuisse rarissimè obseruatum, & vnicum, quod sciam, exemplum apud Iulium Obsequentem occurrit, qui refert C. Claudio & M. Perpenna Coss. mulierem duplici natura inuentam fuisse. Et Casparus Bauhinus, ex obseruatione Fratris Iohannis refert, in quadam puella vterum bipartitum, qualem canes habent, repertum fuisse.

Vterus deficiens. Vterum verò defuisse quandoque observatum. A primo ortu id factum fuisse, refert Columbus, lib. 15. Anat. dum scribit, quod foemina quædam fuerit, cuius vulva ab aliarum foeminarum vulvis nihil peculiare & diuersum habebat, & matricis colli portio prominebat, vel matricis collo simile, matrix autem nulla aderat in abdomine, neque vasa feminaria, neque testes, & quoties cum viro coibat, (coibat autem sæpe) mirandum in modum concubebatur.

Post ortum verò vterum exsectum fuisse, *supra sect. 1. cap. 12. de gangræua vteri dictum*, foeminis nihilominus superstitibus, vt referunt Aëtius, *tetrab. 4. serm. 4. cap. 76. P. Aegineta, lib. 3. cap. 72. & lib. 6. cap. 88. Nicolaus Florentinus, serm. 6. tract. 3. cap. 26. Marcus Gattinaria, ad 9. Rhafis. Langius, lib. 2. ep. 39. Beniuuenius, de abdit. sanat. & morb. caus. c. 11. Franciscus Rouffetus, de partu Cæsar. sect. 4. cap. 5. aliique.*

Gastræ- & fœmi- na. Castratas etiam fœminas fuisse, scribit Iulius Alexan- drinus, *lib. 22. salubr. cap. 14.* Idque fecisse Gigen. Lydorum Regem scribit Cœlius Rhodiginus, *lib. 19. antiq. lection. cap. 29.* & recens exemplum recenset Vvïerus, *lib. 4. de prestig. Demon. cap. 26. edit. sextæ.* Platerus etiam, *prax. lib. 1.* scribit conformationis vitio ab ortu vterum sic posse ef- se formatum, ut vel venæ, quibus sanguis menstruus ef- funditur, desint, aut penitus occalluerint in illis, quibus nunquam fluxerunt menses viraginitibus.

De Rebus alienis id utroque repertis.

Quia autores plerique, etsi res difficultate non careat,

vt alibi dictum, ad numeri morbos etiam res alienas in corpore repertas referunt, & hoc capite de rebus alienis in vtero repertis dicemus.

Vermes vteri.

Vermes aliquando in vtero reperiri Hippocrates, lib. 2. *Vermes de morb. mulierum*, docet, & in *Harmonia Gynec. cap. 25. vteri.* idem scribitur, signumque eorum esse, quod his prurit natura, & venter & corpus, humor circa naturam, vt putent se rheumaticas factas esse, sudor spissus est, & venter earum importunus. Iridis verò Illiricæ radices tere, & rubi radices tunsas & cribellatas misce cum mali granati succo, & ex eo maceratum pessarium suppone, antea verò ex ipso succo fomentabis. Item de succo hederæ fomentabis, postquam vrinam fecerit, *Hæc Harmonia Gynec.* Et Ioh. de Tornamira scribit, quod viderit mulierem, quæ *Ascarides in vtero.* ob ascarides in matrice pruritum habebat intolerabilem, cui cum clysterem vterinum inieciisset, ex decocto absinthij & hiera picra, paruos vermes in magna quantitate fuisse eiectos, foeminamque liberatam. Ideoque etiam in aliis, si de vermibus suspicio sit, medicamenta vermes necantia vtero inicere vel indere vtile est. Platerus, in *sine libri Tertij Practicæ*, ex relatione cuiusdam refert, in sinum vteri murem aliquousque penetrasse.

Adiposa materia & crines in vtero reperti.

Mirum est, quod refert Guil. Fabricius *cent. 5. observ. 49.* in foemina quadam mortua vterum exemptum ad libras mercatorum octoginta & septem ponderasse, & partim ichore quodam flauo, partim materia adiposa & oleaginosa infarctum fuisse, & quod maxime admiratione dignum, in medio ipsius vteri crines, aut veluti lanam flavescentem adiposæ illæ materiæ inuolutam repertam fuisse.

Lapides in vtero geniti.

Lapides in vtero generari posse equidem in dubium *Lapides vocat Mercurialis, de morb. mulier. lib. 4. cap. 11. putatque, si in vtero quid tale in vtero reperiat, esse sanguinem grumofum, an generatur?* qui formam lapidis referat; aliàs materiam alienam, è qua lapis generari possit, non tam diu in eo hære pos-

se, cum etiam semen effluat. Verum negandum non est, lapides in ipso vtero gigni; cum id multi fide digni autores referant, quorum testimonia iam proferam. Hoc tamen monendum, cauendum esse, ne lapides, qui ex vesica in foeminis interdum excernuntur, ex vtero excerti putentur. Cum enim meatus vrinarius in foeminis sit brevis, interdum calculi per eum satis magni excernuntur, vidique hic calculum ouum columbinum magnitudine excedentem, quem ante aliquot annos quaedam vesica etiam cum maxima difficultate eiecit.

*Lapides
in vtero
repti.*

Generari autem lapides in vtero, testatur Hippocrates, qui, *lib. 5. Epid.* scribit, quod Famula Dyseridis in Larissa, cum iuencula esset, vbi Venere vteretur, fortiter circumcirca dolebat; alias autem sine dolore erat. Concepit autem nunquam. Et cum sexaginta esset annorum, dolebat à meridie, velut ex partu vehementer laboraret. Hæc cum ante meridiem porrum edisset multum, postquam dolor ipsam vehementissimus corripuit, ac priores omnes excedens, exurgens asperum quiddam in ore vteri deprehendit. Postea cum ipsa in animi deliquium incideret, alia mulier immissa manu expressit lapidem asperum magnitudine verticilli fusi. Et sana tunc statim & postea erat.

Aëtius etiam *tetrab. 4. serm. 4. cap. 98.* idem docet, & modum curandi tradit, dum scribit: Calculi aliquando tophacei in ipso vtero generantur; quos si extrahere volueris, aluum prius per clysterem stercoris eductorium euacuato. Deinde foenigræci ac malux decocto rosaceo admixto, vterum eluito, & muliere supina disparatis cruribus locata duos longiores sinistræ manus digitos in ani foramen immittito; dextra verò superiorem vëtre composito, calculumque extrorsum cogito ac propellito, simul per digitos in anum missos deducens ac extrahens. At verò tophaceam substantiam extra in vteri collo, aut osculo agnatam, muliere ritè locata & locis per dioptram dilatatis, scalpello refecare oportet, & florido medicamento sicco insperso curare. Ex Marsilio de Sancta Sophia simile citat Nicolus Florent. *serm. 5. tract. 9. cap. 12.* &

Marcellus

persuasisse, se viuum foetum in vtero gestare, verum legittimum pariendi tempus præterit, & tandem biennio elapso, cum dolore parturientium simili prehenderetur, ter cum maximo conatu flatum ex vtero per pudenda emisit. Et viuit in vicinia adhuc foemina Nobilis, quæ ante annos quatuor putabatur grauida, vt non solum omnia, quæ ad partum necessaria sunt, appararentur, sed & maritus iam feras caperet pro conuiuio, quod post Baptismum cognatis & amicis exhiberi solet, instituendo. Sed præterit non solum mensis decimus, sed & decimus octauus, neque tamen peperit, sed venter postea sensim subsedit, flatibus illis procul dubio sensim discussis.

Causæ.

Causæ. Generantur autem hi flatus ex materia frigida, aquosa, vel etiam crassa & pituitosa ac flatuosa in vteri venis contenta, & calore vteri imbecilli, seu simpliciter talis sit, seu respectu materiæ saltem, cuius copia obruitur, et si aliàs satis fortis sit. Materia autem hæc vel in ipso vtero generatur, vel aliunde in eum transmittitur, seu ex toto, seu aliqua parte, & colligitur ex potu & cibo frigido. Et quidem in vterum confluit materia vel per venas, per quas sanguis menstruus in vterum decumbere solet, idque plerumque accidit; vel per vasa seminalia. Calor autem vteri debilitatur ob partum difficilem & laboriosum, vel abortum, menstruorum retentionem, causas externas frigidas & alias, quæ supra *cap. 3. de intemp. vteri frigida*, enumeratæ sunt. Imprimis verò externus aer, si ei se obiciant puerperæ, hoc malum excitare potest, id quod Hippocrates, *lib. I. de mul. ἐξ αὐτοῦ αἵματος*, id est, flatu lento spiritu repleti nominat. Cum enim post partum multæ impuritates in vtero hæreant, & exitum quærant, si aer frigidus iis exitum occludat, in flatus faciliè vertuntur. Idem etiam fieri potest, si mulier tempore menstrui fluxus se frigido aëri exponat. Flatus autem hic continetur vel in ipsa vteri cavitare, vel in vasis eius, vel inter vteri tunicas. Et quidem si flatus in vteri cavitare contineantur, os vteri claudi oportet, vt nihil flatus exire queat. Si verò in substantia vteri contineatur, etiam os vteri apertum

apertum esse potest, de quo in questione infra dicetur.

Signa Diagnostica.

Malum hoc in genere ex tumore in abdomine è regione vteri consistente cognoscitur, qui nonnunquam vtrinque ad latera, nonnunquam ad vmbilicum & lumbos ac diaphragma extenditur, & cum flatus nunc minuuntur, nunc augeantur, vterisque inde nunc detumescat, nunc attollatur, vterus de loco in locum moueri videtur. Ne autem tumor vteri vel pro hydrope, vel intestinorum inflatione & distensione habeatur, attendendum. Tumor enim vteri nunquam ad tantam magnitudinem peruenit, ad quantam hydrops, neque totum abdomen occupat. Neque etiam, quæ vteri inflatione laborant, siti ita vexantur, vt hydropici; neque superiores partes ita, vt in iis, emaciantur, virisque minus languent, interdum etiam per vices tumor crescit, quod non fit in tympanite. Ab intestinorum verò extensione & inflatione differt, quod hanc acerbissimi dolores comitari solent, & præterea alius ferè supprimitur. Præterea in vteri inflatione menses supprimuntur, adest anhelitus difficultas, non fit conceptio, pedes & cava oculorum intumescunt, & color corporis mutatur, quod non fit in intestinorum inflatione.

Imprimis verò videndum, ne tales vteri inflationes pro vera conceptione habeantur, qua in re foeminas interdum decipi antea dictum. Quapropter diligenter attendendum, an omnia, quæ in grauidis apparere solent, signa adsint, necne. Si enim vnum vel alterum absit, iam inflationis potius, quàm veri conceptus suspicionem præbent. Imprimis diligenter explorandum, an motus infantis adsit, & si motus aliquis deprehendatur, num reuera talis sit, qualem infans exhibet; id quod manu abdomini imposita explorandum. Sæpe enim accidit, vt si abdomen manu comprimatur, paulò vehementius, motus quidam palpitacionis non solum in vtero, sed & vicinis partibus, imò vniuerso abdomine deprehenditur, flatibus ad vicinas partes compulsis. Inflatio abdominis interdum crescit & decrescit; quod non fit in vera conceptione, in qua
vterus

Signa.

*Inflatio
vteri
quomodo
à concep-
tione
discer-
nenda.*

uterus indies magis intumescit. Venter etiam percussus plerumque sonum edit, quod non fit in vera conceptione.

Ab hydropo vteri. Ab vteri autem hydrope eiusdem inflatio distinguitur, quod in vteri inflatione dolor quidam extensivus percipitur & punctorius in partibus vicinis, neque tanta adest gravitas, ut in hydrope vteri, unde etiam facilius moveri possunt; Flatus quoque ex vtero interdum erumpunt, unde uterus modò attollitur, modò deprimitur. Venter etiam, si percutiatur, sonum instar tympani edit; quod non accidit in hydrope vteri. Idem magis tensus est, quàm in vteri hydrope. Præcesserunt causæ flatus generantes, & profunt flatus discutientia.

A mola. A mola, quod in mola gravitas quædam & durities in ventre percipitur, ut cum foeminæ de latere in latus moventur, pondus quasi de latere in latus moveri sentiunt; quod in inflatione vteri non accidit. Nonnulli quidem inter signa, quibus à vera conceptione, tum etiam mola inflatio vteri discernitur, etiam lac in mammis ponunt, quod in vera conceptione & mola etiam quandoque appareat. Verùm nobilis illa foemina, quæ vteri inflatione laborabat, cuius supra facta est mentio, lac in mammis habebat: quod ex retentis mensibus proculdubio accidebat. Verum an lac conceptionis signum sit, dicetur infra, *part. 2. sect. 3. cap. 1. suo loco de signis virginittatis vera ac falsæ.*

Hippocrates plura eiusmodi signa recenset, dum *2. de morb. mul.* scribit: Si inflati fuerint vteri, venter attollitur & inflatur, ac sonitum edit, & pedes & cavæ faciei partes intumescunt, & color deformis fit, & menses occultantur, & genitura hoc tempore non manet intus & anhelat, spumatque & anxia est, & cum expurgiscitur è somno, recta ceruice spiratio ipsam concipit, & quicquid edierit aut biberit, ipsam molestat & suspirat, ac tristatur magis, quam antequam, edit, & suffocatur, & nervi contrahuntur, & vteri ac vesicæ dolent, & manus contactum non admittunt, neque lotium emittunt, propter maximam vteri cum collo vesicæ colligentiam, neque

que genituram suscipiunt. *Hæc Hippocrates.* An vero flatus in vteri cauitate, an verò in eius vasis ac tunicis & spatiis inter eas contineantur, hoc modo discernitur, quod si in cauitate vteri sint flatus, sonus & strepitus percipitur, dum mulier mouetur, & si manu abdomen percussatur, sonitus percipitur. Si verò extra cauitatem vteri sint flatus, dolores fiunt maiores ac latius extenduntur, neque sonitus adest, cum flatus sint loco angustiore conclusi.

Prognostica.

1. Inflatio vteri neque lethalis, neque diuturna est sua *Pronatura.* Si tamen non rectè & citò curetur, alia mala *stica.* excitare potest.

2. Facilius autem curatur malum, si flatus in vteri cauitate sint, quàm si intra eius vasa, tunicas & angustias ac spatia concludantur.

Indicationes & Curatio.

Materia flatulenta vterum distendens discutienda est; humor verò, è quo generatur, euacuandus, eiusque generatio prohibenda, & vteri intemperies corrigenda. Quæ ratione autem & vterus & totum corpus, si ad vterum materiam mittat, euacuanda sint, supra *cap. 6. de In-* *Euacua-*
temp. Vteri cum Materia dictum. Imprimis hic utiles sunt hieræ species, electuar. diaphœnicum, quibus aliquid castorei addi potest. Vt & clysteres acriores, ex flatibus discutientibus parati, quas vulgo carminatiuos vocant. Vbi tamen à puerperio oritur vteri inflatio, purgantibus locus non est, donec tempus puerperij transierit.

Venæ sectio quidem hic rarò locum habet, cum malum à materia frigida & calore debili proueniat: Si tamen malum proueniat ex menstruis vel purgatione post partum suppressa; & adsit aliqua in corpore sanguinis plenitudo, vena aperiri potest, præcipuè saphena. *Vena se-*
ctio.

Quibus præmissis flatus discutientia & exhibenda & extra applicanda, quæ si frigore externo aut potu frigidando calor debilitatus sit, fortiora esse debent. Exhibenda nimirum ea, quæ *lib. 3. part. 6. sect. 2. cap. 4. de Tympanite,* sunt proposita. Ex iis tamen ea præcipuè eligenda, quæ *Flatus*
discutiē-
tia.
uterum

uterum respiciunt, qualia sunt: *folia pulegij, calaminthæ, semen dauci, fœniculi, cumini, baccalauri, cinamomum, costus, garyophylli, species diacymini, diagalangæ, ol. carui, cumini, anisi, theriaca*. Vt ℥. Conseruæ betonicæ, anthos an. ʒ. j. ℞. rad. condit. eryngij, cortic. citri condit. an. ʒ. ℞. spec. diacymini, diagalangæ an. ʒ. j. ol. destill. anisi gutt. vj. Cum Sir. de corticib. citri. F. Elect. Vel ℥. conf. anthos, melissæ an. ʒ. iiij. cort. citri condit. aurant. condit. an. ʒ. j. spec. diacymin. ʒ. j. Cum Sir. de cortic. citri. F. Elect. Vel exhibeatur aqua vitæ mulierum dicta, supra cap. 3. proposita. Vel hæc. ℥. rad. angelicæ ʒ. ij. imperator, helenij, cortic. aurant. an. ʒ. vj. calaminthæ, pulegij, rutæ, saluiæ, rorismar. an. M. j. sem. cumini, fœnic. anisi an. ʒ. ℞. baccar. iunip. M. j. xedoar. galangæ, cubeb. an. ʒ. ℞. Affundatur vinum bonum, & destillentur. Huius aquæ vnum vel alterum cochlear exhibeatur. Vel paratur talis potus. ℥. nucleor. persicor. num. xv. F. Emulsio cum s. q. aq. flor. chamam. Adde galangæ, xedoar. cinam. costi, garyoph. an. ʒ. j. Affund. vini Maluatici vel alterius fortis ℔. ij. Stent in infusione, postea colentur. Colaturæ ʒ. iv. vel ʒ. v. exhibeantur. Vel ℥. rad. imperator, xedoar. galangæ an. ʒ. j. cinam. ʒ. j. ℞. croci ʒ. ℞. F. puluis. Si libet addatur radix gentianæ. Detur ʒ. j. cum vino. Vel ℥. rad. angelicæ, xedoar. an. ʒ. j. sem. cumini aceto præp. dauci an. ʒ. ℞. castorei ʒ. j. F. puluis. Vel ℥. spec. diagalangæ, diacymini, diacalaminthæ an. ʒ. j. sacch. ʒ. iiij. F. rotulæ. Vel ℥. spec. diagalangæ ʒ. j. ol. succini gutt. iv. fœniculi, anisi an. gutt. vj. sacch. albi. ʒ. iv. F. rotulæ. Eadem medicamenta simul vna opera intemperiem vteri corrigere, vterumque roborare possunt.

Externa. Extra applicentur cataplasmata ex *ruta, artemisia, chamamelino, anetho, calaminthæ, nepeta, pulegio, thymo, serpillo, maiorana, oleo rutaceo, cheirino, chamamelino*. Inseffus etiam ex iisdem plantis vel sacculi è *milio, sale, flor. chamameli, meliloti, baccis lauri, sem. cumini, fœniculi*, actu calidi, ventri imponantur. Vel paratur tale linimentum. ℥. sem. cumini, carui, fœniculi, anisi, an. ʒ. ℞. calami arom. garyoph. cinam. an. ʒ. ℞. castorei ʒ. j. ol. cheirini, laurini, rutacei an. ʒ. j. ℞. ceræ, terebinth. Cypriæ an. q. s. ol. destill. rutæ, anisi an.

Scrup. β. M. F. Linimentum. Vel imponatur emplastrum de baccis lauri, aut paretur ex gummi Carannæ, cui liquidambra & balsamum Indicum addi possunt. Vel ℥. gummi Carannæ 3. ij. bdellij, sem. rutæ, agni casti, calaminthæ, abrotani, cassiæ lignæ, costi an. 3. j. terebinth. q. s. F. Emp. Vel ℥. pulu. sem. cumini, anisi, pulegij, calaminthæ an. 3. ij. vi tell. ouor. num. iv. ol. laurini, rutacei an. q. s. Misce super igne, & addatur theriacæ 3. j. aq. vitæ mulier. 3. j. β. M. F. Cataplasma. Vel ℥. sterc. caprin. lb. j. Coq. in vino albo ad pultis formam, Adde pulu. sem. cumini, baccar. lauri, an. 3. j. β. sem. apij 3. β. fœnic. 3. ij. mellis q. s. F. Cataplasma. Vel vtero immittantur clysteres flatus discutientes. Vt ℥. fol. calaminthæ, viticis, rutæ an. M. β. sem. anisi, costi, cinam. an. 3. ij. Coq. in f. q. vini pro lb. β. Colaturæ adde hieræ s. 3. β. F. Clyster. Vel Pessus talis paretur. ℥. pulu. fol. rutæ, cumini. costi an. 3. j. β. mell. q. s. F. Pessus. Aut sufficitus instituantur è ladanò, myrrha, ligno aloës, cinamomo, baccis lauri, gallia moschata, imprimis verò nuce moschata. Videndum tamen, ne caput suffitu lædatur, aut bene olentibus fœmina offendatur.

Cucurbitula magna cum multa flamma pectini & re- Cucurbi-
tula.
gioni vteri applicata vtile & efficax est remedium.

Vtiles imprimis hîc sunt thermæ sulphureæ, & bitu- Therma.
minosæ ac falsæ, flatus discutientes, tam potæ, quam loco balnei vsurpatæ. Si à partu ex frigore sit contracta inflatio vteri, purgatio post partum, si non satis procedat, promouenda, vterûsque calefaciendus. Hippocrates, lib. I. de muliebr. ouiculæ vel capræ iecur cineribus contactum, deinde coctum in cibum sumendum, & vinum vetus meracius ζαπόρρον, id est, viuificum, neque aquæ permixtione fractum exhibendum præcipit, nisi quid prohibeat, incendium nimirum maius febris, sitis, dolor capitis aut simile quid.

Dieta.

Victus ratio ad flatus deiiciendos sit accommodata. Dieta.
Aër sit calidior. Cibus sit calefaciens, incidens & extenuans, & propterea iis, quæ flatus discutiunt, conditus, non verò sit sterculentus, neque etiam magna eius copia exhibeatur.

*An in Inflatione Vteri Flatus quandòque in ipsa
vteri cavitate contineantur?*

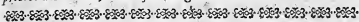
*An fla-
tus in v-
teri ca-
vitate cõ-
tinean-
tur?*

STatuunt quidem hoc Medici plerique. Platerus ta-
men id negat; ea de causa, quod vterus parvus sit &
crassus, cavitasque illius angusta, & propterea licet fla-
tus in eum ferrentur, aut in eo generarentur, eum ad eò
distendere non possint. Quibus accedere videtur & hoc,
quod non probabile videatur, vteri orificium ita claudì
posse, ut nec flatus per id erumpere queant.

Verùm experientia contrarium testatur. Retulimus
enim supra ex Thaddæo Duno, è rustica cuiusdam foemina
vtero, quæ gravida putabatur, cum sonitu magno fla-
tus erupisse. Et Mauric. Cordæus *comm. 3. in lib. I. de mu-
lied. Hippocrat.* refert, foeminam quandam horis duabus
à partu, cum aëri frigido se exposuisset, quiddam frigo-
ris in sinum pudoris subire persensisse & exhorruisse.
Hinc vterus ita distendi cœpit, ut multò grandior, quàm
dum gravida esset, euaderet. Neque causa est, cur non
æquè in vtero ut in aliis partibus flatus generari possint.
Confluunt enim ad eum multa excrementa, quæ à calore
vteri innato in flatus mutari possunt. Neque impossibile
est, ut vterus etsi crassus sit, distendatur à flatibus, cum
idem in conceptione accadat, imò etiam ab aqua disten-
di aliquando certissimum sit, ut *cap. seq.* dicetur, neque
etiam mirum, quod arctissimè concludatur, ut flatus re-
tineat; cum idem in mola & aliis affectibus accadat. Et
vteri virtus retentrix & alteratrix nunquam otiosa est, &
non rarò in re etiam non satis idonea retinenda & alte-
randa occupatur. Itaque dum semen morbosum & infœ-
cundum ab eo recipitur, nihilominus id fouet, mutat, &
putrescere non finit, sed in flatus mutat, qui ex sanguinis
affluentis parte aliqua, cum à plastica facultate, qua tale
semen destituitur, in partes corporis mutari non possit,
augentur, idque continuò fit, quia in tali falsa gravida-
tione sanguis menstruus, æquè retinetur ut in vera cõce-
ptione, & in flatus aliqua eius pars mutatur, unde postea
cum sanguis iterum fluere incipit, simul flatus prodeunt.

Neque

Neque enim ex tantillo semine tanta flatuum copia, quæ vterum ita distendere possit, generari potest. Docuit hoc Hippocrates, *lib. de natura pueri*, his verbis: *Quæ ultra decem menses utero gestare sibi visa sunt, ea hoc quem reseruat modo, falluntur. Cum vteri à ventre flatum suppeditante distenduntur & intumescunt: tunc mulieres se concepisse existimant. Et si menses minimè prodeuntes in utero collecti fuerint, longiorémque moram fecerint, subinde alij eò confluunt, interdum quidem flatibus, qui à ventre procedunt, permixti, interdum verò incalescentes. Tunc quoque sanè non prodeuntibus mensibus, & in tumorem sublati vteris, mulieres utero sibi gestare videntur. Deinde quandoque menses sua sponte erumpunt, aut cum alij insuper ad uteros ferantur, & priores deturbent, etiam flatu egreditur.*

CAPUT XI.

De Vteri Hydrope.

Nonnunquam verò aqua in eo collecta vterus distenditur, & in tumorem attollitur, qui Tumor Hydrope vteri appellatur. Fallunturque etiam hic interdum mulieres, eodem modo, ut in inflatione vteri, ut putent se esse gravidas, cum tamen saltem hydrope vteri laborant. Ita refert Rhases, *contin. 15. cap. 4.* foeminam quandam, quæ putabat se esse gravidam, cecidisse, & emisisse per vuluam viginti quinque cotylas aquæ crocæ, & conualuisse. Et Iac. de Partibus, *ad lib. 3. fen. 21. tract. 3. cap. 25. Auicennæ*, narrat, quandam foeminam generosam se gravidam putasse, idemque statuisse Medicos & obstetrices, sed cum tempus pariendi aduenisse putaretur, multam aquam à matrice eius prodixisse, atque ita ventrem detumuisse. Tale quid etiam narrat Dodonæus, *observ. Med. cap. 49.* ubi hoc, quod notandum, addit, foeminæ illi post aquæ effluxum lacte vbera repleta fuisse, non aliter ac si foetum peperisset. Vesalius, ut *lib. 6. de corp. hum. fabrica. cap. 9.* scribit, Augustæ Vindelicorum mulierem textricem, Helenam Lobin, annorum 50. dissecuit, præsentem Adolpho Occone, Reip. eiusdem Medico, qui historię veritati testimonium perhibet, in cuius vteri cavitare se-

rosæ aquæ supra sexaginta Augustanæ mensuræ, quæ singulæ tres capiunt libras, repertæ, interim nullibi aqua circa intestina præsentæ, aut laxo in manibus aut pedibus tumore, aut etiam viscerum, aut alterius cuiusdam organi sese offerente vitio, præterquam quod magnus ille uterus, cuius fundi os miris modis occalluerat, tota anteriori sua sede peritonæo erat connatus, & dextri testis glandulæ miris modis non secus excreuerant, quam si nouem decemne anserum, aut struthiocamelorum potius oua vni inessent membranæ, singulæ humore ouorum albo non absimili aut paulò crassiore oppletæ. Marcellus Donatus, *de histor. med. mirab. lib. 4. cap. 21.* scribit, se vidisse foeminam quandam, quæ vtero se gerere putabat, malo corporis habitu, febre lenta correptam extinctam. Cum verò ægritudinis tempore dispar Medicorum esset sententia, dissecto ventre vterum aqua plenum repertum fuisse, quod nullus eorum animaduenerat.

Colligitur autem ista aqua vel in cavitatē vteri, vel intra eius tunicas, vel in vasis ei insertis annexisque. In cavitatē vteri aquam contineri sæpè experientia docuit, docentque id historię modò è Vesalio & Marcello Donato allegatæ. Neque id impossibile est, neque necessarium, ut aqua in vtero collecta statim sua quantitate vel copia naturam stimulet, & per patens orificium effluat. Etenim orificium vteri non semper patet, & si aqua sensim colligatur, adsuescit ei q. natura. Quandoque verò vesiculas multas aqua plenas vtero nasci docet Aëtius, *tetrab. 4. serm. 4. cap. 79.* Et Christoph. à Vega, *lib. 3. sect. 10. cap. 13. art. med.* refert quandam Leonoram sex integris mensibus se vtero gestare persuasum habuisse, sexto verò mense ab vtero excreuisse supra sexaginta vesicas membranosas ac membranis hærentes aqua pallida plenas, castanæ quantitatis, septem verò frustra membranis inuoluta coloris carnis lienis: aquam verò libras Romanas duodecim appendisse. Et Valeriola, *lib. 1. obs. 10.* scribit, Loysonam quandam, quæ etiam vterum se gestare existimabat, post octo gestationis menses magnis abortis doloribus ingentem peperisse membranarum globum

globum totum bullis pellucidis aquosa & foetida sanie plenis refertum. Aliam etiam parem membranam bullis innumeris refertissimam post sex gestationis menses eie-
 cisse. Idem refert Mercatus de morbis mul. lib. 3. cap. 8. Felix Platerus, Guil. Fabricius, qui aquam hanc membranae in-
 clusam, molam aquosam appellat. Cent. 2. observ. 53. & alij. Interdum verò magna aquae copia circa testiculos colli-
 gitur, de quo infra cap. 19. dicetur.

Nonnunquam hydrops vteri foetui coniungitur. Ha- *Hydrops*
 bet eas rei historiam Schenckius, lib. 4. observ. ex relatio- *vteri cū*
 ne D. Hieronymi Fabri de quadam foemina, quae à partu *foetu cō-*
 foetus viui retinuit ventris tumorem ita magnum, ut pu- *iunctus.*
 taretur alium foetum in vtero contineri, qui tumor, cum
 lochia malè procederent, postea ita increvit, ut venter
 in magnam distenderetur molem. Ipsa nihilominus rur-
 sum concepit. Ab ultimo partu, biennio ante mortem
 venter paulatim in tantam amplitudinem excrevit, ut
 tres vlnas Bauaricas in ambitu excederet. Mortua tan-
 dem & abdomine aperto statim occurrit vterus in tan-
 tam molem extensus, ut totum ventrem inferiorem so-
 lus occuparet. Vtero aperto, secundum substantiam suam
 integro, neque vlla putredine affecto, satisque crasso pro
 tanta distentione, incredibilis aquae copia effluxit ultra
 urnam Monacensem aestimata. Cavitas enim vteri tanta
 fuit iudicata, ut puer decem annorum facilè in ea potue-
 rit delitescere. Quò minus verò ab vtero exitum habere
 talis aqua potuerit, arctè ibi conclusa, in causa fuit mi-
 rabilis quidam tumor in interna parte orificij vteri, qua
 se in cervicem recludit, in orbem adnatus, glandulosus,
 & rotundus, sed per zonas distinctus. Quòd verò mulier
 ista hydropse vterino laborans, iterum concepit, causa
 proculdubio fuit, quòd à principio aqua propria mem-
 brana vel pluribus vesiculis conclusa fuit.

Aliam historiam hydropis vterini cum foetu coniun-
 cti, refert Guil. Fabricius Cent. 2. observ. 56. de propria vxo-
 re, quae cum anno 1604. vtero gestare inciperet, præter
 morem malè habere coepit, eique venter in monstrosam
 magnitudinem intumuit. Tandem cum die 2. Marti

anno 1665. dolores parturientem apprehenderent, ore vteri aperto libra octodecim aquæ limpidissimæ, nullo cruore admixto, vno impetu effluerunt. Post semihoræ verò iterum dolore correpta, aqua, quæ foetum comitari solet, ad libras nouem effluxit, & postea puellum sanum & robustum peperit.

Causæ.

Causæ.

Causæ hydropis vteri est aquæ in vtero collectio, quæ sit vel à serosa & aquosa humiditate mensibus permista, ex mala in epate & liene sanguificatione genita, siue ea accidat ob epatis & lienis imbecillitatem, siue ob errata in cibo & potu, ad vterum transmissa; vel ab vteri debilitate, ex partu laborioso, abortu frequenti, frigore externo aeris vel aquæ, aut quacunque alia de causa, quæ vterum refrigerare, eiusque calorem debilitare potest, contracta, ob quam vterus sanguinem affluentem bene coquere, aut excrementa expellere non valet, in vtero genita. Quò imprimis facit diuturnus & nimius mensium fluxus, qui epar refrigerat, & vteri calorem etiam debilitat, vt & earum suppressio, ob quam calor natius vteri suffocatur. Ad collectionem autem humoris aquosi plurimum facit mensium suppressio, ob quam vitiosi isti humores, qui alias cum mensibus euacuantur colligi solent. Vnde etiam Aëtius & alij mensium suppressionem pro vnica ferè hydropis vteri causa ponunt. Aquosus ergo humor siue in vtero genitus, siue aliunde transmissus, si per orificia vasorum in ipsam vteri cavitatem excidat, vteri verò orificium occlusum sit, vt effluere non possit, in cavitatem vteri cumulatur, id quod ipsa experientia testatur, vt de eo dubitare opus non sit. Occluditur autem orificium vel ob callum, sicut id in foemina illa Augustana factum esse, scribit Vesalius, *loco allegato*, vel tumorem aliquem in ipso orificio vteri ortum, cuius exemplum antea è D. Hieron. Fabro retulimus. Imò vteri orificium non solum post conceptionem, sed & alias, nisi dum ad semen recipiendum aperitur, satis arctè claudi, historia à Fernelio, *lib. 6. Pathol. cap. 15. allegata* docet. Mulier, *inquit*, quædam hoc hydrope correpta, quories appetebat menstrua

menstrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundeabat, peluésque sex vel octo complebat aqua citrina feruentissima, dum vterus totus subsideret; collecta proximo mense par colluuiis, statò tempore profluebat.

Quod verò nonnulli à grumis post abortum aut partum difficilem os vteri obstrui posse putant; vero consensaneum non est. Sanguis enim grumofus tam diu aliquò in loco hærere non potest, quin putrescat; vnde grauissima symptomata excitantur.

Si verò humiditates istæ è venis excidant quidem, verum ob membrarum vteri oscula vasorum claudendum soliditatem in cauitatem eius effundi non possunt; ibi colliguntur, & multæ vesicæ excitantur, qualis etiam in epate fieri Galenus, 7. aphorism. 55. ipsaque experientia docet. Fieri tamen etiam potest, vt aliquibus in locis vteri tunicæ separentur, atque ita inter eas aqua colligatur.

Signa Diagnostica.

Signa huius morbi Hippocrates, 1. de morb. mulier. hoc Signo modo recenset. Si hydrops, inquit, vteris adnascatur, menses pauciores & prauis fiunt, & ante tempus deficiunt, & imus venter inrumpescit, & mammae solidæ, molles fiunt, & lac nullum, & putat se in ventre habere, & ex his cognoscet, quod hydrops est. Sed & in vterorum osculo significationem de se præbet. Ad tactum enim gracile & humidum apparet, & rigor ac febris corripit. Quantò magis tempus processerit, tantò magis dolor habet imum ventrem & lumbos & laterum mollitudinem ac inguina. Nimirum tumor imam regionem corporis occupat, tumorque secundum vteri amplitudinem & figuram extenditur. Verum quia sæpe hoc modo foemina affecta se grauidas esse putant, imò Medici & obstetrices falluntur, quomodo hic tumor à vera conceptione, vt & à mola atque aliis tumoribus discerni possit, dispiciendum.

A conceptu hydrops vteri non ita difficulter discerni potest, si mulier sit sana & viro bene valente ac sano utatur. Tum enim sensim vterus in molem attollitur, foetusque suo tempore motu se prodit. Verum quia non raro

*Hydrops
vteri à
conceptione
ut discerneretur.*

accidit, ut mulieres etiam non satis bene valentes concipiant, atque tum & in vera conceptione, & in hydropo uteri menses supprimantur, & ipsæ foeminae interdum falsò se gravidas esse putent, & Medici & obstetrices falluntur. Imò imprægnatio cum hydropo uteri coniungi potest, si non ita, ut hydrops conceptionem præcedat, tamen ut illam sequatur, illique coniungatur, aut si præcedat conceptionem, ut aqua peculiaribus vesicis includatur, & uteri substantia salva sit ut supra allegatæ historiæ testantur. Plerumque tamen fœtus ab aqua enecatur, ut postea *prognostica* 4. dicetur. Discernitur autem vera imprægnatio ab hydropo uteri primò, quod in hydropo uteri tumor æqualiter extenditur iuxta uteri & ventris amplitudinem, nec est acuminatus, ut in vera conceptione. Deinde si mulier iam adultior sit, & amplius non conceperit, & bono sit faciei colore, indicio est, eam potius hydropo uteri laborare, quàm concepisse. Confirmatur id non solum in adultioribus, sed & in aliis, si decimus mensis à suppressione mensium elapsus sit, neque tamen pariant: Et si nullum fœtui proprium motum in utero senserit, nec mammae tempore partus instante turgere incipiunt, imò, ut Hippocrates ait, si mammae, quæ solidæ sunt, molles fiunt. In gravidis etiam menstrua non effluunt: In hydropo verò uteri etsi vera menstrua propriè dicta etiam non effluant: tamen humor quidam sanguinolentus menstrua æmulans effluit: nullum tamen ordinem iste fluxus servat, citò finitur, id quod effluit parvum & paucum est, interdum album, foetidum. Præterea in vera conceptione post aliquot menses melius habere solent foeminae, & symptomata, quæ primò infestabant, remittere, quod fœtus iam grandior sanguinem, qui retentus molestiam creare solebat, absorbat: contra in hydropo uteri symptomata indies magis intenduntur.

A mola. A mola verò distinguitur, quod in mola pondus maius in imo ventre percipitur, mammae etiam tempore partus instante turgent.

Ab inflatione. Ab inflatione uteri distinguitur, quod in inflatione venter

venter tensus est, & si percutiatur, sonum edit, in hydrope verò vteri venter mollis est plerumque.

Ab hydrope ventris distinguitur, quod in hydrope *Ab hy-*
ventris plerumque Epar affectum est, & hinc faciei co- *drope & v-*
lor est pallidus aut lividus, adest sitis; cum in vterino *tris.*
hydrope plerumque mulier bonum faciei colorem ha-
beat, & cætera sana sint, nisi forsan epar simul afficia-
tur; & in hydrope abdominis tumor incipit à parte su-
periore, & descendit versus inferiora; cum contrà in hy-
drope vteri tumor incipiat à parte inferiore & adscen-
dat versus superiora.

Ab inflammatione vteri distinguitur facile; cum in hac *Ab in-*
febris continua adsit, & alia, quæ febrem comitantur, *flamma-*
symptomata. Ut & ab aliis tumoribus, qui omnes durio- *tiones*
res sunt, cum hydrops vteri, si prematur venter digitis,
cedat. Cæterum etsi certissimus, adesse vteri hydropem;
tamen primò inquirendum, an primario vteri vitio, an
per alterius partis consensum contractus sit, deinde an
aqua in ipsa vteri cavitate hæreat, vel intra eius tunicas
concludatur, aut vesiculis quibusdam inclusa sit. Primum
quod attinet; si foemina sit boni coloris; & cætera sese
bene habeat, & morbi ac causæ, quæ solum vterum affi-
cere potuerunt, præcesserint, ut abortus frequens, partus
laboriosus, mensium suppressio, vel nimia evacuatio, tu-
mores vteri, aeris frigidi occurfus; credibile est, vteri vi-
tio, eiusque coctione debilitata, aut excretionē impedita
eiusmodi aquam congestam ac cumulata fuisse. Si ve-
rò signa totius vel epatis aut lienis malè affecti præces-
serint, & color totius corporis sit vitiatus, aliunde ad vte-
rum humorem istum mitti indicio est. An autem in ipsa
cavitate vteri aqua contineatur, an verò vesiculis quibus-
dam includatur, ex eo discernendum, quod dum aqua in
vteri cavitate est, orificium planè clausum, si tangatur,
deprehenditur; si verò orificium istud contrectatum ap-
parebit, aqua non est in cavitate; sed in substantia
vteri, aut vesiculis quibusdam includitur. Dum etiam
in cavitate vteri est aqua, tumor plerumque maior est;
& fluctuatio quædam percipitur. Dolores verò maio-
res

res sunt, dum aqua est inter tunicas vteri, vel in vesiculis ei adnatis.

Prognostica.

Prognostica.

1. Si hydrops vteri ab humore benigno & non corrupto proueniat, solet quidem malum esse diuturnum: progressu tamen temporis curari potest; imò interdum spontè ex vtero aqua effluit, & foemina conualescit.

2. Si verò humor prauus sit, & acris, quod ex symptomatibus grauib. patet, morbus periculosus est, & fere lethalis. Solet enim malum hoc vel consensum partium nobilium ostendere, vel cor in consensum trahere, ut rectè dicatur; Qualis vterus est in muliere, tale est ut plurimum & reliquum corpus.

3. Facilius autem curatur, si aqua in cavitate vteri consistat, quàm si intra tunicas eius, aut vesicis quibusdam conclusa sit.

4. Si mulier post conceptionem hydropè vteri corripitur, foetus intra duos menses plerunque ab illuuiè aquæ enecatur, atque eiicitur, & mater de vita periclitatur, vel etiam moritur. Aliquando tamen ad partus tempus legitimum seruat, ut historiæ supra allegatæ docet.

Indicationes.

Indicationes.

Aqua quæ in vtero concluditur, eumque in tumorem attollit, euacuanda est: causæ verò, quæ ad eius generationem & collectionem faciunt, tollendæ. Itaque si ob vteri debilitatem colligatur, is roborandus, si ob menses suppressos, ij reuocandi. Si etiam epatis vel lienis vitio, aut sanguis, vel mali humores in toto corpore abundant, ij euacuandi, Si dolor adsit, is leniendus.

Curatio.

Curatio.

Primò ergo si ex suppressione mensum malum ortum habeat, idque adhuc sit recès, vires integræ, vena aperienda in cruribus. Aliàs & præter hos casus venæ sectio in hoc affectu, in quo calor est debilis, locum non habet.

Vena sectio.

Præparatio & Purgatio.

Magis necessarium plerunque est, ut instituatur humorum in corpore abundantium præparatio & purgatio. Purgatio autem pro humoris in corpore peccantis natura est instituenda, simul tamen ad vterum respiciendum.

dum. Ideoque purgatio ferè talis instituenda, qualis de Intemp. Vteri cum materia supra cap. 5. proposita est.

Postea danda opera, ut ipsa aqua, quæ in vtero continetur, euacuetur; cum sensibilibiter, tum insensibilibiter. Aqua euacuatio. Itaque exhibenda medicamenta vterum calefacientia & siccantia supra proposita, & præterea dialacca, diacurcuma. Vt ℥. rad. angelic. rubiæ, tinctor. an. ʒ. ʒ. calaminthæ, puleg. artemisiæ, leuistici an. M. ʒ. sabinae P. j. Coq in vino & saccharo dulcorentur. Vel dentur iuscula hisce plantis alterata. Nonnulli hic laudant aquam Nicotianæ ʒ. iv. pondere aliquot diebus sumtam. Vel ℥. spec. Dianisi, dialacangæ an. ʒ. ʒ. ol. angel. anisi, garyoph. an. ʒ. v. sacch. albi ʒ. iij. F. rotulæ. Eadem simul vrinam euacuare possunt. In vterum verò iniiciantur ea, quæ in hydropicis vsurpantur solent. Vt ℥. rad. asari ʒ. iij. sol. puleg. calaminth. an. M. ʒ. sabinae P. j. mechoac. ʒ. j. sem. anisi cumini an. ʒ. ʒ. Coq. in aq. Col. ℥. ʒ. vj. adde olei sambuc. irini an. ʒ. j. F. Clyster. Vel pessi conuenientes indantur. Vt ℥. agarici albi Pessi. ʒ. j. colocynth. ʒ. ʒ. granor. gnidy ʒ. x. mellis q. s. Muc. & lana excipiantur. Vel ℥. colocynthid. mechoac. an. ʒ. j. natri ʒ. ʒ. Mellis q. s. F. pessus. Vel ex foliis mercurialis aut semine eiusdem, cum agarico, myrrha, fale ac mellis s. q. F. pessus. Vel ℥. agarici mechoac. colocynth. an. ʒ. ʒ. carui cari carpinguium ʒ. j. ʒ. M. Vel ℥. rad. cyclamin. esulæ an. ʒ. j. nigellæ ʒ. ʒ. mellis q. s. F. pessus. Vel ℥. claterij ʒ. ʒ. caricar. contusar. q. s. F. pessus. Fomentationes & infusus parentur è foliis ebuli, mercurialis, sambuci, pulegij, origani, flor. chamæmel. baccis lauri, cucum. asinimo, sem. genistæ, dauci, rutæ.

Post fomentationes venter inungatur ol. sambuci & ebuli, irino, quibus ol. destillata angelicæ, anisi, carui addi possunt. Imprimis utiles sunt thermæ sulphuræ & nitrosæ. Regioni vteri applicetur empl. de bacc. lauri, vel aliud è stercore caprino, cochleis vstis. Imò etiam cochlearum caro humorem euocat, teste Galeno, II. de simpl. med. facult. Vel ex radicibus & foliis ebuli cum oleo irino & laurino F. cataplasma. Si vesiculis humor conclusus sit, danda opera, ut rumpantur per medicamenta

modò proposita. Commodum etiam est, vt ægra sese paulò vehementius moueat. Vomitus quoque & sternutatio ad vesicularum istarum ruptionem facere potest. Medicamenta antea enumerata & quæ supra *sect. I. cap. 2.* proposita sunt, etiam vterum roborare possunt. Si dolor vrgeat, is leniendus medicamentis tum internis, tum externis. Vtilis est aqua vel decoctum flor. chamæmel. si 3. iv. quantitate exhibeatur. Extra verò etiam medicamenta anodyna applicanda sunt *ex althæa, malua, flor. chamæm. meliloti, sem. sænugr.* Clysteres etiam, quales in hydropicis applicari solent, in aluum iniicere, hic commodum est. Vt ʒ. sol. mercurial. ebuli, soldanel. artemis. matricar. an. M. j. flor. chamæm. sambuci genest. an. 3. j. Coq. Colat. ʒ. 3. x. succi betæ mercurial. ebuli an. 3. vj. Urine pueri. 3. j. B. el. hieræ s. 3. vj. mellis 3. B. M. F. clyster. Si hæc omnia non satis prodesse videantur, nonnulli suadent

*Anody-
na.*

*Fonticu-
li.*

fonticulum in vno vel vtroque latere excitare, vt humor aquosus paulatim exstillet atque euacuetur. Verùm non video, quomodo humor in ipsa cauitate vteri, vel in vesiculis vtero adnatis conclusus per hanc viam euacuari possit.

Dieta.

Dieta. Victus ratio sit exsiccans, qualis *de humida vteri intemp. & de Intemp. cum materia* proposita est.

~~~~~

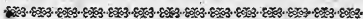
C A P V T XII.

De Tumore Vteri è sanguine in venis eius contento.

*Tumor
vteri è
sanguine
in venis.*

 Lium adhuc vteri tumorem describit Platerus, *tract. 3. Pract.* qui fiat à sanguine in venis circa vterum coaceruato, easque distendente, qui itidem, vt hydrops vteri, interdum falsa conceptionis spe foeminas ludat. Atque istam vteri intumesceniam à sanguinis copia & collectione in venis vteri prouenire, vel hoc satis monstrare scribit, quod menstruus fluxus in iis diu subsisterit, tumorque ille non post partum aliquem foetus aut molæ vel alterius humoris excretionem, sed hæmorrhagiam copiosam superuenientem cesset. Sanguinem autem hunc non in vteri cauum sese insinuare, vterumque adimplen-

do dilatare, & in tumorem sic eum attollere posse, inde patere putat, quod cum carnosus & nervosus sit vterus, non ita, ac si membraneus esset, ex repletione alicuius humoris diduci, nec nisi vna cum foetu aut mola excrescendo augeri, atque ampliari queat. Verum hæc ratio parum roboris habet cum, vt *cap. præced.* monstratum est, sæpè obseruatum sit, aquam in vtero collectam eum non minus, quam foetum, extendisse. Hæc firmior ratio est, quam subiungit, quod si sanguine vterus impleretur, ille tam longo tempore, quin efflueret, retineri minimè posset, vel saltem eum concreescere, & corrumpi interea necesse esset, quod tamen non fiat, cum fluidus adhuc, cum prorumpit, existat, & propterea è suis vasis, quibus integer conseruatus est, effluat. Et licet grumi aliqui cum eo prodeant, hi in mora portionis alicuius inter effluendum primum nati sunt. Sanguis nimirum, si longo temporis spatio in vteri venis, quæ eum implicant, retentus & congestus sit, non solum extrinsecus in vteri ambitu eas dilatat, atque eas quasi varicosas reddit, sed & in crassa vteri substantia venæ illic intextæ, quæ alias minimæ sunt & vix apparent, tunc impletæ sensimque dilatatæ vteri substantiam quoque nonnihil attollunt, amplioremque efficiunt, & sic illius hic tumor, & venarum illum ambientium dilatatio intumescientiam illam ventris profert, quæ & postea fluxu menstruo redeunte, postquam venæ illæ inanitæ sunt, subsidentque, iterum evanescit, nisi alio affectu accedente, veluti cachexia aut hydropis initio, à flatibus vel aqua venter aut vterus amplius distendatur, nec per hæmorrhagiam integrè solvatur. Tumor autem hic cum à sanguinis, qui per vterum euacuari solet, suppressione fiat, tota curatio in mensium suppressorum prouocatione consistit, de quo infra suo loco dicitur.

CAP. XIII.

De Inflammatione Vteri.

 I verò sanguis, qui ad vterum confluit, è vasis suis in vteri substantiam excidat, ibique incalescat & putrescat, vteri inflammationem excitat. Et quidem inflam-

*De Inflam-
matione
Vteri.*

maur

matur vterus nunc totus, nunc secundum aliquam partem, nimirum vel parte anteriore, vel posteriore, dextra vel sinistra, superiore vel inferiore:

Causæ:

Causæ.

Causa proxima ut omnis inflammationis, ita etiam huius est sanguis præter naturam affluens: Isque nunc purus, nunc bili vel pituita, vel melancholia aut atro humori permixtus; unde inflammatio, nunc erysipelatodes, nunc oedematodes; nunc scirrholes oritur. Sanguis autem ad vterum confluit, vel quia attrahitur, vel quia ab aliis partibus transmittitur, vel, quod in hac parte peculiare est, quia sanguis, qui per vterum enacuari debet, detinetur. Attrahitur à dolore vel calore, quod fit ex percussione, casu, abortu, partu difficili, secundinarum extractione violenta, cucurbitularum aut medicamentorum calidorum supra vterum applicatione vel in eundem immisione, longiore ambulatione, præcipue mensibus instantibus. Huc facere etiam potest gestatio foetus molesta. Si enim foetus vel grandior, vel malè in vtero collocatus sit, attrahitur illa molestia sanguis ad vteri cavitatem, & fit abortus. Si verò in eius substantiam, phlegmone excitatur. Transmittitur sanguis, si multus in corpore abundat, præcipue si calidior sit, & tenuior, imprimis si causæ sanguinem mouentes accedant, ut aer feruidior eum fundens, vel etiam frigidior ad interiora pellens, aut corporis exercitatio nimia, animi affectus, imprimis ira, cibus & potus calidus. Detinetur verò, dum instante tempore menstruo, aut fluentibus mensibus, aut post partum aëri frigido se obiiicit foemina, aut aliæ causæ accedunt, quæ de suppressione mensium proponuntur.

Signa Diagnostica.

Signa.

Quanquam vesicæ & intestini recti inflammationem ob viciniam & connexionem ab vteri inflammatione discernere non ita facile sit; tamen si omnia accidentia diligenter perpendantur, eam à vicinarum partium inflammatione discernere non impossibile est; cum vtero affecto actiones vteri propriæ lædantur, & partes pluri-

ma, quæ cum vtero consensum habent, afficiantur. Tum
mor nimirum apparet in regione vteri, cum ardore &
dolore ac distensione & grauitate muliebrium locorum,
& si digitus in orificium vteri immittatur, feruor ibi per
cipitur, dolorque augetur. Si etiam ceruix vteri adspi
ciatur, videbitur orificium vteri esse occlusum, & versus
interiora retractum, tota verò ceruix rubicunda appare
bit, venulis vndiquaque instar telæ araneæ sanguine
turgentibus. Adest febris, eaque continua, è genere syno
charum, ardens, propter maximum vteri per arterias
cum corde consensum, & propter vasa magna, quæ ad
vterum pertingunt; nonnunquam Lipyras, in qua extre
mis algentibus interiora æstuant, & vruntur, cum hor
rore ferè perpetuo, ob humorum versus interiora mo
tum. Lingua sicca est, & nigricans, vrgent vigiliæ, acce
dunt deliria, iactatio & inquietudo, ob insignem vteri
cum partibus membranosis consensum. Mammæ etiam
propter maximum cum vtero consensum inflantur, ac
dolent. Partes plurimæ in consensum trahuntur, caput
graue est ac dolet, & præcipuè synciput, propter vapo
res è sanguine putrescente per arterias ad caput elatis,
quæ per collum ab vtraque vocati Infundibuli parte re
cta in synciput discurrunt, vt Galenus, 6. *epid. comm. 1.
text. 2.* docet, dolorque ad oculorum radices extenditur,
ceruixque conuellitur, & pedum ac manuum extrema,
delirant. Dolor ad inguina, coxas, septum transversum,
pleuram, imò clauiculas vsque extenditur, difficilisque
redditur respiratio, adeo vt interdum pleuritidis spe
ciem præ se ferat. Cum enim vterus exteriorem tunicam
à peritonæo habeat, eaque firmetur ac retineatur à parte
superiore, si hæc membrana tenditur, etiam partes, quib
us illa cohæret, tenduntur. Adest nausea & vomitus,
singultus, alui & vesicæ excrementa ob calorem & sic
citatem & meatuum compressionem detinentur. Pulsus
parui, frequentes ac debiles fiunt, in principio tamen
Inflammationis vibrantes, & ob febris magnitudinem
magni, celeres. Accedit animi deliquium, pedes atque
extrema refrigerantur, Hippocrates ista signa ita propo
nit,

nit, 2. *de morb. mulier.* Si vteri inflammati fuerint, *inquir*, menses obtorquentur & ceruix multis tenuibus venulis ad telarum aranearum similitudinem variegatur. Et febris est acuta, & mentem percellens, & menses prauis ac paucis ipsi comparent: cum verò quid comederit, reuomit, & dolor occupat imum ventrem ac lumbos, & animo linquitur, & per totum corpus perfrigeratur: venter autem nunc durus, nunc mollis est, & incenditur, & attollitur, & putat se in ventre habere. Quandoque verò ventris moles vacua apparet, & alius aqua impletur, & umbilicus prominet, & osculum gracile fit, & derepentè apparent menses stridentes, & pauci ac prauis, & attenuatur circa clauiculas & collum & pedes intumescunt, & præsertim pedum extremitates: horrent etiam partes circa pudendum, pungitur, caput dolet & synciput, caligo adest, & sudor frontis, extremæ partes refrigerantur, ac tremunt, & sopor profundus aliquando occupat, & audire non potest, neque reliqui sensus operantur.

Si pars vteri antica, quæ vesicæ cohæret, inflammatur, dolor magis versus pubem extenditur, & urinæ suppressio aut difficultas adest. Si verò posterior, dolor magis lumbos affligit, & spinam, aliusque supprimitur. Si alterutrum latus inflammatur, inguina eius loci tenduntur, & crus, quod è regione est, ægrè mouetur, ac claudicat, calorque in coxam transit. Si in fundo vteri sit inflammatio, dolor ad umbilicum extenditur, imi ventris acutus dolor adest, & nec contactum quidem fert. Causarum signa quod attinet, si sanguis sit purus, omnia symptomata sunt mitiora: si verò bilis admisceatur, eadem vehementiora sunt, & imprimis febris ardentior, fitis intensior, vigilie pertinaciores. Vehementissima autem sunt symptomata, si atra bilis admisceatur. Et ex signis alibi propositis abundans humor cognoscitur. Si inflammatio in pus mutetur, atque in abscessum conuertatur, dolor & febris augetur, & horrores sæpe sine ordine suboriuntur, plerumque tamen circa vesperam redeunt. Omnia etiam reliqua symptomata, deliria, animi deliquia, singultus, extremorum frigiditas, capitis dolor

lor intenduntur. Vbi autem suppuratio facta est, dolores & febres ac reliqua symptomata nonnihil minuuntur, tumor attollitur, & dolor punctorius adest, qui postea iterum augetur; vbi abscessus rumpitur, & tunc modò vrina, modò aluus supprimitur, nonnunquam & pubes intumescit, & profluentis ac fluctuantis cuiusdam rei sensus percipitur, si abscessus sit maior. Si verò inflammatio sine suppuratione discutiatur, symptomata omnia mitigantur, & quiescunt, tumorque minuitur. Si in scirrhum inflammatio conuertatur, febris, dolor, ac omnia symptomata mitiora fiunt, tumor tamen & durities remanet, & grauitas ac pondus non solum in vtero, sed & partibus circumiacentibus percipitur, vt ægra corpus vix mouere possit.

Prognostica.

1. Inflammatio vteri malum periculosum est, præcipue si totum vterum occupet, & pauca euadunt. *Prognostica.*

2. Imprimis si prægnanti in vtero fiat erysipelas, lethale est, 5. aphor. 43. Nam & foetus ipse propter insignem istum calorem emoritur, vnde abortus sequitur, qui ad morbum alias grauem accedens, matrem iugulat.

3. Inflammatio vteri facile in gangrænam lethalem mutatur.

4. Quò etiam maior vehementia fuerit symptomatum, delirij, conuulsionis, singultus, sudoris diaphoretici, eò magis ægræ periclitantur.

5. Tutius est inflammationem discuti, quàm in pus & abscessum mutari.

6. Si inflammatio vteri suppuretur, plerunque quidem ægræ ex hoc malo euadunt; mutatur tamen tunc inflammatio in vlcus sordidum & diuturnum, è quo ægræ lenta febre tandem contabescunt, vel in hydropem incidunt.

7. Tutius autem est, abscessum vteri in ipsam vteri cavitatem rumpi; cum puri ibi exitus pateat, quàm pus extra vterum in vicinas partes effundi.

8. Si in scirrhum inflammatio mutetur, malum diuturnius euadit, & sæpe inde ægræ in hydropem vteri incidunt.

*Indicationes.**Indicationes.*

Vt in aliarum partium inflammationibus, sanguis, qui confluit, reuellendus, repellendus, deriuandus; qui affluit, discutiendus, vel in pus mutandus, idque, vbi confectum fuerit, euacuandum est: ita eadem Indicationes in vteri inflammatione locum habent.

*Curatio.**Curatio.*

Principio ergo, nisi post abortum aut nimiam sanguinis euacuationem coeperit hæc inflammatio, statim ad reuellendum in cubito vena aperienda; cum sanguis ex epate & venis ei vicinis confluat, qui hoc modo reuellendus. Venæ sectionis loco etiam cucurbitulæ cum scarificatione scapulis & dorso affigendæ. In crure verò & pedibus nullo modo reuulsionis gratia venæ sectio institui potest, etsi Fuchsius & alij id statuerunt, vt pluribus in *Instit. lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 18.* monstratum; cum venæ in cruribus apertæ potius ad vterum sanguinem trahant. Et licet ex venis in cruribus apertis magna etiam possit fieri sanguinis euacuatio: tamen in inflammatione curanda non euacuationis saltem gratia vena aperitur, sed simul reuulsionis.

Vena sectio.

An in pedibus ad reuellendum Vena sectio fieri debeat?

Sententia Galeni explicatio.

Si tamen, vbi non magna adsit sanguinis abundantia, aut si principium ferè præterierit, vena in cruribus aperiatur, id non fit reuulsionis, sed deriuationis gratia. Idque commodissimè fit, si inflammatio vteri ex suppressa mensium euacuatione ortum habeat. Et proinde vbicunque Galenus scribit, in vteri inflammatione venas, quæ in talo sitæ sunt, incidendas esse, id de venæ sectione deriuationis gratia intelligendum. Idque ipse Galenus docet, 2. ad *Glauc. cap. 2.* dum scribit; In locis muliebribus in contrarium trahes, si eas, quæ in cubito sunt, secueris venas, aut mammillis cucurbitulas apposueris, vel manus calefeceris & fricueris. Deriuationis autem, si eas, quæ in poplitibus sunt, venas dissecueris, & cucurbitulas coxis applicueris & crura calefeceris atque perfricueris & ligaueris. Si tamen magna adsit sanguinis abundantia, prius vena in cubito aperienda, & postea secundo vel tertio die vena in poplite vel talo. Si verò ægra grauida sit,

fit, venæ sectione in partibus inferioribus abstinendum, ne abortus concitetur.

Deinde si vitiosi humores, præcipuè biliosi, in corpore abundant, qui reliquorum humorum in fluxu quasi vehiculum sunt, ij lenibus medicamentis, Sir. ros. & viol. solutiuo, manna, rhabarb. el. lenitiuo, diacatholico sunt euacuandi. Fortioribus medicamentis non vtendum, neque menses mouentibus, ne humores ad vterum simul moueantur.

Auicennas quidem vomitoriis vti iubet, ideò procul dubio, vt humoris per distantissimum ab affecta parte locum fiat euacuatio. Verùm etiam hic cautione opus est. Etenim si mitiora sint vomitoria, nihil penè euacuant: si fortiora, magnam corporis agitationem efficiunt, è qua in morbo tali facilè plus damni, quàm commodi, emergere potest.

Vtile quoque fuerit medicamenta alterantia & refrigerantia ad humorum feruorem temperandum exhibere, iulebos & emulsiones, quibus si dolor, vigiliæ, & inquietudo vrgeant, papauer & somnum conciliantia addi possunt. Imò si dolor, vigiliæ, deliria valdè vrgeant, etiam ad narcotica accedendum.

Vniuersalibus euacuationibus præmissis statim simul Repellentia, & si opus, dolorem lenientia imponenda. Cauendum verò hic, in quo incautæ mulierculæ sæpe peccare solent, ne dolores isti ex inflammatione pro doloribus à flatibus ortis habeantur, & flatus discutientia calida adhibeantur, quibus inflammatio augetur. Ad repellendum ergo in principio regioni vteri, lumbis & lateribus apponatur oleum rosaceum, vnguentum rosaceum, refrigerans Galeni, cerotum santalinum, acetum rosaceum, oleum cydoniorum, mala cydonia in vino aut posca cocta; Cataplasmata ex farina bordei, sem. lini, fœnigræci, cum oleo rosaceo. Si bilis admixta, calorque maior sit, cataplasmata ex umbilico ♀, portulaca, plantag. endiuic, solano, nymphæa, foliis vitis componenda. Vt ʒss. fol. semperuini, portulacæ, lactucæ, umbilici ♀, vitis an. M.ß. Coq. ad molliem in vino austero & contundantur. Contusis adde farina bord.

Infessus. 3.ij. balauft. 3.ij. boli Armeni 3.j. F. cataplasma, cui, si liber, ol. rosarum addi potest. Vel ʒ. Empl. Diachyli s. 3.ij. succi umbilici ʒ. plantag. an. 3.ʒ. ol. rosar. 3. j. sacch. n. ʒ. j. Misceantur in mortario plumbeo. F. Unguentum. E succis quoque plantarum modò enumeratarum pessi fieri possunt, addito oleo rosaceo, & similibus. Plerique etiam infessus ex decocto maluæ, althææ, artemisiæ, fœnigræci & similibus adhibendos censent. Verùm cum tales infessus ex aqua calida humores in venis in omnibus partibus, quas attingunt, fundant, facilè fieri potest, vt maior ad vterum confluxus fiat. Possunt ergo fomenta ex eodem decocto parata sufficere. Vel ex iisdem decoctis iniectiones in vterum fiant. Vel iniiciatur lac recens mulctum cum aqua rosarum. Vel ʒ. fol. plantag. umbil. Vener. nymphae, lactuca an. M. j. flor. ros. rubr. p. ij. Coc. adde Clysteres ol. myrt. 3. j. aceti 3.ʒ. M. F. iniectio. Clysteres etiam in aluo in- aluum inieci ex decocto earundem plantarum & oleis iecti vte- refrigerantibus ob vicinitatem vtero prodesse possunt. ro pro- Verùm clysteris minima tum sit quantitas, vt diutius sunt. retineatur, & ne comprimendo vterum dolores eius augeat. Vt ʒ. rad. alth. 3. j. maluæ, violar. lactuca an. M. j. solani M. ʒ. flor. violar. rosar. an. P. j. prunor. num. x. sem. lini 3. ʒ. Coq. in aq. hord. s. Col. ʒ. 3. vj. ol. rosar. 3. iij. F. Clyster. Si dolor vrgeat, vitelli oui, pinguedo gallinæ, anseris, comitigan- cus, papauer, lac muliebre, mucilago sem. fœnigræci, lini, maluæ addi possunt. ʒ. althææ, maluæ, violar. an. M. j. flor. rosar. meliloti, chamæm. an. p. j. Coq. pro fotu. Plantæ verò contusæ per setaceum traiciantur atque addatur farina hord. sem. lini, fœnigr. an. q. s. camphoræ ʒ. ʒ. F. Cataplasma. Vtile est etiam Cataplasma è mica panis albi in lacte cocti.

Discussio. In progressu morbi discutientia addantur, flor. chamæmel. meliloti, semen fœnigræci, artemisia, pulegium, salvia, oleum anethinum, chamæmel. lilior. alborum, irinum, butyrum, adipēs, qui tamen omnes sint recentes: Veteres enim inflammationes exasperant. Vt ʒ. putu. rad. althææ, 3. j. flor. chamæm. meliloti an. 3. ij. artemisiæ 3. ʒ. s. farina hordei, fab. an. 3. j. Coq. parum in vino austero. Adde pingued. porcine,

ol. chamamel. lilior. albor. an. ʒ. j. F. Cataplasma. Et si animaduertatur, discussione inflammationem tolli posse, id quod ex remissione doloris & grauitatis, ac pulsationis, quæ antea in inflammatione aderat, cognoscitur, in discutientibus & laxantibus persistendum, eaque augenda. Et tunc tutius in seſſibus uti licet.

Si inflammatio in pus abeat, maturatio adiuuanda. *Suppuratio.*
Cataplasmatibus ventri lumbisque appositis, ex farina sem. lini, ſænigræci, rad. althææ, carici, farina tritici, Vnguento dialth. Emplastro diachylo, s. Vt ʒ. pulu. rad. althææ, flor. chamem. meliloti, farina sem. lini, ſænigræci an. ʒ. j. Caricar. pingui. num. viij. Coq. Adde viſell. ouor. iv. croci ʒ. B. F. Cataplasma. Sinus etiam pudendi ſpongia decocto tali imbuta foueatur.

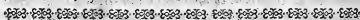
Vbi pus confectum fuerit, danda opera, ut rumpatur *Abscessus* abscessus motu corporis, tussi, ſternutatione, cucurbitulis admotis, iniectionibus detergentibus & attenuantibus, vel peſſis, qui rumpendi vim habent. Vt ʒ. adip. anſer. ʒ. B. terebinth. ʒ. ij. pulu. rutæ, nitri, radic. irid. an. ʒ. B. Miſce, & cum lana F. peſſus. Vel ʒ. caricar. pingui. ʒ. j. folior. rutæ M. B. Coq. ad molliem. Adde mellis, fermenti acris an. ʒ. B. ſtercor. columb. pulu. rad. ireos an. ʒ. ij. nitri ʒ. B. adipis anſerini ʒ. ij. M. F. peſſus. Cataplasmatibus ſtercus columbinum addi poteſt.

Absceſſu rupto, quod ex eo cognoscitur, quia dolor minuitur, & tumor ſubſidet, videndum primò, in quam *Puris euacuatio.* partem rumpatur absceſſus. Nonnunquam enim in ipſum vterum rumpitur, (quod commodiſſimum eſt) & tumor vlcus detergendum & conſolidandum medicamentis ſupra, ſect. 1. cap. 8. de vlcere vteri proſcriptis. Si verò inter inteſtina & peritonæum rumpetur absceſſus, id quod tumor circa illas partes hærens indicat, Aëtius, tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 87. cutem eò loci, poſtquam ſatis fuerit attenuata, ſpecillo in ſummo apice diſſecandam ſcribit, qua parte effluxum commodiorem fore ſperamus. Aut ſi ſanguinis eruptio metuatur, pro ſpecillo ſeu ſcalpello cautერი eminentiori loco adhibendum cenſet. Poſt excrementum aut expreſſum humorem ægra collocetur, ut reſiduum

dum commodè excerni possit, & sectio aqua mulsa eluatur, & reliqua curatio ut in aliis vlceribus peragatur. Si verò ex vicinia cum intestino recto per ipsum pus excernatur, clysteribus ex aqua mulsa utendum, vel hordei aut plantag. cum saccharo. Si ad vesicam rumpatur abscessus, & cum urina pus excernatur, emulsionem sem. 4. frig. maior. exhibendæ, aut serum lactis cum sir. violarum.

*Dieta.**Dieta.*

Aër sit temperatus, ne vel eius caliditate fluxus & feruor humorum augeatur, vel frigiditate transpiratio prohibeatur. Lecti, in quibus ægra cubet, non sint calori augendo apti, quin potius, si magnus calor sit, refrigerantia pro tempore anni substerni possunt. Victus in principio Inflammationis sit tenuis; ita tamen, ut virium, ætatis, consuetudinis habeatur ratio. Commodus cibus est ptisana hordeacea, & panatellæ ac iuscula pullorum, acetosa, endiuia, lactuca, succo granatorum condita. Potus sit cereuisia, vel decoctum hordei, non tamen valde frigidum, sed tepidum nonnihil. A vino verò planè abstinendum ad declinationem usque. Motus animi & corporis nimis vitetur. Alius laxa feruetur, & nisi spontè officium faciat, clysteribus mollibus sollicitanda.

CAP V T XIV.

*De Vteri Scirrho & Cancro.**Vteri scirrhus.*

Post vteri inflammationes sæpe materia terrestris & crassa relinquitur, e qua durus tumor generatur, qui scirrhus appellatur. Interdum tamen etiam sine inflammatione idem accidit. Fit autem & alterius affectus mentio ab Aëtio, *tetrab. 4. serm. 4. cap. 84.* & P. Ægineta, *lib. 3. cap. 68.* quem *σκληρώμα* seu duritiem appellant, tumorem scilicet in ceruice vteri, minus tamen renitentem, & cum moderato dolore. Non tamen incommodè etiam *σκληρώμα* appellari posset durities vteri, quæ sine tumore est, de qua supra, *sect. 2. cap. 4. de vteri sicca intemperie* egimus, siue ea sit in ceruice vteri, siue in ipsa vteri substantia: Scirrhus verò, cum durities cum tumore coniuncta est. Est autem scirrhus alius legitimus, qui neque sensum,

sensum, neque dolorem habet; spurius verò, qui dolorem, vel sensum saltem aliquem coniunctum habet. Et quidem interdum scirrhus vteri satis magnus est, refertque Paræus, lib. 23. cap. 36. in mulierum quarundam cadaueribus dissectis visum esse vterum scirrhoso tumore caput humanum æquante obsessum, ita ut Medici in viuente conclusam latere molam persuasum haberent. Interdum autem totum vteri corpus in scirrhum degenerat, interdum saltem pars eius aliqua.

Causse.

Causa proxima scirrhi est humor crassus, terrestris & *Causse.* feculentus, qualis præcipuè est melancholia naturalis. Interdum enim nulla præcedente inflammatione generatur scirrhus in vtero, si humor crassus & terrestris colligatur, qualis est melancholia naturalis: qua de causa in scirrhum vteri incidunt foeminae, quæ melancholico sanguine abundant, quales sunt fuscae & nigricantes, aut rubore saturato perfusæ, & quæ minus rectè à menstruo purgantur, & alimentis crassis & difficilis coctionis usæ fuerunt, aut malacia, pica vel bulimo laborauerunt, & iam ad ætatem inclinantem, annumque quinquagesimum accesserunt. Tum enim is per vniuersi vteri venas diffunditur, ibique hærens induratur. Humores tamen etiam pituitosi, visceri, crassi scirrhum vteri generant, si nimirum foeminae diu frigidis & crassis cibis usæ fuerint: quod facilius accidit, si melancholia admisceatur. Quandoque etiam vterus scirrhum contrahit, dum sanguine crasso abundat, ac foeminae se imprudentes frigori exponunt, aut frigido potu vtuntur. Interdum verò & alij humores inducunt scirrhum, inflammationemque sequitur scirrhus, cum vel refrigerantia & adstringentia intempestiuè & nimium vsurpantur, quorum usu sanguis, præcipuè si sit crassior, aut humorem melancholicum admixtum habeat, parti impingitur, & induratur, vel calefactentia & discutientia medicamenta intempestiuè adhibentur, quibus quod est tenuius in inflammatione discutitur, crassum verò & terrestre relinquitur & induratur. Maximè tamen legitimam scirrhum generat hu-

Scirrhus legitimus. mor melancholicus naturalis. Qui verò à mixtis caussis oritur, & vbi vel pituita vel sanguis, vel bilis, seu flava seu atra melancholiz admiscetur, nothus scirrhus est. *Nothus.* Quæ autem causæ remotiores sint, quæ istos humores generant, nimirum epatis & lienis vitia, aëris siccitas nimia, cibus crassus & coctu difficilis, vt modò dictum, mœrores ac metus & similes, alibi explicatæ sunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur scirrhus vteri ex tumore duro, tactuque renitente citrà dolorem. Menses subsistunt initio & parcius fluunt. Temporis tamen progressu, cum vterus consuevant sanguinis copiam suscipere & continere non potest, magnus sanguinis fluxus per intervalla accidit. Si etiam præcesserit inflammatio, eaque præterierit, & nihilominus pars leuior reddita non est, sed grauior potius euadit, cum ponderis & duritiei sensu, certum scirrhii id signum est. Accedit corporis grauitas, atque ægra ad motum tarda & segnis est. Qualis autem humor sit, qui scirrho materiam præbet, ex colore corporis, præcedente victus ratione, morbis præcedentibus & aliis signis humorum in corpore abundantium alibi explicatis cognoscitur. Qua verò in parte vteri scirrhus sit, cognoscitur ex eo, quod si in ipsa vteri substantia est scirrhus, in coxam & deorsum vterus decumbit, ibique dolorem excitat. In ceruice verò esse digiti contactu explorari potest, & in venere foemina offenditur, & vesica à tumore comprimitur, si is in superiore ceruicis vteri parte sit, vel intestinum rectum, si in parte inferiore. Cum verò mola vteri affinia cum scirrho signa habeat, qua ratione discernenda sint, videndum. In mola nimirum menses, si fluunt, inordinatè fluunt: in scirrho autem vel supprimuntur, vel si fluant, ordinem seruant. In mola etiam mammæ lacte turgent: in scirrho verò extenuantur.

Prognostica.

Prognostica. I. Morbus curatu difficilissimus est. Quæ enim longo tempore, & summe exiccata sunt, ea vix vnquam iterum humectari & emolliri possunt. Præterea calor natiuus in partibus scirrho laborantibus penè exhaustus & absum-

rus est. Et cum non nisi emollientib. & resoluentibus scirrhi emolliiri possint, metus est, ne eorum usu humor putredinem concipiat, & in atram bilem mutetur, atque inde cancer excitetur.

2. Cum menstrua ferè in hoc affectu detineantur, tandem hydrops vteri vel abdominis sequitur.

3. Circa collum tamen vteri scirrhus facilius curatur, quàm si in ipsa vteri substantia consistat.

Indicationes & Curatio.

Materia, continens tumoris causa, euacuanda est: materia verò, quæ antecedentis causæ loco est, tumoremque augere potest, itidem tollenda, & euacuanda. Posterius quomodo præstandum sit, supra de Intemp. vteri cum materia dictum. Nimirum si sanguis simul peccat, is cum ex vena in cubito, tum in crure & pede aperta euacuandus. Humor verò cum frigidus & stercus sit, humectantibus & calefacientibus præparandus, borragine, buglosso, fumaria, cichorio, epithymo, polypodio. Hinc purgandus foliis senæ, elleboro nigro & similibus. Ipsum tumorem quod attinet, is humectantia & emollientia, quæ tenuioris sint substantiæ, & moderatè calefaciant ac discutiant, indicat. Sola enim humectantia & emollientia faciliè putredinem inducere possunt; calefacientia verò & discutientia sola adhibita vel partes tenuiores saltem discutunt, crassasque relinquunt, & ita humorem magis indurant, vel ut humor in atram bilem degeneret, faciunt. Ideoque nec emollientia, nec discutientia sola usurpanda, sed istis medicamentis vel mixtis vel alternatim adhibitis utendum. Ut *℞. rad. alb. lilior. alb. an. ʒ. ij. malua, violar. alb. brancæ, vrsinæ an. M. j. artemis. calaminthæ, flor. chamæm. an. M. ʒ. sem. lini, senigraci an. ʒ. ʒ. Coq. in aq. pro fomento. Aut infusus fiat, simplicibus istis maiore quantitate coctis. Vbi decoctum factum est, plantæ ad mollitiem coctæ per setaceum trahantur, addaturque farina sem. lini, senigr. an. ʒ. j. sicuum num. vj. pulv. rad. irid. ʒ. ij. croci ʒ. ʒ. ping. gallin. ol. amygd. dulc. an. q. s. F. Cataplasma. Vel imponatur Emplastrum Diachylum s. Ireatum, Vel *℞. rad. lilior. alb. althææ, cucum. agrest. bryon.**

Indicationes & Curatio.

an. ʒ. j. cappar. ʒ. ij. fol. branca vrsina, malua, artemis. cala-
 minth. an. M. j. flor. chamem. cheiri. an. M. ʒ. sem. lini, fœnigr.
 an. ʒ. j. ficuum num. x. Coq. pro fomento. Pro infessu ve-
 rò in duplo fumantur, ægraque bis de die ad vmbilicum
 in balneo infideat. Vel ʒ. bdellij, ammoniaci, galbani au. q.
 v. Terantur in mortario cum oleo de been, & lilior. alb.
 Postea adde, mucilag. sem. fœnigr. lini, ficuum an. q. f. F. Li-
 nim. vel addita cera Emplastrum. Vel ʒ. ol. de cappar. li-
 lior. alb. amygd. dule. sesamini an. ʒ. j. butyri rec. pingued.
 gallin. anseris an. ʒ. ʒ. mucilag. sem. althæe, fœnigræci, un-
 guenti dialth. an. ʒ. vj. ammoniaci vino dissol. ʒ. j. cera q. f.
 F. Vnguentum. Possunt ex antea descripto decocto etiam
 iniectiones in vterum fieri. Vel ʒ. bdellij vino dissol. ol.
 amygd. dule. lilior. alb. chamemel. an. ʒ. ij. medull. cruris vi-
 tuli, adip. gallin. an. ʒ. j. vitellum oui j. M. Per metrenchi-
 tam in vterum iniiciatur. Si tamen scirrhus minus legi-
 timus sit, medicamenta calefacientia & digerentia tu-
 tius adhibere licet, & ammopiacum, pinguedinēsque ca-
 lidiores vsurpare. Contra si scirrhus ex immoderato vsu
 medicamentorum calefacientium & discutientium con-
 tractus sit, medicamenta humectantia, emollientia, &
 modicè calefacientia tutius vsurpantur, vt malua, althæa,
 radic. lilior. arbor. ol. dulc. amygdal. dulcium. In declina-
 tione, & vbi scirrhus bene emollitus fuerit, discutientia
 augenda, & artemisia, calamintha, origanum, matricaria,
 maiore quantitate vsurpanda. Imprimis hic, utilis est ra-
 dix bryoniae. Non solum tamen topicis vtendum, sed
 etiam internis, iis ferè, quæ ad induratos lienes vsurpari
 solent, atque imprimis hic chalybis vsus utilis est, de quo
 supra de obstructione vteri & scirrho lienis dictum.

Dieta.

Dieta.

Dieta vtendum est tali, quæ generationi humoris me-
 lancholici & atræ bilis resistat. Ideoque abstinendum à
 cibis frigidis & siccis, crassis & viscidis, item calidis
 exsiccandi vim habentibus, vt pane atro, carne suilla, bu-
 bula, caprina, anserina, anatum, piscibus grandioribus &
 viscidis, leguminibus, oleribus, præter borraginem, bu-
 glossum, maluam. Victus ratio potius ad humidum &
 moderate

moderatè calidum declinet, cibique sint boni succi.

Cancer Vteri.

Cancer equidem etiam ipsam vteri substantiam corri- Vteri cà-
pere potest: quia tamen frequentius cervicem vteri oc- cer.
cupat, neque alia est curandi ratio, si fundum vteri occu-
pat; quam si est in ceruice eius, quæ de cancro, ipsius vteri
dici possunt, supra, si. cap. 11. sunt proposita. Admirandum,
quod Schenckius, lib. 4. observ. ex relatione Petri Quent-
zij refert, in dissectione cuiusdam mulieris 37. annor. vte-
rum totum lapideum inuentum esse, ponderis 7. libra-
rum, epar unico lobo, tunica cartilaginosa, lienem sphæ-
ricum, vesicam lapideam, peritonæum adeo durum, vt
cultro vix diuidi potuerit.

----- C. A. P. V. T. X V. -----

De Vteri Situ Mutato.

Et primò.

De Ascensu Vteri.

Ascendit quandoque etiam, vt vterus locum & situm Ascensus
naturalem mutet. Idque vulgò quatuor modis fieri Vteri.

docetur. Vel enim sursum ascendit; & Medicis Ascensus
vteri appellatur, qui an reuera fiat, mox dicetur; vel ad
latera, & vteri inclinatio nominatur; vel deorsum, & qui-
dem si intra abdominis cavitatem adhuc continetur,
descensus vteri appellatur; si verò extra abdomen è vulua
prolabatur & promineat, prolapsus & procidentia vte-
ri dicitur. Verùm quia Procidentia vteri notus affectus
est, Ascensus verò obscurus, ac de quo non sine causa
dubitatur, an reuera detur, seorsim de hisce affectibus
agemus, & primò dispiciemus

An Vterus in foeminis reuera aliquando ascendat?

Non solum foeminæ pleræque, sed & Medici quidam An ute-
in ea sunt opinione, vterum è suo loco versus superiora rus in
& vsque ad ventriculum posse ascendere. Et quidem iam foeminis
olim huic sententiæ fauisse videtur Hippocrates, qui, reuera
adscen-
das?

-----

*λαμπρῆς ἐνεργείας μᾶλλον τῇ καρῇ. Τὸ δὲ ἥπαρ ἐκμελίσ-
 ῖσιν, id est, conuersi vteri impetunt hepar, & ad præcordia
 irruunt: sursum enim ad humiditatem feruntur, à labore ni-
 mium resiccati. Hepar autem gratiosi humoris fons est. Et pro-
 pter hunc motum Plato vterum appellasse videtur ζῶν
 ὑποθυμητικόν, animal concupiscentiæ particeps, & Are-
 taus ἡκοῖν τι ζῶν ἐν ζώῳ, velut animal quoddam in
 animali. Inter recentiores verò Fernelius de hac vteri
 ἀναρροῦσιν ita scribit, *lib. 6. pathol. cap. 16.* Galeni mo-
 tus autoritate nonnunquam putavi vterum nihil aut
 perexiguum è sua sede dimoueri: at ægrotarum mu-
 lierum modò querimonia, modò precibus adductus
 hunc sæpe tactu deprehendi instar globi cuiusdam in
 ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere. Hinc &
 sæpe manu depressus est, manifestéque in propriam se-
 dem propulsus: quo ascensu non, quæ strangulatu, sym-
 ptomate fiunt, excitari, sed duntaxat premi mulierem
 quodam præcordiorum dolore, spirandi difficultate, aut
 animi defectione, at sine metu, sine delirio, aut alio sym-
 ptomata grauiore. Fernelium sequuntur alij Medici, at-
 que inter eos Eustachius Rhudius, qui, *lib. 2. Pract. cap. 51.*
 scribit: Vterus à proprietate & ingenita vi ad motum
 compellitur, quotiescunque ab ea vel ob id, quod ami-
 cum, familiare & iucundum est, amplexandum, aut con-
 sequendum, aut ob id, quod molestat, & insensum & ini-
 micum est, fugiendum, stimulat. Hoc autem quamuis
 Galenus non admittat, experientia tamen ipsa assiduò id
 comprobatur, & nos obstetricibus & mulieribus parum
 credentes, vterum ipsum vsque ad vmbilicum, & non-
 nunquam suprà ipsum eleuatum propriis manibus con-
 trectauimus, & vt tum Hippocrates, tum alij fecere, in
 propriam sedem paullatim propellendo deduximus. In-
 super vel optimis & iucundis, vel prauis & foetidis odo-
 ribus sub naribus, vel subtus muliebrem sinum admotis,
 tum sursum, tum deorsum vterum assiduò moueri con-
 spicimus, & id ex respiratione ipsa vel oblæsa, vel libe-
 ra euadente manifestè deprehendimus. Idem quoque in
 dulcioribus quibusdam cibis per os exhibitis contingere
 interdum*

interdum cernimus. Vt enim vterus tum odores, tum cibos sibi familiares, atque iucundos complectatur, sursum repit, propter maximam cum iis conuenientiam. *Et postea*, vt causam huius motus reddat, prolixè de virtutibus & motu vteri discurret. Admiratione digna est, *inquit*, facultas vteri retentrix, quæ fortum adeo vastum, ponderèque, & assiduo calcitratu molestum, tempore adeo longo, & quasi cognitione aliqua prædita sit, donec ad perfectam maturitatem deductus sit, retineat: Cùm tamen ab eo nec alimentum, nec emolumentum aliquod capiat, sed potius è conuerso proprio nutrimento ab ipso continuo attrahente priuetur. Hoc enim aliud est, quàm paucum attritum comminutumque cibum suauem atque iucundum pro sui ipsius nutritione quinque aut septem horarum spatio detinere. Vrina, facèsque, nisi sphincter præsto esset quamprimum, nullòque temporis momento intercedente à vesica rectòque intestino expellerentur. Vterus tamen, citra alicuius musculi adiumentum, tum sætum, tum vrinam longiori tempore sustinere deprehenditur: & quod magis est, ex propriis vasis, & conceptaculis tunicarum hæc omnia obuoluentium & conseruantium materiam præbet. Sed quid de vteri alteratrice facultate dicemus? quæ non alimentum concoquit, vel fundit, aut segregat ab excrementis, vt tandem in propriam substantiam immutet: sed veluti emortuum semen & omnibus facultatibus consopitum viuificat, excitat, & ad perfectum actum illud vna cum omnibus ipsius facultatibus plenius deducit, vt ex ipso non alimentum proprium, aut aliud adiumentum, sed quoddam ab eo, & penes materiam, & penes formam omnino alienum & separatum generetur. Quod si tres hæ facultates in eo tam eminentes, sublimèsque cernuntur, quis vnquam diceret vim illam, quæ non circa præsens, vt reliquæ, sed circa absens versatur obiectum, & quæ, quod consentaneum, & familiare est, insequitur, attrahit, & auidius complectitur, reliquis quoad vim proportionem non respondere? Nónne potius statuendum est, ipsam penes insitam virtutem reliquas omnes superare

rare

rare debere? nobis quidem sic videtur, cum illas & ordine & tempore præcedat, & in causa sit, ut ex omnes ad opus proprium excitentur, & traducantur. Quis itaque posthac Diuinum non admirabitur Platonem? qui ad hanc potissimum attrahendi vteri validissimam vim respiciens, dicebat, quod vulua quoque matrîxque in foeminis eadem ratione animal auidum generandi, quando procul à foetu per ætatis florem, aut ultra diutius detinetur; ægrè fert moram, ac plurimum indignatur, passimque per corpus oberrans, & cætera. Quid enim per foetum, nisi semen ipsum virile Diuinus Vir intellexit, cuius gratia vterus creatus est? Cum igitur hanc attrahendi vim adeo exquisitam vterus consecutus sit, mirum non est, si, dum à re quapiam intrinseca, vel extrinseca, quæ vel amica vel inimica sit, irritatur, laceratus & quasi succensens (ut ait Plato) de proprio loco decedat, & alias aliam in partem oberret, ut iucundum & blandum consequatur, & infensum & inimicum deuitet. Vnde in hoc Galenus non parum demirandus est, quod Platonis sententiam redarguerit. Is enim non dixit, vterum animal absolutum esse (quis enim esset tam fatuus?) neque usque ad cor, aut supra diaphragma perducî. Quamuis enim sursum ut plurimum à propria facultate compellatur, ut paulo post declarabimus, non tamen supra magis tendit, & mouetur, quam à propriis ligamentis, & ceruice sibi permittatur, quæ ligamenta ob id longa fuere creata, ut in exactam magnitudinem & paruitatem tum dilatari, tum constringi posset. Mouetur autem vterus, dum à propria virtute compellitur, potissimum sursum, & versus ipsum cor; quia maximam ad illud naturalem inclinationem habet, & id non abs re, cum ab ipso corde spiritus ipsos, & innatum calorem, omnes suas facultates viuificantem, suscipiat, & insuper, cum ad semen attrahendum & retinendum præsertim ordinatus sit vterus, feminis autem forma & omnis facultas in spiritibus consistat; mirum non est, si dum præsertim spirituum aut alimenti penuria laborat, aut aliqua præternaturali dispositione, versus cor, tanquam spirituum, & caloris & vitæ radicem,

radicem , & versus iecur , & ventriculum , vt ait Hippocrates , quæ sunt alimenti veluti promtuarum ; moueatur. *Hæc Rhodius.* Quibus positis causam facile inueniri posse putat , cur optimis odoribus naribus admotis statim vterus in quibusdam sursum feratur. Non enim id ideo accidere statuit , quia odores caput petant , & cerebrum feriant. cerebro autem ab odoribus affecto afficiatur vterus propter maximam conuenientiam inter vterum & cerebrum , sed potius , quia corde optimis odoribus refero vterus illico sursum versus cor feratur.

Galenus verò , *6. de loc. aff. cap. 5.* pluribus hanc sententiam oppugnat , docetque , etsi vterus aliquomodo moueri possit , atque ascendere , id tamen exiguum esse , neque sufficere rationes contrarias ad hoc , vt totum ipsius spatium ne ad ventriculum quidem adscendisse ostendant , tantum abest , vt hunc prætereundo ad septum transversum perungere possit.

Neque contrarium Anatomie peritus facile asseuerabit. Vterus enim validis ligamentis quatuor ita in sua sede sistitur , vt sursum tanto spatio moueri nullo modo possit. Et longè alia ratio est procidentie vteri , quam hic obicit Herculus Saxonia & alij. Equidem notum est , cum procidit vterus ligamenta satis extendi , sed tunc prius ea humectantur ; cum verò ligamenta humectata & laxata vterum continere firmiter non possint , is pondere suo spontè delabitur , & ligamenta secum extendit. Nulla verò causa dari potest , cur si ligamenta laxentur , vterus sursum ferri debeat , & quidem tam subito , & subito rursus ad suum locum redire ac in eo quiescere. Procidentia enim vteri sensim fit , & semel is prolapsus non in momento loco suo restituitur. Et quamuis in conceptione dilatatur : tamen id sensim fit & æqualiter , non verò subito & ad vnum latus. Neque etiam in conceptione ligamenta admodum laxantur , cum vteri fundum ab omni connexionè liberum sit , in lateribus verò saltem ligamentis connectatur. Vt verò non ita extensus (plerunque enim pugni magnitudine saltem quid in ventre volui percipitur) subito hinc inde moueatur , fieri non potest.

Neque

Neque si humectatione vterus indigeat, loco moueri, & ad epar ac cor sanguinis fontem ferri necesse habet. Venas enim & arterias satis copiosas habet, quibus sanguinem attrahere potest.

Et omnino Galeni sententiæ assentiendum ob rationes modò allatas. Et si enim vtero motus quidam denegandus non sit, isque naturalis, qui fit per fibras eius, quo & semen attrahit, & foetum iam maturum excludit: tamen motus localis talis, quo vsque ad diaphragma subitò feratur, nullo modo ei competere potest; cum ligamenti in sua sede firmiter, ita vt supra os sacrum vix eleuari possit, contineatur. Et cum vterus etiam recto intestino & pudendis annexus sit & cohæreat, si vteri corpus reuera versus superiora subitò moueretur, fieri non posset, quin partes istæ valde tenderentur; ac conuellerentur, atque extensione ista dolor in illis partibus excitaretur, qui tamen in eiusmodi foeminis non animaduertitur. Equidem inter Recentiores istam de vteri motu sententiam alio modo defendere conatur Adr. Spigelius, *de humani corporis fabr. lib. 8. cap. 19.* dum scribit, non solum vteri fundum, sed vterum cum testibus & vasis locum mutare, & non tantùm extra pudendum procidere, sed & ascendere, & diaphragma ac epar comprimendo suffocationis periculum inducere. Et quamuis dubitatum sit à multis de hac re nostro seculo, quibus res visa fuit risu potius, quàm fide digna: eos tamen potius ridendos censeret, qui id negant, vt qui neque in Anatomicis quicquam, neque in rerum Natura experientiæ habeant. Reuera enim se multiplicem loci mutationem non tantùm in iis, quæ vterum non gerunt, sed & in ipsis grauidis sæpe numero animaduertisse. Et propterea putat, non frustra doctissimum Hippocratem, *in lib. de mulier. morb.* tam crebram huius morbi fecisse mentionem, tamque sollicitè omnia ipsius symptomata assignasse. Modum verò & causam adscensus vteri quod attinet, statuit, vterum per se non moueri, sed ab aliis trahi vel pelli, & quidem in hoc affectu inflari vterum, & ligamenta ipsius à copiosis flatibus, vnde eum sursum trahi, & à flatibus repletum ob

ob leuitatem adscendere, se inter intestina insinuare, & ventriculum ac diaphragma petere.

Verum enimvero & hac in re Spigelio viri Naturæ & Anatomix non ignari assentiri non possum. Etenim vterum aliquando inflari, extra dubium quidem est, & egimus de eo affectu *supra*: verum quod in vteri inflatione vterus sursum feratur, non obseruatum; sicut nec illud animaduersum, quod morbus hic flatibus ex orificio vteri erumpentibus soluatur, id quod in inflatione vteri accidit. Atque si vterus ipse adscenderet, ligamenta eius vel laxari vel rumpi necesse esset; quod in hoc affectu fieri nondum probatum. Etenim si hoc fieret, vterus pondere suo delaberetur, & vteri procidentia fieret. Etsi enim obuiere Spigelius posset, id ideo fieri, quia vterus flatibus repletus ob leuitatem sursum adscendat: tamen quia paroxysmus ille hystericus sæpe breui tempore soluitur, post eum & discussis flatibus id fieri deberet, cum ligamenta seu humiditate laxata & elongata, seu rupta tam citò ad pristinam naturam redire non possint.

Quia tamen negari non potest, foeminas interdum corpus & globum quasi circa vmbilici regionem oberantem sentire, idque & obstetrices & Medicos manu admota deprehendere, quidnam illud sit, inquirendum. Albertus Bottonnus, *de morb. mulier. cap. 39.* statuit, malignum corruptumque vaporem à cohibito semine aut menstruo ortum, substantiæ suæ tenuitate ac proinde mobilitate instar cuiusdam animalis per corpus moueri, & errare, & varias corporis partes afficere. Verum hoc quidem certum est, vapores prauos ex vtero adscendentes corporis partes superiores varias afficere: nondum verò hoc modo explicatur, per quas vias illi moueantur, & qua parte concludantur, vt globi quasi cuiusdam per abdomen circumuoluti speciem præ se ferant. Præterea vteri iste ascensus, qui ita appellatur, non idem cum suffocatione vteri malum est. In hoc enim vteri ascensu dicto non ea, quæ in suffocatione vteri apparent, symptomata, neque metus, neque sopor grauis, neque delirium, aut alia eiusmodi grauiora symptomata
adsunt,

adsunt, sed saltem foemina quodam præcordiorum dolore, spirandi difficultate, aut animi quodam deliquio premitur. Ideoque etsi à prauis vaporibus quocunque modo ad superiora adscendentibus suffocatio vteri fieri possit: non tamen vteri adscensus, in quo globus quasi quidam tactu in abdomine deprehendi potest, quod non fit in suffocatione vterina. Lud. Mercatus, *lib. 2. de mulier. affect. cap. 12.* docet, non vterum illuc recurrere, quò putatur, derelicta propria sede, sed in seipsum conuerti, & partem, quam simulat adire, in consensum trahere, aut versus illam partem flatu aut humore repleri, eamque summopere lædere. Verùm vterum in seipsum conuelli, & partem aliquam versum se trahere, credibile non est, & ipso tactu deprehendi potest, potius aliquid adscendere, quàm descendere. Deinde quomodo versus illam partem, quæ in consensum trahitur, vterus flatu impleri possit, ita quidem, vt circa vmbilicum etiam percipiat, non explicatur.

Verò magis consentaneum est, id corpus, quod tactu deprehenditur, non ipsum vterum esse, sed testes & vas illud cœcum, quod à Fallopio inuentore, qui tubæ extremo orificio id comparauit, Tuba Fallopiana dicitur. Cum enim testes vteri sint penduli, & corpus Tubæ fistulosum, laxum & vagum, dum semine corrupto & vaporibus ac flatibus replentur & turgescunt, per hypogastrium hinc inde moueri, & ad vmbilicum vsque adscendere possunt. Posse autem testes & Tubam vteri tumorem talem rotundum, qualis interdum in foeminis deprehenditur, efficere: obseruatio. Viri Cl. Ioh. Riolani docet, qui *Anthrop. graph. lib. 2. cap. 34.* scribit, se in hysteriis virginibus deprehendisse testes pugno grandiores seroso semine turgentes, quin etiam Tubam vteri amplificatam & valdè dilatatam.

Causse.

Causse. E quibus facile patet, huius affectus causam esse posse, quæcunque ad seminis corrupti in testibus foemininis cumulationem facere, & vaporibus ac flatibus prauis vasa illa replere possunt, de quibus *part. 2. s. 3. c. 4. de suffocat.*

Vterina

Vterina dicitur. Eadem enim ferè caussa est huius mali *Adscen-*
 & suffocationis *uterinæ*; hæc saltem differentia, quod *ut* *uteri*
 in suffocatione *uterina* vapores illi prauī per venas, & *suffo-*
 arterias & neruos liberè feruntur, & propterea etiam *catio u-*
 partes principes grauiter afficiunt; in adscensu verò *terina*
uteri dicto testibus foemineis & Tuba *uteri* conclu- *quomodo*
 duntur maximam partem, vnde etiam tam graui sympto- *differat.*
 mata, vt in suffocatione *uteri*, non inferunt.

Signa Diagnostica.

Ab ipsis foeminis, vt & aliis, quibus abdomen contre- *Signa.*
 ctandum exhibetur, quoddam corpus q. globosum hinc
 inde moueri & volui percipitur. Mulier quendam præ-
 cordiorum dolorem, & angustiam & spirandi difficulta-
 tem percipit, sine metu tamen, vt dictum, sine sopore,
 sine delirio & aliis grauioribus symptomatis. Præcesse-
 runtque caussæ, quæ vterum afficere, humoresque in eo
 mouere potuerunt, vt odores suauēs naribus admoti,
 dulcia assumpta. Caussæ verò, quæ ab aliis autoribus re-
 censentur, non *uteri* Adscensus dicti, sed *uteri* ad latera
 declinationis vel descensus aut procidentia caussæ sunt,
 quæ *cap. sequenti* proponuntur.

Prognostica.

1. Malum equidem hoc minus periculosum est, & mi- *Prognos-*
 nus grauius, quàm suffocatio *uterina*, habet symptomata. *tica.*
2. Ipsum tamen etiam non contemnendum est. Potest
 enim in *uteri* suffocationem degenerare, si vapores illi
 prauī aliam viam quærant, & per vasa ad membra prin-
 cipalia ferantur.

Curatio.

Vt malum hoc tollatur, necessarium est, vt semen cor- *Curatio.*
 ruptum & vapores prauī, qui inde exhalant, euacuentur,
 & dissipentur. Quod qua ratione fieri possit, infra, *part. 2.*
sect. 3. cap. 4. de suffocatione uteri, dicitur.

CAP V T XVI.

De Vteri Procidencia.

Procidencia verò seu prolapsus *uteri*, Barbaris etiam *Vteri*
 Præcipitatio, *uteri* dicta est, vbi *uterus* deorsum *Procidē-*
 tendit, *tia.*

tendit, & interdum etiam extra abdomen propendet. Qui quidem prolapsus nunc maior est, ita ut ad dimidium coxarum & genua ferè descendat; nunc minor, ut parum extra pudenda promineat. Si verò quidem versus vteri, sus inguina descendat vterus, non tamen extra abdomen prolabatur, descensus vteri dicitur. Si verò in altero vteri. rum latus voluatur, inclinatio vteri appellatur, ut cap. precedente dictum.

Causse.

Causse.

Mutat autem præter naturam situm vterus, dum ligamenta illa, quibus continetur, non rectè sese habent. Vterus equidem ipse seu fundum vteri à parte superiore, anteriore & posteriore nulli parti alligatur, sed ab omni connexu liberum est, ut commodè in omnem partem in conceptu dilatari & extendi possit. At in lateribus ligamenta habet quatuor, duo superiora, lata ac membranosa, à peritonæo enata, quibus ossis illi lateribus alligatur; duo inferiora, quæ processus sunt neruei, teretes & caui, ortumque habent à lateribus fundi vteri prope vasa deferentia, quæ contingunt ad inguinæque descendunt per productiones peritonæi, ac supra pubis os in latam ac nerueam exilitatem degenerant; reliqua pars usque ad genu postea in interni femoris membranam excurrit. Magnis vasis etiam per venas & arterias, præsertim spermaticas, spinali medullæ per nervos alligatur. Cervix autem vteri cum vicinis partibus vndique connectitur, antè vesicæ urinariæ & ossibus pubis beneficio membranarum à peritonæo prodeuntium, posterius recto intestino, cui toto ductu incumbit, & circumcirca fibris quibusdam vicinis partibus alligatur. Situm ergo mutat vterus, dum vel in aliam partem trahitur, vel dum laxatis & solutis ligamentis, quibus continetur, proprio pondere delabitur. Trahitur ad latera, & id fit hoc modo, ut Galenus, 6. de loc. affect. cap. 5. & ex eo Aëtius, tetrab. 4. serm. 4. cap. 77. his verbis docet: Suppressis mensibus, inquit, necesse est, venas & arterias ad uterum tendentes repleri. Nam sanguis usque ad vasorum oscula accurrit quidem, verum intra uterum prodire non potest,

aut eò , quòd nimia crassitudinis osculis impingitur , & grumofus fit : aut quòd ipsa oscula claufa sunt & transi-
tum impediunt , ita vt venæ humore refertæ extendan-
tur , & vicinos vteri appendices humectent , quorum ex-
tensione vterus retrahitur . Si itaque ex vtraque parte
æqualis retractio fiat , reclinatio aut reuulsio siue recur-
sus vteri æqualis contingit : Si verò in alteram partem
maior retractio fiat , alterum è visceribus his in caussa
est , splen videlicet aut hepar , quorum venæ superfluo
sanguine extantæ à suis partibus vterum retrahunt ; he-
paticæ venæ è dextris , splenicæ è sinistris , prout alteræ
magis fuerint repletæ .

Fieri tamen etiam potest , vt à vasorum & ligamento-
rum laxitate , sed non nimia , ex vna parte vterus ad fa-
nam inclinetur : ita tamen , vt etiam nonnihil deorsum de-
clinet , idque senibus maximè accidit .

Propriò autem pondere descendit , & vteri prociden-
tia fit , quoties eius cum partibus , quibus cohæret , con-
nexus soluitur , idque præcipuè fit , cum ceruix vteri , cui
fundum quasi basi innititur , à vicinis partibus , quibus
fibris quibusdam annectitur , separatur . Et quidem si in
vteri fundo vicino loco tantum nexus istius fibrosi so-
lutio fiat , vterus in sinum muliebrem saltem descendit ,
ibique cum parte aliqua ceruicis inuersa subsistit . Si verò
vndique & toto ductu à vicinis partibus ceruix vteri li-
beretur , tunc vterus cum ceruice inuersa extra corpus
prolabitur & dependet , vterusque in fundo non inuer-
sus , vt collum , sed ea forma , quam habet , dum in abdo-
mine adhuc latet , suspensus , & ceruici vteri cum basi in-
nixus , orificio illius in imo saltem patente hærebit . Vn-
de autem connexus ista solutio fiat , non ita planum est .
Vulgò quidem docetur , ligamenta vteri vel laxiora fieri
ex humoris pituitosi affluxu , ideòque in senibus præci-
puè , cumque in vtero ob eius debilitatem , ab aëris fri-
gidi post partum , vel fluentibus mensibus in vterum ad-
missione , pedum refrigeratione , sessione super lapide
frigido & similibus caussis contracta generari , vel à toto
corpore aut parte aliqua ad vterum mitti : vel extendi ea

ex frequenti & difficili partu , & graui ac onerosa foetus gestatione; vel rumpi ex casu, vel ponderosi foetus gestatione , aut ponderis eleuatione , præcipuè post partum, aut saltatione , partu laborioso, aut abortu , violenta secundinæ extractione , ex sternutatione post partum , vociferatione. Quas causas externas & euidentes proponit Hippocrates, *lib. 2. de morb. mulier.* Omnis, inquit, occasio vteros propellere potest, si quid malè habent. Nam & frigore pedum ac lumborum , & à saltatione & terrore, & lignorum sectione & cursu ad accliuem & decliuem locum, & ab aliis causis multis propelluntur.

F. Platerus tamen aliter nonnihil hac de re sentit , & vteri procidentia causam proximam colli seu ceruicis vteri connexus fibrosi cum partibus vicinis solutionem esse statuit. Separationem hanc autem ceruicis vteri in vicinis partibus plerunque ipsum vterum perficere , si ille per vim deorsum in sinum detrusus adeo impellatur, vt adnatam illic ceruicem simul trahendo , vel impetu quodam subitò , vel sensim, si minore vi , sed frequenter illud fiat , à fibris primo vtero proximis auellat , & si vterius procedat, reliquas quoque diuellendo, collumque inuertendo secum deorsum aliquousque , vel etiam extrorsum detrahat. Pelli autem hoc modo deorsum vterum docet in conatibus magnis sæpe iteratis , in deiectionibus difficilioribus , vel exsufflationibus , maxime verò ab eo conatu, quem in partu mulier adhibet, si præsertim is ob difficultatem pariendi magna vi peragatur, vterusque cum foetu in sinum ceruicis nimium detrudatur , vel si secundina adhærens adhuc vtero ab obstetrice ita trahatur, vt & vterus cum ea in sinum feratur, ceruixque simul trahatur ; vel si saltu, aliæque corporis commotione valida vel sæpe iterata vterus in sinum impellatur. Alia tamen etiam de causa ceruicem vteri à vicinis partibus separari posse docet , nimirum coitu violento vel sæpius repetito , aut propter putredinem & corruptionem illic collum absumentem.

Ab aliis verò causis , quàm hisce violenter agentibus, vteri procidentiam fieri posse negat. Nam quod relaxationem

tionem ligamentorum attinet, membranas vterum connectentes ita comparatas esse scribit, adeoque laxas, vt cum vterus procidat, facile cum subsequi possint. Neque ab hac caussa vteri procidentiam fieri posse, vel ex eo patere putat, quod hydropicis mulieribus, quibus vterus cum adnatis membranis in aqua sæpe longo tempore innatat, non tamen procidit. Neque etiam membrarum disrptionem vteri procidentia caussam esse posse existimat, idque vel inde patere putat, quod in muliere quadam, cui has membranas putredine penitus absumtas fuisse, sectio post mortem patefecit, vterus minime à sua sede recessit.

Verum enimvero hoc equidem non negamus, non posse vterum procidere, nisi fibræ illæ, quibus collum vteri partibus vicinis connectitur, solvantur, atque id etiam citra grauiorem læsionem & hæmorrhagiam accidere posse, si vterus pondere deorsum vergat. Hoc verò in quæstione est, an vterus saltem à caussis violenter agentibus ita deorsum trudatur, an verò etiam pondere suo, in partibus vicinis alligetur, deorsum ruat. Etsi enim parte superiore vteri fundus liber sit, vt distendi pro necessitate possit: tamen ad latera quatuor ligamentis, vt supra dictum, annecti, ex anatomia constat, quæ si laxantur, vel extendantur, vel rumpantur, caussa esse possunt, vt vterus descendat. Itaque etsi non nego, proximam caussam procidentia vteri esse connexus illius fibrosi colli vteri cum partibus vicinis solutionem, eamque fieri posse ab vtero deorsum descendente: tamen vt vterus descendat, ligamenta vteri laxata, extensa vel rupta caussa esse possunt. Quod verò in hydropicis mulieribus vterus non semper procidit, caussa esse potest, quod aqua illa in abdomine collecta falsa est, quæ potius siccandi, quàm humectandi ligamenta vteri vim habet.

Signa Diagnostica.

Si solum descensus vteri sit, extra vuluam, vel etiam *Signa:* intra eam, apparet exiguus tumor quasi extensa pellis, & pondus veluti oui maioris circa pudenda percipitur. Si verò vterus prolabatur, apparet tumor oui anseris in-

star, in cuius ima parte apparet foramen, quod est internum orificium vteri. In principio simul adest insignis dolor partium, quibus annectitur vterus, lumborum nimirum, hypogastrij, pudendi, & circa os sacrum, propter ligamenta tensa vel rupta. Postquam autem malum aliquandiu duravit, ob assuetudinem dolor mitigatur, & solum ponderis quædam molestia sentitur, & vterus prolapsus in ambulando impedimentum exhibet. Interdum etiam ob rupta vasa sanguis erumpit. Sæpe etiam feces alui & vrina supprimuntur ob compressionem. Accedit interdum febris, vt & conuulsio. An autem à relaxatione vel ruptione vel erosione ligamentorum procidentia vteri sit, sic distinguendum est. Si à laxitate ligamentorum malum est, sensim generatur, & cum minore dolore est, ac præcesserunt causæ vteri ligamenta humectantes & laxantes. Si verò à ruptura ligamentorum fiat procidentia vteri, subito generatur, dolor est vehementior, & sanguis interdum erumpit, ac præcesserunt causæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt, & nullum morbi alicuius vterius vteri adest indicium. Si ab vlcere ligamenta sint erosa, vlceris indicia adsunt, & simul puris aliquid effluit.

Prognostica.

Prognostica.

1. Affectus hic dum recēs est, & descensus potius vteri, quam eius extra vuluam procidentia, facilius curatur.
2. Si verò malum diutius durauerit, & procidentia sit maior, non nisi longo tēpore curatur, & difficulter planē.
3. Curatur autem facilius in iunioribus, quam adultioribus, quibus vterus, etsi reponatur, leui de causa iterum procidit.
4. Malum ipsum per se rarò lethale est, valdè tamen molestum & turpe, quod foeminis in deambulando impedimento est, ac conceptionem præterea, & menstruorum rectam purgationem impedit.
5. Si tamen dolor, febris, conuulsio, & alia grauiasymptomata accedant, foeminæ mortis causa esse potest, præsertim puerperis.
6. Curatur autem difficilior vteri procidentia, quæ
fit

fit à ruptione vel erosione ligamentorum eius, quam quæ fit à laxatione eorundem. Imò rupta vteri ligamenta iterum consolidare impossibile est, si malum inueteratum sit, cum partes callo iam obductæ consolidari nequeant. Quod etiam de fibroso vteri connexu accipiendum.

7. Interdum vterus ab ambiente aëris alteratione aut violenta repulsione corrumpitur, & gangræna corripitur: quod si accadat, ob maioris periculi auersionem totus præscindendus est, quod tamen superstite foemina fieri potest.

Indicationes & Curatio.

Vterus è sua sede prolapsus in eam reponi postulat. *Indica-*
 Repositus verò in suo loco ne iterum prolabatur, conti- *tiones &*
 nendus. Ligamenta ergo si sint laxa & humiditate ma- *Curatio.*
 dentia, exsiccanda & adstringenda; si rupta, agglutinantia & sarcotica vsurpanda, qualia in hernia intestinali adhiberi solent, quod ut commodius fiat, corpus prius euacuandum. Dolor si sit vehemens, mitigandus, & aliis, si quæ adsunt, symptomatibus occurrendum. Si verò vterus gangræna & tandem sphacelo corripitur, abscindendus est.

Danda ergo opera, ut vterus in suam sedem quam *Vteri re-*
 primum reponatur, antequam ab externo aëre altere- *positio.*
 tur, vel compressione partium vicinarum intumescat & inflammetur, quod fit, si clystere præmisso, si flatu vel sterco in intestinis adsint, & vesica etiam euacuata (nam cum vterus medio inter intestina & vesicam loco sedem suam habeat, si partes illæ plenæ & tensæ sint, vterus facile reponi non potest, partibus illis renitentibus,) ægra supina in lecto collocetur, & coxis eleuatis ac poplitibus reflexis, & capite, quantum fieri potest, demisso, ipsa basin tumoris manibus apprehendat, eumque introrsum adigat. Quod si ipsa perficere non possit, Cheirurgus aut obstetrix digitum in orificium eius immittat, vterumque sensim attollat. Si verò repositioni valdè resistat, lana, ut docet Hippocrates, conuoluta tenui linteo circumdata, aut lana gossypina circumponatur baculo, cuius extremitas crassior vulvæ magnitudini respondeat,

deinde in locum illū succo aliquo adstringente perfusum immittatur, & blandē ac citra violentiam tutō vteri moles reponatur. Si tamen vterus intumuerit, ex alteratione ab aere externo frigido, fouendus decocto maluæ, althææ, seminis lini, foenigræci, flor. chamæm. baccar. lauri, & inungendus oleo lilior. albor. ac pinguedine gallinæ. Aut si inflammatio adsit, ea sistenda, & repositio tamdiu differendā. Scribit etiam Rodericus à Castro, *de morb. mul. lib. 2. cap. 17.* vtile esse, vt Medicus vel Cheirurgus cauterium actuale ignitum manu ostendat, ac simullet, quasi vellet vterum eo tangere. Ita enim vterum retrahi, vt & intestina, si prolapsa sint. Refertque exercitissimum quendam Cheirurgum, in Acadēmia Salmanticensi Professore, curasse quendam, qui vulnus in ventre acceperat, per quod intestina egrediebantur, quæ cum nullo remedio reduci potuissent, nihil aliud profuisse, quam quod candens ferramentum magnum coram patiente manu gestans, vulneri se applicaturum finxit. Eius enim rei terrore subito intestina è vestigio in suum locum reducta fuisse.

Antequam tamen vterus reponatur, non incommodum fuerit, ipsum adstringentibus & glutinantibus conspergere, vel fouere & inungere. Ita enim postea repositus in suo loco facilius retinetur, & medicamenta hæc adstringentia & glutinancia faciunt, vt partēs diuulsæ facilius coalescant. Forus fiant è plantis, quæ mox enumerabuntur. Pulueres ex iisdem parentur, vt & mastiche, thure & similibus. Vt *℞. ihusis, mastiches an. 3. ij. sarcocoll. lacte nutritæ 3. j. mumie, balaustior. sang. draconis an. 3. 6. F. puluis.* Vt autem commodiūs ac faciliūs repositio fiat, suffitus instituatur ex pelle anguillæ sale conditæ, & in fumo exsiccata, ac in puluerem redactæ. Ad faciliorem vteri repositionem etiam faciunt cucurbitulæ cum multa flamma ilibus, vmbilico aut sub mammis appositæ: vt & suaueolentia naribus admota.

Vteri repositio in loco suo Retentio.

Postquam vterus fuerit repositus in suum locum, vt in suo loco contineatur, mulier in lecto reclinetur, cruribus extensis, ita vt vnum alteri incumbat, & in eo sita diebus

diebus 8. vel 9. maneat. Simul interim cura habeatur, ne alius vel pigrior sit vel laxior. Si enim feces duræ sint, vterus in iis egerendis faciliè præcipitatur. Lubrica verò alius membranas vterum alligantes laxat. Simul etiam omnes causæ, quæ prolapsum excitarunt, tollendæ sunt, & vniuerso corpori, vt & vtero prospiciendum.

Medicamenta autem, quæ vtero reposito retinendo *Medica-* adhibentur, duum generum sunt. Quædam enim & vte- *menta v-* rum in loco suo retinent, & eum partibus vicinis agglu- *terum re-* tinant, atque vt quæ laxata sunt, coalescant faciunt: talia *pstitutum* sunt medicamenta adstringentia, & agglutinantia, quæ *retinent-* tamen commodius opus suum perficiunt, si pessi forma applicentur vel pessus cum iis adhibeatur. Quædam verò vterum tantum retinent, quæ cûra Palliativa nominatur. Equidem conglutinatio solius naturæ est; vt ea tamen rectius & facilius perficiatur, omnia faciunt, quæ vterum in suo loco retinent, imprimis verò medicamenta, quæ vulneribus consolidandis & herniis curandis adhibentur, cum interna, tum externa.

Vt in loco suo retineatur, pessus forma pyri seu figuræ vteri in eum mittendus. Nimirum is ex subere vel spongia in dictam figuram efformandus, & lana succida vino austero vel succo acaciæ, oleo mastichino, myrtino, cydoniorum, & rosarum madida, inuoluendus, ac puluere sanguinis Draconis, boli armeni, mastiches conspergendus. Vel ex Vnguento Comitissæ, vel alio adstringente cum pice, quibus & galbanum, bdellium, sarcocollam addere licet, fiat emplastrum durius, è qua magdaleonica figura, quæ vterum impleat, fundumque attingat, formetur, & in vterum immittatur.

Vmbilico interim, vel sub mammarum regione, aut utroque rene cucurbitula cum multa flamma, sine scarificatione, affigenda. Renibus quoque ac lumbis & abdomini tale Emplastrum imponendum. ℞. *Opopanax* ʒ. ij. *Syrac. liquidæ* ʒ. ʒ. *thuris, mastich. picis, boli Armeni* an. ʒ. ij. *cera* q. s. F. Emplastrum. Vel ℞. *ladani* ʒ. j. ʒ. *thuris, mastich.* an. ʒ. ʒ. *ligni aloës, caryophyll. spicæ utriusque* an. ʒ. j. *ambra* ʒ. iv. *moschi* ʒ. ʒ. F. duo Emplastra rotunda, quæ è

regione umbilici lateribus applicentur. Ipsi verò vtero aut dorso applicetur *Emplastrum contra rupturam, vel diaphanicum, unguentum Comitissæ & similia*. Suffitus etiam ille ex pelle anguillæ sale conditæ continuandus, quem nonnulli hîc valde commendant: vel etiam aliis foetidis suffitus instituendus, & genitalibus immittendus est. Naribus contra suaueolentia, nisi foemina obnoxia sit suffocationi vterinæ, moschus, ambra admouenda. Et omnino opus est iis, cum foetida genitalibus adhibentur. Cum enim eorum odor, si ad nares pertingat, non solum vteri præcipationem inducere, verum etiam caput & cor offendere possit, non sine rebus odoratis naribus admotis vsurpanda.

Fomentationes quoque viles sunt è decocto *rad. tormentilla, bistortæ, consolida maior. plantag. pentaphylli, fol. quercus, myrti, rubi, pini, cupressi, lauri, herniariæ, polygoni, verbenæ, bursæ pastoris, millefolij, betonica, artemisiæ, saluæ, matricariæ, balaustiorum, cortic. granator. cupular. gland. nuc. cupressi, baccarum myrti, sumach*. Vt $\mathcal{R}$. *fol. rubi, plantag. caudæ equinæ, myrti* an. M. ij. *absinthij* p. ij. *balaust.* $\mathfrak{z}$. β . Coq. in aq. & vini rubri partibus æqualibus pro fomentatione. $\mathcal{R}$. *rad. tormentilla, consol. maioris, bistortæ*, an. $\mathfrak{z}$. β . *balaustior.* $\mathfrak{z}$. ij. *nuc. cupressi* $\mathfrak{z}$. β . *fol. plantag. salicis, mespilor. quercus, summit. rubi, fl. ros. rubr.* an. M. j. Insuantur sacculo, qui loco affecto applicetur. In ipsum etiam vterum per syringam iniiciantur medicamenta eadem facultate prædita. Vt $\mathcal{R}$. *rad. consolida* $\mathfrak{z}$. j. *bistortæ, balaustiorum* an. $\mathfrak{z}$. β . *herniariæ* $\mathfrak{z}$. ij. *millefolij, artemisiæ* an. $\mathfrak{z}$. β . Coq. in vino rubro. Quæ omnia si non profint, thermæ sulphureæ efficacissimum auxilium sunt. Et quia plerunque vteri ligamenta laxantur ab humore nimio, quo imbuuntur, aquosos & pituitosos humores expurgare, corpusque & vterum exsiccare vtile est, & interim medicamenta ad roborandum vterum exhibere. Commendatur decoctum musci querni cum vino albo, vt & decoctum C. C. *fol. lauri & myrti*. Vt $\mathcal{R}$. C. C. *fol. lauri* an. $\mathfrak{z}$. j. *myrrhæ* $\mathfrak{z}$. j. F. pulvis pro duabus dosibus, deturque cum vino austero. Vel $\mathcal{R}$. *zedoar. sem. pastinacæ hortens. ocul. $\odot$. præp.* an. $\mathfrak{z}$. j.

nucis mosch. 3.℔. *F. puluis.* Dosis 3.j. Vel *℥. rad. tapſi barbari* 3.ij. *fol. myrti*, *sem. paſtinacæ domesticæ* an. 3.j. *raſuræ C.C.* 3.℔. *cineris concharum* 3.j. *corall. rubr.* 3. ij. *F. puluis.* De medicamentis tamen hiſce adſtringentibus cū internis tum externis hoc obſeruandum, cum ſimul menſes ſiſtendi vim pleraque habeant, cautè iis vtendum eſſe, ſi mulieri adhuc ſtato tempore menſtrua fluunt, ne ſupprimantur, & alia grauiora mala inde excitentur: Et præſtat tum peſſario aliquo ad retinendum vterum foeminam contentam eſſe, aut medicamenta hæc, vbi fluxus menſtruus præteriit, uſurpare. Et ſi ex vitioſis humoribus ad vterum confluentibus & eius ligamenta laxantibus procidentia vteri proueniat, corpus vniuerſum conueniente modo purgandum & exſiccandum, in quem uſum etiam commodum eſt decoctum *rad. Chinæ*, ligni *Guaia-ci* vel ſarſæ parillæ.

Vt autem à Procidencia, quæ facilè iterum accidit, foemina ſecura ſit, aut ſi nulla perfectæ curationis ſpes ſit, ſubligaculum ſeu zona, Hippocratica dicta, adhibenda. Hac enim munita ſine periculo procidentia ambulare & actiones ſuas perficere poſſunt, & vterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum ſerè modum, quo ſarciæ pro hernia parari ſolent. Peſſaria quoque, quorum iam antea etiam facta mentio, in deploratis vteri procidentiaſ vtiliſſima ſunt, quæ non in vteri ceruicem, ſed ipſum vteri fundum immittuntur; quæ cum non facile poſſint retrocedere, vterum continent, & vt in ſua ſede ſubſiſtat, cogunt. De peſſario hoc pluribus agit *Franc. Rouſſetus, de part. Caſar. ſect. 6. cap. 3. 4.* docetque à Cheirurgis variè ea parari, quoad materiam, quoad figuram, & quoad uſum. Aliqui enim ex ſola cera, alij ex argento aut auro excauato, alij ex ſubere cera tecto conficiunt. Præterea aliqui figura rotunda, alij ouali, alij triangulari, aut quadrangulari, inæqualibus tamen lateribus, aut in angulos obtuſos formant: alij forma cordis depreſſi, alij ex rotunditate oblonga & obtuſa figurant: alij denique rotundos in latitudinem, quæ in medio aliquando, aliquando verò non, perforata ſint, parant. Sic etiam
multi

multi indentes, funiculum ad alterum extremum alligant, quo commodius, quando voluerint, extrahere possint: alij absque funiculo induunt, ita tamen ut sine magna molestia, quando visum fuerit, extrahere possint, non secus, quam si funiculus alligatus esset. Sunt verò alij, qui nunquam eximere iubent, cum nihilominus mulieres viris concumbere possint, etiam maritis, si modò ipsæ velint, ignorantibus: siquidem non solum locus laxus & amplus est, in quo continetur, sed etiam figura æqualis & polita est. Nec impedit etiam, quo minus mulier concipiat, eundem conceptum retineat, uterò gerat, & pariat. Quod sanè admirandum auxilium, tutumque est, quo tanto malo præcipationis uteri occurri potest, ita ut sæpius malum omnimode curet, postquam aliquo temporis spatio in corpore gestauere, ita ut eo opus postmodum non habeant. Imò etiam si mulieres prius propter uteri præcipationem concipere non potuerent, ut concipiant, auxilio est. Si enim Epiploon os uteri comprimens, ut §. *Aphor.* 46. Hippocrates habet, conceptum impedit, quantò magis tantus uteri prolapsus id impediet, qui in seipsum relaxatur, quasi seipsum oppressurus, nisi hoc modo in his occurreretur: quemadmodum in aliis fit, corpus emaciando, quod sæpius diæta conuenienti præstatur.

Et cum mirum sit, & vix credibile, tale pessarium in fundo ipsius uteri retentum, nec conceptum, nec gestationem, nec partum impedire, *cap. seq. §.* testatur, se cum pluribus fœminis Vernolij prope Senlicetum contulisse, quæ tali pessario utuntur, quæ tamen nomen suum celari voluerunt, imprimis, cum ne mariti quidem ipsas pessario uti sciant. Nominat verò quandam Clementiam Heraudie, quæ cum valdè iuuenis ante decimum tertium annum prolem habuisset, procidentiam uteri passa est. Quæ dum tale pessarium ferret, tertio concepit, utero gestauit, & peperit. Quamprimum enim esset enixa, rursus utero indebat, eo solum absterfo, & butyro oblinito, nec alio nouo utebatur. Ita ut iam ab annis quadraginta & ultra, vno eodémque pessario solum vsa sit, absque vl-

la ipsius pessarij corruptione, aut ipsius suberis putrefactione. Refert etiam, eius loci vicinasque obstetrices (præsertim verò la Mineuse nomine) constanter sibi affirmasse, ipsas iam pridem plurimis mulieribus in partu adfuisse, quibus prædicta Clementia pessaria dederat: inter cæteras autem nominasse mulierem la Nurette dictam, quæ filium ante annos nouem erat enixa qui ipsi ostensus fuit, cui, cum ante exclusum foetum pessarium procidisset, ipsa quarto à partu die, cum vterus rursus prolapsus foret, denuo indidit, quod postmodum semper ad mortem vsque absque molestia in vtero reseruauit. Præterea tale etiam pessarium ab eadem Vernolij Geneusæ Salantin nomine, adhibitum fuit, cui in primo matrimonio ob difficilem partum vterus prociderat. Quod cum per annos quatuor gestasset, interim licet gràuida facta, pessarium tamen hoc toto gestationis tempore etiam tulit, quod tribus ante partum septimanis spontè prolapsum, ita tamen vt idcirco ante præfinitum à natura tempus enixa non fuerit. Ab eo tempore pessario opus non habuit, cum ab vteri prolapsu rectè fuerit curata: ita vt ab eo tempore rursus filios gemellos adhuc viuentes pepererit, quod sane multis de causis memorabile est.

Neque solum experientia, sed & ratione probat, *cap. 8.* eiusmodi pessaria impedire non posse, quò minus sperma viri & mulieris, vt conuenit, recipiatur & conseruetur. Si enim tale semen receptum vni solum ipsius vteri parti adhæreat, & ab ea alimentum sumat, satis est, modò pro ipsius conseruatione & nutritione sufficientia acetabula adsint, nec magis omnibus opus habet, quam infans duabus mammillis, si vna sufficienter alimenta (vt sæpe accidit) ministret. Quare pessarium hoc ex subere paratum non impediet, cum sit mediocrè, leuè & politum, & sic per consequens embryonem nec comprimere, nec detrudere, nec lædere potest, quod in brutis polytocis, præsertim catellis vtero contentis, obseruare licet: quorum singulorum secundinæ separatim adhærent, à se inuicem satis distinctæ.

Fiunt

Fiunt nimirum talia pessaria commodissime forma rotunda, ac tantæ magnitudinis esse debent, ut citra vim intrudi possint, vterum tamen, ne iterum procidat, retinere queant. Et parantur commodissime è cortice leuissimo suberis, aut glomere è filo, & in cera liquata intinguntur, & ea obducuntur. Adaptatur autem filum, ut quando libet extrahi possit; quod tamen rarius fieri debet, & non nisi cum viro se iungere cupit. Cum, ut dictum, compertum sit, eas, quæ pessarium tale gestarunt, in utero concepisse. Guil. Fabricius, *Cent. 4. observ. 61.* foeminæ cuidam nobili procidentia vteri laboranti fabricauit ex subere duos globos, alterum oualis, alterum rotundæ figuræ, eius magnitudinis, ut in vterum filo alligatum immittere idque eo retinere potuerit, quorum alterutrius usu, prout libuit, vterum in corpore retinuit, ut siue pedes deambulare, siue equum aut currum conscendere voluerit, nullum tamen incommodum perferret. Obduxit autem vtrumque Cerato sequenti, calido adhuc & liquido, & spatula eum læuigauit: *℞. cera noua ʒ. iiij. colophon. gummi elemi an. ʒ. j. terebinth. ʒ. iv. pulu. rosar. odorifer. myrtillor. balaustior. radic. consol. maior. an. ʒ. j. mastich. olibani an. ʒ. iv.* Misc. omnia diligenter, & cum *q. s. olei rosacei* F. Ceratum in forma solida. De pessariis autem hisce Caspar Bauhinus in Appendice ad Rouffetum hoc modo scribit: Nostrates filum sumunt subtilissimum, quod delicatè obuoluunt, globum ouali figura, ouo tamen paulò minorem, efformant, quem cera virginea obtegunt, ac in vteri collum indant. Solet autem globus hic, dum menstruis laborant, elabi. Aliæ verò hoc pacto conficiunt: Accipiunt nucem iuglandem excauatam, quam cera virginea affabre obducunt, forma & magnitudine ferè oui gallinacei, & in internam vteri concauitatem obstetricis opera ingeri patiuntur. Quod ut facilius fiat, fluxu menstruorum ferè desinente, fotubus ac infessibus malacticis ad oris vteri relaxationem vtuntur: Dein pessarium indunt: tum locum adstringentibus & corroborantibus fouent, & decubitus supinum atque tranquillum præcipiunt. Tale Pessarium apud nobiles

nobiles Germaniæ matronas, si vteri procidentia laborant, in usu esse consuevit.

Pessariorum loco in vteri Procidentia, circulis aliquæ *Circuli vterini.*
 vti solent matronæ: quare circulatorum formam à Socru mea, p. m. (quæ in arte medica fuit versatissima) mihi communicatam, quibus in multis usa est matronis; proponam. Accipe *radicem Vitis sylvestris*, & ex ea circulos rotundos, modò maiores, modò minores, pro ceruicis vteri magnitudine, paruitatēve conficito: dein accipe *ceram virgineam* q. s. cui adde *resinæ albæ*, aut *terebinthinæ* parum, liquefiant simul: tum Circulos prædictos huic ceræ resinæ mixtæ toties immergito, usque dum crassitiem debitam acquirant. Circulus talis in vteri collum inditur, qui si minor sit, quàm oporteat, excidit: Sin verò iustam habeat magnitudinem, sine vlla noxa remanet, nec facilè elabitur: & melius est, vt non eximatur, sed vt usque dum spontè excidat, relinquatur: quod si verò excidat, nec dum curata sit mulier, alius indendus erit.

Iohannes Bauhinus, Illustr. Principis VVürttembergici, &c. Archiater, frater meus chariss. ad Procidentiam *Circulus Alter.*
 vteri circulos ex filo argenteo rotundo cum furca trifida ex eadem materia parata, confici curat. Hic sine vi in collum vteri intruditur, qui interdum facilè, nisi educatur, hæret: sin verò ab vteri pondere propellatur, fascia retinendus erit. *Hæc Cass. Bauhinus.*

Si vterus gangræna corripiatur, nec ea sisti possit, sed *Vteri excisio.*
 in sphacelum abeat, vterus totus abscindendus, aut si mulier abscissionem, quæ ferro fit, non ferat, ligatura præscindi & tolli potest. Cuius rei historiam & modum habet Franciscus Rouffetus, *de partu Cæsareo, sect. 4. cap. 5. histor. 6.* Philiberta Louyson, inquit, Ioannis Baugin vinitoris vxor, Neoburgi inter Pithuueram & Puissellum habitantis, cum mensium octodecim spatio sanguineo vteri fluxu, eoque copioso laborasset, adiuncto versus collum vteri pondere, subitò suis in ædibus persensit (res sanè mira) vterum usque ad anteriorem femorum partem porlabi, tanta magnitudine, vt cum eum reponere non

non posset; triduo aut quatrinduo post, Bonauenturae à Turre & Blasij Berte Cheirurgorum Pithuuerensium (quibuscum hac de re sæpius contuli) opem implorari: qui cum soli sectionem adhibere non auderent, ligatura (meum aduentum expectantes) contenti fuere, quod anno 1580. 6. Kal. Martij factum. Ligaturam valde strictam, cum eum reponere non licuisset, adhibuere, eamque non circa partem angustiore, quæ est inter ceruicem & fundum vteri prolapsi, quo loci omnium tutissimè sectio fieri potest: sed ligatura facta in ceruice vteri, quæ valde eminebat, ita ut ligatura vtretræ aut ceruicis vesicæ proxima foret. Priorem hanc ligaturam per dies octo non mutauere, sed his finitis cum eò vnà cum ipsis venissem, ut vterum secaremus, vteremus & auferremus, videns ligaturam in altiori, quam par esset, loco, ita ut tuta sectio fieri non posset, vltio verò nulla ratione, etiam habita virium prostratarum ipsius ægræ, consului, ut nota & arctior, quam prior fuisset, eodem in loco fieret ligatura: illa enim cum magnam partem ceruicis vteri secuisset, laxior erat reddita. Quò facto, non absque dolore, altera hæc & fortior ligatura, magis adhuc partem incidit, & hæc sectio fuit in anteriori parte, eò loci, vbi nodus ipsius ligaturæ erat, vsque ad medium canallem, per quem vterus inuersus prolapsus erat. Vnde magna copia puris effluxit: ex fundo nimirum vteri, qui iam niger & gangrænosus ad femora propendebat, promanans. Postmodum cum alternis diebus noua & indies arctior ligatura fieret, uti inter nos conclusum erat, tandem post decimam ligaturam 13. Kal. Aprilis vterus spontè excidit: ipsa verò iam conualuit, munia domestica rectius, quam ante hac obiens.

*Vteri ex-
secti hi-
storia.*

Vterum autem sine vitæ periculo tolli posse, Medicorum obseruationes docent, quas supra, cap. 8. recensuimus. Recensetque vteri sine mortis periculo exsecti historias 10. Franciscus Roussetus, *de partu Casareo sect. 4. cap. 5.* & duas vteri absque morte spontè elapsi, *ibid. cap. 6.* & exempla sedecim vteri vel ex procidentia, vel gangræna, vel aliter vitiati totius citra vitæ periculum & vale-

tudinis

tudinis damnum exſecti Caſpar Bauhinus, in *Appendice hiſtoriarum ad tractat. F. Rouſſeti de partu Caſareo.*

De loco abſciſſionis Franciſcus Rouſſetus, ſect. 4. de *partu Caſar.* hoc monet. Si ſolum, inquit, ipſius vteri collum procidat, corpus verò ipſum nondum ſit prolapſum, tum conſpici in ipſius fundo (qui tum parum maior, quam fortè ſit ouum gallinæ) foramen, quod os ipſius vteri eſt, ad ipſum collum attractum, & ab ipſius vteri corpore depreſſum, per quod foramen in mulieribus iuuenis hoc malo diuexatis ſanguinem menſtrum promanare obſeruatum fuit: & tamen facilè prolapſus talis in priſtinum ſitum reduci poteſt. Sed ſi per foramen hoc pluribus de cauſis relaxatum ipſum corpus tanta molè procidat, quod quotidie accidere ſolet, tunc foramen id amplius non conſpicitur, ſed totum aſſimilari poteſt magno vini cantharo, qui in ſuperiore parte oualem figuram habet, ſed internè minorem: internè verò alia eſt rotunditas, ſuperiore longè maior, abſque tamen foramine: in medio autem manifeſta conſpicitur coarctatio, binas has partes aliquo pacto ſeparans, quod nihil aliud eſt, quam os vteri dilatatum. Et tunc obſervatum fuit, ex tota illa parte inferiore, in iuuenis (tanquam per reſudationem) ſanguinem menſtrum debito tempore profluxiſſe. Hic eſt intermedius anguſtior locus, cui ligatura iniici debet, quando animus eſt vterum prolapſum, & gangræna affectum, auferre: rarius enim ſuperior pars putredine tentatur. Hac ratione minor illa & ſuperior rotunditas ruruſus reponi poterit, ſi inferiore parte ablata illa huius pondere amplius non prematur, vti ante prolapſum fiebat, nec etiam deorſum poſt omnimodam procidentiam trahatur. Si verò ſupra manifeſtam illam coarctationem, (vti aliquando factum) ligatura fiat, id cum dolore ſummo, & etiam cum periculo coniunctum erit. Dein exiguus, aut nullus dolor, quem maſſa illa carnea prolapſa (vteri fundum pura) tum perſentit, etiamſi duriter tractetur, dum reducere eſt animus, prædicta atteſtatur. Eſt enim, vt verum dicamus, os ipſius vteri vna cum ligamentis, à quibus de-

pendet, quæ exquisito sensu prædita sunt, non autem ipsius vteri corpus.

Si tamen sectione & vteri abscissione omne, quod corruptum est, tolli non possit, ne putredo altius serpat, caustico medicamento aut ferro candente pars putrida vrenda est, cautè tamen, ne conuulsio aut aliud grauius symptoma, ob vteri cum aliis partibus consensum atrahatur.

Dieta.

Dieta.

Aër, in quo viuit ægra, ad siccum magis, quàm calidum vergat. Et præcipuè si à laxatione ligamentorum sit vteri procidentia, ægra vitet aërem humidum, & balnea; & in summa quiete viuat, nec moneatur multum, non clamet, non cantet, non rideat, neque etiam, quantum fieri potest, sternutet vel tussiat. Vitet quoque animi pathemata, præcipuè terrorem & iram. Venter sit mollis, ne magno in excernendis fecibus conatu opus sit. Victus ratio sit siccans & adstringens, & glutinans, ac propterea conueniunt oryza, amyllum, cydonia, pyra, caseus recens. Fructibus horariis verò, piscibus mollibus, lacte, leguminibus ac pinguibus abstinendum. Vinum sit subadstringens rubrum.

Vteri Inclinationis Curatio.

Inclinationis Vteri curatio.

Si verò vterus ad latus alterum inclinet, vniuersalibus præmissis, cucurbitulæ parti ei, in quam vterus prolapsus est, contrariæ frequenter adhibendæ, & super eam partem etiam perpetuò decumbat foemina. Obstetrix quoque digitum oleo dulci vel amygd. dulc. inunctum in vterum immittat, atque paulatim vteri os in partem contrariam trahat. Refert etiam Schenckius, *lib. 4. obseru. c. Lucillo Philalthæo*; Mulieri, quæ non bene purgata esset post partum, vterum procidisse, & cum alij existimarent ischiade laborare, Medicum iussisse obstetricem explorare, num vterus ad coxam esset delapsus, idque accidisse deprehensum esse. Opus itaque fuisse cheirurgia. Rectè collocata in sella caua vel lecto, suffimigia rerum foetidarum inferius, & naribus odorata adhibita, postea obstetricem digitis ol. amygd. dulc. vel amar. inunctis, vte-

rum

rum reuulſiſſe à coxa, & rectè direxiſſe: ægramque aliquantiſper in latere ſano iacuiſſe.

CAPVT XVII.

De Hernia Vterina.

AD ſitum vteri mutatum pertinet Hernia Vterina, *Hernia uterina.* rarus & admirandus affectus, cuius nullum exemplum apud Medicos hæcenus mihi occurrit. Quale autem ego obſeruarim, in *Inſtit. lib. 2. part. 1. cap. 9.* propoſui. Cum autem morbus ille huius tractationis & loci proprius ſit, eius hiftoriam integrè ex allegato loco proponere libet. Vrfula, vxor Martini Opitz, viſtoris, cum maritum in incuruanda pertica, ex qua vinculum dolij parandum erat, iuuaret: fortè ab eadem reciprocante ad ſiniſtrum inguen percuſſa eſt, ruptumque, ſeu laxatum potius, quantum ego quidem ex ſeſtione iudicare potui, eſt peritonæum. Paulò poſt enim tumor ad ſiniſtrum inguen oboritur, qui breui tempore tantum incrementum ſumfit, vt nullo modo intra abdomen recondi poſſet. Eſſi verò de vtero prolapſo ſuſpicio incideret: tamen nec ipſa, nec aliæ foeminæ id facilè crediderunt, donec tandem res ipſa atque euentus omnem dubitationem ſuſtulit. Nam vterus conceptu grauidus, ita indies aucto foetu dilatatus, ſimulque cum eo cutis inguinis ſiniſtri, qua vterus prolapſus erat, extenſa eſt, vt vtero & cute concludus foetus inſtar ſacci ferè, aut cucurbitæ oblongæ maioris modo propenderet; motuſque infantis tandem & tactu & viſu perciperetur. Quæ res cum ipſam, maritum, cognatoſque perturbaret, Collegium noſtrum in conſilium adhibuerunt. Cum autem ob foetum iamiam maturum de vtero in abdomen reponendo, atque idèd partu naturali, nullam ſpem ſuperèſſe videremus, ſi naturæ res relinqueretur, & foetum & matrem tandem de vita periclitaturos, nullaque alia à re, quàm ſeſtione auxilium expectari poſſe, oſtendimus. Quod cum & ipſa, atque maritus, cognati que facilè intelligerent, atque ſpem vitæ in anguſto eſſe animaduertent: vt ſeſtio fieret, omnes petierunt. Cum igitur die vigefimo primo Aprilis, anno 1610.

partus tempus adueniret, dolorésque parturientem apprehenderent, Deo imprimis in auxilium vocato, præsentibus mecum Dn. D. Ernesto Hettenbachio, & Dn. D. Tobia Tandlero, Collegis; item Henrico Silbermanno, Ecclesiæ nostræ Archidiacono; duabus obstetricibus, atque aliquot honestis foeminis hora octaua matutina, sectionem instituit Cheirurgus, Ieremias *Tranlman*, ministrante & altero Cheirurgo Christophoro *Seefth*. Primum secta est cutis & peritonæum. Hoc enim, quantum ego quidem visu diiudicare potui, cuti integrum adhuc suberat, & in sectione à cute manifestè distingui poterat. Hinc & ipse, qui iam extra cutem faciliè prorumpibat, vterus apertus, hæmorrhagia non adeo insigni, neque etiam adeo acerbò dolore, quod ipsa postea facta est. Vterò secundum longitudinem aperto, infans faciliè cum secundina extractus est; imo quasi suoapte motu, cum via facta esset, exitum quæsiuit, & quidem, Dei beneficio, saluus & incolumis. De vtero verò intra abdomen reponendo, cum, ob eius magnitudinem, nulla spes esset, cutis, sanguine conueniente decocto prius absterfo, ipsi inducta & confuta est: ipse verò vterus non confutus. Qui etsi aliqua insigni inflammatione non corriperetur: tamen, quia extra abdomen propenderet, & ab externi aeris incurso in curatione vulneris defendi non posset: membrana quasi purulenta circa labia vulneris obducta est: quæ tamen post, adhibitis idoneis medicamentis, sublata est, vterusque iterum purus euasit, & naturalem faciem & habitum circa diem decimum quartum ostendit, atque indies magis in se contractus ad naturalem magnitudinem rediit. Verùm post dies aliquot labia vulneris nigrescere, cum tangerentur faciliè sanguinem fundere, atque adeò gangrænâ suboriri cæpit, vt ferro, sine sensu, particulæ de labiis vulneris demi possent: sed cum idonea medicamenta adhiberentur, omne illud malum cessauit, & caro circa labia vulneris ad pristinum colorem & statum planè rediit, vulnusque indies angustius euasit: adeo, vt intra paucos dies coalitum vulneris speraremus, & vix vllum de recuperandâ integra sanitate dubium

dubium superesset. Verùm enim uerò cum illa, 16. Maij hora 4. pomeridiana, extra lectum aliquandiu consedis-
set, atque iterum in lectum sese reciperet, lipothymia
suboriri coepit, & præter omnem spem intra dimidiam
horam, procul dubio ab adstantibus, cum esset pauper-
cula, non rectè in lipothymia tractata, vitam cum mortè
commutauit. Ipsa mortua, vt planè sciremus, an in vtero
omnia salua fuissent, an verò aliqua latens putredo lipo-
thymia & subita huic mortì causam præbuisset, vterum
aperimus. Verùm omnia salua in eo inuenimus. Infans
etiam tum vixit saluus & incolumis, Dei beneficio. Huic
enim soli & ipsa mater acceptum ferebat, quod toto ge-
stationis tempore à variis & periculosis motibus nihil
damni percepisset. Etsi enim vterum extra abdomen pen-
dulum in fascia gestaret: tamen in obeundis domesticis
negotiiis, quæ ipsimet, ob rem familiarem angustam ex-
pedienda erant, vterum cum foetu nunc in femore, nunc
in hoc, nunc in illo loco, prout vsus & res expediendæ
exigebant, reponere necesse habebat. Ita mirabilia sunt
opera Domini. Puer iste demum sub finem anni 1619.
mortuus est.

De eadem historia Vir Cl. D. Michaël Doringius epi-
stolam ad Guilhelmum Fabricium scripsit, quæ cum
responsione eiusdem Fabricij *libro 3. qdseru. chirurgic.* Fa-
bricij annexa est, quæ ibi videatur. Similis, vt dixi, histo-
ria apud Medicos mihi non occurrit. Cum tamen simi-
lem ferè è Nicolai Polij *Hemerologio Silesiaco*, sub mensis
Decembris die 9. & Samuelis Meigerij *historiar. nuclei classe*
1. cap. 4. recenseat Dn. D. Doringius, *allegata epistola*, eam
eius verbis hic adscribere libet: Nießæ, quæ Vrbs est Si-
lesia satis celebris, vixit paupercula; quæ quindecim an-
nis viro suo cohabitauit, & nouem liberos enixa fuit.
Accidit autem, vt in primo partu propter summam im-
patientiam & morositatem ab obstetricibus & aliis foe-
minis præsentibus deserta sola sibi consulere, & solo
Deo obstetricante, eniti cogeretur. Hinc etsi mali aliquid
in abdomine sibi euenisse sentiret, nihilominus tamen
ex ordine octies porro naturaliter & feliciter citra vllam

noxam per Dei gratiam peperit. Non multò autem pòst malum in primo partu acceptum, circa inguen sinistrum sæpiusculè sensit; ac sub cute extra abdomen mediocris quantitatis quippiam sibi excidere animaduertit. Anxia igitur casu isto reddita, rem primò ad maritum, mox ad fœminas, ob fidem sibi dudum exploratas detulit: ab illis verò consilij solatijue aliud retulit nihil, quàm Deo Opt. Max. totum negotium esse committendum. Quod dum fecit, ecce tumor indies in maiorem magnitudinem accreuit, vt tandem veciæ bubulæ spiritu distentæ ac grauidæ formam repræsentare videretur. Quin id magnitudinis longitudinisque demum acquisiuit, vt ad genua vsque propenderet. Vnde aliis accedentibus indicij non arduum fuit concludere, in vesica ista fœtum contineri viuum: Interea verò magnos dolores fœmina perpeffa est, siue sedere, siue cubare conaretur. Namque non sine multo & dolore & eiulatu onus istud instar sacci alicuius penduli hinc inde leuare, ac reponere cogebatur. Verùm enim verò cum pariendi tempus appropinquaret, senatus Niesenus, (quod paupercula esset) curam ipsius suscepit, & prædictum casum cum Medico, Cheirurgis & obstetricibus peritis, aliisque fœminis honestis communicauit, atque re diu multumque deliberata & accuratissimè pensiculata, deprehendit spem partus naturalis reliquam esse nullam, nec alia via cum matrum fœtui succurri posse, quàm sola tumoris apertione; tametsi omnes simile quid se nec vidisse vnquam, nec audiuisse testarentur. Prægnanti itaque consilium hoc tandem aperuerunt, quod ipsa lubenti animo acceptauit, atque se totam diuinæ protectioni seriò commendauit, cum se vnà cum fœtu aliter liberatum non iri ipsamet facile intelligeret. Postquam verò in tam periculoso rerum statu constitutæ animum crebris adhortationibus & consolationibus propinqui obfirmassent, Medicus, Cheirurgi, obstetrices aliæque fœminæ honestæ definito tempore conuenerunt, & diuino auxilio implorato, tumorem defecuerunt, fœtumque post multos labores & sollicitudines suis vegetū denique extraxerunt.

Quem cum matri adstantes gratulabundi consolabundique obtulissent, oculis duntaxat aspectum auferri, & in cunis reponi, manuum indicio iussit. Is Christo per laucrum sacratissimum initiatus, sesquiannum superstes vixit: mater tertio à sectione die post multos dolores & cruciatus piè in Christo obdormiuit.

***

C A P V T XVIII.

De Vulneribus & Ruptura Vteri.

Vterus equidem rarò vulneratur, quoniam circum- Vteri
vulnera.
circa ferè ossibus munitus, & intra ossis sacri & pubis capacitatem locatus est, & ab anteriore parte vesica, posteriore verò intestino recto tegitur. Aliquando tamen accidit, vt vulneretur, non solùm casu, sed & data opera in partu Cæsareo. Aliquando etiàm euenit, vt in partu vterus rumpatur, cuius rei exemplum Hollerius, *inter rara No. 8.* recenset, de quadam grauida Lutetiæ, cui foetus exserta manus est per vmbilicum, & quindecim dies ad partum sic stetit, saluaque matre euasit viuus & vitalis.

Signa Diagnostica.

Vulnus, si ex partu Cæsareo sit, notissimum. Si verò aliàs fortuitò vterus vulneretur, ex situ vulneris id patet, vt & dolore in vtero, ac sanguine & sanie, quæ per col- lum vteri exstillant. Et quidem si dolor sit in ceruice vteri, maior est, quàm si sit in fundo.

Prognostica.

1. Vulnera vteri non sunt curatu impossibilia, quod Prognos-
tica. vel partus Cæsareus docet.
2. Non tamen periculo vacant, ob partis huius cum aliis plurimis consensum, & difficilia, quæ subsequi solent, symptomata.
3. Ceruicis autem vulnera curatu difficiliora sunt, quàm fundi vteri, cum pars hæc magis membranosa sit, & perpetuò humiditatibus scateat.

Curatio.

Vt aliarum partium vulnera, ita etiàm vteri consoli- Curatio.
dantia requirunt: si dolor adsit, is mitigandus. Medica-

imenta autem talia commodissimè per pessum induntur, vel per siphonem iniiciuntur. Pessi commodissimè parantur ex candela cerea vel linteo aut emplastro; quod ynguento vulnerario illinendum. Vel ℥. Cerae, terebinth. adipis anserini, butyri an. 3. j. mellis, medullæ ceruinæ, olei rosacei, adipis taurini an. 3. ij. M. Vel ℥. Cerae, butyri sine sale an. 3. x. œsypi seu ceruini an. 3. j. adipis anserini 3. ℔. ol. ros. q. s. Misc. Vel ℥. Thuris, mastich. cerussæ, galbani an. 3. ℔. Hæc omnia tere, & cum vino albo misce. Postea adde pompholypos 3. j. cerae, ol. ros. an. q. s. Misc. Iniectiones seu clysteres vterini fiant è decocto rad. aristol. rot. cyperi, parato in aqua chalybeata & vino austero, cui aliquid hydromelitis addi potest, agrimonix, artemisix, plantag. flor. rosar. malux arborenscentis, schoenanthi, marrubij.

CAPVT XLX.

De Ulceribus & Corruptione Vteri.

*Ulcera
uteri.*

Tsi de Vlceribus vteri supra, *sect. 1. cap. 8.* dictum sit: tamen cum ea præcipuè vteri collum spectent, quædam hic etiam de ipsius vteri vlceribus & corruptione addemus. Obseruatum enim est, etiam ipsam vteri substantiam vlcere correptam; imò aliquando vterus, præcipuè in Procidentia, putrescere incipit, ita vt putredine consumptus tandem planè excidat; idque foemina superstite fieri posse, duobus exemplis probat. Fr. Roussetus, *de partu Cesareo sect. 4. cap. 6.* Interdum ita exulceratus propendet, vt sine omni negotio totus excindi possit, cuius rei exempla apud eundem Roussetum, & alios autores habentur, & supra etiam, *sect. 1. cap. 12.* allegauimus. Scribit etiam Cornel. Gemma, *lib. 1. Cosmocrítica cap. 6.* se vidisse, quibus vteri portiones satis effatu dignæ, tum per abscessus, tum per vulnera sunt ablatae, & tamen vixisse foeminas. Apøstemata etiam vteri per abdomen erupisse, vel ibi aperta fuisse, & sanata, mulieribus superstiribus, imò facultate concipiendi non priuatis, obseruationes Medicorum docent, quales recenset Fr. Roussetus, *de partu Cesareo sect. 4. cap. 3.* Scribit enim ibi Albosius ad Roussetum, foeminam quandam ex partu difficili

difficili apostema in ventre inferiore contraxisse; quod cum cauterio aperuisset, magnam puris quantitatem & per vulnus & per vterum effluxisse: & alij cuidam, cum foetus mortuus instrumentis ferreis violenter extractus esset, & lochia ac secundinae restitissent, intra quinque dies ex utraque parte infimi ventris magnum tumorem obortum cum apostematis signis euidentissimis. Cauterio verò actuali vni ex lateribus profundissime impresso ex apostemate aperto copiosum sanguinem grumosum putridum & foetidum extractum esse. Cum autem alterius lateris tumor non subsideret, & eum apertum fuisset, & secundinam inde extractam. Quae omnia etsi non sine maximo dolore & vitae periculo peracta fuerint, & aegra triennio lecto decubuerit, biennio verò fulcris innixa obambulauerit, tandem tamen pristinam sanitatem recuperasse, ita vt postea plures liberos pepererit. Ad eundem Rouffetum scribit Nicolaus Villanouanus, Moniali cuidam infimum ventrem intumuisse, qui, cum cauterio actuali ad fundum vteri vsque adacto, apertus esset, tam per vulnera, quam per partes inferiores ultra septem libras puris emanasse, vlcusque hoc sex mensium spatio percuratum fuisse; eamque (quod qua ratione à moniali fieri potuerit, non intelligo) ab illo tempore filiam enixam fuisse. Et pharmacopaei cuiusdam vxori cauterio abscessum vteri apertum fuisse, & admirandam puris copiam inde effluxisse, eamque spatio trimestri curatam, statim post concepisse, & tres filios & vnā filiam enixam fuisse.

Foetum etiam in vtero mortuum, vterum exulcerasse, & per externas abdominis partes frustillatim extractum fuisse, obseruatum. Albucasis, *Cheirurgia cap. 76.* hoc modo ex apostemate ad vmbilicum oborto foetum particulatim extraxisse, mulieremque adhuc diu superuixisse, vlcere tamen subinde nonnihil putrilaginis ex se remittente, refert. Et Alex. Benedictus, *lib. 25. de curand. morb. cap. 33.* scribit; foetu intra vterum mortuo, ortisque in ventre tribus fistulis, ex vna, quae omnium maxima erat, integram infantis caluariam extractam fuisse, ipsamque

Foetus in vtero mortuus frustillatim extractus.

foeminam sanitati restitutam. Et duas eiusmodi historias foeminarum, quibus foetus mortuus per abdomen extractus fuit, iis superstitibus & sanatis, recenset Fr. Roussetus, de part. Casar. sect. 4. cap. 4. Et Mauritius Cordæus, comm. 1. in lib. 1. Hippocratis de morb. mulier. t. 11. scribit, mulieri gravidæ equo excussæ & saxo prægrandi allisæ trigesimo die post tumorem secundum umbilicum erupisse, eoque rupto faniem & foetus particulas effluxisse, decimo tamen mense conualuisse, sed rursùm concepisse. Platerus quoque, tract. 2. Pract. scribit, foetum mortuum cum inuolucris & vtero, vicinòque peritonæo corruptis penitus sectione in abdomine facta exemptum fuisse, quod in vna viua adhuc & diu postea superstitè manente fieri viderit. Quæ exempla omnia ostendunt, vteri vlcera omnia non solum non incurabilia esse, verùm etiam quandoque iis sanatis foeminas rursùm concipere posses, idèque foeminas talibus vlceribus laborantes non deferendas, sed omnem in curando diligentiam iis adhibendam esse.

Qua ratione autem talia vlcera curanda sint, ex iis, quæ suprâ, sect. 1. cap. 8. de vlceribus cernicis vteri, & cap. 10. de fistulis vteri dicta sunt, patet.

Medicamenta interna.

Interna nimirum medicamenta parantur è radicibus consolidæ maioris, rhapontici, foliis millefolij, plantaginis, lauri, flor. rosar. sem. viticis, è quibus fiunt decocta; bdellio, myrrha, thure, mastiche, succino, sarcocolla, styrace, corallis, myrobalanis chebulis, sanguine Draconis, terra sigillata, è quibus fiunt pulueres & pilulæ.

Externa.

Iniectiones verò in vterum, & vlcera in vterum penetrantia abstergentes fiunt ex hydromelite, succo apij, thure, myrrha; decoctis rad. aristolochiæ, ireos, fol. marrubij, apij, absinthij, centaurij min. sem. lupinorum, fabarum, aluminis cum vino factis. Utile est & vnguentum Ægyptiacum & similia. Sanantia & consolidantia decocta fiunt è rad. consolidæ, bistortæ, foliis agrimonie, bursæ Pastoris, plantaginis, equiseti, millefolij, centumnodiæ, pilosellæ, saniculæ, pyrolæ, anserinæ, flor. rosar. balaustij, nucib. cupressi & similibus, quibus mel rosatum vel sir. de rosis siccis addere licet.

Pulueres

Pulueres ex iisdem parentur, additis *thure, aloë, myrrha, sarcocolla, sanguine Draconis, bolo, lithargyro, cerussa, tutia, lapide calaminari.* Unguentum item, addita terebinthina, resina abiegna, melle, spiritu vini. Reliqua supra loco allegato sunt propofita.

CAPVT XX.

De morbis testicularum & vasorum genitalium in fœminis.

 Vandoque etiam, utero saluo, in testiculis mulierum, & vasis spermaticis uterôque annexis morbi quidam accidunt. Primò aquæ interdum magna copia circa testiculos colligitur, ut patet ex historia, quâ Casp. Bauhinus, in appendice ad Rouffetum de partu Cæsar, hoc modo recêset: ann. 1588. Iunij 23. circa meridiem, Domina Sabina Schockin, vxor Clar. viri D. Hectoris Vogelmanni, fato feliciter functa, posteaquam sedecim annis grauissimis morbis fuisset conflictata: inter quos fuit ante aliquot annos Hemicrania, quæ aliquot annis singulo die septimo molestabat: conuulsionibus quin etiam, ut & febribus tertianis, aliisque morbis sæpius diuexata, perpetuò tamen de dextri lateris dolore conquerens & defluxionem existimens. Ego verò renem corruptum censebam, eò quòd vrinas cruentas aliquando se habuisse, referret: quin etiam pus per anum, per collum matricis nonnunquam excreuerat: sic & in vrinis pus interdum & arenas crassiores conspexi. A venere multis annis & abhorruit, & propter dolorem abstinuit. A triennio cœpit omnino supra dorsum decumbere, à biennio nec stare, nec ambulare poterat, dolores ingentes perferens; tumores magni in latere dextro: fluor puris & sanguinis copiosus per anum: aiebat se relicere arenas per anum: à multis mensibus condyloma magnum in ano, quod multos dolores pariebat, & enematum iniectionem, quibus tamen subleuabatur, impediabat. Intumuit venter non parum in dextro latere aliquot ante mortem septimanis: tibiæ quin etiam valde intumuerant, præsertim dextra: tumebat etiam labrum dextrum pudendi. Pridie mortis difficultatem spirandi cum rauedine persequens: hora vna, aut altera antequam exspiraret, mortem præsentit,

Morbi
testiculo-
rum &
vasorum
genita-
lium.

præsensit, ut etiam pridie se suffocaturam dicebat: mens sana remansit, donec in Christo obdormiuit. Sequenti die ab obitu cum Cheirurgo Petro Borne, præsentē marito, & D. Superintendēte, hac ratione institui sectionem: Tumorem paracentesis modo aperui, ex quo serosi humoris mēsuræ duæ aut tres, hoc est, ad nouē libras, effluxere: deducto humore, decussatim aperui abdomen: eo aperto, comperi tumorem adhuc insignem in latere dextro: hærebam non nihil dubius, qualis esset tumor, & qua in parte, quem nō aperui, donec omnes partes diligenter inuestigarim, incipiens ab intestino recto: attrectaui etiam intestina omnia usque ad duodenum & ventriculum, & rursus à ventriculo ad intestinum rectum manum deduxi: in intestinis & circa illa nihil præter naturam animaduerti, præter appendicem (quæ cœci intestini loco) tumori adhærentem, sine tamen vlla corruptione: omentum non habebat: in mesenterio nullus scirrhus aut tumor. Ramus portæ hæmorrhoidalis satis magnus. Ligato intestino recto, separaui omnia intestina usque ad duodenum: deinde peruestigauī vasa spermatica, vtramque arteriam reperi, & vtramque venam valde amplam. Perquisiui testiculos matricis, quorum dexter vix apparuit, quia ex eo prodibat tumor ingens, ex quo eduxeram per paracentesin copiam feri prædictam: tumor ille constabat ex tunica crassa, quæ externè adhærebat quibusdam locis parti dextræ peritonæi; intus rugosa erat, nullibi peruia: adhærebat ei versus internam partem alter tumor insignis (quem postremo loco administrationis aperui,) internè etiā rugosa tunica sine exitu: circumcirca multi parui tumores, siue hydatides: Vas eiaculatoriū valde tenue. In latere sinistro testiculus erat magnitudinis ferè cotonei, summè inæqualis, qui scatebat hydatidibus multis, magnis, & prolabeatur in capacitatem ossis sacri, relaxatis omnibus tunicis, videbatur comprimere & vesicam & intestinum rectum. Similem historiam recenset Ioh. Schenckius, l. 3. obs. ex relatione D. Ioh. Heintzj, quæ hæc est: Vixerat ancilla quædam, proceræ satis stature, per plures annos in thermis Carolinis, loco satis celebri, negotia herilia non incommoda

commoda peragens valitudine, donec menses fluerent. His verò, ob errores in diætâ commissos, suppressis, paulatim malè habuit, donec tandem ita intumesceret venter, vt ratione molis malè audiret, atque hospitale ingredi cogeretur. Bene autem sibi conscia, cum pauca quædâ pharmaca sumsisset, ac de vita desperasset, vt mortuum corpus secaretur, pro innocentia testimonio, petiit. Sæcto itaque 15. Maij anno 1592. cadauere, in præsentia Clar. V. D. D. Heinrici Ludouici, Medici tùm temporis Viennensis excellentissimi, iuuante etiam CL. V. D. Mauritio Stromerio, Procerum Bohemiæ Cheirurgo celeberrimo, atque emissâ plurima aquæ copia, viscera omnia reperimus salua; iecur optimè affectum; quantitate quinetiam maximum; lienem laudandum, eumque rotundum, præter pulmones; quos ob aquam, quæ diaphragma penetrauerat, dimidia ex parte corruptos vidimus, itemque omentum, vti solet, atque testes. Hos enim ab vtraque parte non solum tumidos, ad magnitudinè capituli recens nati pueli, sed etiam liuidos, quasi fungosos, plenis vesicis aquosis, quæ maiori ex parte ruptæ fuerant, tantamque aquæ copiam effuderant, inque foramina atque vlcera degenerauerant, ac planè putridos inuenimus; vtero alias eiusque vasis planè illæsis atque incorruptis. Alij quoque tumores testibus mulierum accidunt. Ita refert Ioh. Bauhinus, Lugdunî cum mulier quædam subitò mortua esset, vt suspicio esset de vi aliqua ei illata, se eam, imperante Magistratu, aperuisse, & nullibi neque extra neque intus reperisse, in quod causa mortis referri posset, nisi tumorem magnum testiculi dextri, ob copiam pilorum & Materix similis seuo cum pure, vt matricis perforationem vehementissimam & lethalem excitatam fuisse verisimile sit. Vermes quandoque etiam in testiculis mulierum nascuntur. Et vt supra etiam dictum, scribit Ioh. Riolanus, *Anthropograph. lib. 2. cap. 34.* se in hystericis virginibusprehendisse testes pugno grandiores seroso semine turgentes, quin etiam tubam vteri amplificatam & valde dilatatam.

LIBER QVARTVS.

P A R S I I.

*De Symptomatibus, quæ fœminis in Vtero
& ex Vtero accidunt.*

P R O O E M I V M.

POSTQVAM hætenus morbos, qui partibus genitalibus in fœminis accidunt, explicauimus, ordo iam postulat, ut Symptomata, quæ in vtero & ex vtero accidunt, explicemus. Cum autem ea sint varia & multiplicia, adeo, ut rectè Democritus ad Hippocratem scripserit, sexcentarum arummarum, innumerarumque calamitatum mulieribus autorem esse vterum, perspicuitatis gratia in certas classes ea digeremus, & primò de Symptomatibus, quæ fœminis in vtero accidunt, agemus: Secundo dicemus de Symptomatibus, quæ fœminis circa menstruorum fluxum, & alias ex Vtero euacuationes & fluxus contingunt. Tertio de iis, quæ Virginibus, & omnibus fere fœminis puberibus ex vtero euenire solent. Quarto de Symptomatibus, quæ sunt circa conceptionem. Quinto de iis, quæ accidunt gravidis in gestatione fœtus. Sexto de iis, quæ in partu. Septimò de iis, quæ post partum eueniunt.

SECTION I.

*De Symptomatibus, quæ fœminis in
vtero accidunt.*

CAPVT I.

De Vteri imbecillitate.

RIMAM ergo Symptomatum classem quod attinet, eorum scilicet, quæ in ipso vtero accidunt, occurrunt primò *Actiones læsæ* ipsius vteri, & inter eas primò loco *Vteri imbecillitas* in actionibus suis perficiendis, quæ hoc loco, cum eius postea sæpe futura sit mentio, semel explicanda venit.

Est autem vteri vsus & actio duplex, vna priuata, qua sibi ex affluente sanguine alimentum conficit: altera publica, qua generationi inseruit: ad quam pertinet primò sanguinis menstrui debito tempore euacuatio, deinde Veneris appetitus, tertio seminis sui in actu Venereo excretio, & à viro suscepti retentio, quarto foetus concepti in vtero vsque ad debitum tempus retentio, quinto foetus iam perfecti in lucem exclusio. Quæ omnes actiones variè debilitari possunt. Si enim priuata illa vteri facultas lædatur, & alimentum in vtero non bene conficiatur, multa excrementa & superflua humiditates in vtero colliguntur. Deinde sæpe accidit, vt sanguis menstruus non ad iustum vsque terminum detineatur, sed frequenter & per breuia intervalla, vel etiam continuò euacuetur. Tertio interdum fœminæ nullo modo Venerem appetunt, imò eam fastidiunt, & si cum viro coeant, delectationem nullam percipiunt. Quarto nonnunquam fœminæ semen à viro susceptum nullo modo retinent, sed statim reiciunt. Quinto, interdum quidem semen retinent, & for-

mari

mari inde foetus incipit, verum non ad debitum tempus usque retinetur, sed primo, secundo, aut tertio mense excluditur. Tandem etiam nonnullae in foetu excludendo non satis robustae sunt. Quae omnes actionum laesiones Imbecillitatis & debilitatis vteri nomine veniunt, tunc tamen, ubi nullo alio morbo, vel organico, vel unitatis solutae in vtero existente, ob solum temperamenti & caloris innati vitium actio laeditur.

Causa.

Causa.

Causa enim proxima vteri imbecillitatis est vteri intemperies, seu naturalis vteri temperiei mutatio, quae accidit, cum non solum primae & manifestae vteri qualitates mutantur, sed & cum calor vteri innatus & influens suffocatur aut dissipatur, vel etiam occultae vteri qualitates mutantur. Habet enim vterus etiam appetus, quasdam qualitates, ut ex singulari vteri cum rebus variis sympathia & antipathia apparet, dum semen virile appetit, illud, ut & foetum, fouet, odoribus suauibus delectatur, tetrus laeditur, & tam miras vires & qualitates obtinet, ut Plato vterum animal in animali dixerit Primas qualitates quod attinet, etsi quaecunque mutantur, vteri intemperiem constituunt: tamen non omnes debilitatem vteri, nec omnium mutatio eandem, sed vniuscuiusque peculiarem debilitatem inducit. Caliditas equidem si sit nimia, intemperiem quidem constituit, ob quam vterus plus attrahit, quam possit conficere: debilitas tamen vteri non appellatur proprie: neque quaevis actionis laesio vteri debilitas est, sed ea solum, cum debiliter, vel nullo modo actio obitur. Frigiditas potius debilitatem vteri efficit, cum ob eam nec mediocrem alimenti quantitatem vterus conficere possit, & proinde multa excrementa cumulet, nec ulli alij actioni recte obeundae aptus sit. Siccitas etiam sanguinem menstruum plus, quam par est, retinet, sed nec ea intemperies proprie imbecillitatem vteri efficit. Humida vero intemperies cum neque sanguinem, neque semen, neque foetum recte contineat, vterum debilem reddit. Ex quibus manifestum euadit, debilitatem vteri praecipue esse frigidam & humidam intemperiem,

seu

Nō quavis actionis laesio est vteri debilitas.

Debilitas vteri quid.

seu sine, seu cum materia, calorisque tum insiti, tum influentis defectu, & occultatum qualitatum mutatione dependere, quibus quartò meritò additur laxior vteri substantia.

Signa Diagnostica.

Vteri imbecillitatem produnt Veneris appetitus languens aut eiusdem fastidium, & nullius voluptatis in Venere perceptio, seminis retentio læsa, seu effluxus, frequens abortus, fluxus menstruorum inordinatus, dolor in lumbis, pectine, quo tempore menses erumpunt, flatus ex vtero erumpentes, & excrementitij humores effluentes, dolores capitis & alia, quæ ex vtero prouenire solent, symptomata, quæ postea explicabuntur.

Causas quod attinet, signa intemperiei frigida & humida, cum & sine materia, supra de morbis vteri, *part. 1. sect. 2. cap. 2. & 3.* proposita sunt. Calorem innatum & spiritus fuisse dissipatos è partu difficili, ex relatione agræ cognoscitur. Occultarum qualitatum vitium difficulter cognoscitur; si tamen nullus frigiditatis vel humiditatis excessusprehendatur, nec ex partu laborioso vel alia de causa calor & spiritus dissipati sunt, ab occultis qualitatibus imbecillitatem dependere argumento est; præcipuè si vteri imbecillitas mox quamprimum menses erumpere incipiunt, sese prodant, & calefacientia atque exsiccantia, quatenus talia, parum profunt.

Prognostica.

1. Vteri imbecillitas grauis affectus est, & variorum malorum foeminis causa, atque ab ea varia circa mensium fluxum vitia, Veneris appetitus læsus, conceptio læsa & sterilitas, & alia in aliis partibus Symptomata accidunt.

2. Quæ autem intemperies quid mali in specie secum trahat, supra loco allegato, de intemperiebus vteri dictum.

3. Longè autem periculosissima est caloris innati extinctio & dissipatio, & calidum innatum semel amissum difficulter restituitur. Sicut & occultarum qualitatum vitium, à primo ortu contractum, & si hæreditarium sit, difficulter curatur.

Indicationes.

Indica-
tiones.

Imbecillitas vteri tollitur causis sublatiis. Itaque si intemperies frigida adsit, vterus calefaciendus; si humida, exsiccandus; si calidum innatum & spiritus suffocati vel dissipati sunt, ij reparandi & instaurandi; si occultarum qualitatum vitium adsit, vterus medicamenti tota substantia ipsi familiaribus roborandus.

Curatio.

Curatio.

Qua ratione Intemperies vteri curentur, supra suo loco dictum. Calorem & spiritus instaurant, fouentque vsus rerum aromaticarum, & eorum medicamentorum, quæ caloris & spirituum effluuium impediunt, & vteri substantiam roborant. Nimirum aromata: *Cinamomum, caryophylli, nux moschata, macis; species diacalaminthæ, aromatici rosati, diaxylo, aloës, rosatæ nouellæ, diamoschi, theriaca, Mithridatum*; vt & Externa: *oleum lilior. albor. nardinum, layendulæ*, & similia vterum calefacientia & siccantia supra proposita; è quibus, si laxior vteri sit substantia, adstringentia eligenda.

Calorem
vteri in-
flamma-
tia.Vtero to-
ta sub-
stantia
familia-
ria me-
dicamen-
ta.Aqua
vitæ mu-
lierum.

Vtero verò tota substantia familiaria medicamenta, quia non iisdem qualitatibus omnia sunt prædita, conuenientia eligenda, quæ supra part. I. sect. 2. cap. 2. & 3. de intemp. vteri frigida & humida sunt proposita, & hic repetere opus non est. Composita saltem aliqua addere libet. Aqua vitæ mulierum supra loco modò citato de intemp. vteri frigida proposita est. Est & hæc utilis. ℞. cinam. el. ʒ. ʒ. ʒ. garyoph. nucis mosch. macis, granorum paradisi, cardamomi, cubebarum an. ʒ. j. ʒ. galanga ʒ. ʒ. pip. longi, zinzib. an. ʒ. ij. zedoar. ʒ. j. Incisis affunde vini albi Mensur. vj. Stent in digestionē octiduum, postea adde menthæ, melisse, rorismarini, saluie an. ʒ. vj. sem. fœnic. anisi an. ʒ. ʒ. Stent iterum in digestionē tribus diebus, postea destillantur. Vel ℞. castorei ʒ. iij. croci ʒ. ij. Fiat ex utroque seorsim cum spiritu vini extractum. Adde extr. artemisæ ʒ. ij. angelicæ ʒ. j. magister. matris perlar. ʒ. j. ol. caryophyllor. ʒ. j. angelicæ, succini, nuc. mosc. an. ʒ. ʒ. Misc. Vel ℞. sem. pastinacæ syluestris, cumini, anisi, dauci an. ʒ. j. rad. angel. lenistici an. ʒ. ʒ. caryoph. galangæ, cinam. an. ʒ. j. ʒ. M. F. puluis.

Dieta.

Dieta.

Cibi boni succi, & multi nutrimenti præbeantur, carnes pullorum & gallinarum, caponum, perdicum, caro vitulina, hoedina, columbina, oua recentia, amygdalæ, pasulæ, pinæ, dactili, cibique condiantur aromatibus. Potus sit vinum generosum, vel cereuisia bona. Dieta.

CAPUT II.

De Pruritu Vteri.

AD actiones læsas & dolor vteri, ac genitalium pertinet, cuius species est *vteri*, seu vulvæ potius, *pruritus*, qui in vteri ceruice & pudendis oritur, & foeminas, præcipuè annosas molesto cruciatu & scalpendi necessitate ita fatigat, vt somnum adimat. Nonnulli hanc affectionem cum *furore vterino* confundunt; sed diuersissimæ sunt affectiones. In pruritu enim saltem, vt in aliis partibus, scalpendi desiderium adest, pertinetque affectio ista ad doloris species, acciditque, vt dixi, vetulis frequentius, quàm iunioribus, neque cum coeundi desiderio semper coniuncta est, & sæpe longo tempore durat: Furor verò vterinus iuuenibus accidit, estque sine dolore ac pruritu, & saltem Veneris desiderium vehemens foeminas vrget, & non ita longo tempore finitur, de qua affectione infra, *sect. 3. cap. 5.* dicetur.

Causæ.

Causa pruritus huius est humor falsus, serofus, atque adustus, & propterea acris & mordax, in ceruicem vteri, vel pudenda muliebria effusus. Quomodo iste humor colligatur, ex iis, quæ supra de morbis & præcipuè vlceribus pudendorum muliebrium dicta sunt, patet. Causæ.

Signa Diagnostica.

Ex ipsius foeminæ relatione malum hoc cognoscitur, quæ etiam manus pudendis frequenter admouet. Signa.

Prognosticum.

Malum potius molestum, quàm periculosum est; quia tamen somnum excutit, hoc modo vires deicere potest. Prognosticum.

Curatio.

Curatio in eo consistit, vt primò vniuersum corpus

euacuetur. Itaque si sanguis abundat, virēsque ferant, etiam venæ sectio institui potest. Postea humores falsi, acres & mordaces temperandi sunt *cichorio, fumaria, borragine, buglosso*; atque auacuandi *epithymo, polypodio, foliis senæ* & similibus. Corpore vniuerso euacuato humores falsi & acres, proxima pruritus causa, è genitalibus tollendi & abstergendi aquæ dulcis, in qua *fol. lactucae, plantag. salicis, radices oxylapathi* ebullierint, balneo vel fomento, & pars inungenda vnguento refrigerante Gale-
ni vel rosaceo, vel vnguento isto pessus illitus genitalibus immittendus. Si verò humores penitus parti insederint, fortiora, quæ humores istos extergant, adhibenda. Paræus, *lib. 23. cap. 84.* mulierem, quæ vehementi partium genitalium pruritu & vredine laborabat, vnguento Ægyptiaco curauit. Vtile est & hoc. *℥. Aluminu, nitri, sulphuris vini an. 3. vj. staphidis agriæ 3. j.* Incorporentur omnia aceto ros. & addita s. q. butyri recentis. F. linimentum. Vbi fortioribus opus est, medicamenta, quæ argentum viuum recipiunt, & pruritus ac scabiei, quam interdum in senibus pituita falsa inter scrotum & anum excitat, usurp-
ari possunt, quale est vnguentum enulatum cum mercu-
rio. Vel *℥. Saponis nigri, staphid. agriæ an. 3. 8. sulph. vini 3. j. mercur. vini 3. ij.* Incorporentur aceto rosaceo, & addita pingu. porc. s. q. Fiat vnguentum.

Diata.

Diata. Cibi sint boni succi, & humectantes ac refrigerantes. A falsis, acris, vt & aromatibus multis abstinendum.

~~~~~

CAP V T III.

De Doloꝛe Vteri.

Dolor vteri. **¶** Plurimum verò vteri corpus variis dolorum generibus afficitur, qui nunc soli, nunc cum aliis morbis coniuncti foeminis valde molesti sunt. Interdum enim dolores sine vlllo alio morbo vterum corripunt, qui Vterini dolores, vulgo *die Mutter Vvehe, oder Bar oder Gabar Mutter* dicuntur, & eadem ferè ratione, qua dolores colici in ventre inferiore foeminas cruciant, & cum ligamenta vteri ad lumbos & coxas ferantur, eò vsque etiam hic

hic dolor extenditur. Interdum grauidas dolor vterinus in inguinibus molestat. Interdum & vteri inflammatio ardentem & pulsantem dolorem excitat, qui ad latera sese distendit, aluique obstructionis & mictionis impedi-
 menti, intestino recto & vesica in consensum tractis, causa est: nonnunquam & vteri vlcera, alique tumores dolorem coniunctum habent: quandoque & post partum in imo ventre dolor percipitur, quandoque in pu-
 dendis præcipuè aliquot horis vel etiam diebus post par-
 tum, foeminas affligit, qui *dolores post partum* nominantur. *Dolor post partum.*
Causæ.

Cum autem omnis doloris causa sit solutio continui, *Causæ.*
 hæc quoque in vtero, vt parte membranosa, doloris causa est. Prouenit verò ea vel ab vteri eiusque vasorum distensione, vel ab erosione partium vteri membranosa-
 rum & sensibilibum. Et quidem vterinus dolor, qui foemini non grauidis aut puerperis accidit, prouenit ab humoribus & flatibus, vel in ipsa vteri cauitate consistentibus, vel in vasis vteri hærentibus, atque ea simulque ipsum vteri corpus distendentibus. Prius quidem Plate-
 rius negat, verum experientia contrarium testatur, quæ obseruatum, flatus copiosos ex ipso vtero erupisse, de qua re supra, *part. I. sect. 2. cap. 9. de inflatione vteri.* dictum. Quandoque etiam dolor in vtero oritur à grumoso sanguine in vteri cauitate potius, quàm venis, vt nonnulli statuunt, hærente; cum in vasis suis vix grumescat sanguis. Hunc enim dum natura expellere conatur, idque ob loci angustiam nequit, dolor excitatur.

Deinde ex vasorum distensione dolores vterini oriuntur ante mensium eruptionem, cum scilicet vasa non satis patent, vt cum difficultate sanguis vix penetret, aut cum sanguis crassus est, vt angusta vteri vasa non penetrare possit, sed in iis subsistat. Quod etiam faciunt causæ externæ, aer scilicet frigidus vterum ingrediens, aut sessio in aqua frigida, imprimis dum menstrua instânt aut fluunt, vt & frigidus potus, præcipuè si foemina ab exercitio vel alia de causa antea incaluit. Dum enim ab hisce causis vteri vasa clauduntur aut coarctantur, sanguis libere ef-

fluere non potest, sed in vasis subsistens ea distendit, & dolores hos excitat. Interdum & dum menses fluunt, sed non rectè, vel dum supprimuntur, vel dum vitiosi sunt, ac humorum prauorum colluies circa vterum colligitur, & in membranas eius sese insinuat, præcipuè cum in flatus resoluuntur, idem accidit; imò etiam dolores hi iis accidunt, quibus menses ætatis ratione amplius non fluunt, cum humores vitiosi ad consuetas has euacuationis vias confluunt, & vasa vicinamque vteri substantiam & membranas distendunt, quod præcipuè accidit, quando vitiosi isti humores in vasis vteri efferuescunt, & in vapores ac flatus resoluuntur, qui & dolores atque alia symptomata excitant. Quod etiam iunioribus & adhuc conceptioni aptis post coitum interdum accidit, dum ab eo sanguis aut vitiosi humores in vteri vasis incalescunt, & vapores ac flatus de se emittunt, qui vterum distendendo dolores excitant. Imò etiam sine coitu interdum vapores acres & maligni circa vterum cumulati & moti grauissimos dolores excitant. Nonnulli non solum à sanguine, sed à semine quoque vitiato & corrupto ac vasa distendente eundem dolorem excitari statuunt. Excitatur & vteri dolor in inflammatione vteri, ut & aliis tumoribus, de quibus supra, *parte 1. sect. 2.* dictum, ubi etiam explicatum, quænam inflammationis, ut & aliorum vteri tumorum causa sit. Interdum & post partum vterinus dolor excitatur, qui ipsum vteri fundum molestat, dum scilicet, postquam foetus exclusus est, orificiumque vteri adhuc patet, aer frigidus irrupit, qui non tam refrigerando, quàm vasa vteri constringendo humoribus exitum intercludit, qui postea distendendo dolorem pariunt. Nonnunquam verò in orificio vteri præcipuè dolores post partum excitantur, qui in specie dolores post partum, Germanis *die Nachwehe* appellantur, qui procul dubio excitantur, cum orificium vteri vel ab aère frigido, vel ab humore aliquo irritatur, ut ab illo conatu, quem in foetu excludendo instituebat, nondum desistat, sed eum aliquandiu adhuc continuet. De qua doloris specie infra, *sect. 7. cap. 5.* peculiariter dicetur.

tur. Ab acrimonia verò & erosione dolor excitatur, præcipuè in cervice vteri, dum in vlceribus vteri, ac fluore muliebri & mensibus vitiosis acres humores per orificium vteri effluunt, illudque vellicant.

Signa Diagnostica.

Dolorem ipsum foemina patefacit, & de eo conqueri. *Signa,* tur. Causas quod attinet, si dolor fiat ab vteri inflatione aut hydrope, cognoscitur è signis inflationis vteri supra, *part. 1. sect. 2. cap. 9. & 10.* propositis, quæ hic repetere opus non est. Si à grumoso sanguine sit dolor, præcessit sanguinis fluxus ex vtero copiosus; & dolor cum tenesmo & frequenti mictione coniunctus est. Cum enim natura conatur grumosum sanguinem, à quo molestat, expellere, ob assiduum conatum rectum intestinum & vesica in consensum trahitur. Dolores quoque hi fixi sunt; & in vna parte, ac præcipuè circa orificium vteri percipiuntur. Si autem sanguis iste diutius in vtero retineatur & corrumpatur, ac malitiam contrahat, alia etiam symptomata praua coniunguntur. Si ex mensibus, vel aliis humoribus vitiosis vasa vteri distendentibus dolor excitatur, signa mensium suppressorum, non rectè fluentium, vel vitiosorum, vt & intemperiei vteri cum materia suo loco exposita adsunt. Et si causæ externæ malo huic occasionem dederint, ex relatione ægræ vel adstantium eæ cognoscuntur. Si ex semine retento dolor vteri accidat, è foeminæ conditione id patet & alia symptomata, quæ ex retento & corrupto semine accidunt, præsertim suffocatio vterina, adsunt. Inflammatio vteri qua ratione cognoscenda sit, supra, *part. 1. sect. 2. cap. 12.* dictum. Dolorum post partum causæ etiam faciliè patefunt. Si ex vlceribus vel aliis tumoribus dolor excitatur, suis signis, quæ supra, *part. 1. sect. 2.* tradita, illi cognoscuntur. Si tandem ex fluore muliebri vel vitiosis mensibus accidat, id ipsa ægra, quæ de hisce affectibus conqueritur, edocebit.

Prognostica.

1. Dolor ipse quò grauior est, eò plus periculi portendit; quò minor, eò magis periculo vacat. *Prognostica.*

2. Causarum verò ratione eò plus periculi metuendum,

dum, quòd causſa grauior; eò minus, quòd causſa mitior. Cum autem cauſſæ, vt antea enumeratæ ſunt; ſint variæ, quid quælibet portendaꝝ, ſupra indiuerſis locis antea allegatis, dictum.

Indicationes & Curatio.

*Indica-
tiones.*

Curatio ad duo dirigenda, primò ad dolorem, ſi is vrgeat; ſecundò ad cauſſas doloris. Primò ſi dolor ſit magnus, vt metuendum ſit, niſi ei ſuccurratur, cum vires proſtraturum, illi, etiam neglecta cauſſa, ſuccurrendum.

*Anody-
na.*

Quæ autem hoc præſtant, anodyna dicuntur, quæ ſcilicet calore temperato conſtant, & calori noſtro ſunt ſimilia, aut certè primum calefacientium gradum non excedunt. atque ita dulci ſenſu, quem mouent, partium dolore affectarum moleſtam ſenſationem abolent, vt alibi pluribus dictum. Talia ſunt præcipuè externa: *radix & folia althææ, maluæ, radices lilior. alborum, ſemen lini, fœnigræci, lac. butyrum recens, pinguedo recens porci, vituli, anſeris, gallinæ, ol. oliuarum dulce mediæ ætatis, amygdalar. dulcium, chamæmelinum, liliorum alborum, ſeſaminum, anethinum, & alia huiuſmodi*, quæ in colica extra adhiberi ſolent. Si verò anodyna non ſufficiant, ad narcotica accedendum, quæ alibi tradita ſunt, & hic quoque cautè uſurpanda.

*Curatio
doloris
vteri à
flatu.*

Cauſſas quod attinet, qua ratione dolor vterinus à flatu in cavitæte vteri contento curandus ſit, ex iis, quæ ſupra, loco allegato, de curatione inflationis & hydropis vteri, dicta ſunt patet.

*A ſan-
guine
grumoso.*

Si à ſanguine grumoso & concreto ſit dolor vterinus, danda opera, vt is doſſoluatur & euacuetur: ad quam rem vtilia ſunt calefacientia, & attenuantia medicamenta, è quibus euaporationes & ſuffitus, fomenta, balnea, & inunctiones parari poſſunt. Theriacam quoque vteri regioni illinire vtile eſt, vel rutam tritam & melle exceptam ac panno lineo inductam peſtini imponere, vel clyſterem ex ruta, ſemine fœnigræci, oleo rutaceo & irino iniicere. Exhiberi quoque poteſt theriacæ 3. ſs. cum vino, vel aqua theriacalis aut cinamomi.

*A vaſo-
rũ vteri
angustia.*

Si ob vaſa vteri non ſatis patentia dolores, dum ſanguis exitum quærit, excitentur, ſanguine, ſi opus ſit, euacuato,

cuato, & corpore purgato, partes laxandæ & dilatandæ sunt, medicamentis, quæ postea *sect. 2. cap. 3. de suppressione mensum & mensibus difficilibus* proponentur. Nimirum infusiones, fomenta, inunctiones vsurpandæ, ex radicibus althææ, maluæ, semine fœnigræci, lini, floribus chamæmeli, oleo chamæmelino, liliorum alborum, & similibus.

Si quoque flatus adsint, ij discutiendi, & omnia medi- *Apituita & flatibus*
camenta ferè hic locum habent, quæ in Colica à pituita
& flatibus vsurpari solent; nisi quod medicamenta vtero *bus.*
accommodata hic eligenda sunt. Vtilis nimirum est hic

Clyster. *℞. Mercurialis, artemisiæ, calaminthæ, pulegij, an. M. j. fl. chamæmeli, meliloti, an. M. ℞. sem. lini, fœni græci, an. ʒ. ℞. Coquantur in aqua simpl. Colat. ℞. ℥. j. El. bieræ simpl. benedictæ laxat. an. ʒ. ℞. Ol. cheirini. ʒ. ij. El. de bacc. lauri, ʒ. ℞. M. F. clyster. Exhibeantur verò aqua Artemisiæ, zedoariæ, radices Imperatoriæ, zedoariæ, angelicæ ad ʒ. j. cum vino generoso, vel diacyminum aut diamargaritum calidum, Essentia castorei, Theriaca. Vel ℞. Schœnanthi ʒ. ij. zedoar. ʒ. ℞. Infundantur in aquæ artemisiæ sufficiente quantitate, Colatura exhibeatur. Vel ℞. Matricariæ p. ij. gran. iuniperi ʒ. ij. sem. carui, cumini an. ʒ. j. nuc. mosch. ʒ. j. ℞. Coquantur in vase clauso in vino, vel infundantur in vino aut maluatico, & colatura exhibeatur. Vel ℞. Rad. Angelicæ, Imperatoriæ, zedoar. an. ʒ. j. dictamni albi, sem. anisi, dauci, cumini, schœnanthi an. ʒ. ℞. croci macis an. ʒ. j. F. Pulvis, cuius ʒ. j. vel per se, vel cum saccharo mixtus ex vino exhibeatur. Vel propinetur aqua vitæ mulierum supra, *part. 1. sect. cap. & antea cap. 1. proposita.* Vel hæc paretur: *℞. Calaminthæ M. ij. betonicæ, saluiæ, maioranæ, pulegij, rutæ, rorismar. an. M. j. Rad. aristoloch. rotundæ, Angelicæ dictamni albi, an. ʒ. ℞. schœnanthi bacc. lauri an. ʒ. ij. iuniperi. ʒ. ℞. sem. cymini. carui, anisi, fœniculi an. ʒ. ij. Af-*
funde vini generosi quantum satis. Stent in infusione diebus 8. postea destillantur. Destillato adde *nuc. moschatæ, cinamomi, galangæ, zedoariæ an. ʒ. ij. costi, granor. paradisi, garyophyllor. cubearum piperis, an. ʒ. j. Spiritus vini optimi ℥. j. Stent iterum in infusione 8. diebus postea destillen-*
tur.*

tur. Topica quod attinet, in vterum talis clyster iniicitur: *℞. Artemisia calamintae betonicae an. M. ℞. sem. nigellae, cumini, dauci anisi an. 3. j. spice nardi, schwanthi, nuc. moschatae, cinamomi an. 3. ℞.* Coquantur in sufficiente quantitate vini. F. clyster. vterinus. Vel ex iisdem, vt & decocto althææ, maluæ, chamæmeli, meliloti, anethi, & sem. lini, foenigræci, euaporationes & fomentationes fiant. Post quas vesica bubuta oleis lenientibus & discutientibus calidis semiplena apponatur, vel vnguenta, cataplasmata, aut emplastra idonea applicentur. Vt *℞. Ol. anethini, liliorum alb. an. ℞. ℞. adde cinamomi 3. ij. castorei, sem. rutæ, agni casti an. 3. ℞.* Stent in loco tepido per mensem, postea colentur. F. oleum, quo venter inungatur. Vel *℞. Ol. lilior. alb. irini an. 3. j. ol. destillati Angelicæ 3. j. pinguedinis anseris, gallinæ an. 3. ℞. mucilag. seminis lini, feni græci, aquæ artemisæ extr. an. 3. iij. pulu. seminis cumini, dauci, carui an. 3. j. cere quantum satis.* F. vnguentum molle. Vel *℞. fol. Parietariæ viridis M. ij. mercurialis M. j.* Contundantur. Adde pulu. florum chamæmeli, sem. cumini anisi, dauci an. 3. j. vitellos ouorum x. *Ol. liliorum alb. quantum satis.* F. f. a. cataplasma, quod ventri imponatur. Umbilico quoque emplastra vterina applicentur. Cucurbitæ etiam magnæ cum multa flamma vteri regioni applicentur: Vel fomenta sicca ex auena, sem. milij, anisi, cumini, dauci, sacco inclusis. Suffitus quoque fiant ex ladano, styrace, caryophyllis, cinamomo, moscho; ne tamen fumus naribus excipiat. Tandem & pelli vsurpari possunt, Vt *℞. Medulla ceruinæ, terebinthinae, cere, adipis anseris an. 3. iij. croci 3. j. vitellorum ouorum coctorum num. vij. ol. irini, liliorum alb. an. quantum satis.* F. Pessus.

A materia magna. Si humores & flatus acres & maligni sunt, admiscenda contra malignitatem pugnancia, *radix scorzonerae, lapis bezar, semen & radix angelicæ, theriaca, Mithridatium, aqua zedoaria & alia, quæ de suffocatione vteri proponentur.* Si à semine corrupto sit dolor vteri, curatio quoque ad suffocationes vteri instituenda. Si causæ externæ præcesserint, quæ malo occasionem dederint, cuiusque naturæ contraria opponenda. Et cum frigus hic plerunque primas

primas habeat, calefacientia vterum interna & externa vsurpanda, quæ supra, *part. 1. sect. 2. cap. 2. de intemperie vteri frigida*, sunt præposita. Qua ratione inflammatio vteri curanda sit, *ibid. cap. 12.* dictum; vbi quoque qua ratione alij vteri tumores & vlcera curanda sint, dictum, quibus curatis, & ipse cessat. De fluore muliebri & mensibus vitiosis *sect. sequenti*, dicetur.

CAPVT IV.

De Affectu Vteri, qui à suauolentibus, & fetidis excitatur.

Ingulære omnino & admirandum symptoma vtero accidit, quod scilicet odoribus suauibus delectatur, graueolentibus verò & foetidis offenditur, quod omnino hoc loco seorsim explicandum. Equidem à plerisque in capite de suffocatione vteri hac de re agitur: Verum & sine ista causa suffocatio vterina excitari potest, atque etiam sine suffocatione vterina ab odoribus bene vel malè afficiuntur foeminae.

Vterum odoribus affici, & quidem variè, extra contro-
uersiam est, ac docet id quotidiana experientia, qua constat, si mulieribus vteri suffocationi obnoxiiis zibethum, moschus, ambra, & similia naribus admoventur, eas suffocationem vteri incurrere aut certè malè habere: Contra verò si eadem pudendis & foetida naribus admo-
ueantur, paroxysmum cessare; imò quasdam esse, quæ nec rosarum & similibus rerum odoratarum familiarium odorem ferre possunt. A foetidis quoque rebus, præcipuè
candelarum extinctarum fumo grauidas vehementer of-
fendi, vt & abortum patiantur, experientia constat. Re-
tulitque mihi vir quidam nobilis fide dignus, idem etiam
equabus accidere, seque vidisse equam, quæ ob foetorem
candelæ extinctæ abortierit. Contra tamen dantur foe-
minæ, quæ nullo modo moschi, ambræ, vel similibus odo-
re offenduntur, sed eos bene ferunt: quales multæ repe-
riuntur in gynæceis principum & nobilium, quæ vesti-
bus moschi vapore & fumo infectis vtuntur.

*Vterus
odoribus
afficitur.*

*Fœtida
abortum
concitant.*

Qua

*Vterus
non est
animal.*

*An Vte-
rus odo-
res perci-
piat.*

Qua ratione autem hoc fiat, & quæ horum symptomatum causæ sint, explicare difficilimum est. Plato in *Timæo*, vterum foeminarum animal esse dicit; quod si verum esset, non ita difficile foret, huius rei rationem reddere. Verum vterus non est animal in animali, sed pars animalis, quæ tamen peculiare, quas aliæ partes non habent, proprietates obtinet, inter quas & hæc, quod odoribus variè afficitur. Quomodo autem hoc fiat contro- uersum est, & hoc imprimis quæritur; An vterus odores, quatenus odores, & sub specie odoris percipiat, an verò ab iis saltem ratione vaporis & auræ spirituosæ afficiatur. Qui prius affirmant, ea ratione vtuntur, quòd vterus à graueolentibus naribus admotis deorsum pellitur, à suaueolentibus verò naribus admotis sursum mouetur, ab iisdem verò pudendis admotis sursum retrahitur. Alteram opinionem qui defendunt, eo vtuntur argumen- to, quòd odores olfactus proprium obiectum sunt, vte- rus verò organa ad odorandum necessaria non habet.

Vtraque tamen opinio aliter ab aliis explicatur. Alij enim statuunt, odores suaues caput petere, cerebrumque ferire, cerebro autem affecto vterum in consensum trahi, ob maximam, quæ inter cerebrum & vterum est, sym- pathiam. Verum istam sympathiam non sufficere, vel il- lud docet, quod res foetidæ æquè cerebrum afficiunt; & quòd rebus suaueolentibus ac foetidis non naribus ad- motis, sed pudendis applicatis etiam vterus afficitur. Trincauellius, *de rat. curand. partic. corp. hum. affect. lib. II. cap. 9.* veram huius rei rationem hanc esse putat: In om- nibus, inquit, sensibus, (vt docuere tum Aristoteles 2. *de anima*, tum Galenus 1. *de sympt. caus.*) particulatim quæ- dam voluptas percipitur, cum mouentur ab obiectis ac- commodatis & naturæ suæ conformibus: tristitia verò, & quidam quasi dolor, ab obiectis ingratis concitatur (quod maximè perspicuum est in sensu tactus) præser- tim si vehemens sit eorum qualitas, quæ confertim mu- tet. Nam transmutationes sensim factæ, ferè sensus latent. Sed quia affectiones istæ, quæ aut voluptatem, aut dolo- rem afferunt, vt fieri nequeunt sine instrumenti insigni
mutatione,

mutatione, ita neque absque motu caloris natiui, spiritusque cum sanguine, ita scilicet, ut hæc exterius expandantur, aut interiorius refugiant & reuocentur versus suum initium, ut ibi confortati, maioribus viribus recuperatis, possint rem tristem propulsare: exterius verò feruntur & expanduntur, dum percipitur res grata, cui, quasi amplexaturi & fruituri sensus, spiritibus & sanguine stipati, occurrunt. Quo fit, ut refrigerata interna viscera, dum sanguis & spiritus extrorsum ferantur, ab eorum fomento destituta, magis lædantur à vaporibus & à mala qualitate materię menstruę vel seminalis in vasis vteri corruptę: qui item vapores ubi cum spiritibus commisti feruntur & distribuuntur per vniuersum corpus, ipsum perfrigerant. At verò cum molestiam ex malo odore refugientes natiuus calor spiritusque & sanguis, in intima viscera confertim mouentur, eò mota primùm deorsum vterum detrahunt; & cum locus interior his refertus calefiat, subinde frigidior intemperies à vitiosa materia impressa remouetur, vitiosique vapores à natiuo calore collecto, & facto fortiori, in intimis partibus dissipantur. Hæc ergo ratio est, cur odorata naribus admota lædant, foetida verò profint. Sed in illis, quæ inferiorius adhibentur, hæc ratio locum non inuenit: quia hæ partes olfactu carentes, ex bono vel malo odore voluptatem vel tristitiam non sentiunt. Quare aliò confugiendum est. Quæcunque igitur à suffitu vel applicatione rerum odoratarum in his affectibus contingunt, per accidens fieri dicimus. Nam odorata calida & renuium partium sunt, ideòque laxant, attenuant, digerunt & secant lentas ac crassas materias: qua ratione profunt, non à grato vel ingrato odore. Vnde Gal. 1. ad Glauc. 14. non absolutè pronunciat, supponenda esse odorata: sed addit, & quæ laxare & calefacere possunt; quasi insinuans, non alia ratione illa iuuare, quàm quòd laxent, aperiant, & calefaciant, non autem quòd bene oleant. Idem apertius exponit 5. aphor. Rectè igitur Galbanum extensum corio vel linteo mulieres ventri inferiori affigunt, maximèque quando Vterinis incommodis vexantur, plurimumque se iuuari perci-

percipiunt: quod quidem & naribus adhibitum graui suo odore prodest, sed cùm ventri interiori affigitur sub vestibis, faciliùs eius odor pertingit ad inferiores & genitalia, quàm ad nares, dum vestibis contegitur.

Verùm nec hoc modo rem. satis expedit Trincauellius. Primò enim quòd res naribus admotas attinet, etsi suaueolentia naturæ grata sint, foetida ingrata, eaque auidè arripiat, ista auersetur: tamen in eorum apprehensione tantus humorum & spirituum motus non fit, qualem hic ponit Trincauellius, vt ex eo partes internæ refrigerentur vel incalescant. In rebus gratis equidem & ingratas, quæ facultatem vitalem seu *spiritum* mouent, & varios affectus concitant, iram, gaudium, timorem, terrorem, id euenit: at nihil tale accidit in odoribus, quorum apprehensio fit per spiritus animales, & omninò blandè & sine vlla agitatione. Et si ex subita humorum agitatione talia in foeminis fierent, cūr non etiam in Viris acciderent, in quibus æquè humores vitiosi sæpe in corpore latent, qui agitari spirituum motu possunt? Quantum verò ad odorata, quæ inferius orificio Vteri adhibentur, vero consentaneum non est, quòd calefaciendo, laxando, & attenuando hoc præstent. Etenim si hæc causa esset, cur suaueolentia & graueolentia, quæ vtraque calefaciendi, attenuandi & digerendi vim habent, non idem præstarent? Et cur non medicamenta calefacientia & attenuantia, quæ nullo ferè odore sunt prædita, qualia non pauca dantur, idem præstarent, sed saltem odorata id efficerent?

*Vterus
non mo-
uetur
versus
cor.*

Eustachius Rudius in ea est sententia, omnia odorata primò ad narium meatus, deinde recta via & quàm citissimè ad pulmones & cor ipsum perducì, & propterea in syncope nullum præstantius & magis præsentaneum auxilium inueniri optimis odoribus. Ideoque non mirum esse putat, corde optimis odoribus referto vterum illicò sursum & versus cor ferri, vtpote ad quod naturalem inclinationem habeat, & à quo spiritus & naturalem calorem omnes suas facultates viuificantes accipiat. Verùm ex ista opinione ratio reddi non potest, cur ab odoratis

odoratis pudendis ita admota, ut ab olfactu nullo modo percipiantur, æquè vterus afficiatur. Deinde falsa hypothesis nititur ista opinio, nimirum quod vterus ipse versus cor ascendat, quæ supra refutata est. Neque enim opus est, ut vterus sua substantia ad cor moveatur, ut ab eo spiritus & calorem naturalem accipiat, sed cor illa per arterias in totum corpus distribuit, quæ & vterus accipit. Alij ab odoribus quidem vterum affici concedunt, id tamen odores præstare statuunt, non quatenus odores, sed quatenus substantiam spirituofam vtero gratam vel ingratam coniunctam habent; sicut etiam cor & spiritus, qui odores, quatenus tales, non percipiunt, odoribus suauibus recreantur & reficiuntur, ut in animi deliquio & syncope videre est. Id quod vel inde patet, quod odorata in suffocatione vterina pudendis apposita etiam vterum afficiant, & foetida cum propinata, tum vmbilico apposita suffocationi vterinæ medeantur.

Hercules Saxonia statuit, bonos odores ad se trahere spiritus & calorem, ut ratione vacui per partem post partem moveantur quoque spiritus & humores in vtero contenti, præcipuè verò in iis, qui multis aut prauis abundant humoribus; propelli verò spiritus odoribus ipsimet vtero administratis, quia ab iis vasa constringantur, excrementa retineantur, ligamenta repleantur, ut propterea fiat recursus ad superiora. Verùm affirmat Hercules Saxonia, non probat, quod boni odores ad se trahant spiritus & calorem. Deinde falsum est, quod prauis odores constringant vasa & excretiones retineant. Non enim vapores illi in rebus grauolentibus, puta castoreo pennis & pilis accensis, frigidi sunt & astringendi vim habent, sed potius calidi & sicci.

Mihi, quod ingenuè fateor, nec alij in hac controuersia planè satisfaciunt, nec me aliis satisfacturum mihi *Vterus* polliceri possum. Hoc tamen mihi probabile videtur, *odores nō percipit,* vterum ab odoribus non affici, quatenus odores sunt; cum etiam per pudenda vterus ab iis afficiatur, & olfactus organon non habeat: qualitatem tamen illam, qua vterus bene vel malè habet, occultam esse, & ita coherere cum *odoribus,*

odoribus, ut ab iis separari non possit. Quærit quidem hic Trincauellius, quænam sit illa qualitas. Verum multæ qualitates sunt in Natura, quæ sensus nostros latent, quæ tamen, cum effectus earum sentiamus, negandæ non sunt. Dicat, quænam sit illa qualitas, quam dum naribus excipit canis, heri vel feræ vestigia inde agnoscit. Nos sensibus nostris eam non apprehendimus, canis tamen eam percipit.

Porro qua ratione qualitates istæ ad uterum perueniant, inquirendum. Si res odoratæ pudendis admoueantur, patens ibi ad uterum via est, per quam eiusmodi spirituosæ sese in uterum insinuant: Et in suffocatione vterina sua uolentia profunt, dum uterum roborant, & peculiari qualitate ei succurrunt, ut facilius venenatam illam auram discutiat, & ut spiritus in utero & cum iis humores, potius versus inferiora, quam superiora tendant, faciunt. Si verò naribus admoueantur, procul dubio ob sympathiam olfactus organi & cerebri cum utero, uterum in consensum trahi, simulque affici, credibile est.

*Cerebrũ
uterum
in con-
sensum
trahit.*

Idque fit cum per nervos tum per arterias; cum & cor odoribus suauibus recreari subito videamus. Neque alicui mirum esse debet, quod tam subito, postquam odores naribus percipiuntur, uterus afficitur. Spirituosæ enim eiusmodi res subito penetrant, & ἵπποκρατία, ἱπποκρατία, ut rectè loquitur Hippocrates. Mercurialis equidem statuit, odores sua natura caput & cerebrum percellere, cerebroque affecto uterum in consensum trahi: Verum, idem rationem reddere non potest, cur non prauis odores idem præstent; cum iidem quoque grauissimè cerebrum percellant, idque offendant. Respondet quidem Mercurialis, prauos odores fundatos esse in vaporibus crudis & crassis, crudos verò & crassos vapores non ita cerebrum afficere, sed propter crassitiem potius obstruere cerebrum. Verum falsum hoc est. Etenim odores prauis, qualis est in pennis & crinibus accensis, castoreo ac similibus, non fundantur in vapore crasso, sed potius in subtili & tenui, & æquè cerebrum percellunt,

percellunt, vt odores suaues. Et omnino magnum Vteri cum cerebro & instrumento olfactus consensum esse, exploratio illa foecunditatis & sterilitatis per suffitus, ab Hippocrate, 5. aphor. 55. tradita, docet, de qua infra, sect. 4. cap. 2. dicetur.

Notandum tamen hic, vt etiam supra dictum, sua- *Non om-*
 nes odores equidem in omnibus foeminis vtero gratos *nes fae-*
 esse; foetidos ingratos, & à foetidis in omnibus foemi- *mina*
 nis vterum offendi. A suauius tamen non eadem in *suauius*
 omnibus foeminis symptomata induci. Nonnullæ enim *odoribus*
 odores suaues bene ferunt, iisque delectantur & recrean- *offendit-*
 tur, ex procul dubio, quæ vterum purum & planè be- *tur.*
 ne constitutum, nec vllis humoribus vitiosis refertum
 habent: Aliæ verò, & quæ vterum impurum habent, odo- *Qu. mo-*
 ribus suauius offenduntur, & sæpè in suffocationem *do sua-*
 vteri incidunt: ideo procul dubio, quod dum vterus *ueolentia*
 suauius illis vaporibus, & spirituosa rerum odorata *suffoca-*
 rum seu substantia seu specie & occulta qualitate, cum *tionem*
 quæ peculiarem sympathiam habet, afficitur & quasi *uterinā*
 commouetur, humores vitiosi in vtero latitantes, præ- *inducāt.*
 cipuè si quid ex semine corruptum sit, & fortasse etiam
 ipsum semen latitans agitur: & cum spiritus in vtero
 procul dubio sursum versus rem odoratam sibi gratam
 moueantur, vnà etiam humores illi sursum rapiuntur,
 atque ita tetros vapores ad cor & partes superiores
 mittunt, qui suffocationem vterinam dictam excitant.
 Non verò ipse vterus sua substantia adscendit, vt supra,
part. 1. sect. 2. cap. 18. de adscens. vteri, dictum. Cum verò
 eadem odorata pudendis admouentur, dum vterus iis
 quasi recreatur, spiritus in eo quiescunt, aut versus odo-
 rata mouentur, atque ita etiam humores, si qui in vtero
 sunt, vel quiescunt, vel versus inferiora mouentur.
 Alexandr. Aph. odiseus quidem, 2. problem. 64. statuit,
 odorata pudendis admota facultate sua exsiccatoria
 humores absumere. Verùm si hoc verum esset, etiam
 alia medicamenta exsiccantia, etsi odorata non essent,
 idem præstarent. Quod tamen non accidit. Foetida

verò quod attinet, cum ea cum vtero singularem antipathiam habeant, dum ea vterus percipit, ea abhorret, & propterea spiritus in vtero ea, ut ingrata, auersantur, & non ad superiora, sed inferiora potius mouentur, atque ita etiam humores illi vitiosi non amplius versus superiora, sed potius versus inferiora mouentur, imò natura ad ea excutienda insurgit, quod dum facit, sæpe vnà foetum excutit.

Quæ de rebus suaueolentibus dicta sunt, eadem etiam de dulcibus dici possunt. Offenduntur enim pleræque foeminæ à melle & aliis dulcibus, non quia vterus gustandi facultate præditus est, sed quia sapore duli qualitas vtero grata coniuncta est, cuius causa dum vterus commouetur, vna etiam vitiosi humores, si qui adsunt, commouentur.

LIBRI QVARTI

P A R T. II.

SECTIO II.

De Symptomatibus, quæ circa menstruorum fluxum accidunt, & aliis præter naturam ex utero fluxionibus.

C A P V T I.

De Fluxu sanguinis Menstruo.

RERVM Creator Sapientissimus, ut ubique *Fluxus* *Men-* *struus.* *fluxus* sapientiæ edidit specimina admiranda, *Men-* *struus.* ta & illud constituit, ut foemina viro matuta tantum sanguinis generaret, ut is non ad corporis sui nutritionem solum, sed & foetui formando & lacti postea, quo infans in lucem editus alatur, generando sufficeret; ubi verò gravis non est, is singulis mensibus per uterum euacuaretur. Vnde etiam sanguis menstruus, & absolutè menses, ac menstrua vocantur, vulgò Tempora, quòd scilicet stas temporis fluat. A nonnullis etiam Flores dicuntur: ea procul dubio de causa, quòd sicut arbores fructum non ferunt, nisi flores præcedant: ita ad concipiendum apta non est mulier, nisi prius menses fluant. Quanquam enim interdum foemina sine mensibus concipiant, id tamen rarum est, ut postea, *quæst.* dicetur.

Et quidem sanguis iste natura sua non prauus est, sed *An san-* *gus mē-* *struus sit* bonus & talis, ex quo & foetus in utero corpus formari

*natura
sua pra-
uit?*

& augeri, & lac infantis editi alimentum generari potest. Superfluous saltem est, dum foeminae nondum conceperunt, & propterea ne naturae oneri sit, euacuatur, atque ita licet excrementum secundae coctionis dici possit, quia scilicet in epate generatur, in venis continetur & cummulatur, ac per eas excernitur: alio tamen modo excrementum dici non potest, quam semen & lac. Non enim simpliciter superfluous est, ut bilis & alij excrementitij humores, sed pro foetus formatione generatus; ac proinde tum solum excernitur, cum nulla facta est conceptio. Quod verò passim quidam effectus menstruo sanguini attribuuntur, isque stirpes enecare, canes in rabiem agere, & alia plurima mala excitare dicitur, id non sanguini menstruo simpliciter attribuendum est, sed tum solum, cum subsistens corrumpitur, aut dum alij vitiosi humores ei admiscantur, & aliunde prauam qualitatem concipit. Solet enim natura de hominis salute sollicita humores vitiosos, si qui praeter naturam in corpore cumulantur, per hanc viam vna opera expellere, de quo plura *quest. 2.*

*Quando
menses
incipiant
fluere?*

Erumpunt autem menses plerunque post secundum septenarium, id est, annum decimum quartum, & tum magnae in corpore mutationes fiunt, pubes erumpit, mammae intumescunt, foeminae Veneris stimulos sentire & iuuenes amare incipiunt, sanguisque abundans venis amplius contineri non potest, sed per vteri venas erumpere incipit.

*Quādiu
fluant?*

Durat autem ille fluxus plerunque vsque ad septimum septenarium, & post quinquagesimum annum ut plurimum subsistit, quia tum calor innatus imminuitur, nec tantam amplius sanguinis copiam generat, sed tantum solum, quantum ad corporis nutritionem sufficit. Nonnullis tamen mox à duodecimo anno menstrua fluere incipiunt, (noui etiam, quibus vndecimo fluxerunt menses, & ex plerunque salaces sunt) censenturque tales esse vitae breuioris; & quibusdam ad sexagesimum annum perdurant: aliis contra vix decimo septimo, vel decimo octauo anno fluere incipiunt, quae longeviores ha-

bentur,

bentur, aliis etiam citius ſubſiſtunt: pro naturarum & vi-
ctus varietate. Rarum eſt, quod refert Guil. Fabricius,
Cent. 2. obſeru. 61. nimirum cuidam ſanguinea robuſta &
morbis parum obnoxia, ſterili tamen, menſtrua ad an-
num uſque ſeptuageſimum octauum ætatis ordinatè pro-
fluxiſſe: eoque anno cum inordinatius prodire incipe-
rent, eam in febrem continuam incidiſſe, & materia in-
trus ſiniſtrum depulſa, inflammationem & gangrenam
ibi excitatam fuiſſe, è qua paulò poſt è vita diſceſſit. Qua-
le quid quoque obſeruauit CL. Dn. D. Gregorius Hor-
ſtius, qui vidit nobilem foeminam, quæ annum circiter
ſeptuageſimum tertium agens ſtatis temporibus ordina-
rio menſtruorum fluxu laborauit, vt refert Guil. Fabri-
cius, *Cent. 4. obſeru. 63.* Vbi & aliam hiftoriam refert Vir-
ginis cuiuſdam Duſburgenſis, cui cum ab anno quin-
quageſimo ætatis ceſſaſſent menſtrua, circa annum ſep-
tuageſimum demum menſtrua ſuperuenerunt, & tribus
ordinariis menſibus recurſum habuit, poſtea ceſſarunt,
quæ etiam poſt euacuationem illam quaſi reuiuifcens, ad
centeſimum ferè ætatis annum peruenit.

Non autem ſtatim & ſingulis diebus quicquid ſan- *Qua pe-*
guinis ſuperflui collectum eſt, euacuatur, ſed congeri- *riodo*
tur, donec naturæ copia moleſtum ſit, & ſingulis menſi- *fluant?*
bus expellitur, & menſis vnus ſpatio tantum iterum col-
ligitur, quantum antea profluxerat. Si enim ſingulis die-
bus id, quod ſuperfluum eſt, euacuaretur, ſordidum hoc
eſſet, & perpetuam moleſtiam foeminis pareret, & uiris
eas ingratas redderet, minùſque etiam conceptioni aptas,
cum uterus iſta de cauſa lubricus & impurus ſemen
non facilè contineret, ſanguiniſque præſentia ſemen re-
ceptum mox corrumpetur. Occurrit tamèn & hic ali-
qua varietas, neque omnibus eodem exactè termino men-
ſes fluunt, ſed ad minimum inter vnã & alterã pur-
gationem viginti & duo dies intercurrunt, ad ſummum
autem triginta, intra quos terminos fluxus naturalis va-
riè fieri poteſt. Fertur quoque vulgò, iuniores Luna cre-
ſcente, adultiores iam foeminas Luna decreſcente pur-
gari, vnde verſus;

Luna vetus vetulas, iunenes nova Luna repurgat.

Verum id experientiae non semper respondet.

*Spatium
fluxus
mēstrui.*

Spatium etiam, quo fluunt, non in omnibus idem est. Quibusdam enim solum per dies duos fluunt, idque tempore Hippocratis familiare fuit, quibusdam per tres, quatuor, quinque & plures, in iis nimirum, quae magnum hepar habent, atque in otio viuunt, & genio indulgent, & cibos boni succi largius comedunt, ac propterea multum sanguinis cumulant, ita ut quibusdam fluxus ad duodecimum diem extendatur. Verum id vix secundum naturalem foeminarum conditionem accidit, sed praeter-naturale est, aut certe foeminarum, quae otio sunt deditae, & gulae indulgent, & sunt tales foeminae fere morbo-sae vel steriles. Contra eae, quae calidioris temperamentum sunt, & viragines, breviori tempore purgantur; sicut & eae, quae obesiores sunt, angustioresque venas habent, cum in iis sanguis in adipem absumatur; sicut & illae, quae tenui victu utuntur, & multum exercentur. Et quidem fluunt menses nunc continenter ac confertim, ut fluxus paucis diebus absoluitur, interdum vero paulatim, ita ut fluxus quandoque intermittat, & ita pluribus diebus protrahatur.

Quantitas.

Quantitas sanguinis, qui effluit, ut Hippocrates docet, est ad duas heminas, seu sesqui libram, aut duas fere libras. Quae tamen quantitas in omnibus foeminis non observatur, sed pro ratione temperaturae, aetatis, victus, variat. Nam iuniores, & cum purgari incipiunt, minus purgantur: postea quantitas ad aetatis usque florem augetur: florente aetate aequalis permanet: aetate declinante iterum paulatim minuitur, donec tandem plane subsistat. Ideoque ea menstrui quantitas naturalis est, quae aetati, temperaturae, vitae generi competit, eaque ex eo cognoscitur, quod post menstruum fluxum neque corporis gravitas aliqua, neque virium debilitas relinquitur.

Qualitas.

Qualitatem quod attinet, sanguis hic dum recte sese habet: neque nimis tenuis, neque nimis crassus esse debet. Iunioribus tamen tenuior effluit, & loturae carniū recens mactatarum similis est: Senibus crassior & nigrior.

in ætate florente medio modo ſeſe habet. Odorem nulum habere debet: color debet eſſe ſimilis colori ſanguinis è venis animalis recenter iugulati, vel è vena ſecta prodeuntis, floridus & viuidus, in bilioſis tamen eſt flauior, in pituitofiſis ſubalbicans, in melancholicis ſubniger. Debet etiam ſanguis abſque vilo graui ſymptomate exire. Quæ verò fœminæ ante vel in menſium fluxu graui ſymptomata patiuntur, in iis menſes ſeſe rectè non habent.

Vix, per quas ſanguis euacuatur, venæ vteri ſunt, ex-
que duplices à duplici ramo ex vtroque laterè vno ſper- Locus.
matico ſeu præparantium vaſorum altero hypogaſtrico
ortæ, vt ita ab omnibus corporis partibus tam ſuperio-
ribus, quàm inferioribus ſanguis ſuperfluus euacuari
poſſit. Vena enim, quæ à ſpermaticis oritur, à ſuperiori-
bus deſcendit, & per vniuerſum vteri corpus diſpergi-
tur, maximè tamen per fundum. Altera, quæ à ramo hy-
pogaſtrico oritur, ab inferioribus per latera ceruicis ad
mediũ vterũ aſcendit, & partim per ceruicem, par-
tim per fundum diſſeminatur, & cum ſuperioribus per
anastoſes coit. Quæ verò ab hypogaſtrico ramo pro-
deunt, maiores ſunt iis, quæ à ſpermaticis deſcendunt.
Et per huius ramos inferiores, qui ceruici vteri inferun-
tur, in mulieribus quibuſdam plethoricis, quæ primis
menſibus copioſiorem ſanguinem, quàm pro fœtus nu-
tritione opus ſit, generant, aliquid ſanguinis interdum
primis menſibus euacuari cenſent, cum os vteri, ſecun-
dum *aphor. 51. ſect. 5.* tũ clauſum ſit. Negat tamen id
Adr. Spigelius, *de hum. corp. fabr. lib. 8. cap. 19.* neque os
vteri planè claudi, ſed *ſupprimere*, id eſt, conuiuere ſal-
tem putat. Atque ex his menſtrui fluxus naturalis con-
ditionibus facilè colligere eſt, qui fluxus præter natu-
ram ſint, & quæ circa menſium fluxum accidant ſym-
ptomata.

Q V Æ S T I O I.

An mulier concipere poſſit, cui nunquam menſes fluxerunt.

Equidem ſupra diximus, menſtrum ſanguinem etiam
nonnullis florem appellari, & quidem ideò, quod ſicut

*An mu-
lier cõci-
pere poſ-
ſit, cui
nunquã
fluxerũt
menſes?*

flores fructus præcedunt, neque arbores fructum ferunt, nisi antea floruerint : ita etiam foemina non concipiant, nisi prius menses fluxerint. Et sanè plerumque hoc accidit, imò à nonnullis etiam statuitur, foeminas concipere non posse, nisi prius menstrua fluxerunt, & foemina, quæ mensibus carent, plerumque steriles sunt. Obseruatum tamen etiam, quasdam concepisse, quibus menstrua nunquam fluxerunt. Scribit enim Guainerius, *tract. de ægritud. matric. cap. 2.* se adolescentulam prægnantem in cura habuisse, quæ nunquam menstrua passa erat; & aliam quoque plures partus edidisse, cui menstrua non fluxerant. Et Brassauiolus, *ad aphor. 36. lib. 5. Hippocratis*, refert, se nouisse plures mulieres, quibus nunquam menses fluxere, & tamen fuerint maximè sanæ & robustissimæ. Et Rondeletius, *meth. curand. morb. cap. 24.* scribit. Mulierem quandam Montisbani nunquam menstrua passam fuisse, & tamen peperisse duodecies. Et Trincauellius, *lib. 10. cap. 3. de art. curandi part. hum corp. aff.* refert, se nouisse foeminam Illyricam robustissimam, habitu, figura corporis similimam viro agili & expedito, quæ nunquam per menses purgabatur, & tamen semel peperit. Et Laur. Ioubertus, *populor. error. lib. 2.* narrat, Tholosanam quandam foeminam vtriusque sexus foetus decem & octo enixas fuisse, sine mensium profluuiio. Et Varcellus Donatus, *de histor. med. mirab. lib. 4. cap. 23.* scribit, se nouisse mulierem viraginem, quæ nunquam purgationes menstruas habuit, & tamen bis peperit. Referunt etiam mulieres Indicas mensibus carere. Similiter narrat Guil. Fabricius, *centur. 5. obseru. 41.* se nouisse quandam foeminam, quæ sibi sanctè affirmavit, se nunquam fluxu menstruo laborasse, tùm durante virginitate, tùm etiam in ipso matrimonio, in quo tamen septem liberos feliciter peperit, in puerperio quoque lochia exigua habuit. Fuit autem illa ab ipsa iuuentute semper robusta, valida, morbisque parùm obnoxia.

Cur qua-
dam foe-
mine me-
sibus ca-
reant, &
tamen
pariant

Causa verò huius rei est, quod tales foeminae sunt vel natura calidiores, ut Indicae, & viragines quædam, vel laboribus magnis exercètur, & hinc sanguinem superfluum

non generant, & quidem si non plus eius generatur, quàm quòd alendo corpori sufficiat, planè steriles sunt. Si verò aliquid quidem abundat, quod ad corporis nutritionem non requiratur, tanta tamen eius copia non est, ut natura eum in corpore ferre non possit, quem postea uterus, ubi concepit semen, ad foetus formationem ad se trahit. De qua re etiam infra, cap. 2. de sterilitate, dicetur.

QVÆSTIO II.

An sanguis Menstruus solum Quantitate sit superfluous, an verò etiam Qualitate vitiosus?

Multorum ea est sententia, sanguinem Menstruum non solum quantitate superfluum esse, sed & qualitate, & quidem manifesta & occulta. Manifesta qualitate peccare probant primò, quòd non sine molestia & mordacitate exeat, deinde quia contactu huius sanguinis virile membrum in coitu cum foemina, quæ menstruo laborat, excorietur. Occulta verò qualitate peccare & venenatum esse sanguinem menstruum, probant ex operationibus & effectibus sanguinis menstrui, quòd scilicet tempore, quo menstrua fluunt, vapor, qui è corpore exhalat, specula inficit, & corrumpit, eboris nitorem obscurat, vina corrumpit; ipse sanguis menstruus, vel vrina sanguine menstruo infecta si in plantas incidat, eas enecat; à canibus linctus eos in rabiem agit, ab hominibus haustus epilepsiam, lepram, maniam & alios morbos parit; gravidæ ventri illitus abortum conciliat, vel sterilitatem inducit. In ipsis etiam foeminis retentus multa mala, uteri suffocationem, vertiginem, lypothymiam varios dolores, in foetu etiam edito variolas & morbilos, aliasque cutis affectiones & foeditates excitat.

Alij contra sanguinem Menstruum qualitate peccare negant, & saltem copia excedere statuunt; cum si qualitate peccaret, imprimis si venenatus esset, integro mense citra damnum in venis mulieris contineri non posset; & imprimis foeminas enecare deberet, si præter solitum retineretur, cum tamen foeminæ multæ, quibus menstrua satis diu retinentur, mediocri valetudine utantur. Præ-

An sanguis Menstruus etiam qualitate sit superfluous?

terea cum ex sanguine illo postea retento foetus formetur & nutriatur, nec non ex eo lac, quo infans alitur, generetur, non credibile est, eum insignem aliquem qualitatum excessum habere, multò minus venenatum esse.

Mihi probabilior videtur posterior sententia etiam antea proposita, nimirum sanguinem menstruum sua natura saltem copia peccare, non qualitate, seu manifesta, seu occulta. Si tamen vitiosi humores in corpore cumulentur, eos cum sanguine menstruo euacuari, eique permisceri, aut si sanguis menstruus in corpore præter naturam retineatur, & corrumpatur, præcipuè si vitiosos humores admixtos habeat, graua symptomata inducere. Nam primò ipsa Naturæ intentio hoc docet. Cum enim primarius finis, cur hic sanguis superfluous in foeminis generetur sit foetus formatio & nutritio, & lactis ad alendum foetum generatio: nullo modo vero consentaneum est, naturam tale quid vitiosum, imò venenatum pro foetus formatione & nutritione generare. Deinde & aliæ rationes pro ista sententia adductæ idem probant. Quomodo enim si vitiosus, imò venenatus est, poterit sine damno mensis spatio cumulari, & imprimis paulò ante fluxum, vbi eius maxima copia cumulata est, non grauissima symptomata inducere? Nam si è corpore effusus tot, quæ à prioris sententiæ patronis allegantur, & tam graua mala inducit, cur non idem in corpore præstaret?

Ad ea verò, quæ pro contraria sententia afferuntur, facile responderi potest, si, vt supra dictum, statuatur, illos omnes effectus, qui sanguini menstruo adscribuntur, ei non, quatenus talis, competere, sed quatenus illi aliquid vitiosum admiscetur, vel quatenus retentus corrumpitur, & alienam naturam induit. Cum enim Natura singulis mensibus sanguinem istum superfluum expellere soleat, de hominis salute sollicita, si quid humoris vitiosi in corpore sit collectum, id per eandem viam euacuat. Quia verò paucae sunt foeminæ, quæ exactissima sanitate fruuntur, & in quibus non vel in viscere aliquo intemperies & debilitas est, vel quæ non in victu aliquando delin

delinquant, non mirum est, raras esse foeminas, in quibus sanguis menstruus sit purissimus. Si quis autem obiceret, raras esse foeminas, quæ exactissima sanitate fruantur, & quæ non subinde aliquos vitiosos humores cumulent, ac proinde, si à vitiosis humoribus permistis fierent tales operationes mirandæ & veneficæ, quæ fuerunt recensitæ, & sanguinem istum foetui damnum allaturum, & lac futurum vitiosum; cum tamen lac optimum alimentum foetui præbeat, præterea etiam iis, in quibus menses subsistunt, gravissima symptomata illaturum: ad id respondendum censeo, istas, quæ interdum observantur, operationes mirandas sanguinis menstrui non à vitiosis humoribus, v. g. bile, pituita, melancholia provenire, sed istos humores saltem aliquam molestiam in evacuatione hac excitare; graviore verò illos effectus ab iis non provenire; cum si ab iis provenirent, etiam in gravidis & lacte, & iis, quibus menses suppressi sunt, animadvertenterentur, sed ab utero saltem ortum habere. Uterus enim peculiarem & admirandum vim habet, qua & Venerem appetit & humores variè mutat. Credibile ergo est, si quid humoris vitiosi sit in utero, id à sanguine per uterum fluente elui, & sanguinem aliàs etiam bonum inde inquinari; imò ab utero, cuius proculdubio vis generationi dicata, qua & Venerem appetit, & semen generat ac effundit, eo tempore, quo menses moveri solent, simul excitatur, sanguinem illum aliquomodo alterari, eique alienas qualitates imprimi. Cum verò sanguis, qui in suppressis mensibus in corpore detinetur, & qui lacti materiam præbet, impressionem illam non acceperit, effectus etiam illi perniciosi ab eo provenire non possunt.

Q V Æ S T I O III.

Quomodo locus Aristotelis 7. de hist. animal. cap. 2.

sit intelligendus.

Menses nunc continenter, & ἀσφύς seu confertim fluere, ut fluxus iste paucis diebus absolvatur, interdum verò paulatim, ita ut fluxus quandoque intermit-
tat, & ita pluribus diebus protrahatur, supra dictum:

Quod

Quod etiam docuisse videtur Aristoteles, dum 7. *de hist. animal. cap. 2.* scribit : καὶ ταῖς μὲν συνεχῶς καὶ ἑκατοὶ ὀλίγαις, seu vt Gaza legit ὀλίγαις, τὰ κατὰ μὲν ἰσὺς φοιτᾷ : παρὰ μὲν δὲ τρίτοις ταῖς παύσαις, id est, *continenter singulis mensibus raro, vel paucis, menses fluunt : mense verò tertio plerisque.* Quem locum cum ita verterint vulgò, & acceperint, quod paucis mulieribus singulis mensibus menses moueantur, plurimis autem intermisso vno mense, id est, tertio quoque mense ; id verò non solum Galeno atque aliis autoribus, sed & ipsi experientiæ repugnet, cum certum sit è sexcentis foeminis vix vnā demum tertio mense purgari: multum in loco hoc explicando se torserunt, & varias eius interpretationes & conciliationes autores quasiuerunt. Albertus Magnus, *de animalib. lib. 9. cap. 2.* inuertit Aristotelis sententiam, & plurimas foeminas singulis mensibus, paucas tertio quoque purgari scribit; sed id sine vllius exemplaris Græci fide. Neque id etiam experientiæ respondet, quasdam tertio saltem mense purgari. Mercurialis, *lib. 5. variar. lect. cap. 2. & 4. de morb. mulier. cap. 1.* hoc modo Aristotelem defendere conatur, dum statuit, in versione Latina malè συνεχῶς vocabulum omissum esse, sensumque Aristotelis hunc esse : paucas mulieres singulis mensibus aceruatum & copiosè, plurimas autem tertio mense aceruatum & copiosius purgari. Verum Mercurialem reprehendit Massarias, primò, quod vocem συνεχῶς malè reddiderit; cum συνεχῶς non aceruatum vel copiosius ; sed continenter significet. Deinde, quod falsum sit sua quidem sententia, paucas mulieres singulis mensibus aceruatum, plurimas verò tertio mense copiosius purgari. Idem Massarias, vt Aristotelem à tam manifesto errore defenderet, si modò defendi posset, duplicem reponsonem affert. Prima est, sententiam Aristotelis suo tempore veritatem habuisse, quo mulieres moderata victus ratione vsæ sunt, & admodum sobriè vixerunt. Secunda est, sententiam Aristotelis veram esse, non de menstruis generaliter, sed de prima mensium eruptione, quæ non videtur ita continenter singulis mensibus euenire : cum principio raro eueniat ; vt

exactè ſingulis menſibus periodum fluxus iſte obſeruet. Sed quod ipſe ſuſpicatur, fortasſe neutram reſponſionem difficultatem hanc ſoluere, id omninò verum eſt. Neque enim ab Hippocrate, vel aliis Phyſicis aut Medicis annotatum, olim aliam fluxus menſtrui rationem fuiſſe in foeminis, quàm nunc eſt. Quod verò de primo menſium fluxu hic locus accipiendus ſit, ſine vlla ratione & cauſa dicitur.

Verùm enim verò diſputatio potius de verſione, quàm de verbis Ariſtotelis eſſe videtur, & proximè ad ſenſum Ariſtotelis accedit Mercurialis, qui rectè notat, in verſione Latina vocabulum *συνεχῶς* omiſſum eſſe. Senſus enim in Græco hic eſſe videtur. Rarò ſeu paucis foeminis ſingulis menſibus continenter & ſine vlla intermiſſione menſtrum fluxum fieri, ſed id accidere plerique tertio menſe. Neque deeſt huius rei ratio. Cum ſecundum anni quadrantes non levis in humoribus mutatio fiat. Et genuinum hunc eſſe verborum Ariſtotelis ſenſum, mox ſequentia verba docere videntur, ubi τὸ *συνεχῶς* explicat per *ἀθρόως*, & *κάθαρσιν ἀθρόω*, ſeu purgationem confertim factam, *ὀλίγον χρόνον*; nimirum δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας. fieri dicit; Purgationem verò, quæ non ſit continenter, *κατ' ὀλίγον*, paulatim fieri docet, eamque *πολλὰς ἡμέρας* fieri ſcribit. *Κάθαρσις* enim *ἀθρόα*, ſeu confertim facta euacuatio paucis diebus, duobus nimirum vel tribus diebus, abſoluitur; quæ verò non continenter, ſed paulatim fit, in plures dies protrahitur. Locus ita ſe habet: *Ὅσαι μὲν ἐν ὀλίγον χρόνον γίνεται, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀπαλλάττουσι ῥᾶον: ὅσαι δὲ πολλὰς, χαλεπώτερον. πορεύσι γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς αὐτὰς. ταῖς μὲν γὰρ, κατ' ὀλίγον, ταῖς δὲ, ἀθρόα ἢ κάθαρσις γίνεται. καὶ τὸ σῶμα βαρύνεται πάσης, ὥς ἂν ἐξέλθῃ.* Id eſt, Facilius ergo agitur cum iis, quibus brevi tempore, hoc eſt, biduo aut triduo profluunt, ſed quibus longum protrahitur, difficilius: Laborant enim id temporis, Aliis namque uniuerſim hæc purgatio fit, aliis paulatim. Attamen omnibus corpus grauatur, quamdiu effluat humor. Quam explicationem ſi quis probare non velit, metuo, ne & hic nobis accidat, quod ſæpe accidere ſolet, vt præſupponamus, *magnos*

magnos viros nihil falsi proferre potuisse, & in soluen-
dis eorum erroribus frustra laboremus. Si enim, quod
evidentia verborum penè persuadere videtur, Aristote-
lis mens est; continenter & singulis mensibus paucas fœ-
minas purgari, plerâsque, verò tertio demum mense, fal-
sum id est, & experientia aliud docet.

~~~~~

C A P V T II.

De Mensibus nimis maturè fluentibus.

*Menses
nimis
maturè
fluentes.*

Tsi, vt modò dictum, menses primò post annum de-
cimum quartum, nonnullis etiam mox circa duo-
decimum naturaliter fluant: tamen obseruatum est, non-
nullis etiam multò citius fluxisse. Monstruosum ferè est,
quod Albertus Magnus, *ad lib. 2. Phys. Aristot.* refert,
puellam quandam natam fuisse, vberibus pendentibus,
& cum pilis in inguine, & sub axillis, quæ etiam patie-
batur mensium fluxum: vt & illud, quod hisce diebus
Berolini puellæ vndecim dierum humor quidam sangui-
neus per pudenda effluit, vt ad me CL. Dn. D. Martinus
Vveisius perscripsit. Hercules Saxoniâ verò vidit Vene-
tiis puellam, quintum annum agentem, quæ singulis men-
sibus modicè expurgabatur: & Ioh. Schenckius ex rela-
tione D. Iacobi Suteri scribit, vxorem Vlrici Negelin.
victoris Friburgensis in Brisgoia, puellam peperisse, quæ
statim atque quintum annum exegit, menstruo fluxu,
eoque ordinato laborare cepit. Et Fernelius, *lib. 6. pathel.
cap. 16.* puellæ octauo ætatis anno menstrua fluxisse, re-
fert. Sed hæc omnia rara sunt; & proculdubio proue-
niunt è tali corporis constitutione, quæ sanguinis co-
piam nimiam maturè generat & tales plerumque bre-
uioris vitæ sunt: Vndecimo verò ætatis anno fluere non
ita rarum est, & ipse noui aliquot, quibus id accidit, sed
plerumque tales sunt salaces.

~~~~~

C A P V T III.

De Mensium defectu & suppressione.

*Mensium
defectus.*

Alias circa mensium fluxum varia accidunt Sympto-
mata. Et quidem cum mensium euacuatio vteri
actio

actio sit, ut aliæ actiones, ita & hæc actio seu euacuatio vel tollitur, vel minuitur, vel nimia est, vel deprauatur. Tollitur in mensium defectu & suppressione: minuitur in mensium paucitate: augetur in mensium stillicidio, & eorum nimio fluxu: deprauatur, cum menstrua sunt difficilia, vitiosa, inordinata, tardantia, per aliena loca excernuntur, quod & fluor muliebris pertinet. De quibus ordine dicemus. Et primò quidem accidit interdum, ut nonnullis menses nunquam fluant, è quibus alias steriles fuisse, alias etiam concepisse compertum est, ut *cap.* præcedente dictum: & ex iis nonnullæ integra valetudine fruuntur, aliæ vitam ærumnosam agunt, & morbis ac symptomatibus variis vexantur. In prioribus causa non est in utero solo, sed in toto corpore, qualis habitus est viraginum, & ut refertur, etiam Indicarum mulierum, quæ nimirum habitu corporis sunt solido & compacto, colore corporis fusco, pectore & humeris latis, voce graui, corpore hirsuto, in quibus talis corporis temperies est, ut totus sanguis in partium corporis alimentum absumatur, & nihil superflui relinquatur: In posterioribus verò sanguis superfluus generatur, uteri tamen ea est constitutio, ut is per eum nequeat euacuari, ideoque in corpore retentus varios morbos ac symptomata excitat.

Sæpe etiam accidit, ut nonnullis nimis tardè fluant, *Mensium* & fluxus ad decimum octauum vel vigesimum annum *suppres-* differatur. Quibusdam verò menses, qui antea fluxe-
sio. runt, subsistunt aliquandiu, etsi neque grauidæ sunt, neque lactent (his enim naturaliter subsistere solent) & quidem interdum satis diu, ut compertum sit, quibusdam triennium, quibusdam quinquennium, septennium menses non fluxisse, & tamen postea reuocatos esse. Est nimirum mensium in foeminis defectus & suppressio sanguinis menstrui præter naturam retentio, ob eius vitium, vel viarum angustiam.

Causæ.

Deficiunt enim menses vel quia sanguis superfluus, *Causæ.* qui singulis mensibus euacuetur, deest; vel quia, licet addit,

adlit, supprimitur, quod vitium in specie nonnulli mensum suppressionem appellant.

Sanguis autem, qui menstruo spatio euacuatur, deest, vel quia non generatur, vel quia genitus dissipatur, absumitur, aut in alios usus conuertitur. Natura enim de Individui conseruatione magis sollicita, quam de speciei propagatione, si sanguis non abundet, eum in Individui conseruationem absumit, & nihil ad vterum mittit.

Non generatur sanguis ob causas Internas quidem, ob ætatem iam senilem, vel frigidiorē corporis constitutionem, vel partium principum, imprimis epatis & cordis, vt & ventriculi intemperiem frigidam, aut alios morbos, qui sanguinis generationem prohibere possunt, quales etiam sunt febres, quæ viscerum temperiem lædunt: Externas verò, vt in ediam, & cibi ac potus sufficientis defectum. Quò referri potest & crebra sanguinis, præcipue è venis superioribus, euacuatio, fonticuli etiam plures, qui & ipsi aliquid de sanguine absumunt, vt & vlcera diuturna. Absumitur verò vel in alios usus conuertitur, non solum in ætate ante pubertatem, vbi sanguis in augmentum corporis absumitur, sed & in gravidis, in quibus sanguis in foetus nutritionem & augmentum absumitur, vt & in lactantibus plerisque in quibus sanguis in lac conuertitur. Compertum tamen est, etiam quibusdam gravidis & nutricibus menses ordinatè fluxisse: quod procul dubio accidit, cum sanguis copiosior vel natura, vel ex victu pleniorē generatur. Præterea absumitur sanguis in temperatura corporis calidiorē & sicciore, vnde viragines quædam mensibus destituuntur, vt & saltatrices. In pinguibus quoque & obesīs sanguis ille superfluous in pinguedinem conuertitur. Vnde Hippocrates & Galenus monent, quod corpora & gracilia & obesa aut planè menstrua euacuatione carent, aut exiguam habent: in quibus etiam irritō conatu, stantibus hisce causis, in mensuris prouocandis laboratur.

Morbi autem, qui sanguinem absumunt, sunt calidi & sicci, vt febris hectica, putrida, ardentes vel diuturnæ: symptomata; euacuaciones nimix per quamcūque partem
facta.

factæ. Quædam tamen ex his causis non solum sanguinem, qui genitus est, absumunt, verum etiam faciunt, ut paucus, & qui nec corporis nutritioni sufficiat, generetur. Itaque in febribus & similibus morbis, quæ epar debilitant, sanguinemque ab eo generatum in toto corpore absumunt, non solum nihil sanguinis superflui, quod singulis mensibus euacuetur, redundat, sed etiam ob eius defectum nutritio læditur, & corpus emaciatur: Ideoque ij errant, qui in talibus casibus menstrua prouocantia exhibent; cum sanguis, qui euacuetur, non adsit.

Externæ verò & euidentes causæ sunt exercitia atque labores nimij, cura, moeror, terror: Quæ tamen posteriores causæ defectus menstruum sunt, non solum, quia sanguinem absumunt, sed etiam, quia cum refrigerant, corrumpunt, calorem innatum absumunt, & ad viarum obstructionem faciunt. Ita refert Hippocrates, 6. *epid. sect. 8. in fine*, Abderis Phaëtusam Pythei coniugem antea per iuuentutem fecundam fuisse, viro autem eius exulante diu menses defecisse, ex quo postea dolores & rubores ad articulos exorti sint. Quæ ubi contigerint, tum corpus virile, tum in vniuersum hirsutum esse redditum, barbamque esse enatam, & vocem asperam redditam. Sed cum omnia, quæ ad menses deducendos facerent, tentassent, non profluxisse, verum haud ita multò post vita functam esse. Idem quoque in Thaso Namysia, Gorgippi coniugi contigisse. Omnibus autem Medicis, cum quibus etiam collocutus fuit Hippocrates, vnicam spem adesse visam esse, ad muliebrem naturam reduci posse, si menses secundum naturam procederent. Verum etsi omnia molirentur, huic prodire non potuisse, sed paulò post mortuam esse. Idem plurimis aliis foeminis accidisse obseruatum, quæ ob vehementes animi affectus mensium fluxu aliæ per aliquot menses, aliæ per omnem vitam priuatæ sunt. Faciunt huc & balnea ac æstuaria, si iis se foeminæ fluentibus vel fluxuris menstruis committant. Cum enim sudores copiosos prouocent, non solum sanguinem versus ambitum corporis rapiunt, sed & serosam eius partem, quæ imprimis fluxibili-

*Suppres-
sionis pro-
priè di-
ctæ caus-
sæ.*

liratem ei præstat, absument. Suppressionis autem mensium propriè dictæ causa est viarum, per quas sanguis effluere debet, angustia, aut mala conformatio. Non autem dicemus hic de vteri clausura, ob quam etiam sanguinis menstrui effluxus impeditur, de qua supra, *part. I. sect. I. cap. 3.* dictum, sed de ea solùm angustia, quæ tantùm in vasis est, sanguinem hunc evacuántibus. Et quidem plerumque vasa, quæ sunt in ipso vtero, angustiora redduntur. Quibus autem de causis angustia vasorum vteri fiat, alij aliter docent. Plerique ex Avicenna dispositiones, quas sequitur vasorum vteri angustia, septem recensent. Prima est multitudo pinguedinis in omento, ob quam vasa vteri comprimantur. Secunda est tumor, ob quem eadem vasa itidem comprimantur, & angustiora reddantur. Tertia, clausura vasorum à carne vel membrana aliqua annata. Quarta est cicatrix post vlcera vteri relicta. Quinta vteri situs vitiat, & hinc facta cervicis vteri contorsio. Sexta condensatio substantiæ totius vteri. Septimà coalescentia vasorum vteri, ob abortum frequentem. Verùm cum è Galeno *de caus. morb. cap. 7.* constet, causas angustia meatuum seu vasorum esse obstructionem, constipationem, coalescentiam, compressionem & subsidentiam, etiam ex iis causæ angustia vasorum vteri petendæ.

*Obstru-
ctio.*

Frequentissima angustia causa hic est obstructio ab humoribus crassis & viscidis. Nonnulli equidem hoc causæ genus in duo diuidunt, docentque, menstrua supprimi vel ratione vasorum, vel ratione humorum, dum scilicet ij crassi viscidi & lenti sunt. Verùm res eodem redit. Nam ij ipsi humores obstructiones vasorum vteri pariunt, & sibi ipsis vias præcludunt. Sanguinis verò copia suppressionis mensium causa vix esse potest; cum venæ hæ satis latæ & amplæ sint, vt sanguini etiam copioso exitum præbere possint. Et quidem crassities hæc & visciditas est vel in ipso sanguine, quando is nimis frigidus & crassus generatur, vel sanguini bono humores excrementitij, pituitosi scilicet & melancholici, permiscen-
tuntur,

runtur, eas obstruunt. Atque hæc frequentissima, ut dictum est, menstruorum suppressorum causa.

Generantur autem humores & sanguis crassus ex vetriculi, epatis & lienis frigidityte, & alimentis crassis & viscidis, ut & frigida aqua potu, præcipue tempore menstrui fluxus sumtis. Ita refert Galenus, *lib. de venæ sectione aduersus Erasistrat.* sua tempestate mulieres quasdam Romanas, cum frigidissimam ex niue potarent, nullo pacto purgatas aut diminute purgatas fuisse. Ideoque ad hanc causam omnia, quæ crassum sanguinem generare, vetricque venas obstruere possunt, pertinent. Et cum sanguinis tempore menstrui fluxus maior sit impetus, quam alias, si foemina, & virgines præcipue, tempore, quo fluunt, cibis crassis & minus commodis vtantur, facile in suppressionem mensium incidunt. Referunt tamen huc nonnulli etiam vteri calidam Intemperiem, ob quam humores subtiles & acres dissipentur & absumantur, crassæ verò & terrestres partes relinquantur, aut ipse sanguis adustus in scirrhum, cancrum, & alios tumores conuertatur. Alij & siccam vteri intemperiem addunt, ob quam vasa vteri coarctantur, quæ contrahatur à febribus, quas foemina primis ætatis annis passa est.

Deinde fit angustia à constipatione, dum ipsius vteri *Consti-* corpus densius redditur, cuius vitij mentionem facit Galenus, *3. de sympt. caus. cap. 4. & 5. aphor. 28.* Et quidem vitium hoc interdum à primo ortu est, unde perpetuam mensium suppressionem parit, nisi quis accommodatis medicamentis longoque tempore vterum ad meliorem habitum transferat. Post ortum verò vteri substantiam duriores reddere possunt, intemperies frigida, sicca, calida & sicca.

Tertio fit angustia à compressione vasorum vteri, quæ *Compres-* fit à tumoribus vteri, imprimis scirrhus & induratione, & *sio.* vicinarum partium, ut intestini recti, vesicæ, grandioribus calculis, ut & vteri situ mutato. Nonnulli etiam addunt pinguedinem omenti nimiam. Possunt tamen etiam vasa constringi & coarctari ab externis causis, ut aëre frigido, sicco & aquilonio, lapsu in aquam frigidum, aut

aliàs mora in aqua frigida, præsertim si ista accidunt fluentibus mensibus. Tunc enim & venæ vteri constriunguntur, & humores densantur, ac in venis vteri retinentur, qui ibi hærentes crassescunt, & postea obstructions pariunt.

Coalescentia.

Quartò coalescentia fit à carne vel membrana aliqua vasis vteri obnata, vt & cicatrice, quod post vlcera accidit, vbi membrana interdum intus vtero obducuntur, aut post vlcera cicatrices relinquuntur, quæ sanguinis effluxum prohibent. Idem interdum post abortum frequentem accidit, post quem venæ illæ, quibus secundinæ adhærent, ita coalescunt, vt postea aperiri non possint. Subsidentia hic locum non habet: nisi quis ad subsidentiam referre velit eam obstructionem, quæ fit à medicamentis adstringentibus & siccantibus, quibus ea interdum vtuntur, quæ virginitatem, quam non habent, venditare volunt. Ab eiusmodi etiam adstringentibus venæ vteri ita roborari & constringi possunt, vt sanguinem affluentem non suscipiant.

Tandem suppressorum mensium causa potest esse malæ vteri conformatio, etiam præter clausuram vteri, ita vt uterus vel vasis illis sanguinem ad vterum ferentibus careat, vel ea malè conformata, aliò conuersa, aut contorta habeat, ita vt sanguis per ea effundi non possit; id quod accidit vel à prima conformatione, vel ex casu, percussione, aut morbo aliquo præcedente. Fernelius etiam huius causæ mentionem facit, dum scribit, se vidisse mulierem, cui ex hoc vitio nunquam vel menses vel aliud quicquid fluxit ab vtero, & nihilominus bene habita prorsusque incolumis annos vixit circiter sexaginta. Verùm vix credibile est, saltem vteri conformationis vitio hoc accidisse; sed proculdubio sanguis superfluous non generatus fuit. Si enim sanguis superfluous in corpore generatus fuisset, eique exitus in vtero non patuisset, sine incommodo in corpore detineri non potuisset.

Menses adusti.

Nonnulli tamen peculiaris adhuc causæ suppressorum mensium mentionem faciunt; nimirum adustionis, cum

cum scilicet tempore hyberno foeminae incensos carbones ad frigus arcendum ventri inferiori subdunt, quorum calore uterus exurit, & incalescit, & menstrua exsiccantur, unde mensibus suppressis vterina strangulatio & similia mala oriuntur. Plura de causis videantur infra, *quest. 1.*

Signa Diagnostica.

Aut menstrua purgatio planè deficiat, ex ipsius foeminae relatione cognoscitur. Sunt tamen etiam signa, quibus, etsi menstruorum defectum fateri nolint foeminae, idem cognoscitur. Sunt enim plurima symptomata, prout ad hanc vel illam partem sanguis ruit, quae ex mensium suppressione oriuntur, quae eam faciliè indicant. Non tamen planè eadem sunt in virginibus & mulieribus. In virginibus enim sanguis suppressus per venas hinc inde vagatur, & obstructions parit, colorem corporis mutat, ac febres inducit, & praecipue febriculam illam, quae febris alba appellatur, & faciliè è facie agnosci potest, quod virgini menses non rectè fluant: in mulieribus verò magis ad vterum fertur, & vterinos morbos ac symptomata parit. Unde mulieres cibi fastidium, nauseam, vomitum, picam patiuntur; virgines verò raro ex mensium suppressione hisce malis corripiuntur: Maior enim est ventriculi cum vtero consensus, quam cum venis.

Sunt autem signa, quibus mensium suppressio cognoscitur, varia. Vnum proponit Hippocrates, 5. aphor. 39. dum scribit: *Si quae nec pragnans, nec puerpera est, lac habet, ei menstrua defecerunt.* Id tamen potius propter autoritatem Hippocratis creditum, quam vlla ratione confirmatum nonnulli censent, putantque, si ob causas morbificas menstrua retineantur, lac, quod foetus nutriendi gratia saltem generatur, produci non posse, & si quid tale in mammis appareat, id ichorem quendam subalbidum esse, quo non solum virginum, sed etiam virorum mammae interdum abundant. Verum non rationi adversum videtur, foeminas etiam non grauidas lac in mammis habere posse. Est enim venarum vteri & mammarum magnus consensus. Mammarum enim venae rectè ad latera

Signa.

An foemina non grauida lac in mammis habere possint?

sterni vtrinque descendunt , & thoracem egressæ deorsum per musculorum internam faciem procedunt , & vbi ad umbilici regionem peruenerunt, pluribus anastomosibus cum epigastricis venis vniuntur & coeunt. Oriuntur autem epigastricæ venæ ab externo ramo ilia-
co , à quo etiam hypogastricæ venæ , quæ ad ceruicem vteri fundumque feruntur , ortum habent. Itaque dum sanguini per vterum exitus non patet , per venas ita coeuntēs ad mammas faciliè ferri, atque in iis in lac mutari potest. De qua re plura infra , *sect. 3. cap. 1. quæst. 5.* dicentur.

Alius deinde aphorismus , nimirum *61. est in eadem sectione* , qui etiam signum quoddam suppeditare videtur , qui talis est : *Si mulieri purgationes non prodeant , neque horrore , neque febre superueniente , cibi que fastidium acci-
dat , prægnantem esse putato.* Innuere enim videtur hic aphorismus , si menses præter naturam foeminis supprimantur , horrorem inferre , ob materiæ vitiosæ in habitum corporis distributionem, febrem autem ob putredinem, quam sanguis suppressus concipit. Verùm non semper hoc accidit , sed tum solùm , cum in cacochymicis corporibus menstrua supprimuntur. Clarius hoc explicat, & plura signa addit Hippocrates , *lib. 1. de morb. mul.* Tertio, *inquit*, mense , post suppressa menstrua incipiunt sentire suffocationes & horrores, lumborum grauitatem , & quandoque febrim. Quod si suppressio diutius perseveret, iam illis obdurescit venter , vrina copiosior mingitur , cibi fastidium & vigiliæ ingrauescunt , ita vt inter dormiendum dentibus strideat. Et si adhuc retineantur , quinto mense his omnibus , & maximè doloribus vrgebitur grauius. Sed sexto mense insanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia sit , & animo linquitur , pituitam vomit , siti magna vexabitur , dolebunt partes ventris & pectinis , febris accedet, supprimenturque excrementa alui atque vesicæ , spina dorsi dolore vexabitur , & quasi balbutiet. Posthac autem intumescunt crura , pedes , venter , & vrina mingitur rubra, sanguineaque , & dolor totum occupat corpus,

pus, maximè collum, spinam & inguina, atque sic moriuntur, scilicet ex hydropè. Quæ eadem ferè signa habet Galenus, 8. de loc. aff. cap. 5. Accedit totius corporis gravitas, & lassitudo tensiva, dolor lumborum, colli & syn- tipitis, qui ad radices oculorum vsque extenditur, ob sanguinis retenti per totum corpus diffusionem. Imprimis verò hæc lassitudo crura & coxas detinet, propter venarum harum partium cum venis vteri consensum. Corpus in nonnullis, quibus menses diu substiterunt, fit viride, & vniuersum hirsutum; barbæque enascitur; & vox aspera redditur, cuius exemplum supra ex Hippocrat. 6. Epid. sect. 8. de Phætuſa Pythei coniuge retulimus.

Quia verò mulierculæ ex illicito concubitu gravidæ, *Discri-* seque pro virginibus venditantes graviditatem negare, *men sup-* & mensium suppressionem saltem accusare solent; & alias *pressionis* etiam multa signa gravidis & suppressione mensium la- *menſiū &* borantibus sunt communia, præsertim si menses, qui mu- *graviditate.* lierj fluere solebant, sint impuri & malis qualitatibus præditi: Medicus cautus esse debet; ne hac in re decipiat, & proinde qua ratione gravidæ mulieres ab iis, quæ suppressione mensium laborant, discerni possint, diligenter inquirendum. Possunt autem hoc modo discerni. Primo quod gravidæ plerunque nativum corporis colorem retinent; cum contra foeminæ suppressione mensium laborantes pallidæ sint; & foedo faciei colore: gravidæ etiam hilares sunt; & parum in animi pathematis mutantur; cum contra in suppressione mensium plerumque tristes sint. Secundo symptomata, quæ gravidis in principio accidere solent, indies paulatim mitescunt: contra verò in suppressione mensium quod diutius menses subsistunt & cumulantur, eò magis symptomata augentur. Tercio in gravidis motus & situs infantis tertio mense manu ventri admota percipi potest; quod non fit in suppressione mensium, in quibus tumor quidam oedematosus & durus, nec vtero semper respondens percipitur. Quarto iis, quæ gravidæ non sunt, os vteri non occluditur, aut cum quadam duritie occluditur, de quo Hip-

pocrates, 5. aphor. 54. Quibus os vteri durum est, iis arctetur necesse est.

*Signa
Causſa-
rum.*

A qua autem caussa mensium suppressio ortum habeat, sic distinguitur. Internas quod attinet, si sanguis vel non generetur, vel absumatur, id totius corporis, epatisque ac aliarum partium dispositiones consideranti, & omnia signa earum perpendenti facile patebit. Exempli gratia: An mulier obesa, vel habitu corporis calido & sicco prædita sit, & viraginem repræsentet, an verò grauem aliquem morbum passa sit, & omninò, quantus & qualis sanguis in corpore generetur, diligentem Medicum latere non potest. Sanguinem etiam ad vterum non mitti cognoscitur, quòd nulla circa vterum grauitas adest, neque dolor aut tumor: color verò corporis pallidus, & alia in partibus superioribus cacochymia signa, iecur aut lien obstructus.

Si ab obstructione venarum ortum habeat suppressio, quæ caussa frequentissima est, atque ea fiat à pituita viscida, præcesserunt causæ pituitam generantes, totius corporis torpor adest, color albus, pulsus rarus, vrinae sunt crudæ: si à melancholia sit obstructio, eius redundantis signa adsunt. Et cum ab obstructione malum est, instante tempore purgationis menstrua dolores in lumbis & partibus vteri vicinis percipiuntur, & si quid fortè effluat, mucosum, subalbidum, aut subnigricans est, & linteolis exceptum humorem peccantem facile indicat. Si vteri intemperies aliqua vasorum angustiam inducat, patet id ex signis intemperierum vteri supra propositis. Si à compressione sit vasorum vteri angustia, vteri vel vicinarum partium tumores adsunt, vel vterus suo loco excidit. Si à coalescentia sit suppressio, præcesserunt vlcera vteri. Si menses adusti sint, caussa ex foeminae relatione cognoscitur, & adsunt mensium suppressorum symptomata alia, sed ea cum caliditate coniuncta. Et omnino quæ caussa suppressorum mensium sit, non ita difficulter cognoscitur, si omnes causæ euidenter, quæ præcesserunt vel adsunt, diligenter considerentur, & an morbus aliquis in vtero, toto corpore, vel aliqua eius parte adsit,

per

per signa suo loco proposita, inquiratur. Externæ etiam causæ si quæ præcesserint, maloque huic originem dederint, ut frigida aqua potus, vel lotio in aqua frigida, vel frigidus aer admissus, ab ægra cognoscuntur.

Prognostica.

1. Suppressio mensium periculosum malum est, è quo *Prognostica* multa & grauiora oriuntur mala. Seu, ut Hippocrates, 5. *sticæ*. *aphor.* 57. scribit, si menses subsistant, accidunt ab utero morbi. Et quidem alia in ipso utero, ut tumores, abscessus, vlceres; sicut inflammationis colli matricis ex suppressione mensium exemplum habet Guil. Fabricius, *Centur.* 2. *obseru.* 62. vlceris, *ibidem obseru.* 63. inflammationis, gangrænæ & inde subsecutæ mortis, *obseru.* 64. sterilesque fiunt mulieres: alia in toto corpore, ut febres, febris alba, leucophlegmatia; alia in aliis partibus, ut ciborum fastidium, sanguinis vomitus, epate affecto hydrops, cardialgia, tussis, difficilis respiratio, lipothymia, ophthalmia, melancholia, capitis dolores, mania, arthritidis. Quædam & hirsutæ fiunt toto corpore, imò, quod memorabile, quibusdam barbam erupisse & viris similes eas factas obseruatum, ut de Phaëtusa refert Hippocrates, 6. *epid.* sect. 8. in fine. De quibus malis ex mensium suppressione ortis pluribus agunt Hippocrates, *de morb. mul.* Galenus, 6. *de loc. aff.* cap. 5. 5. *aphor.* 57. 3. *prohibet. text.* 31. *de Venæ sect. aduers.* Erasistr. cap. 1. & 3. Auicennas, lib. 3. *fen.* 21. *tract.* 3. cap. 36.

2. Quò diutius menses substiterunt, eò difficilior reuocantur; sæpe etiam nunquam reuocari possunt.

3. Cùm autem grauissima excitent sæpe symptomata menses suppressi, ut ex iis, quæ de signis & 1. *Prognostico* modo dicta sunt, patet, quò plura & grauiora sunt symptomata, eò malum est periculosius. Si tamen per aliam viam sanguis euacuetur, quod interdum accidit, minus læduntur, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 33. *Mulierum menstruis deficientibus sanguis è naribus profluens, bono est.* Modò non fiat sanguinis euacuatio per vesicam, quod nonnunquam obseruatum est. In vesica enim sanguis in grumos facile concreuit.

4. Imò tandem ex suppressione mensium mulieres moriuntur, id quod Phaëtusæ & Namyfiæ accidit, 6. *epid. sect. 8. sub finem*. Et quidem sæpe longo tempore cum mensibus suppressis vitam trahunt, si graviora symptomata absint, sicut Hippocrates, 4. *Epid.* refert, ancillam quandam redeuntibus mensibus, qui per septennium suppressi fuerant, sanitatem recuperasse. Si verò graviora simul adsunt symptomata, dolores vehementes, vigiliæ diuturnæ, animi deliquium, obtumescencia, tremor, paralytis, vteri suffocatio, febris, melancholia, varij tumores, citò moriuntur.

5. Pro ratione autem caussarum nunc facilius, nunc difficilius menses reuocantur, vel etiam planè non reuocantur. Obstructio curari potest, & eò quidem facilius, quò malum est recentius. Coalescentia curari non potest. Densitas verò & durities difficulter & non nisi longo tempore. Quid de compressione à tumoribus sperandum sit, ex iis, quæ supra, *part. I. sect. 2. cap. 7. de Vasorum vteri Angustia*, dicta sunt, patet.

6. Hippocrates equidem, *de morb. mul.* scribit: Si menses supprimantur sex menses, illos non amplius prouocari posse, & malum esse incurabile. Exstant tamen exempla contraria apud ipsum Hippocratem. Nam, vt modò dictum, 4. *epid. 92.* est historia cuiusdam ancillæ, cui septem annis suppressi fuere menses, qui tamen iterum fluere coeperunt. Et 5. *epid. circa initium*, vxori Gorgiæ in Larissa menses quatuor annis suppressi fuerunt & redierunt. Galenus quoque, 6. *epid. comm. 3. l. 29.* meminit mulieris emaciatae, cui mensibus octo menses fuerunt suppressi & redierunt. Itaque an malum sit curabile nec ne, non solum ex tempore suppressionis, sed ex ætate foeminae, corporis constitutione, & caussarum varietate colligendum. Tanta enim interdum est caussarum pertinacia, vt nullis remediis cedant, id quod ipse Hippocrates expertus est, qui *in fine 6. epidem.* scribit, duas mulieres, alteram Phaëtusam, Pythæ vxorem, alteram Namyfiam, Gorgippi vxorem, multo tempore menses suppressos habuisse, in quibus etsi ipse cum aliis Medicis omnia fecisset,

cisset, quæcunque fieri potuerunt & debebant, nihilominus menses nunquam rediisse, & vtramque mortuam esse.

Indicationes.

Cum menses ideo non fluant, quia sanguis, qui euacuatur, deficit, vel etiamsi adsit, propter vasorum vteri angustiam euacuari non possit, facile hinc patet, si sanguis non generetur, eius generationem promouendam: aut si absumatur, causas, quæ eum absumunt, tollendas esse, absumtumque instaurandum. Si verò euacuari non possit propter vasorum vteri angustiam, eam tollendam esse. Cum autem angustia varia causa sit, ut supra dictum, varia etiam ad eas tollendas requiruntur remedia.

Curatio.

Morbos autem, ob quos sanguis vel non generatur, vel absumitur, quod attinet, eorum curatio è suis locis petenda; neque menses mouentia medicamenta exhibenda iis, in quibus nulla sanguinis est abundantia, sed in macilentis atque extenuatis sanguis primum bona victus ratione reparandus, qui vbi reparatus fuerit, sponte postea profluit. Si à nimio exercitio sanguis sit absumtus, quiete & otio ad naturalem statum foeminae reducenda sunt; si sint obesæ nimis, emacianda; si emaciata, impinguanda, & omnino ad meliorem statum reducenda. Quod si factum fuerit, expultrix languida roborabitur, ut postea sese rectius ad expulsionem accingat. Causas verò angustia quod attinet, cum frequentissima obstructionis mensium causa sit obstructio venarum vteri, de ea primò loco dicemus.

Principio verò videndum, an aliqua sit sanguinis in corpore redundantia. Plerumque enim si sanguis supprimatur, in corpore cumulat, corpusque grauat, & propterea leni euacuante præmissio, imminuendus est. Imò etiam alias & cum nulla plethora præcessit, modò non ex defectu sanguinis mensium suppressio ortum habeat, vena aperiri potest. Etenim sanguis, qui singulis mensibus subsistit, in corpore cumulat, & in venis hærens ad vterum reuocandus est. Vade etiam Galenus, ut 6. Epid.

com. 3. t. 29. refert, mulieri emaciata extraxit tribus vicibus tres sanguinis libras, atque huius auxilij beneficio eam liberauit à diuturna mensium suppressione.

Qua vena aperienda?

Aperienda autem vena in talo est; quæ non solum sanguinis copia, si adsit, imminuitur, sed & quod præcipuum, sanguini ad vterum motus conciliatur, de quo *qu. 2.* dicitur. De loco Venæ sectionis, ut & de cucurbitulis hoc etiam notandum, utile esse, cum hæc auxilia repetenda sunt, ut una die sanguis ex vno crure, post die ex altero detrahatur.

Quantum sanguinis mittendum?

Quantum autem sanguinis euacuandum sit, copia eius & vires docebunt. Paulus Ægineta equidem neque plus duabus libris cum dimidia, neque minus una libra mittendum censet. Galenus, *loco modo allegato*, mulieri emaciata se extraxisse tribus vicibus, tres libras sanguinis, atque huius auxilij beneficio eam liberauit à diuturna mensium suppressione scribit. Verum nostræ sceminae raro tantam copiam sanguinis euacuari sinunt. Et præstat, ut quæ copia sanguinis euacuari debet, non una vice emittatur, sed pluribus. Ita enim nec vires nimium deficiunt, & sanguinis fluxus ad vterum rectius concitatur.

Tempus venæ sectionis.

Tempus autem Venæ sectionis quod attinet, si saltem euacuandi sanguinis gratia vena aperitur, statim principio id fieri potest: quæ verò postea in talo aut poplite aperitur, reuocandorum suppressorum mensium causa, commodissime diebus tribus, quatuor, aut quinque ante tempus consuetæ euacuationis secatur, ut materia ad motum, quem eo tempore instituere solet, concitetur, de quo vide *quest. 2.*

Scarificatio, & cucurbitula.

Venæ sectionis loco in debilioribus etiam crurum scarificationibus & cucurbitulis scarificatis, ut & hirsudinibus cruribus adhibitis, uti possumus. Quandoque tamen etiam cucurbitulæ non scarificatæ adhiberi possunt ad sanguinem ad vterum reuocandum, præcipue si ad alia loca feratur. Si enim sanguis ad alia loca feratur, per cucurbitulas verò non scarificatas ad inferiora trahatur, nec euacuetur, ad venas vteri ruit, easque aperit. Ut autem

tem hoc commodius præstent, prius locis remotioribus, cruribus nimirum, deinde propioribus, coxis scilicet sunt applicandæ.

Quod cucurbitulæ sine scarificatione præstant, idem *Ligatura*
ligaturæ & frictiones partium inferiorum, post totius *& fri-*
euacuationem, & præcipue eo tempore, quo menses flue- *ctiones.*
re solent, præstare possunt. Nonnulli & hæmorrhoidum
apertionem ad menses suppressos reuocandos vsurpan-
dam censent. Verùm cum vt Galenus, de cucurbit. scarif.
cap. 10. docet, hæmorrhoides ab vtero deriuent, earum
apertio potius impedit, quàm promouebit, mensium
fluxum.

Quidam etiam Cauteria cruribus & coxis inurenda
censent, scribitque Mercurialis, tom. 2. consil. 26. & 4. de
morb. mul. cap. 1. se multiplici experientia didicisse, caute-
ria infra genua posita suppressos menses reuocare. Ve-
rùm cum & ista ab vtero potius deriuent, & humoribus,
qui cum sanguine ex vtero fluere solent, aliam viam mon-
strent, inclinationem eorum ad vterum prohibent.

Medicamenta quod attinet, primò lenientia adhiben- *Medica-*
da. Inter quæ commodissima hic est hiera picra ad ʒ. ʒ. in *menta,*
bolum redacta, vel pil. de tribus, hiera f.

Præparantia postea parentur ex iis, quæ calefaciendi, *Præpa-*
crassosque humores incidendi & attenuandi vim habent, *rantia.*
quæ supra, part. 1. sect. 2. cap. 6. sunt proposita, præcipue è
betonica, calamintha, matricaria, pulegio, artemisia, &c. Si
tamen humor melancholicus simul peccet, bugrossa, bor-
rago, melissa, & similia humorem melancholicum respi-
cientia addenda. Vt ʒ. aq. artemisie, calaminthæ, capill. ♀
an. ʒ. iij. syr. de quinque radicib. de artemisia an. ʒ. ij. F. po-
tio pro tribus dosibus. Vel ʒ. syr. de artemis. ʒ. iij. aq.
matricar. pulegij, gentianæ cum vino de still. an. ʒ. ij. cinam.
ʒ. ij. Misc. pro duab. vel tribus dosibus. Vel ʒ. rad. ape-
rient. ʒ. ʒ. rubiæ tinctor. pimpinell. an. ʒ. iij. artemis. betonic.
chamedr. calaminth. an. M. j. cicerum rubr. M. ʒ. fl. buglos.
anthos an. p. j. Coq. in aq. f. Colatura dulcoretur saccharo
& aromatizetur aqua cinamomi. Vtile est etiam pitui-
tosus corporibus decoctum Guajaci aut sassafras cum
dictamno

190 *Lib. I V. Part. I I. Sect. I I. Cap. I I I.*
dictamno Cretico, vel alio vtero conueniente medica-
mento, si bibatur per dies 15. verum sine sudoris pro-
uocatione.

*Euacua-
tio.*

Humores preparati postea euacuentur, imprimis hie-
ris, agarico, mechoacana, turbitib. quibus colocynthisdem,
scammonium, belleborum nigrum pro humoris peccantis
natura & corporis constitutione addere possumus. Vt
℥. agaric. trochisc. 3. ij. Infundantur in aq. artemis. 3. ij.
oxymel. s. 3. j. Colentur. Addē extr. mechoac. ʒ. j. M. Vel ℥.
rad. aperient. 3. ʒ. artemis. beton. an. P. ij. fal. senæ el. 3. ʒ.
agarici. albiss. 3. ij. sem. fœnic. anisi an. ʒ. j. galangæ 3. ʒ. flor.
rorismar. P. j. Infund. in aq. f. Col. quæ sit 3. iiij. ʒ. adde Sir.
de fol. senæ 3. ʒ. aq. Cinam. 3. ʒ. M. Vel vino assuetæ tali
vti possunt. ℥. turbitib. el. mechoac. agarici an. 3. ij. fol. senæ
el. 3. j. ʒ. capill. ♀ melissæ, rorismar. an. P. ij. cinamomi, ga-
langæ an. 3. j. Saeculo inclusa suspendantur in vini albi
f. q. horis X X I V. Postea 3. v. vel 3. vj. exhibeantur. Po-
test etiam in qualibet dosi, si libet, mannæ 3. ʒ. dissolui.
Vel ℥. rad. rubiæ tinctor. eryngij an. 3. ʒ. maioranæ, me-
lissæ, betonice, rorismar. an. M. j. sem. carthami 3. ʒ. agaric.
troch. 3. ʒ. turbitib. el. 3. iiij. zinzib. galangæ an. 3. ij. Affund.
vini. q. f. Vel ℥. rad. aperient. eryng. rubiæ tinctor. an. 3. ʒ.
aristol. rot. 3. iiij. bryon. 3. ʒ. valerianæ 3. ij. artemisiæ, ma-
tricarie, pulegy, maioranæ, melissæ an. M. j. flor. rorismar.
cheiri an. P. j. sem. fœnic. anisi, an. 3. j. cartham. excort. 3. ʒ.
Coq. in aq. f. In Col. Infund. fol. senæ el. 3. ij. agarici albi,
turpetibi an. 3. ʒ. zinzib. galangæ, redoarie an. 3. j. Postea
ebulliant & colentur, additaque sacchari f. q. coq. ad Si-
rupi consistentiam. Cui addē aq. cinam. 3. ʒ. F. Sirupus
laxatiuus. Vel ℥. spec. diaturbitib. cum rhabarb. 3. ʒ. me-
choacan. 3. ij. agarici trochisc. 3. j. spec. diarrhod. abb. cinamo-
mi, an. 3. ʒ. chalyb. præp. 3. j. pulpæ passular. per setaceum tra-
iectar. q. f. M. F. Elect. detur quantum nucem iuglandem
æquat, vel plus etiam. ℥. spec. episcopi, diaturbitib. cum
rhab. an. 3. ʒ. F. puluis. ℥. spec. diaturbitib. cum rhab. ʒ. ij.
mechoac. ʒ. j. Vel ℥. pil. benedictar. ʒ. ij. de tribus ʒ. j. extr.
scamm. ʒ. ij. F. pil. Si fortioribus indigeat, usurpari pos-
sunt pil. de agarico, foetidæ & similes.

Atque

Atque ista præparantia & purgantia per vices, si obstructio sit pertinacior, exhiberi & repeti possunt. Commodissimum autem est, purgationes frequenter repetere, & per *integram* materiam sensim euacuare. In quem usum de istis pilulis singulis vel alternis diebus 3. ß. vel ʒ.ij. exhiberi possunt. ʒ. agarici trochisc. 3.ij. rubiæ tinctor. 3. j. Cum sic. de artimis. F. pilulæ. Vel ʒ. agarici albi 3.ij. pil. de tribus spec. diacurcuma an. 3. ß. croci ♂ ʒ. ij. ol. cinam. gutt. j. Cum sic. de artimis. F. pilulæ. Vel ʒ. aloës 3. iij. pil. de tribus 3. j. Cum succo sabine F. pil. Aut tertio quoque die infusum agarici in aq. artemisiæ & rubiæ tinctorum factum & aqua cinam. conditum exhibeatur.

Possunt interdum & vomitoria exhiberi, si multi crudi vomito-humores circa ventriculum hæreant, qui postea in venas *ria*. delati malum augent.

De purgantibus autem medicamentis hoc notandum, ea non exhibenda esse, cum mensium fluxus instat. Cum enim hoc tempore exhibita humores ad alias partes tra-<sup>Menses mouen-
tia.</sup> hant, potius impediunt mensium fluxum, quam promouent. Postquam ita primò, & quod commodissimum est, in principio mensis vena, si opus fuerit, sanguinis imminuendi gratia, aperta fuerit, post præparantia & obstructiones aperiencia diebus octo vel decem, & hinc purgantia exhibita, aut per interualla & vices usurpata fuerint: diebus quatuor vel quinque ante consuetum fluxionis tempus venæ in pedibus aperiendæ, vel etiam diebus pluribus ante, si repetere venæ sectionem opus sit. Cucurbitulæ quoque coxarum sedi inferiori applicatæ, sanguinem versus inferiora trahunt, præsertim scarificatæ, ut & hirudines talo appositæ, & ligaturæ ac frictiones à coxis ad pedes usque factæ.

Tandem medicamenta menses mouentia interna & externa usurpanda, quæ calefaciendo & attenuando sanguinem fluxui aptum reddunt, venarumque oscula aperiunt, simulque peculiarem cum vtero cognationem habent. Neque enim credendum, medicamenta menses mouentia in omnibus causis suppressionem mensium efficientibus vtilia esse; cum tum solum conueniant, cum à crasso

crasso sanguine & obstructione venarum vteri malum ortum habet. In aliis verò causis potius nocere, quam prodesse possunt; cum omnia sint calida & tenuium partium. Non autem quouis tempore hæc medicamenta exhibenda sunt, sed paulò ante id tempus; quo aliàs fluere menses solent, & fluxus instantis & naturæ conatus aliqua indicia sese exhibent.

*Simpli-
cia men-
ses mo-
uentia
triplicia.*

Medicamenta autem ista simplicia supra, *part. I. sect. 2. cap. 2.* sunt proposita. Hoc præterea hic monendum, medicamenta ista non omnia esse eiusdem generis, neque semper eadem conuenire. Nam cum multa ex iis sint, quæ etiam vrinam mouent, exhibita intempestiuè potius nocent. Sunt autem menses mouentia trium generum. Primi generis sunt mitiora, quæ adhibenda, cum suppressio nondum inueterata est, & cum corpus est plenius. Si enim fortiora tum exhiberentur, & febrem & inflammationes vteri tum excitare possent. Talia sunt *amygdalæ amaræ, cicer, rubrum, orobus, lupinus, radix graminis, rusti, asparagi, dichorij, eryngij, capillus ♀, agrimonia.* Secundi generis sunt fortiora, vt *rap. pyoniæ, apij, petroselinij, asari, ireos, rubiæ tinctorum, aristolochiæ, gentianæ, helij, folia abrotani, artemisiæ, calamintha, pulegij, cherefolij, melissæ, leuistici, betonicæ, maioranæ, chamædryos, mercurialis, rutæ, sem. erucæ, nasturtij, petroselinij, fœniculi, anisi, dauci, pastinacæ fatiua, seseleos, nigellæ, baccae lauri, iuniperi; flores cheiri, lauendulæ, sambuci, chamæmeli, flathados, crocus, calamus aromaticus, cinamomum, cassia lignea, seu aromatica, (errant enim hic valdè, qui ad menses ciendos pro ista cassia, quæ ad cinamomum pertinet, cortice cassiæ fistularis vtuntur) costus, galangâ, moschus, ambræ, castoreum, myrrha, styrax, galbanum, sagapenum, extractum splenis bouis.*

Tertij generis valentius menses mouent: qualia sunt *radix bryoniæ, cyclaminis, cucumeris agrestis, pyrethri, staphisagiæ, elleborus uterque, colocynthis.* Quæ cautè vsurpanda, & eorum minor dosis exhibenda, vel in maxima aquæ quantitate maceranda, & aquæ paucillum propinandum.

Parantur

Parantur ex iis varia medicamenta, pulueres, vina medicata, decocta, aqua, sirupi, rotulae & morsuli, electuaria, pilulae. Pulueres: vt ℥. cinam. 3. ℞. succini ʒ. j. croci, ʒ. j. F. puluis. Vel ℥. trochisc. de myrrha, cassiae, flor. cheiri an. ʒ. j. croci ʒ. v. F. puluis. Vel ℥. sol. sabinae 3. j. cinam. 3. ij. myrrhae 3. j. succini 3. ℞. croci ʒ. j. F. puluis. Dosis 3. j. Vel ℥. trochisc. de myrrha, 3. ℞. cassiae lign. ʒ. j. sem. cymini, ʒ. ℞. Fiat puluis. Vel ℥. splenis bouis iunioris in clibano exsiccati 3. ij. cinam. 3. j. macis 3. ℞. croci ʒ. ℞. F. puluis. Efficacissimum est Castoreum. ℥. Castorei, pulegij an. ʒ. j. F. puluis. Vel ℥. cassiae lignae, dictamni Cretic. boracis, castorei, an. 3. j. croci ʒ. ij. F. puluis, dosis 3. j. Exhibentur autem puluere commodè ex aquis conuenientibus, vino, vel decocto cicerum rubrorum.

Vina Medicata: ℥. rad. rubiae tinctor. 3. j. ireos 3. ℞. melisse, pulegij artemisiae, rorismar. an. M. j. fl. cheiri M. ℞. cinamomi 3. j. galangae 3. ℞. Affund. vini q. s. Si cachexia simul ad sit, tale vinum parari potest: ℥. limaturae chalyb. 3. j. Rhapontici veri 3. iij. maioran. rorismar. an. M. ℞. radic. pimpinellae 3. ℞. spicae, 3. ℞. cinam. 3. ij. Affundatur Vini q. s. De quo haustus saepe detur.

Decocta. Commendatur imprimis decoctum cicerum rubrorum. Vel ℥. radic. apij, fenic. an. 3. ℞. artemisiae, betton. pulegij, melissae an. M. j. cicerum rubr. M. ℞. baccar. iunip. 3. ℞. fl. cheiri p. j. Coq. in aq. f. Celatura dulcoretur saccharo. Vel ℥. colaturae 3. ix. sir. de artemisia 3. iij. M. pro tribus dosibus. Vel ℥. rad. apij, fenic. rubiae tinctor. an. 3. ℞. pulegij, matriariae, nepethae an. M. j. Coq. in f. q. aq. ad remanentiam ʒ. j. ℞. Adde sir. de artemis. 3. iij. aq. cinam. 3. ℞. F. Potio pro 4. vel 5. dosibus. Vel ℥. Cicer. rubr. M. ℞. radic. petrosel. 3. j. Coq. ad remanent. ʒ. j. ℞. Adde croci 3. ℞. cinam. 3. j. M. Dentur 3. vj. Sequens decoctum miris modis commendat Quercetanus, in Pharmacop. restituit. ℥. milij solis, anisi, visci q. an. 3. iij. dictamni 3. j. croci ʒ. j. Contusa macerentur 24. horis in vino albo generoso: dein parum bulliant. Dosis 3. iv. tribus vel duobus continuis diebus. Vel Rosmarinus & fl. cheiri in vino coquantur, & exhibeantur.

Aqua.

Aquæ fiunt è simplicibus allegato loco propositis. Efficax etiam est aqua Mercati ex pane. ℥. panis bene fermentati & ferè ad naturam fermenti redacti è furno adhuc calentis medullam. Adde mellis ℥.x. pulv. sem. urtica, dauci, ammeos, anisi, fœnic. an. 3. j. trochisc. galliæ mosch. myrrha rubræ an. 3. j. cotulæ fœtidæ 3. ℞. (Posteriorum trium dosis augeri potest) quæ omnia infunde in seq. decoctionis ℔. iij. ℥. Phaseolor. rubr. cicerum rubr. an. P. 8. (quantitas horum mihi nimis parva videtur) sem. iunip. 3. j. radic. rubiæ rusci, raphani sylvestris, asparagi, apij, oreoselinij, an. 3. ℞. chamædr. M. j. ammeos, anisi, fœnic. an. 3. iij. Coq. stent postea aliquandiu in infusione, hinc destillantur. Huius 3. iij. manè exhibeantur. Addi etiam potest sirupus capill. ♀ de duabus radicib. de artemisia. Dos is etiam sequentibus diebus augeri potest. Vtilis est & hic aqua vitæ mulierum dicta. Vel ℥. melissæ, betonica, pulegij, artemissæ, nepethæ, matricar. dictamni an. M. iv. Affunde vini boni ℔. xxx. Destillantur. Iterum adde herbarum an. M. iij. Iterum destillantur, & addatur. sem. fœnic. calami aromatici, cinamomi, cassiæ, lignæ, cardamomi an. 3. ℞. Tertia vice destillantur.

Sirupi.

Sirupi. In communi vsu sunt sir. de Artemisia, de Calamintha, ℥. aq. pulegij, sabinae, calaminth. sir. de artemis. an. 3. iij. aq. cinam. 3. j. F. potio pro iij. dosibus.

Rotula.

Rotulæ. ℥. extracti sabinae 3. j. angelicæ 3. ℞. belenij 3. vj. ol. destill. cinam. gutt. iv. garyoph. gutt. ij. sacch. in aq. melissæ dissol. q. s. F. rotulæ. Vel ℥. spec. diacalaminth. 3. j. ol. succini gutt. iv. cinam. gutt. iv. fœnic. gutt. vj. sacch. q. s. F. rotulæ. Electuaria. ℥. Conf. beton. anthos, lauendulæ, melissæ, borrag. an. 3. j. rad. condit. pimpinell. cortic. aurant. condit. an. 3. ℞. ol. cinam. fœnic. an. gutt. iij. Cum sir. de artemisia F. Elect. Magnæ quoque efficacix est electuarium de limatura chalybis, quod ad hunc affectum hoc modo parari potest. ℥. chalyb. præp. 3. vj. cinam. cassiæ lignæ, an. 3. iij. garyoph. 3. j. pulpæ passul. 3. ij. sacch. albi in aq. artemissæ dissol. q. s. F. Elect.

Pilula.

Pilulæ commodissimè fiunt è trochiscis de myrrha, qui ad menses mouendos efficacissimi sunt, sed propter

asæ foetorem alia forma commodè vix sumuntur. Vt ℥. trochisc. de myrrha 3. j. extr. gentianæ, sabinae an. ʒ. j. castorei ʒ. ʒ. F. pil. Dosis ʒ. ij. Vel quæ sunt Montagnanæ. ℥. trochisc. de myrrh. 3. j. ʒ. sem. apij, cassiæ lignæ an. ʒ. ʒ. moschi ʒ. xv. Cum succo apij F. pil. Efficacissimi quoque sunt pilulæ de hiera s. si tertio quoque die 3. ʒ. sumatur. Commendatur etiam fermentum singulis diebus auel-
lanæ magnitudine sumtum, præcipuè si addatur puluis
trochisc. de myrrha, dictamni vel similis. Fermen-
tum.

Commodissimum autem talia medicamenta exhiben-
di tempus est, vt supra dictum, diebus aliquot antequam
menses aliàs fluere solent, & quidem post balnea & fo-
menta, de quibus mox dicetur, quibus vteri vasa cale-
funt & laxantur. Et post sumta talia medicamenta vti-
le est pedes in aquam calidam, præcipuè in qua herbæ
idoneæ prius coctæ fuerint; immergere, & deinde inam-
bulare. Tempus
exhibendi
medica-
menta.

Externa enim quædam medicamenta etiam ad men-
sium prouocationem faciunt, vt fomenta & balnea ex
emollientibus & laxantibus mensesque mouentibus pa-
rata. Videndum tamen, ne fomentis & balneis sudores
moueantur, qui menses potius sistunt, quàm promouent.
Vt ℥. rad. alth. lilior. alb. an. ʒ. ij. aristoloch. ʒ. j. maluæ, mer-
curialis, artemisæ, sabinae, matricariæ, calaminthæ, pulegij,
maioranæ, fol. lauri an. M. ij. flor. chamæ. cheiri, lauend. an.
M. j. sem. fænigr. ʒ. j. baccar. iunip. lauri an. M. ʒ. Coq. in
aqua pro foru. Vel ℥. mercurial. artemis. calaminth. ori-
gani, sabinae, matricariæ an. M. iij. flor. cheiri M. ij. Coq. &
spongia vel linteo decocto calido madido venter & in-
guina foveantur. Vel ℥. radic. lil. albor. ʒ. j. aristol. rot.
ʒ. ʒ. mercurialis, artemis. pulegij, calaminth. mont. sabinae,
an. M. ʒ. sem. fænigræci ʒ. ʒ. baccar. iuniperi. M. ʒ. Coq. pro
foru. Vel ex iisdem plantis balneum paretur, in quo fœ-
mina umbilico tenus sedeat, & herbæ coctæ sacculo in-
clusæ ventri imponantur. Vel ℥. rad. leuistici, lil. albor.
bryon. an. ʒ. ij. fol. matricar. pulegij, sabinae, artemis. lauri, an.
M. iij. flor. lauendul. cheiri, an. M. j. Coq. pro Balneo.
Fœminæ etiam quædam è filis seu tela cannabina cum

Externa.

Balnea
& fœmē-
ta.

cineribus coctis vapores ventre excipere, vel ipsam talem calidam madidam ventri imponere solent. Vel decocto manè & vesperi pedes immergi, eoque à summo ad imum descendendo ablui possunt.

Vnguentum & oleum.

Post balneum vel fomentum partes circa vterum convenientibus oleis vel vnguentis inungantur. Vt ℥. ol. lilior. alb. 3. j. ℞. laurandula destill. 3. ℞. pulu. calaminth. montanae, nigellæ an. 3. j. styracis calamitæ 3. j. M. Vel ℥. ol. lilior. alb. cheirini an. 3. j. mucilag. sem. fenugraci, aqua artemisiæ extr. 3. vj. pingued. anseris 3. j. pulu. rad. ireos, aristoloch. rot. an. 3. ℞. ceræ q. s. F. Vng. Vel ℥. ol. lilior. alb. irini, amygd. amar. an. 3. j. succi rutæ, sabinae an. 3. ℞. styracis ca-

Cataplasmata.

lamitæ 3. ij, ceræ q. s. F. vng. Vel ℥. farine lupinorum, cerum rubr. an. 3. iij. pulu. pulegi, sabinae, dictamni an. 3. j. nigellæ, myrrhæ an. 3. j. Coq. F. Cataplasma.

Suffitius.

Vtiles sunt hic & suffitus & medicamentis menses cientibus, qui capite tamen munito, præsertim in virginibus, quibus pessos adhibere non licet, commodissime instituuntur & efficacissimi sunt. Vasorum enim orificia aperiant, humores crassos attenuant, & incidunt, & ita obstructions aperiant. Eosdem tamen & mulieribus adhibere commodum est. Medicamenta autem, quæ ad suffitus adhibentur, trium generum sunt. Quædam enim sunt, quæ integra bene olent, accensa non olent; alia accensa & in suffitum conuersa olent, non accensa non olent, ut succinum; quædam & integra & accensa olent, ut lignum aloës. Parantur autem ex aristolochia, ruta, artemisia, sabina, schœnantho, nigella, calamintha, calamo aromatico, cinamomo, garyophyllis, moscho, zibetho, gallia mosch. trochisc. de myrrha, de sabina.

Vel ℥. myrrhæ, bdellij, styrac. calamit. an. 3. j. benzoes 3. ij. galliæ moschat. zibethi an. 3. ℞. Cum Styrace liquid. F. Pil. vel Trochisci. Ne tamen à suffitibus eiusmodi foeminae offendantur, pannis ita tegi debent, ne fumi isti ad caput & nares pertingant. ℥. caryoph. cinam. macis an. 3. ij. baccar. iunip. 3. ℞. sem. nigellæ 3. j. styrac. calam. 3. ij. F. puluis grossus, qui carbonibus iniiciatur, fumusque per infundibulum vel sellam perforatam vtero excipiat.

Vel

Vel ℥. galbani, thuris, styrac. calamit, an. ʒ. j. cinamom. fol. lauri; sabinae, an. ʒ. ij. F. pulvis carbonibus iniciendus. Vel ℥. styrac. calam. ʒ. ij. thuris ʒ. j. benzoës, aliptæ mosch. an. ʒ. ʒ. caryoph. ligni aloës, cassiæ lignæ an. ʒ. ij. sacch. ʒ. ij. Cum tragac. in aq. Cinam. soluta. F. trochisci pro fumo.

Vapor etiam decoctorum modò ad balnea & fomenta propositorum eodem modo excipi potest. Et si obstrutio sit ab humore melancholico; euaporationes utiliores sunt, quàm suffitus. Euaporationes enim actuali humiditate partem emolliunt, & laxant, humoremque ipsū melancholicum, si conuenientia medicamenta eligantur, temperare possunt. Suffitus contra sicci humorem etiam natura sua siccum indurant.

Si hæc non sufficiant, ad clysteres & iniectiones in vterum accedendum: quæ tamen medicamenta cautè usurpanda, cum magnas in vtero intemperies; inflammationes & exulcerationes incautius adhibita excitare possint. Virginibus tamen neque clysteres vterinos; neque pessos adhibere conuenit. Conficiuntur autem à medicamentis menses cientibus; quibus & purgantia interdum addere licet. Vt ℥. Calaminthæ; pulegiæ an. M. j. sem. nigellæ, turbit. an. ʒ. j. colocynth. ʒ. ʒ. Coq. in vino dulci pro iniectione in vterum. Si post clysteres vterinos eiusmodi aliquis ardor in vtero percipiatur, abluendus est decocto maluarum; lacte, vel aqua hordei, & dolor mitigandus butyro recenti infuso, oleo rosaceo, aut cerato refrigerante.

Sunt & clysteres aluo iniectiones utiles, imò necessarij, si aluus sit obstructa. Cum enim ceruix vteri intestino recto incumbat, à clysteribus hisce affici potest. Vt ℥. rad. iecti. lilior. albor. ʒ. j. ireos, valerianæ an. ʒ. ʒ. mercurialis M. ij. artemis. sabinae an. M. j. flor. chamæm. lauend. an. P. j. sem. carui, nigellæ an. ʒ. j. Coq. in aq. l. Col. ℥. ʒ. j. el. biera s. bened. laxat. an. ʒ. ʒ. ol. cheirini ʒ. ij. el. de bacc. lauri ʒ. ʒ. M. F. Clyster.

Pessi etiam hic utiles sunt: ℥. fol. mercurial. artemis. q. Pessi. v. Cotund. & exprimatur succus, quo lana madescat; &

peffi loco vtero indatur. Vel folia mercurialis contufa facculo indantur, qui peffi loco adhibeatur. Possunt etiam flores centaur. minoris addi. Vel *℥. aloës 3. ss. myrrhæ 3. ij. agar. albi, sem. nigellæ an. 3. j. troch. de myrrhæ 3. ss. Cum succo mercurialis & melle misc. pro pessario.* Allium etiam cum oleo de spica tritum & in sacculum oblongum inditum, ac peffi modo in vterum inditum menses potenter promouet. Pessus etiam conficitur è radicæ rubiæ inuncta melle & conspersa puluere nigellæ vel alio. Vel ex melle & cera ac pulueribus herbarum menses mouentium. Vel *℥. agarici, myrrhæ an. 3. ij. croci 3. j. galbani 3. ss. mellis despumati 3. j. F. Pessus.* Vel *℥. sabine 3. ij. calaminthæ 3. j. trochisc. de myrrhæ 3. ij. styrac. calamit. galbani an. 3. j. Excipiantur melle despumato F. Pessus,* qui linteo raro inducatur.

In vsu tamen pessorum semper incipiendum à mitioribus ex mercuriali, artemisia, pulegio, maiorana, ruta & similibus, postea ad fortiores progrediendum. Fortiores etiam vbi vsurpantur, ne aliquid damni vtero inferant, mucilaginis & succis ea temperare & acrimoniam corrigere conuenit, additis iis, quæ simul vterum emolliunt & laxant, atque ad euacuationem aptiorem reddunt. Pessi etiam non diu in vtero aut eius collo relinquendi, ne phlegmonem aut febrem pariant, aut vterum exulcerent. Concubitus etiam, si legitimè fieri possit, virginibus ex suppressis mensibus pallidis & malè habentibus, sanguinis hunc fluxum concitat. Si vitium sanguinis aut obstructions in visceribus mensium suppressorum causa sint, sanguinis istud vitium corrigendum, obstructionsque aperiendæ, medicamentisque ea admiscenda, quæ menses mouent. Si ab aëris ambientis frigiditate menses quasi repulsi sint, vel ex animaliquo affectu retrocesserint, danda opera, vt sanguis ad inferiores partes omni ingenio retrahatur, frictionibus, vinculis, balneis, deambulatione, cucurbitulis & aliis ante enumeratis modis. Si durities aliqua, callus aut scirrhus sit in vtero, ea tollenda, vt *supra* dictum, iis, quæ emolliunt. Si ex vteri distortionem & vitiato situ menses supprimantur, vterus in suum

suum locum reponendus, & in eo retinendus est. Si ex tumore aliquo vteri vel partis vicinæ fiat mensium suppressio, menses mouentia locum non habent, sed danda opera, vt tumor conuenientibus remediis tollatur. Menses verò ex aduersione suppressi hoc peculiare in curatione habent, quod non calefacientia, sed refrigerantia & humectantia requirunt, cum Interna, tum Externa. Si menses propter morbum aliquem incurabilem reuocari non possint, vt in *Prognost.* dictum, & foemina sit plethorica, frequenter venam aperire, aut cucurbitulas scarificatas adhibere, vel etiam hæmorrhagiam narium excitare, nisi ea sponte superueniat, necessarium est, ne ob copiam sanguinis calor natiuus suffocetur, vas aliquod rumpatur, aut aliud malum excitetur. Potest autem etiam vena in cubito quidem aperiri, sed commodissimè aperitur saphena; cum natura semper mulieres feliciter per venas inferiores purget, & præter spem forsan repetita ista venæ sectione fluxus menstruus reuocari posset.

Dieta.

Victus ratio medicamenti respondeat, sitque calefaciens & extenuans; è pane fermentato, semine fœniculi, anisi, cumini condito. Cibique sint boni succi: condiantur petroselino, satureia, roremarino, cinamomo, garyophyllis. Obseruatum enim foeminas, quæ sese aqua frigida, fructibus immaturis, oleribus ac similibus cibis humores crudos & crassos generantibus ingurgitarunt, sola victus ratione in meliorem mutata, etiam ferè sine medicamenti sanitati restitutas esse. Vtile est decoctum ciccerum rubrorum cum croco, vt & pistacia. Assuetis etiam allium & porrum concedi potest. Somno vtatur foemina paucò, exercitio frequenti.

Dieta.

Q V Æ S T I O I.

An aliæ præter supra enumeratas dentur suppressionis mensium causæ?

Nonnulli quidem plures adhuc, quàm supra enumeratæ sunt, causas suppressionis menstruorum addunt; verùm sine necessitate. Nam primò huc referunt motum sanguinis ad alias partes, statuuntque, si sanguis

An plures adhuc dentur causæ suppressionis mēstrui?

ad alias partes ruat, per vterum non euacuari. Et certum est, sæpe per narium hæmorrhagiam, sanguinis sputum, vomitum, sanguinem, qui per vterum euacuari debebat, effluere. Verùm mensium suppressionis causa non est motus humorum ad alias partes, sed suppressio mensium causa est, ut sanguis, qui per vterum euacuari non potest, ad alias partes ruat, & per eas effluat. Cum enim venæ vteri sanguini euacuando à natura destinatæ sint, earumque sint satis laxæ & amplæ, loco etiam corporis inferiore & ad superflua suscipienda commodissimè constitutæ, natura viam hanc commodam non deserit, aliamque incommodiorem & insuetam quærit, nisi viæ istæ pateant.

Deinde nonnulli inter causas suppressorum mensium referunt facultatis expultricis debilitatem, id quod in conualescentibus fieri putat Massarias. Verùm probabilius est, causam suppressionis mensium tunc esse sanguinis paucitatem, eumque tam diu in corpore retineri, donec partes corporis morbo extenuatæ iterum reficiantur. Neque credibile est, si sanguis sit bene constitutus & superfluus, naturam tam debilem esse posse, ut eius aliquid expellere non possit. Si obijciatur, sanguinem facultati expultrici resistere posse, dum is crassius vel viscidus est: id quidem verum est, sed non vitium est in expulsiōe, sed sanguis viscidus obstructions parit, ut supra dictum.

Tertiò nonnulli etiam robur vteri addunt, si nimirum facultas retentrix eius ita roboretur, ut sanguinem menstruum aliunde non suscipiat, idque accidere, dum vasa vteri constringuntur & densantur. Verùm ob vasorum vteri constrictionem menses suppressi posse, iam supra dictum: nullum verò vtero robur inde conciliatur; sed vterus ita dispositus est, ut vasa eius, cum per ea sanguis superfluus euacuari debeat, quandam imbecillitatem habeant, & sanguinem affluentem recipiant. Quartò quidam etiam vasorum vteri subsidentiam addunt: Verùm credibile non est, vasa ita conuiuere & subsidere posse, ut sanguis per ea affluere nequeat.

Quintò videtur etiam aliam adhuc causam addere Galenus; dum, 3. *de Sympt. caus.* cap. 4. scribit, præter eam mensium suppressionem, quæ ex sanguinis defectu, vel propter affectum, qui in ipso utero sit, exoritur; aliam adhuc dari, quando scilicet sanguis propter robur in alias partes defertur. Quid autem per robur hic intelligatur, dubium. Nonnulli in ea sunt sententia, per robur hic non intelligendum esse simplex robur, quod ad solam temperaturam attineat; cum si ita sese res haberet, non minus facultas expultrix in expellendo sanguinem ipsum extra uterum futura esset robusta, sed per robur illud potius compositionem & vasorum uteri adstrictionem, eamque potissimum natiuam intelligendam esse. Quod ut simpliciter non negamus: ita putamus, absurdum non esse, si uterus sit fortis & habeat temperiem iusto calidiorem & sicciorē, qualis est in viraginitibus, non admittere sanguinem affluentem. Recipere enim sanguinem superfluum, debilitatis quasi cuiusdam est. Necessè est, tamen simul etiam esse robur in toto corpore, quod sanguinem superfluum absumat. Aliàs enim si ab utero non admitteretur, & in corpore redundaret, alia damna pareret.

Sextò denique nonnulli huc referunt intemperies insigniores cum & sine materia, statuuntque, insignem frigiditatem constringere & densare corpus uteri, caliditatem autem vehementiorem potenter siccare & resolvere. Verùm etsi materia cum intemperie obstruendo menses suppressere possit: tamen sola intemperies, seu frigida, seu calida, seu sicca, ita claudere vasa non potest, ut transire sanguis non possit.

Q V Æ S T I O II.

Quæ vena in suppressione mensium aperienda sit?

QUÆ vena in mensium suppressione aperienda sit, auctores dissentiunt, non solum Recentiores, sed & Antiqui. Aëtius, *tetrabl.* 4. *serm.* 4. *cap.* 57. statuit, & in cubito & in talo venam aperiendam esse; quem etiam alij Medici sequuntur, & statuunt, primò sanguinis abundantia causa, & ad sanguinem minuendum venam in cubito aperiendam esse, metuuntque, ne si statim in principio

Quæ vena in suppressione mensium aperienda sit?

vena in crure aperiatur, sanguis magis versus vterum trahatur, vbi si exitum non inueniret, periculum esset, ne disrumperet aliquam venam, vel effusus in vterum inflammationem pareret. Sublata sanguinis redundantia venas crurum aperire iubent, ut sanguis ad inferiora reuocetur. Galenus autem, quoties mentionem venæ sectionis facit in hoc morbo, præcipuè *de sang. miss. cap. 11. 18. 19.* saltem venæ in talo meminit. Galenum cum Aëtio nonnulli conciliare operosè conantur. Inter quos est Donat. ab Altomari, *cap. 107.* qui Aëtium supposuisse magnam plenitudinem scribit, quæ cum copiosa vacuatione indigeat, quam vires facillè ferre non possint, ideoque primò venam in cubito, postea in crure aperiendam statuere, ut ex utroque tantum sanguinis euacuari queat, quantum aliàs vnica venæ sectione emittendum esse plenitudo requirebat. Galenum verò respexisse ad plenitudinem non adeo magnam, & vires robustas, & hac ratione sectionem venarum inferiorum probasse. Trincauellius verò, *de rat. curandi part. corp. hum. affect. lib. 11. cap. 4.* statuit, hanc controuersiam ita componi posse, si consideretur, an suppressio mensium sit sola, an cum alio morbo, vel causa, quæ eam foueat, coniungatur. Si enim suppressio mensium sit sola, minimè venas superiores, rectissimè verò inferiores aperiri, ut sanguis ad vterum conuertatur. Si verò suppressio mensium à totius plenitudine foueatur, sectionem potius venarum superiorum, quàm inferiorum esse instituendam, ut sanguis potius ab vtero auertatur, quàm ad eum conuertatur. Ludou. Mercatus, *lib. 1. de morb. mul. cap. 9.* docet, si sanguis in toto corpore abundet, ita ut copia sua obstructionem in vtero aut vicinis partibus efficiat, ab vtero sanguinem reuellendum esse ad partes distantissimas. Si verò sanguis in vtero vel toto corpore propter obstructionem vteri abundet, venas inferiores aperiendas esse. Verùm inanem sæpe laborem autores impendunt, dum eos conciliare volunt, qui studiosè dissident; quod forsitan & hic accidit. Etenim Donat. ab Altomari ista de maiore & minore plenitudine, ac viribus robustis vel debilibus,

debilibus, præter autorum mentem præsupponit. Et potest etiam ex solis venis in cruribus aliquoties apertis æquè ac ex vena in cubito tantum sanguinis euacuari, quantum plenitudo requirit. Trincauellij verò & Mercati opinionem quod attinet, vix hic sola sanguinis copia obstructionis & suppressorum mensium causa est; cum venæ, per quas sanguis effluit, satis amplæ sint. Et sit, vt hoc fiat: tamen causa nulla datur, cur ad plenitudinem minuendam sanguis potius è venis cubiti, quàm venis pedum euacuari debeat, vt mox dicetur.

Itaque Galeni sententiam plurimi Medici sequuntur, & videtur ea rationi maximè consentanea. Etenim vena in cubito, aperta sanguinem ab vtero potius reuellit, quàm ad eum reuocat; quæ verò in talo & poplite aperitur, ad consueta loca sanguinem reuocat, & validas sæpe obstructiones soluit. Et si enim, vt passim ex Galeno patet, venæ in talo apertæ etiam ab vtero deriuant, seu venas vteri repletas euacuant, tum scilicet, cum nimia sanguinis copia repletæ sunt: tamen eadem venæ sectiones menses mouere, & sanguinem alibi subsistentem ad vterum mouere potest. Nam si sanguis in partibus inferioribus euacuetur, sanguis ratione vacui alius ex superioribus in locum inanitem subsequitur, sanguinis impetus ita excitatur, & qui prius immobilis quasi circa vterum subsistebat, moueri incipit, & viam naturalem potius, quàm aliam secutus, per venas vteri erumpit, & ita consuetus fluxus reuocatur. Et vena in pede aperta vna opera & sanguinem imminuere & ad vterum attrahere potest. Itaque cum & sanguinem imminuere & ad vterum attrahere possit, vena in pede aperta, longè commodius est, si magna adsit plenitudo, eam bis vel ter aperire, cum hoc modo vna opera sanguis ad vterum deducatur, quàm primo in cubito venam secare, qua sanguis ab vtero auocatur. Vnde etiam Galenus, *lib. de sang. miss. aduersus Erasistratum*, Hippocratem laudat, qui, *2. epist. sect. 4. in fine*. Schimargæi famulæ suppressos menses habenti cum plenitudine in toto corpore nihilominus venam in talo secuit. Et si hæc vena in pedibus aliquoties aperiatur, nul-

lus

lus metus est, ne sanguis in vtero hæreat, ibique aliquid damni pariat; cum sanguis simul euocetur. In aliis vero uteri affectibus, inflammatione, stillicidio, & nimio fluxu mensium & aliis in quibus præter naturam sanguis ad vterum mouetur, concedimus, si sanguis euacuandus sit, in brachio venam aperiendam esse. Aperitur autem vulgò vena, quæ sub malleolo interiore est, saphena dicta, nunc in pede vno, nunc utroque, quæ ut magis turgida reddatur, pedes in aquam calidam immergendi ante & post venæ sectionem. Potest & in poplite vena aperiri, sanguisque per eam facilius effluet.

Q V Æ S T I O III.

Quo tempore venæ reuocandorum mensium gratia sit aperienda?

*Quo tē-
pore ve-
næ secā-
da sit in
suppr.
mens.*

Galenus, *lib. de cur. rat. per venæ sect. cap. 18.* scribit, commodissimum tempus mittēdi sanguinis in mensium suppressione esse tribus vel quatuor diebus ante consuetum purgationis tempus; ea de causa, quia tum temporis sanguini motus conciliatur & promouetur hoc remedio naturæ impetus. Paulus Ægineta verò; *lib. 3. art. medic. cap. 61.* scribit, venam secandam non esse ante præfinitum tempus, sed præterito iam dies decem adiiciendos esse, seu, ut Mercurialis allegat, nullo modo mittendum esse sanguinem ante tempus naturæ consuetum, sed mittendum esse diebus decem post purgationes præteritas. Atque hanc illustrem contradictionem esse putat Mercurialis, eamque variè conciliare conatur. Vel enim putat P. Æginetam respexisse ad venæ sectionem in cubito, Galenum verò ad sectionem venæ partium inferiorum; vel Galenum respexisse potius ad deriuationem, Æginetam ad attractionem; vel Galenum locutum esse de suppressione mensium, Æginetam de defectu.

Verùm conciliatione hic nulla opus esse puto; cum nulla adsit contradictio. Quod enim Galenus docet, eo tempore mittendum esse sanguinem, quo impetus naturæ promoueri potest, idem docet Ægineta; dum scribit, sanguinem non mittendum esse ante tempus consuetum. Quod autē addit, præterito iam dies decem adiiciendos esse,

esse, seu mittendum diebus decem post purgationes præteritas, id priori sententiæ non derogat. Neque enim dies numerandi sunt à die, quo fluere cœperunt menses, sed præterito fluxus tempori dies decem adiiciendos esse. Ponamus ergo, foeminæ cuidam cum Nouilunio menses fluere incepisse; sit autem, vt fluant menses sex septem vel octo dies; tempori fluxus præterito adiiciantur dies decem: aperienda ergo erit ex sententia Æginetæ vena die mensis decima sexta, decima septima, vel decima octava. Cum autem, vt Aëtius & Auicennas docent, inter vnam atque alteram purgationem intercedant ad minimum dies viginti duo, ad summum triginta, si decimo sexto vel decimo septimo, vel decimo octauo à primo prioris fluxus initio aperiatur vena ex sententia Æginetæ, incidet ferè in tempus Galeni, qui diebus quatuor vel quinque ante consuetum tempus venam aperiendam censet. Et præcipuè si, quod Galenus fecit, & omnes Medici suadent, bis vel ter instituenda sit venæ sectio, absoluta in diem vigesimum quintum incidet, qui multis est consueta fluxionis periodus.

•••••

C A P V T. IV.

De Mensuram paucitate.

Etsi ex his, quæ de suppressione mensium, capite præcedente, dicta sunt, à quibus causis mensium paucitas & tarditas proueniat, ac quomodo hoc vitium curandum sit, patere possit: tamen in specie aliquod de eo addemus. Menses autem pauci dicuntur, cum parcius, quàm fieri solet, & debet, fluunt. Tardi verò dicuntur, cum post consuetum fluunt circuitum.

Самое.

Paucitatis mensium causa quærenda est vel in sanguine, qui expellitur, vel in facultate expellente, vel in viis, per quas effluere debet. In sanguine causa est, dum is vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum vel paucus in corpore generatur, ut in prouecta ætate accidit, vel genitus absumitur, iis de causis, quæ capite præcedente sunt expositæ. Ob sanguinem paucio-

rem in corpore abundantem nunc pauci, nunc tardi menses fiunt. Si enim venarum totius corporis facultas expultrix fuerit robusta, retentrix verò debilis, præcipue si sanguis aliquam acrimoniam & tenuitatem habeat, etsi non in magna copia colligitur, debito tamen tempore expellitur, sed menses pauci fiunt. Si verò retentrix fuerit robusta, expultrix verò imbecillis, ut non nisi magna sanguinis copia irritetur, menses tardi fiunt, & post consuetum circuitum fluunt, sed in solita quantitate: tractu tamen temporis & pauci & tardi fiunt. Vitium in qualitate est, dum sanguis est crassior, unde statis quidem periodis facultas expultrix ad expellendum insurgit, effluit tamen saltem tenuior pars crassior verò relinquitur.

*An ab
vteri va-
forum
angustia
vel semi-
angustia
pauci
menses
fiant?*

An verò pauci menses ab vteri vasorum angustia aut semiangustia potius prouenire possint, inter Autores dubium. Affirmant id quidem plurimi: Alij tamen id negant, ea de causa; quoniam si detur sanguinis collecti iusta copia, & sanguis etiam in qualitatibus sese bene habeat, ac detur vasorum aliqua angustia, mensium potius stillicidium oritur, & licet paulatim euacuetur, tandiu tamen fluxus ille perseverabit, donec quod superfluum est, omne expulsum fuerit; atque ita iusta sanguinis quantitas effluet. Verum venarum angustia planè excludenda non videtur. Etenim si viæ non satis pateant, non ita expeditè sanguis expelli potest. Neque necesse est, ut quod propter viarum angustiam natura præstare non potest, temporis diuturnitate compenset; cum natura suos motus certis periodis absoluat, quibus elapsis postea quiescit. Præterea fit sanè, ut semiangustia pauci mensium fluxus causa esse non possit: verum cum venæ, per quas sanguis menstruus effluit, plures sint, fieri potest, ut aliquæ venæ pateant, aliquæ planè occlusæ sint, per quas cum sanguis effluere non possit, paucior euacuabitur.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse ex ægræ relatione cognoscitur. Causas quod attinet, an paucitas mensium fiat propter sangui-

nis defectum aut eius crassitiem, è signis, *cap. præced.* propositis patet. Vteri quoque vasorum angustię signa *ibidem* proposita sunt.

Prognostica.

1. Mensium paucitas, si fiat ob sanguinis paucitatem, *Prognostica.* periculo vacat; cum nulla mala symptomata ei coniungi soleat.

2. Si verò propter sanguinis crassitiem fiat, periculo non vacat. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 57. *Menstruis abundantibus morbi eueniunt, & si non fiant, morbi contingunt.* Et vt Galenus, *in comm.* addit: si menstrua pauciora fiant, quacunque de causa, temporis spatio vterum ipsum eiusmodi aliquo affectu laborare, qui vel ad phlegmonem, vel erysipelas, vel scirrhum, vel cancerum, deferatur, tandemque per consensum totum corpus affici, necesse est.

Curatio.

Curatio etiam ferè è *capite præcedente* patet. Mensium *Curatio.* paucitas à sanguinis defectu curatur, si detur opera, vt sanguis copiosior generetur, causęque, ob quas sanguis vel non generatur, vel absimitur, remoneantur; modò per ætatem aut alias circumstantias id sit possibile. Si verò parcius fluant propter sanguinis crassitiem, remediis attenuantibus & incidentibus curatur, quę *capite præcedente* sunt proposita, vt & externis medicamentis *ibidem* propositis. Simulque totum corpus purgandum. Purgatio enim totius sæpe tales dispositiones sanat.

C A P V T V.

De mensium stillicidio.

¶ Vm imminuto mensium fluxu plurimi Medici coniungunt stillicidium mensium, & eodem loco de *Mensium stillicidio.* utroque tractant. Sed tantum abest, vt stillicidium mensium ad imminutum mensium fluxum referendum sit, vt potius ad superfluum fluxum pertineat. Etsi enim guttatim stillent menses, atque ita imminuti videantur: tamen quia diu fluunt, & interdum longo tempore continuò mulieribus iste fluxus molestus est, ad superfluum potius, quàm diminutum pertinet. Sicut enim, vt Galenus, 1. *epid.*

comm. 2. text. 4. scribit, multæ pluuiæ non solum appellantur, cum breui tempore largiter in terram decidunt, sed etiam si longiori tempore durent; licet largiter non decident: ita etiam mensium fluxus qui diu durat, etsi non sit largus, ad nimium potius, quam imminutum referri debet. Quia tamen hic fluxus cum dolore coniunctus est, ad deprauatum simul mensium fluxum pertinet; ideoque peculiari capite de eo agemus.

Stillicidium enim mensium est ille sanguinis fluxus, in quo menstruus sanguis per uterum effluit, verum non conueniente tempore ac modo, sed vel per plures, quam alias fieri solet dies, vel continuè, paulatim tamen & stillatim, ita ut loci muliebres ob sanguinem perpetuè ferè madeant, mulierque dolorem in utero percipiat. Qui affectus & foeminis valde molestus est, & viris eas ingratas reddit. Stillicidiumque mensium cum stillicidio vrinæ Aëtius (quem solum inter Antiquos huius affectus mentionem fecisse existimat Trincauellius, *de rat. cur. part. hum. corp. aff. lib. II. cap. 7.*) *tetrab. 4. serm. 4. cap. 63.* comparat, statuitque, sicut aliquando vrina supprimitur, aliquando stillatim exit, & quandoque difficulter mingitur ita idem in mensibus fieri.

Causæ.

Causæ.

Stillicidij mensium causas Aëtius, *allegato loco*, quinque recenset; meatuum angustiam diuersimodè contingentem, virium debilitatem, sanguinisque multitudinem, sanguinem pituitosum & sanguinem feculentum. Verum commodissimè periri videntur vel à sanguine, vel à viis, per quas fluit, vel à facultatis retentricis debilitate.

Primò sanguinem quod attinet, nonnulli sanguinis copiam stillicidium excitare statuunt, si nimirum is maiore cum impetu ad uteri venas feratur, atque ita ab eo impetuosè eò delato viæ quadantenus obstruantur, & vnitas soluatur, atque ita dolor excitetur. Verum non videtur probabile, sanguinem, si aliàs rectè sese habeat, & saltem copiosus sit, ac cum impetu feratur, neque vlla viarum adsit angustia, stillicidium mensium excitare posse; cum potius hoc modo nimium mensium fluxum ex-

citare

citare soleat : sed magis vero consentaneum est , stillicidium mensium fieri ob sanguinis crassitiem aliquam, cum humore tamen mordaci coniunctam, & viarum aliquam angustiam. Si enim sanguis sit crassior & feculentus, ac viæ non satis pateant, sanguis non ea copia, quæ debet, sed stillatim excernitur : quia tamen acris est, naturam continuò ad excretionem stimulat; & quia vasa, in quibus hæret, & vicinas membranas distendit, & præterea acris est, cum dolore excernitur. Vnde malum hoc potius iuvenes foeminas infestat, in quibus sanguis non deest; impurus tamen & acris est, & ob vasorum angustiam debito modo expelli nequit. Aëtius imbecillitatem facultatis addit, quam tamen alij potius tardum mensium fluxum, quam stillicidium excitare putant. Si enim viæ sint apertæ, sanguisque sese rectè habeat, & natura tam fortis sit, vt purgationem inchoare possit, eandem quoque perficere posse statuunt. Et si imbecillitas sola causa stillicidij mensium esset, magis adultioribus foeminis accidere debere putant; cum tamen obseruetur, frequentius iuniores hoc malo affici. Verùm rectè Aëtij sententia explicanda est. Si enim de imbecillitate expultricis loqueretur, ea, quæ contra obijciuntur, locum haberent. Si verò Aëtij sententia de facultatis retentricis debilitate explicetur, non video, quid habeat incommodi; neque absurdum videtur, vteri facultatem retentricem, si sit debilis, permittere, vt continuò aliquid sanguinis exstillet. Sola tamen imbecillitas vix causa est stillicidij mensium, sed sanguinis vel copiam, vel tenuitatem & aquositatem accedere necesse est. Si enim sanguis sit copiosior, & retentrix vteri debilis, facile per vterum effluere potest. Potest idem fieri, si sanguis tenuis ac serosus sit; sicut iisdem de causis, nimirum ob retentricem debilem, & sanguinis cruditatem cruentus alui fluxus hepaticus oritur.

Trincauellius, *allegato loco*, adhuc vnā causā addit, quam Aëtium præterisse putat, nimirum acrimoniam, docetque; sicut acrimonia in vrina causa est, vt stillatim vrina excernatur, nempe dum ob stimulum natura

tantisper differre excretionem, donec multa colligatur vrina, non potest: ita etiam ex acrimonia menstrui sanguinis fieri posse, ut paulatim, sicut ad uterum deferatur, ab eo expellatur.

Verum enim verò etsi concedimus, dolorem ab acrimonia humoris etiam fieri posse: tamen quòd stillicidium mensium ab eo accidat, verò consentaneum non est. Alia enim est vesicæ, alia uteri ratio. Vesica enim musculum sphincterem habet, qui eius orificium claudit, & stimulum percipiens pro arbitrio laxatur: uterum verò sanguinem pro voluntatis arbitrio non emittit, sed venarum orificiis patefactis sponte, homine non aduertente, is effluit. Dolor etiam non solum ab acrimonia est, sed potius tensiuus, acciditque à tensione vasorum uteri.

Signa Diagnostica.

Signa.

Vitium ipsum ex mulieris relatione patet. An autem ex sanguinis vitio & viarum angustia, an verò ex facultatis debilitate proueniat, ex eo cognoscitur; quòd si à sanguinis crassitie, seculentia, & simul acrimonia, viarumque angustia proueniat stillicidium sanguinis, cum dolore accidit. Si verò ob sanguinis cruditatem, facultatis retentricis imbecillitatem accidat, sine dolore sanguis, imò sine sensu ferè effluit, quo passim etiam foeminae ædes inter ambulandum maculant. Ab exercitio & calidis medicamentis maior sanguinis profusio oritur, cum sanguis magis attenuetur, viæque aperiantur. Qui autem humor sanguini admisceatur, è signis humorum alibi propositis patet.

Prognostica.

Prognostica.

1. Malum hoc foeminis valde molestum & graue est, easque maritis ingratas reddit.
2. Si diu duret, periculo non vacat, & eadem ferè symptomata, quæ fluxus nimius, inferre potest.

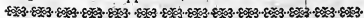
Curatio.

Curatio.

Cum de stillicidio mensium Medicij variè sentiant, etiam in curatione non conueniunt. Rectissimè autem instituitur curatio, si ab caussarum, quæ illud excitant, ablationem dirigatur, & præterea dolor, qui ægram molestat,

lestat, tollatur. Cum autem supra causas tres imprimis posuerimus: sanguinem feculentum & acrem, viarum angustiam, & virtutis retentricis imbecillitatem, qua ratione humorum vitia corrigenda sint, supra de intemperie vteri cum materia dictum. Quomodo etiam vasorum vteri angustia tollenda sit, suo loco dictum. Ideoque Aëtius, loco allegato, prætermittit, quomodo causis occurrendum sit, & saltem de dolore vteri tollendo agit. Verum cum infra suo loco de dolore vteri dicturi simus, hic de dolore mitigando nihil agemus. Hoc saltem hic monemus, nihil commodius esse, quam bona diæta, quæ optimum sanguinem præbet, vti. Deinde, ut sanguis, si superfluous sit, euacuetur. Vbi hoc monendum, in hoc affectu, si à sanguinis copia dependeat, non licere plenitudinem demere, vena in talo aperta; cum hoc modo sanguis magis ad vterum trahatur, sed potius vena in brachio aperta prius sanguinem in toto abundantem imminuendum esse. Tertiò ut humores vitiosi sæpius per *intestina* purgentur lenioribus medicamentis.

Si ab imbecillitate retentricis proveniat stillicidium mensium, vterus roborandus, medicamentis vterum confortantibus, quæ vim habent siccandi & non nihil adstringendi. Et ut in pauca curationem redigam: si sanguis stillatim continuò ferè effluit, curatio eadem ferè est, quæ mensium nimis fluentium; nisi quòd ad angustiam vasorum, si quæ adsit, respiciendum sit: si verò sanguis paucus stillatim ac paucis diebus effluat, eadem curandi ratio est, quæ mensium suppressorum & imminutorum.

CAPUT VI.

De Nimio mensium fluxu.

Retentioni & suppressioni mensium contrarius est *Nimius* affectus mensium fluxus nimius, quando scilicet *fluxus* menses (de his enim hic sermo, non de aliis fluxibus, qui *mensium* interdum per vterum accidunt, de quibus postea suo loco) copiosius, quam solent, & debent, profluunt, aut longiore, quam par est, tempore fluunt. Ea enim in re ad mulieris naturam & consuetudinem ac vires respiciendū.

Aliis enim maiore copia, aliis minore; aliis paucioribus, aliis pluribus diebus fluere solent. Itaque cum mensium fluxus saltem dicitur immodicus, cum ratione quantitatis vel diurnitatis temporis huic vel illi indiuiduo non conuenit. Non verò certa aliqua mensura sanguinis definiri potest: sed ea copia, quæ actiones naturales lædere potest. Mulier, quæ diu hoc affectu laborauit, ab Euangelista Matthæo, cap. 9. appellatur αιμορροισα.

Causse.

Causse.

Causas nimij mensium profluuij Galenus, 3. de sympt. caus. cap. 2. & 5. aphor. 57. proposuit, dum scribit: possibile est, immodicas fieri menstruorum euacuationes, si ora vasorum, quæ pertingunt ad vterum, ultra modum aperiantur, & si sanguis vel calidior vel tenuior fiat, & si totum corpus propter malum habitum aliquem grauetur sanguine, quem, licet modum conuenientem naturæ non excedat, expellit ad venas, quæ in vtero sunt. Quibus verbis causas omnes refert vel in vasa vteri, si nimirum eorum orificia aperiantur; vel in sanguinem, qui peccans qualitate naturam ad excretionem stimulet. Quantitatis enim Galenus mentionem non facit, cum sola sanguinis copia per se, nisi vasorum orificia plus iusto aperiat, nimium sanguinis fluxum non inducat, sed vbi copia nimia fuerit imminuta, fluxus spontè supprimitur. Cessante enim copia facultatem irritante, expultrix etiam ab expulsionem cessat. Verùm causa immediata & proxima sola est vasorum præter naturam apertio. Vitia verò sanguinis mediata causæ sunt, quatenus nimirum vasorum orificia aperiunt.

*Vasorum
apertio.
Anastomo-
sis.*

Aperiuntur autem vasa vel per anastomofin, vel diapedesin, vel per diæresin seu ruptionem, vel per erosionem. Anastomosis fit à causis externis & internis. Internæ sunt: humidior vasorum intemperies, à qua orificia vasorum laxantur, sanguis vel tenuis aut orificia vasorum laxans, vel copia eadem aperiens. Externæ sunt, balnea & fomenta humectantia & calefacientia, vel vsus medicamentorum orificia venarum aperiendi vim habentium, quale est aloë, vt & medicamentorum menses mouentium.

Per *diarrhoeis* nimium mensium fluxum accidisse raro *diarrhoeis* observatum. Id tamen se observasse scribit Forestus, *lib. diem.* 28. *observ.* 18. in foemina quadam biliosa & tenuem sanguinem habente, quæ ultra nouem menses purgationem menstruam hac de causa passa est, & tandem ea periit.

Ruptio vasorum fit interdum à plethora & sanguinis *Ruptio.* copia, quod in foeminis quandoque accidit, quibus menses diu substiterunt, & postea confertim erumpunt. Idque fit eo facilius, si externæ causæ sanguinem agitant, accedant, ut aer calidior, frigidior, balneum calidius, exercitationes vehementes, choreæ & saltationes; animi pathemata, imprimis ira. Evidentes verò & externæ causæ sunt; partus laboriosus ac difficilis, abortus, casus ab alto, percussio, ponderis grauis eleuatio, saltatio, coitus immoderatus & violentus, ut & sternutatio nimia & violenta, cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius, *Cent. 3. observ.* 58. de quadam foemina plethorica, quæ cum absque causa manifesta sternutatione violenta corripere-
retur, ita ut per quadrantem horæ continuo sternutare cogeretur, menstrua ei fluere coeperunt, & quidem per duos menses, absque vlla ferè intermissione.

Erosio denique fit etiam vel ab internis vel ab exter-
nis causis. Interna causa est sanguis acrior, qui talis euasit vel propter humorum acrium, salforum & mordacium, siue in toto, siue in aliqua parte geniti sint, admissionem vel ex corruptione ac putredine genitus, sicut accidit, cum sanguis vitiosus post partum vel abortum non totus euacuatur, sed subsistens corrumpitur. Externæ sunt medicamenta acria extra applicata. Ita refert Ioh. Varandæus, è solo pessario acriori per aliquot horas retento profusam ex utero hæmorrhagiam & *erosio.* exitialem in nobili quadam foemina excitatam fuisse. Fluxus autem iste sanguinis menstrui immodicus præcipue fit per venas, quæ fundo uteri inseruntur; cum etiam per eas naturaliter sanguis iste euacuetur: quæ verò sunt in ceruice uteri, non nisi urgente necessitate aperiantur. Ex quibus omnibus patet, causas, è quibus utiles Indicationes peti possunt, esse vel sanguinem copiosum

vel tenuem, acrem, subtilem aut aqueum, vel humidam vteri intemperiem, qua vasa laxantur, vel vasorum sine causis internis rupturam à causis externis.

Signa Diagnostica.

Signa.

Nimium sanguinis menstrui profluvium per se facile cognoscitur, si nimirum sanguis copiosior & præter modum euacuetur, & vires debilitentur, ut mala sequantur symptomata, in appetentia, coctionis debilitas, cachexia, coloris faciei mutatio, pedum tumor œdematosus. Si enim fluxus antea fuerit cohibitus, & postea maiore cum impetu fluat, ac solitus sit, neque vires deficiat, pro immodico non habendus. An verò ex vteri fundo, an autem ex ceruicæ eius sanguis profluat, ex eo cognoscitur, quod sanguis, qui ex ipso vteri fundo profluit, nigrior est, & plerumque grumofus: qui verò ex ceruicæ, rubicundior & fluidior. Signa autem caussarum quod attinet, si à sanguine copioso ortum habeat, signa plethoræ aderunt, & sanguis, qui exit, facile in grumos con- crescit. Si sanguis sit acris, vel bilis, signa aderunt, vel sanguis in vtero detentus & corruptus fuit. Si etiam sanguis sit, serofus & aquosus, tum ex colore sanguinis effluentis, tum ex signis humoris aquosi & serosi in corpore abundantis id patebit, & tenuis ac serofus minore copia effluit, biliosus maiore; sanguis etiam aquosus non facile in grumos mutatur. Et omnino qualis sit sanguis, qui excernitur, ex lintei, quo excipitur, inspectione cognosci potest. Solent enim circa sanguinem, & in circuitu eius humores, qui sanguini admiscuntur, apparere, & præcipuè si pannus in umbra siccetur, qualis sanguis sit, colore se prodit. Biliosus enim flavescit, melancholicus nigrescit, pituitosus albidus fit. Si vterus sit humidior, vasa laxiora, & hinc facultas retentrix debilis, cognoscitur id ex signis vteri humidioris supra, *part. I. sect. 2. cap. 3.* propositis, & præcesserunt causæ humectantes, balnea nimirum, fomenta & similes. Si vasorum sit ruptio, causæ euidentes violentæ vasa rumpentes supra enumeratæ præcesserunt, quæ ex relatione ægræ facile cognoscuntur, & sanguis copiosus ac magno cum impetu effluit,

ac faciliè grumescit. Si caussa sit vasorum erosio, sanguis parcius & sensim effluit, interdum purus, interdum serosus ac cum sanie permixtus; adsuntque humores acres, qui vim erodendi habent, vel vlcus, & interdum etiam dolor quidam adest, & vlcus signis supra *part. 1. sect. 2. cap. 18.* propositis sese faciliè patefacit.

Prognostica.

1. Menstruis abundantibus morbi eueniunt, & subsistentibus accidunt ab utero morbi. Hippocrates, *5. aph. 57. sica.* Etenim immodico fluxu vires debilitantur, animi deliquium & syncope sæpe accidit, epar & viscera debilitantur, vnde fluor albus, foedus totius corporis color, pedum tumor, atrophia, cachexia, & hydrops tandem ortum habet.

2. Quò autem fluxus est diuturnior, eò difficiliùs curatur: imò sæpè incurabilis euadit, & mortem inducit.

3. Curatur etiam faciliùs, si ab anastomosi malum sit, minùsque habet periculi. Minus adhuc periculosa est *diarrhœa* & faciliè curatur, si maturè remedia adhibeantur. Si tamen negligatur, etiam lethalis fieri potest, vt supra ex Foresto dictum. Difficiliùs curatur hic fluxus, si vasa rupta sint; adhuc difficilior, si fuerint erosa.

4. Si ab assumtis & admotis aperientibus aut erodentibus malum ortum habeat, minus periculi portendit, quàm si ab interna dispositione sanguinis proueniat, quam foueat iecoris, lienis, aut alterius alicuius visceris affectus præternaturalis.

5. Si virium debilitas, symptomatumque vehementia nullo modo minuatur, sed indies augeatur, mortem certam id portendit.

6. In senescente muliere menstruorum nimis fluxus plerunquè incurabilis & lethalis est.

Indicationes.

Fluxus mensium immodicus sistendus est. Si tamen adsit magna sanguinis copia, non subito id faciendum, & præsertim si per modum crisis accadat; quod tamen rarius euenit. Quomodo autem sanguinis fluxus sistendus sit, in genere docet Galenus, *5. m. m. à cap. 2. ad 7. vsque* quibus

bus vt ea saltem , quæ ad menstruum fluxum nimium sistendum necessaria sunt afferamus, sistitur is, si sanguis ad vterum non feratur, & si locus, per quem effluit , claudatur. Primum præstant ea, quæ reuellunt , quæque sanguini impetum auferunt , eumque ita disponunt , vt non facîle fluat. Ad alterum pertinent omnia, quæ quocunque modo vasa claudere valent. Quapropter si causæ euidentēs & procatarcticæ, quæ fluxum excitant vel fouent, adsint, omnes eæ remouendæ. Si vel sanguinis copia, vel vitiosi humores adsint , sanguinis copia imminuenda, præterea sanguinis ad vterum impetus inhibendus, isque reuellendus, repellendus, refrigerandus, adstringendus, vt non ita cum impetu fluat: humorum vitium emendandum, iique euacuandi, & eorum prouentus prohibendus, viscerum etiam vitiosa dispositio ad humorum talium generationem faciens corrigenda. Cum enim sanguinis copia orificia vasorum aperire, & vasa rumpere, humores tenues & acres eadem vasorum orificia aperire & vasa erodere possint, vitia hæc prius tollenda sunt, antequam in causâ proxima amouenda laboremus. Tandem causæ proximæ fluxus tollendæ.

Anastomosis si sit causâ fluxus, orificia vasorum hiantia sunt claudenda & constringenda. Si vasa rarefacta, condensanda. Si adsit ruptura, vas vniendum & conglutinandum. Si sit erosio, vlcus mundandum, & sarcoticis, quod absumentum est, instaurandum, tandemque cicatrix inducenda.

Curatio.

Curatio. Si ergo à sanguinis copia ad vterum sit iste fluxus, *Vena se-* na in cubito, hepatica imprimis, aperienda, & pro copia
Ho. sanguinis is euacuandus. Hoc modo enim & sanguinis copia imminuitur, & impetus ad vterum sistitur. Commodius tamen est ad Reuulsionem sanguinis missionem partiri, & eam aliquoties repetere, quàm copiosiore sanguinis missione vires deicere. Neque enim ad vires saltem præsentēs, sed & futuras respiciendum est; cum sanguinis continuus fluxus vires indies magis deiciat: & repetita venæ sectio potentius reuellat, quàm semel insti-

tuta.

tuta. Aut si vires sint debiliores, saluatella vtriusque manus aperiri potest. Cucurbitulæ tamen etiam epatis regioni apponi possunt. Et si fluxus perseveret, aut vires venæ sectionem non ferant, cucurbitulæ dorso applicandæ, vel etiam mammis secundum Hippocratem, 5. aphor. 50. Mulieri, si placet mēstrua sistere, cucurbitulam quā maximam ad mammas appone; vel, ut Galenus, in comm. suadet, non in ipsis mammis, sed infra ipsas, qua maxime parte venæ ex partibus inferioribus ad ipsas perueniunt. Qua tamen in re attendendum, an euacuationis, an reuulsio- nis potissimum gratia cucurbitulæ applicentur. Etenim si euacuationis gratia applicantur, cuius parti applicari possent. Verum partibus inferioribus nunquam applicare licet, ne sanguinis impetus ad vterum augeatur; sed commodè tum scapulis, dorso & brachiis apponuntur. Si verò Reuulsio- nis gratia præcipuè applicantur, cum in oppositam & longinquam partem, rectitudine tamen observata, fieri debeat, commodissime mammis applicantur. Qua de causa etiam quæ dorso, scapulis, brachiis, applicantur, cum scarificatione sunt applicandæ; quæ mammis, sine scarificatione. Et propterea etiam cucurbitulæ mammis applicatæ tum potissimum locum habent, quando profluuium oritur ob orificia vasorum nimis laxata & aperta citra sanguinis copiam. Si tamen respirationis difficultas suboriat, remouenda est ad mammas affixa cucurbitula; cum indicio sit, sanguinem adhuc copia peccare.

Ligaturæ etiam & frictiones brachiorum instituantur, non verò crurum, ut manifestè Galenus, 1. ad Glaucon. cap. 14. docet, dum scribit: oportet nexus plures & fortiores fieri circa manus, quando per inferiores partes fiunt euacuationes: quemadmodum quando per hæmorrhoides sanguis profluit, aut ventris profluvia adsunt, aut cum per Vteros exierunt mulieribus mēstrua. Nam si tum crura fortius ligentur, sæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur. De quo plura infra, in questione. Si verò alij humores sanguini admisti fluxum concitent, natu- ramque ad excernendum stimulent, humores illi tempe-

randi & euacuandi. Si nimirum humores biliosi & acres sanguini admisceantur, ij temperandi & vt ad fluxum minus apti incrassandi sunt *decoctis & aquis plantagin.*, (quæ quocunque modo sumta ad sanguinis fluxus sistendos vtilissima est) *portulacæ, acetosæ, centumnodij, burse pastoris, sir. granator. de ros. siccis, acetosæ, portulacæ, coralliorum, conserua ros. rubr. acetosæ, corall. margarit. bolo Armeno, terra sigillata.*

Si malum valde vrgeat, interdum etiam ad narcotica, quæ alios fluxus, ita etiam sanguinis fluxum sistunt, deuenire licet, nimirum Sirupum de papauere, theriacam recentem, philonium, laudanum, opiatum. Alexand. Massarias inter auxilia, quæ faciunt, ne sanguis ad vterum feratur, recenset etiam animi deliquium, vtpote in quo sanguis confestim ad internas partes recurat, & ita non amplius ad vterum tendat. Cum verò deliquium animi multis modis possit induci, præcipuè verò vehementissimis doloribus suboriat, putat, eos dolores in partibus superioribus excitandos esse, violenter ligatis brachijs, compressis digitis manus, sed omnium maximè constrictis mammis, quæ longè maximum cum vtero consensum habent. Verum vana & absurda ista sunt. Quis enim ausit in malo isto, in quo antea vires ob nimiam sanguinis euacuationem deiciuntur, animi deliquium excitare, in quod ægram coniicere facilius est, quam ab eodem reuocare? Et quamuis ligaturæ istos humores reuellant, tamen quæ foemina ferret tam dolorificas eas iustitui, vt deliquium animi inducere possint? Et in mamma quidem, an non inflammatio ex tam violentis ligaturis excitari posset, quilibet perpendat. Istis exhibitis si fluxus nondum cesset, indicio est, humorem biliosum malum fouere, naturamque ad excernendum stimulare, & promde bilis Sirupo ros. solutino, manna, rhabarbaro, fol. senæ expurganda est. Purgantia verò fortiora neque in hac, neque in alijs causis exhibere licet: cum stimulo maiorem sanguinis fluxum concitent. Partibus vero circa vterum adstringentia medicamenta non facillè adhibenda; cum retentis humoribus biliosis & ca-

lidis maiorem postea fluxionem concitent. Si verò ex seroso, tenui & aquoso sanguine fluxus ortum habeat, quod in anastomosi sæpe fieri solet, videndum diligenter, an ex epatis imbecillitate ille proueniat, quod frequentius accidit, an verò ob renum debilitatem serum non attrahentium, & prout opus, vel renibus vel epati sua temperies suumque robur restituendum, de quibus *lib. 3. Pract.* dictum. Humor verò serosus sæpe euacuandus est. Humore enim isto seroso, qui sanguinem fluxilem reddit, euacuato, sanguis postea sponte subsistit: id quod mechoacanna & rhabarbaro commodissimè fieri potest. Vtile etiam est in hac causâ sudores sæpius mouere, qui serosum humorem, qui sanguinem fluxilem reddit, discutunt. Ad sudores autem mouendos hic commodissima est radix Chinæ.

Nonnulli quidem etiam diureticis hic ad vias vrinæ deriuationem fieri posse putant. Verùm diuretica sanguinem ipsum non deriuant. Et si verò humores tenues sanguini admixtos ad vias vrinæ deriuare possunt: tamen metus est, ne sanguinem fundendo eum magis fluxilem reddant, eiusque ad vterum impetum augeant. Diæta quoque talis imperanda, qualis hisce affectibus competit. Vniuersalibus istis, vbi opus est, adhibitis simul proximæ fluxus sanguinis causæ occurrendum. Anastomosi quod attinet, si ea à copia sanguinis fiat, omninò ea primò tollenda, sanguisque ad vterum ruens reuellendus: postea adstringentibus vtendum; siquidem si neglecta sanguinis euacuatione prius adhibeantur adstringentia, fieri faciliè posset, vt sanguis cohibitus postea maiore impetu ad vterum ruat. Si verò tantum à relaxatione orificiorum vel tunicarum fiat fluxus, statim topicis orificia vasorum claudentibus & adstringentibus vti licet, quorum vsu si fluxus cessauerit, ad venæ sectionem & nobiliora auxilia accedere opus non est. Si verò adstringentium vsu fluxus sanguinis non cesset, ad venæ sectionem vel cucurbitulas accedendum, reuulsionis tamen potius, quam euacuationis gratia. Postea adstringentia medicamenta, quæ modò enumerabuntur, vsurpentur interna & externa.

externa. Nam vt & anastomosis, & ruptura & erosio vā-
 forum rectè curetur; id agendum, vt sanguis crassior red-
 datur, & vasa aperta iterum claudantur. Id quod præsta-
 tur per interna & externa medicamenta, quæ omnia sint
 adstringentia, & in erosione etiam viscida & emplastica;
 quæ omnia sanguinem sistentia nominantur: Qualia sunt:
 Radices *symphyti maioris*, *tormentillæ*. Cortic. *radic. mori*,
granatorum, *cupulæ glandium*. Folia: *Polygoni*, *plantaginis*,
 (cuius succi ʒ. iij. sumtæ potenter hæmorrhagias sistunt)
hyperici cum fl. millefolij, *bursæ pastoris*, *caudæ equinæ*, *san-*
guisorbæ, *pilosellæ*, *portulacæ*, *fragariæ*, *myrti*, *rubi*, *quercus*,
urticæ, quæ quidem non adstringit, sed tamen sanguinem
 sistit. Flores: *Rosarum*, *cydoniorum*, *balauſtia*. Sem. *Planta-*
ginis, *portulacæ*, *acetosæ*, *sabæ*, *lentes*. Fructus: *Pyra*, *cy-*
donia, *messila*, *forba*, *noces cupressi*, *gallæ*, *glandes*, *sumach*, *ri-*
bes, *berberis*. Succi & gummi: *acacia*, *hypocistis*, *gummi Ara-*
bicum, *tragacantha*, *thus*, *masliche*, *succinum*, *sanguis Draco-*
nis. Lapides & Mineralia: *Lapis hæmatites*, *corallium*, *mar-*
garita, *gypsum*, *bolus Armenus*, *terra sigillata*, *crocus* ♂. Ab
 animalibus sumta: C.C. *spodium*, *albumen oui*, *caseus*. Ster-
 cus etiam Asininum valdè commendatur extra & intus
 adhibitum, adeò vt scribat Guainerius, sequens medica-
 mentum nunquam fallere, nisi fluxus ab vlcere proue-
 niat. ℞. *Succi stercoris asinini*, *sirupi myrtillor.* an. ʒi. ℞. *aq.*
plantag. ʒ. j. Misceantur & nescienti mulieri exhibeatur.
 Et scribit Rodericus à Castro, expertissimum virum, Em-
 manuelem Vaëzinum, quatuor Lusitanix Regum Medi-
 cum cubicularium, qui narium hæmorrhagia sæpius ve-
 xabatur, stercus asininum modicè exsiccatum in capsula
 semper ad manus habuisse, ac retulisse, se nullum aliud
 simile reperisse, præsertim si recens vel siccum cum suc-
 co urticæ permixtum naribus adhiberetur. Ex his varia
 componuntur medicamenta. Vt: ℞. *rad. symphyti maior.*
tormentill. an. ʒ. ij. *fol. portulacæ*, *plantag.* an. M. j. Coq. in
 aq. f. Col. ℞. ʒ. vj. *sir. ribes*, *cydonior.* *myrtini* an. ʒ. vj. Misc.
 pro ij. dosibus. Vel ℞. *sir. portulacæ*, *succi urticæ depurati*
 an. ʒ. ij. *aq. portulacæ* ʒ. iv. *trochisc. de carabe*, *de terra si-*
gillata an. ʒ. j. *lapis hæmatit.* ʒ. ʒ. Misc. Dentur Cochlea-
 ria ij.

Composi-
ta.
Decocta.

ria ij. singulis diebus. Vel in iure decoctionis pedum vituli ebulliant folia plantag. vel sanguinariae, & Colatura exhibeatur, Vel ℥. succi millefolij ʒ. iij. Dulcoretur sacch. ʒ. j. vel addatur. Sir. corall. M. Exhibeatur cochlear vnum atque alterum. Præstantissimum est medicamentum. Vel ℥. *Aqua.* pavem ex amylo, farina hordei & oryza recentem. Affunde aq. chalybeata lb. viij. Adde ros. rubr. sicc. M. j. succi millefolij, plantag. an. lb. ʒ. consolidæ maioris cum toto virentis contusæ ʒ. iij. caudæ equinæ, sanguinariae an. M. ʒ. carnis pyrorum agreſtium, cydonior. an. ʒ. ij. balaust. santal. omn. an. ʒ. ʒ. mastich. ʒ. j. Destillentur. Exhibeantur ʒ. ij. cum Sir. portulacæ aut ros. ʒ. ʒ. ℥. radic. tormentill. bistortæ, acori Vinum. palustris, consolidæ maior. an. ʒ. ʒ. flor. ros. rubr. M. j. balaust. ʒ. ʒ. cortic. ʒ. ʒ. ij. Crasso modo contusis affundatur vini rubri Mens. j. Electuaria: ℥. Cons. ros. rubr. ʒ. ij. fol. quer- *Electua-* cus. tormentillæ an. ʒ. j. sem. plantagin. corall. rubr. an. ʒ. j. la- *ria.* pidis hæmatitæ præp. ʒ. ʒ. Cum succo millefol. F. Electuar. Vel ℥. Cons. ros. antiq. ʒ. ij. cydonior. condit. ʒ. j. ʒ. trochisc. de spodio, de terra sigill. an. ʒ. j. croci ♂ boli Arm. corall. rubr. præp. mastich. an. ʒ. ʒ. Cum Sir. myrtino F. Elect. Pul- ueres: ℥. mastiches, corall. rubr. præp. an. ʒ. j. marg. præp. Pul- smaragd. præp. an. ʒ. j. succini, lapid. hæmatitæ an. ʒ. ʒ. boli res. Arm. ʒ. ʒ. F. Pulvis. Sequ. pulvere multas mulieres hoc af- fectu satis antiquo laborantes curatas fuisse scribit Ioh. Michaël Paschalius, de morb. cur. cap. 55. ℥. cortices duo- rum ouorum recentium vstos, thuris, mastich. an. ʒ. ʒ. marg. præp. corall. rubr. præp. carabæ an. ʒ. ij. lapid. hæmatitæ, sma- ragdi præp. an. ʒ. ʒ. farine hordei sine fursure P. ij. albumina ouorum iv. & si opus fuerit, adde parum aquæ chalybeatæ, & Fiant duæ placentæ, quæ in furno coquantur, vt pos- sint in pulverem redigi. Dosis à ʒ. ʒ. ad ʒ. j. cum iure pe- dum arietinorum summo mane.

Vel exhibeatur singulis diebus pulv. cortic. radic. mori ʒ. j. • Sequentem pulverem, ex arcanis Præceptoris sui Elidei, apud Bononienses Practici clarissimi, se accepisse scribit P. Forestus, quem maximè laudat, vt qui omnem diar- rhœam sanat, ventris diuturna profluvia, omnemque humiditatem consumat, album & rubrum fluxum men- sium

sum restringat, & matricis dolorem sedet. *℥. Turturem* moderatè pinguem, ab intestinis & fecibus repurgatum, cum deplumatum laua in *vino rubro & aq. rosarum*. Deinde *mastiche* \mathfrak{z} .j. in ventre pone, rursus assuendo, ne elabi possit, atque ita veru ad ignem rota, & inter assandum loco butyri *aceto rosaceo* adasperge. Post perfectam assationem turturem ab igne & veru depositum, inque ollam vitreatam nouam coniectum, orificio luto Philosophicè obturato in furnum calidum demitte, vt turtur perfectè exsiccari possit: postea vnà cum ossibus & carne in pollinem tenuissimum redige. Huius pulueris magno commodo dedit omni manè cochlear vnum, modò cum *aq. plantag.* modò cum alio decocto constringenter. Pinguedine reseruata inter rotandum exstillata in venterem, tùm pectinem, inguina & regionem renum vt inungerent, mandauit.

Rotula. *Rotulæ. ℥. boli Arm. 3. B. magist. corall. 3.j. marg. præp. 3.j. sem. acetosæ, plantag. an. 3. B. spec. arom. ros. 3.j. gummi tragac. 3. B. sacch. in aq. plantag. dissol. q. s. F. Rotulæ.* In adstringentibus tamen exhibendis cautione opus est, & videndum, ne nimio eorum vsu venæ adstringantur & obstruantur, calorisque ventilatio prohibeatur, & febris accendatur. Quapropter frigidis adstringentibus rarò solùm vtendum, sed calidorum aliquid, qualia sunt, *absinthium, mentha, coriandrum, mastiche, myrrha, thus*, addendū.

Narcotica. Si hæc non planè satisfaciant, etiam Narcotica admiscere vel exhibere licet. Inter quæ convenientissima sunt, quæ simul astringunt, vt *trochisc. de terra sigillata, de charabe cum opio*.

Externa. Externa medicamenta quod attinet, pessi hic non adeò vtilès sunt; cum rarò ad aperta orificia venarum pertingant. Si tamen venæ in ceruice vteri apertæ sint, locum habent pessi, paranturque ex herbis adstringentibus contusis, sacculoque inclusis. Imprimis vtilia hic sunt, *folia quercus viridia conquassata*, vel *unguentum Comitis* aut aliud conueniens lana molli exceptum immittatur. Vel *℥. rad. bistortæ tormentillæ an. 3. B. balaustior. sem. plantag. an. 3. ij. radic. consolidæ maior. 3. B. thuris, mastic.*

an. 3. j. *acaciæ*, sanguin. *Dracon. thuris* an. 3. j. *lapid. hæmatitæ*, amyli an. 3. j. β . Pulverisata excipiantur albumine oui & mucilagine *tragacanthæ* in aqua rosar. facta, & F. pessaria, quæ sindone rubra obducantur.

Clysteres vterni commodius adhibentur, qui fieri possunt è succo *millesolij*, *sanguinariæ*, *plantag. consolidæ maioris*, quibus aliquid boli Armeni, sanguinis Draconis & similitum addi potest. Vt \mathcal{L} . succi *millesolij*, *polygoni* an. 3. ij. *mucilag. gummi Arabici* in aq. *plantag. factæ* 3. ij. M. F. Clyster. Vterinus. Vel \mathcal{L} . fol. *pilosellæ*, *plantag. sanguinariæ* an. M. j. rad. *bistortæ* 3. ij. *alum.* 3. β . Coq. in vino & aqua *chalybeata* pro clystere vterino. Vel \mathcal{L} . *polygoni*, *millesolij*, *plantag. bursæ pastoris*, *caudæ equinæ* an. M. β . Coq. pro \mathcal{L} . β . vel 3. vij. Colaturæ adde. *acaciæ*, 3. iij. sanguinis Draconis 3. j. boli Armeni 3. ij. *lapid. hæmatitæ leuigati* 3. j. Misce. F. Clyster. vterinus. Vtiles etiam sunt suffitus ex *thure*, *ma-*
sliche, *ladano*, *rosis*, *myrtillis*. Vt \mathcal{L} . *thuris*, *maslich.* an. 3. ij. *myrtillor. ladani* an. 3. j. *succini*, *ros. rubr. balaustior.* an. 3. β . Cum infusione *tragac.* in aq. *ros. facta* F. trochisci pro fumo. Vel acetum supra scorias aut laminam ferri candentem fundatur, & vapor vtero excipiat. Nonnulli etiam suffitum ranarum combustarum commendant, scribitque Ioh. Michaël Paschalius, de medic. morb. cap. 55. se eo foeminam quandam, quæ septem ferè mensibus hoc fluxu laborauerat, curasse. Idem etiam suffitum ungulæ multæ hunc fluxum mirificè sistere, expertum esse scribit. Extra
quoque regioni vteri vnguenta, cataplasmata & emplastrata. *stræ* ex adstringentibus parata adhibeantur. Vt \mathcal{L} . ol. *myrtini*, *cydonior.* an. 3. ij. succi *plantag. polygoni*, *caudæ equinæ* an. 3. j. Coq. ad succorum consumpt. Adde boli Armeni, sem. *plantag. myrtillor. cerussæ* an. 3. β . *cere q. s.* F. Vngu. Vel vnguentum Comitissæ lumbis & pectini inungatur. Umbilico etiam ista medicamenta applicanda sunt: cum ibi sit magnus venarum concursus. Notandum tamen hic adstringentibus frigidis solis vtendum non esse, sed admiscendum aliquid, quod vim aromaticam habeat, & roboret, vt sunt *rosæ*, *santali*, *masliche*, *ibus*, *caminum tostum*, *coriandrum tostum*.

- Cataplasma-
ta.* Vel *℥. carnis cydonior, & pyrorum sylvestrium* an. q. v. Coq. in vino rubro austero. Adde. boli Armeni, mastiches, sanguinis Draconis, acacia q. s. F. Cataplasma. Vel membro muliebri imponatur spongia aceto rosaceo imbuta. Vel *℥.*
- Corota.* sem. acetosæ, plantag. portulacæ, boli Arm. sang. Draconis an. 3. ij. thuris, mastich. myrrhæ an. 3. iij. terebinth. 3. j. succi plantag. millefolij an. q. s. Coq. ad succorum consumpt. Adde ceræ q. s. F. Cerotum. Nonnulli etiam iuseffus seu balnea adhibent. Verum metuendum est, ne calor actualis balnei humores plus fundat, & moueat, atque ita fluxum mensium augeat. Itaque si eâ adhibere libeat, vis adstringendi in medicamentis ijs actualem aquæ caliditatem vincere debet. Aut balnea eiusmodi tepida, & ad frigiditatem ferè accedentia vsurpari debent. Tutius Fomenta adhibentur. *℥. fol. polyg. plant. myrti* an. M. ij. nucum cupressi 3. ij. balaustior. 3. j. Coq. in vino rubro pro fomento. Facis quoque ad menses sistendos multum lotio crurum & coxarum aqua frigida facta. Epatis etiam regioni, præsertim si id calidius sit, epithemata, vnguenta, cerota & emplastra refrigerantia, adstringentia & roborantia imponi possunt. Interim dum hæc fiunt, per intervalla humores vitiosos euacuare, & reuulsiones debitas instituerè necessarium est. Et quidem si bilis flaua peccet, sæpe per intervalla *rhobarb.* 3. ss. vel 3. j. cum *cons. ros.* exhibere vtile est. Si ex vena rupta profluat sanguis, rupta vasa vnienda & conglutinanda sunt, & medicamenta modò proposita etiam hic locum habent. Ea tamen hic eligenda, quæ simul glutinant. Nam aliis, quæ in cæteris causis requiruntur, hic opus non est, si sanguis sit purus. Itaque præmissa, si opus sit, venæ sectione, exhibenda medicamenta è coralliis, bolo Armeno, myrtillis, radice consolidæ maioris, acacia, hypocistide, trochiscis de terra sigillata, de charabe, sir. myrtino, conserua ros. rubr. antiqua, tormentilla, succo plantag. sanguinarie, millefolij. Non ita tamen, vt in reliquis causis, hic vtilia & efficacia sunt medicamenta interna; cum nullum vitium sanguinis adsit. Plus commodi afferunt externa, quæ rupta vasa claudunt. Extra ergo applicetur Cataplasma ex albumine ouorum con-
- quassato.

quassato, cum pulvere boli Armeni, rosar. myrtillorum, thuris, mastiches & similibus. Vel (quod etiam in priore causa locum habere potest.) ℞. Rad. bistortæ, tormentillæ, nuc. cupressi, cortic. granator. an. 3. j. β. balaustior. baccarum myrti, acaciæ, hypocistidis, sanguinis Draconis an. 3. j. bol. Arm. 3. j. β. corall. rubr. mastiches, thuris an. 3. j. ol. ros. & cera q. f. F. Vngu. vel addita cera, Emplastrum. Nonnulli hoc emplastrum valde, in omni sanguinis fluxu laudant. ℞. gummi tragacanthæ torrefacti 3. β. corall. albi & rubei, ossis dactylor. combust. hypocistidis an. 3. j. balaust. scoræ ferri præp. mumia, sanguinis Draconis, boli Armeni, terra sigillata, mastich. an. 3. j. nucum cupressi, corticum thuris an. 3. β. bdellii torrefacti, styracis calamitæ, troch. de terra sigill. an. 3. j. fuliginis camini, plumbi vsti an. 3. j. picis, colophon. glutinis piscium aceto macerati an. 3. j. F. f. a. Emplastrum. Applicetur panno coccineo. In vterum verò infundere conuenit albumen oui conquassatum, vel succum plantaginis, sanguinariæ, millefolij, radic. consolida maioris, foliorum bursæ pastoris, plantaginis, polygoni, lysimachiæ, summit. rubi, cortic. granatorum, balaustiorum immittere, vtile est. Et si in ceruice vteri venarum ruptio facta sit, pessos ex iisdem paratos cum bolo Armeno, balaustis, farina volatili, sanguine Draconis, immittere conuenit. Potest etiam talis suffitus parari. ℞. colophon. 3. β. spody, mastich. thuris an. 3. j. sem. papau. nigri 3. β. Conquassata super prunas coniciantur, & vapor vtero excipiat.

Si a vase eroso fiat menstruorum nimis fluxus, iis, quæ cacochymiam & causam antecedentem respiciunt; præmissis, & humore bilioso temperato atque euacuato, ac recta Diætæ ratione instituta, auersionibus item & reuulsionibus institutis, vlceri seu venarum exfioni prospiciendum, & medicamenta, quæ partim obstruendi, partim agglutinandi vim habent, vsurpanda: qualia sunt; radix filipendulæ, bursa pastoris, farina volatilis, amyllum, mucilagines omnes, gummi Arabicum, tragacanthæ, succus portulacæ, plantaginis, bolus Armenus, terra sigillata: quæ omnia lentore suo impediunt, quo minus humores acres partem erodere possint, foramenque obturant, & fluxum

sanguinis sistunt, vt natura ita sine impedimento carnem instaurare foramenque occludere possit. Radix nimirum filipendulæ Drach.j. pondere cum ouo forbili, vel in alio liquore conueniente sumta, sanguinem vndecunque fluentem, præcipuè ex vtero efficaciter sistit. Vel paratur syrupus ex iisdem radicibus, cuius Vnc.j. dormitura exhibeatur.

Vtero etiam vel partibus externis ex iisdem medicamenta parata imponenda, nimirum ex *albumine oui* conquassato, & cum *gummi Arabico, tragacantha, bolo Armeno, & sanguine Draconis* misto. *Emplastrum* quoque *Diaphanum frigidum* extra imponi potest. Nonnulli etiam ad sanguinem ex vtero fluentem sistendum commendant *succum chelidoniæ* mammis appositum. Periammata & extra adhibita, & quæ in aliis hæmorrhagiis adhiberi solent, & hic locum habere possunt. Radix scilicet *nigella* sub lingua detenta, *lapis hæmatites*, *radic. papan.* errat. *muscus arboreus* sub axillis gestatus, *sanicula & fragaria* plantis pedum alligata.

Dieta.

Dieta.

Diæta medicamentis respondeat, & proinde pro causarum varietate etiam aliquo modo mutanda est. Si ex sanguinis copia proueniat fluxus mensium immodicus, cibus paucus exhibendus, vt sanguinis copia imminuatur. Ideoque à cibis, qui multum nutriunt sanguinemque multum præbent, abstinendum. In reliquis ferè causis victus ratio instituitur, quæ vasa patentia claudat. Aer itaque ad frigidum declinet, & ita dispositus sit, vt neque calore humores fundat, neque frigore humores ad interiora pellendo fluxionem moueat. Cibus & potus refrigerandi & adstringendi vi sit præditus. Conueniunt ergo hordeata & iuscula, lactuca, portulaca, endiuia & similibus condita. Carnes sint assæ potius, quàm elixæ. Vtilia hic sunt viscera & pedes animalium, quæ sanguinem minus fluxilem reddunt, oryza item, mylium, panicum, caseus recens, cydonia, mespila, pyra, fructus rubi, pruna syluestria, fercula ex oui albuminibus & amylo cum aq. ros. parata. Vino ægra abstineat, eiusque loco

vel

vel aquam hordei vel chalybeatam, vel cum mastiche aut coriandro coctam bibat. Vitet etiam animi motus vehementiores. Venere longiore tempore abstineat; cum obseruatum sit, quasdam ex usu veneris recidiuam passas esse ab omni quoque motu & exercitio nimio abstineat: frictiones tamen & ligaturæ partium supernarum institui possunt. Somnus sit moderatus, & longior potius, quam breuior; cum omnes euacuationes in somno retineantur; fiatque cruribus eleuatis & complicatis. Decumbat etiam ægra in lecto molliore quidem, præcipuè si vires iam debilitatæ sint, non tamen calidiore; ne sanguis incalasciat. Nonnulli etiam hæmorrhoidum vteri mentionem faciunt, & peculiariter de illis tractant. Verum non alius videtur hic fluxus à nimio mensium fluxu, vteri. vel à mensium stillicidio.

Q. V. Æ S T I O.

An reuulsiois gratia in cruribus frictiones & ligaturæ fieri possint.

FRictiones & ligaturas reuulsiois gratia tantum in brachiis, mensibus nimis fluentibus, instituendas esse, supra ex Galeni, lib. 1. ad Glaucl. cap. 14. dictum, ratioque id suadet; cum reuulsio sanguini morum à fonte, qui est epar. cum vena caua, non ad locum affectum, sed ad contrarium conciliare debeat. Verum nonnulli putant etiam reuulsiois gratia frictiones & ligaturas in cruribus fieri posse, idque probare volunt, primò autoritate Hippocratis, qui 2. de morb. mulier. in principia, iubet laqueum non solum supra cubitos, sed & ad poplites supra genua adhibere. Deinde ex Galeno, qui, de sang. miss. cap. 18. scribit, quod sectiones venæ, quæ in cruribus fiunt, non solum reuellunt, sed etiam menses euocant; putantque eandem frictionum & ligamentorum esse rationem. Tertio autoritate Aëtij, tetr. 4. serm. 4. con. 64: & P. Æginetæ lib. 3. cap. 62. Auicennæ, cap. proprio, qui iubent, frictiones & ligaturas faciendas non solum brachiis, sed etiam cruribus, atque ab inguinibus incipiendum esse. Verum enim verò prior Galeni sententia vera est, & consentit cum legibus reuulsiois ab eo passim propositis, & in Institu-

An reuulsiois gratia in cruribus quoque frictiones & ligaturæ fieri possint.

tionibus etiam, *lib. 5. part. 2. sect. cap. 18.* traditis. Auctoritates verò illas in contrarium adductas quod attinet, Hippocratis locus proculdubio deprauatus est; cum contradicat manifestè aliis locis & imprimis *5. aphor. 54.* Sicut quoque deprauatus est locus Galeni, *1. lib. de currat. per sang. miss. cap. 18.* estque in Institut. *loc. alleg.* monstratum, quod omissa sit negatiua $\alpha\alpha$, & legendum sit; venis in cruribus apertis non solum non reuelli, sed & euocari menses possunt; quam lectionem non solum antiqua Gaudani versio, sed & codices quidam Græci probant. Et cum res ex iis, quæ de reuulsionibus dicta sunt, satis clara sit, neque auxilia, quæ menses prouocant, eosdem sistere & reuellere possint, non opus est, ut in contrariis auctoritatibus Aëtij & Æginetæ conciliandis multum laboremus. Longè verò alia ratio est inflammationis vteri, in qua vena in cruribus interdum aperitur, non reuulsionis, sed deriuationis gratia.

~~~~~

C A P V T VII.

De mensibus cum molestia & grauibz symptomatibus fluentibus.

Menses cum molestia fluentes. **M**enses dum rectè fluunt, confertim satis erumpunt, & sine difficultate ac dolore. Interdum tamen accidit, ut difficulter, ac cum grauibz symptomatibus, imò etiam diminutè & stillatim effluant, quod vitium propterea etiam à nonnullis stillicidium mensium appellatur. longè tamen aliud est ab eo stillicidio, quod supra, *cap. 5.* est propositum, atque hoc vitium ad deprauatum mensium fluxum pertinet, ac simile est vrinæ difficultati. Menstrua nimirum difficilia ea sunt, quæ cum dolore & molestia, grauibzque symptomatibus fluunt. Accidunt autem ista symptomata vel instantibus mensibus, vel iam fluentibus. Priorum meminit Hippocrates, *2. epid. part. 1. 2. 13.* dum scribit: dolores lumborum aut femoris postmodum in menses desinunt. Dum enim sanguis crassus per angustas vias prorumpere conatur, eas & partes vicinas distendit, doloremque excitat. Nonnullæ verò, dum menses prorumpunt, comitem habent molestiæ sensum & inquit

inquietudinem in toto corpore; capitis dolores, oris ventriculi morsus; ventris & lumborum cruciatus; animi deliquia.

Causæ.

Causæ huius mali eadem ferè sunt, quæ suppressorum mensium, sed minus vehementes; & iis ferè foeminis accidunt, quæ nondum pepererunt. Nimirum aliqua vasorum vteri obstructio, sanguisque crassus & feculentus: facultas tamen expultrix satis robusta est. Ideoque cum ea sanguinem expellere conetur; viæ autem non satis pateant, ac sanguis ipse crassus sibi viam præcludat, sanguis subsequens vasa distendit, dolorque non cessat, donec sanguis profluat; quod tamen non rectè fit, sed vel stillatim vel *adgras* & confertim effluit, vel etiam grumi erumpunt, neque etiam satis ordinatè sanguis erumpit.

Signa Diagnostica.

Malum hoc ab ægra cognoscitur. Nimirum diebus aliquot ante mensium fluxum de capitis dolore, ventriculi morfu, doloribus in lumbis & imo ventre conqueruntur foeminæ: interdum etiam cordis palpitationem & animi deliquium patiuntur, quorum symptomatum quædam quoque in nonnullis dum menses iam fluunt, præcipuè dolor, remanent. Alia etiam symptomata adsunt, de quibus *capite seq.* inter signa dicetur. Qui enim menses vitiosi sunt, cum difficilibus signis accidere solent. Causarum verò signa quod attinet, crassus sanguis dum euacuatur, aut in grumos concrescit, etiam faciliè innotescit, & dolores longè ante euacuationem ingrauescunt, dum natura per angusta vasa conatur crassum humorem expellere. Si ex flatu sit dolor, per intervalla reuertitur, subitoque exacerbatur, neque in vno loco consistit, sed hinc inde vagatur, cessatque flatu excreto; audiuntur etiam murmura ventris inferioris. Humores si sint acres, ex sanguinis excreti natura, pruritu partium genitalium, doloris modo, ex foeminæ corporis constitutione & antecedente diæta cognoscitur. Vlcus si adsit, ex signis supra, *part. 1. sect. 2. cap. 18.* traditis, & præcipuè ex pure, quod cum sanguine excernitur, cognoscitur.

*Prognostica.**Prognostica.*

1. Grauius malum hoc affligit virgines & steriles, quàm eas, quæ iam pepererunt. Venæ enim vteri magis patent in iis, quæ pepererunt, à purgatione, quæ post partum fit, dilatatæ.

2. Non contemnendum etiam hoc malum est. Interdum enim in mensium suppressionem abit, atque alia mala excitat.

*Indicationes & Curatio.**Indicationes &**Curatio.**Humores attenuantia.*

In affectu hoc ad duo respiciendum: Causa scilicet eius tollenda, & dolores ac symptomata mitiganda. Causa amotionem quod attinet, si humores crassi sint, ij attenuandi & euacuandi; si acres, temperandi; si vlcus adsit, curandum. Quæ omnia qua ratione expedienda sint, ex iis, quæ hæctenus dicta sunt, satis patet. Hoc saltem addendum, vniuersalibus præmissis, si ex sanguinis crassitie malum hoc accadat, fomenta & inunctiones locis distentis adhibendas esse, & præterea ea exhibenda, quæ humores attenuandi & fundendi vim habent: qualia sunt *aqua graminis, capill. ♀ decoctum radic. aperientium, syr. capill. ♀, de quinque radicibus, theriaca.*

Vbi tempus menstruorum præterierit, idonea victus ratio instituenda, ne crassus eiusmodi sanguis iterum generetur, attenuans nimirum, & exercitio moderato, sed frequenti, vt & balneo tepido, cui foemina ad umbilicum vsque infideat, sæpius vtendum.

Doloris lenitio.

Ad dolorem leniendum ea vsurpanda, quæ supra de dolore vteri sunt proposita, fomentationes nimirum & inunctiones ex lenientibus & anodynis, ex *malua, semine lini, sanigræci* & aliis. Vt *℞. panis triticeï lb. j. farine sem. lini lb. ss. vitell. ouor. iij. Coq. in lacte. Fiat cataplasma, quod pectini & vteri regioni apponatur. Vel ℞. ol. lilior. abbor. lini, amygd. dulc. rutæ an. ʒ. ss. vitell. ouor. ij. croci ʒ. j. Misce. F. linimentum, quo umbilicus & partes circa umbilicum illinantur. Et solent ista ferè, quæ partes laxant, ac dolorem leniunt, etiam causæ subuenire, & crassos humores attenuare, ac flatus discutere.*

CAPVT VIII.

De menſtruis vitioſis & decoloribus.

Menſes autem non ſolùm quantitate aut effluendi modo, ſed etiam qualitate, imò potius ſubſtantia peccant; cum ſcilicet vel ipſe ſanguis natura ſua prauus eſt, vel alij excrementitij humores ipſi permilcentur, ita tamen, vt ſanguis abundet. Si enim alij humores abundant, aliud vitium eſt, quòd fluxum muliebrem appellant, de quo poſtea dicetur. Appellat autem vitium iſtud Hippocrates, 6. aphor. 36. menſes decolores ideò, quod non ſanguis ſincerus, quod fieri debebat, ſed aliis humoribus permixtus excernitur. Poſteſt in genere etiam *menſes vitioſi* appellari. Eſt enim vitium hoc menſtrua purgatio deprauata, propter vitioſos humores ſanguini menſtruo permixtos.

Caſſa.

Caſſa nimirum huius mali eſt ſanguis vitioſus: Qui quidem vel natura ſua talis eſt, cum ſcilicet aut ex intemperie totius corporis, aut ex partis alicuius præcipuæ, imprimis ventriculi, epatis aut lienis, vt & praua victus ratione, prauam naturam acquiſiuit; vel ob admixtionem humorum vitioſorum & præternaturalium talis euasit; vel ob ſuppreſſionem ac retentionem corruptus eſt; vel ob vteri vitium, intemperiem ſcilicet, corrumpitur, aut ob prauos humores in vtero contentos ſimili labe inquinatut. Humores autem, qui ſanguini admilcentur, ſunt nunc pituitoſi, nunc bilioſi, nunc melancholici, atque hinc pro varia ſanguinis corruptione, atque interdum etiam putredine, humorumque vitioſorum admixtione, menſes ſunt nunc albi, nunc pallidi, liuidi, virides, nigri, foetidi. Et quidem albi & pituitoſi menſes maxima ex parte ventriculi vitio ſiunt; pallidi & flauī à nimio iecoris calore; nigri vitio lienis.

Signa Diagnostica.

Cognoſcitur hoc malum ex eo, quod ſanguis, qui eſt fluit, à ſanguine naturali & bono, tum conſiſtentia, tum imprimis colore differt. Cum enim ſanguis menſtruus

naturali modo sese habens colore sit rubeus, qualis est sanguis recens mactatorum animalium, consistentia neque nimis tenuis, neque nimis crassus, aut viscidus: si color iste mutatur, & vel pallidi, vel albicantes, vel flavi, vel virides, vel liuidi sunt, aut plures colores menses habent: odore etiam sunt foetidi, & sanguis est vel nimis tenuis, vel nimis crassus; menses vitiosi sunt. Plerumque etiam accidit, quod menses tales non debito & stato tempore excernuntur, & vel consuetum terminum anteuertunt, vel diutius morantur. Imò etiam alia symptomata accidere solent, de quibus Hippocrates, *lib. de morb. mul.* Incipiente morbo purgatur mulier diebus, quibus solita fuit, non pluribus. Progredientibus autem mensibus pluribus diebus purgatur, & menses pauciores ac singulis diebus apparent, & febres succedunt erroneæ, acutæ cum horrore & cibi fastidio aliàs atque alias, & stomachi dolor, & dolebit magis, ubi menses appropinquauerint. Postquam autem purgata fuerit, & ad medium tempus superiorum respectu melius habuerit, postea rursus ad idem perueniet. Dum autem curatur, citò sana fit. Si verò non curetur, & tempus procedat, omnia prius relata valde ipsam affligent, & dolor corripiet imam ventris partem infra umbilicum, nunc inguina, nunc lumbos, nunc coxendicum ad sedem iuncturam, nunc collum; aliquando verò strangulatio fortis accidet, & caligo ante oculos obuersabitur & vertigo, utpote purgatione sursum vergente & adscendente, &c.

An autem menses pituitosi, biliosi vel melancholici sint, ex colore & substantiæ modo imprimis cognoscitur, de quo Hippocrates, *l. de morb. mul.* scribit: Arenam tenuem & siccam subiicito, & cum menses prodeunt, in Sole sanguinem superfundito, & siccari finito, & si quidem biliosus fuerit sanguis, in arena siccatus pallidus erit, aut flavescent; Si verò pituitosus fuerit, veluti mucus conspicitur: liuidus verò & ad nigrum vergens apparebit, ubi melancholica sit menstrua purgatio. Eadem tamen hæc etiam ex signis humorum abundantium in corpore cognosci poterunt. Menses etiam vitiosi ob pituitam aut melancholiam diu protrahuntur, biliosi verò & ex seroso humore festinanter prodeunt.

prodeunt. Corrupti menſes ex eo quoque cognoscuntur, quod ſiue anticipant, ſiue cunctantur, in neutro tamen certum tempus & periodum obſervant; etſi ægra eandem Diætā obſervet, quod inde accidit, quod ſicut temperatura bona ſemper ſibi conſtat, & parum huc vel illuc mutatur: ira intemperata corporis conſtitutio in- conſtans eſt, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Si ex menſium ſuppreſſione ij. corrumpantur, præceſſit menſium ſuppreſſio, & poſtea dolores in pectore & pulſationes fortes ſentiuntur, & tactum etiam non ſuſtinent ſceminæ. Et ſi melior habitus eſt, menſes ipſi erumpunt, & profluit pur ac ſanguis & graue olens, ad ſeptimum, aut octauum, aut nonum diem. Si pravi humores in vtero contenti ſanguinem inquinarunt, cognoscitur id ex ſignis intemperiei vteri cum materie.

Prognſtica.

1. Malum hoc non contemnendum. Varios enim mor- *Prognſtica.*
bos humores vitioſi in vtero abundantes excitare valent. Humores nimirum craſſi obſtructiones vteri, & mala hinc pendentia excitare; acres verò vterum exulcerare valent. Steriles etiam non rarò ſceminæ hoc affectu laborantes ſunt.

2. Quò autem maior eſt à naturali ſtatu reſceſſus, eò malum deterius eſt: & imprimis pravi ſunt menſes nigri & foetidi.

3. Maximè verò periculofii ſunt menſes ſuppurati. Qui tamen ſi per dies ſeptem, octo, aut nouem effluant, mulier liberatur. Si verò vlcera inde in vtero excitentur, melius quidem habebit, ſed ſterilis fiet. Quod ſi per pudenda non effluant, vel ad partes ſupra inguen prorumpunt citra tumorem, & iuxta hypochondria foras prodeunt, & tunc ſceminæ aut ſuperſtes non manet, aut ſterilis euadit: vel poſt dies duas tresue aut plures menſtrua ſuper inguen excitant tumorem magnum, rubeum, ſine capite, quia caro ibi impletur, eſtque talis tumor oedematodes, atque à ſanguine pituitolo per vniuerſam carnem diſperſo oriſtur, qui non ſine periculo ſecatur. Melius eſt, ſi ſanguis ad pudendum conuertatur, menſesque

prodeant. Quod si non fiat, & ibi menses suppurentur, superius relata pericula sunt.

Indicationes & Curatio.

*Indica-
tiones &
Curatio.* Cum malum hoc ab humoribus vitiosis sanguini menstruo admistis dependeat, generalis Indicatio est, humores illos vitiosos euacuandos esse. De quo Hippocrates, 5. *apbor.* 36. Mulieri menses decolores, neque secundum idem tempus semper venientes, purgationem indicant esse necessariam. Preparatio tamen & euacuatio, ut & victus ratio, cuilibet humori debita instituenda: quæ quæ ratione fieri debeat, supra, *de uteri Intemperiebus cum materia*, & aliquoties iam dictum. Hoc saltem hic monendum, cum humores crassi, ut commodius purgentur, attenuatione indigeant, cauendum esse, ne pro attenuantibus menses vehementer mouentibus utamur; cum talia serofos humores colliquant, & humores ad uterum moueant, atque ita vasis angustioribus magis impingant. Sensim itaque & paulatim attenuantibus primò utendum, & si aliqua eorum, quæ menses vehementer mouent, usurpentur, mitioribus sunt temperanda. Acetum autem & acida hic locum non habent.

Si post purgationem tandem reliquæ aliquæ vitiosorum humorum superfuerint, siue in toto corpore, siue in utero, absumendæ sunt. Quæ in toto corpore supersunt, rectissime sudoribus discutiuntur: aut si flaua bilis peccet, quæ sudorifera calida non semper admittit, balneis aquæ dulcis tepidæ reliquæ discutiendæ sunt: quæ etiam in humore melancholico utilissima sunt. Utero ipsi verò pessi, fomenta, suffitus, de quibus antea, adhibenda. Vel exhibeatur *theriaca*, *Mithridatum*, aut *decoctum radicum angelicæ* humoribus frigidis peccantibus: quæ tamen etiam reliquias humorum in toto corpore absumunt.

C A P V T IX.

De Menstruis debitum tempus anteuertentibus.

QUoniam menses & menstrua inde nomen habeant, quod singulis mensibus semel foeminis fluere soleant, rectè se is fluxus habet, si statis temporibus, & absoluto menstruo

menſtruo ſpatio accidat. Verùm ſæpe euenit, vt nunc tardius, nunc citius, quàm menſtruo ſpatio, reuertatur, nunc etiam ſanguis menſibus non ſemel, ſed aliquoties, aut contra non ſingulis menſibus, ſed duorum vel plurium menſium ſpatio ſemel fluant; cuius fluxus genera omnia Inordinatorum menſium nomine comprehendimus. Etſi enim etiam aliquando menſes ſtato tempore debitum tempus anteuertere, aut tardius reuerti videantur; tamen nec is fluxus ſit debito tempore, & rarò diu eandem periodum, idemque tempus obſeruat. Hoc capite ſaltem de menſibus debitum tempus anteuertentibus agemus.

Menſes inordinati.

Eſt autem fluxus is menſium excretio deprauata, quæ debitam periodum ſemel vel iterum anteuertit. Aliquando enim ſaltem ante debitum fluxionis tempus menſes fluere incipiunt; aliquando verò ſingulis menſibus etiam bis menſes fluunt.

Cauſſæ.

Eſt autem huius ſymptomatis cauſſa proxima expultrix & retentrix vteri læſa, quæ in ſuo officio aberrant, vt ſanguis vel ſæpius, quàm par eſt, vel citius, quàm par eſt, vel tardius, quàm par eſt, expellatur, vel effluere permittatur. Cauſſa verò, quæ vel expultricem irritat, vt ante debitum & conſuetum tempus ſanguinem expellat, vel facit, vt retentrix ſanguinem amplius tolerare non poſſit, quærenda eſt vel in ipſo ſanguine, ſeu expultrice facultate totius corporis, quæ ſuperfluum & ſibi moleſtum ſanguinem ad vterum mittit, vel in ipſa facultate retentrice vteri, quæ cùm ſanguinem ſibi moleſtum amplius retinere non poteſt, facultatem expultricem in conſenſum trahit, quæ quod moleſtum eſt expellit; interdum & cauſſæ hæ omnes concurrunt.

Sanguinem quod attinet, poteſt is copia peccare, ſi ſcilicet ſtatim multus in corpore generetur, nimirum ſi foemina ſit boni habitus, heparque calidius, & humidius obtineat, & alimentis boni ac multi ſucci vtatur, ac præterea vitam otioſam agat. Cum enim his de cauſſis breuiore temporis ſpatio plus ſanguinis, quàm ad corpus

corpus nutriendum necessarium est, generetur, natura, quæ sanguinem copia sibi molestum tolerare nequit, ante tempus consuetum ad eius expulsionem insurgit. Idem accidit, si sanguis nimis calidus, tenuis, acris & mordax sit. Etenim & is facultatem expultricem irritat. Idque longè facilius accidit, si vis retentrix in vtero languida & imbecilla sit, & contrà facultas expultrix robusta & exquisito sensu prædita. Tum enim etiam à minore copia aut minore acrimonia facultas retentrix offenditur, & expultrix stimulatur, atque ita sanguis ante debitum tempus effluet, præsertim si nulla adsit vasorum angustia, sed potius laxitas. Interdum & causæ evidentes, lapsus, percussio, animi pathemata facere possunt, ut menses consuetum tempus anteuertant.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse ex mulieris relatione cognoscitur, quæ refert, se longè citius, quàm aliàs consueverit, aut intra mensis spatium bis vel ter sanguinis muliebrem fluxum pati.

Causarum autem, quæ ita manifestæ non sunt, signa quod attinet, sanguinis copia cognoscitur è signis plethoræ in *Institutionibus*, & alibi explicatis, sanguisque, qui excernitur, est fluidus & naturalis. Caliditas verò tenuitas & acrimonia humorum innotescit ex temperie totius corporis, atque imprimis epatis, calidiore, & victus ratione præcedente, quæ tales humores cumulare solet, aliisque humorum biliosorum signis, sanguisque est dilutior, decolor, flavidior. Retentricis debilitas & uteri vasorum laxitas cognoscitur ex habitu corporis humido & laxo. Si causa aliqua evidens vel externa præcesserit, ea ex foeminæ relatione cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Affectio hæc molesta potius, quàm periculosa plerunque habetur: suis tamen incommodis non vacat. Interdum enim conceptionem impedit. Interdum etiam inde nimium sanguinis profluuium oritur, & reliqua mala, quæ foeminæ, quibus menstrua immodicè fluunt, patiuntur, suboriri solent.

2. Quò autem cauſſa huius mali magis ſeu minus pertinax eſt, eò etiam curatio eſt facilior vel difficilior.

Curatio.

Si menſtrum anticipatio fiat à facultate irritata, & quidem à copia ſanguinis, is imminuendus, quod fit tenui diſta, & exercitio frequentiore ac validiore, & ſi copia ſanguinis ſit grauior, etiam venæ ſeſſione. Si verò à ſanguinis acrimonia proueniat, humores acres temperandi, cùm victu conueniente, tum medicamentis, poſtea conuenientibus medicamentis euacuandi, quæ qua ratione fieri & expediri debeant, ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 5. de intemp. vteri cum bile*, & alibi etiam dictum.

Hic ſaltem ſuperioribus hoc addimus, acidulas & thermaſ, quæ vim ferri abundantem habent, vtiliter potari; cùm acrimoniã humorum temperent, ac viſcerum, epatis, renum, vteri intemperiem calidam corrigant, arque ita acrium humorum generationem prohibeant, facultatem etiam retentricem vaſorum roborent, & laxitatem eorum emendent.

Si à facultate vteri retentrice, & vaſorum laxitate malum ortum habeat, ea uſurpanda, quæ cauſſas illius imbecillitatis tollant, & vteri intemperies frigida & humida corrigenda, vt ſupra ſuo loco dictum, & permiſcenda adſtringentia, quæ meatus nimis patentēs nonnihil claudant: non tamen nimis adſtringentia uſurpanda, ne contrarium malum, menſtrum ſcilicet retardatio vel ſuppreſſio, inducatur.

Si ictus, caſus, aut alia cauſſa euidens hoc malum induxerit, curanda vaſorum apertio vt ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 7. de vaſorum vteri apertione*, dictum, & vteri regioni ac vicinis partibus imponendum cataplaſma aliquod adſtringens.

Vt *℞. puluer. rad. consolidæ 3. ij. flor. roſ. rubr. ſang. Dracon. maſtich. thuris an. 3. j. farina volatilis 3. j. Cum aq. roſ. & albumine ouorum F. Cataplaſma.*

*De Menstruis ultra consuetum tempus subsistentibus.**Menses
tardi.*

Enterdum contra accidit, vt menstrui sanguinis fluxus aliquot diebus, modò pluribus, modò paucioribus, vltra consuetum tempus moretur, & simul plerumque nullo certo ordine ac periodo reuertatur.

*Causæ.**Causa.*

Affectus hic cum sit proximè enumerato contrarius, causas etiam contrarias habet, sanguinis nimirum paucitatem vel crassitiem, viarum angustiam, & facultatis expultricis imbecillitatem, sensusque obtusionem & quasi torporem: quæ causæ omnes vt seorsim menses remorari possunt: ita si plures vel omnes coniungantur, diutius menses detinentur.

Si enim sanguis paucus generetur, non stimularur facultas expultrix ab eo, donec multus cumuletur; quod cum menstruo spatium fieri non possit, tamdiu purgatio hæc differtur, donec ea sanguinis copia cumulatur, quæ naturam stimulare possit. Sanguis verò crassior expulsionem resistit, & facile vias obstruit. Quod præstant etiam humores crassi sanguini permixti, de quo Galenus, 5. aphor. 36. scribit, quod cacochymicis mulieribus non modò decolores menses appareant, sed etiam statum periodi tempus non seruent, humoribus, qui crassiores sunt, & ad fluendum ineptiores, morantibus. Per vias etiam angustas sanguis facile euacuari non potest, donec tandem post longius temporis spatium à maiori sanguinis copia collecta natura cogatur cum impetu ad expulsionem se accingere. Quæ autem causa angustię sit, supra, part. I. sect. 2. cap. 6. dictum. Facultas verò expultrix debilis, opus, quod debebat perficere, longius protrahit; sensusque obtusior stimulum non statim percipit, & neque pondus, neque acrimoniam, donec nimia sit, percipit. Præter has causas quidem alia adhuc est, ætas. Verùm cum ea ad sanguinis paucitatem redigi possit, neque curationem admittat, de ea plura dicere opus non est.

Signa

Signa Diagnostica.

Symptoma hoc ex mulieris relatione cognoscitur. *Signa.*
 Cauſarum ſigna quod attinet, ſanguinis paucitas cognoscitur ex eo, quod ſœmina victu tenuiore uſa eſt, aut nimium ſeſe exercuit, & nullam percipit moleſtiam, eſſi fluxus menſium protrahatur. Si verò ob ſanguinis craſſitatem & viſciditatem id fiat, cacoſchymix iſtius ſigna alibi explicata aderunt, & ſanguis, qui excernitur, eſt albidior, craſſus & viſcidus. Imbecillitas facultatis expultricis cognoscitur ex intemperie vteri frigida, cuius ſigna ſuo loco tradita ſunt; & ubi debitum purgationis tempus præteriit, ſœmina ob ſanguinem cumulatam moleſtiam percipit. Stupor tandem cognoscitur è morbis, quæ ſtuporem inducendi vim habent, & ex uſu nimio medicamentorum refrigerantium; & quod licet iam debitum menſtrui fluxus tempus præteriit, & ſanguinis in corpore redundantis ſigna adſunt, nullam tamen circa vterû gravitatem aut moleſtiam ſœmina percipit.

Prognostica.

1. Minus quidem periculosa eſt hæc affectio, quam *Prognostica.*
 menſium ſuppreſſio: neque tamen omni periculo vacat, præſertim ſi ſœmina ſit plethorica, vel cacoſchymica; cum ex retento præter conſuetum tempus ſanguine, vel etiam vitioſis humoribus varia mala oriri poſſint.
2. Curatur autem hoc malum facilius vel difficilius, prout cauſa magis vel minus eſt pertinax.

Indicationes & Curatio.

Curatio tota conſiſtit in cauſarum huius ſymptomatis ablatione. Si ſanguis ſit paucior, adhibito victu plenior, laboribusque & exercitiis nimis omiſſis, ſanguis copioſior generabitur. Si ſanguis ſit craſſior, vel feculentos & craſſos humores admixtos habeat, ſanguis is attenuandus atque incidendus, ut fiat morui aptior, & humores vitioſi craſſi ſanguini admixti præparati conuenientibus medicamentis euacuandi. Ut autem ſuo quodlibet horum remediorum tempore adhibeatur, commodiſſimum eſt, mox menſtrua purgatione finita, & ita corpore euacuato, medicamenta, quæ humores craſſos & viſcidos

Indicationes & Curatio.

viscidos incidere, attenuare & abstergere possint, exhibere; quæ si menstrua purgatione instante exhiberentur, maiores obstructions parerent. Inter medicamenta autem, quæ hoc præstant, efficacissima est calamintha, quæ tardantes menses feliciter promouet. Post ista medicamenta deinde purgantia exhibere vtile est, antequam multum sanguinis in utero & vicinis partibus iterum colligatur. Quod si nec sic debito tempore menstrua redeant, attenuantia & purgantia repetenda, & corpus per epicrasin euacuandum.

Quibus peractis postea vasa vteri aperientia usurpanda, quæ supra, *part. I. sect. 2. cap. 6.* proposuimus. Commodissime autem talia medicamenta diebus aliquot ante consuetam mensium purgationem usurpantur; sicut etiam vtile est, diebus quatuor vel quinque ante consuetam mensium purgationem talos scarificare, pedes in aqua calida detinere, crura fricare, cucurbitulas cum multa flamma sine scarificatione interiori coxarum parti admouere, suffimentis & pessis internis, si commodum sit, uti. Sicut & variis medicamentis ventrem inferiorem inungere vtile est, quæ *de mens. suppress.* sunt proposita. Si ob sensus hebetudinem ac stuporem tardius, quam par est, menses fluant, medicamenta, quæ aliàs stupori & paralyti conueniunt, usurpanda; & si ob frigidam & humidam intemperiem sensus hebetudo, ut & facultatis expultricis debilitas accidat, ea, quæ ad frigidam & humidam vteri intemperiem corrigendam supra, *part. I. sect. 2. cap. 5.* proposita sunt, simulque facultatem expultricem debilem irritant & confortant, usurpanda, & si humores pituitosi coniungantur, ij euacuandi, ut etiam suo loco dictum.

~~~~~

C A P V T X I.

De mensium per aliena loca excretionem.

bservatum etiam est, menses suppressos non per uterum, sed per alia loca præter naturam excretos fuisse; & quidem varia. Per nares excretos fuisse, refert Brasauolus, *comm. ad apbor. 33. lib. 5. Hippocratis*, & Paræus,

lib. 23. cap. 12. Idem ; eodem in loco, scribit, cuidam menses
 subsistentes per hæmorrhoides euacuatos fuisse. Quibus-
 dam singulis mensibus vomitu per os reici, refert Hip-
 pocrates, lib. 1. de morb. mulier. unde idem Hippocrates
 scribit, 5. aphor. 32. Mulieri sanguinem vomenti menstruis
 erumpentibus solutio fit; Arææus, lib. 2. cap. 2. Rabbi Moy-
 ses, part. 24. aphorif. Beniuenius, cap. 41. de abditis sanat. &
 morb. causf. Brasauolus, loco allegato & comm. ad aphor. 31.
 lib. 5. Nonnunquam & per aluum euacuantur, vt etiam
 Hippocrates, loco allegato, refert, Galenus, 5. aphor. 33. Quæ
 autem via sit ab vtero ad intestina & ventriculum, non
 ita planum est. Equidem posset hoc fieri, si sanguis in
 venam cariam regurgitet, & hinc ad epar, & ab epate ad
 venas mesaraicas perueniat : sed via hæc nimis longa esse
 videtur. Compēdiosior est per *aragipueas* illas, quas
 habent venæ vteri cum mesenterij venis. Per eas enim
 sanguis facile & in ventriculum, & in intestina effundi
 potest. Cum vrina quoque sanguinem menstruum exiuis-
 se, scribit Brasauolus, comm. ad aphor. 75. lib. 7. Hippocratis.
 Ex oculis & auribus religiosæ cuidam, quæ menses non
 habebat, cum ea ætate esset, in qua habere deberet, sin-
 gulis mensibus sanguinis copiam effluxisse, narrat Brassa-
 uolus, comm. ad aphor. 25. lib. 4. aph. Hippocratis. Menses
 etiam, quæ per ætatem iam fluere debebant, in virgine
 quadam sanguineis guttis, lacrymarum instar, frequen-
 ter ex oculis profluentibus euacuatos fuisse, refert Do-
 danæus, cap. 15. obseru. Medicinalium. Vidit quoque foemi-
 nam, cui vnoquoque mense sanguis modicus per maio-
 rem sinistri oculi angulum fluebat, Ludou. Mercatus, vt
 refert, lib. 1. de morb. mul. cap. 7. Mulierem in Flandria, cui
 forte fortuna cum elisus esset dens molaris, solitiquæ
 alioquin menses supprimerentur, singulis mensibus ex
 elisi dentis vulnuscule sanguineus quidam gurgēs, pur-
 gationi proportionē respondens, effluebat, se nouisse
 scribit Bald. Ronfseus, lib. de hom. primordiis & hysterisis
 affect. cap. 28. Per mammarum papillas sanguinem efflu-
 xisse in duabus nobilibus foeminis, altera Lusitana, altera
 Itala se obseruasse, docet Amat. Lusitanus, Cent. 2. cur. 21.

Idem refert Paræus, *lib. 23. cap. 52.* Cordæus, *comm. 6. in lib. 1. de mulier. morb. Hippocratis.* Per Umbilicum mulieri cuidam Tridentinæ sanguinem singulis mensibus erupisse, scribit Nicol. Florentinus, *serm. 2. cap. 8.* Per minimum manus digitum, & per annularem sinistræ manus singulis mensibus sanguinem effluxisse, se ter vidisse, refert Ludou. Mercatus, *lib. 1. cap. 7. de mulier. affect.* Non prætereundum hic est, quod Mercatus, *loco allegato*, refert, cuidam mulieri sanguinem quidem menstruum per aliena loca non effluxisse, sed rubore quodam facto in altera maxillarum singulis mensibus naturam purgationem menstruam denegasse.

Causæ.

Causa.

Causa huius affectionis est mensium suppressio; eaque perfecta, potissimum à vasorum in utero angustia, quacunque de causa orta. Potest tamen huc facere etiam uteri robur, ob quod sanguis non admittitur, & contra aliarum partium, per quas effluit, debilitas: sicut & in quibusdam vasorum uteri vitiosa conformatio & insertio. Ex causis enim istis, vel etiam aliis, si sanguis supprimatur, nec natura eum per consueta loca expellere possit, copia eius grauata foeminæ saluti prospiciens, & pericula, quæ ex suppressione mensium oriri solent, præcauere cupiens, aliam viam quærit, per quam sanguinem euacuet. Nonnulli etiam naturæ errorem addunt & accusant, statuuntque, si natura salutis foeminæ causa coacta talem euacuationem moliat, eam impedire aut peruertere nefas esse: Si verò per naturæ errorem fiat fluxus, eum sensim & leniter permutandum esse. Verum non facile adduci possum, ut credam, naturam, si nullum ipsi impedimentum obiciatur, viam consuetam deferere, & aliam insolitam quærere. Et licet verum sit, fluxum illum, quem natura salutis foeminæ causa instituit, non peruertendum aut impediendum esse, ne sanguis in corpore relictus grauiora mala excitet: tamen ubi fluxus ille cessat, danda est opera, ut natura ad consuetas vias reuocetur.

Signa

Signa Diagnostica.

Affectus ipse per se patet.

Prognostica.

1. Malum hoc potius molestum foeminis, quàm periculosum esse solet; nisi quod hoc habet incommodi, quod conceptui impedimento esse potest, cum sanguis, qui pro conceptione necessarius est, ad alia potius loca, quàm vterum feratur.

2. Minus tamen periculi est, si per nares sanguis euacuetur; cum natura aliàs sanguinis abundantis copiam per nares euacuare soleat.

Indicationes & Curatio.

Duo scopi hic Medico sunt propositi, primus & precipuus; ut sanguis, qui per aliena loca euacuatur, ad vterum, ut huic euacuationi destinatum locum, reuocetur; alter, ut si sanguis per aliena loca non sufficienter euacuetur, & inde aliqua eius copia colligatur, ea imminuatur. Prius expeditur venæ sectione in talo, triduo, antequam sanguis fluere incipiat, instituta, cucurbitulis, femoribus, coxis & suris nunc cum scarificatione, nunc sine ea applicatis, frictionibus item, balneis, fomentis, inunctionibus, clysteribus vterinis, pessis & aliis, quæ de suppress. mens. sunt proposita. Alteri scopo satisfacit venæ sectio, quæ tamen commodissimè in talo instituitur.

CAP V T XII.

De fluore muliebri.

Tsi per vterum nihil aliud, quàm sanguis singulis mensibus euacuari solet: tamen accidit interdum, ut p.n. & aliæ res per eum excernantur. Inter eas autem primò est Fluor muliebris vel vterinus, p̄s yuauugi dictus, seu Menstrua alba appellata; Excretio nimirum ex vtero vitiosa, ubi pro rubro sanguine illuies quædam cruda, plerunque alba, modò saniosa, liquida, aut viridis, modò subrubra & saniosa excernitur, & quidem non singulis mensibus & statis temporibus, sed singulis ferè diebus, aut inordinatè, nunc breui, nunc longo temporis spatio, & nunc iis accidit, quibus menses fluunt, & men-

sum rubrorum fluxu absoluto incipit, nunc mensium fluxum præcedit, interdum & iis accidit, quibus menses suppressi sunt. Virgines rarò hoc malum infestat, frequentius adultiores, nonnunquam & gravidas. Autor tamen est Fernellius, *lib. 6. de morb. & sympt. cap. 16.* etiam puellam octavo ætatis anno, hoc malo obsessam, ac diu postea graviter afflictam se vidisse.

Fluor muliebris differt à mensibus decoloribus.

Decolores verò menses, quorum antea facta est mentio, aliud ab hoc fluxu vitium sunt. Menses enim decolores adhuc ad menses pertinent, & depravati sunt, color tamen ruber adhuc in iis conspicuè apparet: menses verò albi & substantia & colore à mensibus differunt. Deinde etiam exeundi tempore & modo à mensibus decoloribus fluor muliebris differt. Menses enim decolores etiam suam periodum observant, etsi non semper exacte: fluor verò muliebris alio, quàm menses, fluunt tempore, nonnullis continuò, aliis ante, aliis post menses; gravidis quoque & quibus menses suppressi sunt, accidit.

A pure ex ulceribus vteri.

Discernendus etiam fluor muliebris à materia purulenta, quæ ex ulceribus vteri effunditur: atque cum materia purulenta effluit, ulceris præsentis notæ adsunt, quæ absunt in fluore muliebri. Ipsum etiam pus, si sit laudabile, crassius est & albidum, quàm menses albi, & minoris quantitatis. Si verò sit saniosum, cruore perfusum est, & cum dolore excernitur.

A Gonorrhæa. A pollutione nocturna.

A Gonorrhæa verò & materia seminali distinguitur, quòd hæc in minore quantitate excernitur, albidior est & crassior, & longioribus intervallis effluit, sicut à pollutione nocturna eò discernitur, quòd pollutio ista per somnum saltem accidit, & cum imaginatione rei veneræ est coniuncta; cum fluor muliebris quavis hora accadat.

Causæ.

Causæ.

Causa proxima est humor excrementitius, à sanguine tota natura alienus, non tamen eiusdem semper speciei, sed modò albus & pituitosus, modò biliosus, modò melancholicus, modò saniosi sanguinis colorem repræsentans, modò mixtus.

Colligitur

Colligitur autem iste humor nunc in corpore toto, nunc in aliqua parte, & ad vterum transmittitur, & per pudendum frequenter & assiduè effluit. Sicut enim natura, dum boni sanguinis copia in foeminis cumulata est, eam per vterum euacuare solet: ita etiam si vitiosi humores in corpore cumulati sint, iisdem viis ad eas expellendas vti solet. Et imprimis hoc accidit in mulieribus humida & frigida constitutione præditis, mollibus, delicatis, sedentariam & otiosam vitam agentibus, & alimentis frigidis & humidis vtentibus. E partibus imprimis ventriculus, hepar & lien huic malo originem præbent, & præcipuè mulieres, quæ cruditate ventriculi laborant, huic malo sunt obnoxie. Facilius tamen hoc accidit, si vterus debilitatus sit. Imò solus vterus malè affectus huius vitij causa esse potest, si nimirum ob frequentes abortus, vel alias causas is debilitatus sit, & potissimum si frigida & humida intemperie (de qua supra, *part. 1. sect. 2. cap. 5.* dictum) laboret. Tum enim etiam bonum alimentum affluens non rectè concoquit, & propterea multa excrementa cumulantur, quæ quotidie ex vtero effluunt. Multò magis verò hoc accidit, si sanguis, qui affluit, non purus sit.

Atque ita humor vitiosus, qui fluxum hunc excitat, nunc in toto corpore vel aliqua parte generatur & ad vterum transmittitur, nunc in vtero præcipuè colligitur. Docet id clarè Galenus, *6. de loc. aff. cap. 5.* dum scribit: Verùm accidit interdum foeminis vtero nihil laborante muliebri vocatum profluuium, cum vniuersum corpus per ipsum expurgatur, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. Contingit potissimum iis foeminis, quæ tenuiore & pituitosiore habitu sunt præditæ: Has itaque intacto vtero, per remedia, quæ toti corpori adhibentur, sanauimus. Et, *3. de caus. sympt. cap. 4.* hæc habet: Cæterum deprauatæ fluxiones per vterum fiunt, expurgatæ per hanc partem corpore vniuerso; vocatur autem id symptoma fluxus muliebris: Præter hæc deprauata ex vtero fit vacuatio propter malum aliquod in ipso factum. Quanquam enim de hisce locis pugnet cum

Mercuriali Massarias: tamen clarum est, Galenum statuere interdum (non semper) saltem fluxum hunc à toto fieri ; præter hunc tamen aliam deprauatam fieri ex vtero euacuationem, propter malum aliquod in ipso vtero factum.

Per quas vias fiat fluor mu- liebris? Vias per quas hic fluxus fit, quod attinet, Platerus, in ea est sententia, fluorem vterinum tantum à cervicis vteri venis prodire, non verò ex fundi cavitare in collum illius effluere, indeque postea expurgari; cum tam angustus in vtero sinus tantam copiam humoris, quantam plerunque emanare videmus, capere non possit, nec, donec vterum gestent foemina, ampliatur. Verum equidem negandum non censeo, per cervicis vteri venas, ut ampliores, hunc fluxum frequentissime accidere: interim tamen non impossibile est, ex ipsius vteri venis eundem humorem effundi posse. Cum enim aliàs hæ venæ in vterum sanguinem ferre soleant, non mirum est, naturam etiam iis abuti ad excrementitios istos humores euacuandos; præsertim vbi in ipso vtero illi generantur,isque imbecillus huius fluxus causa est, (quod Platerus diffiteri non potest,) & non è toto corpore vel aliunde confluunt. Neque opus est, ut totus, qui euacuatur, humor, in cavitare vteri primum congeratur, & hinc euacuetur; sed ut sensim affluit, ita sensim euacuatur. Neque etiam, ut dictum, totus iste humor ex vtero, sed pars eius è venis cervicis vteri effluit. Non autem mirum, naturam vitiosos humores sine sanguine è venis expellere; cum non solum extra consuetum menstrui sanguinis fluxus tempus id accadat, sed & natura vitalem sanguinem retineat, vitiosos humores verò eiciat, quod etiam in alui fluxibus & vomitibus, in quibus quoque materia è venis euacuatur, accidit.

Causas remotiores quod attinet, sunt ex omnes, quæ dictos vitiosos humores in corpore vel parte aliqua vel vtero cumulare possunt. Scribit etiam Platerus, se observasse, mulieribus, quæ nunquam hunc fluxum passæ fuerunt, eum, postquam medicamenta cathartica sumssissent, superuenisse, quia natura eorum usu ad alias excretiones moliendas

moliendas excitata fuerit: Multas quoque dum thermis aliquandiu infedissent, hoc vitium contraxisse, non ob contagium, quia cum aliis, quæ eo laborabant, in eodem balneo sederunt, sed quod usu harum continuo natura incitata excrementa crassiora, quæ per sudorem expelli non potuerunt, per hanc viam commodiorem expulit.

Corripit autem hoc malum foeminas omnis generis, *Quasnam corripiat fluor muliebri?* frequentius tamen adultiores; nonnunquam tamen & iuniores, imò & virgines. Etsi enim nonnulli negant, virgines hoc profluvium pati, & si id accadat, eas corruptas esse, temerè & incautè pronuntiant: Observatum tamen est à doctissimis Medicis, fluxum hunc virginibus, de quibus nulla corruptionis suspicio esse potuit, accidisse, imò nonnullas biennio antequàm menses erumperent, fluxum hoc laborasse, & puellam octo annos natam fluxum hunc passam esse, antea ex Fernelio dictum. Et causa nulla est, cur hoc sit impossibile; cum causæ, ob quas fluxus hic accidit, in omnibus foeminis locum habere, ex quæ etiam tales crudos humores cumulare possint.

Differentiæ.

Ex modò dictis iam patet, humorem, qui muliebri profluvium constituit, non esse eiusdem semper naturæ, *Differentiæ.* sed modò album, modò pallidum, modò lividum, modò subrubrum & saniosum, modò ad viriditatem vergentem, modò viscidior, modò tenuior, modò frigidior & minus acris, modò calidum atque acris, modò foetidum, modò foetoris expertem. Fluxus tamen albus, ut Hippocrates, 2. de morb. mulier. in initio, scribit, in senioribus magis fit, quàm in iunioribus: fluxus fulvus in utrisque; fluxus ruber in iunioribus.

Signa Diagnostica.

Vitium hoc Medico ex ipsius foeminæ relatione innoscitur. *Signa.* Accedunt præterea & alia symptomata, facies foedatur, urina turbida minguntur, ægræ, præsertim ieiunæ, nausea & cardialgia corripuntur. Si humor sit acris & putris, sæpe febres lentæ accedunt. Si humor sit pituitosus & copiosus, ac ligamenta uteri laxiora reddat, proci-

dentia vteri excitatur. De quo Hippocrates, *de natura mulier.* Cum fluxus albus, inquit, abortus fuerit, vel uti viti-
na asina apparet, & dolor in unum ventrem habet, & lum-
bos, & lateris mollitudinem, & tumores fiunt crurum, &
manuum, & caua eleuantur, & oculi tumidi sunt, & color
arquatus & albus fit, & cum iter facit, anhelat. Agra etiam
rectissime referet, quænam humoris, qui euacuatur, qua-
litas sit. Eadem tamen è linteis, quibus humor iste exci-
pitur, facile patet. Si enim, vt Hippocrates, *2. de morb.*
mul. docet, lintea infecta arfacta simplici aqua lauen-
tur, & siccentur in vmbra, ac post inspiciantur, manifestè
colorem abundantis excrementi referunt. Qua ratione
verò à cognatis vitiis discerni possit, iam supra dictum:
De malo ipso cum Medicus est certus, eius muneris est,
iam amplius inquirere, vbi humor ille vitiosus genere-
tur. E toto corpore humorum illum prauum confluere,
cognoscitur ex eo, quod cacochymia in toto corpore si-
gna, alibi explicata, adsunt; nullius verò in vtero morbi
signa adsunt. Si verò ex aliqua parte humores illi ad vte-
rum confluant, eius affectus signa aderunt, quæ è prædi-
ctis nota sunt. Si verò ex vtero ipso solum hic fluxus ori-
gi non habeat, nec cacochymia in toto corpore, nec vl-
lius partis affectus signa adsunt, contra verò vteri malè
affecti signa aderunt, quæ supra, *part. 1. sect. 2. de morbis*
vteri, sunt exposita. Præterea si à solo vtero fluxus hic
proueniat, materia pauca est, vtpote, quæ solum vteri
est excrementum: Si verò à toto, vel aliqua parte, co-
piosior.

Prognostica.

Prognostica.

1. Equidem malum hoc, si moderatum sit, nullaque
grauiora accidentia coniuncta habeat, sæpe diu satis si-
ne insigni incommodo id foemina ferunt. Non tamen
contemnendum est. Reddit enim primò foeminas viris
minus gratas, præterea etiam plerunque infœcundas;
non tamen semper. Si enim humor iste per vasa cervicis
vteri euacuatur, ita conceptioni non obest.

2. Deinde si diu durat, in graues morbos foeminas
coniicit, in languorè scilicet totius corporis, atrophiam,
tabem,

tabem, cachexiam, hydropem, vteri prolapsum, vlcera. Si materia mordax sit, etiam pruritus, mordicatio & ardor in pudendo foeminas vexat.

3. Interdum moestitia, melancholia, animi deliquia & conuulsiones accedunt. De quo Hippocrates, 5. aphor. 56. *Si muliebri profluvio conuulsio aut animi defectus superueniat, malum.* Cum scilicet, vt Galenus, in comm. addit, malum vehemens fuerit, vel diu durauerit, & materia cerebro ac neruoso generi communicata fuerit.

4. Eò deterior autem est hic fluxus, quò humor peior est. Et proinde Aretæus eum censet esse deteriolem, qui liuidus est, saniosus ac foetidus, quàm pallidum & album.

5. Facilius autem hoc vitium initio curatur, dum causæ, à quibus pendet, nondum potentes sunt, nec radices egerunt; progressu verò temporis malum difficilius redditur, & totum corpus tandem excrementa per hanc viam expellere adfuescit, atque ipse vterus debilior iam redditus excrementa aliena facilius suscipit.

6. Senes foeminas hoc malum plerumque ad mortem vsque comitatur, ob pituitæ copiam & facultatis costrictis debilitatem.

7. Aliàs fluxus citrinus, viridis, minus contumax, quàm albus, si idonea remedia adhibeantur; maiora tamen pericula ob materiæ prauitatem inducere potest.

Indicationes & Curatio.

Tota autem huius affectus curatio in causarum remotione consistit, quibus ablatis fluxio cessat. Medici equidem plerique ad fluxum hunc sistendum multa remedia adstringentia proponunt. Sed non video, quomodo consultum sit, humores istos prauos adstringentibus adhibitis in corpore retinere; cum facile fieri possit, vt in corpore retenta talia excrementa, ad alias partes nobiliores ruant, & alia grauiora mala excitent; nisi forsan propter vteri humiditatem & laxitatem corrigendam talia siccantia & adstringentia adhibeantur.

Primo ergo videndum, an totius corporis vitio; an ob partem aliquam priuatam, an verò vteri saltem culpa hic humor colligatur. Si in toto corpore humores; qui

Indicationes & Curatio.

per vterum euacuantur, colligantur, quod plerunque accidit, humores vitiosi euacuandi, ab vtero auertendi, & ne iterum generentur, cum bona victus ratione, tum medicamentis præstandum. Quid de venæ sectione statuendum sit, infra *quæstione 1.* dicitur. Itaque, si, quod frequentius accidit, pituitosi & crudi humores abundant, ij præparandi & euacuandi. Corpore vniuerso euacuato, reliquæ humorum decocto ligni Guajaci, sarsæ parillæ vel radicis Chinæ absumendæ; simulque victus ratio exsiccans & extenuans præscribenda. Non incommodum etiam fuerit, post purgationes institutas diuretica exhibere, quæ reliquias materiæ ad renes diuertant, & per urinam euacuent, de quo infra *quæstione 2.* Si verò humores biliosi & acres abundant, medicamenta, quæ acrimoniam bilis temperant, nonnihil adstringant exhibenda, qualia sunt præcipuè cichorium, endiuia, acetosa. Humor præparatus euacuandus *rhabarbaro, triphera Persica, pilulis aggregatis, de rhabarbaro.* Si humor melancholicus admisceatur, & is conueniente modo præparandus & euacuandus, de quo alibi. Quomodo verò, si viscus & aquosus humor abundet, curatio instituenda. Docet Galenus, *in lib. de præcognitiis ad Posthumum, cap. 8.* exemplo curationis à se institutæ in vxore Boëthi fluxu muliebri laborante. Cuius summa hæc est. Cum vxor Boëthi muliebri fluxu laboraret, maritus eius Medicos Romanos præcipuos, atque inter eos Galenum conuocauit. Inter quos equidem conuenit, vt ea medicamenta, quæ ab Hippocrate & aliis post Hippocratem optimis quibuscunque Medicis tradita essent, adhiberentur, quæ eò tendebant, vt non solum vterus, sed etiam vniuersum corpus exsiccaretur. Verum cum hac curandi ratione nihil proficerent, sed & malum deterius redderetur. Medici hæsitabant, & ad aliam curandi rationem accedere quidem cupiebant, nihil tamen melius inueniebant. Interèa matronæ huic tumor in vtero obortus est, ita vt muliercula grauidam eam existimarent. Verum suspicionem hanc hoc exemit, quod cum aliquando lauaretur, in primo balnearum cubiculo vehementissimis doloribus, quales

les parturientem prehendere solent, correpta fuit, & hinc humorem aqueum adeo copiosum excreuit, vt animo linqueretur. Vnde venter statim detumuit. Cùm verò alij Medici quid porrò agendum esset, dubij essent, ac hærent. Galenò in mentem venit; se in hoc muliere insignem circa hypochondria mollitiem deprehendisse, ex quo in eam sententiam venit, quod mulier frigida & humida valde temperaturæ esset, & propterea non solum siccantia nimia humiditati, sed & calefacientia nimia frigiditati opponenda essent. Itaque in victus ratione potum paucum admodum exhibendum, deinde redundantem humorem per aluum, vrinam, & cutem esse euacuandum statuit. Idque vt rectè præstare posset, à Boëtho impetrauit, vt solus decem dies vxoris curationem susciperet. Itaque primò medicamento aqueum humorem per aluum purgante vsus est, deinde aquam, in qua asarum & apium ferbuerant, illi bibendum propinauit. Cum verò post biduum vteri fluxus iterum inciperet, tertio die rursum medicamento per aluum purgante vsus est. Postea quotidie mulierem melle inunxit, & corpus linteo primum molli, deinde asperrimo fricauit, simulque conuenientem victus rationem instituit. Qua curandi ratione factum est, vt spatium 15. dierum nullum prorsus morbi vestigium amplius apparuerit, sed mulier integrè conualuerit.

Si verò humor in parte aliqua, ventriculo, epate, vel alia colligatur, eius ratio habenda, curandumque, ne talem humorem generet. Et quia imprimis circa ventriculum crudi humores colliguntur, vomitus idoneis medicamentis concitatus maximè vtilis est: videndum tamen, ne vomitoriis ventriculus debilitetur. Postea quia ventriculus, vbi pituitosi humores in corpore colliguntur, plerumque intemperie frigida & humida laborat, is calefaciendus, siccandus & roborandus est, vt suo loco dictum. Si verò bilis peccet, plerumque laborat intemperie calida. Itaque ille conuenientibus medicamentis refrigerandus. Si ab vteri vitio & intemperie fluxus hic ortum habeat, & corrigendum, vt supra, *part. I. sect. 2.* dictum.

A quacunque verò causa proueniat hoc malum, vtilēs sunt thermæ, quæ non solum vitiosos humores in corpore redundantes euacuant, & ad aluum ab vtero auertunt, sed & viscera ac vniuersum corpus roborant, & vteri intemperiem frigidam & humidam emendant. Eligendæ autem sunt thermæ cuilibet corporis constitutioni conuenientes. Tandem, vt dixi medicamenta exsiccantia, & adstringentia, ad fluxum hunc sistendum ab Autoribus solent proponi; *portulaca* nimirum, *plantago*, *polygonum*, *balauſtia*, *cortices granatorum*, *radix bistortæ*, *tormentillæ*, *ſilipendulæ*, quæ valdè commendatur, *hypocistis*, *bolus Armenus*, *terra sigillata*, *rasura eboris*, *spodium*, *succinum*, *corallia*, c. c. Hinc commendatur tale Electuarium. ℞. *conf. ros. rubr. veteris* ℥. iij. *cithor.* ℥. ij. *corall. rubr. pulu. rad. bistortæ*, *tormentillæ*, *rasuræ eboris* an. ℥. ij. Cum *Sir. myrtino* F. Electuarium. Vel ℞. *Corall. rubr. præp. boli Armeni*, *terra sigill. an.* ℥. j. *marg. præp.* ℥. j. *maſtich.* ℥. ℞. *rad. cyperi* ℥. ij. *macis* ℥. ℞. *sacch. ros. tabulati ad pondus omnium*. F. puluis. Vel ℞. *ſpec. diarrh. abb.* ℥. j. *santal. omn. an.* ℥. j. *coriandri præp.* ℥. ij. *maſtiches corall. rubr. præp. an.* ℥. j. *sacch. albi q. s.* F. rotulæ. Vel ℞. *sem. coriandri præp. acetosæ*, *plantag. an.* ℥. j. *terra sigill. boli Armeni an.* ℥. ℞. *ſpec. arom. ros.* ℥. j. ℞. Cum *s. q. sacchari*. F. Rotulæ.

Verum vt dictum, talia non nisi corpore antè euacuato exhibenda, metuendumque, ne si fluxus retineatur, fero, quod plerunque coniungitur, retento venter intumescat; quod Boetij vxori accidit, vt refert Galenus, de præcogn. ad Poſth. cap. 8. Et ne à frigidis exsiccantibus aliquid incommodi oriatur, calida sine omnis periculi metu exhiberi possunt, vt Theriaca vetus, Methridatium, cui aliquid conf. rosarum & absinthij addi potest. Vel ℞. *conf. anthos* ℥. j. *diacori vulgaris* ℥. ij. *ſpec. diarrh. Abb. arom. ros.* an. ℥. j. *corall. rubr. præp.* ℥. j. ℞. *iberiacæ* ℥. ij. Cum *sir. de cortic. citri* F. Elect.

Ne quoque à vitiosis & prauis humoribus interna vteri superficies lædatur, liquores extergentes, sæpe in vterum iniicere vtile est, qui excrementa eiusmodi detergant, & abluant, paratos è decocto hordei cum melle rosato.

fato, sero lactis caprino, cum Sirupo de rosīs siccis, vel decocto absinthij, menthæ, matricariæ, rosīs rubris, alumine & similibus. Post lotionem ubi loca exsiccata fuerint, suffitus adhiberi possunt è thure, ladano, mastiche, santalis, nuçe moschata, rosīs rubris.

Dieta.

Dieta cum medicamentis conspiret. Ideoque aer eligatur purus, ad calidum vergens, & siccus, vitetur verò pluuiosus, austrinus, & frigoris inclementia. Cibi sint facilis coctionis & boni succi; ut à calore debili facilius coqui possint, & nullo modo cacochymiam augeant. Qualitate sint humori peccanti contrarij, omnes tamen vim siccandi obtinentes, quia plerunque crudi & pituitosi humores peccant, vel admiscuntur. Vitentur verò omnia cruda & humida, olera, fructus fugaces, pisces molles, lac, pinguis, dulcia, salsa. Interdum à coena abstinere in hoc affectu utile est. Potus sit vinum rubrum. Somnus & vigiliæ sint moderatæ. Aëgra supina non dormiat, ne calefactis lumbis humores versus vterum trahantur. Exercitium sit moderatum. Imprimis verò utiles sunt frictiones partium superiorum, quæ humores pituitosos discutunt, & ab utero auertunt. Abstineat femina à Venere, ne eius usu humores versus vterum concitentur. Animi affectus nimij, imprimis ira & moestitia, vitentur.

QVÆSTIO I.

An venæ sectio in fluore muliebri locum habeat?

Cum fluor hic totus à cacochymia, non verò à plethora dependeat, nullus omnino locus esse venæ sectioni videtur. Præterea non consultum videtur, prauos istos humores ad vterum fluentes in venas reuocare, & massam sanguinis inquinare. Tandem cum vires affectu hoc plerunque diuturno deiciantur, & corpus contabescat, sanguinis missione id amplius debilitandum, nutrimentoque fraudandum non videtur. Nonnulli contra, si ex mensium suppressione accidat hoc malum, à sanguinis missione principium curationis faciendum, atque venam in cubito aperiendam esse censent. Verum prior sententia

Dieta.

*An venæ
sectio in
fluore
muliebri
locum
habeat?*

sententia rationi magis consentanea, neque sectio venæ ullo modo necessaria hic videtur. Et licet ex suppressione mensium malū hoc originem habeat: tamen sanguis suppressus iam corruptus est, & in cacochymiam degeneravit, neque tanta sanguinis copia adest, ut per venæ sectionem in brachio institutam eam imminuere opus sit.

Q V Æ S T I O II.

An Diuretica conueniant in fluore muliebri?

An diuretica conueniant in fluore muliebri?

Dictum supra, humoris, præcipuè pituitosi, reliquias diureticis per urinam euacuandas esse. An tamē hoc rectē fiat, à nonnullis dubitatur ideò, quòd diuretica etiā menses mouere valent. 4. de simpl. medic. fac. atque ita humores ad vterum mouere & fluxum augere possunt. Verū enim uerò equidem negandum non est, diuretica, dū humores fundunt, secundariò etiā menses mouere. Verū si corpore purgato exhibeantur, nullus metus est, ut maiorem fluxum excitent. Etenim humores ad renes non spontē ruunt, sed à vi renum attractrice alliciuntur. Ad vterum verò neque spontē ruunt, neque ab eo attrahuntur, sed à natura eo pelluntur; quod non fiet, si maxima pars per purgantia euacuata sit. Tum enim reliquiae à diureticis fusæ à renibus faciliè attrahuntur.

~~~~~

C A P. XIII.

De Gonorrhœa.

Gonorrhœa.

Gonorrhœa non solum Viris, de qua, l. 3. part. 9. sect. 2. cap. 4. dictum, sed & mulieribus quandoque accidit. Quæ qua ratione in foeminis à fluore muliebri differat, cap. præced. dictum. Accidere autem potest Gonorrhœa omnibus viro maturis foeminis. Mercurialis tamen grauidis non accidere posse putat; quia semen semper in vterum eiici putat. Verū quia & prægnantes venere vtuntur, mensesque non in vterum, sed ad ceruicis vteri latera emittunt, per easdem vias etiā gonorrhœa accidere potest. Præter gonorrhœam veram, quæ naturalis seminis effluuium est, ut viris, ita etiā foeminis interdum ex lue venerea humores foetidi & corrupti effluunt, qui tamen fluxus propriè gonorrhœa non est, ut loco allegato dictum, ad gonorrhœam tamen etiā vulgò referri solet.

Causæ.

Causse.

Causa huius mali præcipua est retentricis facultatis *Causse*, imbecillitas & vasorum semen continentiu laxitas. Hinc ad gonorrhœam excitandam faciunt omnia, quæ vasorum seminalium laxitatem inducere possunt. Verum cum de causis gonorrhœæ in viris plura dicta sint, *li. 3. p. 9. s. 2. c. 4.* ea hic repetere opus non est. Patet ex iis facile, quæ causæ ex ibi allatis in gonorrhœa foeminarum locum habere possint.

Signa Diagnostica.

Qua ratione autem gonorrhœa à fluore muliebri discernenda sit, dictum *cap. præced.* Quo modo verò gonorrhœa vera à virulento illo in lue venerea fluxu discerni possit, *lib. 3. practica loco allegato* dictum. Quo loco etiam causarum signa explicata sunt.

Prognostica.

1. Si gonorrhœa diu duret, foeminis uteri laxitatem ac *Prognostica*, debilitatem sterilitatemque inducit. 2. Quia verò semen ex optima sanguinis parte generatur, si fluxus iste perseveret, tandem tabem inducit. *Reliqua prognostica lib. 3. practica loco alleg. videantur.*

Curatio.

Curandi etiam ratio cum gonorrhœa, tum pollutionis nocturnæ *lib. 3. practica loco alleg. tradita est.* Pauca saltem addere libet. Si à seminis copia sit fluxus iste, salicis fructus cum vino propinatus, libidinis impetum coercet. Idem de folio salicis docet Plinius, *lib. 24. cap. 9. & lib. 26. cap. 1.* Si à facultatis retentricis debilitate sit gonorrhœa, castorei 3. β. sumpta utilis est. Reliqua *allegato loco* videantur. Topica in foeminis ventri, regioni renum, & ad latera, quo loco testes siti sunt, adhibeantur. Balneum etiam potest fieri è decocto *fol. salicis, myrti, mali cydonij an. M. ij roris m. flor. ros. rubr. an. M. j. nuc. cupress. 3. iij.* In quo foemina umbilicotenus sedeat. Sacculus quoque iisdem repletus renibus, lumbis & pubi applicetur. A balneo loca ista inungantur oleo mastichino, myrtino.

CAPUT XIV.

De rebus alienis ex utero excretis.

Res alienæ ex utero excreta.

Non solum autem menses illi albi dicti & semen *p. 1. c. 1.* ex utero euacuatur, sed & aliæ quædam res. Et *primò*

Pus.

primò quidem *pus* interdum ex vtero excernitur, quod in vlceribus vteri & ceruicis eius accidit, de quibus cum supra *part. I. sect. I. c. 8. & sect. 2. cap. 18.* actum sit, hic plura addere opus non est.

*Lapides ex vtero excreti.**Lapides.*

Lapidem asperum magnitudine verticilli fusi famulam Dyseridis in Larissa ex vtero eiecisse, Hippocrates, *5. epid.* refert. Calculos tophaceos aliquando in vtero generari tradit, & modum, quo extrahi possunt, docet Aëtius, *tetr. 4. serm. 4. cap. 98.* Ioh. Anglicus, *cap. de sterilitate*, narrat, se vidisse aliquando lapidem quantitate oui, quem mulier ex vtero eiecit. Vallesius, *in comm. ad allegatum locum Hippocratis*, se quidem non obseruasse scribit, lapides ex vtero excretos fuisse, ab aliis tamen sibi narratum esse, duabus mulieribus id accidisse. Petrus Sal Diuersus, *ad c. 113. Pract. Altimari*, refert, Monialem quandam, post cruciatus, qui nullo medicamento leniri potuerunt, tandem eiecisse per pudendum lapidem scabrosum, magnitudine & forma oui anatini, quo eiecto cessarunt quidem dolores, superueniente tamen ex vtero fluxione putrida, tabe consumpta vita functa est. Talia & alij Medici obseruauerunt.

*Vermes.**Vermes.*

Ascarides in pudendo muliebri nasci, Hippocrates, *lib. 2. de morb. mul.* scribit. Garcias Lopus, *variae Medice lectionis cap. 13.* refert, se vidisse, matronam quandam per vteri collium multitudinem ascatidum magnam expulisse.

*Molæ.**Molæ.*

Molarum etiam varia genera ex vtero excerni, suo loco dicitur.

*Intestina.**Intestina.*

Intestina per vuluam disruptam prolapsa fuisse, scribit Beniuuenius, *de abdit. sanar. & morb. caussis cap. 3.*

*Externa reiecta.**Castanea.*

Puellam quandam *castaneam* in vuluæ os intruisse, & cum manibus extrahi non potuerit, sternutatione pipere excitata eiecisse, scribit Sauanarola, *tr. 6. cap. 5. rubr. II.* In sinum vteri *murem* aliquonisque penetrasse, sibi relatum fuisse, Platerus, *tr. 3. pract.* refert.

Mus.

LIBRI QVARTI

P A R T. II.

SECTIO III.

*De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus
ferè fæminis post pūbertatem ex
utero euenire solent.*

C A P V T I.

De Virginitate.

VM autem primo loco meritò dicen-
dum sit de iis affectionibus, quæ virgini-
bus ex utero euenire solent, quædam de
virginitate & signis eius præmittenda vi-
dentur. Et si verò alij etiam pro sua inten-
tione virginitatem definire soleant: Medi-

cis tamen virginitas est partium muliebrium integritas, *Virgini-*
à concubitu & congressu virili non violata. Quæ autem *tas quid.*
illa virginibus propria partium muliebrium constitutio,
ac quæ virginitatis signa sint, apud Medicos controuer-
sum est. Et primò quidem controuertitur, an membrana
hymen dicta in omnibus virginibus reperiatur? Secundò
an sanguis in virginibus in primo coitu necessariò ef-
fundatur? Tertio an vuluæ adstrictio & angustia virgini-
tatis signum sit? Quarto an lac in mammis apparens cor-
ruptæ virginitatis signum sit?

Q V Æ S T I O I.

*An hymen virginittis indicium in omnibus
virginibus appareat?*

*An detur
Hymen,
virgini-
tatis in-
dicium?*

AN membrana aliqua detur, quæ virginittis claustrum & nota sit, inter Medicos & Anatomicos controuersum est. Marcus Ant. Vlmus, *de Vtero muliebr. sect. i. cap. 7.* scribit, se à decimo quarto ætatis anno vsque ad ætatem virilem continenter & sedulo studio Anatomico incubuisse, & huius membranæ inueniendæ gratia dissecuisse abortus plures puellares octimestres, præterea quæ vel statim, aut hebdomade, mense, sesquimenle à partu interiere, dissecuisse foeminas vnius, duorû, trium, quatuor annorum, vsque ad septennium, neque vnquam huius membranæ vel vestigium videre potuisse; idque ideò in istius ætatis puellis, non verò adultioribus fecisse, ne violationis huius membranæ vlla esset suspicio. Ideoque hymenem pro pura puta fabula, quæ ab Arabibus forsan dimanarit, habet. Non negat tamen, in nonnullis puellis reperiri posse membranam obsidentem interiora cunni, sed id præter naturam esse putat. Eodem modo Andr. Laurentius, figmenta esse, quæ de transuersa illa membrana & perforata scripserunt multi, statuit, scribitque, se & abortiuas puellas, & trimestres, & trium, quatuor, sex, septem annorum virgines diligenter obseruasse, & specillo ad vteri os internum vsque immisso nihil, quod resisteret, inuenisse. Et si quæ adsit talis membranula, præter naturæ institutum esse putat, & morbum esse organicum in vitiosa conformatione, qui vulgò clausura vteri appellatur. In eadem sententia est Ambrosius Paræus, qui, *lib. 23. cap. 42.* se hanc membranam in plerisque virginibus omnis ferè ætatis à trimula ad duodecimum ferè annum studiosè exquisiuisse, reperire verò non potuisse. Columbus quoque se ter tantum eam inuenisse scribit. Ranchinus etiam, *de morb. virg. sect. i. cap. 4.* scribit, huiusmodi membranam imaginariam esse, & ab antiquis tum Medicis tum Poëtis fictam atque depictam.

Contrà, clarissimi Anatomici & Medici eam dari asserunt. Auicennas, *lib. 3. sen. 21. tr. i. cap. i.* scribit; Ante violationem

tionem puellæ Virginis sunt in collo matricis panniculi contexti ex venis & ligamentis subtilibus valde, ortis ex omni parte eius, quos destruit violator, & currit, quod in eis est de sanguine. Et *lib.3. fen.21. tr.3. cap. 10.* de mulieribus est, cui accidunt, cum violantur, dolores magni, & propriè cum collum matricis eius est strictum, & panniculi virginales sunt texturæ densæ, & virga deuirginantis est grossa. Et Auenroës, *tract.1. collectan. cap. ultim.* Orificium vulvæ virginis est crispum, & ex crispitudine illa oriuntur venæ minutæ, habentes pelliculam vnam contextam duobus texturis, vna tendit in longitudinem, & illa est minor, & altera vadit in latitudinem. Eadem ferè ex Auicenna docet Nicol. Florentinus, *serm.1. tract.1. cap.7.* Et *ibid. tract.3. cap.30.* scribit; Ante deflorationem os matricis est velatum panniculo, contexto venis & arteriis, quæ cum defloratur, rumpitur, & inde sanguis emititur. Augustinus, *1. de Ciuit. Dei, cap.18.* refert; Si obstetrix Virginis cuiusdam integritatem manu veluti explorans, siue malevolentia, siue inscitia, siue casu dum inspicit, perdidit, non opinor quemquam tam stultè sapere, vt huic periisse aliquid existimet etiã de ipsius corporis sanctitate, quamuis membri illius integritate iam perditâ. Et I. C. Scaliger, *Exerc. 175. sect. 1.* herbæ cuiusdam mentionem facit, super qua si Virgines, quæ præfunt palcis, sedeant, aut vrinam reddant, eis perinde rumpi Naturæ membranam, atque si à viro fuerint vitiatæ. Vesalius quoque, *lib.5. de corp. humani fabr. cap.15.* eam dari affirmat. Eandem Fallopius, in *observationibus Anatomicis*, admittit, docetque, membranam quandam nerueam, non carneam, immediatè post *ὀφθαλμὸν* adesse, & claudere finem per transversum: non tamen esse integram membranam, sed in medio perforatam, vt minimus manus digitus suo apice in adultis facilè ingredi possit. Vvierus, *lib. obseru.* asserit, vniuersum puellarum genus donatum esse ab initio hac membrana, nulla excepta. Eandem dari docet Costerus, in *tabul. Anat.* Platerus, de *corp. humani structura*. Inter recentissimos verò Anatomix scriptores eam dari statuit Adr. Spigelius, qui, de *humani corporis fabrica*

lib. 8. cap. 18. scribit, ridendos esse illos, qui nunquam, post hos, qui rarò admodum inueniti, nec nisi præter naturam, existimant. Se enim in omnibus, quas secuit, virginibus eam deprehendisse, & in publico theatro sæpenu-mero demonstrasse, & si desit, id præter naturam esse, vel petulanti manu ruptam, vel ab effluxione humorum erosam fuisse. Hymenem autem membranam cum carunculis myrtiformibus corrugatam formam calicis parvæ rosæ semiexpansæ referre, & inde fortassis ab antiquis florem dictam, & hinc natam phrasin, deflorare virginem, quod expugnare pudicitiam significat, scribit, de quo mox Catulli versus proponuntur. Inter recentissimos Clar. Iohannes Riolanus eandem dari statuit, *libr. 2. an- thropogr. cap. 23.*

Mirum verò, ut verbis Marci Ant. Vlmi, *de Vtero mu- lieb. sect. 1. cap. 7.* utar, imò prodigio simile, Naturæ consultos atque peritos de eo, quod est obiectum sensus, cum visus, tum tactus, dubitare, sit nec ne. Sed ita sæpe acci- dit, ut dum nonnulli ea, quæ à maioribus acceperunt, vel suas præconceptas opiniones defendere conantur, etiam sensibus repugnantia proferant.

Verùm ut de hisce paucis meam sententiam aperi- am, • Hymen, ut vult Vlmi, non Arabum inuentum est, sed Græcis iam nota res, qui hoc quicquid est virginitatis testimonium, pro membrana habuerunt, & hymenem *ἡμὴν ἱερὸν* appellarunt, atque inde nuptiarum Deus Gen- tilibus Hymenæus nominatus; *ἡμὴν* quoque & *ἡμὴν* dixerunt. Vnde illud vetustissimi Poætæ: *Sine eugio puellam inuenit.* Poëtis quoque zona virginitatis & castitatis no- minatur: hinc apud Græcos Poëtas deuirginatæ puellæ *ἡμὴν* appellantur; & apud Catullum zonam solvere virgini, est virginem corrumpere. Itaque existimo, cum tota Antiquitas in ea sit sententia, esse aliquid, quod Virgines à mulieribus discernat, & quod in primo coitu violetur, & tot Clarissimi Anatomici hymenem dari, eumque se vidisse asserant, iis omnino fidem habendam, rectèque ab Adr. Spigelio, *loco allegato*, scriptum putamus, in rebus Anatomicis audiendos neutiquam esse, utcun- que

que in aliis Medicinæ partibus docti fuerint, qui experientia & observationibus carent. Imprimis cum experientiæ ratio suffragetur; certumque sit, aliquid in primo coitu in virginibus mutari, vnde non solum dolor excitatur, sed etiam sanguinis effusio in eo plerunque accidit, & pro virginitatis nota habetur, de quo *questione sequenti* dicetur. Neque quæ contra assert Laurentius, magni momenti sunt, quod scilicet specillum ad vteri os internum vsque immiserit, nihil verò quod resisteret, inuenerit. Neque enim qui hymenem dari statuunt, vteri orificium ea membrana planè claudi, quod p. n. in atretis ac imperforatis accidit, sed in medio patere, omnes statuunt.

Quid autem illud sit, quod virgines à mulieribus discernit, & hymenis nomine venit, non ita planum est. Quid sit hymen.

Membranz nomine ab antiquis etiam indigitatum & hymenem membranam καὶ ἕλκωδ appellatam fuisse, modo dictum. Et plerique hymenem describunt, quod sit membrana neruea tenuissimis venulis conspersa, quæ ubi in primo coitu rumpitur, sanguis effluit. Alij hymenem dicunt esse quatuor carunculas membranulis quibusdam coeuntes, quæ florem virginum caryophyllo nondum explicato persimilem constituunt; cum quibus consentit Adr. Spigelius, qui, vt antea dictum, statuit, Hymenem esse membranam, cum carunculis myrtiformibus corrugatam, quæ formam calicis parvæ rosæ semiexpansæ refert, & florem virginitatis dictum constituit, de quo elegantes sunt Catulli versus:

Hymenis
descri-
ptio vul-
garis.

*Vt flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat Sol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ:
Idem cum tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ.
Sic virgo, dum intacta manet, tum chara suis; sed
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.*

Varolius & Hier. Fabricius ab Aquapendente, Hymenem

esse coalitum alarum seu nympharum interuentu membranæ tenuissimæ statuunt. Iohannes Riolanus obseruauit circulum quendam carnosum iuxta nymphas cernicis vteri, obscuris venulis conspersum; cum quo consentit Vesalius, *in obseruat. Anatom.* qui membranam hanc non nerueam, sed carneam veluti statuit.

Verùm vt rem paucis comprehendamus. In omnibus quidem virginibus partem illam, quæ membrum virile admittit, angustiores esse atque aliter aliquomodo se habere, quàm in iis, quæ Venerem expertæ sunt, certum esse puto: non tamen in omnibus eodem planè modo. Interdum enim, quò Arabes ferè inclinant, hymenem constituunt rugæ illæ, quæ sunt in collo Vteri, dum extremitatibus venarum & subtilibus ligamentis connectuntur & quasi rete panniculum tenuem contextum exhibens; & circulum quasi nunc carnosum, nunc membranofum, ipsumque ideo Florem virginittatis, de quo modò dixi, constituunt, qui venarum & ligamentorum contextus in primo coitu violatur, atque inde plerumque sanguis effunditur. Interdum verò panniculus iste latius extenditur, & quidem non eodem modo, sed vt Vesalius, *loco allegato*, scribit, quemadmodum linguæ præputiique non idem semper modus est, ita quoque hymen non æquè perpetuò crassus, meatumque colli vteri eadem forma occludens, aut virginittatem pariter commendans reperitur, ita vt in quibusdam foramen, quod in medio eius est, sit amplius & oblongum, in quibusdam paruum & oblongum, vt velut pupillam aut viperæ os referat: in quibusdam angustum & rotundum, pisi magnitudine, imò in Atretis planè occludatur: Quæ ipsa diuersitas fecit, vt, cum non semper eodem modo constitutum inuenirent Anatomici, in diuersas abierint sententias. Quibus accedit & hoc, quod in omnibus virginibus non reperitur, idque ideo, quòd Veneris stimulis agitatae Virgines interdum digito indito vel alio modo coalitū & membranam in ceruice vteri rumpunt; interdum etiam imprudentes obstetrices eundem violant: quod nonnunquam & per effluxum humorum fieri potest.

QVÆSTIO II.

An Virgines necessariò in primo coïtu sanguinem effundant ?

Multa equidem nonnulli de signis Virginitatis scribunt, atque Ethnici etiam olim variis modis virginitatem explorare conati sunt, quorum tamen pleræque friuolæ & fallaces opiniones sunt. Nos vnâ atque alterâ saltem, quæ præcipuæ videntur, considerabimus, ac primò quidem cum certum sit, vt ex præcedente quæstione patet, naturam notas quasdam virginitatis in puendis virginum posuisse, ac in primo coïtu florem illum virginitatis, cuius quæstione præced. facta est mentio, violari & amitti, grauis incidit quæstio; an Virgines necessariò in primo coïtu sanguinis aliquid effundant, & si id non fiat, an corruptæ virginitatis id indicium sit.

An virgines in primo coïtu sã-

Qui id affirmant, adducunt locum ex Sacris, in Deuter. cap. 22. *Si duxerit vir uxorem, & postea odio habuerit guinis eam, quæseritque occasiones, quibus dimittat eam, obiciens aliquid ei nomen pessimum, & dixerit; Vxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inueni virginem: tollent eam pater & mater eius, & ferent secum signa virginitatis eius ad Seniores urbis, qui in porta sunt: & dicet pater; Filiam meam dedi huic uxorem, quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, vt dicat, Non inueni filiam tuam virginem, & ecce hæc sunt signa virginitatis filie meæ. Expandent vestimentum coram Senioribus ciuitatis: apprehendentque senes urbis illius virum, & verberabunt illum, condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit Patri puellæ, quoniam diffamauit nomen pessimum super virginem Israël: habebitque eam uxorem, & non poterit dimittere omnibus diebus vitæ suæ. Quod si verum est, quod obicit, & non est in puella inuenta virginitas, eiicient eam extra fores domus patris sui, &c. Neque solùm apud Iudæos ista nota magni habita fuit, sed & apud alias gentes. Ita enim Claudianus, in Epithalamio Honorij:*

Et vestes Tyrio sanguine fulgidas

Alter virgineus nobilitet cruor:

Tum victor madido prosiliat thoro

Nocturni referens vulnera praelij.

Et ex Leone Africano referunt, apud Africanos etiam hoc obseruari, apud quos Sponsus & Sponsa simul atque ex solenni pompa domum sunt regressi, conclaui se obserato abdunt, vsque dum nuptiale paratur conuiuium. Interim annosa quædam mulier præ foribus exspectat, quæ porrectum sibi à sponso iam marito cruentatum linteolum in mediam inuitatorum turbam ouantem refert, quæ postea læta epulatur. Quod si nihil cruoris Sponsa per genitalia stillarit, redditur illa parentibus cum magna ignominia, & turba inuitata cum tristitia domum impransâ redit.

Alij contra ad experientiam prouocant, qua constet, sæpe Virgines bonæ famæ, & de quarum virginitate nullam dubium sit, nihilominus in primo coitu nihil sanguinis emisisse. Ideoque statuunt, si sanguinis aliquid in primo coitu effluat, id certum virginitatis signum esse; si verò id non accidat, non mox virginem pro corrupta habendam.

Et omnino posterior hæc sententia vera est. Etsi enim plerumque accidit, ut à diuulsione hymenis & caruncularum quatuor, vel etiam, ut ij, qui hymenem rugas statuunt, à ruptione ligamentorum venarumque, quibus in virginibus rugæ internæ vteri cohærent, sanguinis aliquid in primo coitu effundatur, præsertim in tenellis & iunioribus puellis, & si membrum virile crassius sit: tamen si Virgines adultiores iam sunt, & ob longum iam menstruum fluxum partes hæc duriores sunt & ampliores, & membrum virile paruum sit, non necessario sanguis effunditur. Aut si puellæ lasciuæ digitorum immisione vel alio modo partes has, antequam cum viris coeunt, dilatauerint & ruperint, nulla sequitur sanguinis eruptio. Ideoque lex Mosaica & mos Africanorum tantum de eo, quod plurimum accidit, accipiendum, neque è lege Mosaica plus concludi potest, quam vbi hoc signum adest esse indubitata virginitatis noram; de eo verè, vbi abest, non agit.

QVÆSTIO. III.

An Vulvæ adstrictio virginittis signum sit?

EXtra controuersiam est, adstrictionem sinus muliebris variam esse secundum ætatem, habitum corporis, & alias circumstantias. In iunioribus enim maior est adstrictio, quam in adultioribus virginibus; cum membranæ illæ, quæ sinum vteri constituunt, magis cohæreant, in adultioribus verò ob mensium fluxum, & Veneris tentiginem magis dilatentur. Hoc præterea certum est, sinum muliebrem magis adstrictum esse in virginibus, quàm in iis, quæ Venerem passæ sunt. De hoc tamen quæstio est, an sinus muliebris adstrictio & angustia certum virginittis signum sit; quod negandû censemus. Etenim astringentibus quibusdam medicamentis adhibitis etiam post multos concubitus sinus vteri ita coarctari potest, vt quæ Venerem passæ sunt, virgines appareant. De quo supra, *part. 1. sect. 1. cap. 1.* dictum, vbi ex Dn. Philippi Hechsteteri *obseru. medic. Dec. 3. casu 5. in scholio*, relatum fuit, ancillam quandam sponsam, proculdubio vt sponso virgo, quæ non erat, appareret, balneo, in quo radices consolidæ maioris decoctæ erant, vsam fuisse, in quod cum postea hera inscia insedisset, ei ita orificium pudendi coarctatum fuit, vt maritus vxorem claustrum virginale recepisse testaretur.

*An vul-
ua ad-
strictio
virgini-
tatis si-
gnû sit?*

QVÆSTIO. IV.

An lac in mammis apparens amissæ Virginittis signum sit?

Magna tandem momenti quæstio, an virgo lac in mammis generare possit, & an si lac in mammis appareat, corruptæ virginittis signum sit. Nonnulli lac in virginum mammis generari posse negant, idè quod generatio lactis finem habeat infantis nutritionem, & proinde lac generari non existimant, nisi foetus sit in vtero, cui iam in lucem progressuro lac alimenti loco præparetur; quæ causâ & qui finis cum in virginibus desit, lac etiam in virginum mammis generari posse negant.

*An lac
in virgi-
num mæ.
mis dari
possit?*

Addunt & hoc, quod menses subsistentes non in lac mutantur, sed citò corrumpantur & varios morbos, &

symptomata procreant , vt de suppressione mensium dictum. Etsi enim vis *γαλακτοποιητική* mammis insita sit: tamen eam non vires suas exerere , nisi præsente conueniente obiecto, & sine vili proposito. Et propterea cum extra tempus conceptionis sanguinis elaborati & ad lactis generationem apti copia tanta ad mammas non affluat , nec etiam finis is adsit, etiam lac verum in his non generari. Et licet alij ad experientiam confugiant, & lac in mammis virginum inuentum esse dicant; tamen id verum lac fuisse negant , sed tantum fuisse partem alimenti mammarum proprii redundantis , & quæ tres illas partes , quæ lac constituunt , in se non obtineat, statuunt.

Alij contra lac in virginibus generari posse affirmant, adduntque pro sua sententia auctoritatem Hippocratis, qui, *5. aphor. 39.* scribit : *Si quæ nec prægnans, nec puerpera est lac habet, ei menstrua defecerunt*; cui Galenus assentitur, in *commentario*; qui licet id rarò euenire scribit , tamen aliquando fieri posse concedit. Præterea ad experientiam iidem prouocant. Scribit enim Alex. Benedictus, *lib. 3. anat. cap. 4.* se vidisse mulierem , cui cum virgo esset, quoniam infœcunda erat, menses substituerant, lacte mammarum semper diffluerint. Et Christoph. à Vega, *com. ad alleg. aphor. Hippoc.* refert, se vidisse puellam Brugensem, cui mensibus suppressis lac mammis inerat.

Nostram sententiam ac breuiter aperiamus, rarò eundem accidere putamus , vt virgines lac generent, & propterea , si alicui , quæ virginem se prædicat, lac in mammis appareat, ei non facile fidem habendam, sed diligenter inquirendum existimamus, an non & alia conceptionis signa adsint. Interim Hippocrati & experientiæ contradicendum non putamus; & diximus iam supra , *part. 2. sect. 2. cap. 3.* rationi non aduersum videri , foeminas quoque lac in mammis habere posse. Et quidem plerorumque est sententia , quam & *alleg. loco* proposui , fieri hoc ob venarum cum vtero consensum, cum sanguis, cui per vterum egressus non patet , ad mammas ruit. Sed vt res, quod me facturum ibi promisi, clarius explicetur, commodior

modior videtur Viri Doctissimi & in Hippocrate veratissimi, Mauritij Cordæi, in *Hippocrat. lib. 1. de muliebrib. comm. 4. & 6.* sententia, quam postea secutus est Andr. Laurentius, qui illud lac, quod in non grauidis generatur, alterius naturæ esse ab eo, quod in grauidis generatur, nec à sanguine ab vtero adfluente generari docet. Is mirum duo lactis genera constituit, quæ constitutionis tempore, vt & modo, etiamque chymo, sapore, copia & colore differant. Prius generari statuit ex sanguine, cui exitus consuetus per vterum denegatur, vndiquaque ad mammas refuso, & nihil aliud esse, quàm superfluum mammarum alimentum, à propria earum vi & facultate lactescens, quod sine vlla vteri gestatione, sine partu, vel etiam sine viri congressu generari possit, de quo *aphorismus 39. libr. 5. Hippocratis* intelligendus sit. Alterum puerperiale nominat, quod non nisi foetu præsentē, & quidem penè maturo generetur, & ex vtero communicetur. Et de hoc lacte verum esse, quod *alleg. loco de muliebr.* Hippocrates de mola scribit: *Ἐστὶ δὲ τὸδε περὶ μῆλον, ἐν τοῖσι τῆσδε γάλα ἐκ ἐγγίνεται* id est, *Est certum signum mole, quod fœminis in mammis lac non generatur.* Cum contra lac verum in mammis certum infantis in vtero detenti & viuentis sit indicium. Differentiam autem hanc lactis prouenire docet, ex sanguinis, è quo lac vtrumque generatur, & viarum seu venarum, per quas is ad mammas defertur diuersitate. Sunt verò eæ duplices, communes & propriæ; Communes, vulgò externas nominant, sunt, quæ saltem sanguinem pro alimento mammarum afferunt, quasi sit superfluus, & copiosior, quam ex vsu sit ad mammas alendas, à glandulis mammarum in speciem quamdam lactis conuertitur. Quod ipsum etsi quoque sit album, tenuioris tamen substantiæ esse dicit, quàm lac verum, neque etiam ita dulce, vt lac verum, neque tam copiosum, quale quandoque etiam viris generari posse, Aristoteles 1. de *hist. animal. cap. 12. & 3. de hist. ar. cap. 20.* scribit, idque factum esse aliquando alij obseruant. Propriæ verò seu mammarie venæ etsi etiam aliquid sanguinis ex vena caua proximè ad mammarum nutritionem

tritionem deferre possint : tamen eum sanguinem , è quo lac nutriendi infantis gratia generatur, non ex vena cauda simpliciter accipiunt, sed is, vt Hippocrates , *lib. de glandulis* loquitur , ἀπὸ τῆς μήτης παρὰ γυνταὶ ἐπὶ τὰς μᾶστας ἐκ τῆς μετὰ τὸν τόνον τοῦ παιδὸς τοφύου. Id est, ab utero ad mammas aduenit , vt sit post partum foetui alimentum. Atque vt modum explicemus , hoc fit per illum consensum mammarum & vteri, qui fit per ἀναστόμωσιν venarum mammariarum & epigastricarum. Venæ enim mammaria recta ad latera sterni vtrique vna descendunt , & vbi ad mucronatam cartilaginem peruenerint, thoracem egrediuntur, deorsumque per rectorum musculorum internam faciem peruadunt, donec ferè ad vmbilici regionem appulerunt ; vbi pluribus anastomosibus cum epistagricis venis, ibidem obuiam factis, vniuntur, coeuntque. Et quia ab eodem ramo , quo hypogastricæ venæ , quæ ad ceruicem vteri fundumque feruntur, epigastricæ oriuntur, fit, vt in iis, quæ recenter enixæ sunt , in magnam molem attollantur , & sæpe minimi digiti crassitiem adæquent , vt hac de re Adr. Spigolius. *hum. corp. fabrica lib. 9. cap. 2.* scribit. Quod ipsum etiam CL. Io. Riolanus , *Anthropograph. lib. 3. cap. 3.* docet, dum scribit: In puerpera recenter enixa mammariam internam, & epigastricam, crassitie & mole calamo scriptorio pares vidi : quin etiam puerperæ sentiunt lac frigidum supra stomachum secundum ventris longitudinem ad vterum decurrere.

Quem consensum mammarum & vteri quoque probat sanguinis menstrui per mammas aliquando facta euacuatio, cuius rei historias infra, *parte 3. sect. cap. 5.* proponemus. Atque hinc accidit, vt lac illud, quod ex sanguine ex utero misso in grauidis generatur , longè sit alterius naturæ , quàm id , quod ex sanguine per venas mammarum , externas præcipuè , è caua vena proximè affluente generatur.

Hic enim , qui ab utero communicatur , iam ab vteri calore natiuo & peculiari vi cultum aliquem & elaborationem accepit , & propterea hoc lac non paruam cum sanguine , quo in utero infans alitur , habet conuenientiam;

tiam; sicut omninò æquum erat, ut infans ex utero egres-
sus cognatum illi, quo in utero vixit, alimentum inueni-
ret, & in ipso utero infans lacti quasi adfuesceret. Quem
sanguinis, quo infans in utero alitur, cum lacte consen-
sum proculdubio innuit Hippocrates, dum, *lib. de alimen-*
tis, scribit : γάλα καὶ αἷμα τροφῆς πλειονασμός. ἀφ' ὧν εἰς πολλὰ
σύμφωνοι, εἰς ἔμβρυον καὶ εἰς τὸ πύτη τροφὴν. αὐτὸς δὲ ἄνω
ρεῖται εἰς γάλα, καὶ εἰς τροφήν, καὶ εἰς βρογχίον : id est, Lac & san-
guis, alimenti redundantia. Circuitus ad multa consentiunt,
ad fœtum, & ad illius alimentum. Rursus autem sursum repit,
in lac & in alimentum, & ad infantem. Ex qua doctissimi
Viri opinione patet, verum lac in mammis non generari,
nisi sanguis ab utero communicetur, id quod fit in gra-
uidis mensibus posterioribus. Cum tamen in iis, quæ
etiam gravidæ non sunt, imò, quæ nec virum expertæ
sunt, ex superfluo alimento mammarum, à vi mammarum
γαλακτοποιητικῇ, quæ præsentē materia non feriat,ur,
sed sese exserit, sui generis lac generetur, si tale in mam-
mis Virginum appareat, non ut corruptæ statim infan-
mandæ sunt.

C A P V T II.

De Morbo Virgineo seu febre alba, & sædis
virginum coloribus.

Ostquam hæc ita in genere de Virginitate diximus,
iam symptomata, quæ Virginibus vel propria, vel
magis familiaria sunt, explicabimus. Inter quæ primò est
fœdus ille virginum color, & febris alba dicta, qui affe-
ctus virginibus ita familiaris, imò proprius quasi est, ut
morbus virgineus quoque à plerisque Autoribus & Me-
dicis appelletur. Etsi enim & intemperies, & humorum
crudorum copia, & obstructions, pedum tumores &
alij morbi in hoc morbo concurrant : tamen cum sym-
ptomata præcipuè hic sint manifesta, inter symptomata,
quæ ab utero, & præcipuè à suppressione mensium pro-
veniunt, de hoc malo hic agere libet.

Appellatur autem affectus iste ab Hippocrate *χλωρός* Morbus
sis, à *χλόη* seu *χλῆς*, quæ vox virorem, vel etiam pal- virgi-
lorem neus.

lorem significat, quod virgines hoc morbo affectæ è pallido virescentes appareant: vulgò vocatur morbus virgineus, quod virginibus iam viro maturis magis familiaris sit; cum virginibus tum temporis sanguinis menstrui fluxus ad vterum contingat, qui si effluere non possit & subsistat, ad maiora vasa, & hinc in varias corporis partes, cor, epar, præcordia, & totum penè corpus regurgitat, & in iis varia symptomata excitat.

*Febris
alba.*

Nominatur quoque Febris alba, non quod febris semper coniuncta sit, sed quia sic affectæ speciem febricitantium, calore pallido, virium debilitate, pulsus celeritate & frequentia, quæ non à caloris augmento, sed à ventilationis defectu, calorisque suffocatione quasi ortum habet, præ se ferunt; cum potius plerumque iste affectus frigidus sit: ut & Febris Virginea, quod virginibus familiaris sit; & amatoria, cum ratione coloris, iuxta illud, *Palleat omnis amans, color hic est aptus amanti*; tum

*Febris
virgi-
nea.
Amato-
ria.
Pallidus
virginii
color.*

ratione ætatis, cum virginibus viro maturis maximè accidat. Nominatur etiam foedus seu pallidus virginum color; ut & Icterus albus, quod sicut in Ictero redundante humore bilioso totum corpus flavo colore tingitur: ita in hoc affectu pallido & albo colore inficitur. Plurimæ quidem virgines colorem hunc non pro foedo, sed pro pulcro habent, & amantibus convenire & gratum esse persuasum habent, iuxta illud modò dictum, *Palleat omnis amans*, coloremque rubicundum rusticum esse putant, ideoque ut talem colorem sibi concilient, rerum noxiarum & absurdarum esu, frumenti, cretæ, cinerum, gypsi, nucis moschatae, viscera intemperata reddunt, & obstructions in iis excitant. Sed imbecillitas hæc est iudicii, & peccant tales non solum in suam valetudinem, sed & in Deum, cuius sapientiam vituperant, & datam ab eo pulcritudinem deformare conantur.

Complectitur autem hic affectus plura mala ac symptomata, & actionum facultatis naturalis, & motus animalis læsiones, totaque ferè corporis œconomia in hoc affectu pervertitur: coniungitur etiam sæpe malacia, pica, cordis palpitatio, difficultas spirandi, melancholia,

lia, febris lenta, capitis dolor, totius corporis cachexia, pedum inflatio, tumor.

Est nimirum morbus virgineus coloris faciei naturalis in pallidum & virescentem mutatio, cum virium languore, & grauitate omnium membrorum, cibi fastidio, cordis palpitatione, respiratione difficili, moerore, pedumque & palpebrarum & totius faciei tumore œdematoso, à deprauata nutritione, & humorum crudorum copia, ex viscerum hepatis, lienis, ventriculi praua dispositione genita, & hinc vasorum circa vterum, & vicinorum viscerum obstructione, atque inde menstruorum suppressione proueniente, ortum habens. Atque ita cum in hoc affectu varij morbi & symptomata complicata sint, etiam ab alijs aliter definitur, nunc per morbum, nunc per symptoma. Adest enim in toto corpore intemperies frigida, calorque totius ab humoribus crudis suffocatur & opprimitur; aliquando tamen, sed rarius, humor putrescit, vnde plus iusto incalescit: adest tumor œdematosus in facie & cruribus; adest obstructio venarum, cum in vtero, tum in epate & liene, imprimis verò in mesenterio; adest mensium suppressio.

Causæ.

Causa verò prima ordine generationis est mensium suppressio, seu impedita sanguinis menstrui euacuatio; proxima verò est crudorum ac prauorum humorum in corpore collectio. Etenim dum in virginibus nubilibus sanguis menstruus ad vterum confluere incipit, si via non pateat, sanguis ad venas maiores, & ex his ad ipsa viscera, epas, lienem, mesenterium regurgitat, eorumque calorem obruit, & vasa obstruit, vnde vitiosa fit in visceribus coctio & sanguificatio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cum partibus perfectè vniri non possint, cachexiam, quæ ad leucophlegmatiam via est, excitant, in reliquis quoque partibus varia symptomata pariunt.

Causa.

Causæ autem, quæ obstructiones in vasis vteri pariunt, sunt humores crudi, sanguisque pituitosus & viscidus, qui plerumque è praua victus ratione ortum habet, dum virgines

virgines iam nubiles, vt antea quoque dictum, vt palle-
 fcant, & vt illum amatorium colorem sibi concilient,
 acetum potant, triticum crudum, aut alia frumenta cru-
 da, cretam, terram, calcem & similia comedunt, aut aliàs
 in diætâ, dum menses instant, & præcipuè primò fluere
 incipiunt, peccant: In quibusdam tamen natiua est va-
 forum horum angustia, ob quam sanguis menstruus cum
 primum ad vterum confluit, rectè euacuari non potest.
 Accidit autem affectus hic plerumque virginibus iis, quæ
 viro maturæ, rarò viduis aut maritatis sterilibus: & qui-
 dem pulchrioribus & colore albo præditis. Earum enim
 corporis constitutioni cum sanguis iste crudus minimè
 conueniat, etiam non assimilatur, sed redundat, vnde co-
 lor iste albus & tumor corporis oritur. Faciliùs enim iste
 color albus ex humore pituitoso in corpore aliàs candi-
 do apparet, quàm in fusco vel nigro.

Signa Diagnostica.

*Signa
 diagno-
 stica.*

Signa, quibus hoc malum cognoscitur, ex iis, quæ ha-
 ætenus dicta sunt, satis patent. Faciei & labiorum color
 naturalis in subalbidum, sæpe quoque virescentem, mu-
 tatur. Cum enim qualis humor est in corpore, talis color
 fit in cute & præcipuè in facie, in hoc verò affectu hu-
 mores pituitosi, crudi ac serosi abundant, & ad ambitum
 corporis quoque protendantur, non mirum est, colorem
 naturalem in album mutari. Ex eodem etiam facies, &
 præcipuè palpebræ intumescunt, & quasi inflantur, præ-
 cipuè manè post somnum, cum per noctem calor plus
 vaporum ac serosorum humorum eleuauerit, quàm
 discutere potuerit; crura quoque & pedes, imprimis cir-
 ca malleolos, intumescunt, totumque corpus laxum &
 molle euadit, ob pituitosorum ac serosorum humorum
 abundantiam. Crurum quoque tensua lassitudo adest
 respirationis difficultas molesta est, arteriarum pulsus
 paruus & frequens in collo & temporibus ac dorso per-
 cipitur, cor palpitât si moueantur & accliuem locum aut
 scalas adscendant, aut choreas ducant. Cum enim san-
 guis crassus incalescit, multi vapores attolluntur, qui dif-
 ficultatem spirandi pariunt, & cordi molestiam afferunt,
 quod

quod propterea, ut eos discutiat, pulsum instituit. Dum etiam humores corrumpuntur & putrescunt, atque incalescunt, febres inordinatæ atque erraticæ quandoque excitantur. Cibum quoque ægræ fastidiunt, ob minus felicem chyli distributionem, maximamque crudi humoris copiam. Quasdam & pica ac rerum absurdarum desiderium affligit, dum ventriculi tunicæ pravo humore imbutæ sunt. Adest mensium suppressio; hypochondria sunt tensa, ob sanguinis menstrui ad maiora vasa refluxum, & viscerum obstructions. Vomitus etiam interdum infestat, dolorque sub mucronata cartilagine percipitur, quasdam & sitis vexat; in hypochondriis rugitus percipitur. Si vapores & humores ad caput attollantur, dolor capitis grauis sæpè excitatur. Eadem de causa interdum & principes facultates deprauantur, si scilicet humor melancholicus admisceatur. Non tamen hæc symptomata & signa omnia in omnibus semper apparent, sed pleraque in plurimis, & omnia in quibusdam.

Prognostica.

1. Morbus virgineus periculo non vacat; cum totam corporis oeconomiam peruertat, & in hydropem interdum mutetur. Atque obseruatum, in corporibus hoc morbo extinctis epar totum scirrhosum & corruptum inuentum fuisse.

2. Et si caput humores petant, interdum ad insaniam foeminas redigit.

3. Cum etiam cor in hoc affectu valde afficiatur, sæpe accidit, ut facultate vitali oppressa ægra subito moriatur.

4. Quia uterus refrigeratur, & viscerum calor debilitatur, ac sanguis frigidus inde generatur, nisi maturè huic malo occurratur, sterilitatem infert, aut si pariunt, parum infirmum & parum vitalem edunt.

5. Est morbus iste satis diuturnus, & si radices egerit, difficulter curatur, præcipuè si epar simul afficiatur. Si verò saltè ab utero oriatur, facilius curatur, & solutis eius obstructionibus Virgines pristinae sanitati restituntur.

6. Si etiam Ventriculus valde afficiatur, & cibi perti-

nax fastidium adfit, rerum verò alienarum & absurdarum ingens desiderium, periculosum malum est: cum possibile non sit, eum morbum tollere, qui alimentorum assumentorum vitio continuò fouetur & augetur.

7. Si menses fluere iusto tempore & quantitate incipiant, iam victoriæ de morbo spes affulget.

Indicationes.

Indicationes.

Cum in hoc affectu variij morbi variæque causæ concurrant, singulæ conuenienti ratione & modo tollendæ. Primò nimirum humores vitiosos in toto corpore, & præcipuè in visceribus latentes, præparare, & euacuare conuenit: Secundò intemperies & obstructions in ventriculo, epate, liene, atque vtero imprimis tollere oportet, menses prouocare, hærentes in ambitu corporis humores crudos discutere, & si quod symptoma imprimis vrgeat, illud tollere vel mitigare, præcipuè verò si quæ victus ratio malo huic occasionem dederit, eam corrigere opus est. Et si in arbitrio Medici res posita sit, commodius curatio instituetur vere & æstatis principio, quàm autumno & hyeme, vt infra in diætâ dicetur.

Curatio.

Curatio.

Vena sectio.

Quæ omnia vt rectè expediantur, præmissio clystere, vel leni alui euacuatione instituta, si malum recens sit, virêsq; ferant, venæ sectio instituenda, vt postea, *quæstione 4.* dicetur. Aperitur autem vena commodissimè in talo, vt supra, *sect. III. cap. 3. quæst. 2.* dictum; cum & plenitudinem tollere & mensium obstructionem soluere valeat, potestque, si opus sit, aliquoties repeti venæ sectio.

Purgatio.

Imprimis verò purgatione opus est. Quia tamen humor est frigidus & crassus, calefaciendus & attenuandus; & quia vires debiles sunt, atque ipse humor crassus vna vice euacuari non potest, medicamenta præparantia & purgantia per vices exhibenda, imò attenuantia & incidentia purgantibus admisceri poterunt. Vtile quoque fuerit, in iis, quæ faciliè vomunt, & vbi humores crudi circa ventriculum & mesenterium hærent, vomitum ciere. Et vt variæ sunt partes, quæ obstructions patiuntur in hoc morbo, aperiencia eligenda ea, quæ cum partibus, quæ

quæ afficiuntur, familiaritatem habent; ratione hepatis, hepatica: ratione lienis, splenetica; ratione vteri, vterina. Et omnino eadem ferè hic curandi ratio est quæ leucophlegmatix, cum è simili causa hydrops oriatur. Medicamenta autem, quæ cum ad humores frigidos & crassos attenuandos, & purgandos, tum menses prouocandos sunt vtilia, supra, *sect. 1. cap. 3. de mensum suppressione*, sunt proposita.

Hoc tamen monendum, morbi virginei curationem à mensum suppressorum curatione in eo differre, quod in mensibus suppressis ferè ad vterum solum sit respiciendum: in morbo virgineo verò, cum simul mesenterium, epas, lien, afficiantur, eorum in curatione maximam habendam esse rationem. Quæ ratione autem mesenterij, lienis, epatis obstructions curentur, suo loco est dictum, nequæ opus hic illud repetere. Quapropter in principio ea medicamenta eligenda, quæ potius mesenterij, lienis & epatis obstructions aperire possunt, parcè admixtis, quæ menses prouocare valent: in progressu verò curationis ea, quæ menses mouent, sensim augeri possunt. Præter autem loco allegato proposita medicamenta, vnum atque alterum hic addere libet. *℞. radic. aperient. ʒ. j. rubiæ tinctor. eryngij, ireos, helenij, cortic. citr. siccor. sarsæ parill. an. ʒ. ʒ. artemisiæ, agrimonix, chamædryos an. M. j. sabinae p. ij. sem. carthami excort. ʒ. j. fol. senæ el. ʒ. ij. mechoacan. agaric. alb. an. ʒ. ʒ. fl. stæch. Arab. p. ij. sem. fœnic. anisi galangæ an. ʒ. ij. Coq. ad remanent: tñ. j. ʒ. dulcoretur sacch. F. Potio clarificata, quæ aromatizetur aq. cinamomi ʒ. iij. Vel infunde omnia, additis absinth. Ponti. M. ʒ. vulgaris p. ij. in f. q. vini albi. Vel *℞. spec. hieræ picræ ʒ. ij. agaric. trochisc. pil. de rhabarb. an. ʒ. j. tartarear. Quercet. de ammoniaco an. ʒ. ʒ. spicæ ʒ. j. ol. cinam. gutt. iij. extr. absinth. ʒ. ʒ. F. pil. mediocres, Detur ʒ. j. hora ante cœnam. Vtiles sunt & hæ pipulæ: *℞. succi mercurial. mellis despumati, vel sacch. clarific. an. Vnc. j. Coqu. ad iustam consistentiam, adde pulu. sem. nigellæ Roman. fol. senæ el. an. ʒ. ij. mechoac an. ʒ. j. F. Massa. Vtilis est conferua fl. calendulæ.***

Chalybis Inter omnia tamen remedia præstantissimum & effi-
usus. cacissimum est chalybs, qui obstructions in omnibus
 visceribus liberat, humoresque vitiosos in iis collectos
 euacuat. Præparatio tamen humorum est præmittenda,
 cum si statim in principio exhibeantur, obstructionibus
 nullo modo referatis, & humorum copia adhuc præsen-
 te, grauissima indè, motis, sed non euacuatis humoribus,
 oriuntur mala. Commodè quoque chalybi medica-
 menta, quæ cum partibus affectis, hepate, liene, vtero, fami-
 liaritatem habent, admiscuntur. Ita enim ad partes affe-
 ctas commodius fertur chalybs. De chalybe autem plura
 supra, *lib. 3. part. 5. sect. 5. cap. 6. de affect. hypochond.* dictum.
 Quædam tamen adhuc, cum maximè in hoc affectu vti-
 lis & necessarius sit chalybs, de eo dicemus, & quasdam
 etiam formulas addemus.

Si ven-
triculus
præcipuè
afficia-
tur.

Primò autem hic monemus, attendendum esse, an ve-
 næ circa Ventriculum & in mesenterio, an verò epar aut
 lien magis obstructa sint. Si enim Ventriculi propria vasa
 præcipua obstructa sunt, chalybs crassiore modo præpa-
 ratus exhibendus, & vomitum mouentia admiscenda, vel
 vomitus ante vsum chalybis, vel diebus intermediis pro-
 uocandus est. Ita enim vitiosis illis humoribus vomitu
 reiectis, facillè viscera conualescunt. Si autem humores
 in locis ventriculo vicinis hærentes ad penitiores par-
 tes obstructione laborantes deferantur, morbus inde
 grauior redditur.

Si mesen-
terium.

Si mesenterium præcipuè obstructum sit, hoc Electua-
 rium laudat Mercatus. *℞. Spec. diarrhod. alb. diacurc. aga-*
rici troch. an. 3. j. medullæ carthami 3. ij. cortic. rad. rumicis,
rubæ. semin. dauci an. 3. j. ℞. garyophyllorum 3. j. chalybis
minutiss. & vino preparati 3. ij. mellis despumati q. s. F.
 Electuarium. Cuius dosis est à 3. ij. ad 3. iv. Quod si eo
 assumpto laborans vomuerit, nō est prohibendum, nisi ali-
 quod damnum timueris, aut diu vomitus persistat: quod
 vitium vitare poteris purgata infernè aluo, & ablatis à
 compositione carthamo & agarico.

Si epar.

Si verò Epar præcipuè obstructum sit, chalybs subti-
 lius præparatus exhibendus, atque medicamenta epatica,

& quæ per alium euacuant, nullo verò modo vomitum mouentia, admiscenda. Epate affecto hoc Electuarium idem commendat: *℞. Limatura chalybis lb. β. quam vase vitreo excipe, additis vini albi opt. ℥. viij. mox vas illud igni lentissimo appone, diligenter hinc & inde chalybem & vinum sursum ac deorsum agitando, tandem decem aut duodecim ebullitiones feruere finito, quoadusque eius spumofum sursum ferri videas, ac mediocriter crafscere conspicias, tunc spumofam ac pinguosam chalybis partem, quæ feruore separatur, simul cum vino in aliud vas transfunde, atque id quater facito, ordine prædicto: nimirum denuò aliam vini quantitatem conijce in eandem limaturam, & eodem modo feruere sine, parique ratione separari, & pro tertio & quarto idem facies, seruato prædicto ordine. Itaque vinum cum supradicta quadruplici spuma quatuor coctionibus ex chalybe extracta rursus igni appone, donec leuiter feruens mellis spissitudinem acquisierit, quo tempore vsui seruare oportet, ex qua Electuarium hoc modo conficito: *℞. sem. petroselini, dauci, spec. diacurcumæ, diarrhod. an. ℥. j. cinamomi ℥. j. chalybis modo dicto præparati ℥. vj. cum melle optimo & despumato F. Elect.* Cuius 3. iij. ad 3. v. summo mane præmissio leui exercitio exhiberi possunt.*

Liene obstructo splenetica medicamenta addenda. *Si lien.* Mercatus liene affecto hoc modo chalybem præparat. *℞. limaturæ chalybis lb. j. quam semel ablue aceto, & à recrementis expurga, postea, facta colatura, super pannum inspergito, & proijce pulu. garyophyllor. ℥. β. quæ per diem & noctem eo modo sunt dimittenda: & mox ea excipere oportet vase aliquo vitreo, cui adde vini albi opt. ℥. x. ac proijce desuper limaturam cum pulueribus spec. diarrh. scolopendr. fol. senæ, & cort. rad. cappar. & aliis supradictis, aut citra ipsos: deinceps quàm validè concutito, commota vehementer phiala, mox tamen Soli feruenti expone per integrum diem, ac si hyems fuerit, in furnaria stupha, aut loco alio calido adserua: tandem octo aut decem diebus idem facies, donec limatura ipsa in vinum ferè liquetur, parumque aut nihil in fundo re-*

Syrupi de chalybe. fideat, sed veluti mixtum quoddam factum sit, cuius summo mane ʒ.ij. exhibeto, purgationibus tamen & exercitio præmissis. Idem Mercatus sequentia adhuc quatuor medicamenta ex chalybe præparat: ʒ. *scoriae chalybis præp.* ʒ. xij. *passul. sine arillis* lb. ij. Infundantur per dies tres in lb.vj. aquæ, & in fine bulliant ad consumptionem tertiæ partis. Et tunc adde *origani, ameos, vel iunip. limati* an. p.j. Bulliant parum & colentur, & ex colatura cum suffic. q. Sacchari F. Serapium, cui incoquito in ligatura croci sine oleo ʒ.ij. Secundum fit ea eadem scoria & eisdemmet rebus, croco excepto, & loco eius addito *dialactæ, rhabarb. el. pulueris. agarie. trochisc.* an. ʒ.ij. quibus dum coquuntur, aut saltem ab igne separantur ligatis F. eadem ratione Syrupus. Tercio verò modo fit ex rubæ* radicibus, aqua lupulorum, in qua squama ferri pluries fuerit extincta, diutius incoctis, & additis passulis & croco, ad syrapi formam post colaturam redactis. Quartò idem auxilium parabis ex pseudorhabarbaro, hoc est, rhabarbaro monachorum appellato: nimirum ex radice eius decocta & facto etiam serapio. Sunt & hæ formulæ ex *Pulvis de chalybe.* chalybe vtilis. ʒ. *chalyb. præpar.* ʒ. j. *cinam. sem. anis.* an. ʒ. ij. *spec. diamoschid. sine moscho* ʒ. j. *sacch.* ʒ. j. F. pulu. Detur ʒ. j. & superbibatur vini albi aqua artemisæ diluti haustus. Possunt & cum saccharo Rotulæ formari. Vel ʒ. *limaturæ chalybis* ʒ. iij. irrorata aqua artemisæ, in qua aliquid Salis absinthij & artemisæ dissolutum sit. Relinque tamdiu donec incipiat rubiginem contrahere. Hinc exsicceetur & teratur: adde *cinamomi* ʒ. ij. *magister. corall.* ʒ. j. *spec. diatrionsantal. diaxyloal.* an. ʒ. ʒ. *sacchari* ʒ. ij. F. pulu. Vinum chalybeatum simplex hoc modo paratur: ʒ. *limaturæ chalybis* ʒ. iij. *cinam.* ʒ. ʒ. *vini albiss.* lb. iij. Stent in vitro clauso ad Solem 8. diebus quotidie agitando. Cum exhibetur, nonnihil agitetur, & cyatho vno absumto alter affundatur, donec dimidium chalybis absumtum videatur. Dosis ʒ. vj. vel ʒ. viij. horis 4. ante prandium diebus xv. vel xx. sumtoque vino ambulandum.

Radix Scorzoneræ.

Secundò post chalybem Mercatus commendat radicem Scorzoneræ, & se experientia comprobatum habere scribit,

ſcribit, eam in vino per noctem maceratam & ſummo mane ſumtam plurimas ab obſtructionibus liberaſſe. Suadet etiam, vt in aqua & ſaccharo coquatur, comedatur, & decoctum ſuperbibatur.

Tertiò laudat, vt experimentum probatum, lapidem *Lapis Bezoar*, ad aperiendas obſtructiones, compescendóſque *Bezoar* materiæ venenatæ inſultus, præſertim in ſcæminis delicatioribus, & in quibus aliquid humoris melancholici coniungitur, vel quid corruptum ex ſemine vitiató cor affligit, cuius ſingulis diebus ꝑ. vj. vel vij. exhibet. Monet autem circa chalybis uſum *Mercatus*, ſtatim in curationis initio aliquod ex chalybe medicamentum præmittendum eſſe, cum præparandi vias gratia, tum vt præcaueamus, ne ſubita mutatione ex valido medicamento illata, grauia accidentia accerſamus. Tale ergo ille præparat medicamentum. *℞. Limaturæ chalybis. ꝑ. iv.* quam ferro aliquo inſtrumento excipe, & igne candefcere permitte, móxque proiice in *℔. iij. aquæ lupulorum, graminis, rubiæ, borraginis, vel alicuius fontis*, qui aquam nanciſcatur nitidiſſimam, puriſſimam & tenuem, & poſtea coletur, & iterum igniatur prædicta chalybis limatura, & ſic ſepties facito: ac rurfus ſume totidem vncias noui chalybis, & eodem modo in prædicta aqua facito, idque reiteratò ter quaterve facies, donec chalybis *℔. j.* conſumeris, & facta colatura, adde *ſyrupi violarum, vel borraginis, aut mellis roſacei ꝑ. iv.* Cuius ſcæmina, factò modico exercitio, ſummo mane capiat *ꝑ. iv.* citra frigiditatem actualem, ac deindè perficiat exercitium lentè, paulatim & moderatè. Poſtquam verò prædictum medicamentum ter quaterve aut pluries exhibueris, prout affectus duri-
ritiem poſtulare cognoueris, ad efficacius (licet hoc plerumque in delicatioribus ac puellis ſufficere videatur,) te conſeres. Commendat etiam *confectionem alchermes vel de hyacintho, ſi ꝑ. ſ.* pondere chalybi addatur.

In genere tandem circa uſum chalybis notandum, primò commodius vere & autumno, quàm aliis anni temporibus chalybem exhiberi. Secundò antè eius uſum conuenientes purgationes præmittendas eſſe. Tertiò & ante

Notandum circa chalybis uſum.

& post eius usum exercitio & motu corporis opus esse, eoque validiore, & quantum fœmina ferre potest, ut medicamentum facilius in corpus distribuatur. Quartò, victus ratione omninò accurata in chalybis usu opus esse. Quintò terminum assumendi non in omnibus eundem esse, sed nunc dies 14. sufficere, nunc etiam usum ad diem trigessimum, vel quadragesimum, pro morbi pertinacia, donec nimirum viuidus faciei color redit, & corpus agile redditur continuandum. Cæterum cum malum diuturnum esse soleat, per vices exhiberi debent, modò præparantia, modò purgantia, modò roborantia; imò ipsæ medicamentorum formæ variandæ, ne medicamenta eadem forma fastidium ægris pariant.

Sudorifera.

Et quia licet crassiores humores euacuati sint, sæpe tamen adhuc aquosi & serosi in ambitu corporis restant, qui corpus refrigerant ac grauant, commodissimè ij sudoriferis tolluntur. Ad quam rem vtilissimæ sunt thermæ, quæ si desunt, balnea artificialia è decocto *sol. artemis. catamintæ, nepetæ, ebuli, saluiæ, lauri, rorismar. mercurialis, bederæ, rad. bryoniæ, iridis, belenij*, parari possunt. Corpore euacuato, obstructionibus reſeratis, symptomata, quorum supra facta est mentio, faciliè euanescent. Cum tamen interdum symptomata quædam vrgeant, antequam curatio absolui possit, iis succurrendum: quod qua ratione fieri debeat, ex iis, quæ postea de reliquis symptomatibus ex vtero oriundis dicentur, patebit. Viscerum tandem intemperies, si quæ adsit, modo alibi explicato corrigenda, & viscera roboranda. Denique & hoc circa hanc curam monendum, licet fœmina rubicundior vegetiorque fieri incipiat, non statim à curatione desistendum esse, sed eam repetendam & continuandam esse, donec vel menses fluere incipiant, vel certum sit, omnes viscerum obstructions liberatas esse.

Dieta.

Dieta.

Aër sit purus & ad calidum vergat: unde curatio, ut supra quoque dictum, tempore verno & æstiuo felicius procedit, & æstare hoc morbo laborantes longè commodius curantur, quàm aliis anni temporibus; & si aëris constitutio

constitutio simul contra morbum pugnet, plus vna septimana, quàm tempore frigido & humido totidem mensibus perficietur : quæ verò in locis frigidis & humidis habitant, vix integrè sanantur. Cibi sint boni succi & facili coctionis : omnes verò prauī succi cibi studiosè vitentur, vt & frigidi ac humidi. Abstineant igitur ægræ planè ab oleribus, fructibus horariis, lacte & lacticiiniis, piscibus item. Condiantur cibi hyssopo, saluia, roremarino, cinamomo. Panis sit benè fermentatus, semine fœniculi, carui conditus. Potus sit vinum aut cereuisia bona ; ab aquæ verò potu, vt & iusculis & liquidis nimis abstineant. Est & acetum hoc affectu laborantibus noxium, etsi ægræ id sæpè appetant, vtpote quod calorem viscerum debilitat, ac *ὀνειαλγίς* est, vt Hippocrates nominat, seu vtero noxium. Motus & exercitium corporis in principio & declinatione morbi conueniunt, vt *quæst.* 2. dicitur. Imprimis vtilis sunt frictiones asperiores manè in lecto institutæ: otium verò iis valdè noxium. Venus ipsis utilis est, non tamen vbi malum in vigore summo est ; & dum virium maxima adest imbecillitas, vt *quæstione* 3. dicitur. Vigilæ & somnus sint moderata, non verò somno nimium indulgeat, etsi ob vaporum copiam ad cerebrum ascendentium in somnum sint propensiores ; Imprimis manè non diu dormiant, nisi forsan noctu vigilauerint.

Q V Æ S T I O I.

An ægris res absurde, quas appetunt, sint concedendæ?

Affirmant id nonnulli, idèd quia cibi illi prauī tantumquam remedium sint, quòd deprauatum illum appetitum corrigat ; deinde quia si denegetur id, quod appetunt, grauiā inde sequantur symptomata, in virginibus quidem tristitia, in grauidis verò notæ rei appetitæ & denegatæ, & stigmata foetui imprimantur.

Verùm in hac re perpendendum, an maius damnum vel commodum ex denegatione vel comestione rei denegatæ proueniat. Qua in re discernendum est inter virgines & grauidas. Virginibus nullo modo concedendum, vt porrò res eiusmodi vitiosas & absurdas deuorent ; cùm malum hoc eorum vsu foueatur & augeatur, nullo

An fœminis res absurdas appetentibus ea sint concedenda.

verò modo res eiusmodi deuorata, puta calx, creta, arena, cineres, remedij locum habere possint; vtpote quæ nec concoqui & corpori apponi, nec causam morbi tollere valeant. Et licet tristitia aliqua indè afficiantur: incommodum tamen adeò magnum indè non sequitur, & momentaneus est ille appetitus, damnum verò, quod ex esu talium oritur, diuturnum. Grauidarum verò alia ratio est. Danda enim quidem opera est, vt verbis persuadeantur, vt à rebus eiusmodi abstineant, quæ tot malorum causa esse solent. Si tamen hoc modo appetitus sedari non possit, concedendæ potius eiusmodi res, quàm permittendum, vt vel abortum grauida patiat, vel foetus stigmate aliquo deformetur; modò res, quæ appetitur, talis non sit, quæ in præsens aliquod vitæ periculum grauidam præcipitare possit.

Q V Æ S T I O II.

An motus & exercitatio in morbo virgineo competat?

An motus in morbo virgineo utilis sit?

Possit quidem alicui videri, motum & exercitationem corporis in morbo virgineo non competere, primò propter corporis imbecillitatem, torporem & ad motum ineptitudinem; deindè ob difficultatem respirationis, tertio ob cordis palpitationem, quæ duo symptomata motu paulò vehementiore & exercitatione ita ingrauescunt, vt sæpe suffocationis periculum accidat; neque mirum, cum exercitio crudi humores in toto corpore cumulati agitentur, atque indè vapores ad cor & alias partes transmittantur.

Verùm nec otium hoc morbo laborantibus competit; sed potius cruditates cumulat, malumque auget. Exercitatio verò & motus longè utilior est; cum calorem languentem in visceribus excitet, atque ita calore aucto meliorem in visceribus coctionem promoueat, alimenti distributionem adiuuet, viscerum obstructions, mouendo humores & medicamentis viam parando, aperiat; (vnde & ante vsum medicamentorum aperientium, & post eum, foeminas exerceri utile est) humoresque ipsos discutiat. Ideoque antequam malum valde incrementumumat, utile est exercitium, & in declinatione quoque morbi,

morbi, siquidem & calorem excitare & reliquias humoris discutere valet. Modus tamen in exercitio & motu esse debet, ac primò frictions ac deambulatio sufficit; hinc in dies ad paulò maiora exercitia accedendum, imprimis corpore prius euacuato. Euacuatio enim corporis si præcesserit, allegata antea incommoda faciliè præcaueri possunt.

Q V Æ S T I O III.

An Venus virgineo morbo laborantibus utilis sit?

DIssuadent nonnulli vsum Veneris ideò, primò, quia *An Venus non utilis sit, nisi corporibus temperatis, qualia non sunt Virginum isto morbo laborantium, morbo verò affectis & impuris noceat: Secundò, quia virgines tales adeo Venerem non appetant, ob frigidam vteri constitutionem: tandem etiam ob virium maximam debilitatem, respirationis difficultatem, & cordis palpitationem Venerem non ferant, sed & ea offendantur. Verum probabilior est, & rationi & experientix consentanea sententia, & consilium Hippocratis, cum lib. de morb. virgin. scribit: Ego, inquit, autor sum, ut virgines hoc malo affectæ quàm celerrimè cum viris coniungantur, iisque cohabitent: Si enim conceperint, conualescent. Si verò in pubertate hoc malo non corripiantur, tum paulò post eas inuadit. Hippocratem secutus Ioh. Langius, lib. 1. epist. 2. Nobili cuidam, cum filiam hoc morbo laborantem ob imbecillitatem elocare dubitaret, nuptias suadet. Etenim venere vterus & partes circa vterum incallescunt, viæque aperiuntur & laxantur, ut sanguis menstruus postea facilius ad vterum confluere & per eundem effluere possit. Cautione tamen hic opus est. Si magna adsit in corpore cacochymia, illa prius tollenda, & cura, quæ huic malo competit, præmittenda, postea virgo viro iungenda, ut id, quod medicamenta planè effectum reddere non potuerunt, Venus suppleat: aliàs si dum morbus in summo vigore est, viræque valdè debiles, viris virgines iungantur, eas ex intempestiva venere, aut imprægnationis & partus labore de vita periclitasse compertum est. Et imprimis melius habent, si concipiant, ut*

Hippo

Hippocrates ait, non solum quia conceptionem antecedit mensium profluuium, cum id non semper sit necessarium, sed quia sanguis, qui præter naturam antea retinebatur, iam in foetus formationem absumitur, & si quid vitiosorum humorum in utero cumulatum sit, id post partum euacuatur. Venus tamen moderata esse debet, ne vires antea debiles deiciantur.

Q V Æ S T I O IV.

An venæ sectio in morbo virgineo locum habeat?

*An venæ
sectio in
morbo
virgineo
conve-
niat.*

Nonnulli venæ sectionem non admittunt, primò quia insignis adest totius corporis refrigeratio, & iam incipiens cachexia. Deindè crudi potius humores, quàm sanguis, peccant. Tertiò, quia maxima adest virium debilitas, quæ venæ sectionem non admittit. Contrà Hippocrates, *lib. de morb. Virgin.* sanguinem, si nihil impediatur, statim detrahere præcipit, atque id hac ratione, cum nihil facilius aut commodius sanguinis copiam, qui hic supprimitur, detrahere possit, quàm venæ sectio.

Verùm distinctione hic opus est. Etenim si malum inneteratum sit, & corpus valdè refrigeratum, humoresque crudi & pituitosi atque aquosi iam potius, quàm sanguis, abundant, nullo modo habet locum venæ sectio; cum malum potius augeat, quàm tollat. Si verò malum adhuc recens sit, & à vacuatione sanguinis suppressa ortum habeat, sanguisque, qui retentus est, adhuc abundet, neque in alium humorem degenerauerit, vena omninò aperienda est; modò vires ferant, & primæ corporis viæ euacuatae sint.

~~~~~

C A P V T III.

De Symptomatibus ex utero, seu partium aliarum cum utero consensu, & hystericis affectionibus in genere.

Eliqua symptomata quæ ex utero oriuntur, ferè omnia virginibus & mulieribus communia sunt, & vix vilum datur, quod solis virginibus competat. Quapropter etiam de iis, ut virginibus & mulieribus communia sunt, agemus.

Primò autem in genere de miro illo uteri cum aliis partibus

partibus consensu, & de affectionibus vterinis dictis, seu symptomatibus in variis partibus ex utero ortis dicemus. Etsi verò illa *ἐόρροια* & *ἐύμνοια* Hippocratis, atque hinc orta *συμπίθωσις* occulta locum habere possit: tamen cum omnibus ferè partibus corporis manifestum quoque consensum habet uterus, ut rectè scripserit Democritus ad Hippocratem, Sexcentarum ærūmnarum innumerarumque calamitatum mulieri autorem esse vterum, & Hippocr. *lib. de virg. morb.* dixerit, multis & incomprehensibilibus ferè affectionibus premi miserrimas. Etsi autem quocunque modo uterus actiones suas non rectè expedit, varia symptomata excitantur: tamen in primis ex sanguinis menstrui & seminis retentione grauissima & varia oriuntur symptomata. Dum enim, ut Hippocrates ait, virgo iam matura viro fuerit, natura duce sanguis menstruus ad vteri venas confluit, qui cum ob earum angusta oscula, quæ nondum patuerunt, aut in viduis, vel etiam aliis viscidis & crassis humoribus obstructa, aut tandem ob sanguinis crassitiem erumpere non possit, tum rursus per venæ cauæ arteriæque magnæ ramos ad cor, epar, & præcordiorum venas regurgitat, pars etiam capiti communicatur: vnde varia in omnibus hisce partibus symptomata excitantur, ut præcedenti capite de morbo virgineo dictum, & in seqq. dicitur. Semen verò præter naturam retentum sæpe adhuc grauiora accidentia excitat: ut rectè hic illud Galeni, *lib. de different. respirat.* usurpari possit: Vnum est, quod secundum naturam se habet in animantis corpore, varium autem & dissimile, & multiplici errore inuolutum id, quod p. n. est, adeo, ut necessariò sequatur esse incomprehensibile. Et reuera ab vno utero in foeminis tot oriuntur symptomata, ut facilè scripto comprehendere omnia non possint. Sanguis autem menstruus & semen dum p. n. retinentur, nunc saltem in qualitatibus manifestis alterationes suscipiunt, & tum symptomata quidem aliqua, calorem, sitim, torporem, mœstitiam, variosque dolores excitant; ea tamen omnia non admodum graua. Vbi verò eadem putrescunt, vel etiam malignas qualitates acquirunt, varia, eaque

caque graua, ſæuiſſima & terribilia ſymptomata producunt.

Symptomata ex utero varia. Affectiones verò vterinæ ex ſanguine menſtruo & ſemine corruptis variæ ſunt : & varia ac diuerſa inde excitantur ſymptomata, non modò in diuerſis ſcœminis, ſed ſæpe in vna & eadem, & quidem non tantùm diuerſo, ſed etiam eodem tempore: quod proculdubio inde accidit, quod ſanguis menſtruus & ſemen, quod corrumpitur, non planè eiufdem naturæ eſt, ſed vitioſi humores, cum in vtero, tum alibi geniti, ei admifcentur, & quod conſtitutio vteri, & locorum in vtero, in quibus fit corruptio, non ſemper eadem eſt; & quod ipſa humoris corrupti quantitas nunc maior, nunc minor eſt; & quod partes, à quibus corrupti illi & maligni humores ac vapores excipiuntur, ſint variæ. Quod verò tam graua inde excitantur ſymptomata, ideo accidit, quod corruptio ſanguinis & ſeminis, vtpote ſubſtantiarum nobiliſſimarum, peſſima eſt, & res ita corruptæ veneni quaſi naturam induunt; ſicut etiam aliàs videmus, oua peſſimam corruptionem ſubire, vt & lac in ventriculo infantium, & ſanguinem concretum in aliis corporis humani partibus.

Conſenſus vteri cum aliis partibus. Conſenſum autem partium aliarum cum vtero quod attinet, conſiſtit ille potiffimùm in tribus, in partium ſimilitudine, vicinia, & per vaſa connexione. Primò enim quia vterus membranofa eſt ſubſtantia, cum membranis in neruoſo genere maximum habet conſenſum. Deinde etiam vicinas partes facilè in conſenſum trahit, vnde in vteri affectibus ſæpe inteſtinum rectum tenefmo afficitur, & vrina ſupprimitur. Tertiò per venas, arterias &

Vaſa vteri. neruos penè cum omnibus corporis partibus conſenſum habet. Venas habet vterus copioſas & magnas, quæ etſi in non prægnantibus non adeo magnæ ſunt, ab affluxu tamen ſanguinis in grauidis ita ſæpe extenduntur, vt in digiti craſſitiem excreuiſſe eas obſeruatum ſit. Oriuntur autem venæ hæ ex vtroque latere à ramo præparantium vaſorum & hypogaſtrico. Arterias quoque duas habet vterus, ſimiliter ab arteriis præparantibus & hypogaſtriciſ deriuatas. Neruos tandem obtinet ortos, partim à

sexto pari cerebri, partim ab ossis sacri neruorum paribus ortos. E quibus omnibus de vteri cum variis partibus consensu faciliè iudicare est.

Primò enim magnus est vteri cum cerebro consensus, *vteri cō-* & primò quidem ob neruos & membranas spinalis me-*sensus* dullæ; deinde propter arterias; & non rarò, qui per ner-*cum ce-* uos fieri creditur, potius per venas & arterias accidit. *rebro.* Per arterias enim & venas ab utero refluens sanguis, & cum eo alij humores & vapores ad cerebrum, cuius membranæ pluribus venis & arteriis refertæ sunt, mittit, variaque in eo symptomata excitat. Vapores à cerebro postea faciliè per neruos in totum corpus distribuuntur, vnde in dorso, lumbis, cruribus, brachiis & toto neruoso genere dolores & varia symptomata excitantur. Deindè maximus cordis & vteri consensus est per arterias. Ex *Cum cor-* arteriis enim vteri humores & vapores adscendentes re-*de.* cta via ad cor peruenire possunt: è quo postea in totum corpus omnesque partes, quibus arteriæ insitæ sunt, distribuuntur.

Cum Epate verò habet consensum per venas, quas vte-*Cum epa-* rus omninò maximas habet, ideoque per eas sanguis, ali-*te.* que humores ad epar ex utero regurgitant. Ventriculus *Cum vtr-* etiam insignem consensum habet cum utero, cum per *triculo.* quasdam *ἀναστομώσεις*, quas vteri venæ cum venis mesenterij habent, tum imprimis per arterias. Hypogastrica enim arteria interior, è qua numerosa arteriarum soboles in vteri fundum & ceruicem distribuitur, non procul à coeliaca distat. Hinc faciliè humores & vapores vitiosi ab utero ad mesenterium & ventriculum per atrerias penetrare possunt. Imò cum venarum arteriarumque ad vterum tendentium frequentes sint anastomoses, in utero tandem desinentes, etiam ex venis humores & vapores in arterias recipi, & hinc ad ventriculum peruenire possunt. Imò cum, vt mox dicetur, maximus lienis & vteri sit consensus, in lienæ verò venarum & arteriarum sint anastomoses, ex arteriis in venas, & hinc ad ventriculum humores & vapores penetrare possunt.

Imprimis verò maximum habet lien cum utero con-*Cum* sensum, *lienæ.*

sensum, vterique affectus facilè lienì communicantur. Estque is consensus satis manifestus per arterias. Cum enim humores vitiosi vaporésque ex iis orti in arterias hypogastricas régurgitant, facilè in arterias superiores penetrant, & cùm cor, quantum potest, eos à se propellat; ad lienem, qui copiosas arterias obtinet, vt & ad alios per mesenterium dispersos ramos feruntur: vnde accidit, vt plerumque foeminae, quibus in iuuentute menses non satis rectè fluunt, sanguinemque calidiorem obtinent, adultæ hypochondriacæ fiant. Et sæpe ita affines sunt vterini & lienis, ac hypochondriaci affectus, vt Medicum suspensum teneant, vtrum symptomata, quæ ægram molestant, vtero, an lienì adscribenda sint. Imò frequenter vteri & lienis adfectus coniunguntur.

Cum
mammis. Est & insignis mammarum cum vtero consensus, partim per venas, partim per nervos. Epigastrica enim vena, à qua vterus etiam venas accipit, præcipuo ramo extra peritonæum progrediens, vtrinque sub recto musculo adscendit, & vbi ad vmbilicum peruenit, cum mammarum venis descendantibus per anastomosin coniungitur, de quo consensu Hippocrates, 5. aphor. 37. 38. & 50. agit. Deindè etiam per nervos sextæ coniugationis inter vterum & mammam consensus, est, vnde foeminae, si ipsis mammae contrectantur, libidine tentantur.

Symptomata ex
vtero. Atque ex his manifestum euadit, cum vterus sanguini menstruo euacuando dicatus sit, simulque per eum alij etiam vitiosi humores euacuentur, & is in foeminis quasi corporis sentina sit, in qua varij humores fuitiosi cumulantur, nullam ferè in toto corpore partem esse, quæ non per vterum affici possit. Afficitur enim ab vtero cor, diaphragma, caput, cerebrum, & hinc omnia sensus & motus organa, item epas, lien, ventriculus, mesenterium, venter, vesica, intestinum rectum, dorsum, lumbi, coxendix, brachia, crura. Et in hisce partibus innumera & præter spem & rationem nunc euanescentia, nunc recurrentia symptomata excitantur. Etenim si ad cor vapores illi maligni penetrant, cordis anxietates, mœstiria, lipothymia, & syncope oritur, & vbi ad diaphragma & pulmones insuper

insuper distribuitur, difficilis respiratio, suffocationes ac strangulationes quasi excitantur. Arteriæ etiam in dorso & mesenterio valdè pulsant; Nonnunquam per arterias intercostales in thoracis partes membranosas materia effusa dolor ibi grauis excitatur. Vbi porrò materia ad caput adscendit, & per partes externas diffunditur, varij ibi dolores oriuntur. Si verò in ipsum cerebrum eiusque membranas effunditur, & hinc in organon sensuum ac motus distribuitur, sensuum internorum & externorum læsio, aphonia, conuulsiones, tremor, & resolutio pedum & manuum sequitur. Si ad epar, totum corpus cachecticum redditur. Si ad lienem & mesenterium, symptomata, quæ affectionem hypochondriacam comitari solent, gignuntur, in ventre murmura, dolores & cruciatus ventris. Si ad ventriculum, ciborum fastidium, absurdorum appetitus, vomitus, cardialgia oboriuntur. Materia in ambitum corporis distributa, fœminæ in facie calorem & ardorem subitaneum, & rursum mox euanescentem percipiunt, modò rubent, modò pallent; modò in toto corpore refrigerantur; modò incalescunt. Vnde rectè scripsit Galenus, 6. de loc. aff. c. 5. hypericam passionem vnum quidem nomen esse, nihilominus sub se comprehendere innumera & varia accidentia.

CAPVT IV.

De Suffocatione Vteri.

Verum vt ista omnia clariora fiant, de quibusdam adhuc in specie agemus. Et primò quidem de suffocatione vterina agere libet; cùm is grauissimus & admirandus sit affectus, & varia sub se comprehendat symptomata, & propterea non solum ægrotantibus, sed Medicis sæpe & adstantibus timorem incutiat. Subitò enim fœminæ secundum vniuersum corpus refrigerantur, respiratio & vox læditur, pulsus cessat, imò nonnunquam sensus & motus aboletur, vt ægræ quasi mortuæ iaceant, adeo, vt quædam pro mortuis habitæ sepulturæ destinatæ fuerint, quæ tamen postea reuixerunt.

Suffocatio vte-

Dicitur autem hæc affectio Græcis *πνιξ ὑστερικὴ*, suffocatio vte-

catio vterina, & mulierum, & strangulatus ab vtero, quod vteri vitio, vteroque causam suppeditante, foemina suffocari & quasi strangulari videantur. A nonnullis etiam *ἀσπνία* nominatur, quod respiratio præcipuè lædatur. Appellatur & hysterica passio. Quamvis enim, vt *capite præcedente* dictum, omnes, quæ ab vtero veniunt, passiones & affectus, hoc nomine veniant: tamen *κατὰ τὴν ἐξέχην* in specie suffocationi vterinæ hoc nomen tribuitur, vt quæ potissima huius affectionis species est.

Est autem suffocatio vterina nunc saltem respiratio difficilis, nunc etiam syncope, nunc quoque animalium, aliarumque actionum læsio, cum totius corporis refrigeratione, à vapore maligno, ab vtero ad partes superiores eleuato, ortum habens. Neque enim per vnum symptoma, seu respirationem læsam, seu suffocationem, seu syncopen, seu vniuersi corporis refrigerationem, hic affectus definiri potest; cum magna sit in eo symptomatum varietas, & nunc plura, nunc pauciora appareant, vt postea, *de differentiis & signis, ac questione 1. dicitur.*

Causæ.

Causæ.

De causa huius affectionis Medici dissentiunt, vt postea, *questione 2. dicitur.* Nos unicam & proximam causam esse statuimus, vaporem malignum & venenatum, per arterias, venas & neruosum genus ad superiores partes eleuatum, earumque actiones variè, prout ad hanc vel illam fertur, lædentem. Neque enim humores ipsi tam subito in vniuersum corpus distribui & penetrare possunt, sed subtilissimus vapor, aura & spiritus, mole quidem exigua, vi verò & efficacia potens attollitur, qui subito & in momento quasi totum corpus penetrat.

*Vapor
malignus.*

*Ad quas
partes is
feratur.*

Attollitur autem is è minera sui generis, vt mox dicitur, Partes verò ad quas fertur, & quæ ab eo afficiuntur, non semper eadem sunt. Cum suffocatio saltem impendat, ac si fauces laqueo stringerentur diaphragma imprimis affici & comprimi putat Platerus. Verum potius vapores in vasis moueri, & non extra ea in cauitatem abdominis effundi videntur; & magnam omnino vaporum copiam esse oportet, & quæ cauitate abdominis com-
prehendi

prehendi non posset, vt diaphragma comprimere necesse habeat; neque etiam à flatibus abdomen semper distendi in hysteriis mulieribus videmus. Et ægræ potius circa fauces respirationis impedimentum & suffocationem, quàm circa diaphragma percipiunt. Ideoque potius à vapore per oesophagum ascendente strangulationem hanc fieri probabile est; sicut & vapores in hypochondriacis adscendentes, & fungorum quorundam efus ac elleborus & venenata quædam idem præstare solent. Atque vapores hos etiam ventriculum & oesophagum petere, illud docet, quod cum difficili respiratione, cardialgia sæpe, nausea & vomitus coniunguntur. Possunt tamen iidem vapores etiam ad pulmones adscendentes difficilem respirationem excitare; vt & si musculorum thoracis motus lædatur. Si verò ad cor imprimis tendant hi vapores, non solum respiratio læditur, sed & cordis motus cessat, ac veluti syncope comprehensæ foeminae concidunt. Si porrò ad cerebrum ferantur, actiones animales variè læduntur.

Vapor autem ille, spiritus malignus, ac aura venenata, *Vnde electum* habet à sanguine & semine in vtero corruptis, vt *uctur.* & aliis humoribus viciosis ibi collectis, & malignam ac venenatam naturam induentibus, vt *quæstione 2. pluribus* dicetur.

Sicut enim sanguis ac semen, quæ sunt nostræ generationis primordia, optimæ in corpore nostro sunt substantiæ, ita, dum corrumpuntur; pessimam naturam induunt, vt *cap. præced.* dictum. Et imprimis semen, vt est nobilissima substantia, ita corruptum pessimum euadit, eique corrupto maior, quàm menstruis, vis est ad noxam vniuerso corpori inferendam, vt docet Galenus, *6. de loc. affec. cap. 5.* quo loco etiam ex euentu monstrat, semen suffocationis vterinæ causam esse, quod scilicet cum foemina quædam excreuisset crassum plurimumque semen, ab affectu hoc liberata est, quod dum vidua esset collegerat, vt idem, *l. 2. de sem. cap. 1. scribit.*

Est verò malum hoc magis familiare virginibus ætate *Quibus familiaris* iam prouectioribus & libidinosis, ac in venerem pronis, *re.*

ut etiam viduis ad Venerem procliuioribus, in quibus semen retentum corrumpitur, & prauam hanc qualitatem induit. Quandoque tamen & vetulas cacochymicas hic affectus corripit, imprimis eas, quibus iuuenibus menses non recte fluxerunt, aut quæ fluore muliebri diu laborarunt, quibusque vitiosi illi humores iam supprimuntur. Interdum & prægnantibus hæc affectio accidit, iis nimirum, quæ corpore sunt cacochymico, quibusque prauis humores, postquam conceperunt, in corpore retinentur. Quandoque & puerperas hoc malum infestat, quando scilicet lochia non satis fluunt, aut post partum laboriosum, vel abortum, sanguis aut prauis humores in utero relinquuntur.

Omnino autem siue sanguis menstruus, siue semen, siue alius humor mali huius causa sit, eum peculiari modo corrumpi, & malignitatem inducere necesse est. Alias multæ virgines & mulieres sunt, quæ nec Venere utuntur, nec recte per menstrua purgantur, uteri tamen suffocatione non laborant. Accidit autem hæc corruptio ob uterum, qui ut peculiarem, quam nulla alia corporis pars, vim habet, ita etiam humores vitiosi, si is recte sese non habeat, peculiari modo in eo corrumpuntur.

Atque hinc adeo euenit, ut licet in viris semen retentum etiam aliquâ symptomata excitet, sicut viro illi, cuius mentionem facit Galenus, 6. de loc. aff. cap. 5. accidit, qui cum viduus semen diu retinuisset, cibi appetentiam & concoctionem amittebat, vomitu corripiebatur, ac mæstus erat, à quibus symptomatibus statim liber euasit, postquam iterum Venere usus esset: non tamen tam graua, ut foeminae, symptomata patiuntur; cum in viris semen in vasis, utpote calidioribus retentum, non ita corrumpatur, nec tantam malignitatem acquirat, sicut in foeminis in utero, ob peculiarem loci naturam. Aliter enim sese habet uterus, cum ad conseruandum semen in foeminis, quam in viris testes, alique humores in utero in foeminis, quam in vasis spermaticis, in viris admiscantur, & omnia in foeminis laxiora sunt, præcipue tuba uterina dicta.

Continetur autem illa materia corrupta, è qua ma- Quo lo-
 ligni isti vapores eleuantur, in vasis vteri, testibus, & tu- co conti-
 ba vterina dicta, vix verò in ipsa vteri cavitae; cùm ex ea natur,
 exitus facilè detur per ceruicem vteri, nec probabile sit,
 vapores illos iterum sese in vasa penetrare, cum per col-
 lum vteri erumpere possint. Vasa equidem illa exilia vi-
 dentur: in grauidis tamen, aut si aliàs p.n. sanguis in illis
 detineatur, ita interdum intumescunt, vt digiti quoque
 crassitiem æquent. Imprimis verò & plerumque maxima
 huius affectionis causa colligitur & continetur in tuba
 vterina dicta, & testibus. Corpus enim Tubæ fistulosum
 est & laxum, ac testiculi muliebres è vesiculis quasi si-
 mul conglobatis contexti sunt, habentque, vt Vesalius,
de corp. hum. fabric. lib. 5. cap. 15. scribit, mulierum testes in-
 tus, præter vasa, sinus quosdam tenui aqueoque humore
 plenos, qui in sanis, velut crassiusculum lactis serum, al-
 bus est; in ægris verò & hysterica affectioni obnoxiiis
 mirè luteus, croceusque, & paulò crassior: id quod ob-
 seruauit in nobili quadam puella vteri strangulatu la-
 borante, in qua alterius testis sinuum vnus duntaxat in-
 star maiusculæ pilæ protuberabat, croceo humore, si-
 mulque grauiusculè olente, venenosumque quid & tetrum
 præ se ferente infarctus, & conterminas sedes non secus
 tingens, quàm aliàs colum intestinum, qua sub iecore
 fertur, à bilis vesicula luteum reddi cernimus. Et refert
 Cl. Ioan. Riolanus, *Anthropograph. lib. 2. cap. 34.* se in virgi-
 nibus hystericis deprehendisse testes pugno grandiores,
 seroso humore turgentes, quin etiam Tubam vteri am-
 plicatam & dilatatam.

Atque hæc ipsa proculdubio vteri tuba cum testibus
 est, quam Fernelius & alij quidam Medici tactu pro vte-
 ro se deprehendisse scribunt, quamque mulieres Medicis
 tangendam pro vtero monstrare solent. Etsi enim globus
 quasi quidam in ventre inferiore percipiatur: tamen is
 non vterus est, sed testes & tuba vteri. Etenim cum testes
 penduli sint, & tuba vteri laxa ac mobilis, cùm semine
 corrupto ac humoribus vitiosis ac flatibus turgent, fa-
 cilè vsque ad vmbilicum eleuari possunt. Qua de re su-

pra, parte 1. sect. 2. cap. 14. de adscensu uteri, dictum.

*Paroxy-
smorum
hysteri-
corum
causæ.*

Inuadit autem hoc malum nunc crebrius, nunc rarius, paroxysmique nunc breuiore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citius, nunc tardius colligitur, nunc etiam citius, nunc tardius discutitur. Habent enim & venenatæ tales causæ in corpore humano sua digestionis & exaltationis tempora quæ ubi attigerunt, subito & in momento quasi ad agendum erumpunt, & agendi vim, quam occultè continebant, patefaciunt, totumque corpus subito afficiunt. Præterea humores tales quieti aliquandiu in corpore delitescere possunt, agitati verò in totum corpus auram venenatam emittunt. Cessat verò tandiu malum, & ægra paroxysmo iterum non corripitur, donec materia rursum collecta & iterum exaltata atque agitata fuerit. Cuius rei exemplum videmus & in aliis venenis, vt canis rabidi, cuius exiguum sputum tamdiu in corpore delitescit, donec sua digestionis tempora absoluerit, & exaltatum factis fuerit. Tunc enim, & quidem, sæpe post longum temporis spatium sese exerit, & spiritus ac humorum massam immutat, ac corrumpit, idque facilius, si à causa aliqua euidente agitur.

Agitant autem humores, & vt vapores isti maligni in mulieribus, ad hystericam affectionem dispositis, eleuentur, faciunt res odoratæ naribus admotæ, vel dulcia sumpta, terror, atque ira. Postquam enim humores tales vitiosi à quacunque causa agitantur, vapores ex iis attolluntur, qui cor & caput petunt, imò in totum corpus distribuuntur.

Differentiæ.

Differentia.

Est autem huius affectionis non parua varietas & differentia, pro causæ imprimis efficientis magnitudine & diuersitate, & hinc dependente symptomatum varietate, de quibus postea in signis dicetur. Aliquando enim suffocatio & respirationis læsio leuis est, & quæ citò soluitur; aliquando grauis cum syncope, sensus & motus imminutione, ratione manente integra, aliquando vehementissima est, & tunc foemina respiratione, sensibus omnibus

omnibus & motu priuatur & mortua quasi iacet; aliquando & alij affectus vomitus, deliria, conuulsiones coniunguntur, vt ita varios affectus hysterica affectio referat, & nunc saltem ad respirationem læsam, nunc ad syncopen, nunc ad apoplexiam, nunc ad epilepsiam & conuulsuos motus accedat. Præterea, pro diuersitate humoris venenati & maligni, nunc huic vel illi parti aduersi, varia symptomata inducere solet. Aliam enim naturam induit sanguis corruptus, aliam, & longè peiorem, semen, & quidem pro varia vteri constitutione, aliorumque humorum admixtione varia variam.

Signa Diagnostica.

Quando suffocatio vterina imminet, percipitur lassitudo perpetua totius corporis, crurum imbecillitas, pallor faciei, aspectus tristis, in quibusdam quasi globi cuiusdam motus in ventre percipitur, in nonnullis murmuratio & varij sonitus in ventre audiuntur, scribitque Cornelius Gemma, *lib. 1. cosmocrit. cap. 7.* in suffocatione vteri laborantibus mirandas interdum voces ex imis visceribus exaudiri, nunc velut ranarum coaxatus, nunc serpentum sibilos, crocitus coruorum, gallorum cucurritus, latratus canum, &c. quæ omnia pro viarum & spiritus erumpentis proportionem casus effingat, ita vt interdum dæmoniacum quiddam subesse, vulgus opinetur, & pro *ἡγερσµὸς* (vide I. C. Scaliger, *ex. 258. sect. 3.*) eas habeat, sonitumque illum loquentis intus dæmonis esse putet. Ad sunt & ructus, oscitatio, pandiculario, respiratio brevis & crebra, cordis palpitatio, pulsus imminutio, cibi fastidium & nausea, actionum animalium torpor. Risus etiam hystericis suffocatione vteri instante accidere solet, & mirabile est, quod refert Scholiographus *ad cap. 59. lib. 1. Hollerij, de morbis internis*, de duabus filiabus Præsidis Rhotomagensis, quæ instante paroxysmo risu longo ad horam, auctoritas duas capiebantur, quem neque metu iniecto, neque hortatu, neque aliis artibus poterant compescere, & à parentibus interrogatæ & obiurgatæ, respondebant, se non posse continere risum.

*Risus in
hysteri-
causſa.*

Cuius ſymptomatis miri quæ cauſa fuerit , explicare equidem non ita facile eſt : mihi tamen probabile vide-
tur , riſum illum accidiffe , vapore illo ex vtero eleuato
ſeſe in membranas thoracis inſinuante. Sicut enim aliàs,
ſi lãtera digitis contrectentur & titillentur, riſus excita-
tur , qui non ceſſat , donec titillatio intermittatur : ita &
ſimile quid à vapore acri membranas illas ſuauiſſime vel-
licante fieri poteſt. Aliæ contra lacrymantur, aliæ vtrum-
que faciunt , & monitæ ac obiurgatæ etiam non ceſſant.
Quæ Symptomata paroxyſmo iam præſente omnia in-
crementum ſumunt , respiratio intercipitur , & fauces
quaſi conſtringuntur , vt ægrà ſuffocari videatur , ſenſus
motuſque atque omnes actiones vitales abolentur & de-
prauantur. Quædam enim delirant, quædam, vt dictum,
lacrymantur, quædam vtrumque faciunt, nonnullæ qui-
buſdam partibus conuelluntur ; vox intercipitur, aliqui-
bus ſenſus interiores & exteriores abolentur : quædam
verò audiunt, quæ circa ſe geruntur , & eorum poſt paro-
xyſmum etiam meminerunt , loqui tamen non poſſunt.
Pulſus etiam imminuitur, totumque corpus refrigeratur,
oculi clauſi manent, ita vt mortuæ planè videantur.

*Sympto-
matum
hysteri-
corum
cauſſa.*

Atque ſymptomata iſta omnia ortum habent ab vno
illo vapore maligno ex vtero eleuato , prout ille in di-
uerſas partes diſtribuitur, earumque actiones lædit. Vbi
enim ad cor fertur , eiufque actiones proſternit , ſpiri-
tuſque vitales lædit, ſpirituum vitalium & caloris natui
influxu ad extrema inhibito , imò ſpiritibus ad cor re-
currentibus , totum corpus extra frigefcit , & facies pal-
leſcit, pulſusque imminuitur , imò affectus ipſe ad lypo-
thimix & ſyncopes naturam accedit. Atque ita cum nec
uſus vigeat , nec facultas fortis ſit , & pulſus paruus red-
ditur , & respiratio difficilis euadit. Vbi idem vapor ad
cerebrum adſcendit , ſpirituſque animales turbat , lædit,
eorumque influxum prohibet , ſenſus & motus animalis
læditur, ynde etiam motus thoracis & diaphragmatis
impeditur, difficilis respiratio redditur: quod probabilius
eſt, quàm ab vtero adſcendente, & à vaporibus diaphrag-
ma comprimantibus respirationem lædi. Et quidem ab

isto vapore, prout in diuersas partes facultati animali inferuientes sese insinuat: ita etiam actiones animales variè læduntur. Vbi enim spirituum animalium fluxus in eos neruos, qui voci edendæ inferuiunt, saltem prohibetur, eodem ferè modo, quò dormientibus in Incubo, vox intercipitur, sensuum verò internorum, vt & auditus organa salua manent. Vbi verò etiam in alia facultatis animalis organa totumque ferè cerebrum vapor iste penetrat, sensus interni & externi, motusque animalis, abolentur. Sub accessionis declinationem humor quidam è locis muliebribus effluit, intestina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore suffunduntur, actiones animales restituuntur, corpus incalescit, ægræque suspiriis profundis emissis ad se redeunt.

Quæ symptomata omnia si diligenter perpendantur, Suffocatio hæc à cognatis affectibus, non difficulter discernitur. Generalia autem signa tria sunt, quibus ab omni-
tionis v-
rerina à
cognatis
sympto-
matibus
differentia.
 bus aliis affectibus distinguitur. Primum est, quod mor-
 bus hic muliebris est, ac quibusdam foeminis familiaris. Si ergo vel ex ægra, vel adstantium relatione cognoscitur, foeminam hystericae affectioni esse obnoxiam, si talia symptomata ingruunt, de alio affectu suspicari opus non est. Secundum est, quod foeminæ tales de vtero malè habente conqueruntur. Tertium est, quod hystericae mulieres à paroxysmo liberantur, foetidis naribus, & suaueolentibus pudendis admotis, quod non accidit in aliis affectibus. Verùm cum foemina aliqua hac affectione corripì possit, quæ ea antea non laborauit, signa, quibus ab aliis symptomatibus discernantur, cognita habere vtile est.

A Syncope distinguitur primò modo inuasionis, qui A Synco-
 magis præceps est in Syncope, cum in suffocatione vteri-
pe.
 na euidencia signa futuri paroxysmi præcedant. Deinde pulsus in Syncope ad sensum cessat, in suffocatione verò vterina remanet, etsi paruus sit. In Syncope etiam sudores frigidi adsunt, pallorque faciei maior est. Si tamen cor valdè affligatur, omnino syncope interdum cum hysterica affectione coniungitur. Syncope quoque non ita

diu addurat, sed breui spatio, vel ad salutem, vel ad mortē terminatur: suffocatio verò vterina integrum diem, interdum etiam biduum vel triduum durat.

Ab apoplexia.

Ab Apoplexia modo inuasionis differt, quod hæc subito sine significatione aliqua inuadit. Deinde Symptomatibus; quia in hysterica affectione partes non ita resolutæ sunt, vt in apoplexia, & si punjantur, vel ipsis pili extrahantur, id sentiunt, & manu interdum indicant, se dolorem percipere. Non etiam stertor vllus in respirando adest, qualis in apoplecticis animaduerti solet, sed respiratio ferè plane cessat. Post paroxysmum tandem hystericae plerumque meminerunt eorum, quæ circa ipsas dicta & facta sunt, quod non accidit in apoplexia.

Ab Epilepsia.

Ab Epilepsia verò discernitur, quod conuulsiui motus nec perpetuò coniuncti sunt cum suffocatione vterina, nec vbi adsunt, ita vniuersales sunt, vt in Epilepsia, sed vnum vel alterum saltem membrum concutiunt. Pulsus quoque in Epilepticis maior est, quàm antea: in hysterice contrario modo se habet. Præterea quæ hysterica passione laborant, spumam circa os non habent, vt Epileptici, sed veluti dormientes excitantur. Epileptici etiam post paroxysmum non meminerunt eorum, quæ circa ipsos acciderunt. Hystericae verò sæpe eorum, quæ circa ipsas dicta vel gesta sunt, meminerunt. Imò & phantasmatibus agitantur hystericae, quod non fit in Epilepsia, vel aliis cognatis affectibus.

Alethargo.
80.

A Lethargo differt, quod febris, quæ lethargum comitatur, abest; pulsus etiam in lethargo maior est.

*Hysterica quo-
modo à
mortuis
disting-
uantur.*

Imprimis verò necessarium est, vt à mortuis hystericae distinguantur, cum sæpe instar mortuarum suffocatione vterina laborantes iaceant, vt compertum sit, quasdam iam sepulturae destinatas fuisse, imò quasdam in sepulcro miserè reuixisse, vt Alex. Benedictus, *Pract. lib. 10. cap. 10.* & Paræus, *lib. 24. cap. 19.* referunt. Atque inde obseruatur, aut cærtè obseruari debet, vt mulieres, quæ hoc malo frequenter laborant, si eo corripiantur, non nisi post triduum elapsum sepeliantur. Nonnulli id explorant flocco lanæ carminatæ vel penna leuiori admota, quæ

quæ si non moueatur, ægram pro mortua habent: alij speculum tersum ori admovent, & vident, an halitu ex ore emissio inficiatur; alij pelui aqua plena pectori imposita, in qua si aqua nullo modo moueatur, itidem ægrâ pro mortua habent. Verùm non satis tuta sunt hæc signa. Cùm enim ægrâ non respirent, non tantum exspiratur è pulmone, vt inde lana vel penna moueri, vel speculum infici possit, nec pectus ita mouetur, vt aqua in pelui inde moueri queat, sed saltem interna transpiratione ægrâ vitam trahunt quæ non pectoris aut pulmonum motu perficitur, sed cordis potius internarumque arteriarum, obscura quadam & latenti motione, eodem modo, vt quædam animalia tota hyeme frigida & mortua videntur, quæ in cauernis vitam trahunt. Certius signum est, si sternutatoria, quæ aliàs etiam paroxysmo tollendo vtilia sunt, naribus immittantur. Si enim ægra adhuc viuit, sternutatio mouebitur. Alij pilos è pudendis euellere iubent. Neque tamen hæc ipsa indicia in graui malo planè certa sunt. Itaque tutissimum, elapsum tri-duum expectare.

Causarum signa quod attinet, semen in causa esse, plurimi ex signis seminis abundantis colligunt. Verùm, vt antea dictum, solâ seminis retentio hanc affectionem non inducit. Ideoque etsi foemina semine abundet, venere-rem assumptam intermiserit, & salax sit: tamen semen de-tentum corrumpi necesse est, si hanc affectionem excita-re debet: quod sit vel partium, quibus id continetur, vi-tio, vel ab aliorum humorum vitiosorum admixtione. Colligitur tamen, à semine hoc malum excitari, si men-ses rectè sese habent, & respirationis difficultas, vocis interceptio, suffocatio, conuulsiones, & omnia sympto-mata sint vehementiora, & paroxysmo declinante humor femini similis è pudendis effluat.

A sanguine menstruo hoc malum ortum habere col-ligitur, si foeminæ, præsertim quæ Venete satis vtitur, menses supprimantur, aut non rectè fluant.

Si tandem foemina & Venere satis vtatur, & menstrua etiam rectè fluant, imprimis si foemina senio iam vicina sit,

*Signa
causæ
rum.
Seminis.*

*Sangui-
nis men-
strui.
Humorū
vitioso-
rū aliq-
rum.*

fit, aut cacochymica ex vteri aliquo morbo laborans, non ex semine corrupto, neque ex sanguine menstruo, sed ab excrementitiis humoribus in vtero detentis & corruptis, malum hoc originem sumere indicio est.

Prognostica.

Prognostica.

1. Malum quidem plerumque foeminis lethale non est, ipsis tamen & domesticis valde molestum, & terroris plenum est.

2. Aliquando tamen, superueniente syncope, aut grauius conuulsionibus, aut calore natiuo extincto, agra è vita tolluntur.

3. Quæ à semine est suffocatio vterina, periculosior est, quàm quæ à sanguine; cùm semen corruptum peiorem naturam induat, quàm sanguis. Etsi enim, quæ à mensibus vitiosis fit, suffocatio vterina, etiam satis grauis sit: tamen id non accidit à menstruo sanguine, quatenus talis, sed quatenus alios vitiosos humores, imprimis melancholicum admistum habet.

4. Quo plures partes in consensum trahuntur & afficiuntur, & grauiora symptomata excitantur; & quò respiratio & pulsus magis aboletur, & lipothymia accedit: eò malum periculosius est.

5. Minus verò periculosum malum est, si respiratio non valde lædatur, sensus & motus integri maneant, & paroxysmus non diu duret.

6. Si mulieri suffocatione vteri laboranti sternuatio superueniat, bonum. Nam & naturam excitat & robur cerebri indicat, partemque maligni vaporis in cerebro discutit, & facit, vt vitiosi humores in vtero hærentes euacuentur.

7. In iuuenibus plerumque desinit hoc malum, vbi parere incipiunt. In senioribus verò, si diutius durauerit, vix curatur, propter virium debilitatem, & cacochymiam, qua scatere solent.

8. In prægnantibus & puerperis periculosum malum est; in illis quidem propter metum abortus; in his verò ob virium post partum debilitatem.

9. Quò sæpius malum inuadit, & paroxysmi diutius durant;

durant, eò periculosius est, metuendumque, ne respiratione læsa, & cordis viribus toties debilitatis, ac calore & spiritibus à maligno vapore infestatis, tandem calor natiuus exstinguatur, ægraque intereat, idque magis metuendum, si spuma in ore appareat.

10. Non tamen de vita statim desperandum, etsi paroxysmus diu duret; nec ante triduum, vt antea dictum, sepulturæ foeminæ tales tradendæ, multò minus sectionibus anatomicis subiiciendæ; cùm quasdam ferè triduo elapso reuixisse obseruatum sit. Si enim calor cum vita euauerit, neque corpus ab anima amplius regatur, tunc cadauerosum foetorem exspirare incipit. Refert hic miram historiam Ambr. Paræus, lib. 23. cap. 46. de Anatomix neglectæ parente & instauratore (proculdubio Vesalius intelligit,) qui cum in Hispania ad nobilem mulierem, quæ ex hysterico strangulatu mortua credebatur, disseccandam vocatus esset; ecce ad secundam adactæ nouaculæ impressionem de repente ad se illa redire, & artuum, corporisque, quod pro cadauere habebatur, motu & clamore, vitæ adhuc superstitis signa præbere cœpit. Qua re tantum amicorum odium in se conciliauit, vt, periculi euitandi gratia, prouincia quàm citissimè excedere cogeretur, & non ita multo post mœstitia confectus interierit.

Indicationes.

Curationes suffocationis vterinæ duæ partes sunt, vna, *Indicationes.* quæ præsentem paroxysmum respicit; altera, quæ tempus paroxysmo liberum. Illa naturam excitat, vaporem illum malignum ex vtero adscendentem dissipat, & à membris principalioribus auertit; imò vt ipse humor, è quo eleuatur vapor, euacuetur, operam dat: hæc humorem & mineram, è qua vapor ille attollitur, aufert, eius generationem prohibet, & omnia, quæ ad humoris illius generationem faciunt, tollit.

Curatio in paroxysmo instituenda.

Medicus ergo ad ægram talem vocatus adstantium *Curatio* officia ita disponere debet, ne, quod in terrore plerum- *in paro-* que fieri solet, confusis operis ægræ potius molestæ, *xyfmo.* quàm

*Naturā
excitan-
tia.*

quā vtilēs sint. Postquam ergo scēmina in lecto supina ita collocata, vt facilius spiret, & fasciæ corporis omnes solutæ fuerint, naturam excitant, clamores & proprii nominis inclamatō, pilorum; in pudendis præcipuè, auriumque vellicatio, ligaturæ & frictiones dolorificæ.

Reuellentia.

A partibus verò superioribus auram adscendentem reuellunt eadem ligaturæ & frictiones dolorificæ partium inferiorum, femorum, crurum ac pedum, cucurbitulæ sine scarificatione cum multâ flamma, primò suris & femoribus, deinde etiam inguinibus appositæ. Naribus graueolentia admouenda, quibus partim vapor ille discutitur, partim eius adscensus, dum vterus graueolentia auersatur, impeditur, qualia sunt, plumæ aniuum, imprimis perdicum, combustæ, pili, corium, cornua combusta, castoreum, asa foetida, galbanum, oleum succini. Discutit quoque vaporem illum malignum ruta naribus admota. Imprimis vtilēs sunt, & à plurimis commendantur,

*Verruæ
equorū.*

vt præsentaneum auxilium, & quod momento quasi mulieres suffocatas reuocet, verruæ, quæ tibiis equorum adnascuntur, si in furno siccentur, & in puluerem redigantur, & fumus ex eo carbonibus iniecto naribus excipiat. Contrâ pudendis suaueolentia admouenda, vt zibethum, moschus, galla & alipta moschata, vt humorum & spirituum motus in vtero versus inferiora reuocetur. In pauperioribus sufficiunt, puluis garyophyllorum, cinamomi, nucis moschatæ. Vel ℥. *styracis calamitæ, benzoes* an. 3. j. *galliæ moschatæ* ℥. ss. Cum *mucilag. tragac.* F. trochisci, qui carbonibus iniiciantur, & fumus per infundibulum in orificium vteri immittatur. Vel fiat tale Linimentum: ℥. *styrac. calamitæ, benzoes*, an. 3. j. *gall. mosch.* ℥. ss. *zibethi* ḡ. iij. Cum *ol. amygd. d.* F. Linimentum. Vel ℥. *moschi, zibethi*, an. ḡ. iij. *styrac. liquid.* ℥. ss. Misceatur, & mistura lana bombicina imbuatur, quæ pudendis indatur. Cauendum tamen hic tegumentis necessarii, ne odor ille suauis ad nares ægræ pertingat, malumque augeat. Reuocant etiam & reuellunt materiam ad superiora adscendentem clysteres flatus discutientes aluo iniecti. Vt ℥. *decocti carminatiui* ℥. j. *el. bieræ* s. 3. vj. *bened.*

bened. laxatiu. ʒ. ʒ. *olei* ʒ. ij. *el. de bacc. lauri* ʒ. ʒ. F. Clyster. Vel ʒ. *artemisiae*, *mercurial. maioran. pulegi*, an. M. j. *rutæ* M. ʒ. *sem. carui*, *cumini* an. ʒ. ij. Coq. in aq. f. Col. ʒ. j. *el. diapænic. bieræ* f. an. ʒ. v. *extr. castorei* ʒ. j. *ol. rutac.* ʒ. j. ʒ. F. Clyster. Clysterium vicem habere possunt glandes aciores. Vt verò ipsa materia, quæ vaporem illum emittit, ex vtero tollatur, clysteres vterini & pessi, in maritatis & venerem expertis, vtero indendi. Cum verò virginibus eos adhibere non liceat, Nascalia Barbaris dicta, ceruicis vteri orificio apponenda, Vt ʒ. *el. bieræ picæ*, *diaphænic.* an. ʒ. ij. *terebinthinæ* ʒ. ʒ. *mellis mercurial.* ʒ. j. *castorei* ʒ. ʒ. Misc. & cum gossipio F. pessarium vteri ceruici imponendum.

An etiam titillatio & frictio pudendorum institui debeat, dubium. Refert quidem Galenus, viduam quandam restitutam fuisse immisso digito ab obstetrice in vterum, ac semine effuso; & Auicennas, ut idem fiat, præcipit. Verum cum malum hoc rarò lethale sit, atque alia dentur remedia, quibus à paroxysmo foeminæ excitari possint, frictio verò ista Veneris vicem gerat; à Christiano Medico suadenda non videtur.

A Chymicis valde commendatur oleum ʒ. quod sic *ol. ʒ.* paratur: Solue stannum Anglicum in aqua forti, ex nitro & alumine facto sarte. Et stannum ipsum paulò post in fundo apparebit in modum calcis albicantis. Hanc calcem exsicca, & per ollas super cucurbita tubulata posita sublima, quemadmodum alias fiunt flores ʒ. albi; atque ita corpus ʒ. sursum fertur in forma pulueris, seu farinæ candidissimæ. Hunc puluerem solue in aceto destill. & extrahe per biduum, quotidie sæpius vas agitando. Solutiones & extractions repete per recens acetum destillatum, donec tota completa fuerit extractio. Tandem extractum omne coniunge, & acetum destillatum vsque ad siccitatem inde euapora, aut destilla. Quod remanet, cum spiritu vini extrahe, quemadmodum cum aceto destill. factum: separa vicissim spir. vniuscusque ad medietatem. Pone in locum humidum, & enascentur Chry-stalli, quos demum in liquorem per deliquium solue.

Is liquor umbilico hystericae immissus, statim suffocationem sistit. Intra à gutt. j. ad ij. ad summum iij. repetitis vicibus exhibetur.

*Discu-
tientia
sternuta-
toria.*

Discutiunt verò vaporem illum malignum, ruta, castoreum, ut & sternutatoria, secundum aphor. 35. sect. 3. Ut *℥. ellebori albi, ʒ. β. piperis longi, ʒ. iij. an. 3. β. F. pulu. naribus immittendus. Vel ℥. piper. albi, pyrethri, castorei an. ʒ. j. belleb. albi ʒ. β. F. puluis. Naribus quoque oleum succini illinatur. In aures etiam ol. saluix, spiccx, succini, instillari potest.*

*Linimē-
ta, &
Vng.*

Tandem extra Vteri regioni vnguenta & emplastra vapores illos malignos discutientia, & vias, per quas humor viciosus effluat, dilatantia applicanda, nimirum ol. nucum, lilior. albor. rutaceum, anethinum, de Castoreo. Ut *℥. ol. laurini, rutacei, an. 3. ij. pulu. sem. cumini, castorei aceto dissol. an. 3. β. ceræ parum. F. Liniment. Efficax est & Vnguentum, quod fit ex solarea in butyro cocta, addito gummi tacamahaca; quod & umbilico imponi potest, vel Cataplasma hoc pectini & vteri regioni imponatur: ℥. fol. leuistici cum radicib. filicis, mercurial. an. M. j. ruta M. β. Coq. in vino ad mollitiem, contusis adde ol. nardini q. s. F. Cataplasma. Vel umbilico applicetur Emplastrum de galbano, cheroneum aut aliud paratum à galbano, pice, castoreo, asa foetida, aut saltem galbano & asa foetida confectum. Vel vteri regioni ea parte, per quam vapor ad superiora adscendere sentitur, theriaca ol. rutaceo dissoluta illinatur.*

*Medica-
menta
interna
contra
suffoca-
tionem
uteri.*

Sumenda verò & ori ægræ infunda aq. destillata composita, huic affectioni destinata. Ut *℥. zedoaria, sem. pestinac. sylu. rad. leuistic. an. 3. ij. myrrhæ rubr. castorei an. 3. β. rad. pæoniæ 3. iij. visci q. decresc.) collecti 3. iij. Præparatis affundæ aq. matricar. lb. iv. β. spir. vini lb. j. β. Stent in vase clauso octo diebus, postea destillentur. Dosis cochlear j. vel per se, vel cum aq. tilix aut aliâ conueniente. Vel exhibeantur aliquot guttæ ol. succini cum aq. artemisix, aut theriaca, vel Mithridatium in aq. artemis. vel pulegij dissoluta. Vel trochisci de myrrha in iis dissoluti propinentur, vel etiam hæ pilulæ: ℥. castorei, myrrhæ, asa foetide,*

fatida, an. \mathfrak{D} .j. *piper*. \mathfrak{D} . β . Cum *Sir. de artemis.* fiant pilule, quarum duæ vel tres dissolutæ exhibeantur. In prægnantibus tamen cautè ista medicamenta vsurpanda, ne abortus concitetur, & potius in externorum vsu subsistendum. Apollonius Menabæus, *de alce cap.* 10. scribit, contra suffocationem matricis vngulam alcis præsentaneum esse remedium, & se ab aliis audiuisse, & periculo facto cognouisse, dum rasuram huius cum radice zedoariæ, aliisque exhibuit. Vtiles sunt & iuli nucis iuglandis exsiccati puluerisati, & ad \mathfrak{D} . ij. cum ol. succini gutt. ij. in conuenienti liquore exhibiti. Vt & radix angelicæ, sicut & petasitæ cum zedoaria in vino calido exhibita; item peucedani radix in ore detenta. An vinum in hysterico paroxysmo exhibere liceat, infra *questione* 3. dicetur. Mercatus foeminis, quæ ex menstruorum suppressione hoc malo laborant, tutissimum & utilissimum esse existimat, sanguinis è talo missionem, nulloque alio vires onere pressas, vias nimia redundantia obcæcatas & suffocationis periculum leuari citiùs, quàm hoc, existimat. Verùm enim uerò cum in suffocatione vterina maxima sit virium prostratio, & totius corporis refrigeratio, adeò ut sæpè de vita desperetur, nullo modo venæ sectio tutum est remedium. Deinde suffocatio vterina non saltem à sanguine suppresso, naturamque onere quasi premiente, originem habet, cum multæ foeminæ suppressione mensium laborent, quæ nihil tale patiuntur, sed corruptio sanguinis suppressi accedat, necesse est, quam non tollit venæ sectio.

Curatio extra paroxysmum.

Postquam è paroxysma eluctata est foemina, laborandum, ne is recurrat; quod fit causarum remotione. Cum verò, ut antea dictum, proxima huius affectus causa sit vapor malignus ab utero eleuatus, hic verò ex semine, sanguine menstruo, vel alio humore corrupto eleuetur: danda opera, ut semen, sanguis, vel humor corruptus euacuetur, neque quicquam horum ampliùs corruptatur, vterusque roboretur.

Curatio extra paroxysmum.

A semine corrupto.

Itaque si à retento semine affectio hæc ortum habeat,

vniversalibus purgationibus, quæ lenes esse debent, ac sæpè repetendæ sunt, præmissis eis, quæ seminis copiosam generationem prohibent, vtendum, quæ supra *sect. 2. cap. 13.* de gonorrhœa sunt proposita. Imprimis verò curandum, ne semen in vtero corrumpatur, ac propterea si aliquod in vtero vitium sit, id corrigendum, aut si corruptum sit semen, maturè euacuetur, quod commodissimè fit clysteribus yterinis & pessis supra propositis. Vt reliquæ verò discutiantur, & vterus roboretur, conuenientia emplastra & vnguenta vteri regioni adhibenda. Vt *℥. styrac. liq. 3. ij. garyophyllor. sem. agni casti, angelicæ an. 3. β. aliptæ mosch. ʒ. j. ol. nardini, lil. alb. ceræ an. q. s. F. Vnguent. Vel ℥. sem. agni casti 3. j. santal. omn. an. 3. β. pulu. ros. alb. 3. j. gummi tacamahacæ 3. j. carannæ 3. ij. aliptæ mosch. ʒ. 3. β. terebinth. ladani, ceræ an. q. s. F. Emplastrum.* Imprimis verò in hac causæ genere bona diætæ opus est. Utantur huic affectioni obnoxia & semine abundantes victu tenui; carniū nimio vsu, vini potu, & omnibus, quæ semen copiosum gignunt, abstineant, lasciuos sermones, conuersationes, lectiones venereas vitent, & si Virgines sint, viro iungantur.

A menstruis corruptis.

Si verò à menstruis retentis & corruptis malum originem habeat, ea curatio instituenda, quæ supra, *sect. 2. cap. 3. de mensium suppressione* est proposita. Si tandem ab humoribus vitiosis in vtero collectis affectio hysterica dependeat, ea curatione opus est, quæ supra, *part. I. sect. 2. cap. 6. de intemperiebus Vteri cum materia,* est proposita.

Suffocationem vteri prohibentia.

Quia tamen nec semen retentum, nec menstrua suppressa, nec vitiosi humores in vtero collecti, suffocationem vterinam excitant, nisi peculiari modo corrumpantur, & malignitatem occultam ac venenositatem induant, communia quædam medicamenta sunt, quæ humores illos discutunt, malignitati aduersantur, vterumque roborant. Parantur verò talia ex *melissa, mentha, pulgilio, calamintha, radice angelicæ, imperatoricæ, mei.* Imprimis efficax & utilis hic est *radix bryoniæ*, de qua Matthiolum, in *Diosc. lib. 4. cap. 176.* scribit, quod mulier quædam, quæ longo tempore huic malo obnoxia fuit, cum vinum a libum

Radix bryoniæ.

album bibisset, in quo vitis albæ radicis vncia vna effervuisset dormitum itura semel in hebdomade, atque hoc medicamento per annum vsa fuisset, optimè ex illo morbo conualuisse.

Vtiles sunt hic Aquæ hystericæ dictæ, inter quas & *Aquæ hystericæ*. hæc: Radic. leuistic. pœoniæ, angelicæ, zedoar. an. ʒ. j. Visci q. ʒ. decresc. coll. ʒ. ij. menthæ meliss. calaminth. betonic. an. M. j. sem. dauci, pastinac. sylvestris, castorei an. ʒ. ʒ. Contusis affunde aq. matricar. & vini albi an. q. s. Stent in infusione 8. diebus, postea destillantur. Vel ʒ. rad. bryon. valerian. mei, angelic. an. ʒ. ʒ. meliss. calaminth. puleg. betonic. an. M. ʒ. Coq. in vino. Col. Adde Sir. de artemis. ʒ. j. F. haustus pro tribus dosibus. Vel ʒ. rad. angel. bryon. an. ʒ. ʒ. meliss. puleg. artemis. an. M. j. fl. rosmarin. M. ʒ. Suspendantur in sacculo in vino, de quo ægra bibat. Castoreum quoque solum singulis diebus ʒ. ʒ. pondere cum conuenienti liquore sumtum, vtile est. Chymici non solum in hoc affectu, sed & mensibus inordinatis, suppressis, fluore albo, *Plum Iris* commendant, si ʒ. j. cum ʒ. ij. sacchari, aliquot septimanis in vino vel alio liquore conueniente exhibeatur. *Decoctum*.

Pulueres tales concinnari possunt. ʒ. sem. dauci, cuc. Puluer. mini, pastinac. sylu. an. ʒ. j. F. pulu. Detur ʒ. j. Vel ʒ. scæcula bryon. ʒ. ij. sem. cymini, pastinac. sylu. an. ʒ. j. succini præp. ʒ. ʒ. garyophyll. ʒ. ij. cinamom. ʒ. j. F. puluis. *Pulueres*.

Vtiles sunt species diagalangæ, diacalaminthæ, diacynam. diamoschi, & inde confectæ rotulæ. Vt & hæc pilulæ. ʒ. Castorei ʒ. j. asæ fetidæ ʒ. ʒ. myrrh. galbani, sagapeni an. ʒ. j. mellis mercurialis q. s. F. pil. De quibus foemina frequenter ʒ. ʒ. vel ʒ. j. sumat. Vtilis est & theriaca & Mithridatium. *Species arom. Pilula.*

Vel Fiat tale Electuarium. ʒ. conseru. anthos, betonic. Electuar. melissæ an. ʒ. j. ʒ. spec. diamosch. diacalaminth. an. ʒ. ʒ. cum sir. de artemis. F. Electuarium. Vel ʒ. Conseru. maioran. anthos. buglossæ an. ʒ. ij. theriacæ, Mithridar. an. ʒ. ij. spec. diacymini, diamoschi, an. ʒ. ʒ. cum sir. de artemis. F. Electuarium. Caueant simul foeminæ huic affectioni obnoxie, ne rerum suaucolentium odores naribus excipiant, sed

potius globos seu poma ex castoreo, galbano, asa foetida, sagapeno, manibus gestent, aut castoreum saltem secum ferant. Virent etiam mel & omnia dulcia, quæ æquè, vt suaueolentia, vterum commouere solent.

Externa. Extra quoque, quæ semen & humores corruptos discutiunt, applicentur, qualia ferè *de mens. suppress.* proposita. Vt *℥. rad. ireos, rubiæ, lilior. alb. valerianæ, angelicæ an. 3. j. artemisiæ, nepethæ, matricariæ, melissæ, an. M. ij. baccar. lauri, iuniperi an. M. 8.* Coq. pro fotu aut balneo. Vel venter inferior inungatur *ol. lil. arbor. angelicæ, theriacæ.* Vel *℥. theriacæ 3. 8. sem. viticis 3. j. ol. angelicæ cumini an. Scrup. j.* Incorporentur cum emplastro de baccis lauri. F. Emplastrum.

Q V Æ S T I O I.

Qualisnam propriè affectus præter naturam sit suffocatio vterina.

Suffocatio vterina qualis affectus.

DE Natura affectionis huius Medici valde discrepant. Alij enim ad morbos referunt, & intemperiem frigidam esse statuunt, ideo, quod foeminæ hoc malo correptæ adeo toto corpore refrigerantur, vt à mortuis vix discerni possint. Alij refrigerationem istam agnoscunt, sed eam non morbum intemperiei esse statuunt, sed saltem qualitatem mutatam, ideo, quod intemperies, quæ morbum constituit, nec citò fiat, nec citò desinat, sed sensim & successiuè generetur; suffocatio verò vterina citò oriatur & citò desinat, & refrigeratio illa nullis contra intemperiem frigidam adhibitis remediis sponte causâ sublata cesset, & propterea etiam nulla actionum læsio inde sequatur. Qua in re quidem, dum istam refrigerationem non ad morbos intemperiei, sed saltem ad qualitates mutatas referunt, rectè sentiunt. Veruntamen refrigeratio ista non præcipuum est symptoma, nec per eam solam definiri potest, cum longè grauiora coniungantur. Alij actionem læsam esse statuunt. Sed ij rursus in varias sententias abeunt. Alij enim respirationem læsam, alij syncopen, alij conuulsionem esse dicunt. Verùm si rem diligenter perpendamus, vno symptomate hoc malum definiri non potest; cum vix

unum saltem adfit, sed plura, neque semper eadem. Conuulsio certè non semper adest, nec omnes hystericae conuellantur, sed multæ quietæ, immobiles, & quasi mortuæ iacent; interim aliæ adsunt symptomata. Vapor enim iste malignus ac venenatus varias functiones lædit, prout in hanc vel illam partem fertur, & prout is copiosus vel paucus, magis vel minus malignus est. Primò quidem ferè semper respiratio læditur, sed & non semper sola, verùm viribus cordis prostratis lipothymia, syncope, & pulsus mutatio accidit, & hinc totum corpus refrigeratur. Interdum & actiones animales læduntur, ægræque vertigine corripiuntur, delirant, conuelluntur, sensus & motus abolentur, vt ægræ concidant, vt supra de differentiis, & signis diagnosticis pluribus dictum. Neque mirum alicui videri debet, à tam exiguo vapore, spiritu vel aura, tot & tam grauiam induci symptomata. Non enim manifestis agit qualitatibus, sed occulta malignitate, cuius corpus humanum variè afficiendi vis est, vt in venenis patet. Neque etiam per vniam & ad vniam saltem partem vapor iste ex vtero eleuatus fertur, sed varias, & quidem nunc plures, nunc pauciores.

Q V Æ S T I O II.

Quæ sit vera causa Suffocationis vterinæ.

DE causis suffocationis vterinæ variæ sunt Medico-
rum opiniones, quæ tamen omnes ad duas classes re-
digi possunt, etsi vtrobique in specie non planè con-
ueniunt. Alij enim ab ascensu vteri, alijs à vapore ex vte-
ro adscendente suffocationem vteri prouenire statuunt.
Qui priorem opinionem sequuntur, imprimis ad respi-
rationem læsam respiciunt, eiusque proximam causam
esse statuunt compressionem diaphragmatis; hanc verò
fieri ab vteri adscensu, dum scilicet vterus versus cor,
vt ab eo spiritus & sanguinem accipiat, adscendat, atque
ita diaphragma comprimatur. Alij adscensum hunc vteri
per conuulsionem explicant, idque variè. Alij ab irrita-
tione eam fieri putant. Ita scribit Mercatus (qui tamen
in causis huius morbi reddendis parum sibi constat) si

*Quæ
causæ
suffoca-
tionis v-
terinæ,*

sperma in vteri cavitare & vasis corrumpatur, vterum magno neruorum muscutorumque nexu conuelli, vt eius virulentiam exprimere & expellere possit. Alij verò à plenitudine & inanitione conuulsionem hanc fieri statuunt. A plenitudine quidem, dum ligamenta & vasa ad vterum pertingentia, ab humorum copia obstruantur. Hoc enim si fiat, vteri conuulsionem & ad superiora vel latera contractionem fieri statuunt, in qua repleto corpore, quantum vterus in latum & profundum extendatur, tantum in longitudine abbreviatur. A siccitate verò alij aliter conuulsionem fieri dicunt. Autor libri de steril. præfocationem vteri ideo fieri scribit, quod vasa vteri inanita stimulent naturam quæ exciccata sursum moueantur, vt humiditatem à corde caloris natiui fonte accipiant. Alij verò ideo propter siccitatem suffocationem vteri fieri statuunt, quia vterus maximè neruosus est. Cum autem nerui omnes à cerebro oriantur, exciccato vtero necessariò compati cerebrum, cerebrum autem maximè patiente cor in consensum trahi spiritus. Mercatus cum animaduerneret ista omnia vix defendi posse, scribit, Hippocratis de vteri adscensu & motu ad alias partes verba non intelligenda esse, vt sonant, cum vterus reuera situm non mutet, sed ita, quod vterus venis, arteriis & filamentis alligetur variis corporis particulis, quæ vel repleta, vel inanita & exciccata conuellantur, damnumque circa illam partem inferant, haud secus, quàm si vterus iisdem partibus incumberet.

Suffocatio vteri non consistit saltem in respiratione laesa.

Vterus non adscendit versus diaphragmam.

Verum ista omninò à veritate aliena sunt. Primum enim non solum ad respirationem læsam respiciendum est; sed longè plura adhuc in suffocatione vterina contingunt symptomata, syncope, pulsus mutatio, sensuumque & motus animalis læsio, quæ nullo modo à sola diaphragmatis compressione prouenire possunt, sed talis causa quærenda, à qua omnia, quæ in suffocatione vterina contingunt, symptomata deduci possunt.

Deinde ipsum vterum versus diaphragmata adscendentem mali huius causam esse, equidem à Platone desumptum videtur, qui, in *Timæo*, scribit, vterum ceu animal prolem

prohibere generare cupiens, si intempestiuè diuque infructuosum fuerit, succensens, ægrè ferre, erransque per totum corpus, & spirituum meatum obstruens, ac respirare non sinens, in extremam anxietatem deicere, atque multos alios morbos excitare. Verùm ista opinio solidè à Galeno, 6. de loc. aff. cap. 5. refutata est, & vterum adscendere non posse, supra, part. I. sect. I. cap. 14. de adscensu vteri, satis monstratum.

Tertiò & ea quæ de Conuulsione vteri dicuntur omnino falsa sunt, neque tale quid animaduertitur. Et si, ut vult Mercatus, à seminis corrupti malignitate vterus conuelleretur, ut id excuteret, potius versus inferiora fieret retractio. Et siue ex plenitudine, siue ex inanitione vterus conuelleretur, potius descenderet, & versus inferiora retraheretur, quàm ut versus superiora adscenderet. Neque etiam vterus inanitus, & ob exsiccationem versus superiora, ut reficiatur, adscendit. Non enim vterus, ut sanguinem & spiritus attrahat, opus habet, ut corpore suo adscendat, sed vasa habet, quæ sanguinem & spiritus continent, è quibus sibi necessarium alimentum & sanguinem ac spiritus, loco non mutato, attrahit, sicut & reliquæ corporis partes omnes idem faciunt, quæ quietæ in suo loco alimentum sibi alliciunt.

Neque etiam ob siccitatem & neruosa substantiæ exsiccationem, propter quam contrahatur, & in consensum cerebrum trahatur, hæc affectio oritur. Non enim solum cerebrum afficitur, sed etiam cor, & plerumque cor prius, quàm cerebrum. Tandem nec Mercati effugium locum habet, cum putat, non ipsum vterum, sed potius vasa ad vterum tendentia, seu repleta, seu inanita conuelli: siquidem probabile non est, in corpore viuente venas & arterias ita repleri, seu inaniri posse, ut ita conuellantur, & conuulsione, tam graui symptomata excitentur.

Itaque non opus est, tot causas comminisci, cum vnicus ille vapor ex vtero ad superiora adscendens omnium horum sympomatuum causa esse possit, pro ut in hanc vel illam partem fertur, eamque infestat. Fernelius equidem

*Vterus in suffocatione vterina non conuelli-
tur.*

Vera suffocationis vterina causa.

inter vteri suffocationem & adscensum distinguit, & separatim de iis tractat, & suffocationem vteri à vapore ex vtero sublato fieri statuit, adscensum verò vteri ab ipsius vteri corpore versus superiora eleuato fieri existimat, & in adscensu vteri non ea, quæ in strangulatione, fieri symptomata, docet, sed duntaxat premi mulierem quodam præcordiorum dolore, spirandi difficultate, cum animi defectione, at sine metu, sine delirio, aut alio symptomate grauiore. Verùm sine causa id facere videtur. Etenim hystericæ affectionis multi gradus sunt, qui ab eadem causa, copia & malignitate differente, proueniunt. Nam fieri potest, vt vapor ille malignus in testibus & tuba vterina moueatur, & tubam vterinam aliquouſque eleuet, quia tamen conclusus maximam partem in ea manet, non grauiora, & non nisi ea, quæ Fernelius recenset, & quæ suffocationis vterinæ initia sunt, symptomata excitat. Si verò idem vapor viam ad venas & arterias inueniat, & per eas ad cor & cerebrum penetret, plura symptomata, atque omnia, quæ in suffocatione vteri fieri dicuntur, symptomata inducit. Et rem sese ita habere vel illud docet, quod circa principium hystericæ affectionis manifesta quædam agitatio, & quasi globus quidam, quem fœminæ pro vtero habent, percipitur, cui inhibendo ægræ adstantium operam implorare solent, quæ vel manibus globum illum versus inferiora comprimunt, vel fascia lata hypogastrium constringunt, atque ita efficiunt, vt vaporis illius ascensus prohibeatur.

Vapor af-
fectionis
hystericæ
caussa
qualis.

Vaporem illum ergo ex vtero adscendentem meritò pro vnica affectionis hystericæ causa agnoscimus. De eo ipso autem vapore alij aliter sentiunt. Nonnulli enim saltem hic in qualitatibus manifestis consistunt, & vaporem hunc frigidum esse, atque ab eo vniuersum corpus adeo refrigerari, vt & respiratio & pulsus sensu deprehendi, nequeant, statuunt. Cum enim totum corpus, & in eo cor ac spiritus vehementer refrigerantur, non putant necessarium esse, amplius aëris externi attractionem, quæ sit ad caloris contemperationem, neque etiam expirationem fuliginosarum exhalationum, quæ, calore tunc im-

minuto

minuto, non eleuantur. Verùm non credibile est, à tantillo vapore vniuersum corpus ita refrigerari posse, sed vero magis consentaneum est, docentque symptomata, (quæ nec tot, & tam varia, nec tam graua; nec tam subito ingruentia, à sola frigiditate prouenire possunt,) potius à maligno vapore & spiritu affectionem istam dependere, qui cum sit spiritus vitalibus aduersissimus, functiones cordis lædit, simulque respirationem. Atque refrigeratio totius à cordis functionibus læsis profiscitur, sicut & respiratio læsa, non verò refrigeratio totius cordis actionum læsarum & respirationis læsæ causa est. Corde enim læso & spiritibus vitalibus vel suffocatis vel corruptis etiam animalium spirituum generatio sese rectè non habet, & spiritibus animalibus non sufficienter in neruos & musculos influentibus, thoracis quoque motus læditur. Imò vapor iste malignus etiam animalibus spiritibus inimicus est. Agnouit vaporis huius malignitatem Galenus, qui, 6. de loc. aff. cap. 5. vbi de affectione hysterica agit, huius vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangum morsui, & ictui scorpionis comparat: quæ venena etsi omnia sint mole exigua, in corpus tamen humanum recepta, exiguo temporis spatio istud vehementissimè afficiunt & immutant, & grauissima symptomata in eo excitant.

Porro nec de minera & materia, è qua ille vapor ele- *Vnde va-*
uatur, autores planè consentiunt. Platero enim vero adeò *por iste*
consentaneum non videtur, etiam à semine retento & *maligno*
corrupto hanc affectionem excitari, ideò, quod quam- *vis ele-*
diu semen in propriis vasis continetur, vix suam natu- *uetur.*
ram amittat, & si ex iis effusum retentum sit, erosionem potius illius loci, quàm talia procreet accidentia. Verùm semen illud non semper purum est, sed ei sæpe alij humores vitiosi admiscuntur, nec vasa illa, quæ semen continent, semper bene constituta, sed intemperata sunt, & intumescunt, vt supra dictum. Interim libenter concedimus, non semper seminis vitium ad hanc affectionem inducendam necessarium esse, sed quiuis humor hoc modo in vtero corruptus idem præstare potest. Neque etiam

simpliciter seminis vel sanguinis menstrui retentio, huius mali causa est, cum & eas, quæ uterum gestant, & quæ viri consuetudine fruuntur, æquè, ut alias hoc malum infestet, & contra in cœnobiiis plurimas virgines vivere videamus, quæ diu semen retinuerunt, nec tamen hystericiis affectionibus sunt obnoxia: sed corruptio ex loci natura, ut humor & vapor hic malignus generetur, accedat, necesse est, quæ peculiaris omnino est in utero, quàm in aliis partibus. Vnde enim vita, ut loquitur Fernelius, illinc & summa veneni pernicies excitatur.

Q V Æ S T I O III.

An Vinum in hysterico paroxysmo exhibere liceat?

*Vinum in
hysterico
paroxys-
mo an
exhibere
liceat?*

Suasisse id videtur Hippocrates, dum, 1. de nat. mul. ita scribit. Si uteri ad epar accesserint, muta derepente sit mulier, & dentes conserit: tum manibus subtus depelle, ac infra epar & hypochondria fascia mulierem constringito, ac ore aperto vinum odoriferum infunde, naribus graecolentia offer, subtus verò aromatis bene redolentibus suffito. Et summa refrigeratio corporis, viriumque lapsus id postulare videtur, cum vires vix aliud citius reficiat, quàm vinum generosum. Contrà Auicennas scribit: *Caue, ne des eis in potu Vinum; quoniam aqua est eis conuenientior, neque carnes grossas, & ea, quæ addunt in carne & spermate.* Et ratio id quoque suadere videtur, quoniam vini potus materiam vitiosam magis agitare, pluresque vapores excitare potest. Mercatus, ut Hippocratem cum Auicenna conciliaret, statuit, Hippocratem accepta à virtute deficiente indicatione, quæ cæteris præpollet Indicationibus, pro reficiendo virtutis robore vinum odoriferum exhiberi suasisse: Auicennam verò cum ex sanguinis redundantia & coaceruata in utero spermatis copia præfocatio orta fuerit, tum ea, quæ sanguinem & sperma in viduis & virginibus adaugent, rectè vetare, qualia sunt, caro & vinum. Si verò præfocatio uteri sit ex obstructione venarum à sanguine crasso facta, se aquæ potum penitus dissuadere; vinumque album & tenue præbendum arbitrari.

Verùm, ut controuersia decidatur, hoc attendendum, hic de tempore paroxysmi quæstionem esse, in quo ob
subitum

subitum virium lapsum & ingruentem syncopen, rectè vinum, vt præsentaneum auxilium, exhibetur. Ideoque loco Hippocratis præter rem obijcitur locus Auicennæ, qui non de paroxysmo hysterico loquitur, sed de diætâ extra paroxysmum, in iis saltem, quæ ex feminis copia in hunc affectum incidunt. Iis enim rectè aquam, quàm vinum, vtiliorem esse, dicit, & omnia, quæ multum feminis generant, prohibet. Neque metus est, vt paucum vinum, quod pro reficiendis saltem viribus exhibetur, statim ad vterum penetret, humoresque vitiosos in eo agitet.

CAPUT V.

De Furore uterino.

IX vtero & aliud graue & turpe symptoma ortum *Furor u-* habet, quod virgines, præcipuè viro maturas, in- *terinus.* terdum tamen & viduas ac alias foeminas venerem expertas, infestare solet, quod Furorem uterinum appellant, quo quæ corripuntur foeminæ, pudore & verecundia omni abiecta, & nulla honestatis ratione habita, lasciuis & obscænis sermonibus delectantur, venerem auidè & furiosè quasi expetunt, & ad eam viros inuitant, iisque se prostituunt, omniaque audent, quæ ad explendam venerem facere possunt.

E quo patet, affectum hunc à salacitate diuersum esse. *Differt à salacitate.* Etsi enim in salacitate quoque sit magnus veneris appetitus: tamen nullum adest delirium, & foeminæ salaces intra honestatis rationis limites adhuc se continent, & si quid peccant, tamen occultè id faciunt, in præsentia verò aliorum appetitum illum venereum celant.

Ita etiam differt à pruritu vteri seu pudendi. Pruritus *A pruritu vteri.* enim iste in senioribus etiam ortus sine libidine & veneris appetitu esse potest, si sit in pudendis non eo loco, qui veneris appetitus primaria sedes est; & si sit coniunctus cum appetitu venereo, saltem salacitatem parit, & foeminas libidinosas facit, sine delirio & furore, quales fuerunt Semiramis Regina & Messalina, quæ lassari quidem poterat venere, sed non satiari. Si cui affectui est similis, satyriasi in Viris est similis; cum in eo partes, in quibus

quibus veneris appetitus maximè residet, turgeant, & intumescant, vt extra prominere videantur.

*Vteri
feruor.*

Est quidem & alius affectus huic cognatus, quem vteri vel matricis feruorem antiqui appellarunt, quando nimirum vniuersa vteri substantia & totum eius corpus incalescit, cum dolore & lumborum grauitate, horripilatione, fastidio, & vrinæ ac excrementorum alui suppressione, & foemina coitum vehementer appetit, sed ob dolorem venere vti pertimescit. Verùm à sola intemperie vteri calida prouenit iste affectus, non à seminis acrimonia, vt furor vterinus.

Ad furorem vterinum pertinet & illud symptoma quo nobilem aliquam foeminam, ætatis mediocris, bonæ habitudinis, sanguineam, albam, carnosam & facie rubram, elegantis corporis, aliasque pudicam, correptam fuisse scribit Matthæus de Gradibus, *conf. 80.* Ea, cum non esset prægnans, per interualla quædam in mentis perturbationem incidit, & furiosa quasi euasit. Primùm totum corpus eius tremuit, omnesque eius partes, etsi immobiles detinerentur, in ventre eius sonitus audiebantur, & hinc præter solitum veneris ac libidinis cupido inuasit, cui immoderato appetitui cum vir satisfacere siue non posset, siue non vellet, reddebatur vigilans, & incipiebat quasi insanire. Postquam verò à viro concepit, semper libera fuit ab omnibus hisce accidentibus; si verò post partum intra annum aut duos non conciperet, in pristinum furorem incidere solebat.

*Furor v-
terinus
quid.*

Est nimirum hic affectus veneris immoderatus appetitus, foeminas ad insaniam ferè redigens, à seminis copia & acrimonia, ac peculiari qualitate ortum habens: seu, delirium ex immodico veneris appetitu ortum. Cum autem delirium hoc sine febre sit, & cum ardore coniunctum, mania est proximum. Appetitus nimirum naturalis sensitiuum stimulat, qui etsi à ratione corrigi & suppressi deberet: tamen, vt in causis iam dicetur, cum sit nimius, ratio succumbit, & vincitur, & delirium quasi excitatur, vt foeminæ, omnis honestatis oblitæ, obscæna loquantur, appetant & faciant; imò quandoque etiam

etiam mortem sibi ipsis afferant. Et cum varia hic appetitua naturalis & sensitiui pugna sit cum ratione, quæ in honestis foeminis moderari & suppressere appetitum conatur, hinc huius affectus quidam gradus seu differentia oriuntur. Interdum enim honestæ foeminæ hunc appetitum persentiscunt, sed eum, quantum possunt, suppressunt, nec præ pudore patefacere audent, unde præ nimio veneris appetitu contabescunt. Interdum verò foeminæ ab appetitu illo vincuntur, ut eum recta ratione nec moderari nec celare possint, unde cum impudentia & audacia, nulla verecundiæ habita ratione, cogitationes suas liberè proferunt, & turpia atque obscœna loquuntur, viròsque sine pudore sectantur, & sollicitare audent. Ideoque plurimi statuunt hoc affectu laborasse virgines illas Milefias, & mulieres Lugdunenses. De Virgini-
bus enim Milesiis refert Plutarchus, *de virtute mulier.* eas cateruatim sese suspendisse, nec potuisse monitis, precibus aut nulla vi impediri. De Lugdunensibus verò mulie-
ribus refertur, quod cateruatim sese in fluuios & puteos præcipitarint, quod ideò factum esse putant, quod cum summo veneris appetitu laborarent, nec tamen præ pudore affectum hunc patefacere auderent, nec etiam appetitum illum tolerare possent, præ impatientia vitam laqueo & aqua finire aggressæ sunt; sicut de peste illa Atheniensi scribit Lucretius, *lib. 6.* quod ægri præ ardore in fluuios se præcipitarint: & amore insano quosdam laborantes, cum re amata potiri non possent, sibi ipsis violentas manus intulisse, ex historiis notum est. Atque sententiæ huic favere videtur ipse Hippocrates, qui, *lib. de morb. virgin.* Muliebris natura, inquit, magis est abiecti & infirmi animi, quàm virilis, ac proinde Virgines, ubi iam maturæ sunt viro, nisi habeant effluxus convenientes, materia ista præ multitudine regurgitat ad diaphragma, ubi primum cor infatuatur, deinde delirium succedit, & propter istam compressionem strangulationes sibi parant, & mortem, velut quoddam bonum, sibi exoptant.

*Virginiū
Milefias-
rum af-
fectus.
Mulierū
Lugdun-
ensium.*

Verum vix credibile est, tot foeminas hoc affectu, qui aliàs rarus est, simul laborasse, & ita de morte sibi consciscenda

sciscenda quasi conuenisse : sed magis probabile est, no-
uam istam & communem fuisse insaniam, qua qui labora-
bant, mortem expetebant. Ei forsan etiam dæmonis fraus
& astus accessit.

Causse.

Causse.

Duo verò in hoc malo affectus p.n. concurrunt, vnus
est in cerebro, nimirum appetitus immoderatus, seu ima-
ginatio, imò forsan etiam ratiocinatio deprauata, circa
insatiabilem veneris appetitum, qui animalis facultatis
deprauatio est : Alter verò, & à quo appetitus animalis
vitiatus oritur, est appetitus naturalis veneris nimius.
Vt enim in aliis actionibus naturalis appetitus sensiti-
uum mouet, hic verò ipsam etiam ratiocinationem, quæ
tamen vtrumque, si omnia rectè sese habent, moderatur:
tamen appetitus sensituius interdum rationalem vincit,
vnde vt Poëta ait:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas,

Et multa contra honestatem, & rectam rationem, & ver-
bis & factis committuntur. Nonnulli quidem delirium
hoc oriri à vapore per spinalem medullam, & vasa ad
cerebrum pertingentia à semine calido adscendente exi-
stimaunt, qui spiritus animales turbet, atque hoc delirium
excitet. Verùm non puto necessarium esse hunc vaporum
ex semine adscensum, sed solum nimium appetitum suf-
ficere. Cum enim in viris amor insanus è continua de re
amata cogitatione excitari possit, sine vaporis alicuius
spiritus turbantis communicatione & è testibus adscen-
su : idem etiam in foeminis accidere potest ex nimio ap-
petitu, qui imaginationem & ipsam rationem quoque
vincit. Prima ergo huius affectus causa est seminis copia,
caliditas & acrimonia præternaturalis quidem, naturali
tamen simillima, & lenis mordicationis particeps, &
ὀρυσσύνος, ac, vt sic dicam, turgentia, naturam ad sui ex-
pulsionem stimulans, & ad veneris appetitum irritans.
Nonnulli semen etiam putrescere, & putredine istam
acrimoniam acquirere statuunt. Verùm si semen pu-
tresceret, proculdubio malignam & venenatam quali-
tatem indueret, & suffocationem vterinam excitaret.

Vero

Vero magis consentaneum est, quod semen inter vasa sua propria saltem incalescit, & maiorem, quàm naturaliter solet, acrimoniam acquirit, naturam tamen & formam suam retinet, (quod non fit in semine corrupto, quod suffocationem vterinam excitat,) & ita nulla praua symptomata inducit, sed saltem veneris nimium appetitum excitat. Quamuis autem Hippocrates, in *libr. de morb. virgin.* retentum sanguinem menstruum causam huius mali esse dicit: tamen id non accipiendum est de causa proxima, cum obseruatum sit, foeminas quasdam, quibus menses rectè fluxerunt, hoc malo laborasse, sed de remota. Sanguis enim menstruus retentus (sed is calidior tantum) facit, vt vteri vasa, & ita etiam semen in eo incalescat.

Cerebrum itaque est pars affecta saltem per consensum, lædunturque functiones animales ob errorem excessum, seu obiectum nimis vehemens. Pars verò primaria affecta est vterus, & quidem ea eius pars, in qua veneris appetitus præcipuè viget, quam cum nonnulli Nympham nominent, inde etiam Nymphomania à nonnullis hic affectus appellatur; quæ pars etiam manifestè in furore vterino intumescit & incalescit.

Verum notandum, primò Nymphas propriè dictas non esse sedem appetitus venerei, sed Clitoridem. Quia tamen veteribus Anatomicis Clitoridis nomine Nympha accepta fuit, vt ex Galeno, *11. de usu part. cap. 3.* patet, etiam Nymphomania à nonnullis, vt dictum, hic affectus appellatur. Deinde malè à Mercato Nymphotomiam hoc symptoma appellari. Facit equidem Nymphotomiæ mentionem P. Ægineta, *lib. 6. de re med. cap. 70.* verum non intelligit per Nymphotomiam symptoma, de quo iam agimus, sed operationem cheirurgicam, quo Nymphae excrescentes (de quo affectu supra, *part. 1. sect. 1. cap. 2.* dictum) seu Clitoris excrescens (Nympha enim pro clitoride hic accipitur) abscinditur: quod Ægyptios olim nupturis virginibus facere solebant, vt docet Galenus, in *Introductorio, cap. 10.*

Nimia autem feminis caliditas, vt ad rem redeamus, & acrimonia

acrimonia contrahitur ab vteri caliditate, eaque insigni & ad semen acre generandum disposita, vt & humoribus calidis in vtero foeminarum collectis, sicut etiam ex sanguine calidiore, è quo generatur.

Intemperiem autem istam vteri calidam Mercatus præcipuè in ea parte residere putat, in qua maximè appetentia viget, quod vt simpliciter non nego, cum partem primariò affectam eam esse, in qua appetitus veneris maximè residet, supra dixerim: ita cum de causa quæritur, mihi probabile videtur, intemperiem istam maximè residere in iis partibus, quæ generationi seminis dicatæ sunt, testibus nimirum & valis spermaticis ipsis annexis. Ab iis enim vbi semen calidius generatur, idque postea turget in parte, in qua is præcipuè viget, veneris appetitus excitatur. Atque apparet hoc ex eo, quod sæpe inflammationes in vtero, vt & vlcera accidunt, & tamen furor iste vterinus non excitatur; quod ideò euenit, quia non semen præcipuè incalescit, atque hinc libidinis ille stimulus non excitatur.

Hinc etiam manifestum euadit, huic affectui maximè obnoxias esse Virgines alacriores & *εὐσώπεις*, vt & nigricantes, sanguinemque nonnihil adustum habentes, & ætate florente constitutas, quales sunt eæ imprimis, quibus menses fluere incipiunt, quas propterea Aristoteles, 7. de gen. animal. diligenter custodiendas monet; vt & iuniores viduæ, & nuptæ steriles propter impotentiam ignaui mariti. Ad intemperiem autem istam cum vteri, tum sanguinis, conciliandam faciunt & causæ externæ, ciborum nimirum calefacientium & aromatibus nimis conditorum vsus, vini meracioris potus, vt & medicamēta, quæ partes genitales calefacere possunt; ferturque quædam incidisse in hunc affectum ob haustum vini Hippocratici, in quo aliquid boracis dissolutum fuerat; aliis post congressum cum viris, qui ad venerem augendam & voluptatem foeminis conciliandam, membrū virile moscho & oleis calidioribus inunxerant. Quò etiam facit vita otiosa, delitiis, voluptatibus, choreis dedita, conuersatio cum adolescentibus, lectio rerum venerearum.

Signa Diagnostica.

Fœminæ, quæ hoc affectu corripuntur, primò, cum *Signa.*
 stimulos veneris sentiunt, appetitum veneris tamen præ
 pudore manifestare non audent, taciturnæ sunt & tri-
 stes; oculos hinc & inde lascivius conuertunt, & de re
 venerea facta mentione iis facies rubore suffunditur, &
 pulsus mutatur; unde Galenus ex pulsu mulierum furi-
 bundos amores se cognovisse gloriatur. Postea verò, sub-
 versa ratione victoque pudore, evadunt garrulæ, lascivæ,
 iracundæ, nunc in risum, nunc in fletum sine causa sol-
 vuntur, tumultuantur, vociferantur, & de rebus vene-
 reis & virorum consortio sine pudore loquuntur, gau-
 dentque, si alij de iis loquuntur, virosque sectantur, eos-
 que etiam ad explendam libidinem sollicitant & inui-
 tant; & nonnullæ quibusvis obuiis sese prostituunt.

Prognostica.

1. Turpis hic affectus est, & qui totis familiis macu- *Pregno-*
 lam adspersit. *stia.*
2. Non tamen ita difficulter curatur, si maturè ei oc-
 curritur. Si verò negligitur, in maniam degenerare potest.
3. Salutis verò spes est, quando longiora malum habet
 intervalla, aut quando rerum venerearum mentio eas
 non amplius ita afficit & perturbat.

Indicationes & Curatio.

Cum delirium hoc à nimio veneris appetitu depen- *Indica-*
 deat, is verò à feminis caliditate & acrimonia proveniat, *tiones &*
 videndum primò, quousque malum progressum sit. Nam *Curatio.*
 si adhuc sit in principio, & ratio nondum sit penitus cor-
 rupta, diligenter monendæ sunt Virgines, ut suæ, imò to-
 tius familiæ, famæ atque honori consulant, neque tam
 turpiter se prostituant, precibus & ieiuniis veneris il-
 lum stimulum doment, cum honestis & pudicis virgini-
 bus & matronis conuersentur, turpia & obscæna nec au-
 diant, nec videant, nec legant, cum iuuenibus non con-
 uersentur. Tutissimum quoque est, ut tales Virgines ma-
 trimonio honesto viro iungantur; cum melius sit nubere,
 quam vri, & ut Augustinus ait, durissima sint prælia casti-
 tatis, ubi quotidiana pugna, rarissima victoria.

Cum verò affectuum ea sæpe vis sit, ut monitis non satis domentur, & surdis plerumque narretur fabula, interdum etiam matrimonium ineundi occasio non detur, aut à viris non satis potentibus ardor ille extinguere non possit: ut causa, quæ est seminis acrimonia sanguinisque caliditas, tollatur, danda opera.

Vena se-
ctio.

Quia tamen sanguis feminis est materia, si is corpore abundet, calidiorque sit, euacuandus, & quidem non semel, sed sæpius, si opus sit; cum sanguinis missione, & sanguinis massa & totus corporis habitus, & uterus refrigeretur, & proinde vix præstantius remedium aliud ad hoc malum vincendum, quam sanguinis missio, sit.

Purga-
tio.

Si verò humores calidi & vitiosi, qui uteri ac seminis caliditatem fouere & augere possint, abundant, & ij temperandi, ac lenioribus & convenientibus medicamentis euacuandi sunt. Si tamen humores adusti adsint, & ad maniam malum declinare videatur, etiam fortiora, quæ atro humori competunt, usurpari possunt. Imprimis verò ad uterum, ut & vniuersum corpus refrigerandum, humorisque feruorem temperandum, utile est aquæ dulcis balneum, potestque tale parari: *℞. fol. lactuæ, salicis, nymphææ, vitis, portulac. umbilici* ♀ an. fasciculum j. flor. ros. rubr. viol. nymphææ an. M.ij. Coq. in aq. dulci pro balneo, cui foemina bis de die insideat, sudorem tamen caueat. Postquam hoc modo vniuerso corpori prospectum, iam proximæ causæ, uteri scilicet & seminis calori, huiusque acrimoniæ occurrendum, & causa proxima, quæ ad venerem stimulat, tollenda.

Semen
refrige-
rantia.

Faciunt autem huc primò refrigerantia, ut *Lactuæ, violæ, nymphææ*, de qua Dioscorides, *lib. 3. cap. 131.* scribit, quod contra veneris insomnia bibatur, & ea prorsus adimat, potaque aliquot diebus genitale infirmet; quod & Galenus, 8. de simp. med. fac. confirmat; *Salix*, cuius folia trita, & pota, & sumta per se, & cum aqua, præstant mulieribus, ne concipiant, teste Dioscoride, *lib. 1. cap. 17.* & ut Plinius, *lib. 24. cap. 9.* habet, cuius folia contrita & pota libidinis intemperantiam coercent, atque in totum auferunt sæpius sumta; *portulaca, umbilicus veneris.*

Salix.

Deinde

Deinde quæ occulta qualitate semen exstinguunt, ut *Semen Vitæ*, quæ etsi vim calefactoriam habeat, & menstrua *exstinguentia*. moueat, teste Dioscoride; *lib. 1. cap. 117.* & tenuis sit substantiæ & acris, secundum Galenum *6. de simpl. medic. fac.* occultam tamen proprietatem habet, ad exstinguendum semen; & veneream libidinem coercendam, unde & agni casti nomen accepit, cuius & flores & folia & semen id præstant; unde mulieres Athenienses, in Thermophoriis seu sacris Cereris, ut castæ essent, lectis folia viticis substernebant; *ruta, anethum*, quorum & semina & comæ comestæ, aut cocta ac pota venerem exstinguunt; *cannabis*, cuius semen idem præstat, & ut Galenus, *8. de simp. medic. fac.* docet, si præsertim comedatur, seminalem materiam absumit; *Camphora*, quæ plerorumque Medicorum testimonio venereos ardores potentissimè exstinguit, ac inter reliqua huius generis medicamenta facillè primas obtinet. De eius tamen temperie, ut & facultate venerem exstinguendi Auctores discrepant, ut infra in questione dicetur.

Tandem utraque facultate id præstant *Corallia*, quæ & vim refrigerandi ac siccandi, & proculdubio etiam occultam qualitatem habent, quibus, teste Dioscoride, feminis profluvia, albósque mulierum fluores curant, nocturnasque pollutiones arcent; *smaragdus*, de quo etsi affirmatur, etiam gestatum venereum actum impedire, vel in coitu frangi: experientiæ tamen id non respondet. Interim sumtum venerem inhibere negare nolim; *Cicuta*, quæ potentissimum remedium est ad exstinguendam venerem, scribitque de ea Dioscorides, *lib. 4. cap. 74.* herbam cum coma tritam & testibus circumlitam libidinum imaginationes in somno compescere, & genitale resolvere, atque pueris præstare; ut eorum testiculi alimentum non sentientes contabescant, & propterea genitalibus imposita venerem exstinguit. Equidem à quibusdam etiam sumtam fuisse in eundem usum fertur, scribitque B. Basilius, *homilia 5. supra hexaëmerum*, se vidisse quasdam, quæ portione cicutæ exstinxerint rabiosas cupiditates; & de Atheniensibus Sacerdotibus refert, eos

vsu Cicutæ libidinis flammæ exstinxisse ; & B. Hieronymus , *contra Iouian.* & Alex. ab Alexandro, *libr. 4. genial. dier. cap. 17.* scribit , Hierophantæ pontificatum adeptos, cicutâ se castrasse. Verum cum ex Dioscoride , Galeno , Matthiolo , omnibusque Medicis notum sit , cicutam esse præsentaneum venenum , sine periculo exhiberi non potest.

Atque ex his parantur varia composita interna & externa. Aqua castitatis dicta, supra, *lib. 1. part. 2. cap. 10.* proposita est. Potest & talis parari : ℞. *fol. nymphææ, viticis, salicis an. M. iij. lactucæ, porrulat. umbilici* ☿ *an. M. j. sem. lactucæ, papau. 4. frig. maior. an. 3. β. anethi. 3. ij. fl. nymph. M. j. violar. M. β.* Contundantur omnia recentia & irrorentur succo limonum, ac stent in digestionē hor. 24. postea destillantur , & destillati singulis libris addatur camphoræ 3. j. Seruetur ad vsu. Dos. 3. j. Vel ℞. *fol. viticis, rutæ, salic. an. M. ij. menthæ, summit. anethi an. M. j. fl. nymphææ M. β. sem. vitic. canab. coriandri, lactuc. an. 3. β.* Contundantur & affusa s. q. aquæ distillantur in Vesica, & postea addito succo limon. ℥. j. rectificentur ad dimidias. Vel Decoctum tale fiat : ℞. *summit. Viticis, fol. lactuc. salicis, fl. viol. nymphææ an. M. j.* Coqu. F. Potio, quæ aromatisetur sem. coriandri, & dulcoretur saccharo, vel cum s. q. sacchari F. Sir. cui sub finem adde Camph. 3. j. Emulsio talis fieri potest : ℞. *sem. lactuc. papau. albi, 4. frig. mai. an. 3. β. aq. lactuc. nymphææ, salicis an. 3. iv. F.* Emulsio. Adde iulebi viol. 3. ij. *magister. corall. 3. j. M.* Electuarium tale paretur : ℞. *Conseruæ fl. nymphææ, viol. summitat. viticis florentis recentis an. 3. j. ros. 3. β. corall. rub. præp. smaragdi præp. an. 3. j. caul. lactuc. Italicæ condit. 3. j.* Cum Sirup. viol. & nymphææ F. Electuar. Externa & Topica quod attinet, ea equidem tantam in foeminis, quantam in viris utilitatem non præstant ; cum Viri testes extrâ pendulos habeant, foeminæ intus latentes ; tamen balnea ex decocto enumeratarum plantarum non sine fructu adhibentur. Vt ℞. *summit. viticis, fol. lactucæ, rutæ nymphææ, summit. anethi, fl. nymph. an. M. iv. vel q. v.* Coq. pro Baln. Post Balneum fiant inunctiones ol. nymphææ , vngu. ros. camphorato, aliisque

*Aqua
castita-
tis.*

aliisque è succo viticis, lactucæ, hyosciami, cicutæ, salicis paratis, addita camphora. Cataplasma quoque ex mercuriali & lenticula palustri paratum, lumbis & pectini impositum vtile est. Vt & lamina plumbi in lumbis gestata. Vtilis est pessus in mulieribus ex succo plantag. portulacæ, & cucurbitæ.

Verùm de hisce medicamentis, præcipuè iis, quæ ocula vi semen & Venerem extinguunt, monendum, cautè ea vsurpanda esse, & non nisi in Monialibus & iis Virginibus, quæ certis de causis coniugium inire non cupiunt. In Virginibus verò, quæ olim matrimonio se viris iungere cupiunt, ab iis abstinendū cū steriles efficiant. Talesque vniuersalibus illis, & medicamentis, quæ saltem qualitatibus manifestis, humorum ac seminis caliditatem & acrimoniam temperant, contentæ esse, & imprimis sanguinem sæpius emittere debent. Quæ si non sufficiunt, nihil tutius est, sese honesto matrimonio virò iungere; cum congressus legitimus coniugum matrimonio coniunctorum certissimum, & à Deo hominibus, qui dono continentia carent, concessum ad libidinem & ardorem venereum domandum remedium sit. Interim verò dicta commoda, quæ non parum quoque ad ardorem libidinis compescendum facit, uti opus est.

Dieta.

Victus autem ratio in hoc affectu tenuis esse debet, *Dieta.* id est, parca & sobria, quæ corpori alendo saltem sufficiat, non verò nimiam sanguinis copiam suppeditet, simulque refrigeret, cum foeminæ, quæ tali affectu laborant, refrigeratione indigeant. Itaque aer sit frigidus, cibi non multi nutrimenti, & proinde abstinendum à multo carniū esu, imprimis gallinarum, perdicum, caponum, & similibus, ut & ouis. Potius conueniunt carnes bubulæ & pisces recentes. Cibi condiantur aceto; Aromatibus verò multis & sale copioso abstinendum; cum salsa venerem irritent, & hinc Venus è spuma maris dicatur orta. In vsu etiam sint lactuca, portulaca, endiuia, cichorium, acetosa; melones, cucurbitæ, cerasa, poma, pruna, mespila. Ab amygdalis verò, pineis, pistaciis, dactylis, ficubus,

ficubus, abstinendum. Vinum non bibendum, nec cereuicia crassior, sed tenuis aliqua, aut aqua cocta semine cōriandri condita. Ista tamen mutatio non subito, sed sensim fieri debet; aliàs inordinata & subita mutatione, & ad cibos non consuetos transitu, ægræ sibi alia & magis graua mala attrahunt. Orium vitent tales fœminæ, & laboribus exerceantur, & iis continuis. Nam

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,

Exstinctæque iacent, & sine luce faces.

Somnus sit moderatus, & parcior potius, quàm nimius, in principio quidem; vbi verò iam delirare incipiunt, somno multo ipsas vti commodius est. Neque dormiant in plumis mollibus, sed in culcitris, aut linteaminibus, quibus folia viticis & salicis substernantur. Cogitationes de rebus venereis, quantum possunt, omnino excutiant, idque facilius præstabunt, si cum masculis non conuersentur; librorum, qui de rebus venereis & amatorijs agunt, lectione abstineant, picturas eiusmodi non inspiciant, sed potius ea videant, audiant, legant, quæ tristitiam in animo excitare valent. Imprimis meditationibus colloquiisque sanctis & sacris precibus cum ieiuniis aduersus libidinem pugnent.

Q V Æ S T I O.

An Camphora sit frigida vel calida, & an Venerem exstinguat.

*Cāphora
an sit
frigida
vel cali-
da?*

DE vtraque qualitate Camphoræ Medici dissentiunt. Plerique Camphoram frigidam esse statuunt, ideo proculdubio, quod & in ardoribus externis à Sole indutis, & capitis doloribus, oculorumque inflammationibus vsurpari soleat, & venerem exstinguat. Alij calidam esse statuunt ideo, quod inflammatur, tenuis & penetrantis est substantiæ, saporemque acrem & amariusculum habet.

Et omnino posterior sententia ob dictas rationes verò magis consentanea est. Quod verò ardores exstinguit, inflammationes sanat, dolores capitis à caussa calida mitigat, id ex accidente euenit, dum nimirum similitudine substantiæ calidos vapores & humores ad se trahit & discutit,

discutit, eo modo, quo oleum lini, vernix, & similia ambusta sanant. Nonnulli quidem istas discrepantes opiniones hoc modo conciliare conantur, dum statuunt, duplicem in Camphora esse substantiam, vt in aceto, rhabarbaro, rosis, aliisque, vnam calidam, quæ Camphoram reddat penetrantem, acrem & inflammabilem, aliam verò frigidam, cuius vi venerem exstinguat, & inflammationibus oculorum prosit. Verùm calidam substantiam omnino in ea agnoscimus, frigidam verò etiam in ea esse affirmatur, sed non probatur. Neque enim in Camphora duplex substantia separari potest, vt in Rhabarbaro & rosis, sed si inflammetur, aut calefiat, tota exhalat, nihilque frigidi in ea monstrari poreit. Quod verò refrigerat, non per se hoc facit, ex frigiditate, sed ex accidenti, vt modò dictum.

Facultatem verò venerem exstinguendi quot attinet, *An venere exstinguat.* negat eam I. C. Scaliger, exerc. 104. sect. 8. dum scribit: *Exstingui venerem ea non esse verum, pro certo habemus. Coiuit enim validissimè iuuenis, qui eam in manu habuit. Cani leporaria, quæ catuliebat, in potu dedi, in ossa dedi, in naves dedi, quo refrigeret, eamque quotidiè collo appendi, in naturam indi iussum est. Frustra omnia. Coiuit, concepit, peperit.* Verùm experientia ista non sufficit. Nam dum dicitur, Camphoram venerem exstinguere, non ita accipiendum est, quod vno actu, & si semel atque iterum saltem vel extra adhibeatur, vel sumatur, id præstet, sed si sæpius id fiat.

C A P V T VI.

De Melancholia Virginum & viduarum.

Melancholia furori vterino malum est melancholia, *Melancholia* quæ Virgines, viduas & steriles foeminas interdum *Virginit* infestare solet, dum citra manifestam causam tristes, timidae, cogitabundæ & anxie sunt. *& viduarum.*

Quæ melancholiæ species à vulgata melancholia, quæ viris & foeminis communis est, eo differt, quod hæc à causa viris & foeminis communis, illa autem à causa foemini solis propria prouenit; præterea, quod hæc nulla *Differentia eius à vulgari melancholia.* alia

alia præter metum & tristitiam, ac de re vna defixam cogitationem, coniuncta habet symptomata: Virginum verò & viduarum melancholia etiam risum & fletum atque anxietatem & desperationem quasi comites habet; ac proinde affectum illum Virginum Milesiarum, quæ se ipsas strangularunt, & mulierum Lugdunensium, quæ in aquas sese præcipitarunt, quarum *capite præcedente* facta est mentio, ad melancholiam hanc, quam vterinum furorum, referre malim. Habet hæc melancholiæ species & hoc præ aliis melancholiæ speciebus peculiare, quod varios dolores coniunctos habet, præsertim dolorem sinistri lateris, è regione cordis, qui interdum integram sinistram mammam occupat. Tandem Melancholia illa vulgaris continuò & sine intermissione affligit, hæc autem per intervalla, occasione aliqua data. Etsi verò de ista Melancholia iam *lib. I. part. 2. cap. 13.* dictum sit: tamen ne aliquis hic sit hiatus, etiam hoc loco de ea aliquid dicemus. Est nimirum melancholia hæc Virginum & viduarum delirium, cum tristitia, anxietate & fletu vel risu, per intervalla sine febre inuadens.

Definitio.

Causæ.

Causæ.

Causa huius melancholiæ est vapor melancholicus, ex sanguine eiusdem generis in vasis circa cor contento, ortus, cor anxium reddens, spiritusque animales obfusans & inquinans, qui phanthasiam lædunt, qua læsa porrò & ratiocinatio afficitur. Cum enim uterus per arterias, quas satis copiosas habet, cum corde consensum habeat: si humor melancholicus in uteri vasis cumuletur, ad magnas in hypochondriis & circa cor arterias regurgitare solet, qui & spiritus vitales & animales inficit & inquinat, atque ita anxietatis cordis, tristitiæ & delirii causa est. Fit autem hoc facilius, cum aliàs, ut supra, *alleg. loco*, ex Hippocrate patet, foeminæ sint deiectioni animi, & imprimis si menses retineantur aut curæ amatoriæ, quod fit interdum in Virginitibus, vel mœror, quod fit in viduis, accedant, aut semen euacuari solitum in iisdem retineatur. Anxietas autem ista, ut & melancholia, non continua est, sed dum sanguis in arteriis quietus est, nullus inde

inde vapor eleuatur: dum verò motu corporis vel animi aut quacunque alia de causa sanguis efferuescit, vel agitur, vapores attolluntur, & foemina moerore & anxietate cordis corripitur, & tum arteriæ prope dorsum, vt & circa lienem, præter solitum pulsare incipiunt. Vapore illo dissipato, & agitatione sanguinis in arteriis quiescente, læta iterum foemina, quod mirum, euadit, & pulsus ille arteriarum vehementior quiescit, ac symptomata omnia cessant.

Mercatus equidem potissimam huius mali causam esse statuit, inflammationem arteriæ, quæ iuxta dorsum sita est, cui consentiant cerebrum & cor, quæ adustis & tetris fuliginibus obscurentur. Verùm etsi interdum & calidi quidam humores admisceantur: tamen nec propriè dicta inflammatio arteriæ in dorso est, neque etiam *Φλέγμων*, sed melancholici potius humoris abundantia adest, & quidem non præcipuè in arteria iuxta dorsum, sed potius in arteriis vtero vicinis, & iis, quæ in mesenterio, omento & locis cordi vicinis, & omnino in hypochondriis continentur, in quibus vbi humor Melancholicus agitur, vel etiam humorum calidorum admixtione efferuescit, quæ eius natura est, multum flatuum emittit, qui cum in arterias maiores distribuuntur, etiam quæ iuxta dorsum est arteria, vehementius pulsare incipit.

Signa Diagnostica.

Foemina hoc malo laborantes per interualla sine *Signa* causa moesta, cogitabunda & tristes euadunt, & de *diagno-* anxietate cordis conqueruntur, nec tamen quid mali *stica,* patiuntur, satis exprimere possunt, sed tædio habent omnia, nullaque re delectantur; interdum rident, interdum flent, sine causa, pleræque sunt vigilæ, somnia habent turbulenta, & insomniæ terribilia. Arteriæ circa lienem & dorsum pulsant solito vehementius, de dolore sinistri lateris è regione cordis, qui sinistram etiam mammam aliquando occupat, foemina conqueruntur, vaporibus & flatibus proculdubio ex arteriis intercostalibus in ea loca effusis, & membranas thoracis vellicantibus & disten-

dentibus; fauces plerumque sunt sicca, imò strangulatio quædam interdum, vt in suffocatione vterina, imminet. Vbi verò ille vapor melancholicus, discussus est, subito, quod mireris, omnia symptomata euanescent, nisi malum iam sit inueteratum, & cor ac cerebrum per essentiam affectum. Vbi in Maniam degenerare malum incipit, quæ antea erant tristes, cogitabundæ, & taciturnæ, loquaces & garrulæ fieri incipiunt, ac varia spectra & dæmones se videre putant.

Prognostica.

Prognostica.

1. Quò recentius malum est, eò faciliorem curationem suscipit.

2. Si verò diutius malum protrahatur, vt affectus iste ferè in mores abeat, vt foemina amplius imaginationibus istis resistere non possit, nec lætur amplius cum amicis & familiaribus, non solum curatu difficile malum est, sed & periculosum. Sæpe enim eiusmodi affectu laborantes desperare incipiunt, vt mortem vita pretiosiores habeant, & se vel strangulando, vel in aquas præcipitando, malorum finem quærunt.

3. Si foemina hac melancholia laborans planè mores mutauerit, & iam nec loquatur, nec respondeat, metus est, ne melancholia in maniam degeneret.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Vapor ille, qui cordi molestus est, & spiritus animales obfuscant, tollendus. Humor verò, è quo eleuatur, euacuandus. Et cum plerumque è sanguine suppresso humor melancholicus oriatur, etiam tum sanguis euacuandus, quod tamen aliàs quoque, si is calidior; huic malo occasionem dedit, faciendum. Sæpe enim sanguis calidior & adustus, vt melancholiæ aliàs generandæ aptus est, ita & huic affectui causam præbet.

Vena sectionis.

Vt ramen Curatio rectè instituitur, videndum, quousque malum progressum sit. Etenim si sit in principio, & sanguis sit calidior, vena aperienda; & quidem sæpius. At si menses suppressi non sint, in cubito vena aperiatur. Si verò menses suppressi, diebus aliquot antequam fluere solent, vena in talo aperiatur.

simul

De Melancholia Virginum & viduarum. 331

Simul detur opera, vt animus quibus potest modis à
mœstitia ad lætitiã auocetur, victûsque tenuis & hu-
meſcans instituatur. Si verò (vt plerumque non prius Me-
dici vocantur) malum iam aliquo vsque progressum sit,
& præcipuè humor melancholicus peccet, is præparan-
dus & euacuandus est. Si tamen sanguis adhuc peccet,
ne is malum augeat, euacuandus est; parcius tamen, quàm
si malum sit in primo initio.

Vt ergo humor melancholicus præparetur, talis potio *Præpa-*
exhiberi potest. ℞. *ſir. borrag. bugloss.* an. ʒ. j. ℞. *Aq. borrag. rantia.*
melissæ an. ʒ. iij. Misc. pro duabus dosibus, ac aliquoties
repetatur.

Postea purgetur conuenientibus medicamentis. Vt *Purgan-*
℞. *ſol. senæ* ʒ. vj. *agari. trochisc.* ʒ. j. ℞. *ſl. borrag. violar.* an. *ria.*
p. j. *cortic. citri* ʒ. ij. Infundantur in *ſ. q. Vini Rhenani* loco
calido horis vj. postea per chartam bibulam colentur.
Adde *Iulebi viol.* ʒ. j. F. Claretum pro haustu. Vel ℞. *radic.*
ſcorzon. ʒ. ij. *borragin.* ʒ. j. *melissæ* M. j. *ſol. senæ el.* ʒ. iv.
agari. trochisc. ʒ. ℞. *cortic. citri* ʒ. vj. *zedoar.* ʒ. ij. *ſl. cordial.*
M. j. Affunde *succi pomorum suaueolentium* ℞. ℞. *borrag.*
bugloss. an. q. l. Macerentur vase clauso bidui spatio. Postea
colentur. Col. adde *sacchari ad iustam spissitudinem cocti*
q. ſ. Aq. cinamon. ʒ. ℞. F. Sirupus, Cuius ʒ. ij. vel ʒ. iij. sæ-
pius exhibeantur. Exhibeantur etiam ea, quæ cor & spi-
ritus exhilarant. Vtilis est confectio de hyacintho, species
lætificantes, & imprimis Confectio alchermes, in iis, quæ
eam ferre possunt.

Verùm cum de cura supra, *lib. i. alleg. loco*, satis dictum
sit, plura hac de re hic addendum non censeo. Et est ferè
huius melancholiæ eadem, quæ melancholiæ hypochon-
driacæ, curandi ratio, cum iisdem vasis ferè causa harum
Melancholiæ specierum hæreat, nisi quod in hac melan-
choliæ specie humor vitiosus ab vtero communicatur,
& propterea etiam in vasis vtero proximis, magna eius
portio continetur, ac præterea in curatione semper si-
mul ad vtrum respectus habendus, & in quod in eo sit
vitium, eo, quo hætenus dictum, modo id curandum. Et
quod in omni Melancholiæ curatione obseruandum, nec
hic

oculi, aliis lingua, caput, manus, vel alterutrum crus, ali-
 quibus respirationis instrumenta, aut etiam diaphrag-
 ma, & quidem id non continuo, sed per intervalla, nullo
 tamen certo ordine, accidit. Sensus quoque tum exter-
 ni, tum interni variè afficiuntur. Quædam enim apertis
 oculis non vident, quædam non audiunt, quædam etsi
 audiant, loqui tamen non valent, quædam etiam delirant,
 & multa falsa & absurda se videre & audire existimant,
 quædam vociferantur, quid tamen mali patiantur, ex-
 primere non possunt; quædam rident, quædam fient. Et
 quidem aliæ plura, aliæ pauciora patiuntur, omnes ta-
 men sensum tactus amittunt.

Quæ symptomatum multitudo & diuersitas, vt di- *Sympto-*
 ctum, accidit ideo, primò & præcipuè, quod aura illa *matum*
 & vapor malignus ac venenatus non solum ex utero per *variorum*
 nervos, sed & per arterias & venas adscendit, ac pro- *in affe-*
 inde omnes partes lædit. Deinde, quod vapor iste & spi- *ctione ky-*
 ritus in cerebrum transmissus, in varias partes è cere- *berica*
 bro transmittitur & detruditur. Potest tamen tertio & *caussa.*
 hoc accedere, quod humor corruptus, è quo vapor ille
 malignus eleuatur, non semper est eiusdem generis, sed
 nunc semen, nunc sanguis, nunc alius humor vitiosus,
 qui propterea etiam nunc huic, nunc illi parti magis in-
 festus est, nunc cordi, nunc cerebro, & proinde nunc
 hæc, nunc illa Symptomata excitat. Quæ etiam ea ipsa
 de causa nunc diutius durant, nunc citius cessant. Si
 enim vapor ille copiosus sit, affectus diu durat: si pau-
 cus, citius discutitur. Si vapor non admodum malignus
 sit, foeminæ post paroxysmum surgunt, quasi nihil mali
 passæ essent: Si verò peior sit, etiam post paroxysmum
 malè habent, & vel circa cor vel in capite de variis ad-
 huc symptomatibus & molestiis conqueruntur.

Signa Diagnostica.

Ex quibus omnibus, quæ hætenus dicta sunt, facile *Signa*
 hæc Epilepsiæ species cognoscitur. Conuellitur enim *diagno-*
 quidem vel totum corpus, vel aliquæ in eo partes, sed *stica.*
 non sola conuulsio adest, vt in simplici Epilepsia, sed si-
 mul alia symptomata adsunt, & ea quidem pleraque, quæ
 in

in suffocatione vterina apparere solent, quæ antea sunt
proposita, & hic repetere opus non est. Spuma etiam
ante os rarò apparet. Non enim cāssa ista ita firmiter
circa initium neruorum hæret, neque cerebrum ita con-
cutitur, vt spuma inde generetur, sed aura illa vaga est, &
in particulares neruos detruditur. Vnde quandoque ac-
cidit, vt omnibus sensibus foeminæ hoc malo laborantes
non priuentur, sed plerumque audiant.

Epilepsia Hoc tamen notandum interdum accidere, vt cū in-
ab utero gruente paroxysmo natura cāssa morbifica stimulatā
quemodo per venas & arterias malignam materiam expellere co-
ab epile- natur, vis partium principalium adhuc fortior ei occur-
*psia per*rens, eam in loca ignobiliora & remotiora, in crura &
aliarum pedes, detrudat, vbi dolor & tensio percipitur, donec
partium tandem cumulata, vires acquirit, & vel per easdem vias,
consensu vel per venas & alias vias ad cerebrum fertur, epilep-
discernē- siamque excitat. Vnde sæpe dubij Medici redduntur, an
da sit. illa Epilepsia sit per consensum vteri, an verò crurum &
pedum. Talis casus habetur in Consiliis Brunneri, *consil.*
14. & 15. Illustrissima quædam domina (vt historiam
morbi Medicus eius domesticus descripsit) sub finem
vtriusque suræ, imprimis verò sinistri cruris, in parte do-
mestica, & quidem in profundo sub musculis, vbi nimi-
rum fines eorum capitibus aliorum inseruntur, dolorem
patitur ad tactum subacutum, sed ita, vt in superficie
cutis & carnes subiectæ sint molles, & naturaliter vndi-
quaque constitutæ appareant, in profundo verò nervosæ
musculorum partes ad contrectationem paulò fortio-
rem duritiem cum dolore, quasi conuulsæ & rigentes, præ se
ferant, talis autem dolor matutinis ferè horis, circa ter-
tiam coctionem, hora quarta vel quinta per intervalla
(primū mensium, nunc dierum) intenditur: atque tum
subitò aliquid ab isto loco adscendere percipitur. Quo
(statim atque ad cerebrum defertur) oculi distorquen-
tur, conuulsorij motus artuum oboriuntur, dentes ar-
ctissimè committuntur, cumque ob dolorem clamare af-
fectet, lingua intercipitur & mordetur, vrina quando-
que inuoluntariè excernitur, neque eorum, quæ in pa-
roxysmo

roxyfmo ab adstantibus aguntur, recordatur. Perdurant hæc quandoque dimidiæ, nonnunquam integræ (sæpe etiam paulò vterius) quadrantis horæ spatio, finiuntur verò quandoque cum sternutatione : nunquam autem cum humoris alicuius excretionē, quandoque etiam nulla spuma circa os apparet. Quod si sub doloris perceptionem vincula cruribus secundum locum affectum versus genua iniiciantur, & ligaturæ fiant fortes, frictiones quoque instituuntur partium inferiorum, sub eodem loco affecto, insultus paroxyfmi intercipitur, vel certè vis illius paululum imminuitur. Iunguntur quoque hisce Symptomatis, vel excitantur potius ab illis, quandoque etiam peculiariter innadunt (exactè enim ex Symptomatis discerni possunt) præfocationes vteri; quantum ex vteri versus vtrumque inguē per intervalla motu, vterinis quoque deliquiis, actorum reminiscētia, nec non curatione, (dum ea, quæ strangulatis ab utero aliàs profunt, hoc quoque loco conferant) constat, paroxyfmo ita modò diutius, modò brevius perdurante.

Ex qua relatione, Medici quidam in consilium adhibiti, concluderunt, fomitam mali in sinistro crure delitescere, & hinc ad caput eleuari, sicut puero illi apud Galenum; cui aura frigida à pede adscendens epilepsiam excitabat, & propterea frictionibus, scarificationibus, emplastris materiam illam discutere & euacuare conati sunt, ut allegato consilio 14. patet.

Verùm CL. Brunnerus, *Consit. seq.* potius, & ut mihi quidem videtur, rectius ab utero Epilepsiam illam ortum habuisse statuit, hæc ob rationes; quod Illustrissima domina; cum vterum gestaret talia Symptomata passa est, quæ non potuerint sine maligni & pravi alicuius vel humoris vel vaporis, aut spirituosæ & quasi venenatæ substantiæ in utero latentis suspicione accidere, & verisimile fuerit, illo toto tempore gestationis vteri sanguinem menstruum retentum in corruptionem transiisse, pravis aliis humoribus simul retentis, qui aliàs cum fluxu menstruo exclusi fuissent, ex quo concursu prauitas & malignitas quædam post generari potuerit. Confirmat deinde

de id primus huius mali insultus, qui accidit in primis annis, quibus menstrua primò fluere inceperint. Tum enim, & antea nunquam, huiusmodi paroxysmos perpessa est, etsi tum neque in sura aut pollice pedis sinistri, neque etiam toto utroque pede aliquid doloris tum temporis perentisceret. Qua de causa verò postea in cruribus dolor excitatus sit, modò expositum est. Quibus tertio accedit hoc, quod locus ille in crure ad talem materiam generandam ineptus est, neque tumor aliquis, aut cicatrix aliqua, vel quodcunque læsionis, vulneris, punctiōis vestigium in crure apparuit. Quarto idem & hoc persuadere videtur, quod Epilepticis Symptomatibus iuncta fuerint vterina symptomata, & vteri suffocatio.

Prognostica.

1. Quod de Suffocatione hysterica prælagiri solet, id etiam de hac Epilepsia specie dici potest.

2. Non tamen tam pertinax malum est, ut vera Epilepsia, sed etsi grauissima habeat accidentia: tamen si idonea adhibeantur medicamenta, sæpe ita euanescent, ut nunquam redeat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Et in reliqua Epilepsia, ita & in hac specie duplex est Curatio, una in paroxysmo, altera extra paroxysmum. Quæ in paroxysmo instituitur, eò dirigatur, ut vapor ille malignus conuulsionum initia excitans discutiatur: extra paroxysmum id agendum, ut minera & humor, è quo vapor eleuatur, tollatur, prauaque vteri dispositio ex humore corrupto nata corrigatur.

In paroxysmo. Quid in paroxysmo Epileptico Medico agendum sit, *lib. I. loco alleg.* dictum. In hac tamen Epilepsia specie ea simul adhibenda, quæ in suffocatione vterina antea sunt proposita, & proinde utilissima hic sunt ruta & castoreum, quæ utrique affectioni medentur.

Extra paroxysmum. Extra paroxysmum verò Cura instituenda eodem planè modo, ut in suffocatione vterina extra paroxysmum, de qua cum antea, *cap. 4. ut & lib. I. loco alleg.* dictum sit, ea hic repetere opus non est.

Hoc saltem præterea attendendum, ut quia hic caput imprimis afficitur, illius simul in curatione habeatur ratio, idque simul roboretur, & ea quoque medicamenta exhibeantur, quæ Epilepsia propriè conueniunt, qua de re de Epilepsia dictum. Vnum atque alterum tamen medicamentum, quod vterum & caput simul respicit, proponemus. ℞. rad. pæonia, scorzonera, bryonia, visciq. an. ʒ. ʒ. polypod. q. ʒ. j. ruta, pulegi, calamintha an. M. j. sem. pæonia, seselcos, agni casti an. ʒ. iij. carthami contusi ʒ. ʒ. fl. anthos, salvia, stachad. borrag. an. p. ij. Coq. in Aq. f. pro th. j. ʒ. In Colaturæ & succi betonic. millefol. mercurial. artemis. f. q. Infunde fol. senæ el. ʒ. v. agaric. trochisc. epithymi an. ʒ. ʒ. Rhab. el. caryophyll. an. ʒ. ij. sem. anisi, sænic. an. ʒ. iij. Mane ebulliant & colentur. Col. adde sacch. q. s. F. l. a. Sirupus, qui aromatisetur aq. cinam ʒ. ʒ. Dosis ʒ. ij. singulis mensibus bis. De Pilulis verò sequentibus singulis septimanis sumat bis ʒ. j. vel ʒ. j. hora vna ante cœnam. ℞. radic. pæonia, spl. senæ el. an. ʒ. ʒ. artemisia, betonic. ruta, millefol. an. M. ʒ. Coq. In decocto clarificato & succi mercurial. purificati ʒ. j. dissolue aloes ʒ. j. ʒ. Vbi feces subsederint clarum effundatur, & ad Solem vel ad furnum exiccetur, idque ter repetatur. Postea adde rhabarb. aq. cinam omni aspersi, ʒ. ij. agaric. troch. ʒ. ʒ. mastich. pulu. epileptici an. ʒ. ʒ. Cum Sir. de artemis. F. Pilulæ. Ad caput verò & vterum roborandum, & vitiosam vteri dispositionem emendandam sequentia exhibeantur. ℞. seculæ pæonia ʒ. j. bryonia, succini præp. Visci q. an. ʒ. j. ʒ. lapid. bezoar. cranij hum. præp. an. ʒ. j. F. puluis. Dosis ʒ. j. vel ʒ. ʒ. cum aq. tilia & scorzon. vel cum sacch. F. Rotulæ. Vel ℞. sem. agni casti ʒ. j. ligni aloes ʒ. ʒ. radic. pæonia, Visci q. an. ʒ. j. F. puluis. ℞. Rad. scorzon. garyophyll. pæonia, visci q. sem. pæonia, rosar. ungula alcis, dictamn. Cretici an. ʒ. j. off. de C. C. cranij hum. præp. an. ʒ. ʒ. succini præp. stercoris pavonis an. ʒ. j. pulu. el. de gemm. diamosch. d. an. ʒ. j. ʒ. cinam. ʒ. ij. betonic. maioran. melissæ an. ʒ. j. ʒ. sem. agni casti, ruta an. ʒ. j. sacch. candi. ad pondus omnium. F. Puluis. ℞. Conseru. melissæ, tilia, anthos, lil. conuall. radic. condit, scorzon. an. ʒ. j. spec. diamosch. d. ʒ. j. pulu. sem. agni casti,

dolor præcipuè infestat, aut augetur, dum mensium fluxus instat, vel alio modo vterus non rectè se habet, de cuius rei signis sæpius hætenus dictum. Et si in postica capitis parte dolor præcipuè percipiatur, id doloris capitis ex vtero proprium est, vt infra, in quaestione, dicetur.

An verò vapor vel humor simul doloris causa sit, patet ex eo, quod vbi vapor adscendit, dolor est citra grauitatem & interdum euanescit, ac mox recurrit: Si verò humor dolorem excitet, grauitas capitis adest, quæ si simplex, sanguis peccat; si cum mordacitate & punctiõne coniuncta sit, bilis; si cum torpore, pituita; si cum tristitia, melancholia.

Prognosticum.

Dolores hi molestissimi sunt, & vigilias inducunt, viresque in foeminis deliciunt, & quid in genere capitis dolores portendant, lib. 1. part. 3. cap. 3. de dolore Capitis, dictum.

Prognosticum.

Curatio.

Curatio, vt in aliis doloribus, dirigitur vel ad dolorem ipsum, vel ad causam doloris. Dolor capitis quomodo mitigandus sit, loco allegato dictum. Causam quod attinet, equidem vapor & humor, qui ad caput ascendit, reuellendus, repellendus, vt lib. 1. part. 1. cap. 5. 6. 7. de intemperie cap. cum materia, dictum; quia verò ab vtero communicatur, præcipuè ad vterum respiciendum. Quæ ratione autem id fieri debeat, ex iis, quæ hætenus de intemperie vteri cum materia, de mensibus suppressis & suffocatione vteri dicta sunt, satis patet. Videndum nimirum qui humores in vtero peccent, & quam ob causam colligantur, iique euacuandi, & dispositio vteri vitiosa corrigenda. Ita enim faciliè vaporum & humorum, qui dolorem pariunt, adscensus prohibetur. Et si quæ postea reliquæ sunt, eas faciliè discutiuntur, vt de dolore capitis in genere dictum.

Curatio.

Accidunt & in aliis partibus ex vtero dolores, præcipuè in lumbis. Verum cum ij inde oriantur, quod humores vitiosi ex vteri venis & arteriis in maiores venas & arterias transponuntur, atque hinc rursus per capillares

Dolores in variis partibus ex vtero.

venas in spatia partium & membranas effunduntur, vel dum ad caput delati, & tum extra tum intra cranium cummulati, in partes inferiores delabuntur: facile hinc apparet, eam etiam primam curam esse debere, ne vterus vitiosos humores amplius suppeditet, & si qui in corpore vel aliis partibus collecti sint, tollantur; quod qua ratione expediendum sit, ex iis, quæ hæcenus dicta sunt, facile patet.

Q V Æ S T I O.

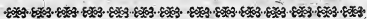
Qua in parte capitis dolores ex consensu Vteri in feminis excitentur.

*Dolores
capitis ex
vtero,
qua in
parte ca-
pitis fiât.*

Qua in parte dolores hi maximè excitentur, autores non idem sentiunt. Galenus, 6. *epid. comm. 1. text. 2.* ubi prolixè de capitis cum vtero consensu disputat, dolores capitis ex vtero maximè in syncipite excitari statuit; atque antiqua est opinio, ut ex Galeni loco allegato videre est, Galenusque huius rei has causas affert, dum scribit: *Primum, inquit, vapores illos calidos proxime dictos, (de febribus ex vtero ortis loquitur) per arterias in caput subuolare, ratio ostendit: ipsas quoque arterias per colli ab utraque vocati infundibili parte recta in Synciput discurrentes videre licet. Præterea & omni sanitatis tempore tenuia & halitiosa cerebri excrementa maximè per synciput diffusi solere affirmamus, siquidem in ipso sutura laxissimæ sunt, & ipsa calvaria subtilissima pluribusque meatibus peruiæ; ad hæc multa sensibilia corpora per suturas euadunt. Membrana enim quædam crassum cerebri inuolucrum pericranio vocata tunica connectunt, & multitudo tenuium conceptaculorum per suturas exsiliunt: æquos autem magnitudine affectus sensibilibiora naturaliter corpora magis percipiunt, magis verò sentientia ab inferentibus dolorem causis magis cruciantur. Hæc Galenus.*

Ludou. Mercatus verò docet, hos dolores magis contingere in postica capitis parte, ob venas & artetias, quæ iuxta dorsum eam partem adeunt. Verùm enim verò neutrum simpliciter verum est, sed utrumque verum est. Etenim & in vertice ac syncipite, & in occipite dolores capitis ex consensu vteri fiunt; Illi quidem cum vapores

& humores per arterias & venas in caput adscendunt, eò quod arteriæ & venæ copiosæ eo loco concurrunt; quæ tamen causa viris æquè ac mulieribus communis est: hi verò & qui foeminis proprij sunt, non, vt vult Mercatus, ob venas & arterias iuxta dorsum eam partem adeuntes, sed ob connexionem spinæ cum vtero. Cum enim vterus membranosa constet substantia, & neruea natura intexta, per spinalis medullæ membranas ac nervos cum cerebri membranis consentit, & ita seu per condolentiam, seu per materiæ alicuius communicationem, eas in consensum trahere potest, cum nervosa nervosis consentiant, vt in epilepsia & motibus convulsivis fieri videmus. Quia verò spinalis medullæ & nervorum origo in postica parte capitis est, eo loci dolores hi magis percipiuntur in foeminis ob vterum, quod non accidit in viris.

CAP V T IX.

De Cordis affectibus & artierarum in dorso & hypochondriis pulsatione ex Vtero.

COr etiam interdum palpitare miris modis, & anxietatem circa id percipi à foeminis, supra de mensum suppressione, Febre alba, & vteri suffocatione dictum. *Cordis affectus ex vtero.* Adhuc tamen de eo aliquid addere libet. Ortum autem habent hic affectus à pravis vaporibus ad Cor ab vtero per arterias eleuatis, ex sanguine menstruo retento, pravisque humoribus in vtero cumulatis, & facultatem cordis expultricem stimulantibus.

Ab vtero autem hanc palpitationem proficisci, ex eo signa, patet, quod alia vteri affecti signa & symptomata ex vtero oriunda simul adsunt.

Qua ratione autem huic symptomati succurrendum sit, ex iis, quæ de mensum suppressione, febre alba, & suffocatione Vterina dicta sunt, facile patet. Vt pauca saltem, quæ in paroxysmo agenda sunt, addamus, imprimis opera danda, vt vapores & flatus illi maligni cor vellicantes & molestantes dissoluantur, & cor contra eorum iniuriam roboretur; quod fit medicamentis cordialibus. *Curatio.*

Exhibenda nimirum aq. vitæ alba, cordialis, cinamomi, virtutum, melissæ; pulueres item cordiales. Extra verò cordi applicanda, sacculi, epithemata, linimenta cordialia, imprimis melissa, de quibus, *lib. 3. de palpitatione Cordis*, dictum.

*Pulsatio
arteria-
rum in
hypochō-
driis &
dorso.*

Cognatum palpitationi cordis malum est Pulsatio arteriarum, quam foeminae, Virgines præcipuè & Viduæ, in hypochondriis, sinistro imprimis, & dorso, eo loco, ubi arteria magna sita est, percipiunt. Apud antiquos equidem de hac affectione vix vlla sit mentio, nisi quod Hippocrates, 1. *Prognost.* scribit: *Præcordiorum venæ si pulsant, aut perturbationem aut delirium portendunt.* Aretæus quidem, *lib. 2. de causis & signis acut. cap. 8.* quibusdam arteriam secundum dorsum inflammari scribit, idque pulsationem in alteris præcordiis manifestare. Sed non est illa affectio, quæ ab vtero provenit. Fernelius, *de part. morb. & sympt. lib. 5, cap. 2.* ubi de melancholia hypochondriaca agit, scribit, in hypochondriis arterias & venas vehementer pulsare. Lud. Mercatus equidem assentitur Fernelio, in Melancholia hypochondriaca id fieri, imò statuit, subsultum illum in toto ventre, & potissimum iuxta ipsius fundum vsque ad umbilicum fieri; verum pulsationem hanc longè diuersam esse statuit ab arteriæ, quæ recta per dorsum tendit, pulsatione, & longè etiam minorem esse. Et verum quidem est, diuersas esse arterias: quæ in dorso & hypochondriis pulsant; quæ in dorso pulsat arteria, est caudex ille arteriæ magnæ; quæ in hypochondriis pulsant, sunt rami minores splenici & mesenterici; & propterea etiam pulsatio maior est in dorso, quàm in hypochondriis: veruntamen ab vna causa proficiscitur vtraque pulsatio, nisi quod pulsatio arteriæ in dorso à cordis affectu provenit.

Causæ.

Causæ.

Causa verò huius pulsationis est inflammatio arteriarum, verum ea non propriè dicta, sed φλόγῃς, ubi nimirum vitiosi humores ex vtero in ramos arteriæ maiores effunduntur, atque ibi visu aucto, præcipuè si cor simul incalescit, vehementius pulsant. Imò arteriæ iste motus

sæpe

sæpe per totum corpus diffunditur, & ex humore effervescente vapores in totum corpus effunduntur, vnde febris quasi excitatur, qui calor tamen, cum nulla adsit putredo, postea faciliè discutitur & evanescit. Atque hæc humorum effervescentia si per arterias ipsi cerebro communicatur, ex sententia Hippocratis, mania excitatur, quæ delirium est sine febre. An verò ipsa arteria magna inflammari possit, sicut tale quid venæ causæ accidere scribit Aretæus, ut subito mortem inferre queat, de hoc hic non disputo. Hoc certum est, in foeminis, quæ tale quid patiuntur, id non fieri; cum affectus iste sæpè diuturnus sit, & sine periculo, sed à corde, ab utero in consensum tracto, quod arteriarum origo est, provenire. Nonnulli quidem in venis saltem causam quærunt, & sanguine feculento ibi incalescente arterias compati statuunt: Verùm iidem humores in arteriis æquè consistunt, ibique incalescentes symptoma hoc excitare possunt.

Signa Diagnostica.

Pulsus ipse manifestus est, & ab ægris, imò si manus ab adstantibus hypochondriis admouetur, ab iis etiam percipitur. Præterea adsunt alia affectionum vterinarum & hypochondriaca signa, ut & melancholiæ ex utero. Et cum calor ille præternaturalis ex arteriis in totum corpus diffundatur, nutritio læditur, & corpus contabescit.

Prognostica.

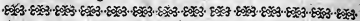
1. Affectus hic equidem grauis non videtur; cum ægri suo modo sic satis sani esse, & sine insigni actionum sione vivere videantur.
2. Periculo tamen non caret; cum à causâ pertinaci foueatur, quæ viscera sensim debilitat, iisque habitualementem causam insigniter mutantur.

Curatio.

Curationem quod attinet, ea omnino talis est, quæ melancholiæ ex utero & mensium suppressioni, ut & affectioni hypochondriacæ ex utero, de qua cap. seq. agitur, conuenit. Ideoque de ea hic nihil amplius addemus.

Nonnulli de Curatione huius affectus prolixè agunt:

longè tamen aliam,quàm quæ huius loci est, affectionem curant, nimirum febrem ardentem. Verùm cum ea huius loci non sit,& æquè foeminis & viris ea competat, de ea hoc loco non agimus.

C A P V T X.

De Lienis præter naturam affectionibus, & hypochondriaca ex Vtero.

Lienis & hypochondriorum ex vtero affectiones.

Efficitur & lien ac hypochondria ex vtero, & quidem frequentissimè, vt supra, cap.4. de affectione hysterica in genere dictum, vt sæpe dubitetur à Medicis, an foeminæ vterina vel hypochondriaca affectione laborent; cum tamen vtrique pleræque sint obnoxia. Oritur autem ista lienis & hypochondriaca affectio ex vtero per arterias. Cum enim vterus arterias duas habeat, vnam à præparantibus, alteram ab hypogastricis derivatam, hypogastrica verò non procul à coeliaca, quæ ventriculo, pancreati, omento, tenui intestino duodeno, ieiuno, coli intestini parti, & lieni ramos plurimos largitur, facile hinc patet, si vitiosus sanguis in vtero colligatur, & ex vteri arteriis regurgitet ad hypogastricæ arteriæ exortum, ex ea facile ad coeliacam, & hinc ad partes modò dictas diffundi posse, imprimis ad lienem, qui arteriis multis prædictus est; & sit hoc facilius, cum natura aliàs humores vitiosos ad partes in hypochondriis ignobiliores, & corporis quasi sentinam detrudere soleat. Et quamvis non omnes humores vitiosi in arteriis cumulentur: tamen quia non solum venarum inter se, & arteriarum inter se, sed & venarum cum arteriis mutua anastomoses in partibus & internis & externis dantur, atque in vtero ea etiam animaduertitur, ita vt si spermatica aliqua vena insuffletur, altera cum arteriis etiam insuffletur: hinc manifestum euadit, vitiosos humores, in quibuscunque etiam vasis colligantur, facile ad lienem & hypochondria per arterias peruenire posse. Qua de causa autem vitiosi humores in corpore colligantur, hæc temus sæpius dictum. Præcipuè tamen hoc hic accidit ob mensium suppressionem. Ac proinde lienosa & hypochondriaca

chondriacæ ex utero ex foeminæ imprimis euadunt in ætate iam matura, quibus iuuenibus menses non satis copiosè fluxerunt, quæque sanguinem calidiorè habent.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur autem hoc malum è sinistri lateris dolore, qui sæpe & thoracis latus sinistrum mammamque sinistram occupat, & ad iugulum vsque extenditur; adest respirandi difficultas, ructus crebri; alius est ficcior & tardior. Foeminæ tales sunt cogitabundæ, tristes, solitudinis amâtes. Vbi sanguinis istius pars tenuior incalescit, totum corpus & imprimis faciem φλόγῳσι, quædam subito occupat, quæ subito iterum euanescit; & alia affectionis hypochondriacæ signa adsunt. Quæ tamen hoc peculiare habet, quod foeminæ suaueolentia non ferunt, & si grauiâ ingruant symptomata, foetidis naribus admotis, melius habent.

Neque materia istius affectionis caussa, vt in viris, ita & in foeminis semper in hypochondriis concluditur & coercetur, sed sæpe pars eius tenuior, & vapores ex ea in totum corpus per arterias diffunduntur, & varia symptomata excitant. Obseruaui tale quid in foemina nobili in Lusatia, quæ primò dolorem grauium ingruente paroxysmo in ventre & circa vmbilicum percipiebat. Deinde sonum quemdam quasi & stridorem in capite, & auræ seu vaporis calidi motum se sentire dicebat, qui fumi instar faciem peruadebat, & calorem ac ruborem in ea excitabat, atque oculos obfuscabat, & dormituræ, etiam clausis palpebris, varia phantasmata obiciebat, quæ somnum turbabant. Deinde in thorace dolorem quendam & quasi compressionem, cum periculo suffocationis & lipothymia, se percipere dicebat; imò in thorace pustulas exiguas cum maximo ardoris sensu erumpere aiebat, quæ postea rumperentur, & ichorem effunderent. Et cum ista symptomata ingruerèt, etiam in extremitatibus & pulpis digitorum motum arteriarum & formicationem quasi se sentire affirmabat. Symptomata autem omnia ista non diu durabât, sed vapore illo dissipato remittebât. Alias se prædicabat sanâ, & domestica negotia satis bene perficiebat.

Prognostica.

Prognostica.

I. Cum hypochondriaca affectio lienisque morbi aliàs curatu difficiles sint, adhuc grauiore euadunt, cum vteri affectus coniunguntur.

2. Degenerat autem, nisi maturè curetur, in melan-
choliā, lienis scirrhum, & alios graues ac periculosos
morbos.

Curatio.

Curtatio.

Cum menstruorum suppressio huic malo ferè ansam præbeat, ac sanguis plerumque sit calidior, venæ sectione opus est: quæ qua ratione instituenda sit, supra, *sect. 2. cap. 1. de mensum suppressione*, dictum. Imprimis verò hic utilis est hæmorrhoidum apertio. Quia etiam hic vitiosi humores, imprimis melancholia abundant, per interval- la ij, lenibus medicamentis, sed sæpius, euacuandi. Vtiles hic sunt *Pilula Tartarea Quercetani*, de ammoniaco, de aristolochia Fernelij, & aliæ. Imprimis verò plurimum prodest chalybis usus. Et omninò purgatio hic instituenda eo modo, qui de affectione hypochondr. *lib. 3. part. 5. sect. 1.* & supra, *part. 2. sect. 2. cap. 3. de mens. suppressione*, ac hac *sect. cap. 6. de melanchol. ex utero* est propositus; nec medica- menta hîc repetere opus est.

C A P V T XI.

*De Epatis præter naturam affectione, & Barbæ
prouentu ex consensu Vteri.*

*Epatis
affectus
ex utero*

Um vterus venas, quàm vlla alia pars corporis, copiosiores, easque satis grandes habeat, si sanguis vel copia, vel qualitate peccans aliisque vitiosis humoribus inquinatus, in vtero colligatur, & ex eo in venæ caux ramos maiores regurgitet, per eos facile vsque ad Epar, quod principium venarum est, ascendere potest. Atque hunc Epar variè pro peccantis humoris natura afficitur. Interdum enim à copia sanguinis suppressi calor nativus epatis suffocatur, vt iam non bonum sanguinem, sed crudum & pituitosum generet, qui postea in totum corpus diffusus, morbum Virgineum appellatum, & cachexiam in vniuerso corpore parit; varia etiam tumorum genera hinc

hinc inde in toto corpore excitantur: & ubi humores postea ex epate in reliquas venas diffunduntur, in iis tandem putrescunt, unde febres excitantur. Et omnino nihil morborum est in vniuerso corpore, quod ex Epate excitari solet, quod non ex vteri consensu etiam oriri posset. Cum enim vitiosi humores, ut dictum, ex vtero facillimè per venas Epati communicentur, illi epar lædunt, eparque læsum sua vitia rursum per venas in totum corpus diffundit. Qua ratione autem huic vitio succurri possit, ex iis, quæ supra *part. 2. sect. 1. de mensium suppress.* & *sect. 3. cap. 2. de morbo Virgin.* dicta sunt, patet.

Cum autem è venis non solum corporis partes nobiliores suum nutrimentum accipiant, sed ex iisdem & suæ originis & incrementi materiam pili accipiant, non hic prætereundus peculiaris affectus, Barbæ nimirum in foeminis quibusdam prouentus. Refert enim Hippocrates, *Barba in foeminis.* *6. Epid. sect. 8. aphor. 45.* Phaëtusam Pythij coniugem in Abderis foecundam fuisse. Cum verò maritus eius in exilium fugisset, menses illi multo defecerunt tempore. Quo factò dolores & labores in articulis deinceps acciderunt. His autem factis, corpus virile, & in vniuersum hirsutum & pilosum redditum est, barbamque emisit, & vox ipsa aspera facta est. Etsi autem omnia, quæ ad menses prouocandos necessaria essent, tentarit Hippocrates, non fluxerunt tamen menses, sed cum haud multo tempore post vixisset, mortua est. Idem Namysia, Gorgippi uxori euenisse idem refert, *lib. aph. proximè seq.* Et Alex. Benedictus, *lib. 26. de curat. morb. cap. 4.* scribit. Viduæ cuidam, quæ sæpius prius conceperat, ex abstinentia purgationibus menstruuis sublatis barbam exortam esse. Cum enim pili ex ignobiliore & excrementitia sanguinis parte generentur, si sanguis, qui singulis mensibus per vterum in foeminis euacuatur, retinetur, & humores vitiosi, qui cum eo euacuari solent, cum alijs in ambitu corporis morbi & symptomata excitantur, tum etiam interdum, quamuis rarius, ex retentis illis excrementis corpus foemineum præter naturam hirsutum reddi, & barba crescere solet.

*De ventriculi p.n. ex vtero affectionibus.**Ventri-
culi ex
vtero af-
fectus.*

P Andem etiam varia & grauiā symptomata in ventriculo ex vteri consensu excitantur, & nunc in foeminis appetitus imminuitur, vel aboletur, vel augetur, vel deprauatur, vt foeminæ absurda & corpori noxia loco cibi auidè expetant; nunc singultus excitatur, nunc vomitus, nunc ructus, nunc dolor & Cardialgia dicta.

*Causæ.**Causæ.*

Causæ horum omnium Symptomatum sunt halitus & vapores prauis ex semine, sanguine, vel aliis prauis humoribus in vtero corruptis eleuati, & ad ventriculum delati. Communicantur autem isti halitus maligni via satis patente, dum ex vteri arteriis in hypogastricam, & ex hac in coeliacam feruntur.

Varia autem halitus iste inducit symptomata, prout ipse diuersæ naturæ est, & ad diuersas ventriculi partes fertur. Si enim calidus ille vapor fuerit, inappetentiam cibi excitat, & sitim gignit; si frigidus, coctionem lædit, Quia tamen plerumque malignam & æppretuam qualitatem obtinet, miranda etiam Symptomata, & quorum causæ è manifestis qualitatibus reddi non possunt, excitat. Hinc accidit, vt foeminæ res absurdas, cretam, calcem viuam, gypsum, carbones & similia expetant. Obseruauit quoque L. Mercatus, illustrem quamdam foeminam hac de causa potum auersatam fuisse, aliam verò nullo modo potuisse potum admittere, quia protinus vomitu & aliis accidentibus excandesceret, licet potum porrigi expeteret, ita vt sexaginta diebus sine potu vixerit. In qua foemina proculdubio, ille malignus halitus eam naturam induit, quam humor, qui hydrophobiam excitat, habere solet.

Deinde nunc has, nunc illas ventriculi partes hic humor impetit. Si ad os ventriculi feratur, appetentiam lædit, & cardialgiam parit: Si in ventriculi cavitatem effundatur, ructus & vomitus excitat. Si in tunicis ventriculi hæreat, perpetuam nauseam gignit, vel si acrior sit,

De ventriculi p.n.ex vtero affectionibus. 349

fit, singultum parit, & dum ventriculum distendit, dolorem parit. Et quamuis halitus hic & vapor mobilis sit, atque ita affectum diuturnum parere non posse videatur: tamen hi affectus sæpe satis diuturni sunt, quod scilicet similis humor etiam ex vtero in vasis per membranas ventriculi dispersis hæret, & halitus hic interdum humores vitiosos, partim tunicis ventriculi impactos, partim in cavitatem ventriculi hærentes offendit, qui ab isto halitu pravam & malignam naturam induunt & ventriculum lædunt, atque ita malum fouent & augent.

Signa Diagnostica.

Ipsa Symptomata per se manifesta sunt. Hoc saltem hic *Signa* inquirendum, an ventriculus per se afficiatur, an verò *diagnostica.* consensu vteri. Cognoscitur autem hoc præcipue ex eo, quod si ventriculus per se afficitur, symptomata ista ferè continua sunt, nec vteri affecti signa adsunt: in symptomatibus verò per consensum vteri ortis, symptomata interdum intermittunt, mox tamen redeunt, propt vapor ille & halitus ex vtero adscendens ventriculum impetit; & adsunt vteri adfecti signa alia, vt & lienis ac mesenterij, per quorum vasa ex vtero materia illa ventriculo communicatur. Et adsunt alia insueta symptomata, quæ vbi ventriculus per se afficitur, conspici non solent, vt nimirum mœstæ fiant foeminae, & omnium rerum tædio afficiantur; & omnino mira adest symptomatum varietas, quæ aliàs in ventriculi affectibus conspici non solet.

Prognosticum.

Symptomata hæc periculosiora sunt & grauiora, quàm *Prognosticum.* si à primario ventriculi vitio proueniant; & non curantur, nisi vteri p.n. dispositio, quæcunque ea sit, tollatur; & sæpe accidit, vt cum Medici ventriculi curationem saltem dirigunt, omnia frustra tentent.

Curatio.

Curatio ergo & ad ventriculum & vterum dirigenda. *Curatio.* Hoc tamen perpendendū, an malum diu durauerit, & iam in ipso ventriculo ex affectu per consensum morbus per essentiam contractus sit, an verò per sympathiam saltem, à vapore ex vtero transmissio ventriculus afficiatur, nulloque

nulloque per *idiotiam* morbo affligatur. Posterius enim si accidat, cura præcipuè ad vterum dirigenda. Vteri enim morbo sublato, spontè cessat ventriculi affectus; modò paululum versus iniurias illas ab vtero prouenientes ventriculus muniatur & roboretur. Si verò ipse ventriculus iam per se laborat, maximè eius cura habenda.

Primò ergo videndum, an humores aliqui vitiosi in Ventriculo hæreant. Ii ergò euacuandi iis medicamentis, quæ *lib. 3. part. 1. sect. 1. de intemperie ventriculi cum materia, & de imbecillitate ventriculi*, sunt proposita. Si enim multi humores vitiosi in ventriculo hæreant, malum fouent, & vaporis illius maligni qualitates suscipiunt, & praua symptomata postea inducunt. Vomitus etiam hic utilis est.

Qua ratione verò vtero succurrendum sit, ex iis, quæ hætenus, cùm in aliis capitibus, tum *de intemperie vteri cum materia & suffocatione vterina* dicta sunt, satis patet, nec opus ea, quod multi faciunt, centies repetere.

Hæc ubi expedita fuerint, ventriculus roborandus, & reliquæ, cùm in ventriculo, tum in vtero, absumendæ. Ad quam rem utilis radix angelicæ quocunque modo sumta, theriaca, Mithridatium, spec. aromat. ros. ol. cinamomi, garyophyllor. Vt *℞. spec. arom. ros. 3. j. extr. angelic. ʒ. ss. ol. caryophyll. cinamomi an. gutt. v. sacch. albi ʒ. ij. ʒ. F. Rotulæ.* Item pilulas ex aloë & mastiche frequenter sumere, vtile est.

LIBRI QVARTI

P A R T. II.

SECTIO IV.

*De Symptomatibus, quæ fiunt circa
Conceptionem.*

C A P V T I.

De Veneris appetitu leſo.

D hominis generationem viri & foeminae coniunctionem necessariam esse, notissimum est. Sunt verò suæ utrique in generatione partes & officia. Etsi enim semen & mas & foemina conferat, & ut *Aristoteles* 1. *de gen. animal. cap. 13.* ex Empedocle scribit, maris & foeminae quasi symbolum sit, totum verò à neutro profiscatur: tamen præter seminis communicationem alia præstat vir, alia mulier, in generatione. Quæ viri partes sint in generatione, *lib. 3. part. 9. sect. 2. cap. 1.* dictum. Cum ergo hoc loco de symptomatibus, quæ circa conceptionem in foeminis accidunt, dicendum sit, primo loco videndum, quid in foemina ad conceptionem requiratur.

Primò autem necessarium est, ut foemina appetitum ad venerem habeat; deinde ut membrum virile admittat; tertio ut semen in coitu à virò accipiat, quarto ut ipsa semen, quod cum virili commisceatur, emitat; quinto ut semen utrumque retineat, & uteri calore foueat, ut ex eo foetus

*Ad conceptionē
in foemina quæ
necessaria sint.*

foetus formetur. De quibus iam ordine dicemus, & quam circa hæc symptomata accidunt, videbimus. Nam omnia, quæ de generatione & conceptione dici possunt, tractare huius loci non est, sed pertinent ea ad Physicam.

Appetitus veneris in foeminis. Primò ergo, ut in viris, ita in foeminis appetitus veneris nimius accidit, etsi is plerumque in viris maior sit, foemina verò, ut Seneca loquitur, *ep. 95.* pati nata sit. Excitatur autem is veneris appetitus in foeminis, in ætate quidem florente seminis *ὑγιαίνοντι*, seu, ut sic dicam, turgentia. Cum enim semen spiritu multo refertum sit, humiditatemque quasi serosam in se contineat, ubi illa humiditas spiritusque mouetur & agitur, & ad sui excretionem animal stimulat, motu illo suo in genitalibus partibus iucundam titillationem & mirum ad coitum appetitum excitat. In Eunuchis etsi semen deest, quia tamen calor & spiritus quidam suppetit, etiam veneris appetitus excitatur, ut docet I. C. Scalig. *exerc. 175. sect. 2.* In ipso verò coitu mira voluptas excitatur.

Circa hunc veneris appetitum & voluptatem in coitu duo symptomata in foeminis excitantur, Venus nimirum extincta, dum foemina virum & venerem non appetit, maritumque lubens non admittit, admissumque diu ferre non potest, & si eum patitur, nullam vel exiguam voluptatem percipit, & ita quidem, ut interdum ex coitu non plus delectationis percipiat, quam ex contactu externo. Deinde nimia veneris appetentia, cum interdum aliquæ foeminæ venerem nimis appetunt, & ita quidem, ut tunc in furorem quasi agantur, sicut *de furore uterino* supra, *cap. 5.* dictum, & si venerem patiantur, satiari non queant, earumque libido nec plurimorum virorum congressibus expleri possit.

Causa.

Causa. Appetitus autem huius defectus accidit ob seminis defectum, vel id minus calidum, spirituumque imprimis in vasis seminalibus inopiam, ob quas causas partes in foeminis, quæ sunt appetitus venerei sedes, nullo modo stimulantur. Quibus de causis autem semen deficiat, minusque

nusque calidum & spirituosum sit, *lib. 3. part. 9. sect. 2. cap. 1.* dictum, & capite seq. dicetur. Interdum & à mala conformatione vasorum semen deferentium hoc malum excitatur, quæ qualis sit, vix in viuis cognoscitur. Si etiam castratione vasa feminis materiam deferentia excindantur, proculdubio appetitus veneris imminuitur. Etsi verò castrari foeminas, homines scilicet, nusquam gentium receptum fuerit, & Platerus etiam scribat, castrationem in foeminis tentatam fuisse, se nec audiuisse, nec legisse, castratas tamen fuisse indomitæ libidinis foeminas quassdam, se certos auctores habere scribit Iul. Alexandrinus, *lib. 22. salubr. cap. 14.* Et Gyges Lydorum Rex eius sceleris ab historicis accusatur, quod foeminas eunuchas fecerit. Et Vvierus, *lib. 4. de præstig. dam. cap. 20.* scribit, quendam in Ducatu Cliuensi, artis castrandi pecora gnarum, filiam suam, cum quendam familiarius ea uti animaduverteret, violenter in cubiculum raptam castrasse.

Signa Diagnostica.

Vitium hoc ipsæ foeminæ maritis suis manifestare solent, qui id rursum Medicis, quorum consilium expetunt, patefaciunt. Signa.

Prognosticum.

Atque symptoma hoc equidem in foeminis non ita Prognosticum. noxium est, ut in viris, in quibus nisi insignis sit ad venere-rem appetitus, nullus coitus fieri potest; cum foeminæ, etsi venerem non ita appetant, tamen coire possint: plerumque tamen indicium est, foeminas tales semen fecundum non habere, & propterea steriles esse.

Curatio.

Curationem quod attinet, dictum est de ea *lib. 3. loco Curatio. allegato & seq. quoque cap.* aliquid dicitur. Hoc saltem hic addimus, linimenta & vnguenta, quæ *loc. alleg.* ad venere-rem stimulantem adhibenda diximus, in foeminis in lumborum & pubis regione applicanda esse. Ut verò maiorem in congressu foemina voluptatem percipiat, glandem viri ante coitum Zibetho, vel felle gallinæ, aut iucij piscis illinendam esse.

Contra Salacitas nimia etsi conceptionem impedire Salacitas.

non videatur : tamen cum foeminarum maxima & præcipua virtus sit verecundia & pudicitia , turpe omnino vitium in foeminis est salacitas , ac præterea etiam vaga libidine, quæ vitium hoc sequitur , sæpe procreatio proliis impeditur.

Causæ verò eædem ferè sunt , quæ furoris uterini , de quo supra , *sect. 3. cap. 5.* dictum , minus tamen vehementiores , nimirum seminis copia , acrimonia & commotio. Semen enim si sit copiosum & turgens , quasi naturam ad excretionem stimulat , atque ita veneris appetitus excitatur.

Præcipuè verò hoc accidit , si semen maiorem , quam par est, acrimoniam acquirit ; id quod à cibis calefacientibus & aromatibus conditis , ut & medicamentis venerem excitantibus accidit , item ab humoribus calidis in utero seminique permixtis , idque acre reddentibus : unde mulieres impuræ , semenque acre & vitiosum habentes , insatiabili veneris desiderio tenentur.

Equidem foeminæ plerumque hoc vitium celare solent : quandoque tamen maritis patefaciunt , & ex moribus & gestibus in iis agnoscitur.

Compescitur autem illa salacitas & libido in iis , quibus veneris usus nondum concessus , medicamentis seminis copiam imminuentibus , & calorem atque acrimoniam eius mitigantibus , de quibus *allegato loco , de furore uterino*, dictum , nec opus est, ea hic repetere.

~~~~~

C A P V T II.

De sterilitate & Conceptionis defectu.

Conceptionis vitia.

Tsi verò appetitus veneris nec in mare, nec in foemina deest, atque etiam coitus sequitur: tamen non semper fit conceptio , vel non fit, ut debet ; ac plura omnino circa conceptionem fiunt vitia. Vel enim foeminæ non concipiunt , vel minùs concipiunt , vel non eo , qui maximè naturalis & vulgaris est , modo , dum nimirum gemellos , trigeminos , vel plures adhuc foetus concipiunt , aut postquam conceperunt , post aliquod temporis intervallum alium adhuc foetum concipiunt , quæ conceptio

conceptio Superfoetatio appellatur, vel vitiosi aliquid concipiunt, molam nimirum vel monstrum aliquod. Est quidem adhuc aliud symptoma, dum foeminae quidem concipiunt, sed foetum perficere, & ad debitum tempus gestare non possunt. Verum de ipso symptomate *sektionē sequenti de partus Symptomatibus & de abortu* dicetur. De hisce vero modo enumeratis circa conceptionem vitiis & Symptomatibus ordine iam agemus, & primò de Sterilitate & Conceptione laesa.

Cum autem Conceptio sit feminis foecundi à viro *Conce-* emissi & cum foeminino mixti ad perfectionem, vt ex eo *ptionis* foetus formetur, traductio, à retentrice & alteratrice *lasio seu* vteri facultate facta, patet hinc requiri, primo vt & viri *sterili-* & foeminae semen sit foecundum, calidum, & optimè tem- *tas.* peratum ac spirituosum, & omnino animae traducendae *Ad con-* idoneum subiectum, & quidem vtrumque in foeminae *ceptionē* vterum eodem tempore immittatur, in eoque miscea- *necessa-* tur, & ab vtero retineatur, eiusque calore proprio & alteratrice vi foueatur, vt forma, quae in foecundo illo semine latet, sese exerat, sibi que idoneum domicilium fabricet & foetum formet. Neque enim mas sine foemina, neque foemina sine mare concipere potest, sed vtriusque semen necessarium est, & foemina aequè foecundum semen emittit, vt in *Instit. lib. 1. cap. 10.* probatum. Foecundum inquam semen: Neque enim quicquid in coitu emittitur, semper foecundum est, sed id solum foecundum semen est, quod ita dispositum est, vt anima in eo idoneum subiectum & habitaculum habere, & cum eo propagari possit. Deinde vt in vteri cavitatem intromittatur, necessarium est. Ad quam rem imprimis vteri attractio necessaria est. Etenim si futura est conceptio, foemina cum voluptate vterum quasi seminis desiderio versus pudenda moueri percipit, vt semen concipiat. Acceptum deinde recondit vterus, & avidissimè comprehendit, vt nullum inter semen & vterum spatium inane relinquatur; os etiam suum adeo coarctat & claudit, vt nec specillum intrare queat. De qua re Galenus, i. *de sem. cap. 2.* scribit, *Dixerunt, inquit, mihi mulieres, vbi se-*

men conceperint, quandam se in vulva motionem sentire; quæ quasi conuellat, ac paulatim in se illam contrahat. Imò etiam mihi hoc ipsum, quod dicunt, concipere semen, & nomen hoc, Conceptio, id est, comprehensio, hinc à mulieribus fuisse impositum, videtur.

Verùm attractio hæc seminis atque comprehensio nondum propriè conceptio est, quamvis id nominis ratio indicare videatur. Sæpe enim uterus semen quidem avidè arripit, verùm diu continere non potest, sed post biduum aut triduum elabi sinit; interdum etiam, ubi illud attraxit atque comprehendit, attamen diutius inutiliter seruat, & ad actum non perducit, nec si perducit, ad actum perfectum traducit, ut in irritò conceptu & morla etiam contingere solet. Necessarium itaque est tertio, ut retineatur semen in utero, eiusque calore foueatur, & in actum traducatur. Quarto, ut sanguis foetui generando necessarius in promptu sit. Hæc enim prima rudimenta & delineatio q. foetus ex semine fiat, tamen statim etiam benigna, sed mediocri sanguinis quantitate is irrorari, & ex eo incrementum sumere debet.

Quia autem ille ipse sanguis, qui menstruo spacio per uterum expurgari solet, foetui formando materiam præbet, quæritur, vtrum necessarium, sit, ut prius menstrua fluxerint in foemina, quæ concipere debet, de qua quæsit supra, part. 2. sect. 1. cap. 1. quæst. 1. dictum.

An femina, cui menses nunquã fluxerint, concipere possint.

Nimirum si menses vel ob ætatem, ut in iuueniculis, vel senioribus iam foeminis desint, vel etiam ob morbum supprimantur, omnino Conceptio speranda non est, cum materia foetui formando necessaria deficiat. Si verò, ut loco alleg. dictum, vel ob caloris excessum, vel ob labores & exercitia nimia menses non fluant, conceptio non semper impeditur, modò tantum adhuc sanguinis superfit, quantum foetui formando necessarium est. Unde etiam accidit, ut puerperæ interdum iterum concipiant, antequam menses post partum illis fluxerint. Hinc credibile est, foeminas, quæ paucum habent sanguinem, facilius concipere mensibus instantibus, cum tunc conueniens sanguinis quantitas ad uterum affluat: eas verò, quæ

sanguine

sanguine abundant, desinente fluxu facilius concipere, postquam aliqua portio sanguinis superflui euacuata est, quæ semen facile aliàs in principio fluxus menstrui suffocare potuisset. Atque ista omnia si rectè se habent, conceptio fit, si non rectè se habent, mulier sterilis & infœcunda manet, etsi sit iustæ ætatis atque viro utatur, quod vitium Græcis ἀγρία & ἀπρία, Latinis Sterilitas dicitur. Estque impotentia quædam uteri, ob quam is semen virile vel non attrahit, vel non retinet, vel non conuenienter fouet, & in actum deducit.

Sterilitas

Causæ.

Ex quibus facile patet, quæ sterilitatis & Conceptionis læsæ in foeminis causæ sint. Quibus verò de causis ratione maris Conceptio lædatur lib. 3. part. 9. sect. 2. cap. 1. & seqq. dictum.

Prima causa, ob quam Conceptio non fit, est coëundi impotentia, quæ accidit vel ob clausuram, uteri, de qua supra, part. 1. sect. 1. cap. 3. dictum est, vel ob tenellam & paruum, seu ætatis seu structuræ corporis ratione, partium genitalium conformationem, ob quam foemina virum, præcipuè qui crassum membrum habet, non potest admittere, aut non nisi cum dolore admittit, atque ita concubitum auersatur, vel ob tumores & vlcera atque excrecentias, quæ in pudendo & collo uteri virilis membri ingressum non admittunt.

Coëundi impotentia

Secundò, cum æquè foeminæ ac viri semen ad conceptionem requiratur, idque foecundum, etsi vir semen foecundum emittat, foemina verò vel nullum, vel paucum, vel intemperatum & infœcundum, aut etiam non eodem tempore emittat, ut vtriusque statim exacta mixtio fiat; nulla fit Conceptio. Idque frequentius proculdubio accidit in foeminis, quàm viris: Siquidem vir semine destitutus actum venereum exercere nequit; cum contra foemina, etsi semine destituatur, venereum pati possit. Semen autem non generatur, vel infœcundum generatur in foeminis, ob testium & vasorum semini generando & continendo dicatorum intemperiem. Quò etiam referenda est ætas, cum nec nimis tenella, nec adulta se-

Ætas generati apta.

mini foecundo generando apta sit. Et si autem ætatem hanc alij aliter definiunt; tamen certum est, in viris ætatem ad venerem commodam non esse citra decimum octauum annum, in foeminis non ante decimum quartum, sicut & post 60. annum rarò viri foecundi sunt, & foeminæ post quinquagesimum rarò concipiunt. Et si enim verum sit, sæpe iuuenes ante decimum octauum annum coire posse, & generare, ac foeminas etiam ante decimum quartum annum concepisse, sicut & viros quosdam post sexagesimum generasse, & foeminas post quinquagesimum concepisse: tamen foetus illi plerique debiles sunt, & foeminæ, quæ ante hoc tempus nubunt, in partu periclitantur, & sæpe prorsus steriles redduntur, si uterus sit debilis, vasis ruptis. Imò Plato *6. de Legibus*, censet, vt proles sit vegetior, commodissimum tempus generandi esse in viris à trigesimo, in puellis à decimo octauo: Scribitque hic Mercatus, hanc ipsam causam esse, cur tot monstrosi, & mente parùm valentes sint Principes & Magnatum primogeniti, & plerumque non vitales aut firmi, quia nimirum ob imperium & principatum vel pueri puellis iunguntur, aut senibus puellæ. Qua in re tamen non simpliciter ad annorum numerum respiciendum, & ætas generationi apta non solum annorum numero, sed robore corporis & temperamento metienda: & si tam in foeminis, quàm viris veneris appetitus stimulat, melius est, nubere ante terminum à Platone definitum, quàm vri, aut vagæ libidini indulgere. Communiter in foeminis tempus conceptioni aptum est, cum ipsis menses erumpere, & mammae augeri & sororiari incipiunt, suntque ab hoc tempore aptæ ad concipiendum, donec menses subsistunt.

Rara verò in hoc genere quædam exempla passim annotantur. Coel. Rhodiginus, *antiq. lect. lib. 14. cap. 8.* refert ex Hieronymo, puerum quendam decem annorum nutricem suam imprægnasse. Foroliuiensis scribit, puellam octo annos agentem fuisse imprægnatam; Sauanarola, *tr. 6. cap. 21. rubrica 6.* puellam annorum nouem grauidam fuisse. Et Ambr. Paræus; *tratt. de Renunc.* ex Iouberto refert,

fert, in Vasconia foeminam ætatis anno nono peperisse. Scribit etiam Musa, *Epist. 29. tom. 2.* Venetiis nobilissimam matronam sexaginta ferè annos natam cum coniuge, qui & ipse fermè septuaginta annorum erat, puellam decimo quinto mense peperisse; sed cum in tali ætate raro vegeti, perfecti & vitales foetus edantur, fuisse orbatam oculis, truncatam manibus, & quinque mensibus saltem vixisse. Plinius, *lib. 7. cap. 14.* scribit: M. Catonem Censorinum octogenarium filium genuisse, è filia Salonij clientis sui. Eodem loco refert, Massinissam Regem nonagenarium reliquisse puerum quadrimum. Quendam Germanum nonagenarium prolem suscepisse, testatur Al. Benedictus, *de Curand. morb. lib. 25. cap. 11.* Et Sauanarola, *tract. 6. cap. 21. rubr. 23.* narrat, Nicolaum de Palouicinis habuisse filium à se generatum centesimo ætatis anno. Et Levinus Lemnius, *de occult. nat. mirac. cap. 24.* scribit, sibi nauclerum quendam fide dignum narrasse, se Stockholmia interfuisse nuptiis viri cuiusdam annorum centum, qui in matrimonium adsciuerat triginta annorum Sponsam, è qua complures sustulerit liberos. Cui planè simile refert F. Platerus, *lib. 1. obseruat. rit. de vitalis motus defectu*, de auo suo materno, qui post centesimum ætatis annum adhuc vegetus, vxore virgine 30. annorum ducta, filium ex ea genuit, cuius nuptiis viginti annis post centesimum adhuc superstes interfuit, & sexennium adhuc postea vixit, & ita 126. annos ætatis compleuit. Et in fine istius libri scribit; Parentem suum Thomam Platerum anno ætatis 73. secundam vxorem duxisse, & sex ex illa liberos intra decennium procreasse, quorum vltima filia ætatis istius anno 81. nata fuit. Sed hæc rara sunt, & quorundam regionum & familiarum propria. Deinde semen non generatur in foeminis, vt & in maribus, ob vasorum ad semen generandum malam conformationem. Obseruatum enim aliquando arterias spermaticas defuisse, vel non suo loco insertas fuisse.

Circa hoc causæ genus & hoc notandum, cum Creatori placuerit, non ex vno semine, vt alia perfecta animalia, ita & hominem generari, sed ex duplici, masculino Proportio
seminis
virilis &
foeminei. masculino scilicet

scilicet & foeminino mistis, certa esse debet, etsi ea fere
 apparet, sit, inter virile & foemininum semen proportio,
 quæ si desit, nulla sit conceptio. Atque hinc accidit, ut
 læpe foemina, quæ in primo coniugio sterilis fuit, in se-
 cundo foecunda fiat. Hinc quoque euenit, ut interdum
 foemina decem vel pluribus annis viro cohabitet, & non
 concipiat, postea verò concipere & parere incipiat; pro-
 culdubio ob corporis temperaturam progressu ætatis
 mutatam, ob quam & semen aliam temperiem conse-
 quitur, ut quod primò viri semini proportionatum &
 conueniens non erat, iam proportionatum esse incipiat.
 Quænam autem illa proportio seminum esse debeat, ex-
 plicare difficilimum est; modò non in hac humanæ men-
 tis caligine impossibile sit. Plerique quidem in qualitati-
 bus primis subsistunt, & censent, si temperati tempera-
 tis, vel etiam intemperatis iungantur, eos semper gignere;
 intemperatos verò tunc solùm, quando suæ intempe-
 rie contrariis copulantur, idque etiam Galenus docuit,
 5. aphor. 61. dum scribit: *Tam mulieres, quàm viri, si temperie
 quatuor qualitatuum potiantur, generant, quamuis temperie
 illa priuatis commisceantur: intemperati verò nunquam ge-
 nerant, nisi contraria intemperie præditis iungantur, ut po-
 te calidi frigidis, humidi siccis, & sic de singulis: ut & Lu-
 cretius his versibus:*

Vsq̃ adeo magni refert, ut semina possint

Seminibus commisceri generaliter apta,

Crassaque conueniunt liquidis, & liquida crassis:

Tamen proculdubio in primis qualitatibus hic non sub-
 sistendum; cum sine dubio & occultæ qualitates in semi-
 nibus sint, ob quas semina conueniunt, vel discrepant.
 Et hac pertinent ea, quæ Astrologi de causis sterilitatis
 afferre solent.

1. Semen
 corruptum-
 pentia.

Pertinent ad hoc causæ genus & Medicamenta, quæ
 Græcis *ψόρα* dicuntur, quod occultis qualitatibus ad
 extinguendum semen, & impediendam conceptionem
 faciant, qualia perhibentur vulua capræ vel mulæ, men-
 tha, ruta, camphora, acetum. Quò etiam veneficia & in-
 cantationes referri possunt, cuius generis plura à non-
 nullis,

nullis, vt & Roderico à Castro recensentur. Verùm tutius est, ea silentio præterire, quàm occasionem præbere, vt huiusmodi rebus vel conceptus impediatur, vel foetus contra diuinam legem eiiciatur.

Secunda cāssa sterilitatis est, cum vterus semen non attrahit, & debito modo recipit; id quod accidit facultate attractrice vel labefactata, vel impedita. Læditur facultas, dum vterus & eius orificium frigida, vel humida, vel vtraque intemperie laborat, siue sit sine materia, siue sit cum materia, imprimis pituitosa. Quò & aliud vitium referendum videtur, cum scilicet foemina virum auersatur, eumque odio habet, vel cum timore, tristitia, aut simili animi affectu laborat. Tum enim spiritibus aliò auocatis vterus semen auide non trahit. Impeditur verò propter tumores & vlcerà vteri, & orificij eius, vt & ceruicis angustiam, quæ ex vteri malo situ & contorsione excitatur, vel à tumore in eo, aut compressione, quæ fit à tumoribus vicinarum partium, aut nimia pinguedine, vt quidem Hippocrates, 5. aphor. 46. sentit, dum scribit: *Quæ præter naturam crassæ non concipiunt, iis vteri os ab omento comprimitur, & priusquam extenuatæ fuerint, non concipiunt.* Quanquam huius rei ratio alia ferè probabilior reddi possit, quod nimirum seminis materia in pinguedinem absumatur. Historiam tumoris in vtero seminis receptionem impedientis habet Guilielm. Fabricius, Cent. 1. obseru. 65. dum refert, se sexagenariam matronam scirrhum instar annuli orificium matricis circumdantem habentem; & aliam, seq. obseru. præsentē Clariss. Dn. D. Iano Antonio Saraceno, Medico Regio, dissecuissē, atque in ceruicē ante orificium fundi vteri, scirrhum magnitudine oui anserini inuenissē, ipsi adeo adhærentem, vt vnum videretur corpus, nec vllō modo ab ea diuelli potuerit, & propter hunc scirrhum semen virile ad vterum penetrare non potuissē. Et rectē addit. Nemini igitur mirum videri debet, quod Medici aliquando in sterilibus frustra sibi multa negotia facessant. Huiusmodi enim causæ Medicos latent.

2. Seminis attrahitio laesa.

3. Seminis retentio laesa.

Tertia sterilitatis causa est seminis retentio laesa. Læditur

ditur autem ista quoque facultate vel labefactata, vel impedita. Læditur facultas propter humidam intemperiem. Si enim vterus multis excrementitiis & pituitosis aliisque humoribus scateat, eneruatur vis retentrix vteri, eiusque fibræ laxantur, ut non possint sese contrahere ad retinendum susceptum semen, ipsumque semen propter mucos illos, quibus vterus scatet, ei adhærescere non potest. Et si enim obseruatum sit, foeminas quasdam foetum in vtero habuisse, simulque hydropes vteri laborasse, tamen non conceperunt eæ, cum iam hydropes vteri laborarunt, sed postquam foetum iam in vtero habuerunt, hydrops vteri accessit. Ad semen concipiendum & retinendum etiam vterus ineptus est, si nimis densus sit, & non carnosus ac mollis, nec sanguine affluente irrigetur, quod quibusdam ab ortu accidit, quæ propterea natura steriles sunt, quibusdam adultioribus iam euenit, cum parere desinunt. Si verò ante senium talem constitutionem acquirat vterus, steriles quoque euadunt. Cum enim necessarium sit, ut quamprimum vtero semen concipitur, sanguis adsit, ut semen vtero adnasci, & ex sanguine incrementum sumere possit: si vterus densus sit, ut nihil sanguinis affluat, conceptio impeditur. Impeditur verò seminis retentio propter vlcus, vel nimiam superficiei vteri internam læuitatem & densitatem, vel propter vteri orificij hiatus, dum non rectè clauditur, quod in vteri fluxibus accidit, cuiusque sint generis; qui fluxus & sanguinis & aliorum humorum, id quod in fluore muliebri & gonorrhæa virulenta accidere solet, alio etiam modo retentionem lædunt, quod scilicet, ut dictum, vteri internam superficiem lubricam reddunt, seminisque concepti vim extinguunt, idque secum rapiunt. Hians etiam orificium vteri redditur, post partum laboriosum & abortum, quo vteri orificium nimis distenditur, eiusque fibræ ita laxantur, & debilitantur, ut sese contrahere non possit, unde accidit interdum, ut foemina post partum difficilem amplius non concipiant. Retentio seminis quoque impeditur, si foemina post coitum tussiat, sternutat, clamet, saltet, aut alio motu vehementius exerceatur,

exerceatur, vel ira, terrore, alioque animi affectu vehementiore percellatur.

Quarta sterilitatis causa est uteri alteratrix facultas, 4. *Alteratrix uteri laesa.* quæ propriè ad conceptionem pertinet, quæque latentem in semine formam & vim in actum deducit, laesa. Hoc loco autem notandum, non solum, ut antea diximus, inter semen masculinum & foemininum debere esse certam proportionem, sed etiam inter semen masculinum & uterum foemininum. Ut enim non quævis fert omnia tellus, sed plantæ quælibet terram sibi conuenientem, alia pinguem, alia arenosam exposcit, & quæ in pingui crescere solent, in sicca & arenosa exarescunt: ita, cum uterus sit quasi ager, in quem semen coniicitur, etsi semen viri foecundum sit, tamen si in uterum minùs naturæ suæ conuenientem immittatur, nulla sit conceptio; & ut semina quædam in palustri loco suffocantur, alia in arido & arenoso emoriuntur & adurantur: ita quoque semen virile interdum in utero humido suffocatur, in calido exsiccat; Est præterea proculdubio in utero *ιδιουσυγκροσία* quædam, quæ huic quàm illi semini fouendo conuenientior est.

Læditur autem alteratrix facultate vel labefactata vel impedita: Labefactatur itidem propter intemperiem uteri. Si enim illa *ιδιουσυγκροσία*, quæ semen receptum fouet, eiusque vim excitat, vel à natura vitiosa sit, vel postea mutetur, semen in utero non fouetur & perficitur, sed corrumpitur, vimque *δυσανκνυσις* amittit; unde postea ut inutile ex utero eiicitur. De hac causa scribit Hippocrates, 5. aphor. 62. *Quæcunque frigidos & crassos uteros habent, non concipiunt, & quæ præhumidos habent uteros, non concipiunt, Extinguitur enim in iis genitura; & quæcunque siccos magis & adurentes. Nam ex defectu alimenti corrumpitur semen. Quæcunque verò ex utrisque mediocrem habent temperaturam, eæ fecundæ sunt.* Etenim, ut Galenus, in com. explicat, cum frigiditas immoderata tantum præpoller, ut densior uterus euadat, tum & angusta admodum strictaque sunt vasorum ad ipsum pertinentium ora, & steriles mulieres redduntur, utpote quæ neque secundis co-

h ærere

hære & agglutinari ad vasorum ora parentibus, neque si id quandoque fiat, probè vnquam conceptu nutrito. Vel enim nullo modo talibus mulieribus fluunt purgationes, vel admodum exiguæ, & hæ ipsæ vitiosæ toto tenuiore & aquosiore sanguine per arcta vasorum orificia elabente, quæ & ipsa faciliè obstruuntur, cum ob naturam angustiam, tum quia magna ex parte tali natura præditæ humorem cumulant pituitosum. Quin etiam maris semen talibus locellis exceptum refrigerari accidit, nisi sit natura calidius, &c. Impeditur verò alteratrix propter tumores & vlcerâ.

§. Sanguinis vitium.

Tandem etiam necessarius est sanguis menstruus, qui quidem initio multus non requiritur, tantus tamen, qui ad prima foetus rudimenta necessarius est. Hic ergo si desit, conceptus non fit. Hinc iuuenulæ, quibus menses nondum fluxerunt, & foeminæ seniores, quibus iam menses deficiunt, vt & quibus menses ob morbosam aliquam constitutionem supprimuntur, & viragines, quæ venas vteri angustas habent, & omnes omnino foeminæ, quibus sanguinis ad foetum formandum necessaria copia deest, non concipiunt. Quod & iis accidit, quibus vasa vteri cicatrice sunt obducta. Eadem de causa & Nutrices, quæ lac copiosius habent, rarius concipiunt; cum sanguis foetui formando necessarius, qui ad vterum confluere debebat, ad mammas feratur.

Crassæ foeminae cur non concipiant.

Ad hanc causam malim referre foeminas præter naturam crassas, quas non concipere Hippocrates, *s. aphor. 46.* scribit, quàm ad orificij vteri compressionem. Etenim foeminæ pingues, si id ipsis naturale sit, & menses satis copiosè ipsis fluant, sæpe foecundæ sunt, vt experientia testatur: si tamen præter naturam (de his enim Hippocrates loquitur) pinguescant, & quæ antea macilentæ erant, obesæ & pingues euadant, tales rarè concipiunt; cum & partes genitales, præsertim si vir obesus accedat, ad coitum non rectè dispositæ sint, & sanguis, qui semini & menstruis materiam præbere debebat, in pinguedinem absumatur.

Ista de causa etiam euenit, vt Virgines iam adultiores,

res, & quæ diu à matrimonio abstinuerunt, non tam facile concipiant, ut ex, quæ statim in iuventute matrimonium ineunt. Cum enim uterus in talibus nunquam sanguine perfusus; & ita ad conceptionem aptus redditus fuerit, sed veluti ex sanguis manserit, sanguine menstruis spatii magis per venas cervicis uteri, quam quæ ad fundum eius tendunt, euacuari solito, postea facile non concipiunt. Contrà quoque accidere potest, ut sanguis quantitate nimia peccans, & confertim ad uterum confluens, semen quasi obruat & suffocet, eiusque vim exstinguat.

Ex quibus apparet, omnes sterilitatis causas reduci posse vel ad coeundi impotentiam; vel ad testium & vasorum seminalium intemperiem, aut malam conformationem; vel uteri intemperiem, humidam imprimis & frigidam, quæ & seminis attractioni, retentioni, & alterationi non commoda est, interdum & calidam & siccam, quæ ad semen fouendum apta non est; vel uteri orificij ex partu dilatationem, aut tumores tum colli & oris uteri, tum ipsius uteri, tum uteri malum situm, & vasorum ad uterum tendentium angustiam; vel sanguinis menstrui ad foetum formandum necessarij defectum, aut copiam nimiam.

Pater etiam hinc, frequentius sterilitatem accidere ex parte foeminarum, quam virorum. Cum enim in viris tantum requiratur, ut semen foecundum in uterum foemininum effundant; in foeminis præter seminis sui communicationem etiam requiratur, ut semen recipiant, illi locum idoneum præbeant, idque foueant, & materiam formando foetui necessariam præbeant: in istis omnibus varij errores, è quibus singulis sterilitas accidere potest, contingere solent.

Notandum tamen de hisce causarum generibus, primum causæ genus, non propriè dictam sterilitatem, ut reliquæ causæ, sed impropriè saltem ita dictam excitare. Si enim clausura uteri dicta tollatur, & meatus ille arte aperiatur, tales foeminae postea concipere solent; sicut etiam ubi tumor vel excrescentia aliqua in collo uteri orta, ingressum virilis membri impedit, si tollatur, concipere

*Adulterio-
res vir-
gines cur
non faci-
lè concipiant.*

*Sterilitatis
caussa.*

concupere postea solent. Ita quæ ob tenellam ætatem virile membrum non admittere possunt, adultiores facta id admittunt. Sic etiam quæ ob parvitatem pudendorum crassum virile membrum non admittunt, aliud minus crassum admittere possunt. Atque ita hæc foeminae quidem non concipiunt, cum viro congregi non possint: steriles tamen propriè non sunt.

Ioannes Anglicus, *cap. de sterilit.* etiam quasdam causas externas sterilitatis recenset, scribitque; conceptum impediri, si foemina comedat de corde cerui; si portet secum lapidem gagatem; si scolopendria suspendatur super lectum eius; si supra sanguine menstruo alterius mulieris ambulet, vel eo se inungat; si de corde mulæ potet, aut ipsum portet; si applicet cornua limacum; vel succum menthæ in matricem iniiciat.

Differentia. *sterilitatis non inveni*

Differen-
tia.

Ex iisdem quoque manifestum euadit, sterilitatem non omnem esse eiusdem generis, sed esse quandam eius differentiam, quam ob curationem & prognosin rectè instituendam, ut postea in prognosticis dicetur, obseruare vtile est. Nam quædam foeminae à primo ortu vitio aliquo in utero contracto steriles sunt, quarum Aristoteles, 2. *de gen. animal. cap. 5.* mentionem facit. Aliæ non simpliciter steriles sunt, sed respectu ad virum, cum scilicet foeminae semen ad viri proportionatum non est, quæ postea coniugio mutato concipere, & foecundæ fieri solent. Aliæ rursus ob morbosam aliquam uteri constitutionem, præcipuè intemperiem aliquam, non concipiunt, quæ ætatis progressu, aut arte mutata, & in meliorem statum deducta, postea concipiunt, & quæ iuvenes steriles erant, adultiores concipiunt. Tandem quædam sunt, quæ pepererunt quidem semel vel aliquoties, postea tamen steriles fiunt, in partu proculdubio vitio aliquo in utero contracto, quod conceptionem postea impedit.

Signa Diagnostica.

Signa.

De signis in genere hoc notandum, aliud esse inuestigare signa sterilitatis, aliud signa conceptionis, quæ tamen

men signa plerique confundunt. Dum enim de signis conceptionis quæritur, hoc quæritur, an foemina iam actu sit grauida: dum verò de signis sterilitatis quæritur, id quæritur, an foemina, quæ non est grauida, ita disposita sit, ut nunquam concipere possit. Seorsim igitur de his signis agemus, & quidem de signis sterilitatis hoc loco, de signis conceptionis sequenti sectione.

Si ergo foemina à marito non concipiat, primò inquirendum, an causa sit in viro, an verò in foemina. Et si verò nonnulli multis modis, imprimis ex urina, id explorare conantur: tamen quia pleraque, quæ afferunt, fabulosa sunt, nec vlla ratione nituntur, nonnulla etiam ab honestate & pietate aliena, ea prætermittimus, (de rebus odoratis tamen, quæ vtero admota, sterilitatem indicare perhibeantur, postea in fine doctrinæ de Signis dicemus,) & proinde tutissimum putamus, primò inquirere, an causa sit in viro, quod ex iis, quæ libro tertio de sterilitate in Viris dicta, facillè innotescit. Quod si in viro nihil vitij deprehendatur, putandum, causam in foemina esse, quæ cum plures esse possint, constitutio eius diligenter perpendenda. Vbi tamen, quod supra diximus, notandum, foeminas alias simpliciter esse steriles, quæ, cuicumque etiam viro iungantur, nunquam concipiunt; alias verò respectu saltem ad virum. Accidere enim potest, ut foemina in primo coniugio sterilis sit, ea de causa, quod eius semen & uterus ad semen virile debitam proportionem non habet; quæ si alteri viro iungatur, cuius semen ipsius semini & vtero conueniat, ex eo concipiat & imprægnetur.

Rectissime autem ista signa inuestigabimus, si omnes causas, ob quas foemina steriles redduntur, perlustremus. Primò ergo inquirendum, an ad venerem apta sit, & quidem an veneris appetitum habeat, & an membrum virile rectè admittere possit. Horum enim si alterum desit, causa, cur non concipiat, proculdubio in foemina hæret. Secundò indagandum, an semen, & quidem fecundum, & quod virili semini iustè proportionatum sit, habeat; an semen exstinguentibus via sit, aut ea ab aliis illi

illi propinata sint. Semen vel nullum vel paucum emit-
tere foeminam, cognoscitur ex eo, quod in coitu vel
nullam, vel paucam & breuem voluptatem percipit. Se-
men infœcundum esse colligitur ex morbo, imprimis
intemperie vteri, de cuius signis supra, *part. 1. sect. 2.* di-
ctum. Idem indicat totius corporis, vel membri alicuius
principalis vitiosa constitutio. Ex vitioso enim sanguine
bonum semen generari non potest.

An verò foemininum semen, vt & vterus proportio-
nem iustam ad semen masculinum habeant, difficilli-
mum est inuestigare. Etenim quodnam & viri & foemi-
næ temperamentum sit, inuestigare exactè non facile est,
neque etiam quæ proportio inter vtrumque semen &
foeminæ vterum requiratur, satis cognosci potest. Breui-
ter vt aliquid dicamus; Temperati cum temperatis fœ-
cundissimi sunt; cùm optima vtriusque constitutio con-
currat. Si verò intemperatus intemperatæ in eodem ex-
cessu coniungatur, sterilitas sequitur; si verò iungatur
foeminæ, quæ illum defectum contrario excessu corrige-
re potest, ea concipiet. Consideranda autem & hic to-
tius corporis in vtroque sexu temperatura, vt & tempera-
tura testium in viris, & vteri in foeminis, quæ qua ratione
cognoscenda sint, alibi dictum.

Incanta- An medicamentum, quod semen extinguere potest,
tionis si- sumtum sit, ægræ vel adstantes patefacient. An autem
gna. Incantatio vel maleficium sterilitatis causa sit, colligi-
tur ex aliarum causarum absentia, & quia coniuges, etsi
se mutuò ament, coire tamen non possunt, aut quod,
cum antea amore sese mutuò complectuntur, nunc, &
quidam sine causa, sese odio habent. Confirmatur hæc
suspicio sequentibus. Primò quod vir cum sua coniuge
coire non potest, etsi cum aliis coeundi potentiam ha-
beat; Deinde cùm appetitum coeundi cum vxore ha-
bet maritus, eamque amat, sed cum ea coire non po-
test. Tertiò etsi cum vxore coit, semen tamen emitte-
re non potest.

Tertiò perpendendum, quomodo vterus cùm ad at-
trahendum, tum ad retinendum, tum ad fouendum semen
dispositus

dispositus sit. Etenim si intemperies aliqua seu cum seu sine materia, vel tumor, vel alius morbus in utero adsit, facile colligere est, utrum semen neque rectè attrahere, neque retinere, neque fouere possit. Et cum sæpe nativum & hæreditarium aliquod vitium adsit, quærendum de natalibus & familia, an nimirum multæ steriles in ea familia reperiuntur. Si quoque partus difficilis vel abortus præcesserit, quo orificium uteri nimis & violenter dilatatum sit, indicio est, id rectè claudì non posse.

An autem vitium sit in orificio uteri, vel in ipso utero, sic discerni potest. Si statim à coitu, aut post breue intervallum semen effluat, læsæ attractricis, & in utero vitium aliquod adesse indicio est, quod vel obturatum, vel compressum, vel distortum esse, & ita semen in cavitatem uteri non admittere, signa illorum morborum docebunt. Si verò semen per aliquot dies retineatur & postea eiiciatur, vel semen foemineum infœcundum esse, vel intemperiem aliquam uteri adesse oportet, ob quam semen foueri & in actum deduci non potest; vel sanguinem foetui formando deesse, necessarium est, quæ ex suis signis nota sunt.

Tussis, sternutatio & similes corporis vehementes motus, semen quidem excutere possunt, sed sterilitatis nullum indicium præbent.

Tandem si sanguis menstruus desit, id cognoscitur vel ex naturali constitutione in viraginibus, quæ plerumque pilos in mento habent, vel ex mensium suppressione, vel corporis pinguedine, ubi materia feminis in alimentum corporis & pinguedinem abit, vel gracilitate & macie, eum sanguis & materia ad generationem necessaria deest.

Sanguinis quoque defectum patefaciunt causæ externæ & evidentes, sanguinem absumentes, inedia scilicet & ieiunia, labores nimij, sanguinis nimia euacuatio, vigiliæ nimia, mœror, febres, fistulæ & ulcera diuturna, & fonticuli nimium fluentes.

Ultimò circa hanc doctrinam non prætereunda videtur illa, quæ per res odoratas utero admotas, fit sterilitatis & fœcunditatis probatio, cum antiqua sit, & à magnis

An per o-
dotes ex-
plorari
possit an
fœmina
steriles
vel fœ-
cunda
sint.

viris tradita Hippocrates, *aphor. 59.* scribit: *Si mulier non concipit, & scire placet, an sit conceptura, veste praligatam, & undique obuolutam subter suffito, ac si odor corpus peruadere videatur, ad nares & os usque, non sua culpa sterilem esse puta.* Et *libr. de sterilitate:* Netopum vnguentum lana exceptum & pessi figura efformatum, ac in uterum per obstetricem immissum, idem docere refert. Neque solum suaueolentia, thus, styracem, myrrham & similia adhibebant, sed & graueolentia. Ideoque idem docet, si caput alij derafum & purgatum integrum ad uterum exponatur, ac postmodum per os odor percipiatur, foeminam concipere posse. Alij galbanum igni emollitum, sericoque inclusum pudendis noctu interere, & caput mulieris pure lotum linteolo & reticulo inodorato obligare solent, & si manens vertex mulieris galbanum redoleat, mulierem foecundam esse statuunt. Nonnulli pessum ex aristolochia cum melle in ceruicem uteri imponunt, ac si salina dulcescat, foeminam foecundam censent. Atque habuerunt huiusmodi probationes plurimas antiqui, & fuit haec doctorum pronubarum res, ut Plato, *in Theaeteto*, docet. Idque ea de causa faciebant, ut Galenus, *in comm. alleg. aphorismi* docet; Quia saepe, ut sacerdotalis aut regalis propagatio quaedam & soboles superesset, studiosè faciebant ciuitates, ut ab iis seu viris seu mulieribus susceptos liberos haberent, ad quos solos eius progeniei spes erat redacta; deinde ubi mulieres non concipiebant, utrius causa id accideret, quærebant, ut facto diuortio ex aliis susciperet liberos. Quænam autem huius probationis causa sit, obscurum. Galenus, *alleg. loco* scribit; In iis solum mulieribus totum corpus non permeare intensi odoris qualitatem, quibus durum densumque adest uteri corpus, quod ad conceptionem ineptum est. Alij putant, si odor transit ad os & nares, necesse esse, os uteri apertum esse, nec non patere etiam oscula venarum ad uterum venientium, & bene temperatam esse mulierem, aliter non posse sentire odorem ex naribus. Quæ ut neganda non videntur, & proculdubio uterum purum ac ita dispositum esse oportet, ut per eum ad nares usque

vsque odores transire possint : ita omnino peculiarem & non facile explicabilem cerebri & instrumenti odoratus cum vtero consensum esse idem persuadet , qui si respectu vteri se non recte habet,sterilitatis indicium est.

Prognostica.

1. Sterilitas non solum apud Iudæos, sed apud omnes *Prognos- ferè gentes probrosa fuit.* Nam ea de causa imprimis *virifica,* vxores ducunt , vt ex iis liberos generent , ac familiam conseruent,genusque humanum propagent.

2. Steriles etiam foeminae morbosae ; quia ij humores excrementitij , qui cum prole post partum euacuari solent, in iis retinentur:tardius tamen senescunt,quia à molestiis, quæ tempore grauiditatis,partus & puerperij foeminae, quæ concipiunt, patiuntur, immunes sunt. Neque enim sine causa Medæa apud Euripidem dixit , se malle ter sub clypeo in acie dimicare,quàm semel parere.

3. An autem, sterilitas sanabilis sit , necne ex causis,è quibus ea pendet , coniectandum. Etenim si natiaua , vel quæ in habitum quasi iam degenerauit, adsit vteri intemperies, aliave vteri dispositio , vel quicunque morbus incurabilis, sterilitas quoque incurabilis est. Neque enim foecunda fieri potest mulier , antequam causæ illæ tollantur. Ideoque mulierum,quæ ex hæreditaria aliqua vitiosa dispositione , aut propter venenatos aliosque graues morbos steriles sunt , curatio non suscipienda. Huc pertinet illud Hippocratis ; 2.*Prognost.* 3. *Sterilitas ex vlc- eribus difficulter curatur.* Imò si vlcus sit magnum, & quod plures vteri partes occupat , etiamsi curetur : tamen foeminâ sterilis manet , propter cicatricem magnam ibi relictam, ob quam semen vtero adhærescere, & sanguis affluere non potest. Qui autem morbi vteri curari possint , qui non , ex iis, quæ supra , parte 1. de morbis vteri, dicta sunt, patet.

4. Si verò non simpliciter sterilis sit foemina, sed quia ipsius constitutio virilis seminis constitutioni parum conueniens est , non solum mutatione matrimonij foecunda reddi potest , sed etiam ætatis progressu,qua tem- peries etiam mutatur ; vt & medicamentis, quæ illam in-

temperiem corrigunt. 5. Nec tamen & eæ foeminæ simpliciter steriles habendæ sunt, quæ insignem quandam intemperiem habent in prima iuuentute, ob quam à nullo viro tunc concipere possunt. Modò enim vel ætate, vel medicamentis ea intemperies corrigi possit, postea foecundæ redduntur.

6. Aristoteles, 2. de gen. animal. cap. 4. omnem sterilitatem ab ortu contractam pro incurabili habere videtur. Estque id verum, si vitium sit magnum. Interdum enim si vitium sit paruum, vel ætatis progressu, temperamento mutato, vel medicamentis vitio illo curato, quæ antea steriles habebantur foeminæ, foecundæ fiunt.

Indicationes & Curatio.

*Indica-
tiones &
Curatio.* Sterilitas tollitur causis, à quibus ea pendet, sublatiis. Quæ cum sint variæ & multiplices, varias quoque sup-
*Medica-
menta
contra
sterilita-
tem.* peditant Indicationes, quæ per se manifestæ sunt. Primò nimirum si vteri adsit clausura, & angustia ceruicis, vt & oris vteri, quacunque de causa orta, ea tollenda, vt supra, *part. I. sect. 1. cap. 3.* monstratum est. Si intemperies aliqua vteri & testium adsit, siue cum materia, siue sine materia, ob quam vel semen nullum, aut infœcundum, aut masculinò non conueniens generatur, vel virile semen non attrahitur, retinetur, & debito modo fouetur, intemperies ea corrigenda, eo modo, qui supra, *parte 1. sect. 2. cap. 1. & seqq.* est traditus. Si imprimis vis feminis attractrix in foemina langueat, membrum virile ante coitum illinendum Zibetho, felle hircino & similibus. Maxime verò hic vtilia sunt, quæ occulta proprietate ad semen generandum veneremque excitandam faciunt, & ad sterilitatem propriè dictam, à quacunque ferè causa, vniuersalibus præmissis, vtilia sunt, qualia sunt *radices satyri, rasura eboris, semen erysini, eruce, hormini, seselios, ammi,* (quod præ aliis efficax;) *pastinacæ sylvestris, testiculi vulpis, apri & aliorum animalium, matrix suilla, vel ceruina exsiccata & in puluerem redacta. Vel matrix leporis assata, & cum puluere seq. comesta; ℥. nucis moschat. 3. j. zingib. piperis, an. 3. ℞. maiorana sicca 3. j. sem. eruce, sileris mont. an. 3. j. F. puluis.*

Medicamenta autem talia ad sterilitatem plurima passim exstant, quorum pauca proferemus. ℥. sem. erucæ, sileris montani an. 3. ℞. rasuræ ebor. cinamomi nuc. mosch. an. 3. j. moschi, in iis, quæ ferre eum possunt, ꝑ. iij. santali albi 3. iij. F. pulu. Detur 3. j. ex vino generoso. Vel ℥. spec. diamosch. diambrae an. 3. j. matricis leporis, testicul. apri, genitalis cerui an. 3. ℞. nucis mosch. cinamom. garyophyll. sem. erucæ, pastinacæ sylvestr. an. 3. j. moschi, ambrae an. ꝑ. iv. sacch. ad pondus omnium. M. Dentur 3. ij. ex vino generoso. Confectio talis paretur: ℥. Confect. amygd. d. pistacior. pinear. auellan. Lombardicar. an. 3. j. cortic. citri, zingib. garyophyll. cinamomi an. 3. ℞. sem. erucæ 3. ij. M. Detur cubitum ituræ cochlear. j. Vel fiat panis Martius talis. ℥. amygd. d. 3. iv. pinear. pistacior. auellan. Lombard. an. 3. ij. spec. diambrae diamosch. an. 3. j. rasuræ eboris 3. j. aq. cinam. 3. ℞. F. panis Martius. Vel ℥. spec. diambrae, diamoschi an. 3. j. pinear. mundat. pistacior. cort. citri an. 3. ij. ol. destill. maioran. 3. ℞. cinam. gutt. iij. sacch. albi 3. v. F. Morsuli. Vel ℥. radic. eryngij 3. j. artemis. M. j. maioranæ M. ℞. Coq. in vino. Detur cyathus manè & vesperi cum tryphera magna sine opio. Idque diebus aliquot continuetur. Vel ℥. spica Indicæ, schœnanthi, calami aromatic. sem. anisi, ammeos, sesel. matricar. an. 3. j. Coq. in aq. vel vini lb. iij. vase clauso. Colatura dulcoretur saccharo & melle, dentur 3. iij. vel 3. iv. Vtile est & hoc Electuarium. ℥. conseru. anibos 3. vj. radic. satyrj condit. 3. ij. radic. orobi, renum scincor. testiculor. apri, matricis suillæ, pudendi cerui, rasuræ eboris, sem. napi, elaphobosci, fœniculi, urticæ, erucæ satiuæ, bormini, erysimi an. 3. ij. pinear. amygd. d. an. 3. ℞. spec. diamosch. d. 3. j. ol. nuc. mosch. expressi 3. ij. Cum Sir. betonic. F. Elect. Vel ℥. Conseru. rorismarin. maioran. an. 3. j. ℞. radic. condit. satyrj, eryngij an. 3. j. gingib. in China condit. cortic. citri condit. an. 3. ℞. rasuræ eboris, matricis leporis præp. sem. erucæ, ammeos an. 3. j. spec. diambrae diamosch. d. cinamomi, garyophyllor. an. 3. ℞. Cum Sir. Conseruat. zinzib. in China condit. F. Electuarium. Efficax est & Tryphera magna sine opio. Aqua hæc etiam frigidis & humidis valdè prodest. ℥. cinamomi, garyophyllor. cubebar. an. 3. j. nucis mosch. macis, piper. longi,

galangæ, an. ʒ. j. *zedoariæ*, *sem. ammi*, *seselios*, an. ʒ. ʒ. *gran. iuniperi*, ʒ. j. *Vini Rhenani*; *aq. rosismar. maioran. melissæ* an. q. s. Stent in digestionē sex diebus, & postea destillantur, & manē ac vesperi cochlear. ij. vel iij. exhibeantur. Extrā quoque balnea, infusiones, fomenta, suffitus adhiberi possunt. Et balnea quidem menstrua purgatione finita diebus quinque continuari possunt. Vt ʒ. *rad. bryoniæ*, *imperatoriæ*, *valerian. ireos*, *fol. betonic. mercurial. artemis. pulegij*, *maioran. lauri*, *saluiæ*, *matricar. summit. iuniperi*, *baccar. iunip.* an. q. s. F. Balneum. Imprimis verò hic vtilēs sūt thermæ naturales sulphuræ, bituminosæ, aluminosæ, nitrosæ, ad quas plerumque fœminæ steriles tanquam ad asylum confugiunt, & quidem sæpe non sine fructu. Ex earundem plantarum decocto feruente vapores per idonea instrumenta pudendis excipi possunt. Vel suffitus fiant è pulueribus aut trochiscis carbonibus iniectis. ʒ. *Ladani*, *styrac. calamit. benzoes* an. ʒ. ij. *ligni aloës*, ʒ. j. *moschi* ʒ. vj. Cum infusione *tragacanthæ aq. ros. facta*. F. Trochisci. Vel ʒ. *thuris, mastiches, benzoes, styrac. calamit. gummi iuniper.* an. ʒ. j. *garyophyllor. santali citrin. cinamomi*, an. ʒ. ʒ. *castorei* ʒ. j. F. Puluis. Pessī fiant è *fol. mercurialis*, & *matricariæ* recenter contusis. Vel ʒ. *mastiches, styrac. liquid. an.* ʒ. ʒ. *fol. melissæ, nepethæ, mercurial.* an. ʒ. j. *garyophyllor. nuc. mosch.* an. ʒ. ʒ. *zibeth.* ʒ. ʒ. *ceræ albæ* q. s. F. Pessarium. Post balnea & suffitus pectinis & umbilici regio inungatur oleis & linimentis vterinis. Vt ʒ. *ol. cheirini* ʒ. ʒ. *destill. maioran.* ʒ. j. *garyophyllor.* ʒ. ʒ. *nuc. mosch. expr.* ʒ. j. *styrac. liq.* ʒ. ij. *zibethi, moschi*, an. ʒ. vj. *ceræ parum*, F. Linimentum. Vel balneo egressa dimidia hora in lecto decumbat, & sacculum iustæ magnitudinis ventri imponat, è *melissa, calamintha, mentha*, aut *matricaria* paratum & vino conspersum. Tandem Emplastra perinæi & lumborum regioni applicentur, quæ gestentur continuo, vel singulis noctibus, usque ad vltimam, quæ menses erumpere solent; septimanâ. Vt ʒ. *empl. matricalis* ʒ. j. *styrac. liq. gummi carannæ* an. ʒ. ij. *galliæ moschata* ʒ. ʒ. *ol. garyophyll.* ʒ. ʒ. *nuc. mosch. express.* ʒ. j. Misc. cum *ol. cheirino*. F. Emplastrum.

Si uterus sit nimis lubricus & laxus, abstergendus clysteribus ex succo mercurialis cum melle. Deinde balnea, pessi, suffitus & alia topica adstringentia & roborantia usurpentur. Si os uteri hiet, è foliis myrti, lentisci, vitis, oliuæ, absinthij; radic. cyperij, consolida maior. bistortæ, quinquesol. fl. ros. rubr. balaustij F. decoctum in vino rubro, quo partes genitales foueantur. Vel suffitus fiat ex mastiche, thure, alumine, balaustij, ligno aloës, baccis lauri, nucibus cupressi. Si corpus nimis pingue & obesum sit, id extenuandum victu tenui, laboribus & exercitiis, purgationibus lenibus sæpe repetitis, sudoribus, vt alibi docetur. Et omninò si etiam alij morbi vel in utero, vel in parte aliqua principali corporis, vel toto corpore sint, remouendi ij, vt suo loco dictum. Neque enim est eorundem morborum curatio in omnibus, quæ sæpe sunt plurima symptomatibus, quæ ab iis proueniunt, est repetenda. Si qui etiam alij uteri morbi sunt, ij curantur, vt supra, part. 1. sect. 2. de uteri morbis, est traditum.

Dieta.

Dieta medicamentis respondeat. Ad semen augendum cibi boni & multi succi vtilis sunt, atque inter eos pulmentum ex vino, uinorum luteis, saccharo, cinamomo, accro- Dieta.
ro paratum. Somnus, vigiliæ, motus, quies, omnia sint moderata. Tempore coitus omnes animi affectus, præsertim mœstitia, timor & profundæ cogitationes amouendæ. Non coeat etiam vir cum inuita foemina, sed potiùs amore ardente, qui facit, vt spiritus copiosi ad uterum & partes genitales confluant, isque semen auidius arripiat.

CAP V T I I I.

De sterilitate ad Tempus, & raro Conceptu.

Nterdum accidit, vt quidem foemina non sint pla- Sterilitas
nè steriles, tardius tamen, quàm par est, aut rariùs ad tem-
concipiant. Nonnullæ enim, etsi nubant, tamen non sta- pus.
tim concipiunt, sed obseruatum, nonnullas demum sexto, septimo, octauo, vel etiam decimo aut duodecimo anno concepisse; deinde aliæ sunt, quæ quidem statim

concupiunt, sed post primum partum non mox iterum, sed post aliquot annorum interualla, & rarissime concipiunt.

Causse. 20

Causse.

Quod autem nonnullæ tardius concipiunt, causa est primò ætas. Cum enim plerumque foeminae conceptioni aptæ sint post annum 14. aut certè postquam menses fluere cœperunt, nisi ex morbosa constitutione diutius subsistant: si virgines ante illud tempus nubant, non concipiunt. Deinde idem accidit, si vitiosa aliqua dispositio sit in utero vel semine. Tunc enim foeminae non concipiunt, antequam ea vel ætatis progressu à natura, vel arte & medicamentis corrigantur, qua sublata, postea concipere incipiunt. Nonnunquam etiam euenit, ut etsi foemina sic satis sana videatur, quia tamen uteri & seminis eius constitutio virili semini non respondet, nec conueniens est, non concipit, donec progressu ætatis ea constitutio in aliam mutetur.

Quod verò quæ semel conceperunt, postea rariùs pariunt, fit etiam primò ratione ætatis. Si enim virgines nimis adhuc tenellæ nubant, plerumque difficulter pariunt, & partu difficili uterus & præcipuè os eius debile valdè redditur. Idem accidit & foeminis, quæ iam adultiores nubunt. Cum enim iis affluxu sanguinis menstrui uteris debito modo non sit humectatus, aut non concipiunt, aut rarò concipiunt. Deinde idem ex morbosa constitutione euenit. Quibus enim foeminis vel menses non rectè fluunt, vel aliam morbosam constitutionem habent, eas vel non concipiunt, vel rarò concipiunt. Tertio accidit hoc interdum & iis, quæ quidem iusta ætate nubunt, & etiam sic satis sanæ sunt, postea verò in partu difficili vel abortu, vel foetu mortuo, vel mola aliquid damni in utero patiuntur. Si enim ex partu laborioso vel abortu in utero aliquid aut rumpatur, aut distendatur nimis, aut labefactetur, vel ex foetus corrupti illuuiæ, aut mola, eamque plerumque sequente immoderato sanguinis fluxu, uteri temperies debilitetur, aut eius situs mutetur, accidit, ut foeminae tales postea vel nunquam, vel

rarò

rarò concipiant. Imò accidere potest, vt foemina aliqua à natura tam debilis sit, & tam debilem vterum habeat, vt etsi partus laboriosus non sit, tamen gestatione foetus à partu ita debilitetur, vt vires ad concipiendum postea deficiant, aut non nisi longiori tempore post partum primò recolligantur: id quod tenellis & delicatioribus ac vitam otiosam agentibus euenire solet. Hinc scribit Hippocrates, *de aëre, aquis & locis*, Scytharum ancillas ob vitam laboriosam minus steriles esse, quàm vxores, quæ vitam otiosam agunt. Tandem & huius symptomaticis hæc causa esse potest, quod foemina aliqua, cum primum nupsit, sana fuit, post partum verò primum in morbum aliquem incidit, ob quem vterus ita debilitatus fuit, vt ad frequentius concipiendum ineptus redditus fuerit. Et possunt foeminis, in principio coniugij sanis, varij & partium principalium & yteri morbi accidere, ob quos postea ad concipiendum ita habiles amplius non sunt.

Signa Diagnostica.

Omnia autem hæc rectissimè ex ægræ & adstantium *Signa* relatione cognoscuntur: An foemina nimirum ætate *diagnostica* nimium tenera maturius, aut adultiore iam tardius nupsit; an in partu grauitè laborauerit; an abortum passa sit; an foetum mortuum vel molam exclusit, & hisce de causis vterus læsus sit: an morbo aliquo, dum nubere, aut postea correpta sit, qui conceptioni obesse possit. Si verò nihil horum acciderit, & foemina iusta ætate nupsit, & cætera satis sana sit, proculdubio latens aliquod vitium in vtero hæret, aut certè semen & vterus foeminæ ad semen virile non iustam proportionem habet, quæ tamen ætatis progressu mutari solet.

Prognostica.

1. An, vt foeminæ crebrius pariant, effici possit, è causis patet. Quæ enim tenellæ nubunt, si pepererint, & postea concipere desinant, ætatis progressu viribus collectis, iterum parere incipiunt. Si verò vterus insigniter læsus sit, & aliquid in eo ruptum, vel alio modo læsum, vix iterum restituuntur, vt concipere possint. *Prognostica.*

2. Virgines, quæ adultiores iam nubunt, rarò fecundæ sunt, vel rarò concipiunt.

3. Fœmina si iusta ætate nupserit, & nullo insigni ac notabili morbo laboret, etsi statim non concipiat, tamen pro sterili ideo non habenda. Sæpe enim accidit, ut latens aliqua in utero sit dispositio, quæ conceptionem primò impedit, quæ ætatis progressu mutatur, ut fœminæ postea tales satis fecundæ euadant.

Curatio.

Curatio. Si fœmina nimis tenera ætate nupserit, & non concipiat, aut postea, ubi semel concepit, concipere desinat, ea rarissimè venere utatur, donec adultior facta robur, ex primo coitu vel partu amissum, ætatis progressu recuperaverit. Utatur etiam bona diæta, & cibo boni nutrimenti, laboribusque multis non exerceatur. Contra si virgo iam adultior nubat, & propter uteri siccitatem ad conceptionem minus apta sit, balneis, pessis & fomentis emollientibus durities illa emollienda, & curandum, ut menstrua rectè fluant. Si ex debilitate naturæ, quod in delicatis accidit, fœmina non concipiat, corpus cibis solidioribus & exercitio sensim solidandum, uterûsque roborandus, ut suo loco dictum, talesque frequenti concubitu abstinere debent.

An virgines valetudinarias nubere debeant. Virgines valetudinarias quod attinet, an eas nubere debeant, dubium est. Vulgata quidem est opinio, Virgines valetudinarias, si viro copulentur, meliorem valetudinem consequi; & sanè accidit interdum, ut quæ Virgines pallidæ & decolores fuerunt, si nubant, vegetæ fiant, & roseum faciei & corporis colorem acquirant. Contra compertum est, quasdam post nuptias non conualuisse, sed in peiorem statum coniectas fuisse. Ideo distinctione opus est. Etenim si ex mensibus, vel semine retento, valetudo illa aduersa ortum habeat, tutissimum est, Virginem marito coniungere. Ita enim & semen retentum euacuatur, uterûsque expurgatur. Si verò in viscere aliquo, præcipuè epate vel liene, aut etiam toto corpore vitiosa aliqua dispositio adsit, illa veneris usu non tollitur, sed potius augetur, & vitiosi humores in toto corpore abundantes

dantes ad vterum alliciuntur, atque in eo obstructions excitant, unde febres diurnæ, & alia mala excitantur. Accidit etiam, ut cum in talibus valetudinariis foeminis sanguis sit vitiosus, nec semen bonum inde generetur, nec foetui probum nutrimentum suppeditetur, inde foetus debiles, partus laboriosi, abortus, molæ, & alia plurima mala ortum habeant. Quapropter tutius est, tales foeminas primùm curare, & ad meliorem statum reducere, & postea viro iungere, aut si morbus sit incurabilis, tutissimum est, tales Virgines manere, & à coniugio abstinere. Rectèque scribit Fernelius, *lib. I. Patholog. cap. II.* Sani li-

Præclarè generi humano consultum videretur, si soli parentes bene habiti atque sani liberis operam darent. Si enim agricolæ sementem facturi, purum semen & foetum seligunt, experti, frugem malam è marcido percipi: quantò id diligentius in procreandis liberis obseruandū?

beris operam dare debent.

Si à partu difficili vel abortu, vel simili de causâ vterus intemperiem & debilitatem vel alium morbum contraxerit, curandus is est, ut de morbis vteri dictum. Et quia plerumque ex labore in partu in tenellis corporibus vterus ita debilitatur, ut postea multa excrementa recipiat, à quibus naturalis eius status mutatur, & intemperies frigida & humida inducitur, quæ curanda, ut suo loco traditum. Aut si quid in dorso, osse sacro, coxendice, & vicinis partibus luxatum, ruptum, vel quocunque modo læsum sit, curandum, ut de iis, quæ partum difficilem sequi solent, malis corrigendis dicetur. Si post molam vel nimius sanguinis fluxus, vel simile quid vterum debilitauit, vitium id corrigendum, ut suo loco dictum & dicetur. Si ex foetus mortui spurca colluie intemperies & praua aliqua qualitas vtero inducta sit, illuies illa primo abstergenda, succo mercurialis & similibus; postea theriaca. Mithridatium dissoluta in vterum infundenda, vel per pessum indenda, vel extra adhibenda; aut sua uolentibus vterus recreandus. Itaque linimenta & vnguenta è styrace, benzoë, balsamo, oleo angelicæ, lauendulæ & similibus adhibenda, cauendo tamen, ne odor ad nares pertingat.

De Conceptione & factus formatione.

Postquam semen utriusque sexus, maris scilicet & foeminæ, in utero exceptum est, ab eoque bene clauso & coarctato retinetur, ab uteri peculiari facultate, quæ nulli alij parti in toto corpore concessa est, forma in semine latens excitatur, & ad *ἐνέργειαν* prorumpit, & per vim formatricem, quæ spiritu insito, quasi instrumento, utitur, ad corporis ei similis, à quo decisum est, fabricationem sese accingit, quæ actio *Conceptio* appellatur, & propterea definiri potest, quod sit uteri actio, cum maris & foeminæ semen fecundum ab eo excipitur, miscetur, fouetur, eiusque vis ad munus proprium exsequendum excitatur. Id verò quod concipitur, *κύνεμα* seu conceptio appellatur. Notandum enim hic, cum ad multa dubia circa hanc materiam soluenda faciat, differre *σπέρμα* seu semen, & *κύνεμα* seu conceptum. Semen enim propriè loquendo est id, quod ex vasis seminalibus ab utroque parente in coitu excernitur, ex quorum neutro seorsim sumto vilius speciei animal generatur: *κύνεμα* verò est id, quod ex utroque semine, tanquam duobus principiis, mistum constat, & quod perfecti animalis principia in se continet, atque è quo suo tempore perfectum animal formatur.

*Conce-
ptio.*

*Quando
fiat con-
ceptio?*

Fit autem ista conceptio, non demum septima die, ut nonnulli existimant, sed ut rectè Lud. Mercatus, *lib. 3. de morb. mul. cap. 6.* scribit, ubi semina in utero constiterint, atque etiam intra septem horas post eiaculationem in effusionem relapsa neutiquam fuerint, si uteri calore conseruentur, reganturque, concepisse foeminam credendum est. Neque enim vel momento, multò minus ad septimum diem, natura otiosa est, sed statim se ad formationis opus accingit. Vnde etiam Hippocrates, non à septima die, sed ea, qua semen retentum fuit, conceptionis initium computandum docet, dum, *lib. de genitura*, scribit: *si mulier aliquando partum experta fuerit, & aduertit, quando genitura non exciderit, sed intus remanserit, sciet, qua die conceperit.*

Quia

Quia tamen vel seminum vel vteri debilitas interdum impedimento est, vt inchoatum opus absolui non possit, si sine suo frustratur natura, intra septem dies præcipuè elabi finit semina. De quo Hippocrates, *lib. de septim partu*: *Embryonum conceptio & abortus; & partus mulieribus in eo tempore iudicantur, in quo cunctis hominibus morbus, sanitas & mors.* Id est: Sicut natura morborum crises per septimanas instituit: ita si conceptum se perfecturam diffidit, septima die eum reiicit. Si verò semina vsque ad septimam diem permanserint, & semina ipsa esse foecunda, & vterum sese rectè habere indicio est, neque de opere formationis absoluendo plerumque dubium ampliùs est: quo sensu, & non alio, intelligendus est Aristoteles, dum, *lib. 3. de histor. animal. cap. 3.* scribit: Si semen in septimum diem intus permanserit, conceptum esse iam certum est.

De ipsa autem fœtus formatione, & præcipuè de vi *vis for-*
 Formatrice, pluribus *in Institutionib. libr. 1. cap. 10.* & de *matrix*
consens. ac diff. Chym. cum Gal. cap. 9. egi; vbi monstraui cum *corporis*
 Themistio, *in 1. de anim.* & I. C. Scaligero, *exerc. 6. sect. 9.* *animati.*
 Animam in femine latentem esse sui domicilij archite-
 ctam: quibus ampliùs nihil addo, quàm me mirari, quo-
 modo magni etiam viri in re plana se torserint, & vt
 candidè dicam, errarint; cùm facultatem formatri-
 cem omnes agnoscant, animam verò, cuius est facultas,
 cognoscere non potuerint. Facultas certè seu poten-
 tia præsupponit substantiam, à qua pendet & emanat,
 & accidens ac qualitas nulla est sine subiecto, & omnes
 directione formæ, à qua fluunt, efficaces sunt. Quæ res
 virum nunquam satis laudatum, & aliàs Aristoteli ad-
 dictissimum, ac in Interpretum eius, ac Scholasticorum
 lectione versatissimum, I. C. Scaligerum, mouit, vt si-
 cut semper, ita & hîc, libertate Philosophica & homine
 ingenuo digna vteretur, & illud, quod vulgò dici so-
 let, Formas educi è potentia materiæ, in optimum (quem
 quidem opinio & locutio non satis commoda recipere
 potest) sensum traheret, & explicaret. Etsi enim optimè
 ab Aristotele dictum esse sciret, semen esse potentia
 animal,

*Semen
quomodo
sit poten-
tia &
actu ani-
matum.*

animal, & quod ita non possit esse simul actu & potentia: tamen rectè rem sic explicauit, vt in *Institut. loc. alleg. pag. 88.* dictum, Potentia semen animatum esse, non quia non sit ipsa essentia animæ in semine, semenque actus primi respectu non animatum sit: sed quia careat instrumentis expressis, quæ sint in eius potestate, quibus postea perfectis, in actum secundum erumpat, & omnes operationes edat, quas ob defectum organorum edere non poterat; sicut infantes nec ambulare, nec ratiocinari perfectè possunt, non ob animæ, sed organorum defectum & ineptitudinem. De quo idem Scaliger, *exercit. 6. sect. 9.* egregiè: *Aiunt: Si canis anima esset in semine, canis semen esset canis. Assentior. Est enim canis imperfectus, carens tantum articulationibus. Et si iam demum in corpore formato & iam organis suis instructo producit anima, quis ex semine, antequam anima adueniret, organa illa construeret? Et idem exerc. 6. sect. 5.* Si, inquit, extrinsecus venit forma atque interea, vt scribunt, omni perfectionum genere instruitur materia: ab aliquo intus & qualitates, & quantitates, & numeros, & ordines, & situs apparari, atque institui necesse est: denique corpus ipsum totum fabricari. Hæc fabrica fit aut à substantia, aut ab accidente, aut ab utroque. Non ab accidente solo. Primum quia nullum accidens agit, nisi per vim suæ substantiæ. Deinde, quia nullum accidens cognoscit. Illa verò virtus tam nobilis templi architecta sapientissima ab omnibus Philosophis iudicata est. Aedificabitur igitur à substantia. At hæc forma seminis est. Sanè seminis forma, si non est anima, bruta res est. Et si fabricat, est æqualis animæ. At incrementis, & amissa carnis repositione, opus illud animæ est. Erit igitur in semine anima formatrix, antecedens animam, cui parat illud domicilium. Quare prior illa posteriore hac sapientior, ac nobilior. Et paulò antè: Ipsamet forma eius præparationis autor est. Ipsa enim sibi & alterat totum, & disponit partes. Neque cum ad summam peruenit fuerit perfectionem præparationis, tum ad substantiæ quoque formam peruenitur. Est enim ipsa forma antè existens. Ergo ad eam non peruenitur, sed ad eius actum, quo ipsius deinceps usum capessere possit.

Ac proinde in re plana frustra se torquet Fabritius Bartoletus, in *Encycloped. Hermeticodogmat. Physiol. cap. 5. quæst. 1.* dum quidem concedit, causam adæquatam nostræ conformationis esse animam vegetatiuam, non tamen eo modo, quo ego & Piccolhomineus statuimus. Nam, scribit, quod anima vegetatiua sit causa conformationis, quatenus instruitur à Deo, hoc est principium Christianum, quod & ipse fateor & profiteor: sed interim quærimus causam naturalem, quæ naturaliter in secundo & quarto modo dicendi per se sit causa naturalis conformationis. Quare Piccolhomineus non respondit interrogationi per quid. Consimiliter Sennertus probat quidem semen esse animatum, sed illius consequentia non tenet; semen est animatum. Ergo semen animatum est causa conformationis. Verum enimverò si Bartoletus ut Christianus credit, animam, quatenus à Deo hanc vim accepit, esse principium conformationis, causam nullam habet, cur idem ut Physicus negare debeat. Neque enim veritas duplex est. Et illa ipsa ignoratio creationis, qua Deus omnibus rebus creatis vires peculiares & admirandas indidit, easque conseruat, (conseruatio autem rerum, ut Scaliger ait, creationis continuatio est) fecit, ut Galenus & alij gentiles frustra in rerum occultarum causis inuestigandis laborarint, dum saltem ad naturam, non verò ad naturæ autorem Deum, respexerunt, & res naturales considerarunt, quasi vires, quas habent, ex se, non à Deo haberent. Deinde dum probaui semen esse animatum, me etiam probasse puto, in semine esse causam conformationis. Quid enim opus est in vtero, vel extra semen causam quærere, quæ in ipso semine est? cum anima illa non otiosa, sed suis facultatibus instructa sit: id quod ipse negare non audet, dum concedit causam adæquatam conformationis esse animam vegetantem. Dum verò alium modum ponere vult, quàm ego, in absurdissimam opinionem incidit, dum statuit, genituram (ita appellat illud, quod primis septem diebus ex semine elaboratur) esse opus facultatis vegetatiuæ feminis, quando semen in formam genituræ corrumpatur, id est, ad feminis corruptionem illius quoque facultas altera-

*Creatio-
nis igno-
rantia
gentili-
bus errā-
di causa
fuit.*

trix & conformatrix corrumpatur, & ex potentia foetura educatur alia facultas vegetatiua, quæ foetum in genitura delineatum perfectè conformet; absoluto verò foetu, ex foetus potentia deduci animam sentientem, quæ foetui aliquam perfectionem tribuit. Verùm enimverò, vt I.C. Scaliger, *exerc. 6. sect. 2.* scribit, vulgò quidem semen, quia definit semen esse, corrumpi dicitur: tamen apud Sapientes, quia nihil perit, reuerà perficitur. Absurdus verò hoc est, statuere, vnam facultatem in aliam corrumpi; cùm facultates inseparabiliter ab anima dependeant. Ideoque sicut, dum ex semine vel nucleo planta vel arbor generatur, non fit vnus facultatis in aliam corruptio, sed eadem anima, quæ semini vel nucleo inest, à principio ad finem totius operis architecta est, sed alio modo agit, aliaque producit, pro diuersitate materiæ, quam sibi adsciscit: ita etiam in animalium semine eadem forma, à principio foeturæ ad perfectam foetus absolutionem, totius operis directrix est.

*Fœtus
forma-
tio.*

Qua ratione autem & quo modo partes omnes corporis formentur, non huius est loci, vbi de affectionibus præter naturam foeminarum agitur, dicere, sed pertinet id ad Physicum & Physiologiam, & de ipso foetu formato exstant egregij Tractatus virorum doctissimorum, Hier. Fabricij ab Aquapendente, & Adr. Spigelij, Professorum Patauinorum, qui à Medicinæ Studiosis legantur.

*Tempus
forma-
tionis fœ-
tus.*

De tempore verò formationis variæ Medicorum Disputationes sunt, quæ sine abortuum, qui rarè inspicendi exhibentur, crebra inspectione, decidi non possunt. Commodissimè tamen, vt in *Institut. lib. I. cap. 10.* dictum, ij sentiunt, qui statuunt, primò omnium membranas, quibus foetus inuoluitur, cum vasis vmbilicalibus, quibus vtero matris connectitur, & alimentum accipit foetus, formari, hinc partes omnes delineari, exornari & perfici, & quidem alias citius, alias tardius, & pro ratione dignitatis & necessitatis, prout foetui, dum in vtero est, vel etiam postea dum in lucem prodiit, inservire debuerint. Quibus autem temporis momentis singula efformentur,

mentur, humana ratio adsequi non potest. Deo soli hæc nota. Iehouah,

Compago mira corporis nostri, tuæ

Miraculum est solertiæ.

Massæ recentis rudia adhuc primordia,

Rudisque massæ semina,

Ceu scripta haberes, corporisque lineas

Motum, statumque noueras:

Et membra, nondum cùm forent, quid adderent

Dies sciebas singuli.

Hic cum nobis sit propositum, de morbis mulierum agere, hoc primò notandum est, vt rectè formatio fœtus fiat, tria requiri, ipsum semèn fœcundum vtriusque parentis, & quidem bene constitutum, calidòque innato ac spiritu perfusum, in quo anima in formatrice instructa residet, quæque sui domicilij architecta est; deinde sanguinem maternum, è quo postea fœtus augetur, & perfectam molem accipit; tertio vterum matris bene constitutum, qui semen fouet, eiùsque latentem vim excitat. Quæ tria si se rectè habeant, formatur fœtus, vnus plerumque, sanus & perfectus, isque suo tempore in lucem editur. Si quid tamen à vulgari modo discrepet, aut præter naturam sese habet, formantur vel gemelli, & fœtus plures ac numerosi concipiuntur; vel postquam primus fœtus conceptus est, post temporis aliquod intervallum alius adhuc concipitur, quæ Superfoetatio dicitur; vel vitiosa fit fœtus conformatio, dum aut fœtus debiles formantur, aut qui aliquem partium defectum vel excessum, (quo & hermaphroditi pertinent) vel vitiosas conformationes habent, aut quod aliquando obseruatum, fœtus in lapideam duritiem mutatur, aut pro homine mola, aut tandem monstrum generatur. De quibus vitiis hoc loco ordinè dicemus. Et si enim nonnulli de hisce inter partus vitiosos agere soleat: tamen quia in pariendi tempore vel modo nihil vitij occurrit, sed quale formatum est, tale editur, commodius inter formationis vitia de hisce agitur.

*De Gemellorum & numerosæ prolis generatione.**Gemello-
rum gene-
ratio.**Plurimum
foetuum
genera-
tio.*

T primò quidem Gemellos quod attinet, etsi animalia bruta pleraque plures foetus concipiant & generent: tamen frequentissimè foeminae in hominibus vnum saltem foetum generant: rarum verò est in nostris regionibus, vt gemelli, rarius vt trigemini, rarissimum vt plures foetus concipiantur & generentur. Quandoque tamen id accidere, obseruatum est. Et quidem nonnullis locis hoc familiare est. Ita Aristoteles, *lib. 7. de histor. animal. cap. 4.* scribit: Quod plurimum, & locis plurimis agitur, mulieres singulae singulos pariunt. Sed saepe & locis plerisque geminos etiam, vt in Ægypto quoque fieri certum est. Pariunt etiam tres & quatuor. Et quidem nonnullis in locis valdè ita fit, quod dictum iam est, sed quinque cum plurimum nascuntur. Iam enim pluribus hoc euenisse conspectum est. Et quædam viginti partibus quatuor edidit; quinos enim singulis partibus enixa est, maiorque eorum pars enutrirì & adolescere potuit. Et Plinius, *lib. 7. cap. 3. natural. hist.* scribit; Tergeminos nasci certum esse, idque Horationum Curiatorumque exemplo monstrari; & annis supremis Diui Augusti Faustam quandam è plebe Ostiaë duos mares & totidem foeminas enixam esse. Et ancillam quandam Augusti Imp. in agro Laurente vno partu quinque enixam esse filias refert. Et Albucasis, *Chirurg. lib. 2. cap. 76.* scribit, se compertum habere, quandam mulierem abortiendo emisisse septem, & aliam quindecim, omnes formatos. Et Comitissam quandam Quersfürtensem vno partu nouem infantulos edidisse fertur. Et Cromerus, *lib. 9. de orig. & gestis Polonorum.* scribit, quod anno 1270. die 20. Ian. in Craconiensi regione, honesta quædam matrona Margarita, triginta sex pueros viuos vno partu ediderit. Et talia exempla multa apud Historicos & Medicos exstant, quæ recensere longum & superuacaneum foret. Videri verò possunt apud Ioh. Schenckium, *lib. 4. observation.* qui ea collegit. Sequentia verò planè prodigiosa sunt, vt quod refertur

refertur à Ludou. Viue, Erasmo Roterodamo, Ludou. Guicciardino & aliis Flandriæ Historicis, quod Margarita Florentij Comitissæ Hollandiæ filia, cum mulierculam stipem petentem, gemellósque in vlnis gestantem acerbè increpasset, neque vno partu duos producere potuisse, nisi duorum quoque virorum vsa esset commercio, affirmasset, postea anno 1276. ætatis 42. ipso die parascebes, pepererit infantes 364. partim mares, partim fœmellas, pollicis magnitudine, qui simul in pelui baptizati, maribusque Iohannis, fœmellis Elisabethæ nomen impositum fuerit. Idem planè plures Historici de Margarita Comitissa Holstenij referunt, quæ Imperante Henrico VII. etiam vno partu infantulos 364. ediderit. Et miraculosum planè videtur, quod Auentinus, *lib. 7. annalium*, scribit, Mechthildim Comitissam ab Henneberg, filiam Florentij I. V. Bathauini Comitissæ, sororem Gulielmi Regis Roman. sub Frider. II. Imper. mille quingentos quatuordecim pueros simul genuisse, qui in malluio ab Otthone Traiectensi Episcopo, auunculo eius sacra aqua lustrati fuerint. Cuspinianus tamen tantum 350. fuisse refert.

Causse.

Vt verò de istis, quæ prodigiosa & ferè miraculosa *Causse*, sunt, nihil dicam, sed saltem causas, cur gemini, trigemini; aut paulò plures foetus interdum generentur, inquiram, hoc certum est, gemellorum & trigeminorum conceptionem ab vno coitu fieri, & eo differre à superfoetatione, quod illa à pluribus congressibus fit. Cur autem plures foetus in vno coitu formentur, nonnulli in cellulas vteri causam referunt. Verùm nullæ tales cellulae dantur in vtero humano, sed vteri cavitates saltem lineæ, sutura simili, qualis etiam in scroto virili apparet, secundum longitudinem in dextram & sinistram partem diuiditur. Nonnulli in nimiam feminis copiam causam reiiciunt. Verùm etsi magna sit feminis copia, ut plerumque in iuuenibus robustis, qui primùm coeunt, esse solet: tamen plures inde foetus non fiunt, nisi semen in partes diuidatur. Alij gemellos, trigeminos vel etiam plures

foetus formari aiunt, quoties semen utrumque in eodem congressu sæpius emittitur, ut diuidatur in partes & sufficiat ad plurium foetuum perfectam generationem. Et omnino verum est, necessarium esse, ut, si plures foetus generari debent, semen in plures partes diuidatur; cum in quolibet seminis minimo vis formatrix integra lateat, & ex singulis partibus singuli foetus generentur. Verum de hoc dubito, an diuisio ista seminis fiat eiaculatione seminis pluribus vicibus in vno coitu facta; cum in seminis emissionem, quæ fit in vno coitu, ea intervalla vix dari possint, ut semen ita in partes diuidatur; cum vteri cavitatem in non prægnantibus exigua satis sit, & vix fabæ magnitudinem superet, ut facile tota repleti possit, nec spatium plerumque sit, ut semen in diuersas partes diuidi possit. Ideoque hoc mihi magis probabile videtur, in foeminis, quæ foetus plures concipiunt, cavitatem vteri in coitu non ita angustam fuisse, ut modò dixi, & ut vulgò in foeminis esse solet, sed paulò ampliorem, ut semen in eo, quod tamen copiosius sit, quasi in plures partes diuidi potuerit.

*Gemelli
vnam se-
cundinā
habent.*

Vt autem in vno coitu concipiuntur gemelli, ita vnam secundinam habent & communem Placentam, quæ vtriusque vasa umbilicalia recipit, quamuis vterque foetus suum habeat amiculum, cum duo, qui in superfœtatione formantur, foetus, duas secundinas habeant.

Signa Diagnostica.

Signa.

An autem foemina gemellos vel plures foetus in utero gestet, agnoscere ante partum non ita facile est. Quamuis enim duo foetus maius spatium requirant, quàm vnus, & ita duo foetus plus vterum distendant, quàm vnus: tamen sæpe etiam accidit, ut mulieres aliæ plus humorum in utero, dum grauidæ sunt, cumulent, aliæ minùs; atque hinc accidit, ut quæ vnum tantum foetum gestant, tam magnam ventris molem habeant, qualem interdum vix habent, quæ gemellos gestant. Quæ tamen geminos gestant, ventris molem non ita æqualem habent, sed eminentiis quibusdam, & rugis ac sulcis quasi diuisam. Maius etiam pondus ferè sentiunt, quàm quæ

quæ vnum foetum gestant, & quidem inæquale, pro huius vel illius inæquali magnitudine; cum raro plures foetus eiusdem roboris & magnitudinis sint. Motus tandem, qui fit in vtero, non est vnicus, sed sæpe in duobus locis percipitur, nec etiam est vniformis.

Prognostica.

1. Quid autem præfagiendum sit, tum ex viribus matris, tum foetus coniectandum. Vt enim foemina *Prognostica*, plures foetus, quos concepit, ad tempus partus vsque nutrire possit; viribus integris, corpore vegeto esse, & sanguine abundare, vterumque bene constitutum habere debet.

2. Si verò foemina sit debilis, malo corporis habitu prædita, vterumque malò constitutum habeat, & graua patiatur symptomata, in magno periculo versatur; cum vel abortu, vel difficili partu & longis partus laboribus, aut copioso partum sequente sanguinis fluxu, vires facile deiici possint.

3. Si mulieri grauidæ geminos ferenti altera mammarum extenuetur, alterum abortit: & si quidem dextra, marem; si sinistra, foeminam excludit, 5. aphor. 38. Quo aphorismo etsi Hippocrates indigitare videtur, alterum è gemellis abortu excludi posse, altero saluo: id tamen rarissimum est.

4. Sunt autem gemelli vnus sexus viuaciores, quàm diuersi; propter varietatem seminis, inæqualitatem incrementi, motus ac perfectionis diuersitatem, ob quam accidit, vt feliciter eodem tempore edi non possint, sed aut marem præter naturam cunctari, aut foeminam præuenire necesse sit. Interdum tamen accidit, vt etiam diuersi sexus gemelli vitales sint. Refert enim Rod. à Castro, de nat. mulier. lib. 3. cap. 13. Fratrem suum Franciscum gemellum esse cum sorore Leonora, & vtrumque agere annum quadragesimum, viribus integris, & sororem etiam numerosam prolem edidisse.

~~~~~

CAP V T VI.

*De Superfoetatione.**Superfoetatio.*

S T interdum ex vno coitu plures infantes concipiuntur : ita nonnuquam, etsi rarò, ex diuersis congressibus plures foetus concipiuntur, quæ Superfoetatio appellatur, & quidem vario modo, pro diuersa temporis, quo concipiuntur, ratione. De qua re Aristotel. 7. de *hist. anim. cap. 4.* ita scribit : In muliere rarò euenit, vt superfoetet, sed factum tamen aliquando est. Qui itaque longo post tempore sint concepti, nihil perfici possunt, sed præmaturius dolorem, quo ipsi & primus foetus intereat, mouent. Iam incidit, vt facta corruptione duodecim superfoeta puerperia egererentur. At verò si proximè à primo conceptu secundus sit factus, absolui edique potest, quod superfoetarit : vt quasi gemini nasci videantur, quomodo Herculem & Iphiclem procreatos esse fabulantur. Nam id etiam constitit adultera quadam, quæ alterum suo marito, alterum adultero similem peperit. Iam & cum geminos quædam ferret, tertium superfoetauit : & cum tempus pariendi iustum iam esset, primos vitales peperit, tertium quinto mense elisit, qui statim mortuus est. Altera cum primùm septimo peperisset, qui mortuus est, mox duos iusto mensium numero edidit, qui vixerunt. Quædam etiam sub abortu conceperunt, atque alterum abegerunt, alterum continuerunt, pertuleruntque ad partum. Plurimis si concubuerint mense octauo, infans mucore opplētus exit. Esculentorum etiā, quæ mater comederit, sæpè gerulus venit in lucem, & si fale immodicè vsa est, ipse sine vnguibus nascitur. *Hæc Aristoteles.* Et quod de Hercule & Iphicle è Poëtarum fabulis narrat Aristoteles, Plautus etiam in suam Amphytruonem transtulit, dum de Alcmena ait, hodie paries filios geminos, eorum Amphytruonis alter est, alter Iouis : alter primo post mense nascetur puer, quo seminatus est, alter mense septimo. Quod & Plinius, *lib. 7. nat. hist. cap. 11.* confirmat, & hoc addit, Proconnessiam ancillam eiusdem diei coitu alterum Domino, alterum procuratori eius genuisse.

nuisse ; & aliam suum foetum iusto partu, quinque mensium alterum edidisse ; & rursus aliam septem mensium edito puerperio , insecutis mensibus geminos enixam fuisse. Et Nicolus Florentinus , *serm.6. tract.1.cap.22.* scribit , foeminam quandam peperisse masculum , & hinc ad tres menses peperisse alium masculum , & bene vixisse ambos. Dodonæus quoque , *in annot.ad cap.3. Beniuénij*, refert , foeminam quandam peperisse filium bene gestatum Anno 1570. Decembris die 7. hora 10. vespertina. Postridie verò eadem hora, præter expectationem obstetricis ac sui ipsius, peperisse eandem foetum alterum, sed nondum quadrimestem , utpote cui neque oculi , neque aures, neque os paterent. Et Paulus Pereda , *schoł.ad cap. 55. 10. Michaël. Paschalij lib.1.de curat. morb.* scribit, Valentiz vxorem cuiusdam Doctoris post quatuor menses ab obitu viri filium peperisse , & deinde nono mense alterum. Et Franc. Rousselus , *de partu casar. sect. 6. cap. 7.* scribit. Foeminam quandam tres filios vna utero gestasse, hinc factum esse, ut circiter quintum mensem ex filiis vnum tantum ederet, cum & ipsa & Medici duos alios foetus nihil aliud , quàm lochia retenta esse , aut molas, irritosue conceptus putarent, ipsi post octauum ab abortu diem , purgante medicamento ad ea abigenda incautè sumto, abortus secundus duorum filiorum sequeretur. Et Casp. Bauhinus , *in appendice ad partum casar. Rousseti*, refert, Foeminam quandam 1575. Aprili mense puellam feliciter enixam fuisse , quæ dies solùm quindecim superuixit. Finito toto puerperio, cum ad consueta properaret munia , septimanis quinque & totidem diebus post primum partum, dum in vineis esset, nihil minus, quàm de alio partu cogitans, filium enixam esse, qui diu superuixit. Idem scribit ; Nobilem quandam foeminam peperisse post mariti mortem puellam, sed mortuam & caluaria carentem. Qua de re cum defuncti Nobilis hæredes certiores facti essent , possessionem feudorum omnium arripuerunt. Vidua verò cum subtumida maneret, & vel tumorem præter naturam , vel aliquem morbum in suo corpore residere putaret, ad thermas profecta est, ibique

decima hebdomade à priori proximo partu masculum saluum edidit, qui postea omnium feudorum ab agnatis repetitorum hæres factus est, & diu vixit. Exemplum etiam singulare superfoetationis refert Hercules Saxonia, *Pract. Med. lib. 4. cap. 27.* de nobilis vxore, quæ filium peperit nono mense, viuum & perfectum, octauo die à primo partu alium itidem, & non omnino absolutum, post 15. dies iterum alios duos. Et cum reconualuisset, anno sequenti, cum iterum vtero gereret, habuit eosdem omnino partus, & singuli eorum in propria tunica erant inuoluti. Cum tertio concepisset, & filium edidisset primo, & adhuc vterus esset filiis plenus, amplius parere non potuit, & obiit. Vt ita de rei veritate dubitare opus non sit; cum tot historiæ eam confirment. Quamuis enim Hippocrates, 5. *aphor. 15.* scribit, os vteri in grauidis ita clausum esse, vt ne quidem aciculam deinceps admittat: tamen impossibile non est, quin dum mulier grauida coit, & magnam in coitu voluptatem percipit, nonnihil eius orificium ad semen accipiendum iterum aperiatur, idque attrahat, & inde foetus formetur.

Causse.

Causse.

Superfoetatio nimirum accidit, dum mulier, quæ antea concepit, cum viro iterum coit, & ex voluptate, quam percipit, vteri orificium ad semen arripiendum auidum, nonnihil iterum aperitur, semenque attrahit. Si tamen vterque foetus vitalis esse debet, necesse est, vt id accidat à primo conceptus die vsque ad quartum aut circiter, quando primus foetus adhuc exiguus est, vt non difficulter locum inueniat, nec dum omnes venarum & articularum propagines à primo foetu sunt occupatæ. Si verò prior foetus iam maior sit, ex superfoetatione excitatur abortus, vel vtriusque, vel illius, qui vltimò conceptus est. Inuoluuntur autem foetus illi plures in superfoetatione diuersis secundinis, singuli singulis. Cum enim aliquanto post primum conceptum secundus fiat, prima genitura iam suis membranis, quæ primò formari solent, circumdari & inuolui cœpit. Itaque necesse est, vt etiam secundum semen, quod recipitur, sua & peculiari membrana

brana concludatur, & proprium etiam receptaculum habeat. Neque enim ubi foetus concipitur, natura omnia uteri vasa in unius foetus nutritionem impendit, sed aliqua vel ad mensium purgationem, si foemina sanguine abundet, quæ quibusdam foeminis grauidis accidere solet, vel ad nouum conceptum alendum reseruat.

Differentia.

Ex quibus etiam patet, superfoetationis aliquam esse Differentiam, quæ præcipuè ratione temporis accidit. *Differen- tia.* Etenim interdum paulò post primum conceptum, vel eadem, vel sequenti die, aut certè non longo interuallo, noua conceptio accidit, & tum vterque foetus vitalis esse potest. Interdum verò longiore post primum conceptum interuallo superfoetatio accidit, & tales grauidis plerumque dolores & sibi & priori foetui interitum conciliant. Est & tertia differentia, cum foeminæ tertium superfoetant, ita vt duos foetus vitales edant, tertium verò intempestiuè eiiciant. Imò, & hoc obseruatum, foeminam primum foetum peperisse mense septimo, & rursus geminos mense nono enixam fuisse.

Signa Diagnostica.

Superfoetatio non faciliè cognoscitur: nisi forte ex motu infantis, si tardius in utero conceptus sit & moueatur. Si tamen post breue à primo conceptu interuallum superfoetatio facta sit, à gemellis superfoetatio non faciliè discernitur. *Signa diagnostica.*

Prognostica.

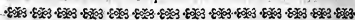
1. Si longiore post primam conceptionem interuallo Superfoetatio accadat, matri plerumque non parua pericula attrahuntur. Aut enim foetus vltimò conceptus, cum vix vitalis esse incipit, abortum concitat, & sibi & priori foetui interitum parat; aut si primò conceptus vitalis sit, partu tamen duplici labores & dolores grauidæ attrahuntur, & magna hæmorrhagia plerumque sequitur, ac foeminæ vires deiciuntur. *Prognostica.*

2. Si autem post breue interuallum superfoetatio fiat, & vterque foetus vitalis est, eadem ferè eorum ratio est, quæ gemellorum, nisi quod duplicis secundæ

dinæ extractio facilè largiorem sanguinis profusionem excitare potest.

Curatio.

Curatio. Si superfoetatio accadat, naturæ totum negotium committendum: Interim accuratum regimen, quale gravidis præscribi solet, obseruare debent gravidæ, & si pondere nimio venter grauetur laxantibus & emollientibus abdomen inungendum, ne quid rumpatur, foetusque compressione non lædatur. Imò interdum fasciis ventrem sustentare opus est, ne peritonæum rumpatur, & hernia excitetur. Tutissimum tamen est, foeminas cauere, ne facilè superfoetent, & proinde ubi se concepisse animaduertunt, coitum & amplexus lasciuiosiores vitare.

C A P V T VII.

De vitiosa foetus formatione.

*Vitiosa
foetus
forma-
tio.*

Accidunt circa foetus formationem & plurimi errores ac Symptomata. Interdum enim foetus debiles formantur; interdum in numero partium aliquid deest, interdum aliquid abundat, quo & hermaphroditæ pertinent; interdum pars aliqua nimis parua aut magna est; interdum vitiosa fit conformatio, & pars aliqua vel plures, aliter, quàm secundum naturam fieri debebat, conformatur: quos errores & symptomata, quæ circa formationem foetus accidunt, hoc capite complectemur.

*Imbecil-
lioris fa-
tus caus-
sa.*

Primò imbecillitatem foetus quod attinet, pendet ea vel à vitio seminis, vel à vitio sanguinis, quo infans alitur; vel ab vteri aliqua mala dispositione. Etenim si semen vel patris, vel matris, vel vtriusque, non optimè dispositum, sed debile sit, vel ob ætatem, vel malam corporis constitutionem, ex tali semine non nisi debilis foetus generari potest. Ideoque malè posteritati consulunt, seu foeminæ, seu viri, qui vel in ætate tenera nimis vel senili, vel valetudinarij liberis operam dant. Cum enim tales non nisi debile semen generent, ex eo non nisi debilis foetus formari potest. Eadem ratio est sanguinis in foeminis. Etenim si fœmina probum sanguinem non habeat, sed cacochymica sit, ex vitioso sanguine non nisi debilis

fœtus,

fœtus, & ipse cacochymicus fieri potest. Ita si uterus sit intemperatus, vel alio morbo afficiatur, semen conceptum non rectè fouet, eique aliquam intemperiem imprimit, & præterea sanguini affluenti suam intemperiem communicat, vnde non nisi debilis fœtus formari potest. Nec tamen hîc prætereunda Astrorum vires. Cum enim certum sit, & id Agricolis notissimum, non parum referre, quo tempore, & quo Astrorum situ & adspectu semina terræ mandentur: cur non idem etiam in hominis conceptione accidat? Et imprimis Luna hîc multum potest, quæ vt plena, vel lumine diminuta, aut noua est, hunc vel illum cæli locum occupat, aut hanc vel illam cum Planetis & stellis fixis configurationem habet, varias conceptui dispositiones imprimit, ac multorum sæpe morborum causa est. Neque enim minus ad corpus afficiendum positus cæli tam tempore conceptionis, quàm natiuitatis potest; cum tota corporis natura à conceptione pendeat. Et si qui in Nouilunio in lucem eduntur, plerumque *scorpi* sunt, ac rarò vitales, qui in Eclipsibus, Epilepsiæ obnoxij: cur si iisdem temporibus conceptio fiat, iidem morbi oriri non possint? Quæ autem debilitationis fœtus causa esse possit, facile patebit, si & parentis & matris natura diligenter consideretur. Vt enim referunt sua semina plantæ, & vt Saluator ait, mala arbor non fert fructus bonos: ita ex malè affectis parentibus fortes liberi sperari non possunt. Consuleretur itaque bene Reipub. & posteritati, si & homines iusta ætate uxores ducerent, & nuberent, & qui morbo aliquo affecti sunt, qui in fœtum deriuari posset, non prius nuberent, quàm affectus iste esset curatus; quod quomodo præstandum sit, ex iis quæ dicta sunt hætenus, patet: qui verò valetudinarij planè sunt, aut morbo aliquo incurabili laborant, planè à coniugio & venere abstinere. Vt enim nisi agricola lectissima semina terræ mandet, sed quæuis obuia, & lolij ac aliorum zizaniorum seminibus mista serat, ita agrum zizaniis replebit, vt in iis eradicandis postea multis annis laborandum sit: ita dum pueri vel puellæ, imbecilles, senes, valetudinarij, aut pessimè morati

Non nisi
sani nu-
bere de-
bent.

morati nubunt, quod plerumque diuitiarum acquirendarum causa fit, Republicam stolidis, fatuis, imbecilibus & valetudinariis hominibus, atque ad omnia officia ineptis replent.

Quod ipsum iam olim monuit antiquus ille Philosophus, Ocellus Lucanus, Pythagoræ auditor, qui in lib. αὐτοῦ τῷ παντός, de vniuersi natura in fine, hæc habet : μετὰ πάσης οὖν σπουδῆς καὶ ἀσφαλείας δεῖ καταβάλλεσθαι, ὅπως τὰ γεννῶντα γίνεται χαρίεστα, καὶ γεννῶντα καλῶς ἀνατρεφῆναι οὐτε γὰρ δίκαιον, τὸς Φιλίππους καὶ Φιλόρροιδας καὶ Φιλόκωνας μετὰ πάσης ἐπιμελείας φροντίδω ποιεῖσθαι τῶν γεννῶντων ὡς οἶναι, καὶ ἐξ αὐτῶν δεῖ, καὶ ὅτι οἶναι, καὶ πῶς διακείμεναι γίνεσθαι πῶς μίξαι καὶ πῶς κραιναίαι, τὸ καὶ ὡς ἔτυχεν γίνεσθαι παρὰ γεννῶντα : τὸς δὲ ἀνθρώποις μηδὲν ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἰδίων ἐξόντων, ἀλλὰ γεννῶντων ὡς ἔτυχεν, καὶ γεννῶντων ἐλιγερῆναι καὶ τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείας, ταῦτα γὰρ ἀμελοῦμενα πάσης κακίας καὶ φανερῶς παρὰ τὰ γίνεσθαι, βοσκομενῶν καὶ ἀγενῶν ἀποπλεῖν πῶς γεννῶντα, hoc est. Itaque omni studio & intento animo eniti debent, ut sciti admodum & elegantes nascantur liberi, & cum orti susceptique fuerint, liberaliter educentur. Iniquum enim est, eos, qui equos, aut aues, aut canes amant & alunt, omni diligentia curare, ut belluas quemadmodum, & ex quibus, & quo tempore oporteat, generent, & quonam modo affectu sese admiscere & copulare debeant, ne vilis ac vulgaris nascatur soboles : homines verò nullam filiorum suorum curam suscipere, quin potius illos, ut fors tulit, procreare, & cum genuerint, ipsorum educationem institutionemque negligere. Nam isthæc si contemnantur, omnis improbitatis & nequitie causæ sunt, quippe quæ efficere soleant, ut qui orti fuerint, belluarum similes, vilesque ac degeneres euadant.

Parua & magna corporis statura unde.

Deinde varij errores interdum in conformatione accidunt. Euenit enim nonnunquam, ut pumili & pygmaeorum q. statura homines inueniantur, alij contra giganteam quasi proceritatem habeant. Quam staturam etsi in vtero non accipiant : tamen in vtero eam delineationem membrorum acceperunt, quæ ad hanc figuram acquirendam apta est, ut quacunque etiam cura alantur, nec grandiores, nec minores euadere possint. Equidem regionibus nonnullis insolens talis corporis figura consuetæ. Quæ de Pygmaeis

Pygmæis narrantur, vulgò nota. Contra in India quibusdam locis fertur ab cubitorum quinquorum & duarum palmarum proceritatem hominum corpora excrefcere. Accidit tamen, vt interdum in iis etiam regionibus, vbi mediocris est hominum statura, quidam vel nimis proceri, vel parui generentur. Nani & pumiliones passim in aulis Principum visuntur, & tres tales describit Platerus, *lib. 3. obseruation.* quorum primus annos natus 38. longus tantum tres pedes fuit, prolixa barba præditus; Secundus annos natus 45. longus pedes duos cum dimidio, barba etiam longa præditus; Tertius, qui in nuptiis Ducis Bauariæ integrè armatus & in artocreate occultatus in mensam appositus fuit, & rupto artocreate erumpens, stricto gladio in mensa saltans, spectatōribus risum & admirationem excitauit. Contra monte rupto olim oraculi iussu, Orestis corpus refoffum septem cubitorum fuisse traditur. Et sub Claudio Imperatore quidam robustissimus hominum nouem pedum & totidem vnciarum ex Arabia aduectus est. Et nostra ætate fuit quidam procerus homo Antonius, in aula Ducis Brunsvicensis, cuius sceleton in Academia Helmæstadiana asseruatur. Et ante annos non ita multos Polonus quidam grandis stature spectaculi loco in Germania circumducebatur. Et Platerus, *lib. 3. obseruation.* scribit, se vidisse anno 1613. adolescentem Lunæburgensem Iacobum Damman, annos habentem ætatis 22. longum pedes octo, manus longas pedem vnum & trientem habentem. Et in pago quodam ditionis Basileensis, Anno 1565. se vidisse puellam quinque annorum, cum infantibus ludentem, adeo corpore vasto, ac si foemina esset multorum annorum, coxas seu femora habentem, quæ equi sui collum superarent, surasque, quæ hominis alicuius robusti & quadrati femora adæquarent, cinguloque, quo lumbos cingebat, matris illius & patris corpora iuncta potuisse comprehendere, & antequam anni spatium ætate compleuisset, tantum, quantum saccus tritici octo modiorum, ponderasse.

Postea etiam si omnes corporis partes iustam magnitudinem

*Partes
corporis
iusto ma-
iores vel
minores.*

tudinem habere debeant : tamen interdum accidit, ut pars aliqua corporis iusto maior vel minor sit. Ita videmus interdum quosdam, qui capita maiora, quam corporis proportio requirit, habent. Alios, quibus pes vel manus iusto minor vel maior est. Ita refert I. C. Scaliger, *exerc. 199. sect. 2.* se manum fœminæ altera duplo maiorem vidisse.

*Partium
defectus.*

Insuper accidit interdum, ut pars aliqua à primo ortu desit, quod vitium à prima conformatione ortum habet. Ex Romana historia refert Iul. Obsequens, C. Valerio & M. Herennio Coss. ancillam puerum vnimanum peperisse. Et T. Graccho & M. Iuuenrio Coss. puellam sine manu natam. Et in Piceno infantem absque manibus & pedibus natum, Lycosthenes, *lib. prodigior. & ostent. narrat.* Sine brachiis etiam natos, qui vel ore vel pedibus mirabiliter opera manuum vice perficiebant, passim ex historiis patet, & nostra etiam ætate talia exempla vidimus. Cælius Rhodiginus, *antiq. lect. lib. 4. cap. 12.* ex Dione refert, inter alia munera Augusto missa ab Indis, fuisse & adolescentulum sine humeris, qui tamen pedibus manuum functionem obiret, & arcum intenderet ac sagittas excuteret. Et Alex. Benedictus, *lib. I. Anat. cap. 2.* scribit, se vidisse mulierem sine brachiis natam, pedes pro manibus ad nendi suendique artem habuisse. Ac similia exempla hominum manibus destitutorum, qui pedibus scripserunt, ac pinxerunt, arma tractarunt, & alia, quæ manibus aliàs perfici solent, peregerunt, recensentur à Lycosthene, *de prodigiis*, Cardano, *lib. 17. de subtilit.* I. C. Scaligero, *exerc. 334.* Paræo, *lib. 24. cap. 6.* Et nostra memoria vixit Halæ Sueuorum Thomas Schveigker, qui manibus destitutus, pedibus ita eleganter scribebat, scripturasque emblematis ornabat, ut eos in hoc genere vinceret, qui artem eleganter scribendi publicè profiterentur. Exstatque passim in Bibliothecis eius effigies cum scripturis ab eo elegantissimè delineatis, & pennis ab eo ad scribendum paratis. Idem etiam dolando, scindendo, sculpendo mira perfecisse fertur. Ante annos etiam non ita multos, & hic & passim in Germania

nia visa est mulier, quæ manibus carens ore nebat, & scribebat, ac Studiosis in Album, quod vocant, nomen suum inferebat. Ita & sine pedibus natos esse obseruatum est.

Contra alij partes quasdam plures, quàm per est, ha-
 buisse obseruatum. Sic brachijs tribus vel pluribus, vt & *Partium
numeris*
 pedibus, quosdam natos fuisse, ex Iul. Obsequente, Ly-
 costhene, & Iouiano Pontano patet. *super-
fluus.* Digtos in mani-
 bus & pedibus senos fuisse, sæpe obseruatum, & M. Cu-
 riatij ex patritia filias duas ob id sedigitas appellatas, &
 Volcatium sedigitum, Plinius, *natural. histor. lib. 11. cap. 43.*
 refert. Et puerum Arelatæ visum, cui in vtroque pede
 septem inerant digiti, in vtraque manu digiti sex, scri-
 bit Fr. Valleriola, *lib. 4. obseru. 2.* Dentium quoque nume-
 rum consuetum non semper obseruari, sed nunc plures,
 nunc pauciores esse, aliquando duplicem etiam ordinem
 dentium fuisse, obseruatum est.

Eorum verò, qui distortos & inuersos pedes & manus *Confor-
matio*
 habent, passim exempla obuia sunt. Connexio etiam sæ-
 pè præter naturam vitiosa. Noui hîc viri cuiusdam docti *partium
vitiosa.*
 liberos, qui omnes in manu vna digitos duos connexos
 habent. Quod etiam nœui & alia quibusdam liberis à
 matribus imprimantur, notissimum est. Ita ex historicis
 referunt, Persinam Æthiopix Reginam ex marito pariter
 Æthiope fœtum suscepisse albo colore insignem, quod
 in viri amplexibus, ex quo grauida euasit, fixis oculis in-
 tentoque animo albam Andromedæ imaginem adspexis-
 set. Sic incendij terrore rubris maculis insigniri, ex cera-
 forum, fragorum vel vini rubri in corpus grauidæ con-
 spersione, infantibus simile quid cerasis, fragis, adnasci,
 & maculas instar vini rubri in infantibus conspici, sæpe
 annotatum est. Gemma, *Cosmocrítica lib. 1. cap. 6.* narrat;
 Cum maritus quidam iratus in vxorem granidam glâ-
 dium strinxisset, velut in cranium impacturus, accidisse,
 vt quanquam mulier fuga salutem reperisset, infanti tã-
 men eadem caluariæ parte, cui acies minitabatur, magnû
 continuitatis diuortium appareret. Notatu etiam digna
 est historia partus monstrosi, quæ exstat in obseruat. C. I.
 D. Gregorij Horstij, *lib. 1. part. 2. obseru. 34.* Opilionis vxor

in pago Othmarsheim Ducatus Vvirmbergici, tertio circiter imprægnationis mense, fortè molam præterit frumentariam, fasciculum graminis capite gestans, cum eo ipso momento molitor asinum malè feriatum fustibus exagitans extra molam propelleret. Asinus è foribus prorumpens prætereuntis gravidæ ventrem grauitè offendit, ita vt illa subito perterrita impulsu manum dextram oculis prætenderet, sicque vix paulatim sese recolligeret. Ex forti autem imaginatione factum est, vt non solum ipsi quoque foetui brachium dextrum oculorum regioni (oculis & naso simul deperditis) adnatum, sed & capiti noua calua vel cutis densior, asininis pilis horrida afficta fuerit. Quin etiam in offensione ista, ruptis vasis vmbilicalibus, è tenero Embryonis corpusculo epatis parenchyma cum potissima intestinorum parte, peritonæo inclusa, extra vmbilicum procidit, vulnusque progressu temporis, remanente hac hernia satis mirabili, callo reclusum fuit, & epar figuram oblongam acquisiuit. Licet verò natura in conseruatione huius Embryonis satis laboriosa fuerit: tamen ex defectu alimenti, circa septimi mensis principium, pridie scilicet Calend. Ianuarij Anno 1614. abortu reiectus fuit, magnitudine pedis vnus circiter.

Memorable inter alia & illud est, quod Anno 1610. die 17. Iulij, Pragæ accidit. Natus enim ibi fuit puer, quoad alias partes sanus; verùm intestinis, epate, ventriculo, liene extra abdomen, cuius tamen cutis diuulsa non fuit, propendentibus. Cuius deprauatæ conformationis causa fuit imaginatio, quam mater concepit tribus aut quatuor ante partum mensibus, cum vituli mactati intestina & viscera ex abdomine aperto propendere vidisset.

Cui simile ferè est, quod Dn. D. Philippus Hechstetterus, *obseru. dec. 6. cas. 5.* recenset: Vxor cuiusdam Ianij, qui intestina mundata cum annexis visceribus separatim vendit, peperit infantem integrum & perfectum, sed mortuum; cui intestina cum omento per vmbilicum ex ventre propendebant, inuoluta & tecta membranis iis, quibus

quibus vasa vmbilicalia inuoluuntur. Mater toto gestationis tempore ægra tempus consuetum præuertit partus. Quod conformationis vitium etiam ab Imaginatione ortum habuit. Matri enim quotidie ob oculos erat totum illud, quod ex abdomine seu ventre bonis euisceratur, intestina nempe, fumen, ventriculus, viscera. Impressit igitur hæc imaginatio illi, quod in vtero gerebatur, ita vt miser infans exta pendula ex vmbilico monstraret. Et vicina quædam mæa ante annos non multos, cum grauida vidisset lanium suis mactati caput securi diuidentem, filium genuit, cui maxilla vtraque, & os ad nares ac palatum eodem modo diuisa erant. Infantes interdum nasci, labia diuisa, quæ leporina appellant, habentes, passim notum est. Et plurimos alios huiusmodi errores in conformatione in vtero fieri, fœtusque postea talia vitia habentes nasci, nemo ignorat.

Causæ.

Causa autem istorum errorum omnium quærenda est in semine maris & foeminæ, sanguine materno, vtero, & in formationis errore. Etsi enim omnium istorum vitiorum causa proxima sit facultatis formatricis actio læsa: tamen ea non semper per se læditur, sed sæpissimè, etsi rectè agere intendat, tamen propter materiæ, in quam agit, ineptitudinem, & loci incommoditatem, finem suum assequi, & opus, quod intendit, rectè perficere non potest. Interdum tamen quamuis materia & locus sese rectè habeant, nihilominus errat, dum ab imaginatione matris turbatur, & ad id, quod non debebat agere, agendum dirigitur. Quod interdum eni nani & pumiliones generantur; equidem eius rei causam nonnulli esse putant angustiam cauitatis vteri. Vt enim fructus, qui etsi natura sua grandiores fierent, si in angusto vase in generationis principio coarctentur & concludantur, debitam magnitudinem non assequi, & non plus, quàm capacitas admittit, excrescere possunt: ita etiam fœtum ob vteri angustiam ad iustam magnitudinem excrescere non posse putant. Verùm rarè puto hanc solam huius rei causam esse; cum etiam in tenellis &

Causa.

Namque

genera-

tionis

causa.

paruæ staturæ foeminis vterus faciliè extendatur, vt foetus sæpe satis grandes lædant. Malim ergo in feminis, è quo prima omnium partium delineatio fit, paucitatem causam huius rei referre. Contra si semen nimis copiosum sit, talis foetus ex eo delineari potest, vt postea cum ex sanguine in vtero affluente, tum in edito in lucem ex alimentis, in proceram & insolitam magnitudinem augeatur.

Partium defectus & excessus causæ. Ab eadem seminis paucitate fieri potest, vt partes aliquæ deficiant; sicut contra à seminis copia, vt iusto plures generentur; quæ in re tamen plerumque etiam formatricis error concurrat.

Figura vitiosa causæ. Vt foetus non naturalem figuram nanciscatur, à seminis non recta permissione fieri potest. Sicut & à sanguine, quo infans, dum adhuc in vtero est, nutritur, augeaturque, fieri potest, vt magnitudo partium, vel etiam figura earum minus conueniens sit.

Imaginationis vis. Plerumque tamen & frequenter ista vitia, vt & hermaphroditæ, de quibus *lib. 3. part. 9. sect. 1. cap. 13.* dictum, quæ ex seminis & sanguinis commistione, dispositione ac mutatione accidunt, ex formatricis errore proueniunt, quæ ab impressione quadam facultatis superioris, quæ tempore conceptus aut post in grauidis fit, accidit, dum nimirum mater terrore aut alio animi vehementi affectu vel intentiore imaginatione afficitur. Quod pertinet & desiderium alicuius cibi, cuius si grauida non fiat particeps, accidit, vt mater notas quasdam foetui imprimat, quæ talium fructuum figuram & colorem referunt. Neque hoc solum fit ex appetitu, sed etiam si tales fructus ex improviso matris corpori incidant. Noui foeminam, cuius mater cum sub moro staret, in qua alius moralegeret, & mora aliquot dorso eius inciderent, ipsa in dorso tot excrescentias habuit, quæ mora figura & colore repræsentarent, quot mora ex arbore dorso matris il lapsa fuerant. Et talia apud Medicos & historicos exempla plurima, imò etiam vulgò nota sunt, vt ea recensere omnia prolixum foret. Et licet fuerint quidam in ea sententia, talia ab imaginatione non prouenire, sed à for-

tuïto humorum concursu, aliisque de causis accidere, & falso imaginationi tribui: tamen experientia, quæ etiam fœminis notissima, contrarium docet. Et si fortuito saltem humorum concursu talia fierent, cur semper notæ, quæ infantibus imprimuntur, imaginationi determinatæ respondent?

Qua ratione autem Imaginatio formationem fœtus mutare, eique aliquas notas imprimere possit, valde ob-
scutum est, & diximus ea de re, de consens. & diff. chymic. cum Aristotel. & Galen. cap. 14. ubi de viribus Imaginationis egimus. Liber tamen & hoc loco aliquid, quantum quidem fœtus formationem attinet, de ea dicere. Ut au-
tem in contrariis opinionibus recensendis non morer,
 Augustinus, *lib. contra Iul. cap. 9. & lib. 12. de Civit. Dei, cap. 25. & lib. 18. eiusd. operis cap. 5. docet, (ut mentem eius po-*
tius, quàm verba recenseam) accidentia, quæ sunt in rebus realiter, in animam transire intentionaliter, & rursum transeundo ad fœtum, in ipso reales tales qualitates producere. Quam sententiam plerique Medici & Philosophi sequuntur. Verùm hac responsione res non satis clara redditur, neque omne dubium tollitur. Ideoque ut nostram sententiam in re obscura proponamus, Phantasiam seu Imaginationem per se atque immediatè, & per simplicem imaginationis actum, id non efficere, certum est. Etenim Imaginationis, ut immanentis & cognoscentis potentie, actiones in cerebro absoluuntur & terminantur, speciesque phantasie obiectum, nullam aliam vim habent, qualitatem realem producendi, fœtumque formandi: & quotidie variarum rerum imagines à gravidis concipiuntur, quæ nullo modo fœtum signat; neque etiam imaginatio potentiam habet per speciem sibi oblatam ullam qualitatem, multò minus corpus aliquod efficiendi, cum nulla species intentionalis aliam vim habeat, quàm potentiam, cuius obiectum est, mouendi. Cum verò itidem extra controuersiam sit, totam fœtus formationem facultatis formatricis opus esse, eamque fœtui partium quantitatem, figuram, situm, cum aliis connexionem, colorem, & alia tribuere, & nihilominus

*Qua ratione I-
maginatione
formatio-
nem
fœtus
mutet.*

ob præcedentem Imaginationem istæ actiones Formatricis mutantur : in duabus quæstionibus huius rei cardo vertitur: prima est, An omnes omnino illi formatricis errores proximè ab imaginatione pendeant; altera, quomodo imaginatio errorum istorum formationis causa sit, & quomodo formatricem turbet, & per formatricem potentiam hoc vel illud in foetu efficiat.

An omnes formatricis errores ab imaginatione dependant.

Ad primum respondemus, etsi omnia, quæ in foetus formatione accidunt, à formatrice fiant: tamen non in omnibus ab imaginatione dirigitur, sed interdum, etiam matre nihil tale vnquam cogitante, ab animi affectibus spiritus & humores turbantur; & hinc cum impetu aut immediate ad vterum confluunt, vel aliò ruunt, unde facultas formatrix in opere suo turbatur, & pro fortuito

Animi affectus vitiosa formationis causa.

humorum in hanc vel illam partem in cursu, fortuito etiam à sua scientia quasi deflectens partes format, & vel humorum copia obruta, vel spiritibus & humoribus aliò conuersis destituta, eas non rectè format, & vel maiores vel minores quàm par est, dum ad vnâ plus alimenti affluit, quàm ad aliam, efficit, vel dum magna humorum copia in vna parte obruitur, debitam figuram, numerum, situm & alia ipsis non tribuit. Imò accidere potest, ut inde febris, abortus vel mors foetus sequatur. Et propterea talium errorum causa non phantasiæ, sed animi passionibus, quæ varium & inordinatum humorum & spirituum motum excitant, & per eum formationem turbant, tribuenda est. Et imaginatio in talibus affectibus non aliter concurrit, quàm facultatem appetentem excitando, quæ postea medianibus facultatibus hunc motum humorum & spirituum excitat. Atque talia errata, cum saltem pro fortuito humorum in hanc vel illam partem incursum & motum fiant, & nullam cum rebus externis determinatam similitudinem habeant, communia appellari possunt, neque propriè signaturæ sunt.

Errata formationis communia.

Determinata.

Sunt deinde alia errata determinata, quæ cum obiecto aliquo externo grauidæ oblato in specie similitudinem habent, v. g. vino rubro, igne, cerafo, moro, mure, simia & similibus. Hæc simpliciter ab imaginatione median

median

mediantibus animi affectibus fieri non possunt; cum illi *Imagi-*
saltem in genere humores & spiritus turbent, & mo- *natio*
ueant, ad tale autem quid nullam determinationem ha- *quomodo*
beant. Siue enim à cane, siue à glire, siue ab hoste terrea- *fœtum*
tur grauida, idem terror fit, eundemque spiritum & hu- *signet.*
morum motum efficit, & propterea etiam eandem in
foetu mutationem efficere deberet, quod ramen non ac-
cidit. Nam quæ terretur à glire grauida, notam aliquam
gliris; quæ à cane, canis; quæ à simia simiæ, foetui impri-
mit. Alia ergo hîc caussa quærenda est, quæ formatricem
facultatem, quæ corpus foetus seu bene seu malè for-
met, dirigat vel turbet. Nullam verò hic aliam causam
inuenire possumus, quàm Imaginationem.

Quomodo autem Imaginatio facultatem formatricem
ad tales effectus edendos dirigat ac disponat, expli-
care difficilimum est. Omnino necessarium videtur, ali-
quam fieri inter imaginationem & formatricem commu-
nicationem, & ab Imaginatione speciem à sensibus ex-
ternis communicatam formatrici facultati communicari,
eamque illi quasi exemplar & regulam, vt Augustinus,
lib. 1. de Trinit. cap. 8. appellat, obici, ad quam opus con-
formationis perficiat. Quomodo autem ista communica-
tio fiat, valde in hac humanæ naturæ caligine obscurum,
& latet nos exquisita illa cognitio. Nonnulli id fieri exis-
timant, vibratione spiritus per neruos, & vehementem
agitationem spiritus formam, quam continua imagina-
tione reuoluit, foetui imprimere putant. Verùm cum
nulli nerui à matre ad foetum ferantur, & foetus tantum
per vasa vmbilicalia, inter quæ nulli sunt nerui, matri
connectatur, etiam à cerebro matris species à phantasia
acceptæ ad foetum deferri non possunt. Alij statuunt
phantasiam spiritibus cerebri species imprimere, spiritus
illos misceri sanguini, qui sit alimentum foetus, & per
illum tandem speciem foetui imprimi. Verùm species,
quæ sunt obiectum phantasie, sanguini misceri, & cum
eo aliò deferri nequeunt. Ideoque alias probabiliores
causas inueniamus necesse est.

Mihi probabile videtur, causam esse illum consensum

*Consensus
faculta-
tum su-
periorum
& infe-
riorum.*

facultatum superiorum & inferiorum. Equidem nonnulli existimant, consensum illum inter eiusdem animæ facultates non sufficere, ideo quod consensus inter facultates eiusdem animæ & in eodem indiuiduo nihil determinati efficiat, sed saltem facultas superior inferiorem excitet, ut ea in actum erumpat; cum tamen hic imaginatio formatricem ita dirigat, ut determinati aliquid efficiat, & non saltem foetum formet, sed hoc vel illo modo, imò aliter, quam naturæ ductu solet, formet, & alio modo formet foetum ob imaginationem muris, aliter ob imaginationem simiæ, aliter ob imaginationem cerasi, aliter ob imaginationem fragi vel mori, quales signaturæ omnino infinitæ sunt, pro obiectorum varietate. Verum sciendum, phantasiam non solum in alia parte aliam potentiam excitare, sed & determinare posse pro operationibus, quas facultas illa edit. Si enim facultas excitata ab imaginatione vnicum & simplicem agendi modum habet, actus etiam semper est vnus & idem; ut dum ex venerearum rerum imaginatione penis erigitur, actio illa vna est, & nulla fit actionum varietas. Vbi verò potentia vario modo agere apta nata est, actiones etiam valde variantur; cuius exemplum locomotiva suppeditat, quæ ab imaginatione mediante appetitu stimulata varios & infinitos motus instituit; pro specie in phantasia concepta. Ita cytharædus non simpliciter digitos mouet, sed ad speciem soni in phantasia conceptam. Eodem modo in sermone & cantu ad regulam quasi speciei in phantasia & ratione conceptam & musculos laryngis & linguam facultas motrix mouet. In quibus motibus cum species in imaginatione concepta non ad ipsos digitos vel musculos laryngis & linguæ è cerebro feratur, & nihilominus ad eorum præscriptum talis motus fiat, qui sonum ad exemplum & regulam in imaginatione conceptam efficit: cur opus sit, ut ad vterum ipsum species in imaginatione grauidæ concepta feratur; cum formatrix facultas etiam non ad vniuniformem aliquam actionem, sed ad varias determinata sit, aliudque in corpore aliud in pede efficiat? Neque opus est, ut per aliquam speciem,

speciem, sicut phantasia & intellectus cognoscunt, formatrix etiam cognoscat; etsi suus etiam cognoscendi modus ipsi non sit denegandus, sicut aliàs etiam facultas vegerans alimentum cognoscit, & vtile attrahit, ac retinet, inutile respuit; de quo I. C. Scaliger *exerc. 307. sect. 29.* scribit: *Natura in animali omnino anima est. Ipsa sibi fabricat calces, dentes, cornua ad vitam tuendam. Itaque iis & utitur & scit, quo sit utendum modo, sine obiecto, aut phantasia ulla.* Quapropter licet facultas cognoscens a formatrice differt: aliquo tamen etiam huic cognitio tribuenda videtur, ut modò ex Scaligero dictum, & utraq; facultas ab eadem anima fluit, & eiusdem animæ hæ potentiæ sunt, & proinde inter se aliquam communicationem habent, etsi modum, quo id fiat, assequi non ita facilè sit. Eadem enim est anima in toto corpore, & ubique omnibus instructa facultatibus; etsi omnes in omnibus non exserat, sed singulas per propria organa perficiat: Mouet cor, coquit in ventriculo, recoquit in iecore, perficit in venis; digerit in membra, mutat in corpus, ut Scaliger, *allegat loco*, loquitur: addo porro; sentit in membranis, gustat in lingua, olfacit in naribus, audit in aure, videt in oculo; imaginatur & discurrit in cerebro. Itaque fieri potest, ut in vna parte excitata & in actum deducta aliqua potentia aliam in alia parte excitet. Ita ex imaginatione rerum venerearum penis erigitur; non alia pars corporis; etsi imago illa ad penem non perueniat. Non tamen imaginatio, quod in aliis facultatibus fit, solùm potentiam formatricem ad exercitium actus sui simpliciter incitat & ita per nudum imperium ad agendum mouet, sed etiam istas actiones variis modis determinat.

Quoniam autem conceptus aut fœtus suam animam habet; & propterea nonnulli absurdum esse putant, quod imaginatio fundata in anima matris debeat mouere formationem, quæ est in anima fœtus, idque tam absurdum esse opinantur, quam absurdum est, ut phantasia vnius hominis possit mouere appetitum alterius hominis: tamen quia non solùm fœtus corpus est contiguum corpori matris, & humores ac spiritus à matre in fœtum

*Quomodo
imagina-
tio ma-
tris possit
mouere
forma-
tricem in
fœtu.*

deriuantur, & cum matris humoribus & spiritibus sunt continui, sed & suo modo foetus ab anima matris, quandiu uiuit in utero dependet; (sicut fructus in arbore, etsi semen iam perfectum & foecundum contineant, aliquo modo, donec decidant, de vita arboris participant,) probabile est, ea, quæ potentias animæ in matre mouent, eadem quoque in semine facultates excitare & mouere posse. Ac propterea ubi formatrix facultas in semine & utero materno in operatione est, si species aliqua imaginationi matris obiciatur, atque illa cum intentione & quasi admiratione eam apprehendat, & circa eam occupetur, species talis imaginationi obiecta ad foetum signandum sufficit.

Quæ imaginationis signet.

Etsi verò imaginationem notas foetui imprimere certum sit: tamen & hoc certum, non omnem imaginationem id præstare. Sæpe enim accidit, ut grauida aliqua pictas multas animalium formas, imò ipsa animalia videat, sicut quotidie grauidæ canes, feles, boues, sues, adspiciunt, cerasa, fraga vident & tangunt, nec tamen yllam notam inde foetui imprimunt. Quapropter sciendum, non quamuis imaginationem foetum signare posse, sed eam solum, quæ appetitum insignem, vel admirationem, vel terrorem, metum, tristitiam grauidæ incutit: quod cum & imagines pictæ, utpote, quæ rerum sunt species, resque repræsentant, præstare possint, earum intuitus sæpe non minus, quàm res ipsa oblata, facit, ut notæ foetui imprimantur. Hinc adeo accidit, ut mulieres delicatiores & timidæ, quæ facillimè ad rerum paulò minus tritarum & obuiarum adspectum, imò umbras rerum ferre, animi pathematis corripì solent, facilius tales notas foetui imprimant, quàm aliæ, quæ animosiores sunt, & nec facile terrentur vel timent. Quibus & hoc accedere potest, quod etsi res ipsa per se non sit talis, ut meritò timeri possit: tamen si grauida nouit, aliàs grauidas ex rerum talium adspectu & cogitatione foetui notas impressisse, faciliè timere potest, ne & sibi quid tale accidat, & hoc ipso timore & cogitatione facere, ut foetui nota imprimatur.

Quamuis

Quamvis verò supra dictum, imaginationem per animi pathemata non signare & notas foetui imprimere: tamen id saltem intelligendum est, quod animi pathemata proximè & per se talia id non præstant, utpote quæ saltem humores & spiritus agitant: interim ut causa adiuvans & sine qua non concurrere possunt, dum nimirum faciunt, ut species fortiùs imaginationi imprimantur, & conformatricem turbent, quæ turbata ab opere suo, quod secundum naturæ instinctum, & scientiam absolutura erat, desistit, & facilè ad aliud exemplar, quod imaginatio offert, auocatur.

*Quomodo
animi
pathemata ad
signandū
foetum
concurrant.*

Neque tamen omnis imaginatio, quam animi passionnes sequuntur, foetui notas imprimere potest, sed requiritur, ut illæ animi passionnes sint fortes, ut ad utrum usque eorum efficacia, & quidem subito, pertingat, & facultas formatrix non ita fortis sit, sed se facilè in opere suo turbari permittat; ut materia idonea ad id formandum, quod à specie in phantasia offertur, suppetat. Eorum aliquid si desit, imaginatio ad notas foetui imprimendas non sufficit. Non enim omnia, quæ imaginationi obiciuntur, facultas formatrix efficere potest, sed ea saltem, ad quæ materia suppetit, & quæ ea afficere apta nata est. Nimirum plumas, squamas, vera cornua producere non potest: Neque talia formandi vel scientiam vel materiam habet, sed simile quid carneum efficit.

Fiunt autem tales mutationes rarò tempore conceptus, plerumque tempore graviditatis, dum facultas formatrix in ipso formationis opere est. Suntque eæ omnino variae. Interdum enim numerus mutatur. Ut si gravida adspiciat alium, qui sex digitos habet, potest foetum concipere, qui totidem quoque digitos habeat. Si contra adspiciat alium, qui quatuor tantum digitos, vel unum pedem habeat, similem prolem generare potest. Potest eadem producere pilos in iis partibus, in quibus aliàs generari non solent, ut & varias excrescentias in variis corporis partibus. Figuram quoque variarum partium non nihil mutare potest imaginatio, ut foetus similitudinem aliquam cum bruti alicuius capite vel pede habeat.

*Quando
imaginationis
fines
fieri.*

Ita per imaginationem fieri potest, ut partes, quæ continuæ & integræ esse debent, diuisæ fiant, si vulnus aliquod, vel rem aliquam gladio vel securi diuidi videat. Potest eadem colores varios, vel sanguinem, vel ignem referentes corpori inducere. Non tamen quouis tempore quævis notæ foetui imprimi possunt, sed aliæ in principio, aliæ in fine, aliæ toto gestationis tempore. Colores quouis tempore, etiam in fine formationis mutari, ut & carnea quædam tubercula adnasci, pili & similes leuiiores mutationes fieri possunt. In medio, ut & fine gestationis, potest magnitudo partis mutari, dum natura ad hanc vel illam partem plus vel minus nutrimenti attrahit, eique adponit. Numerus verò partium & figura insigniter posterioribus mensibus, ubi formatio foetus absoluita ferè est, mutari non potest.

CAPUT VIII.

De Fœtu lapidefacto seu Lithopædio.

*Fœtus
Petrefa-
cti hi-
storia.*

Hic loco non prætereunda mirabilis historia foetus viginti octo annis in utero gestati, & in lapideam duritiem conuersi, quam Iohannes Albosius describit, quam tamen si ad partus vitia si quis referre malit, per me licet. Est autem ea talis. Mulier Senonensis, nomine Columba Chatry, quæ sartori cuidam vestium nupserat, ab annis quadraginta octo fracta ætate & valetudine occubuit, die 16. mensis Maij, annum agens ætatis sexagesimum octauum. Hæc a primis nuptiis demum ante annos ante obitum 28. conceptionis certa habuit indicia, & decurso gestationis tempore, labores puerperij graues, & abdominis dolores experiri incepit, vrina ad aliquot dies suppressa, quæ postea currenti velut alueo & magna vi erupit, profuso illo ichore, non tam ex vesicæ meatu, ut credibile est, scaturiente, quam ex mulieris loculis, omnino tunica disrupta, cum vna cum istis serosis recrementis (quas mulieres aquas vocant) aliquis concretus sanguinis trombus emerferit. Inde autem & mammae concidere visæ sunt, morus infantis aut ignauus, aut nullus, labores mulieris tolerabiliores. Quibus omnibus attonitæ

attonitæ fuerunt obstetrices, quæ antea certissimum puerperium expectassent. A ludibrio autem istius fœturi totum triennium lectulo illa decubuit; ad extremum vitæ calcem de valetudine conquesta, de tumore, de duritie, de torminibus alui (quam obuiis quibusque & Cheirurgis & Medicis tractandam exhibebat) de inutili & graui illo pondere, quod pro vario gestantis moru, modò in hanc, modò in illam partem procumbebat. Denique de languente & deprauata appetentia, quam subinde acetariis, & absorpto omphacio sollicitabat, alioqui perpetuò *ἀσθενέως*. Illamque ferunt vicinæ, inter suos sales sæpe dictitasse, (ut erat genio satis lepidò) se fœtum vtero gerere; qui tandem parenti foret exitio & internecioni; quanquam cum serio loqueretur maleficium acceptum potius accusaret. Postquam autem fato esset functa, eius vir officiosus in vxoris manes (quam tamdiu & tantopere excruciatam viderat) accersiuu vnum atque alterum ex Cheirurgis, ambo valentes arte & artis vlu, quibus (licet de scirrroso tantum tumore cogitarent) dissecto mulieris abdomine, & reiecto infra peritonæo, vterus sese offert, aspectu quidem rugosus & versicolor, ut crista illa pendula, quæ Gallis Indicis ex summo capite prolabitur, vel potius ut operimentum illud cutaneum, quod illorum collum ambit, tactu autem durus, testaceus & crassus instar *τῶν ὀσπυγδένων*. Tum nouaculam in portentosam illam molam & gypseam iniiciunt, qua ad aciem cultelli renitente scalprum altius adigunt. Eorum autem alter inflicto casu in cranium vulnere, & in aliquot costas, tandem humerum dextrum impetit, à quo erumpens ossis caput, certissimam fecit fidem ossium illic latitantium. Ex quo scalpellum aliò transferunt; & magna vi, sensim tamen & rectè vterum secant, diductisque durissimis vulneris labris, infantem in orbem implicitum, & ex transuerso in vtero positum introspiciunt in penitissimo sinu, & altissimis latebris stabulantem, in suamque veluti cystin, quam Allantoidem tunicam fuisse puto, callosissimam reconditum. Quo spectaculo inexpectato obstupefacti Medicos conuocant,

uocant, quos in re inaudita consulant, adhibeantque in testimonium & iudicium rei huius, quæ penè fidem omnem superet. Interea multis ad nouum prodigium accurrentibus, & opus Cheirurgorum interturbantibus, venit ipsis in mentem, totam istam molem ex illo veluti antro & manibus & vncis cheirurgicis, qua valerent, vi abstrahere, vt arborem ex suo caudice, domumque comportare, vt priuatim & apud se accuratiùs corpusculi anatomem sectarentur, & cum peritis de portento nouo & inaudito consilia conferrent. In præcipiti autem & violenta illa laniena non licuit opus festinantibus introspicere, quod substratum esset infantulo Chorion, quæ vteri acetabula, qualia vmbilici vasa, quis esset Allantoidis cum vtero & cum foetu nexus, cum vterus ipse, præcipue ad coxam dextram, ad nares, & ad partem spinæ dorsi cute infantuli omnino coaluisset.

Situs infantis erat penè sphæricus, facie ad thoracem affixa, sublatis ad nares genibus, vnde postea eæ patulæ retusæ & resimæ conspectæ sunt. Ossa capitis tenuia quidem, sed firma, & instar cornu nitentia, cute capitis multis in locis pilosa, caput in sinistrum brachium ita procumbebat, vt à protuberante humero auris, & os occipitis impellerentur, quod incauatum ea parte introcessisse conspicerentur.

Cubitus ad summum humerum reflectebatur, porrecta sola manu, quæ in pugnum adeo firmiter contracta, & summi digiti ita palmæ adhærebant, vt licet apparerent seriatim inter se distincti, reipsa tamen in vnum idemque verè lapideum corpus concreuissent. Dextrum autem brachium ad vmbilicum manum extendebat, quæ ad carpum inaduertenter abstracta fuit, & in aluo matris relicta. Femur, genu, tibia sinistra dextris incumbabant: quibus tamen erant ita implicita, vt talus sinister pedisque planta in dextrum pedion implantarentur, quibus excauatum cederet, & penè indissolubili nexu colligarentur. Vtrumque crus in ventrem & pectus reflectebatur, certissimamque foeminei sexus notulam tangebant, tibia vtraque ad nares intorquebatur, pedibus & pedum

pedum digitis ita inter se compactis & lapidifac-tis, vt, facto ex oculis & tactu iudicio, totum istud opus dixis-
ses esse alicuius Phidiæ, qui vel ex ebore, vel ex marmore
maturæ ætatis embrii absolutissimam iconem expressis-
set, maximè cum in ea duritie corpusculi moles non
concidisset, imò cum cute nitida integram suam & *συμ-
μετρίαν* & *πολυτελείαν* retinisset. Partes autem internæ,
viscera nempe omnia, cor & cerebrum habebant se na-
turaliter, eo demto, quod ultra modum induruerant,
minus tamen quàm externæ, ita vt hodie quoque exser-
tum istud corpusculum, neque putredinem minetur, ne-
que teredinem. Ex quo postea dentem exemit inopinan-
ter quidam obuius, qui prodigium contrectabat, vt den-
tis sedem in ipso alueario adhuc conspiciere liceat. *Hæc
Iohannes Albosius.*

Circa hanc autem mirabilem historiam duo imprimis
inquirenda, primum est, qui factum sit, vt foetus ille in
puerperij laboribus in vtero matris extinctus, non, quod
aliàs fieri solet, computruerit, & vel matri subitum inte-
ritum attulerit, vel paulatim petrefactus eiectus fuerit,
vel facta per abdomen via particulatim, quod interdum
accidit, vt suo loco dicemus, egressus; imprimis cum vte-
rus sit locus calidus & humidus, & in mulieribus quasi
corporis sentina, & propterea res in eo contentæ faciliè
putredinem concipiant. Alterum est, qua vi foetus iste in
lapideam duritiem fuerit conuersus.

Primum quod attinet, sunt nonnulli in ea sententia, *Cur fœ-
tus hic
mortuus
non com-
putruerit.*
vterum præter naturæ modum, fracti caloris imbecilli-
tate, per irritos labores partus, per eruptionem aqua-
rum, per effusa quædam cruenta, per aëris externi frigi-
di, dehiscente vtero, & diductis in expectatione partus
cruribus, admissi iniuriam, refrigeratum foetum mor-
tuum à putredine tutatum fuisse. Verùm cum mater vi-
ginti octo annis adhuc post foetum mortuum superstes
fuerit, non credibile est, in vtero potuisse esse tantam
frigiditatem, quæ putrefactionem planè inhibere po-
tuerit.

Mihi ergo probabilius videtur, istarum duarum quæ-
stionum

stionum explicationem ab vno principio pendere. Causa enim, quæ duritiem illam lapideam foetui induxit, eadem illum à putredine tutata est. Quænam verò causa illa sit, obscurum. Etsi verò notissimum sit, extra corpus humanum dari fontes non paucos, in quibus res iniectæ in lapideam duritiem mutantur, & ex aquis fontium illorum decurrentium in canalibus & aliis locis vicinis tophos lapideos concreescere: tamen vt ex tali causa foetus ille lapidifactus sit, credibile non esse nonnulli existimant; cum vterus multi sanguinis venosi & arteriosi affluxu & vicinorum viscerum benigno tepore foueatur, vt in aliquid congelari non possit.

Plerique ergo, hic ad primas qualitates corporis confugiunt, sed alij aliter. Nonnulli siccitatem huius rei causam esse statuunt, inductam à vigiliis, inedia, & ichoris copioso effluxu. Verùm cum siccitas qualitas passiva sit, & omnino ad agendum segnior, alij frigus, alij caliditatem ei addunt. Qui frigiditatem & siccitatem huius effectus causam esse statuunt, eo imprimis persuadentur, quod frigiditas & siccitas putredini, quæ hic prohibita est, maximè est contraria. Modumque huius concretionis, nonnulli ita explicant. A frigore, dicunt, humores, qui in venis, mediisque spatiis vterinæ molis & concepti foetus pertinaciter impacti erant, concretionem coactos fuisse, eodem planè modo, quo scirrhi generari solent. His ita ad absolutam duritiem tendentibus serosum humorem per halitum resolutum fuisse, nullam verò humiditatem post hanc coitionem pervenas, quæ solæ foetui alimentum conferebant, in media vteri spatia illapsam fuisse & proinde facto seri & cruoris effluvio, in loco frigido, sicco & saxeo foetum madere desiisse, imò induruisse. Verùm consentaneum veritati non est, in corpore humano viuento, quale matris corpus fuit, tantam frigiditatem & siccitatem esse, quæ hoc modo foetum indurare possit. Et licet verum sit, postquam foetus emortuus fuit, nihil amplius alimentum affluxisse: tamen causa hinc nulla datur, cur non putrescere potuerit. Nam si foetus mortuus aliquis ex
vtero

utero matris eximatur, & saxo etiam includatur, tamen putrescit, quia calore interno, à quo regatur, destitutus est.

Alij ergo à calida & sicca intemperie, istam duritiem provenisse statuunt; cum mater tandem veluti hectica febre decubuerit, & calidis ac siccis medicamentis vsa fuerit, quibus cum intus tum foris admotis assidua illa tormina sedare, flatu discutere, & vlcus illud vteri deturbare conabatur muliercularum vulgus. Verum etsi hæc omnia ita acciderint & circa matrem gesta sint: tamen lentus iste omnis calor fuit, neque ista medicamenta efficere potuerunt, ut infans non statim, postquam mortuus est, in utero putresceret: neque in tantam duritiem foetum mutare potuerunt.

Verum cum in *Institut. lib. 2. part. 2. cap. 9. & tract. de conf. & diff. Chymic. cum Aristot. & Gal.* satis monstratum fuerit, caliditatem, frigiditatem & siccitatem equidem, ut causas adiuuantes, ad generationem calculi in corpore humano concurrere posse, causam tamen præcipuam esse succum lapidescentem seu spiritum lapidificum: in eo etiam & hic merito acquiescimus. Etsi enim infans iste sua habuerit generationis principia: tamen proculdubio minus pura fuere, & debilia, & imprimis sanguini humores tales succum lapidescentem & sua vi ad concretionem tendentem continentes proculdubio admixti fuerunt, unde etiam foetus viuus in lucem editus non est. Idque fieri posse, molæ, quæ interdum in foeminis generantur, & cum iis consenscunt, imò commoriuntur, & non putrescunt, ut & schirri ac tophi & lapides, quos in omnibus ferè corporis partibus, & in ipso utero etiam genitos fuisse observationes Medicorum docent, satis probant. Quod si cui mirum de foetu videtur, is sciat, rarum hunc casum esse, & qualis vnicus, quantum ego quidem memini, in tota historia Medica annotatus est.

*De Mola.**Mola
quid.*

Mter errores, qui in formatione foetus contingunt, & is est, cum pro vero foetu quiddam informe, id est, à corporis humani forma alienum, generatur, quod Græci *μύλην*, Latini Molam appellant, proculdubio à pondere, quod instar molaris lapidis foeminis graue & molestum est. Est enim mola caro & massa sine ossibus & visceribus ex imperfecta conceptione loco foetus genita.

Differentia.

Est autem magna molarum differentia. Nunc enim est tantum caro informis sine ossibus, nihil certi referens, venis tantum referta, & cute vel membrana obducta, imò interdum etiam præter membranam exteriorem, nihil, quo intertexantur, habet, sed saltem parenchymata viscerum refert. Aliàs membranosa & fibrosa magis est, & quidem interdum ita viscida & tenax, ut nec ferro cedat, qualem P. Salius Diuersus vidit, *ut in annot. in Altom. cap. 112.* refert; simul tamen informis. Nonnunquam formam alicuius rei refert, habetque interdum formam oblongam, interdum orbicularem, interdum rhomboidem. Platerus vidit molam, Stellam arborescentem marinam appositè representantem. Aliquando brutorum animalium figuram molæ referunt; aliquando etiam membri alicuius humani figuram, refertque P. Sal. Diuersus, *alleg. loco*, se nouisse honestam & nobilem mulierem, quæ tres molas ad similitudinem pudendi virilis formatas peperit. Imò historia ab Hippocrate, 2. *Epidem.* recensita probare videtur, quod etiam forma humana mola nasci possit, modò ossa & viscera non habeat. Refert enim ibi, Antigenis coniugem puerum carnosum, membris discretis, crassum, sine ossibus, digitorum quatuor peperisse.

Et quidem molæ quædam vita omni destitui videntur, & tantum instar concreti sanguinis sunt, aut placenta vterinæ dictæ similes, cui vasa vmbilicalia inferuntur: quædam saltem vegetantur & nutriuntur: interdum
verò

verò & sensum aliquem ac motum obscurum habent, instar zoophytorum. Et tales varias figuras habent; interdum instar vesicæ ex amplo ventre in angustum verticem mola surgit, rostro suillo vel alterius animalis similis. Interdum polypi modo in plures ramos & rostra plura vel brachia q. diuiditur. Aliquando & motum habet. Ita refert Matth. de Gradibus, in 9. *Rbas. cap. de mola*, se vidisse bis vel ter foëminas frustum aliququaliter figuratum excreuisse, quod monebatur, & vixit per aliquot horas.

Nonnunquam etiam vna, nunc plures simul molæ excluduntur. Alb. Magnus, *lib. 18. de histor. animal. cap. 16.* narrat, se vidisse duas molas vno partu excretas. Et Nicol. Florentinus, *serm. 6. tr. 3. cap. 20.* scribit, se foëminam quandam vidisse, quæ emisit nouem frustra vno die, separata & distincta, quorum vnumquodque erat figuræ enormis, nec figuræ erat similis figuræ alterius, & pendebat vnumquodque ab vncijs tribus ad octo.

Præterea nunc ab vtero excluduntur solæ, sine foetu, nunc ante foetum, nunc cum foetu, nunc post foetum, & quidem nunc breuiore tempore, nunc post aliquot dies, sicut Guil. Fabricius, *Cent. 2. obseru. 54.* foëminam quandam septimo mense enixam esse molam scribit, quæ magnitudinem capitis æquabat, nono verò mense filium saluum peperit. Sæpe etiam aliquot mensibus in vtero molæ hærent. Imò interdum longo tempore cum foëminis consenescent. Eius rei variæ historiæ passim exstant. Aëtius, *tetrab. 4. serm. 4. cap. 80.* scribit, in quibusdam mulieribus carunculas ad inglandis nucis magnitudinem per pudenda excretas fuisse, aliquando singulis mensibus, aliquando bimestres aut trimestres: Molam annorum quinque se vidisse Sauanorola, *tract. 7. cap. 21. rubr. 27.* refert. Viduam quandam molam in vtero annis plus minus quindecim gestasse scribit Dodonæus, *cap. 49. obseru. Medicinal.* Et Duretus, *comment. ad Coaca præsagia*, scribit, se vidisse molam annorum quindecim. Et Paræus, *lib. 23. cap. 34.* Molam totos annos septemdecim vtero circumtulisse quandam foëminam refert. Nicol. Florentinus,

serm. 6. tract. 3. cap. 20. narrat, se vidisse mulierem, quæ molam plusquam viginti annorum spatio gestauerit. Ad finem verò vitæ Genuensem mulierem malam gestasse Alexand. Benedictus, *lib. 25. de cur. morb. cap. 34.* testatur. Idem, *eod. libr. cap. 29.* refert, Nobilem quandam foeminam Venetam septimo mense, quo vterum gestaret, polypum peperisse monstruosum, quem ipse dissecuerit, & in medio masculinum foetum integrum palmi magnitudine repererit, quem monstrum illud in se genitum inter eas angustias accrescere non patiebatur. Annexusque erat umbilicus polypo. Id quod, proculdubio factum, quod antequam foetus conciperetur, mola iam vteri finem occupauit, & propterea foetus radicationi locus datus non est: itaque in substrata mola carnea & sanguine plena radices agere necesse habuit. Tale quid quoque vxori suæ accidisse refert Fr. Valleriola, *ob. medicinal. lib. 1. obseru. 1.* quæ cum summo vitæ periculo molam & carnem informem, crassam, duram, semiputrem, & multis partibus laceram eiecit, cui quatuor vinculis fortibus infans masculus alligatus erat, quadrimestris circiter, omnibus suis membris integer. Idem, *ibidem*, refert aliam quamdam foeminam Agelatensem octauo gestationis mense puerum probè iam dearticulatum & suis omnibus partibus constantem molæ quoque vinculis alligatum eiecisse, magno cum virium discrimine.

Monstro potius, quam molæ simile fuit illud, quod nautæ cuiusdam vxorem peperisse scribit Levin. Lemnius, *lib. 1. de occult. nat. miracul. cap. 8.* Primum, inquit, illa magno conatu ac molimine massam quandam informem enixa est, cui vtrinque ansæ duæ connexæ erant in brachiorum longitudinem ac modum exporrectæ: palpitabat autem, illique vitale quiddam inesse visum est, vt spongiæ & vrticæ marinæ, quas illi Elschouyve vocant, quarum innumeræ æstât in Oceano fluitant, exemptæque mari diffuunt, ac diutius manibus contrectatæ liquefcunt, inducto pruritu ac mordaci vredine; vnde nomen id obtinuerunt. Postmodum monstrum delapsum est ex vtero, adunco rostro, longo teritique collo, oculis vibranti-

tibus,

ribus, cauda acuminata, eximia pedum agilitate. Id post primum lucis intuitum conclaue stridoribus implet, atque vtrò citroque discurrens latebras persequitur; tandem mulieres puluinis impetunt, ac suffocando perimunt. Hoc monstri genus, quoniam hirudinis more sugillando sugendoque foetui infestum est, ac sanguinem adimit, sanguisugam nominant, vulgò *Sungers*. Postremò mulier hæc plus satis delassata, non sine summo vitæ discrimine prolem masculam edidit, à monstro ita excarnificatam, vt à sacra lotionè quàm minimum vitæ superesset, mulier verò ægrè refocillata, quas molestias ac torturas perpeffa sit, optima fide mihi enarrauit.

Nonnulli etiam molæ aquosæ mentionem faciunt, sed pertinet ea ad hydropem vteri, de quo supra dictum.

Causse.

Proximam molæ causam esse facultatis formatricis errorem, extra dubium esse puto. Sed qua de causâ ita aberret facultas formatrix, non ita planum est. Mercurialis in ea est opinione, molam ex solo sanguine menstruo abque vlllo semine generari posse. Sed falsa est, hæc opinio. Nulla enim in sanguine solo est vis formatrix, sed ea in semine tantum hæret. Quapropter in eo quidem plerique consentiunt, debilitatem seminis & sanguinis copiam huius rei causam esse. Verùm an vtriusque semen requiratur, an verò sine virili semine mola generari possit, dubium. Nonnulli in ea sunt sententia, sine virili semine ex semine foeminæ cum sanguine menstruo mixto molam generari, alij ex semine virili cum sanguine menstruo copioso mixto. Verùm puto tutissimum esse statuere, plerumque quidem ab vtroque semine masculino & foeminino molas generari, cum facultas formatrix, præcipuè si debilis est, ob semen exiguum non bene constitutum, à sanguinis copia obruitur, ita vt etiam venas aliquas vel earum rudimenta, & membranas quasdam effingat, totam verò foetus structuram elaborare non possit: interdum tamen etiam in viduis à solo foeminino semine & sanguine molas fieri posse, obseruationes Medicorum docent, vt postea, in *Quæstione*, dicetur.

Causse.

An sine virili semine mola generetur.

De caussa molæ iam olim scripsit Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.* Molæ, *inquit*, conceptus hæc caussa est: Cum multi menses exiguum & morbosum semen exceperint, neque conceptus rectus sit, & venter plenus est veluti prægnantis. Et *lib. de sterilitate*: Fit mola in vtero, cum mensium copia exiguum & minimè robustum semen virile conceperit, aut etiam muliebre.

Generatur autem faciliùs mola, imò vario modo generatur, si sanguis non solum copiosus sit, sed & impurus & ad foetus nutritionem ineptus, quem natura menstruo tempore, vt inutilem excretura erat. Hinc adeo accidit, vt mola plerumque generetur, si foemina cum viro concumbat imminentibus iam vel fluentibus, & nondum planè cessantibus menstruis, vnde etiam proculdubio Germani molas appellant *Monkinder*: Interdum & in iis, quæ diu menstrua suppressa habuerunt. Ita Hippocrates, *5. epid.* de vxore Gorgiæ refert, quod ei menses per quadriennium non fluxerint, & foemellam pepererit, & subsecuto diuturno vteri fluore, post 40. dies proiecerit molam, post quam sana facta est.

Disputant etiam hîc nonnulli, An mola fiat à nimio calore, an à frigore: cum Aristoteles, *lib. 4. de gen. animal. cap. 7.* scribat, molam fieri eodem modo, quo ea, quæ inquinari dicimus, cum elixantur, nec per calorem, vt quidam volunt, sed potius propter caloris debilitatem. Contra Auicennas, *fen. 21. tertij, tr. 2. cap. 18.* vehementiam caliditatis necessariam esse, à qua sanguis coquatur, & carnis formam acquirat. Verùm si rem accuratè æstimemus, neque à calore, neque à frigore solum & primariò fit mola, sed à facultate formatrice, errante tamen in suo opere. Neque molæ generatio saltem coctio est, & rei similis plane productio, sed formatio quædam, vnde magna molarum, vt supra dictum est, diuersitas, & præter carnem, venas, membranas, etiam interdum animalium quorundâ formas molæ habent. Si verò de caussa instrumèntali quæramus, rectius sentit Aristoteles, quàm Auicennas. Calor enim, quo facultas formatrix, vt instrumento vtitur, in debili semine debilis est, & à copia sanguinis obruitur.

Signa Diagnostica.

Molam cognoscere non facile est; cum & verum fœtum, & hydropem, aliosque vteri tumores, & obstructio- *Signa diagnostica.*
 nes à suppressione mensium æmulari possit, imò interdum cum ipsis coniungatur. Præcipue verò ante quartum mensem nulla cognitio certa de istis est, & vix à vero foetu discerni possunt, cum utrobique eadem ferè appareant symptomata, menses retineantur, cibi fastidium & nausea suboritur, colorque faciei mutetur. Temporis autem progressu facilius cognoscitur, & quatuor potissimum signis. Primum est motus. Postquam enim fœtus iam moveri incipit, à mola discerni potest. Nam quanquam etiam à mola & flatibus motus quidam excitari possit: tamen peritæ foeminæ facile fœtus motum à flatibus discernere valent. Præterea si foemina de latere in latus conuertitur, mola in latus, in quod decumbit, instar lapidis voluitur, cum insigni ponderis sensu, quod longè maius sentiunt, quàm dum foetum viuum vtero gerunt. Aut si quem motum habet mola, is tremulus saltem & palpitans est, constrictionis saltem & dilatationis, ut in spongiis & Zoophytis, non verò in omnem situs differentiam, quod in vero foetu accidit. Si verò tempus, quo moveri solet infans, præterierit, & nullus motus in vtero percipiatur, interim verò venter intumescat, nec tamen hydropis adsint indicia, molæ latentis id signum est.

Secundò, fœtus verus à mola ventris figura & mole discernitur. Vbi enim fœtus verus in vtero est, venter, præcipue versus umbilicum, attollitur, & acuminatur, & versus latera molliter vtrinque coarctatur. In mola verò venter in omnem dimensionem æqualiter attollitur, & quidem globus quasi seu massa in vteri & lumborum regione posita tactu percipitur.

Tertiò in grauidis lac verum circa quartum mensem generari incipit, quod natura de fœtus nutritione sollicita generare maturè inchoat. In mola verò mammae equidem etiam intumescunt, sed verum lac in iis non generatur, sed quædam cruda materia ex suppressis men-

struis & ad mammas tendentibus, quæ progressu temporis tandem euanescit.

Quartò, graniora, quæ molas, quàm quæ verum vterum gestant, habent Symptomata. Vires enim magis prosternuntur & languent, respiratio est difficilis, doloresque dorsi & inguinum frequenter mulieres molestant.

Si tandem post decimum mensem, & præterlapso tempore partus legitimo, venter adhuc tumeat, nec hydropis signa adsint, de mola non levis suspicio est. Solerque ea sese postea magis prodere; cum interdum non solum mensibus pluribus, sed & annis in vtero hæreant molæ. Omnino verò difficulter cognoscitur mola, si cum foetu viuo coniuncta sit: nisi forsan ex mole ventris maiore & grauitatis pondere, ac symptomatibus grauioribus; vt & si hydrops vel alij tumores coniungantur, ea etiam difficilimè cognoscitur.

Si verò certum sit, mulierem minimè esse grauidam, non tamen semper planum est, an adsit mola, vel alia de caussa venter intumuerit. Cognoscitur autem mola rectissimè & pondere & grauitatis sensu in vtero, & ex motu eius, quem ægræ, dum se erigit vel ambulat, vel de latere in latus mouet, percipit. Nonnulli etiam ex mensium fluxu aliquid de mola colligere volunt, statuuntque, quibus menses fluunt, in iis molam generari non posse. Et verum quidem est, rarum esse, vt foeminis, quæ molam habent in vtero, menses fluant, Verumtamen obseruauit Ambr. Paræus, vt *lib. 24. cap. 41.* refert, mulierem molam gerentem vtero, menstruo fluxu laborasse. Idem obseruauit Guil. Fabricius, vt testatur, *cent. 4. obseru. 39.* in foemina quadam Bernensi, quæ etsi eius magnitudinis molam gestabat, vt ab omnibus percipi posset, tamen menstrua fluxerunt, sed in minori quantitate, vsque ad finem vitæ, etsi à mola liberata non fuit. Vt enim grauidis interdum per venas, cervicis vteri menses fluunt, ita etiam molam gerentibus idem accidere potest. Neque molæ continuò augentur, vt foetus, ideoque tanta copia sanguinis, præcipuè in plethoricis, opus non est.

Alij & hoc signum addunt, quod molam gerentes contabescant, & malè coloratæ sint. Verùm nec hoc perpetuum, sed obseruatum, nonnullas molas gerentes, corpore bene valido, & bene coloratas mansisse.

Prognostica.

1. Mola semper periculosus affectus est: quia insigni-
ter vterum & totum corpus lædit. Retinentur enim *Prognostica.*
menses, & cum toti in augmentum molæ non absumentur, magna humorum colluies in vtero & circa eum cumulatur, quæ vtero & toti corpori plurimum damni affert.

2. Si in plures partes mola diuisa est, minus periculi affert; cum plerumque tertio aut quarto mense, dum adhuc mollior est, eiici soleat. Vbi verò vnica & solidior massa est, plerumque in vitæ periculum foeminas conuincit; cum vel non excludatur, vel non sine insigni difficultate excludatur, & ob partium vteri dilacerationem insignes hæmorrhagiæ sequantur, quæ cum sisti nequeant, foeminis interitum afferunt. Cuius rei exemplum habet Guil. Fabric. *Cent. 2. obseru. 55.* de quadam foemina, quæ ab initio se grauidam putabat, postea verò spe frustrata, ultra duos annos grauiter afflicta vixit, & tandem è vita discessit, cuius abdomine aperto, plurimum aquæ, carnis loturæ similis, effluxit. Vterus in magnitudinem ingentem extensus, peritonæo à linea alba ad costas vsque spurias & renem dextrum adeo tenaciter adhærebat, vt vix auelli posset: hinc dolor ille maximus quem in latere passa erat. Ren sinister planè putrefactus conspiciebatur. Hepar vndique abscessibus putridis scatebat. Hinc aqua, quæ in vacuo ventris contrinebatur, sanguinolenta facta fuerat. Vtero adaptato aquæ foetidissimæ puri permixtæ ultra sex libras effluerat. Mola quoque in conspectum sese dabat, magnitudinem capitis longè excedens, inæqualis, nonnullis quoque in locis dura, atque hinc inde putrida ac foetida. Illa autem non solum vasis cotyledonibus, verùm etiam tota illa parte, quæ dorsum respicit, tam tenaciter adhærebat, vt sine dilaceratione vteri auelli & separari non potuerit. Ambo quoque testiculi

præter naturam adeo excreuerant , vt magnitudinem pugni excederent, erantque inæquales , duri & ad instar ferè vux. Non tamen semper, vt Hippocrates, *lib. de sterilitate* , scribit, mulier, quæ vnicam molam gerit, si expellatur, perit. Obseruatum enim sæpe est, molas prægrandes vnicas , spontè ex vtero eiectas , vel extractas fuisse, sine foeminæ periculo.

3. Si foetui iungatur mola , eum vel enecat , vel insigniter lædit.

4. Si molæ hydrops coniungatur , ferè lethale est; cum duos grauissimos morbos foemina vix superare possit.

5. Si molæ solæ sint , sæpe non solum pluribus mensibus , sed & pluribus annis in vtero hærent , quibusdam etiam consenscunt ; semper tamen in causâ sunt , vt mulier citiùs , quàm , si absque mola fuisset, factum esset, intereat. Et quò diutiùs hæret in vtero, eò difficiliùs tollitur & sæpe tolli non potest. Quin & consenscunt foeminæ & commoriuntur , vt Aristoteles, *lib. 4. de gen. an. cap. 7.* testatur. Et quidem interdum foeminis ex molis, quas longo tempore gestant , nullum incommodum & periculum , præter molestiam ex mola & pondere percipiunt. Interdum indurantur, vt ferro etiam scindi non possint, vt Aristoteles, *loco allegato*, docet: interdum putrescunt , & vterum eadem contagione afficiunt , & varia symptomata, imò & mortem inferunt, vt *Progn. 2.* dictum.

6. Interdum molæ eiectionem dysenteria præcedit; sicut id cuidam foeminæ post tres vel quatuor annos accidisse refert Aristoteles , *lib. 4. de gen. anim. cap. 7. & 10.* quæ in dysenteriam periculosam incidit, & postea molam eiecit, ægramque tandem iugulauit.

Curatio.

*Mola
præcau-
tio.*

Tutissimum verò fuerit, præcauere, ne foemina molas concipiat, id quod eo præstabit , si non coëat mensibus instantibus , aut fluentibus , & corpore impuro & non purgato, vt & vtero intemperato, aut obstructo. Si enim molarum generatio præcaueri debet , hæc vitia omnia prius remouenda sunt , antequam foemina coëat. Nec

coitus

coitus nimis frequens esse debet. Si enim coitis sit frequentior, præsertim in corporibus non satis robustis & vegetis, semen debile generatur, quod ad molas generandas aptum est.

Si verò molam in vtero genitam esse, cognitum satis sit, danda opera, ut quamprimum, antequam radices firmiores in vtero agat, tollatur: Id quod fiet, si purgantia, aperientia & detergentia, ac facultatem expultricem irritantia adsumantur, tum etiam extra adhibeantur vasa vteri & ligamenta emollientia & detergentia, & omnino ea ferè medicamenta, quæ in mensibus suppressis, & partu difficili ac foetu mortuo usurpari solent.

Totam istam curandi rationem complexus est Hippocrates, lib. I. de morb. mulier. Primum, inquit, totum corpus foueto, deinde per sedem clysterem adhibeto, quod sanguis multus erumpat; fortassis enim, quod compactum est, commoueris, id quod fœtus esse putatur, muliere à pharmaco concallescere: sed & vteros colluito, quod sanguinem educas, sin minus, subdititiis utatur fortissimis: è buprestis, & distamnum Creticum è vino bibat: sin minus, castoris testem & retro cucurbitulam ipsi ad laterum mollitudinem affigito, & plurimum sanguinem detrahit: atque hoc maxima rerum, ac viui ipsarum coniectura facta, facito. Ergo, si mulier sit plethorica, venæ sectio largior institui potest. Ut enim aliàs ob largiorem sanguinis emissionem grauidæ abortire solent: ita etiam si sanguis ad nutriendam molam subtrahatur, natura ad eam expellendam facilius sese accingit. Si verò mulier minus sit plethorica, sanguinis euacuatio parciore esse potest. Utrobique tamen commodissimè in talo aut poplite vena aperitur; cum venæ istæ mensibus prouocandis & vtero purgando sint aptissimæ. Si tamen sit magna sanguinis copia, venæ sectio reperi & sanguis largiùs detrahi potest; si minor eius copia, parcius.

Post venæ sectionem purgantia exhibenda, & quidem validiora, eaque si opus sit, repetenda. Cum enim purgantia medicamenta magnam fœtum deliciendi vim habeant, in mola quoque exturbanda plurimum valent: id

quod confirmat illud Aristotelis, qui, 4. *de gen. animal. cap. 7.* scribit, mulierem molam tres vel quatuor annos gestasse, & tandem dysenteria superueniente molam eiecisse.

Purgato corpore primò emollientia & laxantia adhibeantur. Vt *℞. Rad. althææ, lil. alb. an. ʒ. ʒ. fol. althææ, mercurialis, parietariæ, branca vrsinæ an. M. j. fl. chamæmeli, meliloti an. M. ʒ. sem. lini, sænugræci an. ʒ. vj. Coq. in decocto in iusculo carnis, tum Col. ʒ. ʒ. j. Adde butyri recent. ol. amygdalar. dulc. lil. alb. an. ʒ. j. F. Clyster. qui aliquoties repetatur. Ex iisdem plantis fiant balnea, fomenta, vt & linimenta atque vnguenta ex ol. lil. albor. amygdalar. dulc. butyro s. sale, pinguedine caponis, anseris, vt viæ & vincula quibus mola vtero adhæret, laxentur. Hinc exhibenda etiam interna medicamenta menses mouentia, dictamnus Creticus, aristolochia, bryonia, & similia. Extra quoque huius generis medicamenta vsurpanda: Exempli gratia, Clyster talis fiat: *℞. rad. bryonia, aristoloch. rot. longæ an. ʒ. ʒ. asari ʒ. ij. fol. rutæ, sabine, artemisiæ, dictamni, puleg. matricariæ an. M. j. fl. sambuci, chamæmel. an. M. ʒ. sem. sænugr. lini an. ʒ. ʒ. Coq. in aq. s. Col. ʒ. ʒ. j. el. bieræ picræ, ʒ. j. trochisc. albandal. ʒ. ʒ. ol. rutacei, cheirini an. ʒ. j. ʒ. F. Clyster. Ex magmate verò, à quo Clyster paratus est, Cataplasma fiat, quod ventri imponatur. Pessus verò talis fiat: *℞. trochisc. de myrrha, galbani, opopanacis in vino dissol. an. ʒ. ij. rad. cyclaminis ʒ. j. ellebori albi ʒ. ʒ. Cum succo rutæ F. Pessus.***

Si verò talia omnia frustra tententur, & vsurpentur, ad Cheirurgiam accedendum, quæ primò sola manu perfici potest, id quod feliciter præstitit Guiliel. Fabricius, vt refert *Cent. 2. obseru. 52.* Cum enim mulier quædam 22. Martij peperisset, simulque secundinam eiecisset, mola verò ad diem 27. Martij vsque in vtero retineret, & febris ac alia symptomata plurimæ accederent, foemina rectè collocata, manuque in vterum immissa, digitis clementer paulatimque fungosam molam ab vtero separauit, atque vnica vice totam semiputridam & foetidam sine vehementia & dolore extraxit, imò salua matre.

Deinde

Deinde instrumentis, dum, collocata rectè foemina, vteroque dioptra vterina aperto, mola instrumento, quod Embryulcum nominant, quodque à similitudine pedis gryphi nomen habet, extrahitur. Cautè tamen in instrumento immittendo, & in mola extrahenda procedendum, ne damnum aliquod vtero inferatur, & aliquid in vtero dilaceretur, aut vterus loco suo moueatur, aut hæmorrhagia immoderata excitetur. Itaque, *observat. modò allegata*, Guil. Fabricius commodius instrumentum excogitavit, & depinxit, forcipem scilicet, cuius extremitates in cochlearis aut rostri anatis, sed profundè satis desinunt, in cuius medio exsuperant dentes tres quadrati & acutissimi.

Danda etiam opera, ut mola tota extrahatur. Etsi enim nonnulli parte molæ extracta suppurantia adhibenda censent, ut reliqua in pus & saniem mutata spontè elaborantur; tamen periculo hoc non vacat: cum facilè ex materia putrida febres, animi deliquia, dolores, convulsiones vteri, vlcera excitari & foemina in vitæ periculum coniici possit.

Tutius est, si nec à Cheirurgia salus sperari possit, naturæ negotium committere, quæ molam suo tempore excernere solet.

Monet etiam hic Guil. Fabric. *Cent. 1. epistol. cent. 4. observ. annexæ, epistol. 39.* Si operatio Cheirurgica primò statim ex voto non succedat, non desistendum, sed post dies aliquot, aut mensem, reiterandam esse. Cum enim in muliere quadam Coloniensi collum vteri ita dilataffet, ut manu & forcipe molam apprehendere posset, ipsam tamen extrahere ausus non fuit, sed quam primum id conatus est, tanti circa lumbos dolores superuenerunt, ut ab opere desistere coactus fuerit. Quapropter ad quindecim dies negotium distulit, & postea operationem feliciter peregit.

Cum verò post molam eiectam plerumque insignes hæmorrhagiæ & dolores sequi virésque deiici soleant, hæmorrhagiæ nimix succurritur partium superiorum frictione & ligatione, fotu manuum linteis vino calido immerfis,

merfis, & aliis, quæ de fluxu mensium nimio enumerata sunt. Vt *℥. fol. plantag. bursæ pastoris, rubi, quercus, fl. ros. rubr. an. M. j. Coq. in aq. chalybeata. Postea ℥. farinæ hordei volatilis 3. ij. pulu. balauft. nuc. cupressi, cortic. granator. ros. rubr. radic. consolidæ maior. an. 3. j. ranar. combustar. boli Armeni, sang. dracon. an. 3. ℔.* Cum decocto antea parato & modico aceti F. Cataplasma; quod vteri regioni imponatur. Vsurpetur etiam hic pessus: *℥. turundarum è stupa cannabina molli*, quæ madefiant succo plantaginis vel decocto superiore & conspergantur hoc pulvere: *℥. farinæ volatilis 3. j. ℔. terre sigill. 3. ij. sang. draconis 3. ℔. cinerum ranar. aquatil. combustar. 3. ij. F. Pulvis.* Dolores leniuntur anodynis, de vteri dolore propositis. Vi-res seruantur alimentis facili coctionis, boni succi & nutrimenti multi, ouis nimirum, iusculis & carnibus pullorum, gallinarum, caponum, perdicum; vino, margaritis, conseruis ros. viol. borrag. spec. elect. de gemmis, de hyacintho.

Q V Æ S T I O.

An mola sine viri congressu, & sine virili semine generari possit?

An mola sine viri congressu concipi possit?

NON parui momenti hæc est quæstio, & in qua interdum cardo pudicitæ & impudicitæ foeminarum versatur. Si enim virgo vel vidua molam eiiciat, eam nonnulli suspectæ puditiæ habent, & cum viro congressum esse statuunt. Alij contra sine congressu viri & sine semine masculino concurrente molam generari posse existimant.

Priorem sententiam qui defendunt, primò ad experientiam prouocant, & omnes seu virgines seu viduas, quibus tale contigerit, suspectæ pudicitæ fuisse putant. Deinde rationibus idem euincere copantur, quod scilicet primò plerumque molæ ad modum superfœtationis fiunt, & cum vero foetu coniunguntur; deinde, quod nulla sine virilis seminis cum foemineo coniunctione fieri possit formatio. Tertiò, quod si solus sanguis cum semine foeminino ad molam procreandam sufficeret, frequentissimè in Virginibus nubilibus, aut viduis vegetioribus,

ribus, quibus & feminis & sanguinis copia suppetit, tales molæ generarentur, quod non obseruatur. Quartò, licet aliquando semen extra vasa spermatica in vterum effundatur, vt aliquando per pollutiones nocturnas accidit: tamen in vtero non retinetur, sed effluit.

Alteram verò sententiam, qui defendunt, etiam ad experientiam prouocant. Etenim I. C. Scaliger, *ad text. 43. lib. 10. de hist. anim. Aristotel.* id doctorum autoritate se confirmaturum pollicetur. Et Dodonæus, *obseru. medic. cap. 49.* refert, honestam quandam viduam molam excreuisse. Et Marcellus Donatus, *lib. 4. de histor. medic. mirabil. cap. 25.* scribit: Nobilem mulierem indubiæ honestatis matronam, quinquagesimum sextum annum agentem carnosio corporis habitu, & plurimo sanguine redundantem, absque viri concubitu, cum iam per aliquot annos menstruæ purgationes defecissent, anno 1573. & 1574. molas plures carnosas edidisse, fluentibus veluti in naturali partu mensibus copiosè & maximis cum cruciatibus, interposito duorum, aliquando trium, aliquando vnius mensis spatio. Erant autem carneæ illæ molæ nonnullæ ad pugni crassitudinem, aliæ minores, durissimæ nonnullæ, aliæ verò minùs duræ.

Etsi verò, vt dictum, nonnulli obiiciunt, citra seminis virilis & foeminei commissionem nihil generari posse: id tamen tantùm de integri foetus formatione intelligendum. Interim quid imperfectum etiam ex sanguine, concurrente semine foemineo formari posse, impossibile non est.

Etenim cum semen foemineum etiam sit semen, etsi debilius, facultas formatrix ei quoque non prorsus deneganda est; quæ licet perfectum foetum formare non queat, aliquid tamen, etsi informe, è sanguine affluente effingere potest. Et cum videamus ouipara sine mare oua subuentanea in se gignere, cur non etiam in viuiparis & homine aliquid sine mare generari possit? Et frustra experientiam eludere conatur Mercatus, dum illud, quod interdum à foeminis sine viri congressu excretum est, vteri lumbricos esse statuit. Experientia

perientia enim contrarium testatur; & vidua illa, cuius mentionem facit Dodonæus, non lumbricos, sed molas pugni magnitudine excrevit. Et ipse Mercatus postea concedit, semen foeminæ, cum sit exigui caloris, membranæ concretionem fabrefacere posse. Atque Hippocrates scribit, *lib. de sterilit.* fieri molam in utero, cum mensium copia exiguum & minimè robustum semen virile conceperit, aut etiam muliebre.

Vt verò in re, quæ multos Medicos dubios habuit, meam sententiam exponam. Plerasque molas è semine virili debili cum foemineo mixto & sanguine copioso formari puto: Interdum tamen, sed rarò, viduas etiam quasdam sine virilis seminis concursu molas generasse, historiæ supra allegatæ docent; verùm eas planè rudes, & minùs, quam eæ, quæ ex virili semine fiunt, formatas, id quod vel historia illa à Marcello allegata docet, de molis illis, quas vidua excrevit, quæ ut plurimum, postquam excretæ fuerunt, sub aëre diutius permanentes, in aqueam liquefactæ soluebantur substantiam. Vt verò Virgines sine concubitu cum viro molas generent, fieri posse non puto. Etsi enim accidere possit, ut vel ex lascivia, vel per somnium semen profundant: tamen quia semen foemineum per se solum debile est, sanguis ad formationem necessarius ab eo nec attrahetur, nec spontè affluet, utpote qui ad foetus formationem in iis affluere consuetus non sit; id quod in viduis, quæ antea pepererunt, facilius accidit: & vasa ipsa uteri sunt in Virginibus longè angustiora, quàm in iis, quæ pepererunt, & propterea etsi semen forsan in uterum in iis confluat, sanguis tamen, qui ad molam formandam necessarius est, deest.

Ista tamen præcipuè de molis non vitalibus accipienda sunt. Vt verò mola vitalis sine virili semine in virgine vel vidua generetur, vix possibile esse puto, & propterea earum pudicitiam meritò suspectam esse, quæ vitales, quàm quæ non vitales molas edunt.

CAPVT X.

De Monstris.

Nterdum verò accidit, vt pro foetu sano non sal- *Monstra.*
 tem molas informes, & vita carentes, foeminae con-
 cipiant & generent, sed & varia monstra viuientia & ani-
 malia præter & contra naturam producant. De vermibus
 in vtero genitis supra, *sect. 2. cap. 8.* dictum. Molis verò
 quid simile in vtero generari, quod formam vel bufonis,
 vel muris, vel piscis habeat, sæpe obseruatum, vulgò
 Feram appellant, idque vitium Lombardiæ mulieribus
 familiare esse refert Gordonius, *part. 7. cap. 12. Lily. Torna-*
mira, ad cap. 89. lib. 9. Rhaf. ad Almanf. Apuliæ mulieribus
Guainerius, de ægri. matric. cap. 32. Ioh. Mich. Sauanaro-
la, tract. 6. rub. 27. Alex. Benedictus, de curat. morb. lib. 25.
cap. 35. Hispaniæ mulieribus Lud. Bonaciola, lib. 1. de morb.
mul. cap. 6. Neapolitanis & Flandris Lud. Viues, de anima.
 Serpentes, canes & alia animalia, vel foetus brutorum
 quasdam partes habentes, & alios eosque variis modis
 monstrosos genitos fuisse, è Lycosthene & aliis, qui de
 prodigiis & monstris scripserunt videre est, neque operæ
 pretium est, historias illas omnes hic adducere. Vnam
 tantum historiam *ex appendice Caspar. Baubini ad libell.*
Franc. Rousseti de partu Cesar. adponere libet, quæ sic se
 habet: *Mulier, inquit, cuiusdam baiuli, dicta Anna Trom-*
perin, in Xenodochio nostro inter pupillos educata, cum
iam annorum esset circiter triginta, enixa est puerulum
cum duobus serpentibus, Anno 1576. circa festum S. Ioan-
nis, Sed paucis de gestatione foetus, de partu atque edu-
catione, & etiam de serpentibus vna enixis: & prius de
serpentibus tanquam primò in corpore natis. Narrauit
mihi, fide data, se Anno 1575. circa festum Ioannis, cum
esset messis, & summè caleret, bibisse ex scaturigine fon-
tis in syluula Brunderholk dicta, qui locus quarta parte
miliaris Basilea distat, vbi suspicatur bibisse se sperma
serpentum: paruo enim tempore post potum aquæ cœ-
pit venter augeri: tribus dein mensibus post grauida red-
data, vnà cum foetu aucti etiam serpentes: tantam verò
 in

in molem abdomen excreuit, vt fascia vti cogeretur ad gestationem ventris. Dum ieiuna esset, sentiebat morsus & punctiones circa ventriculi regionem: cibo verò sumto melius habebat, munia etiam commodè obibat; verùm solo lactis desiderio tenebatur, & etiam utebatur. Cum verò iam tempus adesset partus, tribus diebus ante partum à cibo planè abhorruit, ita vt nec lac, nec minimum alterius alimenti assumeret. Monuit tum ipsa, vt quamprimùm foret foetus exclusus, supponeretur orca lacte repleta, de serpentibus, vel de vermibus enim apud ipsam esse suspicionem; idque partim propter morsus, partim propter mirabilem motum, quem toto anno persenserat. Quare feliciter puerculum enixa, cum quo copiosissimi ichores, quos aquas vocant, effluxere: dein, cùm ad secundinæ exclusionem se præpararet, orca tum cum lacte supposita, prodiit serpens: vnde mulieres parturienti adstantes perterritæ, arrepto puero secessere: quare & ipsa puerpera timore perculsa, eleuato capite, non solùm serpentem vidit, sed & alterum prodeuntem non solùm persensit, sed etiam obseruauit. Puer paruulus erat, ita emaciatus, vt vix ossibus hæreret, viuax tamen: foramen habebat in ceruice tantæ magnitudinis, vt facilè nux indi potuisset, quod sanè factum puto tribus iis diebus, quibus mater lacte abstinerat, aliàs corpore toto absque noxa: hic annum vnum & septimanas duodecim superuixit, tandem verò anno 1577. cum apud nos pestis sæuaret, ea lue correptus obiit. Serpentes verò erant longitudine vlnæ, qui crassitie penè infantis brachium æquabant, maculis variegati: qui ita viui ab obstetrice fuere in cœmeterio S. Elisabethæ sepulti. Iam ad matrem redeo, illa dimidio anno à partu corpore incuruato incessit: se enim erigens dolores immensos & in abdomine & in dorso perferebat. Postmodum tamen ventrem semper habuit satis magnum, ac si vtero gestaret: sed & ab illo tempore quatuor habuit liberos. Ventriculo tamen hætenus imbecilli, cum dolore vteri. Sesquiannus est, ex quo alio symptomate fuit correpta: cum enim per septimanas 26. menstrua essent suppressa, venter

venter indies augetur, se tamen grauidam non esse cer-
rò sciret: consultis duobus, vt ipsam et mihi narrauit, gra-
uidam esse pronunciarunt: ipsa ergo cum à tanto tem-
pore viro caruisset, & hoc à veritate alienum esse nosset;
proprium consilium secuta stufam ingressa est, cucurbi-
tulas sedecim affigi curat & pedibus & feminibus, aliis-
que corporis partibus: sequenti die binas incidi venas,
& copiosè detrahi sanguinem curat: tertia postmodum
die menstrua copiosè cœpere fluere, sicque ventris tū-
mor concidit. Verùm dum hæc narraret, satis magnum
habebat adhuc ventrem, qui aliquando augetur, aliquan-
do concidit. *Hæc Baubinus.*

In genere hoc obseruandum. Monstra illa omnia (hoc
quidem loco, vbi de vitiosa conceptione agitur: nam &
alia monstra in natura dantur) dici, vbi pro foetu hu-
mano aliquid aliorum animalium speciem, seu ex toto,
seu ex parte referens, vel etiam humanam quidem spe-
ciem habens, sed plures partes, vt capita vel pedes obti-
nens, aut alio modo insigniter vitiosè conformatum
gignitur. Neque enim vbi infans vel sex digitos in vna
manu habet, vel similis minus enormis in conformatione
error commissus est, is pro monstro habendus.

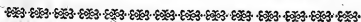
Causæ.

Et si verò ex semine humano cum semine bruti mon- *Causa.*
strum procreari posse, quod partim hominem, partim
brutum aliquod referat, negandum non sit, idque histo-
riæ doceant: tamen hoc rarissimè fit, ideòque aliæ causæ
monstrorum, quæ in homine generantur, inquiren-
dæ. Cum verò ad formationem foetus requiratur ipsa
facultas formatrix, instrumenta, quibus facultas in ope-
rando utitur, & materia, ex qua foetus formatur: ipsa
facultas per se non errat, sed vel seducitur ab imagina-
tione, vel suo fine in operando frustratur, ob instrumen-
torum, spirituum scilicet & caloris, vel materiæ, semi-
nis puta & sanguinis, vitium: atque ita monstrorum, vt
omnium in formatione foetus errorum, causæ quæren-
da vel in imaginatione, vel spiritibus & calore, vel se-
mine aut sanguine. Ideoque et si monstra dicantur esse

errata naturæ, id non aliter accipiendum, quàm quod dictas ob causas id, quod vult & intendit, perficere & assequi non potest. Cum enim natura nunquam sit otiosa, & ob perfectionem vniuersi melius sit eam aliquid agere, & ex subiecta materia aliquid producere, quàm planè quiescere & materiam inalteratam ac rudem relinquere, formam, quam potest, ei inducit, & si hominem non potest, aliud animal generat. Itaque vt monstra generentur, præcipua causa est Imaginatio, de cuius viribus supra, *cap. 6.* dictum. Ita ex Volaterano referunt, foeminam quandam, cum conceptionis tempore attentè Imaginem D. Ioannis Baptistæ, veste pilosa induti, adspexisset, infantem pilosum & hirsutum peperisse. Eodem modo obseruatum, mulieres grauidas ex adpectu hominum laruatorum, dæmonesque referentium, monstra cornuta, rostrata, pedibus bifidis genuisse. Deinde si spiritus & calor, ac semen & sanguis sese rectè non habeant, varij errores in formatione foetus, & hinc varia monstra generari possunt. Etenim si spiritus & calor debiles sint, vt in omnes feminis partes æqualiter, & vt debent, agere non possint, pars aliqua feminis non rectè elaboratur, & formatur, sed rudis & imperfecta relinquitur. Si verò vel semen vel sanguis non satis copiosus sit, defectus aliquis in partibus fieri potest; Contrà si materia sit nimis copiosa, vt facultas formatrix eam totam gubernare non possit, etiam informe & monstrosus aliquid inde generari potest. Præterea si semen masculinum, & foemininum. non rectè misceantur, vel per vterum variè dispergantur, aut sanguis non æqualiter affluat, etiam deforme & inæquale ac monstrosus quid inde formari potest.

Non tamen hic prætereundum, etiam ex Dei voluntate, ad significandum aliquid hominibus, interdum talia monstra gigni: vnde etiam monstra, portenta & prodigia nominantur, quod aliquid futuri monstrent, portendant & significant; atque obseruatum, post talium monstrorum partum sæpe publicas calamitates subsecutas fuisse.

Verum de monstris in genere & ex professo scribere *Præser-*
huius loci non est. Neque etiam monstrum genitum *uatio.*
Medici opera emendari potest. Hoc saltem Medici est, mo-
nere, qua ratione præcaueri possit, ut, si semel foemina
monstrum quid peperit, amplius tale non gignat. Quod
qua ratione præstari possit, *cap. præcedent. de mola*, di-
ctum. Nimirum cauendum foeminis, ne dum gravidæ
sunt, res monstrosas adspiciant. Deinde ad spiritus & ca-
lorem roborandum, exhibenda ea, quæ vterum calefa-
cere & roborare possunt, quæ supra proposita sunt. Ter-
tiò danda opera, ut & semen & sanguis è quo foetus
formatur, se rectè habeant, quod qua ratione fieri pos-
sit, antea etiam dictum. Quartò & imprimis cauendum,
ne foeminæ, dum menstrua patiuntur, cum viro coeant:
Foeminæ enim menstruis laborantes facilè monstra ge-
nerant. Nam licet sanguis menstruus per se non sit vi-
tiosus, sed copia saltem peccat: sæpe tamen accidit, ut
natura vitiosos humores, si qui in corpore cumulati
sunt, eadem opera cum mensibus per vterum expellat.
Si ergo eo tempore, quo menses fluunt, foeminæ concipiant,
& sanguis ille impurus & spurcus materia foetus
fiat, mirum non est, si vitiosum & monstrum quid ex
eo generetur.

C A P V T XI.

De falsa conceptione & grauidatione.

P Andem circa Conceptio nem & hoc interdum ac- *Falsa*
cidit, ut foeminæ, quæ non conceperunt, se graui- *grauida-*
das esse putent, cum iis menstrua supprimantur, & ven- *tio.*
ter intumescat. Qua de re cum foeminæ ancipites & du-
biæ sæpe Medicos consulant, qua ratione vera Conce-
ptio à tali falsa distingui possit, notum esse debet. De quo
etiam supra *part. 1. sect. 2. cap. 9.* aliquid dictum sit: ta-
men & hoc loco de eo agendum.

Est nimirum falsa Conceptio seu grauidatio, cum foe- *Falsa*
minæ menses supprimuntur, venterque intumescit, & *grauida-*
accidentia Conceptioni veræ similia adsunt, unde foemi- *tio &*
Conce-
ptio.

nā spem falsam concipiunt, se grauidas esse, & , vt Hippocrates loquitur, putant, se in ventre habere; cum tamen foetum nullum vtero gerant. Atque errorem hunc foeminæ ob accidentium similitudinem sæpe non statim agnoscunt, sed postquam decem menses præterierunt, se deceptas fuisse fatentur.

Causæ.

Causæ.

Causæ verò, ob quas vterus intumescit, plures sunt. Interdum enim flatus saltem in vtero includitur, ventremque distendit, de quo supra, *part. I. sect. 2. cap. 10. de inflatione vteri*, dictum, interdum aqua, de qua *ibidem cap. 11. de hydropo vteri*, actum; interdum pus, sanies vel pituita crassa, & viscida vtero concluditur, vnde is intumescit.

Colliguntur autem tales materiæ, vel ob semen morbosum & inutile conceptum, circa quod cum natura frustra occupetur, & tam irritò conatu, vt nec molam etiam inde formare possit, nihilominus verò sanguis affluit, flatus, aqua, vel ichor aliquis inde in vtero colligitur; vel intemperies vteri insignis, ob quam nec semen, nec sanguinem is potest elaborare & perficere, vnde in alienam substantiam mutantur; vel mensium vitium, qui si sint impuri, semen corrumpunt, & vt flatus, aqua, vel alij humores vitiosi in vtero colligantur, faciunt. Equidem etiam ex vteri clausura in Virginibus, dum menses fluere incipiunt, tale quid fieri potest: sed vitium hoc diu latere non potest, verum dolore se patefacit, & visui obuium est.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Menses primò foeminis hisce supprimuntur, quod ipsis cum grauidis commune est. Verum cum non vera adsit Conceptio, ex suppressis mensibus, capitis, lumborum, dorsi, ventris & inguinum dolorem patiuntur. De quo Hippocrates, *2. prorrhetic.* *Quæcunque in vtero se concepisse putant, & non conceperunt, & per multos menses saluntur, menstruis purgationibus non apparentibus, & ventres augeri ac moueri vident: hæc & caput dolent, & colum, & præcordia, & in mammis lac ipsis non est, nisi modicum*

De falsa conceptione & grauidatione. 437

dicum quiddam & aquosum. Præterea venter citius intumescit, quàm in vera conceptione. Manu etiam percussus, tympani sonum edit, si scilicet tumor à flatu, vel grauitas & fluctuatio in ventre & vtero percipitur; vel saniosum quid ex vtero exstillat. Totius etiam corporis color mutatur, pedesque nonnunquam & facies intumescit, (nisi ex flatu sit tumor.) Insuper cibi fastidium, appetitus deprauatus, animi deliquia, febres inordinatæ, & alia symptomata, quæ supra *de inflatione & Hydrope uteri* sunt proposita, adsunt. Certissimum verò signum falsæ conceptionis est, si tempus partus legitimum præterierit, nullusque partus sequatur.

Prognosticum.

Mulieres hoc modo affectæ plerumque steriles euadunt, aut vteri vel pudendorum vlcera contrahunt. *Prognosticum.*

Curatio.

Communissima Indicatio est, id, quod præter naturam in vtero continetur, & ventrem attollit, euacuare. Verùm cum nunc flatus, nunc aqua, nunc sanies vel pituita id præster, peculiari modo horum quodque tollendum: quod qua ratione fieri possit, supra, *part. 1. sect. 2. cap. 6. de Intemperie uteri cum materia, & ibid. cap. 10. de Inflatione, & cap. 11. de Hydrope uteri*, dictum, quæ hîc repetere opus non est. *Curatio.*

LIBRI QVARTI

P A R T. II.

S E C T I O V.

*De Regimine grauidarum, & affectionibus p.n.
quæ grauidis accidunt.*

C A P V T I.

De signis Conceptionis.

POSTQVAM foemina vtero concepit, foetusque gestare incipit, diligens danda opera, vt toto gestationis tempore vsque ad partum foemina ita regatur, ne quid vel ipsa vel foetus damni patiatur. Et cum plerumque, ob sanguinem menstruum retentum & gestationem foetus, foeminæ multis symptomatibus & præter naturam affectionibus sint obnoxia, iis à Medico succurrendum; seu, vt Hippocrates, 1. de morb. mul. scribit: *Prudentia multa opus est, si mulier gestare puerum, nutrire, & à partu euadere debet.* Vtrumque qua ratione fieri debeat, hac Sectione expeditum dabimus. Hoc tamen capite signa Conceptionis præmittere libet. Valdè enim necessarium est, vt Medicus sciat, an mulier, quam curandam suscipit, gruida sit nec ne: vt I. Ctos taceam, quos marito defuncto in hæreditate diuidenda, in tortura & vltimis suppliciis dictandis similibusque casibus scire vtile est, an mulier prægnans sit necne.

Cognoscitur

Cognoscitur verò foeminam concepisse, si semen in vtero retineatur. Semen autem retineri in vtero, cognoscitur cum vir, si nimirum in coitu virgam q. fugi & attrahi ab vtero foeminæ, loca verò muliebria non humectari senserit; tum foemina, si scilicet nihil vel parum seminis effluere senserit, tota concutatur, & veluti rigore afficiatur, aut titillationem quandam in vtero percipiat, propter magnam ex venere delectationem, & vteri circa fundum ad semen amplectendum & retinendum contractionem. Deinde iis vteri interioris orificium clauditur, vt Hippocrates, 5. aphor. 51. docet, & ita quidem in principio, vt ne specilli mucronem admittat. Hinc sequitur menstruorum retentio, de qua Hippocrates, 5. aph. 61. scribit: *Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre superueniente, cibique fastidium accadat, pregnantem esse putato.* Sanguis enim ad formandum foetum retinetur, & propterea venarum orificia per cotyledones ad vasa umbilicalia constituenda foetui continuantur. Et si, quod aliquando in plethoricis fieri solet, primis mensibus menses grauidis fluant, aut quædam alba vteri excrementa in cacochymicis euacuantur, id per venas, quæ cervici vteri inferuntur accidit.

Vbi hoc notandum, foeminas interdum falli, dum de initio conceptionis à tempore suppressionis mensium conceptionem supputant. Nonnullis enim post conceptionem semel atque iterum, & quibusdam etiam tertio adhuc mense fluunt menstrua. Imò obseruatum, interdum toto gestationis tempore, menses ordinatè & copiosè sine damno fluere, cuius rei exemplum exstat lib. 1. part. 2. obseru. CL. Dn. D. Horstij, obs. 39.

Ob menses & humores excrementitios, qui cum mensibus euacuari solent, primo conceptionis tempore quædam Symptomata excitari solent, horror nimirum cum refrigerationis sensu per interualla quædam inuadens, cibi fastidium, nausea, pica, vomitus. Quædam enim cibos quosdam & quidem peculiare, ac quibus antea maximè delectabantur, ita auersantur, vt si vel ipsis offerantur, vel eos viderint, imò nominari audierint, pêne

in animi deliquium incidant. Contrà aliæ cibos & potus, à quibus antea alienæ erant, vel quos etiam auersabantur, tam avidè appetunt, ut nisi eorum participes fiant, maximè lædantur. Atque ista symptomata tam diu durant, donec foetu iam grandiore facto maior sanguinis pars in foetus formationem & nutrimentum absumatur, & humores excrementitij, in iis locis, in quibus lochia asseruari solent, colligantur.

Vbi foetus iam incrementum sumsit, vterus distenditur & venter attollitur, non, ut in hydrope, diffusa per totum abdomen aqua, sed tumore versus ventriculum acuminato. Circa quartum mensem, aut medium gestationis tempus, infans moueri incipit, & quidem secundum varias situs differentias, quod in mola non accidit. Motusque ille, nec pondere molestus est, nec fluctuantis aquæ, nec flatus vagantis speciem refert, sed lenis, blandus, ordinatusque est. Tandem mammæ intumescunt, papillarumque color mutatur in liuidum, & lac in mammis colligitur, natura prouida sanguinis partem aliquam pro futuro editi foetus alimento ad mammas mittente.

*Minus
certa.*

Atque hæc certiora & firmiora conceptionis indicia sunt, quæ si diligenter perpendantur, foeminam concepisse satis certo cognosci potest. Paulus Zacchias equidem, *questionum Medico-Legalium lib. I. tit. 3. quest. I.* statuit, Prægnantiam, ut loquitur, in quocunque tempore sit, nullatenus cognosci posse per signa quædam certa, infallibilia, demonstratiua ac euidentia, sed saltem per aliquas coniecturas, & signa quædam probabilia. Cui assentiri non possumus, atque ex centum grauidis vix vna illi assentietur, quæ secundum Zacchiæ sententiam omnes vsque ad tempus partus dubitare deberent, an sint grauidæ, cum tamen pleræque sint certissimæ, se esse grauidas. Equidem ante primos quatuor menses signa ferè esse probabilia, concedo: sicut & hoc non nego, si signa, quæ enumeraui, si seorsim & separatim sumantur, esse saltem probabilia. Neque enim mensium suppressio, neque tumor ventris, neque lac in mammis, neque reliqua, si seorsim

seorsim fumantur, conceptionis certa signa sunt. At si foemina semen post coitum retineat, hinc menses supprimantur, cibos quosdam fastidire incipiat, venter attollatur, motus in vtero percipiatur post quartum mensem, & tandem mammæ intumescant, & lac in eis appareat; non amplius foemina dubitat, se esse gravidam. Et quæ semel gravidæ fuerunt, & in se & in aliis tumorem ex conceptione ab aliis abdominis tumoribus faciliè discernere possunt, sicut & motum infantis, à motu, qui fit à flatibus, vel aqua, vel mola.

Aliæ verò, quæ ab autoribus recensentur, minus certa & firma sunt, nec in omnibus apparentia; nimirum veneris inappetentia, vtero iam repleto, oculorum nitor mutatus, maculæ quædam in facie, atque imprimis in fronte, quales interdum in foeminis ætate ob radios Solis oriri solent, viuidique faciei coloris mutatio.

Vrinas quod attinet, equidem, vt lib. 3. *Instit. part. x. sect. 3. cap. 10.* dictum. Medicorum superiorum seculorum, imò & Modernorum quorundam, qui ne indocti videantur, talia, quæ in Artis potestate non sunt, pollicentur & iactant, culpa accidit, vt vulgus existimet, ex vrina certò cognosci posse, an foemina grvida sit, necne. Verùm etsi aliquam in gravidis ob menses & alios humores retentos in vrina fieri mutationem, præsertim primis mensibus, accidere negandum non sit: hæc tamen mutatio certum signum Conceptionis non est; cùm eadem ob suppressionem mensium sine conceptione, & humorum vitiosorum in corpore cumulationem fieri possit. Hoc tamen nonnulli pro certo conceptionis signo habent, si vrina foeminæ in vitro bene clauso per tri-
*An ex
vrina co-
gnosci
possit, fœ-
minam
esse gra-
vidam.*
 dum feruetur, (addunt quidam ad radios Solis) & postea per linteolum rarum coletur, apparere vermiculos quosdam instar pediculorum, si mulier sit grvida.

De signis discernentibus, an masculus vel foemina gestetur, scribit Hippocrates, 5. aphor. 42. *Si mas geritur, vel fœ-
mulier coloratior est; decolor, si fœmina. Et ibid. aphor. 48. Ma-
res dextra uteri parte, fœminæ sinistra gestantur.* Hinc etiam
*An mas
gestetur, vel fœ-
mina ge-
stetur.*
 cum mas gestatur, dextra mamma maior & tumentior

est, & lac copiosius fundit, & papilla eius nigrescit: Surgens grauida, si marem gestet, dextrum pedem primum promouet, & sedens dextræ manui incumbit, venæ & arteriæ dextri lateris magis replentur, quàm sinistri, motus foetus magis percipitur, paucioribus etiã symptomatibus est grauida obnoxia, est vegetior, læta atque agilis. Contrario modo sese res habet, si foeminam gestet.

C A P V T II.

De Regimine & diætâ gravidarum.

Regimen
gravidarum. **N**on quàm certum est, foeminam esse gravidam, omnino alia ratione regenda, quàm dum non erat grvida. Et iam non solum ipsius, sed & foetus concepti, ut ille usque ad partum saluus & incolumis conservetur, habenda est ratio, & praecipue primis mensibus. Ut enim teneri arborum flores quavis aura vel pluvia marcescunt & decutiuntur: ita etiam foetus tener quavis iniuria facile offenditur.

Regimen Duplex. Regimen autem hoc duplex est, vnum, quod iis debetur, quæ sanæ planè sunt, quo, ne grauidæ in morbum incidant, vel aliquid præter naturam patiantur, præcauetur. Alterum, quod iis conuenit, quæ iam aliquem morbum vel symptoma patiuntur.

Diat Prius Regimen in bona diata præcipuè consistit. Aër
Aër. ergo, in quo versatur grauida, quantum quidem fieri po-
test, omni excessu in caliditate aut frigiditate careat. Et
imprimis delicatæ & morbo alicui obnoxiaë aëris am-
bientis in qualitatibus excessu & iniuriis facile offen-
duntur, & vt Hippocrates, 3. aphor. 12. scribit : Si Australis
hyems, & pluuiosa ac tepens fuerit, ver siccum & aquilo-
nium, mulieres, quibus partus in ver incidit, quauis occa-
sione abortiunt, aut si pariant, tam infirmos & morbosos
partus edunt, vt vel statim ipsi intereant, vel tenues & va-
letudinarij viuant. Aër etiam sit purus, vitentque grauidæ
Ætiores omnes graues odores, & imprimis foetores lucernarum
cauendi. extinctarum, & similibum, cum ex eiusmodi odoribus
uterus & foetus offendantur, & abortus facile con-
cilietur.

*Ecetores
cauendi.*

Nocet & herbarum, quæ fortem odorem habent, odor, vt rutæ, pulegij, menthæ, vt & Castorei, ac sulphuris. Contra etiam pleræque, & imprimis, quæ suffocationi vteri sunt obnoxia, suaueolentia non ferunt, cum & ab iisdem vterus commoueatur.

Adspectum quoque rerum horridarum & terribilium caueant; cum ab eo formatio vitiari, & varij næui foetui imprimi possint, vt & vehementes sonitus, vt tonitruï, bombardarum, tubarum, tympanorum, cum grauidas terere possint, eadem vitent.

Cibum quod attinet, cum eodem sanguine, quem mater ex alimentis assumtis generat, & ipsa & foetus alatur, omnino diligens victus ratio habenda; cum errores in eo commissi duplex damnum inferre, & tam matri, quam foetui, nocere possint. Cibus igitur, quantum cuiusque fert conditio, sit boni succi & facilis coctionis, & in qualitatibus temperatus, aut si grauida sit intemperata, talis, qui eius intemperiem corrigere possit. Frequenter edat poma cydonia, quæ foetui vigorem conciliant; neque sine causa. Claudunt enim, si post cibum sumantur, orificium ventriculi, & prohibent, ne mali vapores ad caput adscendant, idque turbent, & coctionem, quæ sæpe in grauidis laborat, adiuuant. Vtiles etiam sunt amygdalæ dulces cum melle, vix passæ, mala punica, pyra, poma dulcia. Nonnulli suadent, vt partu appropinquante, grauidæ singulis diebus aliquot ficus assas ante reliquum cibum comedant: inde enim secundinas postea facilius separari & extrahi. Abstineat grauida à cibis acrioribus, insigniter amaris, falsis, & imprimis iis, quæ ora venarum aperire, mensesque mouere, vel etiam alui fluxum concitare possunt, qualia sunt allium, cepæ, oliuæ, sinapi, petroselinum seu apium hortense, fœniculum, piperis & aliorum aromatum nimius vsus. Vltimo tamen mense cinamomi vsus frequentior commodus est, vt & crocus moderatè vsurpatus. Vitent fructus horarios, rapas, raphanum, item legumina, fabas, pisâ, lentes, quæ tormina & inflationem ventris parere solent. Et præcipuè mensibus primis, vbi adhuc foetus est tenerior, diligens victus

Res horrende.

Sonitus.

Cibus.

ctus

ctus & qualitatis cibi habenda est ratio. Quantitas cibi sit talis, vt bene confici possit: vltimis tamen mensibus, vbi grandior iam foetus est, copiosior cibus requiritur, & omnino tutius est, grauidas peccare in cibo copiosiore, quàm diata nimis tenui, quæ foetui alimentum subtrahit.

Potus. Potus sit vinum bonum & clarum, vel cereuisia bonæ notæ, quæ mediocri quantitate assumatur, ne fluctuationes & inflationes ventris pariat.

Motus. Motus omnes violentos & immoderatos cùm corporis tum animi vitent grauidæ, & propterea choreas immoderatè non ducant, curru succutiente non vehantur, pondera graua non eleuent, aut quocunque alio modo corpus vehemènter agitent, præsertim primis mensibus, vt & octauo, quo interdum partus, etsi is parum plerumque felix, accidere solet. Mense tamen nono paulò fortius moueri incipiant, vt calor natiuus excitetur, partes dilatentur, & iam foetus ad partum præparetur.

Vener. Venere primis mensibus grauida abstineat, ne vteri commotione foetus excutiat, aut superfoetatio fiat, vel mola concipiatur. Post medios tamen menses, & imprimis vltimo moderatè venere vti licet, cum ea vteri ceruix dilatetur, & ad partum aptior reddatur.

Balnea. Balnea primis mensibus vtilia non sunt; cùm vterum & ligamenta eius laxent: postremis verò mensibus singulis septimanis lauet grauida, vt partes genitales ad partum laxentur.

Animi pathemata. Animum habeat tranquillum, & omnes immoderatos animi affectus, iram, mœstitiam, timorem, lætitiā immoderatam, & risum nimium caueat: nec etiam Imaginationi cuius indulgeat, ne nœuum aliquem foetui imprimat.

Somnus & vigilia. Somnus & Vigiliæ sint moderatæ. Somno tamen potius, quàm vigiliis indulgeat.

Aluus. Aluus non sit adstricta: & si tardior sit, cibus aluum emollientibus in prima mensa vtatur, vt prunis, passulis, iusculis gallinarum, quibus aliquid mannæ admisceri potest.

Infuper & medicamenta quædam, quæ vterum & foetum roborant, cum interna tum externa vſurpanda, quorum formulas aliquot hoc capite, plures autem infra *cap.7.* proponemus.

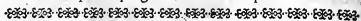
Paretur ergo tale Electuarium: ℞. *Conf. borreg. bugloſſ. roſ. rubr. an. 3.ij. meliſſæ 3.j. cortic. citri condit. myrobalan. chebul. condit. an. 3.j. extr. ligni aloës 3.j. marg. præpar. 3.ß. corall. rubr. præp. raſur. eboris an. 3.j. fragment. lapid. pretioſor. an. 3.j. nuc. moſch. condit. 3.ij. Cum Sir. de pomis & miua cydon. F. Elect. Vel ℞. Conſeru. roſ. rubr. 3.ij. garyophyllor. nuc. moſchatae, cinamomi an. 3.ij, conſect. ſem. fœnicul. 3.ij. Contundantur omnia, & cum mellis puri 3.ij. miſceantur in mortario, affundendo vini maluatici cochlearia iv. De qua mixtura ſæpe exhibeatur portio dimidiæ nucis iuglandis magnitudine. Vel exhibeatur interdum cochlear ſpiritus illius deſtillati, quem Baſſamum puerorum appellant, cuius deſcriptio infra, *cap.7.* proponetur. Exhibeantur etiâ ſpecies diamargarit. diambrae ſine moſcho; vel hæ Rotulæ. ℞. *margaric. præp. 3.j. corall. rubr. præp. raſuræ eboris an. 3.ß. fragmentor. lapid. pretioſor. an. 3.j. cortic. citri ſtauror. macis, cinam. garyophyll. an. 3.ß. croci 3.j. ligni aloës 3.j. ambrae gryſæ 3.vj. ſacch. aq. roſ. diſſol. 3. vj. F. Rotulæ.**

Vel Claretum tale paretur: ℞. *zinzib. garyophyllor. an. 3.j. macis, ſpicanardi, galangæ, ſem. anifi, coriand. præp. an. 3.ij. ſacch. lb. 3. vini Rhenani vel rubri menſuras ij. F. ſ. a. Claretum.*

Extra etiâ Confortantia vmbilico admoueantur, ex nuce moſchata, garyophyllis, macere, coralliis, maſtiche, è quibus vel ſacculi, vel emplaſtra parari poſſunt. Vt ℞. *nucis moſch. garyophyllor. fl. roſ. rubr. an. 3.ij. maſtiches 3.ß. terebinth. ceræ an. q. ſ. F. Emplaſtrum. Vulgò panem mellitum, vel panis cruſtam vino maluatico aut baſſamo puerorum conſperſam ventri grauidæ imponere ſolent. Vel ℞. garyophyll. nuc. moſch. macis, menthae criſpæ, an. 3.j. mellis 3.ij. Miſceantur ſuper igne.*

Miſta cruſtæ panis parum toſti illinantur, & vmbilico imponantur. Vel ſaltem cruſta panis ſuper igne caleſcat, maluatico

maluatico vel alio vino generoso humectetur, pulvisque
menthæ crispæ adspargatur, & ventri imponatur.

CAPVT III.

De Curatione gravidatum in genere.

Quia verò frequenter accidit, ut gravidæ non planè sanæ degant, sed morbis quibusdam & symptomatibus, variisque molestiis affligantur, qua ratione iis occurrendum sit, iam docendum. Et primò quidem in genere quædam de curatione gravidarum dicere libet, ne eadem postea in diuersis præter naturam affectionibus repetere opus sit.

Morbi
acuti
gravidarum.

Primò interdum morbi acuti, vt febres ardentes, pleuritis, angina, & viscerum inflammationes grauidas inuadunt. De quo Hippocrates, 5. aphor. 31. *Mulierem grauidam morbo quopiam acuto corripì, perniciosum.* Nam, vt Galenus, in *comm.* explicat, siue acutus cum febre morbus sit (qui propriè acuti dicuntur) necesse est febrem continuam esse: Talis enim est morbus acutus. Vnde geminum impendet foetui periculum, vnum à febre ipsa eum perimente, alterum, quod ex longo interuallo cibaria dantes eundem alimenti indigentia & fame enecamus. Quod si vt hunc seruemus, cibaria benignè & crebrò exhibuerimus, intempestiuo cibo aucta febre continua prægnantem tollemus de medio. Siue absque febre alius quispiam morbus acutus fuerit, qualis epilepsia, apoplexia, conuulsio, tetanus; morbi tum magnitudini tum vehementiae par grauida esse nullo modo poterit. Quibus accedit & hoc, quod necessaria auxilia, quæ tales morbi requirunt, imprimis venæ sectio & purgatio, non semper tutò in grauidis adhiberi possunt. Non tamen semper acuti morbi in grauidis lethales sunt, sed magna ex parte; & nonnunquam quædam euadunt: id quod docet Valleriola, *lib. 1. obseru. 1. & lib. 6. obseru. 6.* Hollerius, *comm. ad lib. 5. aph. 30. Hippocratis;* & Forestus, *lib. 2. obseru. 27.* vbi plures tales historias recenset; imò ipsa experientia sæpe testatur.

Chronic
morb.

Quandoque & chronicis morbis mulieres corripian-
tur

tur, febribus intermittentibus, tussi, aliisque, à quibus ante partum plerumque vix liberantur.

Circa curationem autem horum morborum sex præcipuè quæstiones occurrunt, quæ hoc loco discutiendæ sunt. 1. An grauidis morbo acuto laborantibus, tenuis diætâ conueniat. 2. An grauidis venam secare & sanguinem subtrahere liceat. 3. An easdem purgare liceat. 4. An periculosior sit in grauidis venæ sectio, an purgatio. 5. An salutis grauidarum causa abortum concitare fas sit. 6. An clysteres, diuretica & sudorifera grauidis conueniant. Quas ordine iam explicabimus.

Q V Æ S T I O I.

An tenuis diætâ grauidis conueniat?

D Vbi hoc mouet Galenus, loco allegato, dum scribit, quod si grauidis tenuis victus & ex longo intervallo cibus exhibeatur, foetus alimenti indigentia & fame enecatur: Si verò crassior & crebrò exhibeatur, intempestiuo cibo aucta febre continua prægnans tolletur de medio, atque ita & mater & foetus periclitabuntur.

*Ante-
nui dia-
ta gra-
uidis cõ-
ueniat?*

Vtrumque periculum autem vt euitetur, media diætæ ratio obseruanda, & propter foetum aliquid tenui diætæ, quam aliàs foemina, si grauida non esset, simpliciter obseruare deberet, addiendum; propter febrem verò acutam aliquid de pleniori victu, qui grauidæ, nisi febre acuta laboraret, conueniret, detrahendum. Simul tamen ad foetus ætatem & magnitudinem respiciendum. Primis enim mensibus, cum multo alimento nondum indiget foetus, tenuior diætâ instituenda, mediocris mediis, paulò largior ultimis. Parari autem potest talis victus ex prisana, ouis forbilibus, iusculis pullorum, vel etiam carnibus pullorum: Carnibus verò solidioribus abstinendum, vt & vino.

Q V Æ S T I O II.

An venæ sectio & sanguinis detractio grauidis conueniat?

E Gimus de hac quæstione in Institut. lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 17. Prolixè etiam hanc quæstionem tractant Horatius Augenius, de rat. curandi per sang. miss. toto ferè lib. 6. & Ioh. Baptista Syluaticus, contr. 83. Rem hic omnem breuiter

*An gra-
uidis ve-
nâ secare
liceat.*

breuiter complectemur. Duos autem casus quæstio hæc complectitur, primò cum grauida febre acuta laborat; deinde cum ob copiam sanguinis abortum metuit. In genere verò prohibere videtur venæ sectionem in grauidis Hippocrates, 5. *aphor.* 50. dum scribit: *Mulier in utero gerens vena secta abortit, eoque magis, si foetus sit grandior.* Cum enim infans sanguine materno alatur, si is illi subtrahatur, subtracto alimento foetum, præsertim si iam grandior sit, & copiosius alimentum requirat, enecari, & abortum fieri necesse est. Contrà ipsa morbi necessitas sæpe venæ sectionem requirit, quæ si omittatur, & matrem & foetum de vita periclitari necessum est & quidem in utroque casu, tum in febre ardente, tum ubi ob copiam sanguinis abortus periculum imminet. Et omnino hi rectè sentiunt, in utroque casu. Ac primò febrem ardentem quod attinet, omnino si adsit sanguinis missionem Indicans, quod hic est sanguinis plenitudo, & tanta quidem, ut eo omni foetus pro alimento non indigeat, viresque venæ sectionem permittant, & nihil sit, quod prohibeat, instituenda est venæ sectio. Quid autem prohibere possit, præter vires ipsius grauidæ, est metus abortus. Cum verò, ut Galenus, in *comm. in allegat. aphorism.* docet, & omnes Medici consentiunt, causa, propter quam venæ sectionem in grauidis abortus sequi debeat, sit, quia alimentum foetui necessarium subtrahitur: si mulier sanguine abundat ita, ut licet aliquid eius euacuetur, tamen sufficiens eius pro foetu alendo quantitas supersit, abortus nullo modo metuendus est. Itaque si indicetur venæ sectio in febre ardente, viresque grauidæ eam permittant, licet venæ sectionem instituere, si hæc conditiones obseruentur: Prima est, cum, ut dictum, nullo modo foetui alimentum necessarium subtrahere liceat, ut sanguinis missio sit parcior, non copiosa, quæ vel magnam in corpore perturbationem efficere, spiritus dissipare, vel foetui alimentum subtrahere possit. Et si sanguinis copia largiorem sanguinis missionem requirit, potius repetenda venæ sectio, quàm largiore sanguinis missione semel facta, vires & matris & foetus deiciendæ.

Secunda est, vt talis vena secetur, quæ aperta vterum non facile afficiat, scilicet, non in pede, non basilica, sed potius humeraria, vel mediana. Tertia est, vt ante & post venæ sectionem foetum roborantia, de quibus *cap. præcedent.* dictum, & infra, *cap. 7.* dicetur, vmbilico applicentur.

Hæ conditiones si obseruentur, non facile abortus, quem Hippocrates, *allegato aphorismo*, venæ sectionem sequi scribit, metuendus. Intelligendus enim is est, de venæ sectione, quæ larga erat, ad libras. scilicet, quam nos non laudamus, sed in vnciis subsistendum putamus. E qua sanguinis missione cur semper abortus sequi debeat, causa nulla datur. Etenim si foemina sanguine abundet, etiamsi is moderatè subtrahatur, tamen alimentum foetui sufficiens supererit. Et testatur ipsa experientia, sine damno, imò cum commodo, venam grauidis apertam fuisse, omnibus ferè mensibus. Amatus Lusitanus, *cent. 5. curat. 27.* mulieri Vrbinati vtero gerenti ad secundum mensem febre continua laboranti venam communem brachij aperuit, & sex vncias sanguinis extraxit, quæ melius inde habuit. Et *ibidem* alteri mulieri, quæ iam secundo mense prægnans erat, & febre continua laborabat, externam brachij venam aperuit, & septem vncias sanguinis effluere permisit, quæ & ipsa melius habuit. Et *ibid.* Alteri foeminæ Mediolanensi quinto mense vtero gerenti, ophthalmia laboranti, brachij externam venam aperuit, quæ & ipsa conualuit. Et Rodericus à Castro, *lib. 3. de morb. mulier. cap. 21.* scribit, se mulieri Vlyssiponensi pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis pro desperata relictæ, quater sanguinem misisse, eamque conualuisse, & filium sanum peperisse. Et P. Sal. Diuersus, *de aff. partic. cap. 22.* refert, se aliquando venæ sectionem etiam copiosè factam in vltimo mense, instante partus tempore, dum vtero gerens ardenti conflictaretur febre, plurimoque abundaret sanguine, tentasse, & hinc remissionem febris & partus accelerationem sperasse, & vtrumque ex sanguinis missione consecutum, foetumque & matrem vna periclitantem solo hoc remedio saluasse.

Et sit sanè, vt vena secta in eiusmodi febribus abortus accidat: is tamen, si Indicationes & conditiones antè dictæ obseruatæ fuerint, non venæ sectioni, sed violentiæ morbi imputandus erit, qui etiam sine venæ sectione fieri potuisset. Interim necessarium pro matre seruanda auxilium à Medico non fuit omissum. Si verò Medicus ipse metuat, venæ sectione instituta abortum futurum, nullo modo vena secanda, nec vt mater seruetur foetus perdendus; cùm incertum sit, an, si abortus sequatur, mater seruari possit; cum abortus accedens morbum acutum non leuet, sed augeat, viresque magis deiiciat. Cum autem non faciliè sit definire, an in grauida tantum sanguinis superfit, vt eius parte aliqua carere possit foetus in vtero nutriendus, omnino hic cautione opus est, & omnes circumstantiæ diligenter perpendendæ sunt. Et cum postremis mensibus copiosiore alimento indigeat foetus, quàm primis, tutius est, vt primis, quàm vltimis mensibus instituatur venæ sectio.

Alterum verò casum quod attinet, etiam citra febrem in grauidis sanguinem mittere, interdum non solum tutum, sed & utile ac necessarium est; cum obseruatum sit, quasdam foeminas, quæ copioso sanguine abundant, abortum pati; abortum verò præcaueri, si circa quartum vel quintum mensem sanguis iis mittatur, sicut eius rei exemplum habet Amat. Lusitanus, *centur. 2. curat. 89.* & plura recitat Marcellus Donatus, *de hist. med. mirabil. lib. 4. cap. 16.* Scribit etiam P. Salius Diverfus, *de affect. part. cap. 22.* ad præseruandas mulieres ab abortu, quæ in hunc incurrunt, ob multitudinem & copiam sanguinis foetum suffocantis, nullum validius remedium excogitari posse venæ sectione, qua ipse plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, præseruarit.

Et omnino si grauidis febre acuta laborantibus venam secare licet, vt modò rationibus & experientia monstratum, multò tutius id fieri potest in grauidis, quæ febre non laborant; quia vires non solum magis constant, sed etiam copiosius nutrimentum, quo foetui quoque alendo satisfiat, exhibere licet: ac propterea nullo modo ex sub-

tracto sanguine foetus lædatur, sed potius melius inde habebit, ut qui eius copia ante pænè suffocabatur.

Nec huic sententiæ, in utroque casu, obstat allegatus aphorismus Hippocratis. Cum enim, ut rectè *in comm.* Galenus id explicat, aphorismus hic venæ sectionem in grauida prohibeat, quia venæ sectione alimentum foetui subtrahatur: si venæ sectio in grauidis ita instituat, ut sufficiens alimentum foetui relinquatur, periculum abortus iam nullum amplius metuendum. Aphorismus verò ille tantum est intelligendus de iis grauidis, quibus, si vena aperiatur, necessarium foetui alimentum subtraheretur, quales sunt, quæ sanguine non abundant: His enim etsi parum sanguinis saltem euacuaretur, tamen æquè facile foetui tum alimentum subtrahi posset, ac si alij foeminae, quæ sanguine abundat, multum sanguinis detraheretur. Egregie ergo de venæ sectione in grauidis Celsus, *lib. 2. cap. 10.* hoc modo scribit: Antiqui primam ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilij genus iudicabant, persuaserantque sibi, mulierem grauidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea verò usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim, non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Ergo si iuuenis imbecillus est, aut si mulier, quæ grauida non est, parum valet, malè sanguis emittitur. Emoritur enim vis, si quæ supererat, & hoc modo erepta est. At firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier valens, tutò curantur. Maximè tamen in his Medicus imperitus falli potest, quia ferè minus roboris illis ætatibus subest. Mulierique prægnanti post curationem quoque viribus opus est, non tantum ad se, sed etiam ad partum sustinendum. Non quicquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus faciendum est: cum præcipua in hoc ars sit, quæ non annos numeret, neque conceptionem solam videat, sed vires æstimet, & ex eo colligat, possit necne superesse, quod vel puerum, vel senem, vel in vna muliere duo corpora simul sustineat. *Hæc Celsus.*

Q V Æ S T I O III.

*An grauidas purgare liceat?**An pra-
gnantes
purgare
liceat?*

Purgantia, præsertim fortiora, grauidis sine periculo non exhiberi, certum est. Etenim cum natura à purgante irritata ad expellendum pharmacum & humores insurgat, faciliè etiam hic naturæ conatus ad vterum peruenire possit, foetusque vnà extrudi. Præterea cum medicamenta purgantia magnam humorum turbationem efficiant, faciliè ea vsque ad foetum pertingere, & cum aliàs purgantia fortiora aduersas corpori nostro qualitates obtineant, ab iis faciliè foetus lædi possit. Ideoque non faciliè exhibenda sunt. Quibus autem in morbis, & quando exhibenda sint, docet Hippocrates, dum 4. aph. i. scribit: *Pregnantes purgabis, si materia turgat, quadrimestres, & vsque ad septimum mensem; sed has parcius. Minore verò aut grandiore conceptu cautius religiosiusque agendum.* Ex quo aphorismo patet, neque in omnibus morbis, neque quouis tempore, sed ominino cautè & religiosè in prægnantibus purgationem esse instituendam. Primò enim non in quouis morbo, sed acuto saltem, & dum res in dubio est, purgantia exhibere licet. Nam si morbus nihil periculi coniunctum habeat, per purgantia mater & foetus in periculum non coniiciendi. Contrà si morbus desperatus sit, purgantia non exhibenda; ne quam ipse morbus interemit, purgans exhibitum necesse dicatur. Si verò materia in acuto morbo turgat, purgantia exhibere licet. Hoc enim modo periculum, quòd ex turgente materia accidere posset, euitatur, & quia turgens materia ductum purgantis medicamenti faciliè sequitur, sine maiore perturbatione purgatio perficitur, quod non fieret, si materia quieta & fixa esset. Deinde non quouis tempore purgantia grauidis propinare fas est, sed ab initio quarti mensis ad finem sexti, seu septimi initium. Vt enim tenelli fructus, (quo simili Galenus, in comm. alleg. aphorismi vtitur,) à prima generatione infirmis pediculis continentur, atque ideo faciliè decidunt, si quando ventus vehementior eos concusserit: ita etiam ligamenta, quibus foetus vtero cohæret, primis mensibus

bus imbecilliora sunt, coalitusque infirmior. Et rursum sicut fructus, vbi ad maturitatem peruenerint, sponte sua & sine vi vlla externa decidunt: ita etiam cum foetus vltimis mensibus iam grandior sit, & ad exitum properet, facile in causa esse possunt purgantia, vt foetus ante tempus extrudatur. Qua de causa ea, quæ septimum mensem iam attigerunt, minus tutò, quam quæ propiores sunt quarto, purgantur, cum septimo mense si partus non accidit, moueri tamen à talibus causis foetus possit. Commodissimè verò instituitur in grauidis purgatio, quarto, quinto & sexto mense; cum eo tempore ligamenta, quibus foetus vtero cohæret, firmiora sint, coalitusque firmior & auulsioni minimè obnoxius. Eas tamen, quæ quartum mensem nondum attigerunt, aut quæ sextum iam superarunt, non omnino à purgatione excludit Hippocrates, sed maiore *εὐλαβείᾳ*, cautione & circumspectione purgandas esse monet.

Tertiò etiam videndum, quibus medicamentis purgatio perficiatur. Aloë enim cum insigniter amara sit, & foetui noxia, venarumque orificia aperiat, commoda non est; vt & colocynthis, scammonium, turpethum. Tutiùs exhibetur manna & cassia, quæ vt in maiore copia exhibere opus non sit, rhabarbarum addi potest; vel etiam rhabarbarum solùm cum conserua rosarum, imprimis ea, quæ cum manna parata est, & in Institut. pag. 953. describitur, commodè exhibetur, vt & agaricus, sena, & similia mitiora purgantia. Imprimis hic vtile est diacydonium purgans è mitioribus purgantibus paratum, aut cydonium in infuso purgante maceratum. Potest tamen enumeratis medicamentis stimuli loco interdum aliquid Electuarij de succo rosar. vel alterius paulò fortioris purgantis, addi. Et hæc quidem de purgatione in acutis saltem morbis dicta sunt. Accidit verò sæpe, vt & chronicis morbis grauidæ conflictentur, & præseruationis gratia purgationibus opus habeant: quæ etiam sine periculo benignioribus medicamentis, præcipuè in adfuetis, institui possunt. Pilularum tamen & aloës vsus minus commodus est, cum ob amarorem, tum quod orificia va-

forum aperiat. Interim dum siue in acutis, siue in aliis morbis vel etiam ob præseruationem instituitur purgatio, foetus roborantia, vt & de venæ sectione quæstione præced. dictum, vmbilico imponenda, parata è cydoniis, pane tosto vino asperso, nuce moschata, rosis, caryophyllis, coralliis. Febris tamen ratione minus calida eligenda.

Q V Æ S T I O IV.

An purgare, an verò sanguinem mittere, in grauidis periculosius sit?

An purgare, an verò sanguinem mittere in grauidis periculosius sit?

Purgationem tutiorem esse, quàm venæ sectionem, id probare videtur, quod Hippocrates, 4. aphor. 1. purgationem permittit in certo casu & tempore: contra verò de venæ sectione absolute scribit, 5. aphor. 10. quod abortum excitet.

Contra, quæst. 2. probatum est, quod quandoque etiam sine damno venam secare liceat, imò quandoque necessarium sit. Præterea purgantia medicamenta, vt quæst. præced. dictum, magnam humorum perturbationem & agitationem efficiunt, ipsaque plerumque corpori nostro aduersam qualitatem obtinent, & præterea menses mouent, torsionesque ventris excitant: cum contra sanguinis missio minore cum humorum perturbatione administratur, neque alio modo noceat, nisi quia foetui alimentum subtrahit; quod tamen sæpe, si sanguis copiosior sit, nullo modo metuendum.

Et omnino posterior sententia verior est, ob allatas modò rationes, semperque purgatio cum maiore periculo instituitur, quàm venæ sectio, modò eadem sit Inducantium & permittentium ratio. Et cum multi acuti morbi ex sanguinis copia oriantur, omnino in illis casibus tutissimè venæ sectio administratur.

Q V Æ S T I O V.

An abortum salutis matris gratia concitare liceat?

In genere de hac quæstione prolixè egerunt Io. Baptista Syluaticus, controuers. 82. & Franc. Ranchinus; in comm. in Hippocratis Iusiurandum, aliique; quæ huc afferre omnia operæ pretium non est, neque de re, quæ apud

Christianos extra omnem dubitationis aleam posita est, operosè disputandum censeo. Omnes siquidem Christiani impium & nefarium esse meritò censent, aliquem, vel aliquam, ut vel libidinem suam liberè expleat, vel quia foetum oderit, vel ne scelus prodatur suum, vel quacunque de causa abortum procurare, siue percussione, siue venenis, siue medicamentis, siue laboribus nimis, vel oneribus gestandis, siue sternutatione, siue saltu, siue quocunque alio modo. Idque honesti Medici etiam inter gentiles, iam Hippocratis tempore, sese non admissuros iuramento obstinuerunt. Quod verò Hippocratis facto nonnulli contrarium persuadere volunt, qui, *de Natura pueri*, scribit, se saltatrici, quæ utero ferre nolebat, consuluisse, ut septies in terram desiliret, quod cum fecisset, genitura sex dierum iam delineata, ut *alleg. loco* describitur, in terram decedit: nullo modo admittendum. Vel enim ob istud ipsum consilium liber iste Hippocrati non est adscribendus, ut censet Io. Baptista Syluaticus, vel si omnino est Hippocratis, factum hoc Hippocratis non probandum, sed inter vanas paganorum ratiocinationes, de quibus D. Paulus, *ad Rom. cap. 1. vers. 21.* agit, recensendum. Nam quod Mercurialis, cum aliis quibusdam, hoc Hippocratis consilium eo saluare & palliare vult, quod putat, animatum quidem foetum nunquam interimere licere; inanimatum verò, qualis sit ante septimum, corrumpere fas esse; in eo sui promissi immemor est. Pollicetur enim se liberè dicturum, quid Christianis agendum sit, interim verò ex Aristotele *7. de repl. cap. 16.* legem Ethnicorum veterum affert, qua licuit, conceptum nondum animatum (quem illi quidem putabant) corrumpere; quæ quàm iniqua sit, à prudentibus Medicis satis monstratum. Recteque scribit Io. Baptista Syluaticus, *allegato loco*, si finem ipsum spectes, in eundem utrumque (conceptus nimirum impedimentum, & foetus, qui nondum putatur animatus, corruptio) tendit, & ab utroque animalis vita è medio aufertur. Et propterea decretum illud Iuris Canonici, in Decreto, in cap. Sicut ex literarum De homicidio, ubi Monachus, cuius opera mulier partum

abegerat, irregularis non habetur, & sacris operari non destitit, quia foetus non vivebat, meritò à Fr. Ranchino, loco alleg. quæst. 1. iniustum nominatur, & distinctio illa vitiosa. Cum enim non liceat conceptum impedire, multò minùs licet iam factum corrumpere. Etsi enim nonnulli conceptionem impediri licitum esse censent, quibus in quibusdam casibus adsentitur Mercurialis, 2. de morbo mulier. cap. 2. tamen rectè idem Ranchinus, alleg. loc. consilium istud Mercurialis malitiosum, & mulctandum censet; cum vitæ puritatem non seruet secundum Hippocratis iusiurandum, legemque Ethnicorum, quæ habetur 7. politic. cap. 16. apud Aristotelem, qua licebat, ad fugiendam liberorum multitudinem, conceptionem impedire, ut iniustam & contra naturam datam damnat, & rationes, quæ pro ea adferuntur, ac vel honoris, vel vitæ conservandæ, vel alio pallio velantur, nullius momenti esse, ipsius conscientiæ testimonio statuit. Contra naturam enim hæc sunt, seu potius naturæ autorem omnipotentem, qui genus humanum per individuorum propagationem conservatum cupit, quæ nullo modo impedienda, quod qui facit, in ipsum Deum iniurius est.

Verùm in hunc sensum plura in genere non afferò. Quæstionem verò in specie propositam quod attinet, mulierem gravidam acuto morbo corripì plerumque lethale esse, in principio huius capitis ex Hippocrate dictum; cum in iis & mater & foetus periclitetur, & utrumque servare sæpe difficile sit. Censent igitur nonnulli, cum & mater & foetus rarò simul servari possint, consultum esse, ut matri potius, quàm foetui prospiciatur, & cum matri plerumque sine damno foetus succurri non possit, maturè id faciendum esse: imò præstandum, ut foetus statim eiiciatur, quàm postea, ubi vires iam deiectæ sunt.

Alij contra statuunt, non licere hominem interimere, utpote quod contra pietatem sit & iusiurandum Hippocratis; & non facienda esse mala, ut eveniant bona; nec cum foetus damno matrem servandam esse. Deinde abortu rarò aliquid commodi in matrem redundare, imò po-

An gra-
vidis
morbo
laboran-
tib. abor-
tum cõ-
clitare li-
ceat?

tius ex abortu, præcipuè in morbis acutis, matres in præsentissimum vitæ periculum conici.

Et omnino sententia posterior vera est, neque vnquam Medicus, ob allatas rationes, primò abortum intendere, & medicamenta ad eum prouocandum adhibere debet. Si verò vt mater seruetur, vel sanguis mittatur, vel purgatio instituat, & præter spem ac Medici intentionem abortus sequatur, non Medici culpa fit, sed ob foetus & naturæ debilitatem, & præstat tum solam matrem seruare, quàm neglecto necessario auxilio permittere, vt mater cum foetu pereat. Si verò foetum in vtero iam mortuum esse certò cognitum & perspectum habeatur, vt is quamprimum expellatur & extrahatur, danda opera.

Q V Æ T I O V I

An clysteres, diuretica & sudorifera grauidis conueniant?

Clysteres equidem planè in grauidis mulierculæ interdum reiciunt: ideo, quod ab iis & vterum commoueri, & naturam ad excretionem stimulari posse putant. Verùm si foeminæ aliàs clysteribus adueta sint, pericula & incommoda hæc faciliè euitari possunt. Si nimium clysteres in minore quantitate infundantur, & ex iis parentur, quæ acrimoniæ expertia sunt, & saltem emolliendi & leniendi vim habent. Talia enim non plus periculi afferre possunt, quàm lenientia medicamenta sumta.

Diuretica verò non satis tuta sunt; cùm menses simul prouocare possint. Sudorifera si sint mitiora, tutò vsuari possunt: obseruatumque grauidas etiam à peste, lue venerea, & similibus morbis sudoriferorum vsu liberatas fuisse. Vbi enim humores vitiosi in corpore adsunt, natura, modò mediocriter valida sit, plus commodi, quàm damni ex vsu medicamentorum, quæ ad eos profligandos exhibentur, percipit, & sese medicamentis contra causas morbificas coniungit, iisque profligatis postea faciliè vires recuperat.

Alterantia cuilibet morbo conuenientia eligenda. In morbis calidis commodus est & grauidas roborat hic Syrupus; ℞. succi vuarum non planè maturatum, circa ini-

An est clysteres, diuretica & sudorifera grauidis conueniant.

Syrupus de agresta pro grauidis.

tium Septembris expressi & despumati cantharos iij. Cui adde pomorum citriorum aut limonum contusor. lb. ss. Coq. ad pomorum mollitiem & exprimatur. Tandem adde sacchari albi lb. j. ss. Coq. ad Sirupi consistentiam.

CAPVT-IV.

*De Symptomatibus, quæ primis gestationis mensibus
gravidis accidunt.*

Symptomata, **T** verò iam in specie de affectionibus præter naturam, quæ gravidis accidunt, dicamus, & qua ratione amoueri possint, doceamus, sunt eæ omnino multæ & variæ, & aliæ quidem primis, aliæ mediis, aliæ postremis mensibus magis accidunt. De quibus iam breuiter agemus, & quidem saltem de iis, quæ foeminis maxime propriæ sunt. Nam quæ iis cum viris communia sunt, & quæ in genere de his dici possunt, in libris tribus prioribus Practicæ proposita sunt, quæ hic repetere opus non est.

Primis autem mensibus magis accidunt grauidis, ciborum fastidium, pica, nausea, vomitus, tormina & dolor ventris, alui fluxus, dolor dentium, & capitis vertigo, de quibus hoc capite agemus.

Causſa in genere. Ortum autem habent iſta ſymptomata omnia ex retentione menſium, præcipuè in cacochymicis. Cum enim humores eiſmodi pravi, qui antea ſingulis menſibus cum ſanguine euacuabantur, iam in corpore retineantur, ad ventriculum confluentes, & in ventre detenti, varia ſymptomata excitant, aut ad caput delati, in eo quoque quædam ſymptomata pariunt.

Cibi fastidium Et primò quidem in gravidis plerumque initio cibostidii, & quidem certorum, fastidium gravidas infestat. *in gravidis.* quod propterea inter signa conceptionis refertur, de quo Hippocrates 5. aphor. 61. Si mulieri cessent purgationes, neque horror, neque febris superveniat, & fastidia cibi accendant, iudica, ipsam in utero habere. Excitatur autem cibi fastidium, cum menses supprimuntur, & melior sanguinis pars in alimentum foetus absumitur, reliqua ignobilior relinquitur, quæ ut & humores vitiosi, in utero & venis

venis retenti vapores ad os ventriculi mittunt, & pars eorum ad id confluit, eiusque temperiem euertit, eique malam & vitiosam qualitatem imprimit, vnde vel omnium vel certorum ciborum fastidium accidit. Nonnulli tamen etiam cibi fastidium in grauidis accidere statuunt in plenilunio & cum capilli in foetu germinant.

Spontè verò plerumque hoc malum cessat, vbi foetus iam grandior factus, & sanguis omnis in foetus alimentum absumitur, ac humores vitiosi, qui cumulantur, in suo loco, ad partus vsque tempus reconduntur, ideoque vel nullis, vel paucioribus medicamentis opus. Si tamen propter cibi defectum mater contabescat, & metus sit, ne & foetus ob alimentum denegatum periclitetur, danda opera, vt vitiosi humores è ventriculo euacuentur, quod commodissimè fit leni vomitu, quem natura sæpe cum grauidarum commodo sponte instituit, vel pilularum stomachicar. aut alophanginar. vsu, addito, si opus sit, rhabarbaro in exigua dosi ante coenam vel prandium. Exhibeantur simul, quæ ventriculum roborant, mala cydonia, punica, rotulæ aromatici rosati, diarrhod. abb. Vel *℞. Cons. ros. rubr. ʒ.β. betonica ʒ.j. cydon. condit. ʒ.β. spec. arom. ros. diāmarg. corall. rub. præp. an. ʒ.j. margarit. præp. ʒ.β. Cum Sir. conseruat. Zinzib. in China condit. & miua cydon. F. Elect.* Extra verò ventriculus inungatur ol. mastichino menthæ, cydonior. absinth. myrtino. Vel imponatur Ceratum stomachale, Empl. de crusta panis, vel crusta panis tosta vino irrorata. In cibo dentur adstringentia & austerà, assa potius quàm elixa; vitetur pinguià.

Deinde *Pica* sæpe grauidas infestat, cum ex quidem cibum appetunt, sed illum naturæ non conuenientem verum absurdum, alienum & noxium. Et miranda plane huius vitiosi appetitus exempla à Medicis annotata sunt. Nam interdum grauidæ carbonēs, arenam, cineres, & animalia viua appetunt. Matrem suam gammaros fluuiatiles crudos comedisse Trincauella, *lib.3. de curand. partic. hum. corp. affect. cap. 5.* refert. Se nouisse mulieres grauidas, quæ crudas anguillas deuorarint, & aliam, quæ pellem ouillam crudam cum lana comederit, Forestus, *lib.8.*

lib. 8. obseru. 7. scribit. Imò interdum, quod mirum, carnes humanas gravidæ appetunt. Ita refert Ludou. Viues, in *comm. ad lib. 27. August. de ciuit. Dei cap. 25.* se vidisse gravidam, quæ morsum ceruicis iuuenis cuiusdam auidè infixis dentibus appetiuit, & abortum penè fecisset, ni momordisset. Et Langius, *lib. 2. Epist. 12.* scribit, mulierem quamdam vterum gerentem desiderio humeri pistoris denudatæ irretitam, mœstam omnem cibum, præter carnem de humero pistoris, fastidiisse: maritumque charæ misertum vxoris certam pecuniam pro singulis de pistoris humero morsibus cum eo pactum esse. Duos itaque dentium mulieris insultus pistorem sustinuisse, tertium verò doloris pertæsum ferre noluisse. Itaque accidisse, vt mulier tergeminos ederat, duos viuos, tertium mortuum. Idem, *eodem loco*, refert, in oppido Colonienfis ditionis ad Rhenum gravidam carne mariti vesci desiderasse, & propterea, aliàs percharum, occidisse, & dimidia ferè carne coniugis saturatam, reliquam sale macerasse. Lembergi etiam in Silesia quendam lotis & nudis pedibus egressum balneo, inque plantis de more crepidas gestantem, mulierem gravidam subsecutam, pedum desiderio captam, procidisse à tergo in genua, & ambabus manibus crure altero apprehenso de calce illius mordicus dentibus frustum euulsiſſe.

Quamuis autem plerumque gravidæ talia sine damno comedant, imò nisi eorum participes fiant, foetus lædatur: tamen obseruatum quoque, gravidas inde damnum passas fuisse. Refert enim Niccolus Florentinus, *serm. 5. tract. 4. cap. 36.* se nouisse mulierem, quæ prægnans comederit circiter libras 20. piperis, & tamen non abortiuerit, sed post partum remanserit ei fluxus menstruum cholicorum subtilium, quo exulcerata est eius matrix & mortua est. Et Brasauolus, *comm. ad lib. 5. apbor. 24. Hippoc.* narrat. se curasse mulierem vtero gerentem, quæ ob malaciam frequenter glaream comederat, atque inde tussim intensissimam, ventriculi dolorem, & coctionis læsionem contraxerat, & difficulter ac tardè curata est.

De huius affectus autem caussis & curatione cum factis superque *lib. 3. part. 1. sect. 2. cap. 5.* dictum sit, non opus est, ut ea, quæ ibi tradita sunt, hic repetantur. Hoc saltem addimus, imprimis utilem hinc esse succum è tenellis vitis foliis expressum, vel solum, vel cum miua cydoniorum exhibitum, vel aquam mense Maio è foliis vitis destillatam; quæ non solum appetitum istum sistit, verum etiam si, cum gravidæ appetitui satisfieri, & eius, quod appetit, particeps fieri non potest, aliquoties exhibeatur, præcauet, ne foetus aliquid damni patiatur.

Utilis est & hic Spiritus. *℥. cortic. citri, pomor. aurant. radic. pæoniæ mundat. an. q. v.* Affunde vini maluatici q. s. Stent diebus aliquot in digestionem, postea cortices & radices contendantur, Maluaticum rursus affundatur, & destillentur.

Tertiò *nausea* quoque & *vomit*us gravidis sæpe accidunt; qui etiam excitantur à vapore & humore vitioso, ob sanguinem menstruum retentum, in ventriculi cavitate effuso. Vomitus iste, si facilis sit, & post eum foemina melius habeant, non facile sistendus, sed naturæ negotium commitendum; cum plerumque post unum vel alterum mensem, spontè cessare soleat. Si verò vel exiguus, vel nimis & laboriosus sit, aut foemina cibum assumptum statim reiiciant, nihilque eius retineant, periculo non vacat.

Ideoque ut vomitus talis sistatur, materia eum excitans euacuanda, & postea ventriculus roborandus. Quapropter si vomitus sit exiguus, & laboriosus, leni vomitorio ex hordeo vel simili vomitus adiuuandus. Vel euacuandus ventriculus rhabarbaro, aloë, sena, pro natura peccantis humoris, idque leniter faciendum. Roborantia ventriculum interna & externa, supra, *lib. 3. de affect. p. n.* Ventriculi & cap. de vomitu, sunt proposita. Utiles quoque sunt pulveres peptici, post cibum sumti.

Quartò *tormina* & *dolor ventris* ortum habet in gravidis à flatibus ex humoribus circa vterum cumulatis, ad intestina ruentibus, eaque distentibus. Suntque dolores, qui à flatibus hisce excitantur, sæpe tam graves,

vt foeminæ in lipothymiam incidant. Flatus igitur illi discutiendi sunt, & propterea sacculi ex flatus discutiendis ventriculo imponendi, ac postea ol. rutaceo vel laurino venter inungendus, aut emplastrum vel cataplasma flatus discutiens imponendum; qualia *lib. 3. de Colica*, & supra, *part. 1. sect. 2. cap. 9. de inflatione vteri*, fuerunt proposita. Humida tamen fomenta multa, quia vterum eiusque vasa laxant, vitanda. Masticanda cinamomum, cortices citri, anisum, vel pulueres ex iis cum vino exhibendi. Sumenda quoque aqua cinamomi, vel vinum aromaticum.

Alui fluxus.

Quinto *Alui fluxus* quandoque etiam grauidas infestat, quod malum non contemnendum est; cum, vt Hippocrates, *5. aphor. 34.* scribit, *Mulier vterum gerenti si aluus multum fluat, periculum sit, ne abortiat*; cum & foetui alimentum subtrahatur, & natura ad excernendum stimulara, tale quid in vtero quoque facile tentare possit. Ideoque maturè ei succurrendum, & primò leni abstergente • simulque roborante medicamento, vt *Sir. ros. solutiu. myrobal. rhabbarbo*, euacuandi, & postea roborantia & fluxum sistentia medicamenta cum interna tum externa exhibenda, nimirum poma cydonia cocta prima mensa, pultes ex oryza, amylo, amygdalis, danda *Cons. ros. miua cydonior.* Umbilico verò imponendum Cataplasma è cydoniis coctis cum mastiche, nuce moschata macere, garyophyllis, & alia *supra lib. 3. de diarrhoea* proposita vsurpanda.

Dentium dolor.

Sextò quandoque primis mensibus & *dentium dolor* grauidis molestus est, qui & ipse in nonnullis certum signum est, eas concepisse. Oritur autem iste dolor à parte acris humoris ob retentionem mensium cumulati, ad caput adscendentis, & ad dentis alicuius radicem irruentis, partesque membranosas ibi lædentis. Cessant aut hi dolores plerumque progressu temporis spontè, vt alia Symptomata, quæ in principio conceptionis foeminis molesta sunt. Si tamen dolor sit grauior, ei succurrendum, vt *Pract. lib. 2. part. 1. cap. 11. de dolore dentium* dictum, vt temporibus ad fluxum inhibendum Emplastrum ex mastiche

maſtiche & tacamahaca, vel aliud adſtringens imponendum. In ore verò detinendum decoctum radic. filicis, pentaphylli, biſtortæ, roſ. rubr. ſaluix, cortic. mori & ſimilium.

Septimò *dolor Capitis* quandoque grauidis moleſtus *Dolor ca-*
eſt, dum ex menſibus retentis vapores ad caput eleuan-*pitis.*
tur, cerebrique membranas diſtendunt & vellicant. Qui
dolores & ipſi plerumque ceſſant, vbi foetus grandior fit,
& plus alimenti attrahit, humoresque excrementitij re-
tenti in ſua loca reconduntur. Si tamen graues ſint, re-
pellentia & dolorem lenientia capiti applicanda, de qui-
bus *lib.1. part.3. ſect.1. cap.3. de dolore capitis* dictum.

Octauò *Vertigo* quoque grauidis moleſta eſt; quæ ori-*Vertigo.*
tur à vaporibus & menſtruis retentis & vitioſis humori-
bus inde cumulatis, ad caput adſcendentibus, Spiritus-
que turbantibus, qui vaporum adſcensus fit partim per
venas & arterias, quæ ad cerebrum tendunt, partim per
œſophagum ex ventriculo. Niſi autem ſpontè, quod ple-
rumque fieri ſolet, foetu grandefcente ceſſet, repellentia
temporibus imponenda, vapores verò diſcutientia & ce-
rebrum roborantia interna exhibenda, vt *de Vertigine*
lib.1. part.2. cap.4. dictum. Si verò è ventriculo hi vapores
eleuentur, pulueres pepetici poſt cibum ſumendi. Vt *℞.*
Coriandræ præp. 3. j. cinam. 3. ſ. matis 3. ij. ſacch. roſ. tabul.
3. iij. F. puluis. Vel poſt paſtum poma cydonia, vel myua
cydonior. ſumatur.

C A P V T V.

De Symptomatibus, quæ grauidis mediis geſta-
tionis menſibus contingunt.

Mediis verò menſibus grauidis accidere ſolet *tuffis*, *Sympto-*
ma palpitatio cordis & *Lipothymia*, *vigiliæ*, *dolor lumbo-*
rum & coxendicis, *hæmorrhagia*, de quibus hoc capite *quæ mo-*
agemus. *diis men-*

Primò mediis menſibus *Tuffis* prægnantibus interdum *ſibus gra-*
moleſta eſt; quæ fit ex vapore acri à ſanguine menſtruo *uidis ac-*
ſuppreſſo eleuato, & in fauces, aſperam arteriam & pul- *cidunt.*
mones irruente, vel etiam ex tenuiore ſanguinis illius *Tuffis.*
parte

parte ad venas pectoris conuerso, vel ex humoribus vitiosis ad caput eleuatis & rursus in pectus delabentibus. Periculosa autem Tussis est in grauidis, cum musculos abdominis vehementer concutiat, & periculum abortus inducat, vigilias excitet, vires prosterneat, capitisque dolores concitet. Ideoque vt cohibeatur danda opera. Quapropter, vt quantum quidem foeminae conditio patitur, vitiosi humores, qui ad caput & thoracem fluunt, aut vapores eò mittunt, euacuentur, exhibendum rhabbarum vel agaricus; deinde caput, ne affluentes humores recipiat, roboretur, sacculis impositis, quales de Catarrho descripti sunt; aut si quid humorum in capite hæreat, per nares euacuetur. Tandem thoracica medicamenta, vel linctus, vel rotularum vel trochisc. forma exhibenda, prout materia vel calidior & tenuior, vel frigidior & crassior fuerit, quæ *lib. 2. de tussi*, sunt proposita.

*Palpitatio cordis
& lipothymia.*

Secundo *Palpitationem cordis*, imò quandoque lipothymiam grauidæ patiuntur, quæ symptomata accidunt à vaporibus & flatibus à sanguine menstruo retento per arterias in cor irruentibus, interdum & à sanguinis copia, cum per vterum exitum non habens, ad partes superiores regurgitat, & cor ac vitalem facultatem opprimat. Ideoque si ex vapore & flatu sit lipothymia vel syncope, assumenda medicamenta cordialia, *de palpit. cord. & lipothymia lib. 2.* proposita, vt *margarita, lapides pretiosi, bezoar, et de gemmis, species cordial. radix Scorzoneræ*; atque utilis est *Confectio alchermes* in iis, qui eam ferre possunt; vt & *aqua de cordibus*, in *Instit. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 5. pag. 1352.* descripta. Extra verò itidem roborantia cor, & flatus discutientia vsurpanda, & melissa vino irrigata cordis regioni imponenda, aut oleum melissæ vel citri ei illinendum, vel linteamina aqua aliqua vel Spiritu cordiali madida ei imponenda.

Si verò à sanguinis copia palpitatio vel lipothymia mediis mensibus accidant, quæ sæpe abortus futuri in plethoricis sunt indicium, tutissimum est, venam aperire, & sanguinem moderatè emittere, quo modo grauidas & ab hisce Symptomatibus, & ab instante abortus periculo

culo liberatas fuisse sæpe obseruatum. Tertiò *Vigilia* interdum grauidis molestæ sunt, quæ ortum habent à vaporibus siccis & acris, ad cerebrum è suppressis mensibus adscendentibus, quietemque spirituum animalium turbantibus. Quæ vt auertantur, frictiones extremorum & lotiones pedum humectantes, sub tempus somni instituere, & Sirupum de papauere vel rosæ siccis, vel emulsionem amygdal. dulcium & seminis papaueris albi exhibere vtile erit.

Quartò *lumborum & coxendicum dolores* prægnantibus molesti sunt, qui proueniunt partim à sanguinis suppressione si copia, in venas eorum locorum decumbente, partim à foetu grandescente, à quo cum ligamenta vteri extenduntur, vicinæ partes in consensum trahuntur, dolorque in iis excitatur. Si ergo plethora adsit, sanguinis missio moderata institui potest. Si verò tantum à pondere foetus, quod vterus & ligamenta vix sustinere possunt, dolores hi excitentur, commodissimum est, fasciis collo appensis sarcinam abdominis gestare, & pondus vteri sustentare, quieti & somno indulgere, & oleis anodynis partes istas inungere.

Quintò accidere interdum solet, vt prægnantibus sanguis per vterum, nares, hæmorrhoides fluere incipiat. Ortum autem habet hic sanguinis fluxus vel à sanguinis copia, vel à foetus debilitate sanguinem non attrahentis, vel à prauitate, vitiosisque humoribus sanguini permixtis, naturam ad excretionem stimulantibus. Potest etiam fluxus sanguinis ex vtero in grauidis accidere, si vasa vteri rumpantur, aut lacerentur, & motu vehementi, saltu, casu, percussione, ponderis grauis eleuatione, tussi vehemente, animi perturbatione. Causarum autem ista varietas signis discernenda est. Si ex copia saltem sanguinis fluxus est, foemina bono colore prædita est, fluxusque fit sine molestia, & à foemina facile toleratur, & alia plethoræ signa adsunt. Si foetus sit debilis, ex suis signis, quæ infra proponentur, patet. Si verò ab humoribus prauis fluxus is excitetur, quæ effluunt, acria sunt, male colorata, foetida, & cū dolore ac guttatim effluunt,

ac signa cacochymix adsunt. Si à causa euidente & violenta sanguinis fluxus proueniat, ex relatione foeminae ea patefiunt.

Neque hoc Symptoma sine periculo est, scribitque de eo in genere Hippocrates, 5. aphor. 60. *Si prœgnanti purgationes menstrua cursum suum teneant, bene valere factum est impossibile.* Minus tamen periculi est, si saltem ob sanguinis copiam is vel per venas ceruicis vteri, vel nares euacuetur, cum hoc modo plethora aliàs damnum allatura imminuatur, & aliàs venæ sectione ad eam imminuendam opus fuisset; modò fluxus non sit nimius, qui alimentum foetui subtrahat. Observatum enim, quibusdam menstrua ad quinque vel sex menses fluxisse, ut testatur Brasauolus, *com. ad lib. 5. aphor. 6. Hippocratis.* Imò plurimis nutricibus, ut & grauidis, quæ sanguine abundant, & pleniore victu vtuntur, menses ordinatè fluxisse: præterea quasdam etiam visas, quæ ad iustum tempus foetum non ferebant, nisi præter has purgationes vena quoque cubiti secta sanguinem minuerent, à cuius copia animo liqui & suffocari se pronunciarent, testatur Syluius, *comm. de mensib. mulier.* Cardanus, *de causis. & sign. ac loc. morb.* Columbus, *lib. 12. anat.* Ioubertus, *comm. ad lib. 2. Gal. de fac. nat. cap. 3.* Augenius, *lib. 5. epist. 1. cap. 10.* Periculosum verò est, si ex foetus debilitate sanguinem non attrahentis fluxus is excitetur. Plerumque enim abortus sequitur, aut partus difficilis fit, aut ultra legitimum tempus protrahitur. Si verò sanguinis copia per interiores vteri venas affluat, & in ipsam vteri cauitatem effundatur, periculum abortus imminet, cum quod alimentum foetui detrahatur, vterusque hiat, tum quod sanguis in vtero aliàs clauso retentus corrumpitur, & praua symptomata affert. Non minus periculi grauidæ imminet, si ex prauitate sanguinis is fluxus accidat, & saniosus ac malè coloratus, vel etiam foetidus effluat. Magnæ enim cacochymix, quæ & matri & foetui plurimum damni afferre potest, indicium est.

Si ergo à copia sanguinis fluxus sit, commodè, cautè tamen, venæ sectio instituenda, & simul adstringentia, quæ

quæ alias hæmorrhagiis competunt, vsurpanda: Vt ʒ. margar. præp. ʒ. j. corall. rub. præp. ʒ. ij. macis, nuc. moschatae an. ʒ. j. cinam. ʒ. ʒ. sacchar. ros. tabul. ʒ. ʒ. F. Puluis. Vel cum sacch. in aq. ros. dissol. ʒ. iij. F. Rotulæ. Vel paretur hic puluis, qui cum iusculis & cibis etiam sumi potest: ʒ. corall. rubr. præp. ʒ. j. margarit. præpar. ʒ. ʒ. lapid. pretios. an. ʒ. ʒ. santali rubr. ʒ. ʒ. boli Armen. ʒ. j. terræ sigill. radic. tormentill. an. ʒ. ʒ. sacch. ros. tab. vel manus Christi perlat. ʒ. vj. F. Puluis. Vel ʒ. Conseru. ros. rubr. ʒ. iij. borrag. ʒ. j. boli Armen. terræ sigill. corall. rubr. præp. an. ʒ. ʒ. margar. præp. ʒ. j. Cum sir. granator. F. Elect. Vel ʒ. conserua. ros. rubr. ʒ. ij. tormentill. ʒ. j. Dissolue in Aq. tormentill. ʒ. iv. borragin. portulacæ an. ʒ. ij. Colentur. Colaturæ adde sir. corallior. ʒ. j. granator. ribes an. ʒ. j. ʒ. Misc. pro tribus vel quatuor dosibus. Possunt & commodè foetum roborantia antea proposita umbilico imponi. Vtiles sunt & frictions ac ligaturæ, & cucurbitulæ brachiis adhibitæ. Si cacochymia adsit, vitiosi humores temperandi, & quantum licet, euacuandi. Amuleta quoque, quæ aliàs in hæmorrhagiis vsurpari solent, in manibus vel ore teneri, aut de collo suspendi possunt. Si hæmorrhoidum fluxus adsit, ne dolor accedat, cauendum, aut si adsit, is mitigandus, ne vtero in consensum tracto abortus sequatur. Grauida bibat vinum rubrum, in quod nux moschata tosta calens adhuc iniecta fuerit.

CAP V T VI.

De Symptomatibus, quæ gravidis vltimis mensibus accidunt.

N Andem vltimis mensibus gravidis accidunt, urinæ De Symp. suppressio, Alui durities, Tenesmus, venarum in cru- qua gra- ris & coxis distensio, crurum tumor & inflatio, fissuræ uidis ac- quasi cutis ventris, Aquæ ex vtero fluxus, quæ hoc capite cidunt subiungemus. vltimis

Primo *Vrina* interdum gravidis vltimis mensibus sup- mēsis. primitur, cum vterus pondere suo collo vesicæ incum- Vrina bit, idque comprimit, maximè cum foemina stat erecta. suppressio. Ideoque vt vrina prouocetur, foemina iacere debet, &

regionem vesicæ fouere fomento , & sacculo , vel Cataplasmate aut Balneo parato è parietaria, radic. petroselinii, semine lini ac similibus. Quibus adhibitis si vrina non profluat , & periculum ex retentione immineat , catheter immittendus & eo vrina elicienda.

Alui durities. Secundò *aluus sæpe tardior & durior* est , præcipuè in foeminis, quæ calidum & siccum epar vel lienem habent, cùm infans iam grandior omnem ferè humiditatem ad se trahit , aut iam grandior factus intestina comprimit. Quæ alui durities periculo non caret, cùm violento egerendi conatu partibus omnibus in abdomine repletis, facile aliquid rumpi , vel matri vel foetui damnum inferri possit. Ideoque & calor viscerum si adsit , temperandus , & aluus cibis liquidis & humectantibus, vt iusculis purgantibus , butyro , malua, borragine alteratis , prunis dulcibus prima mensa sumtis , vel etiam melle rosato ad 3. & 4. cochlearia exhibito laxanda. Quæ si grauida respuat, clysteres humectantes & emollientes sine omnibus purgantibus minori quantitate iniici sine periculo possunt.

Venarum in coxis & crur. distensio. Tertiò *Venæ in coxis & cruribus* ac præcipuè circa popliteum, distenduntur & intumescunt, vt quasi varicosæ fiant , ob sanguinem menstruum retentum. Cùm autem tumor ille nihil periculi afferat, sed post partum , sanguine & lochiis euacuatis, spontè euanescat, venæque ad pristinum statum redeant, medicamentis multis opus non est, sed saltem monendæ grauidæ , ne multùm ambulent, sed potiùs crura eleuata in sedili aut lecto teneant , ne sanguis ita ad pedes decumbere possit.

Crurum inflatio & tumor. Quartò *crura* in grauidis *inflantur* , & intumescunt, quod accidit ob menses & sanguinem suppressum , præcipuè si is serosior & aquosior sit , & foetui alendo inutilis, ob epatis debilitatem, qui ad crura detrahitur, eaque distendit. Pariunt autem hoc modo affectæ grauidæ plerumque puellas ; & tumor per se nihil periculi habet, nisi quod interdum incessum difficiliorem reddit, & sponte post partum humore aquoso cum lochiis euacuato, euanescit, Ideoque medicamentis ferè abstinendum , ne hu-

mor ad superiora regurgitans in viscera nobiliora ruat. Si tamen tumor magnus sit, & ambulationem impediat, digerentia & discutientia extra applicanda, & crura fouenda lixiuio è sarmentis vitis cum vino parato, vel decocto origani, chamæmeli, pulegij, calamenthi: Vel ℥. farinæ fabarum, lupinor. an. 3. ij. is 3. j. stercoris columbini 3. β. Cum aq. chalybeata & succo caulium F. Cataplasma. Vel sacculo sale & cineribus pleno crura inuoluantur, pedes etiam fricentur, & lauentur aqua salsa, in qua chamæmelum, anethum, origanum, cocta sint. Si epar sit debilius, medicamentis idoneis, quæ de cachexia & debilitate epatis, libro 3. sunt proposita, roboretur. Quintò cutis abdominis, præcipuè in primo partu, & in iis quibus frequenti conceptu nondum extensa est, valdè distenditur, vt quasi findi videatur. Ne ergo vel dolor excitetur, vel deformitas post partum relinquatur, post quartum mensem laxantibus linimentis & vnguentis vtendum, vt medulla crurum vituli, arietis, ol. amygdal. dulc. pinguedine gallinæ aq. rosar. abluta, vng. pomato; vel pellis canina oleo amygd. dulc. illita toti abdomini imponenda. Sextò aqua illa, quæ tempore gestationis inter membranas foetum inuoluentes colligitur, naturaliter demum partu instante effunditur. Interdum tamen partu nondum instante, vltimis mensibus in grauidis effunditur, cum membranæ illæ violentia aliqua, vt casu, percussione, saltu, vel simili rumpuntur. Fluxus hic periculo non caret. Cum enim foetus aqua ista à partium circumiacentium duritie defendatur, ea effluente facile molestiam aliquam percipit, & postea etiam partus difficilior, aqua ista, quæ vias humectat, deficiente, redditur. Ideoque optimam victus rationem grauida obseruet, & foetum roborantibus internis & externis vtatur. Et quidem hæc præcipua sunt Symptomata, quæ grauidis familiaria quasi esse solent. Accidunt quidem sæpe iis & alij morbi ac symptomata, vt dysenteria, tenesmus, pleuritis, febres, & alij præter naturam affectus, sed ij grauidis cum illis, quæ non sunt grauidæ, imò cum viris communes sunt.

*Fissura
ventris.*

*Aqua ex
vtero ef-
fusa.*

*De Fœtus debilitate.**Fœtus debilitas.*

P Ræter enumerata Symptomata & hoc grauidis interdum accidit, vt fœtus, quem vtero ferunt, debiliior fiat. Accidit autem hoc, vel quia semen, è quo fœtus formatur, debilius est, vel ob alimenti, quo nutritur, penuriam aut prauitatem. Penuria alimenti accidit ob morbum aliquem matris, inedia[m] vel aliam causam euidentem, alimentum absumentem; prauitas itidem à matris morbis & vitiosa corporis constitutione dependet, atque hinc accidit, vt infans variis morbis & ipse corripitur, de quo plura infra *sect. seq. cap. 2.* dicentur.

Signa.

Ne ergo vel abortus sequatur, vel fœtus moriatur, vt id maturè cognoscatur, fœtusque roboretur, danda opera. Cognoscitur autem fœtum in vtero debilem esse, primò, si mammæ, quæ antea turgidæ erant, subito extenuentur, & lac copiosum vel aquosum fundant. De quo Hippocrates, 5. aphor. 53. *Quæ fœtum sunt perditura, illæ mammæ extenuantur.* Acciditque hoc ob alimenti in venis vteri mammarumque communibus inopiam. Et 16. aphor. 38. *Si mulieri vtero gerenti mammæ subito extenuentur, abortus sequitur.* Et aphor. 52. *Mulieri geminos ferenti si altera mamma extenuetur, alterum abortu edit. Et si quidem dextra mamma extenuata est, marem; si verò sinistra, feminam abortionem excludit.* Si lac copiosè è mammis effluat, de quo Hippocrates, 5. aphor. 52. *Mulieri fœtum gerenti si lac è mammis copiosè fluat, fœtum imbecillum significat.* Si verò firmæ solidæque mammæ fuerint, valentiorẽ conceptum indicant. Indicio enim est, fœtum sanguinem non satis attrahere, & propterea ad mammas regurgitare. Tertiò, si menses sæpius grauidæ fluunt, alimentum fœtui subtrahitur: de quo Hippocrates, 5. aphor. 65. *Si pręgnanti purgationes menstruæ cursum suum teneant, bene valere fœtum est impossibile.* De quo antea, cap. 5. dictum. Quartò si mater sæpe aut diu ægrotet, indicio est, & ipsum fœtum fore debilem. Cum enim sanguine suo ipsum nutriat, is in corpore ægro sanus esse non potest, humoresque vitiosi sanguini

sanguini permiscetur, qui cùm fœtui in alimentum cedunt, ipsum inde malè valere necesse est. Quintò si fœmina alui profluvio laborat. Cùm enim alimenti etiam aliquid subtrahatur, ob defectum eius fœtus debilitatur. Sextò si fœtus, qui iam moveri inceperat, aut qui iam moveri debebat, motus non percipitur, vel is rarior aut languidior sentitur.

Si ergo ex his signis percipiatur, fœtum esse debilem, *Curatio.* causa, ob quam fœtus debilitatur, tollenda, & fœtus roborandus. Itaque si mater morbo aliquo vel Symptomate infestetur, unde fœtus debilitatur, illa remouenda sunt, de quo hætenus dictum. Fœtus roborationem quod attinet, sit ea primò bona diætæ, si nimirum mater cibis succi boni & facili coctionis utatur, carnibus nimirum pullorum, gallinarum, ouis & similibus. Utiles sunt & amygdalæ dulces, quæ & inter bellaria, & melle despumato macerata manè & ante cœnam sumi possunt; vux passæ, pomæ cydonia.

Deinde roborant fœtum medicamenta quædam, ut *Fœtum* *margaritæ, corallia, lapides pretiosi, cortices citri, macis, cina-* *roboran-* *momum, zedoaria, garyophylli, lignum aloës, crocus, plantæ* *tia me-* *pleræque veterum calefacientes & roborantes. Et ex his* *dicamē-* *parata, diamargar. frig. & calidum, prout opus; Aqua seu* *ta.* *spiritus ille, quem Balsamum puerorum nominat: quod* *Balsamū* *quia nostris Mulieribus in frequenti usu est, & ab iis cū* *puerorū,* *sumitur, tum extra umbilico & ventri imponitur, eius* *seu aqua* *Embryo-* *descriptionem hîc apponere libet: ℞. nucis moschatae, ma-* *nis.* *cis, caryophyllor. cinam. zinzib. albi, cubebæ. granor. paradisi, zedoar. an. ʒ. j. B. galangæ ʒ. vj. fl. tiliæ, tunicis an. lb. j. herbar. saluæ, serpilli, fœnic. verbenæ, lauend. an. ʒ. iij. menthæ crisp. ʒ. ij. rad. pæon. & sem. eiusd. visci q. decresc. Dâ coll. an. ʒ. ij. medull. panis tritic. ʒ. vj. Herbar & radices inciduntur minutim; aromata verò crassiusculè pulueriscentur, panisque medulla in frustulâ confringatur: quo facto omnia commisc. & affusis vini maluat. mensur. iv. in vase fictili vitreato probè clauso, ne quid exspiret, sepeliantur in cella vinaria sub terram, stentque ibi in digestionem per septim. 3. Deinde die præced. antequam hæc è terra rur-*

sus eximere volueris, sumito *amygdal. dulc. excoct. lb. j.* His
 in mortario prius probè contusis, & in vitreo vel vitrea-
 to vase aliquo mundo collocatis affunde *aq. ros. alb. fl.*
bugloss. an. 3. viij. Stent in infus. per hor. xxiv. Iam verò
 rursus accipe, *hordei germinantis tost. Matk. lb. j.* hoc in
 mortario grosso modo confringe, illique superaffunde
aq. fragor. lilij conuall. an. 3. vij. Stent etiam simul in alio
 vase in infus. per hor. 24. Tandem amygdalas in infusio-
 ne stantes exactè terito, & cum aquis, quibus immadue-
 re, diligenter subigito, quo facto & hordeum tostum
 aquis suis infusum huic amygdalogalæ iungito, ac in olla
 simul omnia studiosè permisceto. Quod si aquarum
 amygdalis & hordeo superinfusarum quantitas commi-
 sitioni non suffecerit, de vino maluatico, in quo aromata
 & herbæ sub terra defossæ maceratæ sunt, quantum suf-
 ficere videbitur, adiungito, vt sic omnia probè in olla
 simul concussa permisceantur, donec mistura lacti eua-
 dat similis. Tum demum aromata, herbas & radices, quæ
 vna cum vino Maluatico reliquo infusa steterant, & iam
 dicta omnia, additis *mellis despumati 3. viij.* simul confun-
 dito & misceto, & cucurbitæ inditis, leni igne aquam ex
 arena destillato. Nunc verò 24. *veterem Caponem*, quem
 fune suspensum suffocabis, mundatumque exenterabis.
 Huic in frustula dissecto abiecta omni sorde & pingue-
 dine, affunde *vini maluat. mens. j.* quo sanguinem elues,
 & dissolues, cum vino hoc maluatico, & iam dicti capon-
 nis carnibus iungito *aq. borrag. verbenæ, fenic. saluie*
an. lb. iij. dactylor. recent. exossat. vuar. passar. passul. min.
nucis mosch. an. 3. ij. caryophyll. cinam. zinzib. cubeb. gran.
paradis. zedoar. an. 3. 3. croci 3. ij. conf. ros. rubr. 3. iv. Inci-
 denda incidantur, & ollæ operculo diligenter clausæ ac
 circa iuncturam operculi pasta diligenter circumlitæ, ne
 quid exspirare queat, indita, sensim simul decoquantur,
 donec carnes caponis ab ossibus se separarint: tunc bro-
 dio huic adhuc feruenti iniice *panis triticei à furno adhuc*
calentis & in frusta confracti 3. xvij. de libo vel pasta mellea
cum aromatibus bis cocta, in laminas dissecta, super cratē
tosta, & melle oblita 3. xvj. atque olla probè clausa sic per
 noctem,

noctem, ut in brodio cuncta mollescant, stare finito. Deinde verò brodium à rebus infusis separa, caponemque vna cum rebus reliquis sibi iunctis exime, contunde, donec pultis formam acquirat, quam pultem, brodio priùs separato, redde, eamque in brodio iam dicto dissolue, & aliis ampullæ inditis magna cum diligentia aquam ex arena leui calore destilla. Iam verò primam & secundam aquam hanc commisce, in iisque infunde auri purissimi quantum volueris, vitroque accuratè clauso Solis calore & radiis ad insolationem exponito; ac tum demum rursus aquam hanc omnem cum diligentia per destillationem ab auro abstrahito.

Circa hanc Balsami puerorum præparationem equidem quædam monenda essent, cum aurum & alia quædam non paruo sumtu admisceantur, ex maiorum nostrorum sententia, qui in destillationibus omnium, quæ in cucurbitam coniecerant, vires in alembicum eleuari persuasum habebant, de quibus non paucis nihil destillato liquori communicatur: quia tamen compositio visitata est, & experientia ipsa testatur, grauidis hæctenus (etsi de aliquibus nihil in alembicum adscendat) multum profuisse, eam hoc loco integram & immutatam proponere volui. Datur autem cochlear j. vel ij. si foemina vel terribilis, vel ira commota, vel moerore affecta fuerit, aut ei sanguis fluxerit, aut flatus & tormina ventris senserit. Vel semen fœniculi & cumini in aqua mellis coquantur, ac foeminæ haustus propinetur. Vel *℞. corall. rubr. 3. j. margarit. præp. 3. ℞. sapphiri, granati, hyacinth. smaragdi, rubini, an. 3. j. cinam. 3. j. zedoar. cardamom. ligni aloës, cubeb. rasuræ ebor. an. 3. ℞. gall. mosch. 3. j. sacch. in aq. ros. & meliss. dissol. 3. vj.* F. Rotulæ.

Vtiles sunt & amygdalæ dulces hoc modo conditæ, *Amygdalæ dulces excorticatas, & fundum vasis vitrei vel fictilis mundi orificij latioris reple. Iis insperge puluerem è garyophyllis, cinam. nuce moschat. & sem. fœniculi, postea iterum impone amygdalas dulces, atque ita fiat S. S. S. Tandem omnibus affunde saccharum cum aq. vel simplici, vel borraginis, vel rosar. vel alia conueniente.*

niente clarificatum, vt saccharo tegantur. De hoc condito foemina sæpe aliquid sumat. Vel ℥. nuc. mosch. ʒ.ß. galangæ ʒ.ij. cinamomi ʒ.j. off. de C.C. num.ij. Conspergantur spiritu vini vel maluatico, & affundatur mel despumatum calidum. De hac mixtura sæpe grauida instar fabæ sumat. Extra verò ventri, & vmbilico imprimis imponatur panis dulciarius seu mellitus. Vel ℥. garyophyll. nucis mosch. rutæ, granor. iunip. an. ʒ.j. Confusis affunde mel calidum despumatum, & super igne misceantur, & calidè frusto panis secalini oblongo illinatur, qui vmbilico imponatur. Vel ℥. Vini maluat. fß. iij. Calefiat, & in eo dissolue ol. nuc. mosch. express. ʒ.ß. Adde pulu. garyophyll. rutæ an. ʒ.j. aq. ros. salu. maioran. puleg. an. fß. j. vitæ ʒ. iij. Hinc sponsia noua in maiores & minores, vt variis locis sint aptæ, partes concidatur, & liquore hoc illæ imbuantur, & sub mammam sinistram, sub axillas, vmbilico, sub poplites, pulsibus in carpo, plantis pedum imponantur, & vbi resiccata fuerint, iterum madefiant. Vel ℥. nucis mosch. macis, garophyll. granor. iunip. partes æquales. Adde mel calidum, vt F. instar Linimenti, & crustæ panis vel pani mellito illinantur ac vmbilico imponatur. Vel ℥. pomum, præcipuè cydonium, repleatur theriaca, garyophyllis, mastiche, aut si calor adsit, puluere corall. myrtillor. ros. rubr. spec. diarrhod. abb. & assetur, ac vmbilico imponatur. Vel ℥. dactylor. pomi. cydon. in vino coct. an. ʒ. j. ß. farine volatilis ʒ. j. pulu. garyophyll. macis, cinam. an. ʒ.ß. Cum vino in quo dactyli & cydon. cocta fuerint, F. Cataplasma. In calidis morbis, & præcipuè vbi sanguinis fluxus adest, tale fiat Cataplasma: ℥. boli Armeni, sang. drac. mastich. thuris an. ʒ. ij. balaustior. trochisc. de carabe an. ʒ. j. nucus cupressi ʒ. j. ß. farine volatilis ʒ. j. Cum vino rubro vel succo cydon. F. Catapl. quod vmbilico imponatur. Vel ℥. floccor. panni coccinei ʒ. iv. galangæ, cinam. macis, an. ʒ. ij. mastich. ʒ. iij. sang. dracon. ʒ. j. mellis q. s. F. Cataplasma. Vel vnguentum Comitissæ dorso & ventri illinatur, vel sacculus ex rosis rubris, mastiche, corall. macere, nuce mosch. garyophyllis fiat, & ventri imponatur. Vel ℥. ol. myrtini, cydon. mastichin. an. ʒ. j. ß. hy-

pocistidis,

pocistidis, acaciæ, boli armen. fl. ros. rub. balauſt. ſang. drac. ſant. citrin. an. 3. j. Cere q. ſ. F. Vng. Vel 2. galangæ. 3. ʒ. nuc. moſch. macis, garyophyll. boli Arm. nuc. cupreſſ. balauſt. ſang. drac. an. 3. ʒ. maſtiche. ladani an. 3. ʒ. thuris 3. ij. gummi Arab. 3. j. terebinth. Venetæ 3. ij. picis naualis 3. j. cere q. ſ. F. Emplaſtrum.

CAPUT VIII.

De Vagitu vterino.

Videmus inter ea, quæ grauidis accidunt, non prætereundus ploratus ſeu vagitus vterinus. Eſt enim Aristot. 7. de hiſtor. anim. c. 10. ſcribit, vocem nõ emitti à foetu, antequam egreditur: compertum tamen eſt, quandoque infantes in vtero ploraſſe, & vagitum edidiſſe. Fabritius, in epiſt. ad fratrem, refert, anno 1551. Miſenæ foetum in vtero ploraſſe; & Iobus Fincelius narrat, anno 1546. paulò ante bellum Germanicum, infantem in vtero matris fleuiſſe, vnum in Miſnia, alterum Rotuuiæ ad Nicrum. Mart. Vveinrichius, de monſtris c. 26. ita ſcribit: Noſtris temporibus infans triduo, antequam ederetur in lucem, nullo ad exitum parato aditu, flere auditus eſt in hac ipſa vrbe noſtra Breſla. Factus is homo & morbis & fortuna miſerrimus uſque ad obitum. Et Andr. Libauius, tr. de vagitu vterino, refert, D. Leonhardum Doldium, de vagitu vterino hæc ad ſe ſcripſiſſe: Cum Argentinx nuper apud fratrem agerem, certò relatum eſt, vxorem ſartoris in vicinia illius foetum vtero adhuc geſtante hunc ipſum vagientem cum aliis audiuiſſe, non procul abſente partus tempore. Idem, ibid. ſcribit: In noſtro oppido (Rotenburgi ad Tubarim) anno 1596. 12. Nouemb. qui fuit ante partum quadrageſimus ſecundus, parentes foetus foemineï vagitum vices perceperunt, & ſequentē quoque die bis, mortua in partu mater eſt, filia adhuc ſuperſtite. Superioribus item annis memorant eiulatum talem intra matrem edidiſſe foetū alium voce ab adſtantibus etiam in foro mulieri manifeſtè percepta, quæ res poſtea confirmata eſt relatione cuiuſdam villicæ, ſuam obſervationem in foetu ſuo proferentis. Cum item eadem de re in cōuentu quodam colloqueremur, atteſtante idem de ſua filia ciuis cuiuſdam

cuiusdam coniuge partui vicina audiuius virum aucto-
ritatis & fidei non contemnendæ. Dum hæc scribo, Cal.
Mart. anno 1632. in oppido nostro Vvittebergenfi est fœ-
mina, iam vltra vndecimum mensem grauida, quæ ipsa, vt
& maritus eius, infantem aliquoties ante partum ploran-
tem audiuerunt (Paulò post tamen feliciter peperit.) Et
superiori anno in suburbio fœmina filium peperit, quem
triduo ante partum plorare audiuit, qui annum tantum
vixit. Plerique pro malo omine talem fletum habent, &
vel fœtui, vel matri, vel Reipublicæ calamitatem aliquam
portendi aiunt. Soletque interdum talium motuum in
natura inusitatorum directio à caussa superiore fieri, &
tum pro portentoso talis ploratus meritò habetur. Ve-
rùm etsi à Medicis pauca eius exempla annotata sînt; ta-
men non ita planè rarò occurrunt, sed non pauca acci-
dunt, quæ in Medicorum notitiam non veniunt, nec anno-
tantur. Siue autem aliquid protendat, siue non talis vagi-
tus, siue sponte sua cum in ploratum fœtus feratur, siue
à caussa superiore dirigatur: proximam tamen causam
omnino Physicus & Medicus quærere debent. Cùm verò
ploratus vox quædam sit, eaque edatur aëris per asperam
arteriam expulsionem, omnino concedendū est, aëris etiam
aliquid in cauis & vacuis partibus, atque ita etiam in pul-
monibus infantis contineri, quod ibi vel ab humoribus
& spiritibus euaporauit, vel per *ἐμπνοίαν* illam, vel quo-
cunque modo eo peruenit, sicut & aërem talem in ipsis
ouis, in quibus pulli pipiunt, contineri negare non possu-
mus. Si ergo & aspera arteria, & pulmones, & thorax, &
omnia, quæ ad respirationem & vocem edendam neces-
saria sunt organa, iam absoluta sint, infansque ipse satis
validus sit, vocem talem vt edat, possibile est. Stimulatur
autem ad eam edendam proculdubio à re molestiam affe-
rente; quod forsàn nostro, & aliis pluribus, à diuturna &
præter tempus ordinarium longa in vtero mora accidit,
ob quam & alimentum copiosius & spiritum liberiores
appetiuir.

LIBRI QVARTI

P A R T. II.

SECTIO VI.

*De Symptomatibus , quæ circa
partum accidunt.*

CAPVT I.

De Partu in genere.

POSTQVAM foetus in vtero absolutus, & Partus omnibus numeris perfectus est, angustia illa *naturalis* vteri amplius commodè contineri non potest, & liberiolem iam spiritum maioremque refrigerationem, calore cordis cum mole eius aucto, quàm qualem transpiratio & arteriæ matris suggerunt, copiosiusque alimentum requirit, & propterea horum indigentia motus calcitrare, & membranas ac vincula, quibus continetur, disruptis, iisque solutis, è locis, quibus continetur, angustis erumpere, & lucis huius vsuram quærere conatur. Cuius conatum natura ac vterus, & ipse grãdiore foetus mole & motu stimulatus, adiuuat, venasque & arterias, quibus secundina vtero annectitur, separat, eodem ferè modo, quo pediculi maturorum fructuum sine vi abscedunt, & vim expultricem, qua præditus est, exserit, foetumque magno conatu, quem parturientis etiam labor, qui fit contracto spiritu & depresso diaphragmate, ac compressis abdominis musculis, *Partus quid,* adiuuat, excludit; quæ actio *Partus* appellatur.

*Partus
differen-
tia.*

Opus autem hoc admiratione dignissimum non uniforme semper est ; sed & modo & tempore variat, & infans non semper eodem modo , nec eodem tempore in lucem prodit : vnde partus alius naturalis , alius non naturalis ; alius legitimus , alius illegitimus appellatur.

*Partus
naturalis.*

Partus naturalis est, cum , vt modò dictum, foetus iam grandior factus , & copiosiore alimentò , ac liberiore spiritù indigens , è locorum istis angustiis exitum quærens sese conuoluit , & capite versus vteri orificium tendit , crura verò sursum , & manus ac brachia etiam sursum ad femora dirigit. Hoc enim situ , & dum capite primùm egreditur , reliquæ omnes partes faciliè & sine impedimento sequuntur ; cum contra , si corporis partes flexiles , pedes & manus , primò prodeant , variis suis motibus corporis reliqui exitum impedire possint. Hinc membrana , amnios dicta , rumpitur , & humor , qui toto gestationis tempore cumulatus fuit , effluit , viasque ad faciliorem partum humectat. Postea infans maiore impetu se mouens acetabula rumpit , & secundina ab acetabulis separatur , ac reliquæ membranæ rumpuntur , vnde sanguis in vteri cavitatem fluit , doloresque parturientem apprehendunt , & ipse infans exitum quærit , & vteri facultas expultrix insurgens infanti exitum quærenti subsidio venit , & vteri os dilatat , vt obstetrix digitum immittere possit ; contra fundum contrahit , foetumque expellit : quam actionem & diaphragmatis & musculorum abdominis , præsertim transversorum , compressio adiuuat , atque ita dum hæc omnia sese rectè habent , infans sæpa per lubricas istas vias tanto impetu extruditur , vt decidere potius , quàm expelli videatur. Statuunt quidem hic nonnulli , infantem marem facie ad matris anum , foemellam verò facie ad matris pudenda conuersa in lucem prodire , & quidem ea de causa , quod in vtero contrarius illis situs erat , & quod (moralem causam addunt) natura ab ipsis vitæ primordiis marium oculos ab obscœnis mulierum partibus abstinere voluerit. Verum quotidiana experientia aliud testatur , quæ docet tam mares quàm foeminas frequentissimè

mè facie ad podicem matris conuersa nasci. Contrarium
 verò rarius fieri, exitusque hic longè facilius est. Ideoque
 etiam hoc semper suadetur, vt in omni partu præter-
 naturali in meliorem dirigendo hoc obseruetur, vt fa-
 cies infantis matris dorso obuertatur. Quod opus sanè *Opus*
 admiratione dignum & captu intellectus humani maius *partus*
 est, scribitque ea de re ipse Galenus, 15. de usu part. *admirā-*
cap. 7. Alio extra partum tempore omni os vteri ita clau- *dum.*
 ditur, vt ne specilli quidem cuspidem in matricis col-
 lum queas immittere, in partibus verò integrum ani-
 mal illuc egreditur, & os vteri ita aperitur, vt possit
 foetibus facilem præbere exitum, idque nemo ignorat,
 sed quo pacto accadat, mirari possumus, intelligere non
 possumus.

Et admirationem auget, quod vterus ossibus vndi-
 que quasi circumuallatus, & parte anteriore pubis osse,
 posteriori osse sacro & coccyge, vtrinque verò ilium
 ossibus circumdatur, vt quomodo per has angustias fœ-
 tus exitum liberum tam faciliè inueniat mirum sit. Et *An ossa*
 imprimis de ossibus pubis quæstio est inter Medicos, an *pubis in*
 illa tempore partus diuellantur. Tractat hanc quæstio- *partu di-*
 nem. Andr. Laurentius, lib. 8. anatom. in fine, quæst. 33. *uellantur.*
 vbi Hippocratis, in fine libri de natura pueror. & Pinxi sen-
 tentiam & rationes pro affirmante parte affert, & refu-
 tare conatur; ipse verò diuulsionem hanc fieri posse ne-
 gat ideo, quod ita illa vniantur, vt nullo impetu diuelli
 & si diuellantur, nullo medio & glutine vniri possint.
 Aliquantulum tamen dehiscere posse concedit. Lauren-
 tium alij etiam sequuntur, qui coccygis os potius retra-
 hi, quam os pubis diuelli, & hinc puerperas non de osse
 pubis, sed coccyge & podice conqueri statuunt.

Mihi imprimis Adriani Spigelij sententia probatur,
 qui, lib. 2. de corp. hum. fabric. cap. 24. scribit, se ex pluri-
 mis obseruationibus edoctum esse, ossa pubis nec in om-
 nibus hiscere, nec in nulla, sed in illis tantum, quæ par-
 tum habent difficilem & laboriosum, aut partes ad fœ-
 tus egressum necessarias angustas sunt nactæ: nec quoque
 ita à se diuidi, vt à se mutuò dehiscant, sed ligamento
 laxiore

laxiore reddito adeoque sequace ad extensionem non-nihil hiare. Fieri autem id posse facilius statuit, quod tum maior ante partum ad illa membra generationi foetus-que exitui dicata, tum in illis maximis doloribus in partu difficili humorum affluxio, qua partes illæ molliores redduntur & laxantur, fieri consuevit. Se enim sæpius vidisse, vasa illa, quæ aliàs satis minuta sunt, dum in vtero non gestant, in eam accreuisse in gravidis magnitudinem ut minimi digiti apicem ferè crassitie adæquarint. Non tamen ossa pubis duntaxat, sed & articulationem illam, quæ os sacrum cum ossibus ilium connectit, pro maiore minoreve difficultate, quam partus peperit, laxatam fuisse, se observasse scribit, atque hinc accidere, quod exacto partus labore graui, de doloribus circa os sacrum & pubem puerperæ nonnunquam conquerantur. Addit autem porro, quemlibet experiri posse, quā promptum sit, ut hæc ligamenta laxentur, si ossa innominata adhuc sacro iuncta, & ligamenti suis inuestita accipiat, cartilagineque duorum pubis ossium abscissa, ipsa pubis ossa mutuò à se diuidat. Videbit enim protinus iuncturam illam laxari admodum posse. Id etiam observandum esse scribit, Ligamentum illud os sacrum innominatis alligans anteriore parte, qua abdomen spectat, tenue satis esse, posteriore verò vastissimum, ut adeo affluentibus humoribus hand difficulter remitti queat, sicque anteriore parte ossa ilium à sacro hiscant, posterius autem coniuncta maneant. Et reuera ita sese rem habere, oculisque cerni posse illam dehiscenciam, se sæpe probasse scribit in publicis sectionibus foeminarum ex difficili partu mortuarum, in quibus femur alterum sustulerit, videritque os pubis illius lateris digiti ferè latitudine eminuisse, quod sine laxitate ligamentorum utriusque articuli fieri non potuerit: ac simile accidisse, cum alterius lateris femur eleuaret.

*Vasorum
umbili-
calium &
pulmonis
post par-
tum mu-
tatio.*

Tandem etiam illud, quod partum sequitur, superat humanum ingenium, vasorum umbilicalium, item pulmonis & cordis in infante in lucem edito transmutatio, consideratione, cur à natura facta sit, omnino dignissima.

De qua egregius locus est apud eundem Galenum, *alleg. lib. 35. de usu part. cap. 6.* quem integrum adscribere libet: In foetibus, *inquit*, venacava in arteriam venosam est pertusa. Cum autem id vas venæ officium huic visceri præstaret, necesse fuit, alterum vas in arteriæ usum transmutari: quocirca natura id quoque in magnam arteriam pertudit. Verum, cum hic vasa aliquantum inter se distarent, aliud tertium vas exiguum, quod utrumque coniungeret, effecit. In reliquis verò duobus, cum hæc quoque mutuo sese contingerent, velut foramen quoddam utrique commune pertudit: tum membranam quandam in eo, instar operculi, est machinata, quæ ad pulmonis vas facile resupinaretur, quo sanguini à vena caua impetu affluenti cederet quidem, prohiberet autem, ne sanguis rursus in venam caavam reuerteretur. Hæc quidem omnia naturæ opera sunt admiranda. Superat verò omnem admirationem prædicti foraminis haud ita multò post conglutinationo. Etenim, quamprimùm animans in lucem est editum, aut ante vnum, vel duos dies, in quibusdam verò ante quatuor, aut quinque, vel nonnunquam plures, membranam, quæ est ad foramen, coalescentem reperias, nondum tamen coaluisse. Cum autem animal perfectum fuerit, ætateque iam floruerit, si locum ad vnguem densatum inspexeris, negabis fuisse aliquando tempus, in quo fuerit pertusus. Multò autem magis in iis, quæ adhuc utero geruntur, aut in nuper genitis, membranam conspicatus, ad solam quidem radicem firmatam, reliquum verò totum corpus in vasorum cavitatè pendulum, existimabis fieri non posse, ut ipsa vnquam perfectè coalescat. Corpora sanè nervosa & tenuia etiam si quis repente, atque ubi primùm fuerint diuisa, glutinare aggreduatur, voti compos non fit, neque magnopere cohererent, nedum si iam pridem fuerint perfecta. Atqui membrana illa tempore procedente omnino coalescit, non quod nervosa sit ac tenuis, neque quod motu perpetuo agitetur, impedita. Pari modo id vas, quod magnam arteriam venæ, quæ fertur ad pulmonem, connectit, cum aliæ omnes animalis particule augeantur, non modò

non augetur; verum etiam tenuius semper effici conspicitur adeo, ut tempore procedente penitus tabescat, atque exiccetur. Quod igitur hæc omnia natura affabrè faciat, declarat singulorum usus. Inuenire autem ipsius facultatem, quæ hæc efficit, humani ingenij captum superat. *Hæc Galenus.*

*Partus
non na-
turalis.*

Atque hic naturalis partus modus est. Non naturalis verò est, qui ab hoc quocunque modo deflectit. Id quod variè accidere potest, ut postea dicetur.

*Partus
legiti-
mus.
Illegiti-
mus.*

Deinde partus alius est legitimus, alius illegitimus; Legitimus est, quo ut plurimum & ferè secundum communem naturæ legem foetus in lucem eduntur. Illegitimus autem est, qui ante aut post illud partui statutum tempus accidit. Quod pertinet & abortus, de quo postea suo loco, & qui in specie partus illegitimus dicitur, de quo hoc capite aliquid agemus.

*Tempus
partus
legiti-
mum.*

Etsi verò, ut Aristoteles, 4. de gen. an. c. 6, scribit, in reliquis animalibus vnum est partus tempus, homini saltem multiplex, seu ut *Plin. l. 7. nat. hist. cap. 5.* loquitur, cæteris animalibus statutum pariendi, & partus gerendi tempus est, homo toto anno & incerto gignitur spatio: tamen certi termini sunt, citra & ultra quos partus non est vitalis. Ut enim de abortu, de quo postea seorsim tractabitur, iam non dicam, ante septimum mensem vix partus vitalis est. Refert quidem Montuus, *anascenes morbor. lib. 4. cap. 41.* se nouisse Pincernam Christianissimi Regis Henrici, qui mense quinto natus erat, & in ætate iam consistente vivebat. *Francisc. Vallesius, de sacra philos. cap. 18.*

*Quinto
mense
nati.*

suo seculo natam puellam quinquemestrem scribit, quæ plus quam duodecim annos vixit. Et Cardanus, *contrad. lib. 1. tract. 3. contrad. 8.* narrat, se vidisse Mediolani virginem quandam, Claram nomine, quam diebus 168. post abortum masculi foetus quadrimestris Venetiis mater pepererat; & aliam, quæ 170. die nata est, morbo perpetuo natalium iacturam attestante. Puerum verò mense sexto natum bene vixisse Auicennas, *lib. 2. de nat. animal. cap. ult.* refert. Et quemdam mense sexto natum, etsi primis diebus informis esset, tamen ad perfectam ætatem

*Sexto
mense
nati.*

peruenisse

peruenisse scribit Cardanus, loco allegato. Verùm talia rara sunt, & infantes, qui tam maturè eduntur, rarò vitales aut sani sunt. Errant etiam sæpe matres in tempore partus computando.

Septimo mense natus & vitalis & legitimus habetur, *Septimo de quo Hippocrates, ὅτι ἀρχῶν: παῖδιον ἐπτάμηνον γένον μενσε νήμειος λόγῳ γιγνέσθαι: Puer septimestri partu natus & pro nati.*
ratione natus est, & vivit. Hippocratisque sententiam & Galenus & alij Medici, ac Icti sequuntur. Anticipatio autem ista partus fieri creditur, ob facultatis robur & materiam formationi aptam & probam, quibus concurrentibus formatio citò absoluitur, & partus acceleratur. Plerumque tamen debilis est infans septimo mense natus, quia formationem absolutam nimis citò partus sequitur; Et propterea etiam qui initio mensis septimi nascuntur, plerumque moriuntur, aut certè valdè debiles sunt; qui verò circa finem mensis septimi nascuntur, seu dierum, vt Hippocrates definit, 210. sunt, viuaciores & vegetiores sunt.

De octauo verò mense editis scribit Hippocrates, *lib. Octauo ὅτι ἀρχῶν: Ὁκτάμηνος ὃ γυνόμενον ἔδν βιοῖ πάμπαν. Octauo mense mense editus nullus unquam vivit, & partus ducentorum nati.*
quadraginta dierum οὐκ ἔστι καὶ ἔστι, non est, & est, id est, apparet quidem post ortum, sed nequaquam est; quia statim vita excedit. Rationemque addit, *libro de octimestri partu, quod διὰ τὸς ἐπιπλεῖς κακοπαθείας γυνόμενας, duas continenter consequentes afflictiones ferre non possit.* Cùm enim septimo mense, ob conatum exeundi debilitetur infans, sequentes partus labores mox ferre non posse putat, sed octauo mense ipsi quiescendum esse, vt vires instaurantur. Assentiuntur Hippocrati Pythagorici & Arithmetici, qui numeros pares, inter quos octauus, pro imperfectis & infœcundis habent, & septenarium numerum perfectionis, & vt Cicero nominat, omnium rerum Nodum appellant, & propterea tum primum partum vitalem edi statuunt. Adstipulantur & Astrologi, & suas causas ex astris afferunt, quas suo loco relinquimus, de iis tamen postea aliquid dicemus.

Illud non prætereundum videtur, obseruatum esse, quosdam & mense octauo, & quidem vitales genitos fuisse, & quod in Ægypto hoc factum fuerit, & Vestiliam Cæsoniani Caij Principis Coniugem octauo mense pepererit; Plinius, *nat. hist. lib. 7. cap. 5.* refert, & ex Varrone Gellius, *Noct. Art. lib. 3. cap. 16.* nonnunquam octauo mense partum editum esse scribit. Et Cardanus. *lib. 1. tract. 3. contradi. 8.* quendam nobilem duos habere octimestres filios narrat. Idem, *in comm. ad libr. Hippocrat. de sept. partu,* duos filios Cardinalis Sfondrati, & ipsum Cardinalem Sfondratum octauo mense natum esse. Neque etiam certum, an foetus naturaliter septimo mense ad exitum moueatur. Et si enim tum perfectionis principium accipiat: non omnes tamen *πλειογονίαν*, vt Aristoteles, *4. de gen. animal. cap. 4. & 6.* appellat, vltimam & absolutam perfectionem accipiunt, cum nonnulli hoc mense incisiss meatibus prodeant, vt Aristot. *7. de hist. animal. cap. 4.* testatur. Neque grauidarum testimonio confirmatur, quod mense septimo maior, quam alio tempore, motus foetus fiat. Et infantem octauo mense natum Florentiæ triennium vixisse, Marsilius Ficinus, *lib. 3. de vita cælitus comp.* scribit. Cauendum tamen hic, ne foeminarum relatione Medici decipiantur; cum interdum putent, se mense octauo parere, cum reuera nono pariant, & de prima seminis conceptione incertæ sint; præsertim cum quibusdam secundo post conceptionem mense sanguis menstruus fluat, quæ propterea vno mense ante, quam putant, conceperunt.

Nono &
decimo
mense
nati.

Maximè autem legitimum pariendi tempus & quo plerique foetus in lucem eduntur, est mensis nonus & decimus, à die decimo quinto noni mensis ad diem decimum quintum decimi mensis. Tum enim *πλειογονίαν* foetus affecutus est, & vberioris alimenti & liberioris respirationis desiderio ad exitum properat, de quo Hippocrates, *lib. de natur. puer. c. 2. dicitur μὴσι γίνεσθαι πύτα τὸ μή-κρότατον*, In decem mensibus, quod longissimum est, nascitur foetus. Vnde etiam quia in decimo mense vsque ad medium, imò ad finem eius plerique nascuntur, decimus mensis

mensis pro naturalis partus termino à pluribus habetur. Atque hinc Salomon Regum sapientissimus, *lib. Sapient. cap. 8.* scribit : *Sum quidem & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius, qui puer factus est, & in ventre matris figuratus sum caro, decem mensum tempore coagulatus sum insanguine ex semine hominis.* Et Menander: *ἡ μήτηρ δέκα μηνῶν ἔκτεκε*, *Mulier decimestris parit*, & Virgilius: *Matri longa decem tulerunt fastidia menses;* quod, ut Phauorinus apud Gellium, *lib. 13. cap. 16.* de anno loquitur, de mense decimo non confecto, sed affecto intelligendum.

Neque opus esse puto hic multum disputare, uter mensis magis frequenter nascendi terminus sit, nonne an decimus. Etsi enim foeminarum vulgò opinio est, nono frequentiores partus fieri; contra Plato, *5. de repub.* & Aristot. *7. de hist. animal. cap. 4.* aliique docti viri, ut ex allegatis modò locis patet, ut plurimum partum legitimum decimo mense fieri statuunt: tamen sciendum, non ita strictis terminis partus tempus adstringendum esse, cum, ut dictum, à noni medio, imò & initio, ad decimi medium, imò etiam decimi finem hic pateat, & prout vegetior vel debiliior foetus est, mas vel foemina, ita etiam intra hos terminos citius vel tardius edatur. Et quamvis Poëtæ frequenter, ubi de conceptione & partu loquuntur, annui spatij mentionem faciunt: tamen, ut rectè Phauorinus apud Gellium id explicat, id de anno affecto & non confecto intelligendum est, sensusque est; partum futurum, antequam annus ad finem sit peruenturus, quod vel clarè versus Homeri, quibus Neptunus Nympham alloquitur, testantur: *Χαίρει νύφιλότητι, & ἔστω ἡμῖν ὁ χρόνος ὅσον τὸν χρόνον ἔχουσιν ἄνθρωποι τέκναι. Ἐπεὶ πόρρω*, voluente anno, seu dum voluitur, & antequam ad finem perueniet.

Post decimum verò mensem foetui grandiori rarò & undecim alimentum, & spiritus ac locus in utero sufficit. Gellius quoque equidem, *noct. Attic. lib. 3. cap. 16.* qui hac de re videatur, è duo decimo M. Varrone refert, etiam undecimo mense nasci posse hominem; Et Plinius, *lib. 7. cap. 5.* Vestiliam Suillium Ruffum undecimo mense edidisse. Cardanus, *lib. 1. tract. 3. cont. 8.*

scribit : Petrum Aponensem, Conciliatorem dictum, fuisse undecimestrem. Et Amat. Lusitanus, *cent. I. curat. 27.* foeminam quandam post decem menses & undecimi tres dies filium peperisse scribit. Plinius *allegato loco* è Massurio refert, L. Papyrium Prætorem secundo hærede lege agente binorum possessionem contra eum dedisse, cum mater tredecim mensibus partum se tulisse diceret. Imò etiam decimo quarto & decimo quinto quosdam editos fuisse, nonnulli referunt. Et ipso, quo hæc scribo tempore, ut supra dictum, *de vagitu uterino*, foemina hîc est, quæ undecim menses foetum gestavit, & postea peperit, & quod mirum, quem ipsa & maritus antè partum aliquoties plorantem audiuerunt. Imò retulit mihi Vir Clariss. & Excellentiss. Dn. D. D. David Faber, Sereniss. Elect. Saxon. Archiætrus, Collega & amicus meus honorandus, Monspelij, cum ibi Medicinæ operam daret, Collegium Medicum eò loci consultationem instituissè de valetudine foeminæ cuiusdam nobilissimæ, quæ cum antea legitimo tempore peperisset, ultimos duos partus, alterum decimo octavo, alterum vigesimo mense edidit. Varias autem ea de re fuisse Medicorum sententiâs. Nonnullos quidem in ea fuisse opinionè, foeminæ huius relationi fidem habendam non esse; Alios non esse certa homini pariendi temporâ; alios, & quidem maximè probabiliter, statuisse, etsi sint homini certa pariendi temporâ, tamen ut in aliis actionibus variæ mutationes, varique errores accidunt, & hinc etiam crises, quæ certa tempora habent, variæ fiunt, pro agentis & patientis varia dispositione & constitutione: ita etiam in partu, quem crisis comparat Hippocrates, *libr. de septimestri partu*, idem fieri posse, ob varia, quæ gestationis tempore ipsi acciderunt symptomata, deiectam appetentiam, frequentissimas lipothymias, superfluum singulis mensibus sanguinis fluxum, quibus alimentum foetui subtractum fuit, eîusque vires deiectæ, quibus destitutus egressum ex utero legitimo tempore conari non potuit.

Sed hæc rariora sunt, neque pro lege naturæ habenda. Et cum septem dierum quadragenariis decimus mensis
absol

absoluatur, vt Hippocrates, in *libr. de octimestri partu*, tradit, & foetus tum sit perfectissimus, vt edatur, paratus est; si vero partus longiore tempore protrahatur, indicium est, vires & matris & foetus esse debiles, caloremque natiuum torpere, atque expultricem languere, vnde plerumque tales partus debiles sunt.

Huius autem varietatis causa proculdubio est formationis & perfectionis varietas, quæ pro facultatis robore & debilitate non eodem semper tempore absoluitur. Vt enim in lucem editi alij subito incrementum sumunt, alij ob morbosam constitutionem tardè augentur: ita in foetu etiam, si facultas formatrix fortis sit, formatio citius absoluitur, & partus citius sequitur: si debilis, & formationis & partus tempus protrahitur.

Atque hæc antiqua & vulgata, ac ab Hippocrate desumpta de partus tempore sententia est, quam Medici fere omnes sequuntur & explicant, etsi in explicando in quibusdam variant, vt passim apud Medicos, imprimis Horatium Augenium, qui ex professo, in *libris de partu humano*, vt & Nancelium, de *analogia Microcosmi & Macrocosm. lib. 7. part. 4.* & Rodericà Castro, de *morb. mulier. lib. 4.* & alios plures videre est.

Ab omnibus verò dissentit, & nouam opinionem proponit Paulus Zacchias, Medicus Romanus, in *questionib. Medico-Legalib. libr. 1.* quæ hîc prætereunda non videtur. Atque vt, quæ ille prolixè hac de re disserit, & à Lectore videri possint, paucis comprehendam, primò ille hoc improbat, quod ab Hippocrate sumtum Plato, 5. de *repub. Aristoteles*, 7. de *hîstor. animal. cap. 4. & 5. de gen. animal. cap. 6. & problem. sect. 10. problemate 30.* Galenus, Plinius, *libr. 7. nat. hîst. cap. 5.* Gellius, *libr. 3. noct. Attic. cap. 16.* & qui sequuntur Medici, Philosophi & Icti approbant, Hominem, non vt cætera animalia, certum nascendi terminum habere, sed varium, vt & septimo, & octauo, & nono & decimo, & vndecimo, vt dictum, mense, quidam nascantur. Ipse verò contra statuit, Hominem quoad nascendi tempus nullum peculiare ab aliis animalibus, sed veluti reliqua determinatum habere, certa tamen la-

Varij rationis pat. ruz causæ.

Pauli Zacchias de partus tempore sententia. Homo autem habeat certum nascendi tempus.

*Nonus &
decimus
mensis
legitimi
pariendi
tempus.*

titudine comprehensum, idque esse nonum & decimum mensem. Probat autem hanc sententiam suam hisce rationibus, quæ firmiores videntur: prima est, quod si plures essent nascendi termini, iique naturales, qui in iis eduntur, æquè vitales & sani esse deberent, ac qui nono vel decimo eduntur. Verùm testatur experientia, eos, qui nono vel decimo mense eduntur, plerosque esse vitales, & contra septimestres paucos esse vitales, & si sint vitales, debiles; octimestres verò ex sententia Hippocratis nullo modo, aut certè rarissimè viuere. Secundò cùm in vnoquoque genere eorum, quæ à natura sunt, necesse sit dare, quod perfectum est; & consentientibus Medicis terminus pariendi maximè legitimus, sit mensis nonus & decimus, legitimi esse non possunt septimus, octauus, vndecimus, qui ab eo longè absunt. Tertiò cum natura nihil temerè, nihil ἀλόγως, nihil frustra, nihil casu agat, si hominem possit in vtero septimo mense perficere, cur plerumque illam absolutionem & perfectionem ad decimum differret?

*Reliqui
mensēs
omnes il-
legitimi.*

Secundò ergo statuit, cùm nonus & decimus mensis sint legitimus pariendi terminus, quicunque alio tempore nascantur, omnes, ob causam aliquam præter naturam, ita nasci; & qui septimo vel octauo mense nascuntur, non differre ab abortibus aliis, qui ante septimum mensem accidunt, nisi quod illi adhuc à sua perfectione magis absint, & propterea debiliores sint, hi verò, qui septimo & octauo mense nascuntur, à perfectione minùs absint, & propterea validiores & robustiores sint; & ideo possibile esse aliquando, vt superata causa morifica, propter quam ante tempus editi sunt, viuant, licet plerumque imbecilles sint, valetudinariam vitam agant, & minùs diuturnam. Confirmat ista sua experientia, refertque, se nouisse duos septimestri partu editos, quorum prior, cùm natus esset, coronalem futuram mirè hiantem habuit, ventrem verò adeo pellucidum, vt interiora omnia intuentibus paterent, crura verò tam imbecilla, vt maior factus nunquam stare potuerit, & iam triginta annis maior morbis valde obnoxius sit, & neque

deambu

*Cur Se-
ptime-
stres ali-
quando
sint vi-
tales.*

deambulare, neque erectus stare possit: alter verò puer, qui iam quinquennis sit, ab utero progrediens auriculas ab osse temporum mirum in modum diuulsas habebat, anum verò adeo patentem, vt crassiorē pollicem admitteret, futuras præterea hiantes.

Quòd autem homo tempore illegitimo sæpius nascatur, quàm alia animalia, causam esse statuit, quòd homo, vt aliàs pluribus morbis, quàm alia animalia, est obnoxius: ita etiam in utero ferendo plura patitur incommoda, quàm illa: siquidem illa rarò, & non nisi in principio abortiunt; homo verò sæpius & omni tempore abortit, & eadem quoque de causa septimo & octauo mense parit. Itaque statuit, si ante nonum mensem nascatur, non naturale & legitimum id tempus esse, sed à causa præternaturali partum hunc provenire, neque hominem ante nonum mensem eam perfectionem & *πλειονογίαν*, quæ ad viuendum & ad bene viuendum aptus sit, acquirere in utero posse, quacunque etiam sit temperatura præditus.

Cur hominamagis varium, quàm alia animalia, nascendi tempus habeat.

Rationes autem quæ vulgò afferuntur ad probandum, aliam hominis, aliam brutorum in tempore partus esse rationem, pluribus, *alleg. loco tit. 2. quæst. 1.* examinat, quæ breuitatis studio hic prætermitto, & res plana esse videtur. Siue enim ad temperamentorum varietatem, & diuersam corporum dispositionem, siue uteri variam in variis indiuiduis constitutionem, siue ad varium & incertum coeundi tempus in hominibus causa referatur, eadem omnia etiam in brutis reperiuntur, quæ tamen certum, etsi cum latitudine aliqua, pariendi tempus habent.

In specie & tertio cum Lalamantio, *in comment. in lib. 2. de dieb. criticis*, contra Hippocratem & Galenum statuit, septimestrem partum non esse legitimum, nec pro ratione, vt loquitur Hippocrates, id est, naturaliter, & secundum naturæ communem cursum nasci, sed penè abortiuum esse; idque probat. primò eo, quòd hoc tempore nati semper imperfecti & imbecilles sunt, & vt plurimum intereunt, & vel capitis commissuris hianibus,

Septimestris partus non est legitimus.

vel aurium meatibus obtusis aut nimis patentibus, vel hærentibus inter se manuum pedumque digitis, podice etiam vel nimis amplo & adaperto, vel nullo modo re-ferato, ossibus inter se disiunctis vel adeò tenellis, ut nul-lam debitam duritiem habeant, nascuntur, viuentes au-tem vita breui donati sunt, neque omnes ætates percur-runt, aut eas ætates quidem brevissimè peragunt, & quàm citissimè senescunt, & licet ad quinquagesimum vel sexa-gesimum annum perueniant, tamen valetudinarij sunt, & morbis obnoxiam vitam agunt, quod nec Hippocra-tes, nec Aristoteles, 7. *de hist. animal.* diffitentur, & ipsa experientia docet; quod à natura esse non potest, à qua cuilibet animali perfectè & suo tempore nasci datum est, quod si anticipetur, id præter naturæ intentio-nem est.

Secundò cum partus naturalis ob defectum alimenti fiat, cum foetus tam magnus & vegetus est, ut ei suf-ficiens alimentum in utero denegetur; qui verò septimo mense nascuntur, non satis perfecti sint, & debiles ac minimè vegeti: non ob alimenti defectum naturalem, sed ob aliam causam præternaturaliter eo tempore nascuntur.

Tertiò fœminæ multos liberos omnes ferè nonime-stres, nullos aut certè paucissimos septimestres pariunt. Ideoque illi solùm secundum naturam nascuntur, hi præ-ter naturam, neque id à natura intenditur, sed à causâ præternaturali prouenit.

*Octime-
stres par-
tibus.* Quartò octimestrem partum quod attinet, etsi Hippo-crates, & eum secuti Aristoteles, 7. *de hist. anim. cap. 4.* Plinius, *nat. hist. lib. 7. cap. 7.* & omnes postea Medici eum non pro legitimo & vitali, sed penè pro mortuo habeant: ipse octimestrem ex sua natura esse magis vitalem statuit septimestri, etiamsi ex accidenti contingat, ut difficilior viuat ille, quàm hic, idque ideò, quod septimestris magis à perfectione & ordinario ac statuto pariendi tempore, quod mensis nonus & decimus est, abest & distat, & pro-pterea etiam octimestris maius robur habet; & solidiora membra ac magis formata & calorem vegetiorem.

Fundamentum autem vulgatæ opinionis quod attinet, asseritur vulgò, partum septimi mensis ideo magis vitalem esse, quàm octauum, quia infans septimo mense, iam omnem perfectionem habeat, ideoque & alimentum copiosius & liberiores respirationem appetere, & propterea exitum affectare, quem si inueniat, viuere, sin minus, à labore illo debilitatum, eum sequenti mense malè habere, & proinde quadraginta dies requirere, vt vires colligat, atque ideo nono mense demum viribus recollectis vitalem edi; si verò viribus nondum instauratis octauo mense edatur, vitalem non esse. Verùm diximus supra iam de mense septimo & octauo, dubium esse, quod præsupponitur de motu illo insigni, qui fiat mense septimo, quo foetus exitum quærat, idque grauidarum testimonio destituitur. Foetus quidem post dimidium gestationis tempus, vbi iam validior est, moueri incipit, sed motus is singulis mensibus accidit, non solùm septimo; neque tantus est; vt inde vires debilitari possint, neque talis, qualis accidit, cum foetus exitum parat; quique grauidis dolorem quasi parturientium parit. Neque etiam plerumque foetus, vt antea dictum, septimo mense ita perfectus & omnibus numeris absolutus est, vt exitum quærere debeat. Et si esset, non sine damno partus ad mensem nonum differri posset, & qui iam septimo mense satis alimenti & respirationem satis liberam non habuisset, octauo iam grandior factus ob vtriusque defectum magis periclitaretur & debilitaretur; & ita nono mense ad partum non vegetior esset, quàm octauo, sed debilior.

Atque hæc, quæ è P. Zacchia breuiter attuli, satis vero consentanea sunt, & probabiliter dicuntur. Cum enim inter mille infantes, qui in lucem eduntur, vix vnus vel alter septimo vel octauo mense nascatur, sed reliqui omnes nono aut decimo, non videtur partus septimi & octauum mensis pro planè legitimis habendos, & quod tam maturè eduntur, id ob causam aliquam prænaturalalem fieri; quam si ob naturæ robur infans editus vincat, vitalem esse per accidens, etsi plerumque tales *recipi* sint,

sint, vel brevis vitæ. Potestque & istud, quæ de varietate partus humani dicuntur, suspectum reddere, quod in computandi partus tempore foemina sæpe errant; dum ipsas verum conceptionis tempus latet. Cum enim reliqua animalia pleraque stata & certa congressus tempora habeant, homo solus omnibus anni diebus & quibuslibet diei ac noctis horis coire solet; vnde cum foemina sæpe concubitu vtuntur, non semper satis certò sciunt, à quo conceperint.

*Cur se-
ptimo
mense
nati ma-
gis vita-
les sint,
quàm
octauo
nati.*

Hoc saltem explicationem adhuc desiderat, quì fiat, quod septimo mense nati magis vitales sint, quàm octauo mense nati. Cum enim, vt haftenus dictum, octauo mense nati diutius in vtero morentur, & propterea quoque maiorem perfectionem acquirant, quàm septimestres, vegetiores etiam & magis vitales esse deberent. Contrarium tamen ferè omnes Medici docent, & ipsa experientia id testatur. Caussam illam à motu, qui per se septimo mense accidat, & infantem debilem reddat, sumtam non sufficere antea dictum est. Paulus Zacchias, *lib. I. tit. 2. quest. 4.* hanc caussam reddit: *Quantò, inquit, tenerior & recentior foetus est, eò facilius à morbifica causa lædi potest; quò verò fortior est, eò magis morbificæ causæ resistit, & non nisi à forti causa læditur.* Cum verò & qui septimo & qui octauo mense nascitur infans, vterque non planè legitimo tempore nascatur, & ob caussam morbificam partus anticipetur, putat, septimestrem foetum, quia debiliior, leui etiam causæ cedere, octimestrem verò, quia fortior, non nisi cum magna difficultate cedere, diutiusque cum morbo luctari & ex ea pugna debilitari eius vires, & neque partus labores, neque externi aëris iniurias tolerare, neque vires recolligere posse, atque ita necessariò interire. Verùm præsupponitur hic, non probatur, caussam, quæ naturam ad partum intempestiuum stimulat, semper maiorem esse octauo mense, quàm septimo, quàm si quis in puerperis, quæ tale quid patiuntur, inquirat & consideret, rem semper ita sese habere non inueniet. Deinde fieri potest, vt foemina aliqua febre tertiana, vel alio morbo chronico laboret,

boret, quæ septimo, octauo, nono & decimo mense easdem vires habeat, ipsa postea pariat, minus tamen ea periclitabitur, si nono vel decimo mense & legitimo tempore pariat, magis si septimo, omnium maximè si octauo. Ergo alia adhuc causâ querenda videtur.

Cùm verò inferiora hæc gubernentur à cœlestibus, non absurdum videtur; etiam hic, ubi aliæ firmæ rationes non suppetunt, ad astrorum vires & motus confugere; modò probabile aliquid afferatur. Vulgò quidem Astrologi quidam hanc huius rei causâ reddunt: Quamprimum concipitur foetus, primo mense ei Saturnum dominari dicunt, secundo Iouem, tertio Martem, quarto Solem, quinto Venèrem, sexto Mercurium, septimo Lunam. Si igitur periodo ista Planetarum peracta, foetus iam absolutus in lucem prodeat, vitalem esse dicunt. Si verò debilis sit, vt octauum mensem expectare cogatur, Saturni octauo mense iterum dominantis maleficæ vires experiri, caloremque eius minui, & si edatur, ideo vitalem non esse.

Verùm ista sine omni ratione ita ponuntur: neque vlla ratione probatur, cur foetui concepto Saturnus primo mense, & hinc reliqui, ac Luna vltimo dominari debeat. Probabilius esset, si Lunæ primi mensis dominium daretur, vltimi Saturno. Nos iis fundamentis insistemus, quæ in Institutionibus, *de dieb. Criticis*, posuimus. Dictum autem est ibi, dies Criticos à Luna gubernari, breuiumque morborum terminationes à Luna, longiorum à Sole dependere. Cum verò partus aliquo modo crisi- bus respondeat, etiam ex mente Hippocratis, *lib. de septimest. partu*, ita scribentis; *Mulierum & fœtum conceptiones & partus eodem tempore iudicantur, quo & morbi & sanitas & mors cunctis mortalibus: omnia autem istorum alia mensibus, alia diebus evenire videntur: omnino partus causa, cùm gestatio foetus ferè annum duret, in motu Solis mihi querenda videtur. Etsi autem septenarij numeri magna est dignitas, creavitque Deus omnia in mensura, numero & pondere: numeri tamen quatenus numeri id non præstant, sed Creator sapientissimus numeris*
motus

motus quosdam adiunxit, sicut certum est, Lunæ mutationes & motus varietates per septimanas fieri, & hinc acutorum morborum motus & crises pendere. Quapropter si in Solis annuo motu causa querenda est, vix commodior inuenietur, quàm in Triplicitatibus dictis. Cùm enim Sol singulis mensibus signum vnum peragret, solo mense quarto & octauo ad signa eiusdem triplicitatis peruenit, qui propterea etiam grauidis plerumque grauissimi esse solent. Nam cùm ob mensium retentionem in omnibus grauidis quædam in corpore in præternaturalem mutatio fiat, alteratur illa & corrigitur, vbi Sol ad signa alterius triplicitatis peruenerit, quod fit exacto mense primo, secundo, tertio, quinto, sexto, septimo, nono, decimo. Augebitur solùm mense quarto & octauo. Hæc mea coniectura est, quam nulli pro demonstratione obtrudo. Statuat hic quisque quod volet, modò eorum, quæ fiunt, causas reddere possit.

~~~~~

C A P V T II.

De Abortu.

 Erùm vt iam ad ipsum partum accedamus, & Symptomata, quæ circa partum accidunt, recensueamus, primò occurrit Abortus, Hippocrati *ἄποφθοράς, φθόρος & ἀμβλωσις*, aliàs etiam *ἐκτρώσις*, quod Symptoma, vt ipsum nomen indicat, (abortus enim quasi non ortum, vel frustra ortum significat) est foetus nondum perfecti, neque vitalis, ante legitimum partus tempus exclusio. Si enim primis statim diebus, antequam aliqua formatio apparet, semen liquoris formam effundatur, *ἐκρυσιν*, non *ἐκτρώσις* appellant.

Cōceptus Tempus autem illud, post quod abortus dicendus sit, *quo tempore fiat.* Aristoteles, 7. de *hystor. animal. cap. 3.* Septimi diei spatio definit, quod proculdubio sumsit ex Hippocrate, qui *lib. de carnibus*, genituram vtero acceptam in septimo die habere quæcunque corpus habere decet, & abortum hoc tempore factum in aquam iniectum omnia diligenter inspicienti omnium partium rudimenta exhibere docet. E quo loco nonnulli, sed satis imperitè, concludere con-

nantur,

nantur, conceptum demum septimo die fieri. Hoc quidem rectè Aristoteles dixit, loco allegato, si semen in septimum diem permanferit, conceptum iam esse: sed naturam isto septem dierum spatio otiosam fuisse, inde non probatur. Et ista de conceptus demum septimo die opinio Gentilium impio dogmati occasionem præbuit, quod proposuit Aristoteles, 7. politic. cap. 16. dum scribit. *Εάν δὲ τίς γίγνηται παρὰ ταῦτα συνδυαδόντων πρὶν αἰδέσθαι, ἢ γυνοῖδας καὶ ζυλῶ, ἐμποιεῖται δὲ τὸ ἀμβλῶσιν. τὸ γὰρ ὄσιον καὶ τὸ μὴ διαεισμένον τῇ αἰδέσει καὶ τῷ ζῆν ἔσται*, id est, quod si quibus inter se copulatis & congressis plures liberi, quàm definitum sit, nascantur, prius quàm sensus & vita inseratur, abortus est fœtui inferendus. Quid enim pium ac religiosum sit, quid non, sensu ac vita circumscriptum & definitum erit. Agnoscit Aristoteles, μὴ ὄσιον, id est, impium esse, id, quod vivit & sentit, perdere: sed si, ut verba eius plurimi interpretantur, demum post septimum diem id fieri statuit, malè sensit. Etenim si vtrumque semen sit foecundum, & uterus bene dispositus, eo ipso momento, quo semen vtrumque in utero recipitur & miscetur, anima in eo latens nullo modo otiosa est, sed vires suas statim exferit, & quod sui officij est expedit: & proinde id, quod tum conceptum est, eiicere & perdere velle, impium est. Et cum, ut Hippocrates rectè docet, septimo die conceptus habeat, quæcunque habere decet: à quo, quæso, prioribus illis diebus illarum partium formatio facta est, si nulla vita adfuit? Itaque malo hic cum Macrobio, lib. 1. in somn. Scipion. cap. 6. sentire, qui scribit; *Semen, quod post iactum sui intra horas septem non fuerit in effusionem relapsam, hæsisse in vitam pronuntiatur*. Et paulò post: *Conceptum, quem quisquis ultra septem horas sustinuerit, esse ad vitam creatum*.

Paulus Zacchias quidem etiam foetum mortuum, etiamsi iusto tempore edatur, abortum dicendum esse putat. Verùm causa nulla est, si foetus iam perfectus vel paulò ante debitum partus tempus, vel in ipso partu moriatur, cur non verus, etsi foetus mortui, partus sit dicendus. Abortus enim propriè dictus is saltem partus est, qui ante

*Abortus
quo tem-
pore fiat.*

ante legitimum pariendi tempus accidit, & à caussa aliqua violenta naturam ad immaturam expulsionem stimulantem: si verò natura spontè statuto tempore ad expellendum insurgat, abortus non est. Et quidem si stricte rem æstimare velimus, etiam septimo & octavo mense editi abortiui dici possent: tamen quia interdum, si foetus vegetior sit, & causam morbificam, ob quam maturius editur, & aëris & partus iniurias vincit: Ii propriè abortiui dicendi sunt, qui ante septimum eduntur. Etsi enim quidam quinto & sexto mense nati perhibeantur, qui vitales fuerint: tamen id communi Naturæ legi derogare non debet.

Differentia.

Et sunt aliquæ Abortus, temporis & magnitudinis foetus ratione, differentiæ. Aliquando enim quod eiicitur paruum planè est, & globosum, instar vux acini, & in eo caput, brachium, crura, caput à trunco vix discerni possunt, quale quidem primis statim diebus eiicitur; interdum quod eiicitur, digiti longitudinem æquat, & membra omnia iam distingui possunt; interdum spithamæ longitudine foetus imperfectus eiicitur: interdum abortiuum non multum à perfectione abest.

Causa.

Proxima Abortus causa est Facultas expultrix ad expellendum irritata. Retentrix equidem in abortu etiam læditur, proxima tamen abortus causa non est. Quandoque enim primò quidem læditur, ut foetum retinere non possit, verum læsa expultricem stimulat, quæ proxima abortus causa est. Quandoque verò Expultrix primò læditur, postea verò Retentrix ex accidenti læditur, quatenus expultrici cedere cogitur.

Expultricem autem irritari vel offendi Galenus, 3. de fac. nat. cap. 12. tribus de causis docet, ob molem, aut pondus aliquod, aut morsum. Verum causæ multò plures sunt, quæ tamen ab authoribus plerisque valde confuse traduntur. Ut eas, quantum fieri potest, clarè & ordine proponamus, duæ diuisiones proponendæ sunt; vnâ continet modos causarum, quæ expultricem stimulare valent; Altera per omnia causarum internarum & externarum

ternarum ac euidentium genera hos modos scrutatur.

Primam diuisionem quod attinet, Expultrix vteri irritatur vel à foetu ipso, qui etsi ipsa grauida vel vterus eius nullo morbo labore, nec vllus à grauida error committatur, neque ea ab vlla causa externa vel euidente lædatur, nihilominus tamen abortus sequitur, & foetus spontè exitum quærit, expultricemque vteri irritat. Quod accidit, si foetus debilis sit, & vel à parentum vitioso semine aut sanguine in ipsa conceptione debilem constitutionem corporis contraxerit, vel postea in vtero debilitatus, vel etiam planè mortuus fuerit. Si enim debilior foetus sit, aut molestiam aliquam percipiat, inquietus sit, & se variè agitat, inde etiam expultricem vteri stimulat. Si verò emoriatur planè, vt inutile pondus vterum grauat, tetròsque vapores & tandem quoque saniem de se emittit, quibus omnibus vterus ad expellendum stimulatur. Debilitatur autem foetus, primò, dum idoneum alimentum non habet, idque vel quantitate vel qualitate peccans.

*Prima
causarū
diuisio,
& modi
causarū.*

*Debilitatis
in-
fantis
caussa.*

Quantitate alimentum peccat, dum vel copia eius foetus obruitur & quasi suffocatur, vel contra quacunque de causa alimentum foetui subtrahitur. Alimentum foetui subtrahunt inedia & à cibo abstinencia seu voluntaria seu coacta, quò pertinet & appetitus deiectus, cum grauidæ omnem cibum reiciunt; tenuis diæta in morbis acutis, immodica sanguinis euacuatio vel spontanea per vterum, nares, hæmorrhoides & alia loca quæcunque venis in iis quocunque modo apertis. Vnde Hippocrates, 5. aphor. 30. *Mulier in vtero ferens secta vena abortit, eoque magis, si sit foetus grandior.* Idem præstat alui profluvium, vt docet Hippocrates, 5. aphor. 34. *Mulier vterum gerenti si alius multum fluat, periculum est, ne abortiat.* Item lac, si sanguis qui ad vterum ad foetum alendum ferri debebat, ad mammas fertur, præsertim dum adhuc partus tempus longius distat. Huc referenda est summa totius corporis gracilitas, in qua tantum sanguinis non suppetit, vt corpori matris, multò minus etiam foetui alendo sufficiat, de quo Hippocrates, 5. aphor. 44. *Quæ præter*

naturam tenues vterum gerunt, abortiunt, donec habitiores euaserint.

Qualitate alimentum peccat, dum alimentum vitiosum foetui suppeditatur, quod fit, si mater est cacochymica, vel morbo aliquo totius corporis aut vteri laborat. Deinde debilis foetus redditur, vel etiam emoritur, ob morbos & intemperies insignes totius corporis vel vteri, ob externas & euidentes causas, quales sunt, purgantia maligna & venenata medicamenta, vel à matre sumpta, vel vtero apposita, quæ ipsi communicari possunt. Tertiò omnes motus violenti corporis, quæ ipsi vim inferre possunt, item lapsus, percussio, tonitruum & bombardarum fragores, terror, ira, timor, frigidi aeris admissio, foetores & candelarum extinctarum fumus, & si quæ sunt similes.

Deinde etsi foetus sit saluus, nihilominus vtero aliquid accidere potest, quod ipsum ad eiciendum foetum stimulet; & quædam hoc faciunt proximè & immediatè, quædam mediante retentrice læsa. Immediatè & proximè vterum ad expulsionem stimulant, morbi & dolores partium vicinarum, fluxus alui, dysenteria, tenesmus, moles foetus maior, quàm ut angustia vteri ferre possit, inflammationes, tumores, vlcera, vulnera, graua symptomata, lapsus, percussio, corporisque motus vehementes, animi affectus, qui spiritus & humores commouent, candelarum extinctarum foetor, purgantia medicamenta, vel alia venenata sumpta, vel extra adhibita, Venus frequens & nimia. Mediante verò retentrice læsa expultrix læditur, dum retentrix ita læditur, ut foetum amplius retinere non possit, sed quasi spontè excidere permittat. Tum enim expultrix in consensum trahitur, ipsumque foetum, quem retentrix non amplius continet, excutit. Debilitatur autem retentrix vteri ob morbos vel totius corporis, aut partium vicinarum, quibus vterus in consensum trahitur, quales sunt febres acutæ, & longæ, vel ipsius vteri morbi, ut inflammationes & erysipelas, vteri internæ superficiei læuitas à pituitoso & viscido humore proueniens, orificij vteri laxitas, causæ externæ violentæ,

violentiæ, quæ ligamenta, quibus uterus foetui cohæret, rumpere possunt.

Atque hi modi caussarum sunt, quibus expultrix ad *Causſa* foetum intempestiuè excludendum excitatur, quos iam *interna*. per omnia caussarum internarum ac externarum & euidentium genera videbimus. Hoc principio monendum, caussas quasdam non vno modo, sed pluribus ad abortum excitandum facere posse, vt iam patebit. Internæ *Causſa* caussæ sunt primò morbi totius corporis, siue ij sint acuti, siue remissi & diuturni, quorum vis ad vterum per-*interna*. tingit & foetum debilitat. Nam in febribus seu acutis seu intermittentibus, & vtero ipsi intemperies illa communicatur, ob quam & foetum nec rectè retinet, nec fouet, ipsique foetui intemperies quædam inducitur, & vitiosum nutrimentum suppeditatur, in acutis etiam ob tenuem diætam & appetitum deiectum, minùs, quàm par est, alimenti foetui suppeditatur, vnde is debilitatur vel etiam moritur.

Deinde Symptomata grauia, vt lypothimia & syncope, conuulsiones, dolores quicunque, vomitus, tussis, sternutatio, & similia, spiritus & humores agitando, musculosque abdominis & ipsum vterum, imò ipsum foetum concutendo, naturam ad expellendum impellere possunt. De quo Hippocrates, 7. aph. 27. *Si prægnanti tenesmus superuenerit, abortus causa est.* Trahitur enim harum partium dolore & excernendi conatu uterus in consensum. Quò pertinent & clysteres acriores, ratione doloris, quem excitant, item sanguinis euacuationes nimix, alui profluvia, quæ partim spiritus & humores agitando, partim alimentum foetui subtrahendo abortus caussæ sunt. De quo Hippocrates, 5. aph. 34. *Mulierì vterum gerenti si aluus fluat multum, periculum est, ne aborticat.* Et 1. aph. 27. *Si prægnanti tenesmus superuenerit, abortus causa est.*

Vteri ipsius morbos quod attinet, si ille malè & p. n. *Morbi* dispositus est, nec foetum rectè retinere & fouere, nec ei *uteri*. idoneum aut sufficiens alimentum præbere potest, vnde ille molestiam percipiens mouetur vehementius, & ligamenta ac membranas suas dirumpit, vel etiam emo-

ritur; morbo quoque aut causa morifica stimulaturs vterus facile ad expellendum foetum insurgere potest. Hinc abortus causae sunt Inflammationes & erysipelata vteri, vel intemperies frigida & humida, cum pituitosi humoris abundantia, ob quam ligamenta laxiora redduntur, ut eum amplius retinere nequeant, vel etiam frigida & sicca, quae omnibus vitae actionibus aduersa est, vel tumor aliquis durus & confirmatus in vtero, ob quem is foetum incrementum sumentem retinere non potest, vel interioris vteri superficiei leuitas à pituitosi & visceri humoris abundantia proueniens, quae facit, ut secundina cum vtero minus firmiter connectatur. De qua Hippocrates. 5. aphor. 45. *Quae mediocriter corpulenta abortum faciunt, secundo mense aut tertio sine occasione manifesta, iis cotyledones lentoris sunt plenae, nec pro pondere continere factum possunt, sed abruptis decidunt.*

Ad abortum etiam facit vteri angustia, ob quam foetus grandiore capere non potest, de quo *in quaestione*; eiusdem item densitas, ob quam secundina cum vteri vasis firmiter non connecti, nec vterus satis distendi potest. Situs etiam vteri mutatus & praecipue ad inferiora prolapsus, vel orificij eius relaxatio, quae potissimum accidit ob humidam coeli constitutionem, & nimium aquae dulcis tepidae balnei usum, aut frequentem venerem foetui iam grandiore facto, abortus causa esse potest. Ad abortum quoque faciunt vteri vulnera & ulcera, quae expultricem eius facultatem stimulant.

*Foetus
vitia.*

Foetus vitia supra iam omnia enumerata sunt, ubi quae ratione debilitari, imò emori possit, dictum. Pertinet huc & nimia eius magnitudo, dum nimirum is nimis grandis est, ut vtero capi non possit, ut propterea molestiam percipiens & ipse exitum quaerens, & vterus eandem sentiens, onere isto sese liberare cupit. Accidit autem hoc cum foeminae tenellae & paruo corporis habitu praeditae procerae staturae viris iunguntur, & praesertim dum primo pariunt id euenit. Tunc enim paulò post septimum abortire solent, postea verò, quia vterus sensim magis dilatatur, mense octauo, tertio in principio noni, do-

nec

nec tandem vterus satis dilatationi adsuetus foetum retinere possit.

Aliam adhuc abortus causam, cuius alij autores non meminerunt, assertit Guilieh. Fabricius, *Cent. 2. observ. 50.* ubi hoc modo scribit: Torentina Mayer, coniunx M. Urbani Ale, matrona honesta ac robusta, quæ ætatis tempore, anno 1605, ad quinti mensis finem ferè, signis omnibus foetus viui apparentibus, grauida fuit. Circa finem verò quinti mensis foetus primò imbecilliter ac languidè mouebatur, ita vt vix persentiri potuerit. Deinde paulatim & intra paucos dies omnino cessabat moueri. Mammarum quoque, quæ antea lacte turgebant, nunc subsidebant, flacceiebant, & exsiccabantur, aliaque signa aderant, ex quibus foetus in vtero mortuum esse, facillimè coniecere licuit. Tandem circa finem octauì mensis, parturientium doloribus correpta, enixa est masculum, quem per tres ferè menses mortuum gestauerat. Huius autem abortus causam nullam aliam inuenire potuimus, quàm malam ac ineptam conformationem vasorum vmbilicalium. Chorda enim, vt vocant, vmbilicalis, quæ communiter & in omnibus vlnarum aliquot longitudine esse solet, in hoc abortu vix spithamæ erat longitudinis. Hinc perspicuum fit, crescentem foetum in vtero materno paulatim placentam ab acetabulis suis cotyledonibus abstraxisse & separasse. Abstracto autem hepate vterino, necessariò moritur foetus. Eandem historiam prolixius repetit *ibid. observat. 51.*

Causas Externas quod attinet, primò nobis occurrit *Causa* frigidior aër, post calidum & humidum præcipuè, qui *externas* in vterum admissus, & ipsum vterum lædere & irritare, *Aër.* ac ipsi foetui nocere potest. De quo Hippocrates, 3. aphor. 12. *Si australis hyems & pluviosa ac tepens fuerit, Ver siccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, quavis causa abortiunt, &c.* Nam, vt Galenus, in *comm.* explicat, corpora per hyemem *frigidiora*, hoc est, tepidam ac clementem, humida & mollia & rarefacta initio facillè ad intimas vsque sui partes ambientis nos aëris verni frigiditatem admittunt. Quo fit, vt partus, qui longo iam tem-

pore aëris tepori & clementiæ adsueuerunt , vehementius à frigore percellantur & offendantur.

Astrologi non sine caussa hic addunt malignos fide-
rum adspectus , quos nulla alia apparente caussa manife-
sta frequentes interdum abortus in grauidis sequuntur,
quod propterea partus instantis indicium habetur.

Cibus.

Cibus si copiosus sit , foetum suffocare potest ; si exi-
guus , & foetui alimentum subtrahitur , & mater debili-
tatur ; si prauus ac mali succi, paruum nutrimentum foe-
tui suggerit , ob quod is debilitatur, vel etiam emoritur.
Cibi quoque aperientes & medicamentosi & vterum &
Potus. foetum stimulare possunt. Eadem potus ratio est. Calidior
enim & vtero & foetui intemperiem vitiosam imprimit,
mensisque mouet ; copiosus calorem vteri & foetus
suffocat.

*Vigilia
& som-
nus.*

Vigiliæ nimiae spiritus exhauriunt, Somnus nimius ca-
lorem hebetat. Sed istæ caussæ rarò tantam vim habent,
vt abortum excitare possint.

*Inaniti-
& reple-
tio.*

Euacuatio nimia per aluum, vomitum , quo & purga-
tiones pertinet, abortum excitant, cùm quod alimentum
foetui subtrahunt, tum quod in vniuerso corpore humo-
res & spiritus exagitant , qui motus faciliè ad vterum &
foetum etiam peruenire potest , tum quod in purganti-
bus fortioribus maligna qualitas & vterum & foetum
offendit, idque præcipuè fit ante quartum mensem, & post
septimum, de quo supra , *sect. 5. cap. 3. quæst. 3. An grauidas
purgare liceat* , dictum. Sanguinis verò per vteri venas &
hæmorrhoides effluxus nimius foetui alimentum subtra-
hit, præcipuè si is grandior sit ; contra nimia repletio &
sanguinis abundantia foetum interdum suffocat, & abor-
tum excitat. Dum enim maior sanguinis copia ad vterum
confluit , quàm à foetu absorberi possit , circa vteri venas
cumulatur , naturamque grauatur , vnde vel mensium flu-
xus excitatur , qui vt foetus simul excludatur , occasio-
nem præbet , vel si retineatur , calorem & foetum copia
suffocat.

*Motus
& quies.*

Motus corporis quicunque nimius & violentus foe-
tum excutere potest , vt saltus , quo modo Psaltria apud
Hippocratem

Hippocratem conceptum excussit, gestatio, aut eleuatio grauis ponderis, lapsus, cursus, in equo aut curru succutiente vectio, percussio ventris ac dorsi, abdominis compressio, tussis magna, vomitus, sternuratio, conuulsiones, Veneris vsus immoderatus; quæ vel musculos abdominis comprimendo, vel ligamenta, quibus foetus vtero annectitur, rumpendo; vterum agitando, vel vasa vmbilicalia rumpendo, cuius rei exemplum habet G. Fabricius, cent. 2. obseru. 50. vel vterum & foetum agitando, abortus causa esse possunt.

Idem præstant animi pathemata, ira, terror, metus, quæ spiritus turbando & agitando, vel calorem suffocando abortus causa esse solent. *Animi pathemata.*

Res verò non necessariò occurrentes quod attinet, abortum excitant partim alimentum foetui subtrahendo, vt venæ sectio, purgatio, inedia, partim spiritus & humores turbando & cum expultricem in matre excitando, tum foetum in vtero agitando aut lædendo, vel ligamenta, quibus foetus vtero cohæret, rumpendo, quarum iam ante de motu & inanitione facta est mentio, vel alio modo foetum mouendo, quod itidem præstant motus violentus, medicamenta maligna & venenata, quocunque modo adhibita, imprimis quæ foetum excutere valent, & *καθάρια* dicuntur, qualia sunt, asa foetida, castoreum, myrrha. Et quæ extra variis modis adhibentur, vt opopanax, galbanum ammoniacum, sulphur, vngulæ asini suffitus, colocynthis, ruta, cucumer syluestris, fel vaccinum, camphora. Foetida item, quæ inter causas istas facilè primas obtinent. Atque imprimis foetor candelarum extinctarum, quem etiam equabus foetum excutere se obseruasse, vir nobilis fide dignus mihi retulit. Sumit hinc occasionem fragilitatem hominis deplorandi Plinius, lib. 7. hist. nat. cap. 7. dum ita scribit: *Miseret, inquit, atque etiam pudet æstimantem, quàm sit friuola animalium superbissimi origo, cum plerumque abortus causa fiat odor à lucernarum extinctu. His principiis nascuntur Tyranni, his carnifex animus. Tu, qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnus quidem eius existimas,*

existimas, sed parum: tu, cuius semper in victoria est mens, tu qui te Deum credis, aliquo successu tumens, tanti perire potuisti: atque etiam hodie minoris potes quantulo serpentis ictus dente; aut etiam, ut Anacreon Poëta, acino vna passæ, ut Fabius Senator Prætor, in lactis haustu uno pilo strangulatus. Is demum profectò vitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit. Hæc Plinius. Tandem etiam venena, quæ & matri & foetui nocent, abortum excitare possunt.

Hoc loco mirabilis abortus frequentis historia non prætereunda, eiusque causâ inquirenda. Fœmina quædam honesta, temperamento sanguineo, & corpore *ευαίρετα*, primùm filium grandiusculum laboriosè enixa est, postea verò septies abortiit, & quod mirum, etsi diuersis temporibus, & nunc breuiore, nunc longiore à conceptu temporis spatio, nimirum nunc mense primo, nunc secundo, nunc tertio, imò etiam quarto & quinto abortiret: tamen omnes abortiui eiusdem magnitudinis fuerunt, pollicis articulum ferè æquantes, membrorum tamen delineationem exhibentes, & vasa vmbilicalia instar fili subtilis albi. Post singulos verò abortus sanguis laudabilis & copiosus effluxit. Dum verò grauida esset, vomitionibus enormibus semper infestata fuit. Huius itaque frequentis & miri abortus causâ quæ fuerit, non ita facilè dictu est. Hoc quidem puto esse probabile, causam primariam tot abortuum esse sanguinis materni, à quo, ut altero generationis principio, per venam vmbilicalem post primam ex semine factam conformationem, affluente, perfectionem & augmentum foetus sumit, inopiam & defectum. Causam autem, cur sanguis iste in formatione foetus defuerit, reddere difficillimum est. Etenim sanguis in corpore non defuit, quod matris constitutio sanguinea, & copiosus sanguinis laudabilis post partum fluxus docent. Cùm ergo ille ad foetum formandum & augendum non peruenerit, quæstio prima est; altera, cur natura conceptum, quem perficere non potuerit, non citius reiecerit; tertia, cur tot abortus diuersis mensibus facti, semper eiusdem magnitudinis fuerint.

Primam

Primam quæstionem quod attinet, posset quidem aliqui in mentem venire, in primo partu, qui laboriosus fuit, & forsan violenta secundinæ extractione orificia venarum in vtero callosa facta fuisse, ut postea, ubi iterum concepit, sanguis ad foetus formationem affluere non potuerit. Verum vix fieri potuit, ut omnes pariter venæ in vtero cicatricem vel callum obduxerint. Si verò aliqua saltem saluæ sint, conceptus fieri potest; cum compertum sit, ut ex superioribus, & F. Rouffeto patet, mulieres, quæ hydatides in vtero habuerunt, aut pessum contra vteri procidentiam gestarunt, imò sceleton foetus mortui in vtero habuerunt, nihilominus concepisse. Præterea fluxus sanguinis copiosus, qui post abortum semper accidit, venas vteri satis patuisse probat. In ipsis vasis umbilicalibus potius causa quærenda est, cum ea plus iusto exilia & tenuia fuerint, secundina contra aliquod incrementum sumserit. Quænam autem causa vitij huius vasorum umbilicalium fuerit, inuenire difficilimum est. An debilitas vteri post primum partum laboriosum contracta in causa fuerit, ut semina non rectè misceri, & ignobiliores partes, & inter eas vasa umbilicalia, non rectè conformari potuerint, sed exilia, tenuia atque infirma remanserint, quæ postea, accedentibus vomitibus enormibus, quibus prægnans semper insigniter infestata fuit, facile abrumpi potuerint: An verò, quia semen virile quidem, idque satis potens adfuit, & ex eo partes spermaticæ nobiliores formatæ sunt, foemineum verò semen, ex quo imprimis, aut certè ex eo præcipuè cum masculino mixto; ignobiliores partes, ligamenta, & vasa umbilicalia etiam formantur, ob callum vasi eiaculatorio fundo vteri inserto, ob partum laboriosum defuerit, vel paucum adfuerit, atque ita ob seminis foeminini defectum vel paucitatem, vasa umbilicalia perfici non potuerint, & tenuia atque exilia remanserint, Lectori perpendendum, & si hæ causæ non satisfecerint, rem altiori eius indagini relinquo.

Secundam & Tertiã quæstionem quod attinet, mihi probabile videtur, naturam ideo non statim conceptum

eieciſſe, quod ipſius infantis partes ſpermatice nobiliores, ex ipſo ſemine, maſculino præcipuè, ſatis rectè conformatæ fuerint, ideoque eorum perfectionem Natura adhuc ſemper molita ſit, & propterea de opere non deſperans conceptum ſatis diu retinuerit. Quia verò in omni conceptu per vaſa vmbilicalia non rectè formata, ſanguis maternus affluere non potuit, conceptus ille nulum incrementum ſumſit, donec tandem Natura de perfectione eius deſperans, vel etiam aliis cauſſis laceſſita eum eiecerit.

Signa Diagnostica.

Signa. Abortus ſi iam factus ſit, id per ſe manifeſtum eſt, nec
Abortus ſignis quibus cognoſcatur, opus eſt. Abortus verò in-
futura ſtans & futurus vt præuideatur & cognoſcatur, utile eſt.
ſigna. Cùm autem foetus naturaliter conſtitutus in vtero ſine inſigni matris moleſtia, in conuenienti ſitu, uſque ad partus tempus legitimum commorari, & ſanguine materno ali debeat: abortus futuri indicium eſt, primò, ſi mammae extenuentur, vt Hippocrates, 5. aphor. 37. docet, dum ſcribit: *Si mulieri uterum ferenti mammae ſubito extenuentur, abortus ſequitur.* Et 5. aphor. 53. *Quæ foetum ſunt perditura, iis mammae extenuantur:* Et ibid. aphor. 38. *Mulier ſi geminos ferenti, ſi altera mamma extenuetur, alterum abortu edit.* Indicat enim mammarum hæc citra euidentem cauſſam extenuatio defectum ſanguinis eſſe in venis vtero & mammis communibus, ob quem foetus periclitatur: In aliis verò cauſſis, ubi ob violentiam foetus agitur & vaſa rumpuntur doloresque excitantur, ſpiritus & ſanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammae deſtitutæ extenuantur. Si etiam lac copioſum è mammis effluat, partum imbecillem & hinc metum abortus indicat, vt Hippocrates, 5. aphor. 52. docet. Si verò iam grauida crebros circa ventrem & lumbos dolores percipiat, qui verſus pubem & os ſacrum deſcunt, cum quodam ex vtero egerendi conatu, certum id imminentis abortus indicium eſt. Dolores ij enim membranas & ligamenta, quibus foetus vtero cohæret, tendi & diuelli ſignificant. Quod ſi poſt dolores & conatus hos ſanguis vel purus,
vel

vel ichorofus, vel aqua ex vtero effluat, abortum iam iam instare, & disrupta iam vasa, ac membranas & os vteri apertum esse significat. Actum etiam situs mutatur, & qui antea sublimis & fastigiatus quasi in medio ventre erat, iam conglobatus versus pudenda deuoluitur, & alia graua symptomata, rigores, tremores, cordis palpitationes & similes sequuntur.

Vt curatio autem recte institui possit, causæ discernendæ sunt. Morbi totius, vt & vteri, è suis signis, quæ in superioribus libris, & hoc ipso de morbis vteri sunt proposita, cognoscuntur. *Signa causarum.* Signa foetus debilis antea, *sect. 5. cap. 7.* sunt proposita. Causæ externæ verò & euidentibus cum sensibus manifestæ sint, de iis ab ipsis grauidis & adstantibus Medicus certior fieri potest.

Prognostica.

1. In abortu semper mulieres magis periclitantur, *Prognostica.* quàm in partu naturali; quia violentior est, quàm naturalis partus, & tempore alieno fit. Vt enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus spontè decidunt: ita in partu naturali vasa & ligamenta, quibus foetus vtero cohæret, spontè laxantur, & soluuntur, quæ in abortu violenter abrumpi necesse est.

2. Aliquando tamen euadunt, sed multis symptomatibus infestantur, & steriles postea redduntur. Interdum enim ex disruptione vasorum violenta hæmorrhagiæ nimix excitantur, ad quas syncope, deliria, conuulsiones & tandem ipsa mors sequitur, & rarò seruantur, quibus in abortu vel post abortum conuulsiones accidunt. Interdum etiam propter dolorem & sanguinis affluxum, sanguinisque retenti putrefactionem febres excitantur, & alia praua symptomata.

3. Minus tamen læduntur, quæ aliàs sanæ sunt, & quæ infantes iam pepererunt, vt via iam patentior sit & partui assueta, & quæ vterum habent humidiorum & laxiorum.

4. Imprimis verò primus abortus periculosior est; cum loca genitalia adhuc angustiora & grauidæ doloribus istis non assuetæ sint. Dilaceratis etiam vasorum osculis ferè postea steriles euadunt.

5. Magis quoque periclitantur in abortu foeminae nimis graciles, propter infirmitatem; ut & nimis crassae, propter viarum angustiam & adstrictionem.

6. Periculosior est abortus sexto, septimo & octavo mense; quia infans iam grandior in exitu maiores labores, & vasorum & ligamentorum ruptionem affert.

7. Quibuscunque ex deperditione circa uterum, & tumoribus, in capitis grauitatem permutantur in syncipite dolores & quicunque alij ab utero, istis octo aut decem mensibus in coxendicem fiunt. 6. *epid. com. 1. text. 2.* Videantur Interpretes.

Indicationes.

*Indica-
tiones.*

Medico autem duo scopi in abortu sunt propositi: Vnus respicit praeservationem, alter curationem. Et quidem commodius est, abortum praecauere, quam abortienti subuenire, & idonea medicamenta foeminae adhibere, ubi nondum grauida est. Quando enim mulier iam concepit, difficile, imò ferè impossibile est, ea remedia vel vniuerso corpori, vel utero adhibere, quae vitia illa, ob quae foemina ad abortum procliuis est, curare possint. Praecauetur autem abortus, causis eius cum ante conceptionem, tum post conceptionem occurrendo, quae cum omnino sint variae, etiam vna ab abortu praeseruandi ratio non est: Post conceptum verò simul & foetum & uterum roborantia usurpando.

Curationem verò & ipsum abortum iam praesentem, qui praecaueri non potest, quod attinet, danda opera, ut viae laxentur, & expultrix adiungeretur, ut minori cum molestia & labore foetus excludatur.

Praeservatio.

*Praeser-
uatio.*

Vt foemina, quae nondum est grauida, ab abortu, si concipiat, praeseruetur, totius corporis eius constitutio diligenter perpendenda, & si plethora, cacochymia vel morbus aliquis insignis in toto, & praecipue in utero adsit, is debito modo amouendus. Et imprimis si abortus accidat ob nimiam sanguinis copiam, sanguinem ante conceptionem secta in cubito vena imminuere utile est: Imò si & post conceptionem eo abundet, metuen-
dumque

dumque sit, ne ob copiam sanguinis abortiat grauida, quarto vel quinto mense vena in brachio aperienda, sanguisque imminuendus.

Si verò ob cacochymiam, & quod frequenter accidit, ob pituitosos & frigidos humores, quibus vteri vasa & acetabula plena sunt, abortus fiat, totum corpus conuenienter euacuandum, hinc vterus per pessos idoneos purgandus, tandemque calefaciendus, exsiccandus, & roborandus, de quibus supra, *part. 1. sect. 2. cap. 6. de intemperie vteri frigida & humida cum materia*, satis dictum.

Si verò post conceptionem aliæ causæ internæ, vt morbus aliquis totius vel vteri, abortus causa sit, is curandus, vel graue symptoma aliquod adsit, illud tollendum, vt de singulis suo loco dictum.

Et imprimis eæ, quæ sæpius abortum passæ sunt, cum facile coniicere possint, qua de causa abortiant, rectissimè facerent, si illam tolli curarent, antequam iterum conciperent. Si tamen id neglectum sit, id etiam, dum grauidæ sunt, præstandum, & ante illud tempus, quo ante abortire solitæ sunt, vel venæ sectio instituenda, vel si cacochymia insignis adsit, ea leni, sed frequenti purgatione, & per *integrum* tollenda: atque iis, quibus humida adest corporis intemperies cum pituita, vterum laxans, decoctum Chinæ vel Sarsæ parillæ exhibere vtile est, additis iis, quæ foetum roborant.

Externæ etiam atque euidentes causæ, quas abortum excitare posse diximus, omnes studiosè ac sedulò vitandæ, & si eæ fortè aliquid damni vel matri, vel foetui intulerunt, id contrariis medicamentis tollendum & corrigendum.

Et propterea grauidæ, quæ abortui obnoxia sunt, in aëre temperato versentur, vitent æstum & frigus, odores graues, imprimis candelarum exsunctarum. Vrantur cibis temperatis, boni succi, facilis coctionis; ab aliis verò medicamentosis abstineant. Vinum bibant non potens, aut cereuisiam puram. Motus corporis & animi valentiores vitent. Non frequenter cum marito coeant. Ne alius constipetur & dura fiat, caueant. Foetus ipse si
fit

fit debilis, causſæ omnes, quæ eum debilitare poſſunt, remouendæ, iſque roborandus, vt antea, ſect. 5. cap. 7. monſtratum. Alterantia quoque uſurpanda, quæ vi adſtringendi, & roborandi ligamenta, quibus foetus vtero annectitur, prædita ſunt, quæque vterum firman, & foetui peculiari proprietate vires ac robur addunt, quæ allegato loco ſunt propoſita: inter quæ non poſtrema ſunt corallia, & grana tinctoria, quæ Chermes dicuntur: quibus hæc addimus.

Fœtum & vterũ roborantia. ℞. *Magiſter. corall.* 3. j. *margar. præp.* 3. ℞. *raſuræ eboris* 3. j. *maſtich.* 3. ℞. *granor. chermes* 3. j. *manus Chriſti perlæ.* 3. ij. *F. Puluis. Vel* ℞. *Conſeru. roſ.* 3. ij. *ſaluæ* 3. j. *citric. citri. condit.* 3. vj. *myrobalan. chebul. condit. pulpæ daſtylor. an.* 3. ℞. *marg. præp.* 3. j. *magiſter. corall.* 3. j. *Cum Sir. cydon.* F. Elect. Quod ſi abortus iam inſtet, & dolores ingruant, adſtringentia cum exhibenda, tum extra uſurpanda. Vtilis eſt hic puluis vel magiſterium coralliorum in ouo ſorbili ſumtum. Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* 3. j. *corall. rub. præp. maſtich.* an. 3. j. M. Extra regioni lumborum, renum, pectini & perinæo illinatur Vng. Comitiffæ. Vel ℞. *ol. roſac. myrtini, maſtichin. cydon.* an. 3. ij. *menthæ* 3. j. *bdell. aceto diſſol. ſtyracis liquid.* an. 3. ij. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* 3. j. *cere q. ſ.* F. Vnguentum. Vel ℞. *thuris, maſtich.* an. 3. ij. *rad. tormentill.* 3. j. ℞. *ſantal. omn.* 3. j. *fl. roſ. rubr.* 3. ℞. *boli Armen.* 3. ij. *ſang. drac.* 3. j. *ol. cydon. menthæ, cere* an. q. ſ. F. Vng. Ex iſdem etiam addendo picem naualem, reſinam, colophoniam, fieri poſſunt Emplaſtra. In manu geſtet grauida, vel vmbilico apponat magnetem; brachio alliget & ſub alis geſtet lapidem aquilæ, vel qui in vtero ceruæ interdum reperitur, corallia item, iaſpides, ſmaragdos adamantes.

Curatio.

Curatio. Verum ſi medicamentis iſtis nihil perficiatur, ſed dolores partus & foetus expellendi conatus magis magiſque incrementum ſumant, deſiſtendum eſt ab adſtringentibus; quia non ſolum foetus, ſed & ſecundinas, & ſanguinis, qui euacuari debet, effluxum impediunt, ſed expulſio foetus, quæ præcaueri non poteſt, potius adiuuanda.

uanda. Ideoque laxantibus, imò facultatem expultricem irritantibus, vtendum, quæ hîc proponere opus non est, cum postea de partu difficili & fœtu mortuo sint proponenda.

Q V Æ T I O.

An vteri angustia abortus causa esse possit?

Propter vteri angustiam abortum fieri posse docet Hippocrates, 1. *de morb. mul.* dum scribit: Sed & ipsi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cum sint flatuosi, densi, magni, parui, &c. Idem, *lib. de superfœtat.* propter angustiam vteri quandoque abortum fieri posse docet. Et, *lib. de sterilitate*, scribit: Si mulier in tertio, quarto aut quinto mense abortum faciat, atque hoc pluribus vicibus, & eodem tempore, hoc ideo fieri, quia vterus distendi non possit. Et Galenus, 3. *de fac. nat. cap. 12.* de expultrice tractans, ventriculi, vesicæ, vteri in specie mentionem facit, scribitque: Offensionis triplex est causa, aut nimia moles, aut pondus aliquod, aut morsus. Moles, vbi vterus extendi amplius non tolerat: pondus, cum supra vires ægræ sit, quod continet: morsus, vbi vel humores, qui prius in membranis continebantur, in vterum sint effusi, vel etiam totus partus corruptus & putris tunicam vteri irritat & mordet. Et ratio idem suadere videtur. Cum enim partus naturalis fiat, vbi fœtui iam grandiori amplius in vtero locus non est, si præter naturam vterus sit angustior, ita vt etiam minori adhuc fœtui sufficientem locum præbere non possit, causa hæc abortus esse potest.

Contra alij in ea sunt sententia, vteri angustiam nullo modo ad abortum facere posse. Cum enim vterus à natura comparatus sit, vt ad fœtus augmentum, & ipse, quantum opus est, distendi possit, non faciliè fieri posse putant, vt ob loci angustiam ante tempus excludatur fœtus. Et si, vt vterus, non quantum opus est, distendi queat: tamen id saltem augmentum fœtus impedire, non vitam auferre, vel abortum excitare putant.

Verùm enim verò prior sententia vero similior videtur. Etsi enim verum sit, vterum, dum naturaliter se habet,

habet, ita conformatum esse, ut naturaliter ad capiendum foetum & ad partum usque retinendum extendi possit: tamen causa nulla est, quin praeter naturam talis eius conformatio esse possit, ut ita angustus sit, ut ad foetum capiendum, donec legitimo tempore in lucem prodeat, non sufficiat, sed ab eius mole, ubi incrementum sumit, ita afficiatur, ut abortus inde sequatur. Ita ventriculus quidem comparatus est, ut pro cibi assumpti quantitate facile distendatur: compertum tamen est, ventriculum quibusdam ita angustum fuisse, ut etiam mediocrem cibi quantitatem, quam alij facile ferunt, retinere non potuerint, sed vomitu reiecerint.

***

C A P V T I I I.

De Partus naturalis signis & modo, regimine parientium, & officio Obstetricis.

*Grauida
ante par-
tem regi-
men.*

Postquam foemina partus tempus vicinum & vix una atque altera septimana abesse cognoverit, aeris frigiditatem & aestum cauere debet, vitare odores graues, imprimis candelarum extinctarum foetorem. In conclauis, in quo degit, non asseruet pyra vel cydonia, neque mastichen aut thus; cum etiam vapores istarum rerum constringant, partesque, quae laxari debent, ad partum minus aptas reddant. Non etiam res suauolentes olfacere debet, ne vteri conatus, qui in partu deorsum esse debet, sursum fiat. Cibi sint facilis coctionis, ac boni succi, eorumque usus moderatus. Ab omnibus, quae adstringunt & densant, abstineat, ut oryza, milio, ouis duris, auibus & carnibus durioribus. Utatur iusculis ex vino, conditis cinamomo & croco. Aluus ut laxa sit, non dura, det operam. Imò si partum iam iam instare animaduertat, clystere emolliente aluum laxare utile, imò necessarium est; cum si aluo obstructa ad partus labores accedat, non parum periclitetur. Utile etiam fuerit, partum iam prope instante, alternis diebus vel quarto quoque die ante insidere balneo aquae dulcis tepido, in quo malua, althaea, semen foenigræci, lini, artemisia, flores chamæmeli cocti sint. Hoc modo enim partes omnes circa

circa vterum humectantur, & laxantur, vt postea in partu facilius dilatari & foetui exitum præbere possint. Ita tamen eius vsus moderandus, ne vel grauida, vel foetus debilitetur. Post balneum dorsum, lumbi, venter, ac partes circa vterum inungi possunt linimento parato è mucilagine feminis althææ, lini, fœnigræci, cydoniorum, & oleo lil. albor. amygdalarum dulcium, violarum; butyro sine sale, ac pinguedine gallinæ; vel solùm oleo lil. alborum. Quæ balneis vti nolunt, partes easdem foueant spongiis vel linteis duplicatis eodem decocto madidis. Post balneum vtantur grauidæ foetum confortantibus, antea propõsitis.

Cæterùm postquam infans perfectus est, & iam tempus pariendi legitimum, de quo antea dictum, adest, ille exitum quærit, & natura eundem expellere conatur. Ac tum dolores grauidam apprehendunt, qui ab vmbilico ad inguina sese extendunt, & ad lumborum vertebrae reflectuntur; qui accidunt, cùm ob rupturam vasorum & ligamentorum, quibus foetus vtero cohæret, tum præcipuè ob insignem illum vteri conatum, quo, dum foetum extrudere conatur, fibræ eius membranosæ extenduntur, & distenduntur, atque ij longè plerùmquæ sunt grauissimi, sine quibus tamen foetus non editur, & si cessent, pro malo signo proculdubio habetur, ideo forsan, quod vis expultrix succumbat quasi. Hinc partes superiores circa vmbilicum extenuari incipiunt, & quæ super pectine & inguine sunt, extenduntur, & infans exitum quærit.

*Signa
partus
instantis.*

Atque signa ista omnia obstetrices diligenter perpendere debent, ne, antequam verum pariendi tempus adsit, sine fructu, imò cum damno eius, grauidam ad partus labores adigant.

Partus autem naturalis quomodo fiat supra, cap. i. dictum, nimirum commodissimè fit, si infans capite deorsum versus vteri os conuertatur, crura verò sursum dirigat, & brachia quoque sursum ad femora directà habeat. Ita enim facilius exitum inuenit, nec manus & brachia flexilia ipsi in transitu illo per locum tam angu-

*Partus
naturalis
modus.*

stum vllum impedimentum afferre possunt. Atque tunc si obstetrix digitum in orificium vteri immittat, quoddam rotundum & durum instar oui ad orificium vteri hærere percipiet. Hinc ruptis membranis, aquæ, vt vulgò appellantur ab obstetricibus, ex vrina & sudoribus infantis collectæ effluunt, primò paucæ, hinc copiosæ, denique sanguis aquosus effluit, atque vteri orificium ad foetum excludendum aperiri incipit. Ac tum totum opus, Deo Opt. Max. cuius potentia hîc cõspicitur, & auxilium instante partu piis precibus implorandum, & parturientis labori & conatui, ac obstetricis diligentia permittendum, & (non verò prius, quàm os vteri hiare incipiat, in frustraneos labores coniicienda) sella ad hanc rem idonea, & ad similitudinem Lunæ excauata, seu semicirculi forma, quatuor pedibus suffulta, & fulcro retrorsum inclinante instructa, vt infans commodius transire, & ab obstetrice excipi possit, collocanda, in qua parturiens reclinato dorso & cruribus diuaricatis sedeat. Nonnullæ tamen stantes pariunt, saltem spondæ vel sellæ innixæ; nonnullæ etiam in lecto, in quo ita collocari debent, vt nec penitus supinæ iaceant, nec erectæ sedeant, sed erecto nonnihil dorso, vt liberior sit respiratio. Aer, in quo pariendum est grauidæ, sit temperatus.

*Partu-
rientis
officium.*

Fœmina ita ad pariendum collocata, cum dolor sese exferit, & vterus sese aperire conatur, spiritum cohibeat, nec clamet, & omni conatu infantem extrudere conetur; dum autem dolores non vrgent, & vterus se claudit, & ipsa à conatu foetum extrudendi cesset, nec frustraneo labore se fatiget, aut motu illo irritò causam præbeat, vt foetus inuertatur.

*Obstetri-
cis offi-
cium.*

Obstetrix etiam non solum parturientem bene sperare iubeat, animumque eius erigat, & ad obsequendum alacriter hortetur, sed & parturientem iubeat decumbere, ambulare, stare, aut sedere, prout & quando opus est, motum etiam conuenientem in sella vel lecto parturienti monstret, & manus suas oleo lilior. albor. vt & vterum fœminæ inungat, præcipuè in iis, quæ obesæ sunt, quorumque pudenda angustiora, & os vteri siccum,

ac quæ primò pariunt. Vbi iam grauida in sella confedit, ipsa obstetrix ante parturientem in sella humili sedeat, vt ex superiore loco prodeuntem infantem excipere possit. Infantem verò exeuntem manibus linteo tenui ac molli obductis excipiat, diligenter cauendo, ne vlla pars lædatur.

Postquam infans in lucem editus est, sanguis, qui in vasis vmbilicalibus est, versus infantis vmbilicum comprimendus; & ea, relicta parte quatuor digitorum transuersorum longitudine, abscindenda, & vmbilicus filo proximè ad ventrem, pollicis à ventre spatio constringendus mediocriter, vulnerique linteum duplicatum ol. rosaceo madidum imponendum. Cauendum verò, ne in vmbilici abscissione sanguis multus profundatur, cùm compertum sit, si infans debilis sit, & antequam vmbilicus vinciatur, multum sanguinis effundatur, eum mortuum esse.

Danda quoque opera vt vna cum infante secundinæ exeant. Quæ si in vtero resisterunt, manu calido oleo illita in vterum immissa extrahendæ sunt: quæ si vtero cohæreant, paulatim hinc inde circumagendæ, & tandem validius attrahendæ atque extrahendæ sunt.

Adstantium verò mulierum officium est, non solum verbis parturientem consolari, & animare, sed & fulcire & sustentare, & leniter parientis ventrem manibus patulis comprimere, & infantem deorsum deducere; ac si vires deficient, animique deliquia impendeant, vino & aquarum destillatarum convenientium odoribus eam recreare. Admittendæ verò ad eam operam non nisi mulieres, quæ & ipse sæpius pepererunt, & parturientibus adfuerunt: Iuuenulæ verò nuper nuptæ, & laborum istorum inexpertæ, quæ clamoribus & eiulatibus parturientis animum deiiciunt, non admittendæ.

Adstantium officium.

CAPVT IV.

De Partu difficili Naturali.

ATque hic partus naturalis modus est, qui etsi nunquam sine difficultate & dolore fit, & mulieres in

Partus facilis signa.

partu plus , quàm bruta , laborant , iique dolores pœna loco lapsæ Eux in paradiso à Creatore indicti sunt : tamen dum naturaliter se habet , fit sine grauib. Symptomatibus , infans fortiter mouetur , doloresque versus pubem tendunt , foemina vires & spiritum fortem habet , interdum quoque in partu sternutat , & tunc partus facilis nominatur.

*Partus
vitiis.*

Contra verò ab isto naturali modo partus multis deflectere modis potest. Interdum tempus quidem legitimum & modus rectus & planè naturalis est , exitus tamen Infantis difficilis : interdum tempus etiam legitimum est , sed modus non naturalis , dum scilicet infans non in caput conuersus , sed alia figura præternaturali exitum quærit : interdum vltra legitimum tempus in utero hæret : interdum foetus in utero planè emoritur : interdum nullo modo , nec obstetricis opera educi , nec medicamentis expelli , nec Cheirurgi opera foetus extrahi potest , sed sectione opus , qui partus modus partus cæsa-reus appellatur. De quibus vitiis iam ordine agemus.

*Partus
difficilis.*

Et si verò partus difficilis , Græcis *δυσμία* , in genere appellari possit omnis difficilis foetus maturi expulsio , quacunque de causa ea fiat ; ita vt etiam eum partum complectatur , cum infans non naturali figura exitum quærit , eumque propterea difficulter inuenit : tamen de non naturali illo partu , cum vitiosa figura in lucem prodit infans , qui partus difficilis præternaturalis nominari potest , sequenti capite agemus : hoc verò capite saltem de eo difficili partu agemus , cum sine figuræ vitio partus tamen est difficilis , & *partus difficilis naturalis* appellari potest.

*Partus
difficilis
naturalis.*

Causæ.

Causæ.

Causa autem difficilis partus est triplex , & vt partus difficulter fiat causa est vel in matre & vi expultrice , vel in foetu ipso , qui editur , vel in viis , per quas egreditur infans.

*Matris
& expul-
tricis fa-
cultatis
vitium.*

Matris & expultricis ratione partus fit difficilis , quando ea debilis est : quod fit primò , cum ipse uterus debilis est , & ad expellendum non insurgit , ac dolores illi , qui

ex

ex vteri expellendi foetus conatu excitantur, gravidam non apprehendunt. Deinde cum spiritus & sanguis, quibus natura tanquam primario instrumento vitur, non in sufficiente quantitate in vtero musculisque abdominis adsunt; quod accidit, quia vel in toto corpore eorum est penuria, vel etiamsi adsunt, non ad vterum, partesque, quæ partum promouent, fluunt. Deficiunt spiritus & sanguis in corpore, cum vel ob habitus corporis constitutionem laxam, raram, debilem, aut ætatem nimis iuuenilem senilemve spiritus & sanguis in corpore paucus est; vel cum ob æstum, inedia, immodicas euacuationes, venerem nimiam, spiritus & sanguis deficiunt; vel ob morbos aut symptomata graua, quibus gravidæ laborant, aut adhuc laborant, præcipuè febres, assumuntur, & dissipantur, viresque deiciuntur. De quo Hippocrates, 5. aphor. 55. *Quæ gestantes vterum febris corripuntur, aut vehementer sine euidente causa extenuantur, eæ difficulter & cum periculo pariunt, aut abortientes periculantur.* Spiritus autem & sanguis aliò auocatur, cum parturientes moestæ sunt, timidæ & pusillanimes, verecundæ nimium, aut alio animi affectu tenentur, aut propter dolorem, quod in delicatis accidit, foetus expulsionem fortiter non aggrediuntur. Ad debilitatem matris quoque pertinet, si pectus & respirationi dicatæ partes sese non rectè habeant, ac spirandi difficultate laborent, & propterea spiritum, ut debent, non cohibere & versus inferiora pellere possunt.

In foetu causa est, primò, si non vnus, sed gemelli *Fœtus* sint, vel plures foetus, & imprimis si vterque eodem tem- *vitia* pore exitum quærat, aut si foetus molam coherentem habeat; aut si sit foetus magnus, vel secundum totum corpus, vel secundum caput; si sit debilis, ob causas supra enumeratas, ut membranas rumpere & exitum sibi parare, eumque adiuuare non queat; & multò magis si mortuus sit. Huc tandem pertinet, si vasa vmbilicalia aliquot gyris collo infantis circumuoluta sint.

In viis verò causa est, cum vel membranz sunt cras- *Vteri vi-* siores & densiores, ut eas infans facile dirumpere non *tia.*

possit, vel os, ceruix vteri, & rima pudendi angustiores sunt, aut minus lubricæ. Hæ enim tres viæ sunt, quas infans transire, & in partu dilatari debent. Os autem & ceruix vteri angustiores sunt in iis, quæ primò pariunt; deinde dum foeminæ nimis pingues & obesæ sunt; tertio dum tumor est in vtero aut partibus genitalibus, vel excrementa quædam; sicut refert Guil. Fabricius, *Cent. 1. obseru. 67.* quandam foeminam totos sex dies parturientem tandem mortuam esse, corpore verò post mortem aperto vterum laceratum, & caput infantuli in ventris capacitatem immissum inuentum fuisse; partus verò difficultatis causam fuisse scirrhum in vtero, qui magnitudinem capitis infantuli fermè æquabat. Et *Cent. 3. obs. 57.* in foemina quadam è partu mortua vterum in scirrhum, qui magnitudinem capitis infantis ferè æquabat, concretum atque induratum fuisse. Quartò dum comprimuntur viæ ob tumores quoscunque partium circumiacentium, vt recti intestini, hæmorrhoidum, duras in intestinis feces, flatus ea distendentes, calculum vesicæ. Quintò, dum ossa coccygis à prima conformatione non solam firmiorem compagem, & articulationem habent, sed & ac quidem præcipuè, si iusto latiora sunt, & extra ita compressa, vt intus gibba potius, quàm caua sint, & ab osse sacro & coccygis non satis distent, & ita foetui exitum quærenti viam præcludant, eamque non nisi angustam concedant, vt ita vel occipite vel sincipite infans in istis angustis necessariò hæreat, quæ maxima partus difficilis causa est, ob quam & foetus & mater interdum periclitantur, imò pereunt: quod etiam fit ob ossa coxendicis malè formata & sita in claudicantibus. Sextò, dum vterus rectum situm non habet, & propterea eius os comprimitur; Viæ tandem minus lubricæ sunt, cum membranæ ob tenuitatem nimis citò rumpuntur, vt aquæ, quæ vias istas humectare & lubricas reddere debent, citius, quàm par est, effluant.

Rimæ pudendi causa quidem rarius fit difficilis partus, infansque, modò os & ceruicem vteri penetrauerit, hanc facilius penetrare potest: tamen si breuior & angusta

gusta sit, fieri potest, ut infans & ibi subsistat, & partus honnihil difficilis fiat.

Signa Diagnostica.

Partum autem difficile futurum, è caussarum modò *Signa diagnostica.* enumeratarum præsentia cognoscitur, & si antea mulier difficulter parere solita est. Si verò parturire incipiat foemina, ipsa, an facilè, an difficulter pariat, agnoscit; & an foetus breui tempore edatur, per se patet. Partus etiam difficilis signum est, si dolores partus sint languidi, & per longa intervalla recurrant, & dolores ad dorsum potius, quàm versus pudenda vergant. Quænam autem causa sit difficilis partus, facilè cognoscitur, si omnia circa matrem, foetum & vterum diligenter perpendantur. Matrem enim debilem esse, caussis, à quibus debilitatem eius pendere antea diximus, patet. An foetus sit debilis, etiam è signis, supra, *sect. 7. cap. 7.* propositis manifestum euadit. An foetus nimis magnus sit, vel caput magnum habeat, an gemelli adsint, & viæ sint angustæ, ab Obstetrice cognoscitur. Si enim foetus ipse rectè exitum quærat, & mater officium suum faciat, nihilominus infans per illas angustias euadere non possit, sed in ipso orificio vteri subsistat, & ingens distensio circa orificiũ vteri percipiatur, infantem aut eius caput nimis magnum esse, argumento est. Gemelli etiam & tactu ab obstetrice & situ cognoscuntur.

Secundinas duriores & densiores esse nec rumpi posse cognoscitur, quod partus labores perseverant, & nihilominus aqua non effluit. Si omnia reliqua sese rectè habeant, & nihilominus exclusio infantis retardetur, aliquod foetui adiunctum impedimentum proculdubio partum moratur; quod istud confirmat, quod gravida non satis commodè gestationis tempore sese habuit, sed variis molestiis vexata, & conceptionis tempora incerta & confusa habuerit.

Prognostica.

1. Omnis partus difficilis periculosus, & cum mater *Prognostica.* um foetus in eo periclitatur. Solentque gravia mala, variorum vteri & aliarum partium in abdomine, ut & pul-

monum ruptiones, sicut Guil. Fabricius, *Cent. 3. observ. 67.* narrat, foeminam quandam è partu difficili intra 24. horas mortuam fuisse; cuius venter apertus sanguine seroso repletus fuit; conuulsiones, vteri inflammationes, febres insignes, aliaque inde excitari. Interdum in partu difficili perinæum, & cutis à pudendis vsque ad anum rumpitur.

2. Interdum verò mater & infans salui euadunt: interdum & mater & infans periclitatur: interdum mater seruatur, infans moritur; & contra infans seruatur, & mater moritur.

3. Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri potest, quin foetus moriatur: quia interea temporis & matris & foetus vires collabuntur.

4. Si partus difficilis fiat ob expultricis vitium, & debilitatem matris, quæ febre laborat, ea tamen nec acuta valde, nec diuturna, & mater & foetus seruari possunt.

5. Si ob ossium pubis magnitudinem partus difficilis fiat, foetus peribit, & nisi Cheirurgi ope extrahatur, etiam mater de vita periclitabitur.

6. Quid ex situ foetus, dum exitum quærit, vitioso præfigiendum sit, *capite sequenti* dicetur.

Indicationes.

Indicationes.

Indicationes præcipuas causæ suppeditant, quæ remouendæ. Si ob matris virium debilitatem partus difficilis accadat, vires roborandæ, spiritusque reficiendi, & facultas expultrix stimulanda. Si ob vitium foetus partus difficilis accadat, isque sit nimis magnus, viæ dilatandæ. Si viæ nimis angustæ sint, eæ laxandæ, aut si alius morbus in his, is tollendus. Et cum dentur medicamenta, quæ partum facilitantia dicuntur, quæ proculdubio & fætum ad exeundum & naturam ad expellendum stimulant, ea quoque vsurpanda. Quæ omnia si non sufficiant, ad operationem cheirurgicam accedendum, fætusque Cheirurgi opera extrahendus.

Curatio.

Curatio.

Primò sunt medicamenta, quæ in omni partu difficili locum habent, quæ virtutem expultricem irritant & confortant,

fortant, ac medicamenta partum facilitantia vocantur, *Partum*
 qualia ferè sunt, quæ aliàs menses prouocare solent, nem- *facilem*
 pe *aristolochia rotunda*, *dictamnus Creticus*, *albus*, *semen la-* *redden-*
uendula thymum, *satureia*, *crocus*, *cinamomum*, & quæ ad *tia me-*
cinamomum pertinet *cassia lignea* seu *aromatica* (vbi *dicamē-*
 notandum, nonnullos crassum errorem committere, qui *ta.*
 ad partum facilitandum *cassie lignee* seu *aromatice* lo-
 co vtuntur cortice fistularis, quæ ad laxandum vsurpatur)
myrrha, *succinum album* ℞. ij. vel 3. j. pondere ex vino al-
 bo vel aqua liliorum alborum, vel alia conuenienti exhi-
 bitum. Nonnulli etiam olei succini guttam ex aqua ver-
 benæ propinant: *borrax mineralis*, quem ℞. j. vel 3. ss. pon-
 dere exhibitum Fallopius & plures alij Medici commen-
 dant. De quibus tamen notandum, vt leuiora maturè, &
 cum partum instare colligitur, validiora, cum partus iam
 instat, exhibeantur, fortissima verò, quæ foetui nocere
 possunt, non exhibeantur, nisi summa vrgeat necessitas, aut
 vbi foetus mortuus est.

Ideoque in principio cochlear vnum Aq. Cinamomi
 exhibere sufficit. Vel ℞. *cassie lignee*, *dictamni Cretici* an.
 3. j. *cinamomi* 3. ss. *croci* ℞. j. F. puluis. Dosis 3. j. ℞. *bor-*
acis mineralis 3. j. *cassie lignee* ℞. j. *croci* ḡ. vj. F. puluis, qui
 cum vino maluatico aqua verbenæ diluto, vel sola aqua
 verbenæ exhibeatur. Vel ℞. *cinamomi* 3. j. *croci* ℞. ss. *be-*
tonic. dictan. Cretici, an. 3. j. F. puluis. Dosis 3. j. Vel ℞. *cass-*
ie lignee 3. j. *dictamni Cretici succini* an. 3. ss. *cinam. bor-*
racis an. 3. j. ss. *croci* ℞. j. F. puluis. Dosis à 3. ss. ad 3. j. Vel
 ℞. *radic. aristol. rot. longæ*, *pulegij*, *dictamni Cretici*, *cinamo-*
mi veri, an. ℞. ss. F. puluis. Vel ℞. *succini albi* 3. vj. *cina-*
momi 3. ij. *cass. lign. myrrhæ*, *boracis* an. 3. j. F. puluis. Vel
 ℞. *aristol. rot. veræ* ℞. ij. *myrrh.* ℞. j. F. puluis. Detur ex vi-
 no. Vel exhibeatur decoctum dictamni Cretici & fl. leu-
 coij lutei. Vel ℞. *rad. aristol. rot. veræ*, *cass. lignee* an. 3. iij.
dictamni Cretici, *pulegij*, *sabinæ*, an. M. ss. fl. *lauendulae*, *cheiri*
 an. p. j. Coq. in vino, & detur haustus cum aq. cinamomi
 3. ij. Amatus Lusitanus, Cent. 5. curat. 34. hunc pulnerem
 è Vino exhibitum commendat. ℞. *cinam. opt. trochisc. de*
myrrhæ, *croci opt.* an. 3. ss. F. puluis. Sed *croci* copia paulò

maior videtur. Alius experientia probatus. ℞. *distamni albi, succini* an. 3.j. ℞. F. puluis, cuius dimidium ex vino calido exhibeatur. Rondeletio hic in vsu fuit. ℞. *sem. la- uend.* 3.℞. *plantag. endiu.* an. 3.ij. *piperis* 3.j. F. puluis, qui exhibeatur ex aqua caprifolij & endiuix. Potenter quo- que promouent foetum guttulæ aliquot liquoris è ligno coryli destillati, in conuenienti aqua exhibitæ. Vtile est & oleum cinamomi, si eius gut. ij. vel gut. iij. in Aq. verbenæ exhibeantur. Imprimis ab autoribus commendatur Se- cundina siccata seu tosta puluerisata & exhibitæ, vt & vasa vmbilicalia, quæ hoc modo præparari possunt. ℞. *partem secundinæ vel chordæ vmbilicalis*, & in furno sicce- tur, ac puluerisetur. Postea ℞. *pulueris huius* 3.ij. *cinamom.* 3.j. *croc.* 3.℞. Cum succo sabinae F. Trochisci. Dosis 3.ij. in liquore conueniente. Vel ℞. Vrachum cum duobus vasis coniunctis, abluatur vino, & in fictili nouo vratur in clibano, & denuo aqua endiuix & vino abluatur. Postea ℞. *Huius cineris* 3. ij. *cinam.* 3. ℞. *piper. longi, ga- langæ* an. 3.j. *seminis plantag. endiuix* an. 3.j. ℞. *lauendulæ* 3.ij. F. puluis. Vel ℞. *galbani, myrrhæ* an. 3.j. *radic. aristol. rot. distamni Cret. gentianæ* an. 3. ℞. *castorei, croci* an. 3.j. Cum succo saluie F. Massa. Dosis à 3.℞. ad 3.j.

Topica.

Externa quod attinet, suffitus possunt fieri ex suaueo- lentibus, & in vterum immitti. ℞. *ladani* 3.ij. *styracis ca- lamit. benzoes* an. 3.℞. *moschi ambra* an. 3.℞. F. puluis, vel trochisci. Vel fiant pessi foetum prouocantes, vt ℞. *gal- bani aceto dissol.* 3. j. *myrrhæ* 3. ij. *croc.* 3. j. Cum ol. irino Misc. F. pessus. Vel ℞. *mercurialis q. s. sem. nigellæ. radic. cyclam.* an. 3.j. Cum linteo F. sacculus pro pessario. Vn- guenta quoque, si vmbilico, pectini & pudendo illinan- tur, foetum promouent. Vt ℞. *ol. cheirini* 3. ij. *succi sa- binæ* 3.j. *porri, mercurial.* an. 3.℞. Coq. ad succorum con- sumtionem, adde galbani aceto dissol. 3.℞. *myrrhæ* 3.ij. *styrac. liquid* 3.j. *rad. aristol. rot. cyclamin. cinam.* an. 3.℞. *croc.* 3.j. *cerae q. s.* F. Vnguentum. Vel paretur tale cataplasma: ℞. *radic. bryon. aristol. rot.* an. 3. j. *artemis. pulegij, sabinae, rutæ* an. M.j. Pulueriscentur, adde farinae lupinorum 3.ij. & coq. pro Cataplasmate.

Sternutatoria præterea partum promouent, de quo *Sternu-*
Hippocrates, 5. aphor. 35. Mulieri hysterica aut difficulter pa- *tatoria.*
rienti sternutamentum prodest.

Amuleta quoque ad partum promouendum vulgò à *Amule-*
 foeminis vsurpari solent, *Exuvia* nimirum *serpentum*, qui- *ta.*
 bus parturientem cingunt, *lapis aëtites*, cuius vim clarif-
 simi quique Medici obseruarunt, ac de eo *Leu. Lemnius,*
de occult. nat. mirac. lib. 4. cap. 12. scribit, eius vim vsu
 quotidiano in Gallia probatam esse, vt scilicet supra qui-
 dem alligatus foetum retineat, ad femora verò, attrahat,
 partumque facilem & expeditum reddat. Refertque, he-
 roinam quandam, cum tot gestandi vteri decursu, hoc à
 collo gestamine commoda valetudine vsa esset, partumque
 instante id adimere atque à pectore amouere neglexis-
 set, sensit illa pariendi difficultatem, infantemque tar-
 diùs desilire, sed detracto de collo Aëtite, eoque admo-
 to femori interna parte non procul à pube, leuem placi-
 dumque partum consecuta est. Imò tantam occultamque
 vim habet Aëtites, vt non solum foetum, sed & vterum
 ad se trahat, scribitque *Fr. Valleriola, lib. 1. obseru. 10.*
 cum mulierculæ *Valentinæ* cuidam mulieri difficili par-
 tu laboranti lapidem Aëtitem magnum cruri alligassent,
 & edito partu propter imprudentiam & obliuionem la-
 pidem à crure non amouissent, post paucas horas, pro-
 deunte matrice, mortem miseræ illatam fuisse. Promo-
 uent & partum *corallia*, *iaspis*, *radix polygoni*, *coriandrum*
viride, quæ coxæ aut plantis pedum alligantur. Atque ista
 remedia in omni partu difficili locum habent.

Causas verò in specie quod attinet, si vires, quibus *Vires vt*
 in hoc labore maximè opus est, deficiunt, omnibus mo- *reficien-*
 dis reficiendæ, & propterea Vinum odoratum vel panis *da.*
 recens vino madidus naribus admouendus, aut vinum
 cum nuce moschata & caryophyllis. Vtilis hîc est con-
 sectio alchermes, quæ & cor confortat, & languentem
 facultatem excitat; in qua si quis lapidem Lazuli &
 moschum ac ambram reformider, potest eorum dosis
 minui. Vel dentur spec. diamosch. vel diamarg. cal. 3. j.
 ex vino.

Gemini in partu ut re- gendi. Si verò ratione foetus partus difficilis est, & quidem si gemini adsint, ita manibus obstetrix eos regere debet, ne in exitu vnus alterum impediat, & propterea eum, qui exitui propior est, promouere, alterum verò retrudere, donec prior exierit. Si foetus sit magnus nimis, vias laxantibus & lubricantibus, de quibus mox dicetur, vtendum.

Via ut accōmodanda. Si viarum vitio partus difficilis contingat, exque minus lubricæ sint, quod aqua nimis citò effluerit, oleis & decoctis emollientibus laxandæ; si via angusta sit, itidem emollientibus laxanda, ol. amygd. de pinguedine gallinæ, anatis; quibus mucilag. sem. lini; cydonior. sem. althææ, addere licet.

Si tumor aliquis difficilis partus causa sit, partes genitales leniter & blandè tractare conuenit, vt citra insignem dolorem foetui cedant, ideoque oleis & linimentis modò enumeratis inungendæ sunt.

Si ob ossium figuram vel situm minus conuenientem, vel etiam pinguedinem nimiam partus difficultas accidat, præcipua partum faciliorem reddendi ratio in conueniente parturientis situ consistit, quem obstetrix ipsi monstrare debet, vel ipsa etiam facillè animaduertit. Si feces in aluo duræ sint, clystere vel glande eliciendæ.

Si medicamenta non sufficiant, interdum ad manus operam deueniendum. Itaque si membrana solidior foetum retineat, eam digitis oleo dulci inunctis rumpere obstetrix debet, vel discindere, vt Aëtius, *tetrab. 4. cap. 23.* docet. Si verò membrana quidem rupta sit, foetus tamen non prodeat, obstetrix omni modo laborare debet, vt foetum viuum sine damno, quantum fieri potest, extrahat.

Foetus semianimis in lucem prodians ut tractandus. Et cum in partu difficili interdum foetus tandem quasi semianimis in lucem prodeat, diligens eius cura habenda, ne planè emoriatur. Ideoque diligentes obstetrices spiritum ipsi per vtrumque os, ore & penna inflare solent. aromata mandere, & halitum adspirare & inspirare. Melle os perungatur. Linguae instilletur guttula aquæ vitæ, eademque pulsus & narium foramina perungantur,

gantur, laetetur foetus vino, lacte vel cereuisia; capiti imponatur facculus ex nuce moschata, macere, caryophyllis, cinamomo, vino maluatico madidus; funiculus umbilici foueatur maluatico vel vino, aqua, vel cereuisia calida. Post sectum umbilicum ℞. *maluatici & aq. vitæ* part. æq. calefiant, & in iis dissolu. *ol. nuc. moschat.* Deinde pannus lineus iis imbuatur, eoque umbilicus inuoluatur. Pauperiores semen cymini coquere possunt in cereuisia, & eodem modo pannum lineum ea imbuere & umbilico imponere.

Diet.

Vbi partum instare foeminae senserint, versentur in *Dietam*, aëre temperato, cibis adstringentibus abstineant, contra vrantur cibis facili coctionis & boni succi, iisque in pauca quantitate, sed frequenter exhibitis, iusculis gallinarum, & consummatis dictis, caricis, dactylis, vuis passis. Moderatè moveantur, non multum vigilent, balneis laxantibus è decocto maluae, althææ, sem. foenugraeci vrantur, & loca genitalia ol. lil. alb. amygd. inungant. Animi affectus nimios virent.

In ipso partu Aer in cubiculo parturientis, sit temperatus. Omnis fœtor amoveatur. Si partus iis diutius protrahatur, oua forbilia & panis vino malidus exhibendus, nuces item conditæ, caro citri & cortices citri.

C A P V T V.

De Partu vitioso seu difficili præternaturali.

Peculiaris verò partus difficilis differentia est, cum
 foetus non eo situ & figura, qua naturaliter & fre-
 quenter edi solet, sed alia prodit, quæ in specie. *Partus Partus*
vitiosus seu difficilis præternaturalis appellari potest *vitiosus*
 Partus autem huius vitiosi & præter naturalis multi modi *seu diffi-*
 sunt. Cum enim partus naturalis fiat, cum Infans capite *cilis præ-*
 primam exit, manibus & cruribus sursum protensis: quo- *natura-*
 cunque etiam modo aliter Infans prodit, partus is vi- *lis.*
 tiosus est. Potissimum tamen tres modi sunt. Nam exire
 conatur infans vel pedibus, vel manibus, vel obliquus:
 Idque rursus variis modis. Dum enim manibus vel pe-
 dibus

dibus primùm exire tentat, pròdit vel utroque pede, idque rursùm vel manibus ad femora applicatis, qui I. modus est: vel brachiis & genibus extensis ad latera & distortis, qui II. modus est: vel manibus sursum extensis, qui III. modus est: vel vno pede, & rursùm manibus ad femora applicatis, qui IV. modus est: vel brachiis sursum extensis, qui modus V. vel in genua, qui est modus VI. vel utraque manu, qui est VII. modus: vel vna manu, qui VIII. modus: vel manu & pede utroque, qui modus IX. Obliquè dum egredi conatur, rursùm varij modi sunt. Vel enim natibus primùm exire tentat, brachiis sursum protensis, qui modus X. est: vel supinus dorso orificio vteri obuoluitur, brachiis & cruribus sursum extensis, qui modus XI. est: vel humeris ad orificium vteri tendit, brachiis & cruribus itidem sursum extensis, qui modus XII. vel pronus ventre ori vteri obuiat, manibus & pedibus sursum versus dorsum reflexis, qui modus XIII. est. Ac ut geminos addamus, vel uterque gemellus in caput pròdit, qui modus XIV. est: vel uterque in pedes, qui modus XV. est: vel alter in caput, alter in pedes, qui modus XVI. est.

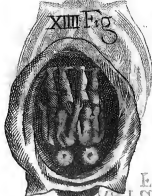
Videatur Schema.

Verùm proculdubio multò plures adhuc figuræ vitiosæ partus sunt, cùm rectum quidem sit simplex, vitiosum multiplex, eæque sæpe obstetricibus occurrant. Talis figura est, quam descripsit & depinxit Gu. Fabricius, *cent. 4. obseru. 57.* Foetus is in transuersum situs erat, & ita quidem, ut caput sinistro, pedes verò dextro hypochondrio ita insisterent, ut in utroque latere prominentia non obscura obseruari posset. Spina dorsi autem foetus versus vteri orificium vergebat. Brachium dextrum extra orificium propendebat, sinistrum verò, uti quoque crus dextrum (quod versus caput reflexum) mediantibus vasis umbilicalibus (qui truncum corporis bis circumdederunt) trunco corporis ita alligabantur, ut ab initio foetus ad exitum minùs commodè sese parare posset, sed omnia inuerso ordine acciderent. Itaque cum foetus, qui & maturus & robustus erat, maximo impetu sese moueret,

Partus Non Naturalis
FIGURÆ

peret, sinistro pede corpus vteri versus dextrum latus dilacerauit, vt pes extra vterum immineret. Hinc cum iam septem dies in partu laborasset, expultrix vteri planè & subitò quieuit, & parturientium dolores ac conatus cessarunt, atque ipsa expirauit.

Sed præter hos & alij modi sunt partus vitiosi rariores, seu rara quædam, quæ circa partum fiunt. Lutetiæ ^{Fœtus} per vmbilicum fuisse, & quindecim dies ad partum sic sterisse, ^{manum} manu saluâque matrè euasisse viuum & vitalem, Hollerius, ^{exserens,} in-
ter rara, num. 8. refert. Quæ res cum planè mira sit, non sine causâ oprat Rouffetus, *de partu cæs. sect. 4. hist. 5.* Hollerium addidisse, quomodo postea enixa sit ista grauida, & per quam viam, & an postea iterum vterum gestarit. Huic quid simile Ioh. Schenckius, ex relatione D. Tobia Cneulini, recenset, dum scribit, Augustani Tinctoris vxorem ompholocalem ex partu contraxisse; & licet duodecim liberorum mater facta fuerit, satis tamen commodè habuisse, quod fascia ad ruptionem idonea vteretur. Accidisse verò, vt in partu fœtus subitò fursum ad ompholocalem abriperetur, inibique hæreret, turgente & expanso in tantum vmbilico, vt ad tactum fœtus membra exactè dignosci possent, non sine matris & fœtus vitæ periculo. Factum tandem fuisse, vt peritissimæ fœminæ manu in vterum immissa fœtus singulari dexteritate ab vmbilico ad locellos reuocaretur, & filius viuus & vitalis ederetur.

Causæ.

Hippocrates, *in lib. de nat. puer.* duas huius partus vitiosi causas refert, vteri scilicet amplitudinem, & mulieris tempore partus ob acerbos dolores inordinatum motum, cum nimirum modò surgit, modò decumbit, modò in vnam, modò in alteram partem, & huc atque istuc sese iactat. Hisce enim motibus inordinatis fœtus à situ illo naturali facillè dimouetur. Quibus addi potest membranarum fœtum inuoluentium crassities. Has enim cum capite rumpere non potest infans, manibus & pedibus id tentans, modò in hanc, modò in illam partem mouetur.

Signa

*Signa Diagnostica.**Signa.*

Qua figura autem prodeat foetus, & quæ pars primò orificio vteri offeratur, rectissimè obstetrix explorare & deprehendere potest.

*Prognostica.**Prognostica.*

1. Omnes istæ foetus exitum quærentis figuræ præter, naturales non solum difficiles sunt, sed & periculosa, ut interdum mater, interdum foetus, interdum & mater & foetus pereat.

Agrippa.

2. Minus tamen periculi est, cum infans in pedes, præcipuè utrumque, exit. Latini hoc modo natos Agrippas appellant.

*Curatio.**Curatio.*

Si foetus non recto situ prodit, obstetrix manu oleo inuncta, vnguibus præcisis, partim adducendo, partim retropellendo, partim in rectum agendo, prout opus, foetum dirigere, & in meliorem ac naturalem situm conformare debet; & omnis labor eò dirigendus, ut foetus in cauitatem vteri reducatur. Non raro enim accidit, ut postea proprio & naturali exeundi conatu sua sponte naturalem figuram nanciscatur.

Quod si non fiat, & I. figura ac in ambos pedes manibus ad femora applicatis prodeat, commodissimum quidem foret, si posset in vterum retrudi, ut in caput prodeat. Verum cum metuendum sit, ne si hoc tentetur, aliam vitiosorem figuram acquirat, non faciliè ista figura mutanda, cum vix fieri possit, ut pedes sursum retrudantur, quò foetus in caput exeat, sed obstetrix oleo manibus inunctis vias lubricare, & brachia infantis prehendere, ne sursum protendantur, debet, & si propter magnitudinem, quam augent porrecta ad latera brachia, difficulter prodeat, os & ceruix vteri inungendus, exitusque adiuuandus; in quem finem etiam sternutatorium naribus admouere vtile est.

Quod si II. Figura, in pedes scilicet, sed pedibus, genibus & manibus distortis prodeat, parturiens à sella ad lectum deducatur; & nisi infans ad naturalem situm redeat, vterus comprimatur & grauida aliquoties circum

circumuoluatur; donec infans ad commodiorem situm perueniat.

Quod si *III.* Figura, in vtrumque pedem, manibus sursum extensis exitum quærat infans, periculosus partus est, & brachia facile læduntur. Itaque vt partus hoc modo fiat, obstetrix permittere non debet, nisi infans nimis paruus sit, & os vteri amplum, vt sine damno facile exitum habere possit. Ergo grauida in lectum supina, capite demisso & natibus altioribus, collocanda, quod commodè fiet, si supinae molle aliquid sub coxas subternatur, & sub lecti pedes, quò altiores sint hi, à pedibus aliquid supponatur, & cervical nullum sit sub capite. Et tum ventrem sursum stringendo, tum infantem retrudendo, is in vterum repellendus, vt commodiorem figuram nanciscatur. Cum verò retrusus fuerit foetus, atque hinc & hinc obuoluitur, vt secundum naturam constitutur, quicquid sub lecti pedes & sub coxas positum est, subtrahatur. Imprimis danda opera, vt facies infantis dorso matris obuertatur: id quod in omni partu præternaturali obseruandum.

Si verò *IV.* Figura, vno nimirum pede, altero retracto & manibus ad femora applicatis, infans prodeat, parturiens eodem modo in lecto collocetur, seseque volutet aliquoties, vt infans naturalem situm acquirat. Quod si non fiat, sed pes alter quoque orificio vteri offeratur, is comprehendendus & partus eo modo, quo in *I.* figura, promouendus.

Sin autem *V.* Figura, vno pede pri vteri oblato infans prodeat, nullo modo ista partus figura permittenda, sed ad meliorem redigenda, vt *III.* Figura dictum.

Quod si *VI.* Figura in genua prodeat infans, manibus ad femora demissis, vtrumque genu sursum impellendum, donec situm Figuræ *I.* acquirat, & sic vt in Fig. *I.* partus promouendus. Aut si id tutum non videtur, parturiens in lectum collocanda, & volutanda, donec infans naturalem situm acquirat.

Si *VII.* Figura in manus ambas prodeat infans, humeris apprehendendus, atque eo vsque intro reducendus,

us, donec manus lateribus applicet. Et ne ad priorem partus figuram redeat, ab obstetrice brachia ad latus deducenda. Quod nisi successerit, ad lectum deducenda grauida, ut in eo infans naturalem situm acquirat. Quem si nullo modo adipisci licet, partus omnino periculosus est, nisi infans planè parvus sit, & vteri os amplum. Ut tamen tum faciliùs prodeat infans, os vteri oleis idoneis laxandum, vterus comprimendus, & brachia, quantum fieri potest, coniungenda.

Si VIII. Figura, vna scilicet manu, pedibus in vterum porrectis sese offerat infans, non extrahere eum conandum; cum magis hoc modo infans firmaretur, & membrum vel luxaretur, vel abrumperetur, sed parturiens ad lectum deducenda, & tum ventrem sursum stringendo, tum infantem sursum pellendo, in vterum is-retrudendus, ut naturalem situm acquirat: quod si spontè non fiat, inserta manu eminens brachium ad latus componendum, ut ita naturalem situm infans nanciscatur.

Si IX. Figura, manibus & pedibus iunctis simul prodire conetur infans, obstetrix operam det, ut pedes sursum protrudat, brachia lateribus applicet, caputque infantis apprehendat, & ita ad naturalem partum disponat.

Si X. Figura, natibus ori vteri obuersis, ab partum veniat infans, obstetrix manu anum sursum protrudere debet, & caput ad os vteri conuertere, & ita ad naturalem partus figuram dirigere. Idque mature faciendum, ne in vitiosorem aliquam figuram infans veniat. Quod si obstetrix obtinere non possit, parturiens ad lectum deducenda, ut infans in meliorem situm conuertatur.

Si XI. Figura, transuersus scilicet & supinus, vel etiam in latus alterum inclinans infans prodèat, eodem modo, ut in priore figura, nates subleuandæ sunt, caputque ad os vteri dirigendum. Quod si non fiat, mater in lectum componenda & voluenda, donec fœtus ad meliorem figuram veniat.

Si XII. Figura, humero nimirum ori vteri obuerso exire conetur infans, porrectis sursum pedibus ac manibus, non ita difficulter in naturalem figuram dirigitur, humeros

De Partu vitioso seu difficili præternat. 531
humeros scilicet submouendo, & sursum pellendo, vt caput ori vteri obuertatur.

Si XIII. Figura, ventrem & pectus ori vteri obuerrat infans, manibus & pedibus retrò coniectis, & sursum versis, periculosissimus partus est. Quapropter obstetrix inserta manu brachia primùm infantis apprehendat, hinc caput, idque orificio vteri obuerrat, brachia verò submoueat, & ad latera dirigat. Quod si obtineri non possit, etiam in hoc casu parturiens ad lectum deducenda, vt se volutet, vel etiam pedibus comprehendenda, atque concutienda, vt infans in aliam figuram statuatur. Vt enim motu & agitatione partus naturalis in vitiosam figuram inuerti potest: ita idem motus & agitatio figuram non naturalem in naturalem mutare valet.

Si XIV. Figura Gemelli prodeant, & quidem capitibus simul ad orificium vteri conuersis, obstetricis officium est, alterum, qui ori vteri propior est, excipere, alterum verò, dum prior prodit, non planè dimittere, ne in vterum regrediens figuram aliquam vitiosam acquirat, sed priore nato, & ipse postea statim prodeat.

Si XV. Figura Gemelli pedibus vtrinque ori vteri obuersis prodeant, periculosus partus est. Quapropter obstetrix det operam, vt alterius brachium apprehendat, corpusque inuertat, vt caput ori vteri obuertatur, idque postea in altero etiam faciendum. Quod si obtineri non possit, mulier in lectum deducenda, & danda opera, vt agitatione corporis gemelli in meliorem figuram reducantur.

Si XVI. Figura gemelli prodeant, alter in caput, alter in pedes conuersus, obstetrix eum, qui capite ad os vteri conuersus est, naturalemque figuram habet, primò extrahere & excipere debet: alterum verò in vterum submoueat & in naturalem figuram restituat; vel quod tutius, vt de I. Figura dictum, pedibus eum obstetrix prehendere debet, & conari, vt eum extrahat.

Videatur Schema pag. 526.

C A P V T VI.

De Partu Tardo.

*Partus
tardus,*

Irca partum nec hoc prætereundum, quosdam tardius, quàm naturaliter solet, nasci. Cardanus, *libr. 1. tract. 3. contrad. 8.* Patrem suum prædicasse scribit, se decimo tertio mense natum. E Plinio, *lib. 7. cap. 5.* & Avicenna, *libr. 9. de animalibus* constat, quosdam post menses quatuordecim peperisse. Et Alex. Benedictus, *de curand. morb. libr. 25. cap. 23.* refert, se accepisse, quandam quatuordecim mensibus partum tulisse. Et Massa, *epist. 29. tom. 2.* scribit, nobilissimam quandam matronam Venetiis ex coniuge septuagenario concepisse, & tandem quinto decimo mense puellam peperisse, orbatam oculis, & truncatam manibus, quæ vixit quinque mensibus. Et supra, *cap. 1.* relata est historia nobilissimæ cuiusdam foeminae in Gallia, quæ duos foetus, vnum decimo octavo, alterum vigesimo mense peperit. Et Paschalis Gallus, in sua *Bibliotheca medica*, narrat, Renatum Thionæ Med. D. edidisse miraculosam historiam foetus in utero viginti tres menses gestari, apud Turonenses. Atque ex Alberto Crantzio referunt, quod ex Duce Baruch Vandale vxor conceperit, & biennio prægnans fuerit, & pepererit infantem gradientem & loquentem. Et Auentinus, *libr. 5. annal. Bojor.* scribit, foeminam biennio uterum ferentem marem loquentem enixam esse. Mercurialis denique, *consil. 85. ad Illustriss. & Generosiss. Dn. Christoph. à Vvotkenstem,* scribit: Nunquam, inquit, aut visum, aut scriptum est, (quantum ipse recorder) mulierem vllam foetum vivum quatuor annis ventre gestasse, quemadmodum hæc à te mihi proposita mulier, quam scribunt anno 15. enixam marem, mox primo coniuge orbatam, cum secundo ac tertio 16. annis sterilem mansisse, donec tandem quarto nupta concepit foetum, quem ipsa omnino affirmat, se iam quarto anno exacto vivum gestare, non modò absque vlla insigni molestia, verum etiam cum summo valetudinis lucro, nempe quæ prius innumeris pene malis tentaretur,

tentaretur, nunc verò à cunctis libera sit. Sed hæc rara & pene miraculosa sunt. Acciduntque proculdubio ob semen debile, vterique calorem languidum, quibus de causis & foetus tardius absoluitur, & expultrix languet. Non est autem in Medici potestate talia corrigere, sed Naturæ omnia permittenda.

CAPUT VII.

De Partu nullo, & Foetu in utero mortuo.

¶ Andem in partu & hoc contingit, vt quidem tem- Partus nullus.
pore legitimo pariendi conatus sese manifestent, doloresque grauidam apprehendant, & aqua, vt fieri solet, effluat; postea tamen omnes illi dolores & conatus euanescent, nec vnquam redeant, aut si aliqui redeant, foetus tamen non excludatur, atque ita Partus nullus accidat, sed infans intra matrem relinquatur.

Accidit autem hoc quatuor modis. Vel enim foetus & mater moriuntur; vel mater viuâ manet, & foetus moritur: vel mater viuât, & foetus viuât, in lucem tamen edi non potest: Vel mater moritur, & viuus foetus in utero relinquatur. Differentia.

Causæ.

Eadem ferè causæ, ob quas partus fit difficilis, si maiores sint, faciunt, vt infans planè excludi non possit, partusque nullus fiat. Etenim cum primò conatus matris validus, eiusque robur ad sustinendos partus labores requiratur, si vires matris non solum quacunque de causa sint imbecilles, sed & deficient, & dolores partis euanescent, vel etsi vrgeant, à foemina tamen sustineri non possint, conatusque excludendi deficiat, partus nullus fit, & sæpe mater vel infans, vel mater & infans hisce laboribus succumbunt & moriuntur. Causæ. Matris vitium.

Deinde cum infans validus, fortiterque sese mouens partum faciliorem reddat, si infans sit imbecillis planè, vel etiam moriatur, partus nullus fit. Si quoque foetus magnus nimis sit, & mater tenella, accidit interdum, vt non solum partus difficilis fiat, sed & mater in partu succumbat, & vel mater vel foetus, vel vterque de vitâ Foetus.

periclitetur & moriatur. Quod etiam accidit, si gemini sint, aut plures foetus, qui vna exitum quærunt, aut mola carnea sit coniuncta, aut monstrum, vel si adeo foetus intumuerit, ut ipsi per consuetam viam exitus non dentur. Imprimis verò non tantum partus difficilis fit, sed & non raro nullus, si infans figura non conueniente, de qua *capite præcedente* dictum, prodeat. Cum enim hoc modo in orificio hæreat infans, & omnem matris conatum eludat, neque etiam ab obstetrice vel Chæirurgo in meliorem figuram disponi possit: fit, ut in istis conatibus variisque motibus & compressionibus non solum mater succumbat, sed & foetus interdum moriatur.

Viarum. Tertiò si viæ, per quas foetus transire debet, vel ob conformationem, vel ratione ætatis nimis angustæ sint, non solum difficilis, sed & nullus partus fieri potest. Imprimis verò hoc accidit, cum pubis ossa, quæ ob laxam cartilaginem, qua conglutinantur, nonnihil in partu, præcipuè difficiliore, cedere solent, foetui nullo modo cedunt, aut cum ossa coccygis nullo modo retrorsum cedunt, & lumbi in muliere breues sunt, & foetui exitus non patet. Et quidem si foetus sit fortis, aut partum promouentia fortiora exhibeantur, via verò non satis pateat, accidisse interdum compertum est, ut foetus vterum perruperit. Ita refert Guil. Fabricius, *Cent. 1. obseru. 64.* se anno 1593. 21. Aprilis, Coloniae, præsentibus Clariss. & Doctiss. Ioanne Slotano, & Henrico Palantio M.D.D. dissecuisse aurificis uxorem, habitantem in platea, quæ appellatur longa, ex partu mortuam. Comperta est matrix erumpente infante lacerata, eiusque caput in læuam ventris capacitatem dimissum; eademque matrix, pars nervosa circa infantis collum contracta, quæ ipsum proculdubio suffocarat. Mater totos vndecim dies parturiens fuerat; obstetricibus Fabricioque tandem ipso pridie ante obitum frustra adhibitis: quum multò ante mortuus esset infans, in vtero solo extante læuo brachio, quod propendebat. Et ibid. *obseru. 67.* scribit, honestam quandam matronam, Lustriæ ad marginem Lemani lacus, totos sex dies parturientem fuisse. Ipso tandem

dem aduocato, eam in agone mortis comperisse; ea ipsa etiam nocte è vita discessisse. Sequenti die se corpus aperuisse, vterumque dilaceratum, & caput infantuli in ventris capacitatem dimissum inuenisse. Huius autem difficultatis pariendi causam fuisse scribit scirrhum, qui magnitudinem capitis infantuli propemodum æquauit: Hunc igitur scirrhum obstitisse, quo minùs vterus tempore prægnationis sese satis extendere, & parturientis violentum motum foetus sustinere potuerit.

Aliis tamen etiam de causis foetus in vtero emori solet, nimirum ob alimenti defectum vel prauitatem, ob quam morbum aliquem in vtero contrahit, vel copiam, à qua suffocatur, vel cum casu, percussione illi vis infertur, aut iisdem causis, vt & saltu, tussi, sternutatione, acetabula, per quæ alimentum ipsi defertur, soluuntur, aut cum ex animi pathematibus nimis damnum percipit, aut ex medicamentis foetum necare valentibus læditur, vt & ex morbis seu acutis seu longis, quæ matrem infestant. Matris enim morbi foetui communicari solent, quibus non solum læditur & debilitatur, sed sæpe planè moritur.

Signa Diagnostica.

Siue autem mater moriatur, siue viuat, omnino diligenter inquirendum, an foetus adhuc viuat, vel mortuus sit, ne si viuat, in vtero matris, tanquam in sepulchro, sine necessaria ope relinquantur. Etenim si mater viuat, & foetus mortuus sit, danda opera, vt quamprimùm expellatur vel extrahatur, ne putrescens matri damnum afferat. Si verò mater mortua sit, & foetus viuat, foetus eximendus, antequam mater sepeliatur, qua de causa in sepultura non properandum, cum quæ pro mortuis habentur, interdum reuiuiscere possint.

Cognoscitur autem foetus in vtero mortuus, quod mater & obstetrix motum illius amplius non percipiunt, etiam si roborantia, quibus aliàs vis eius languida excitari solet, adhibeantur: quando se de latere in latus conuertit, foetum ex vna parte in alteram instar lapidis dilabi percipit, facies & imprimis labra pallent, & partes

Signa.

Fœtus mortuus signa.

extremæ liuidæ ac frigidæ apparent; vteri regio & cœvix frigida deprehenditur, mammæ, quæ antea turgēbant, flaccescere incipiunt, & temporis progressu anhelitus fit foetidus, aqua & sanies foetida ex vtero effluit, febres accenduntur, & horror febrilis accidit; animi deliquia, stomachi & capitis dolores, interdum & convulsiones accedunt. Si etiam ante foetum secundina excludatur, foetus in vtero mortui signum est; cū vasis umbilicalibus, quæ spiritus & nutrimentum afferebant, ipsi spiritus & nutrimentum denegentur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Si foetus ex vtero edi non possit, periculosissimum est, & periclitantur cū mater tum infans; & quidem interdum foetus moritur, mater verò manet; interdum mater moritur, & infans saluus superest; interdum & mater foetus moriuntur; interdum & mater & foetus vivus manet, atque vterque servatur Chæurgica extractione, de qua postea dicetur.

2. Nisi foetus mortuus quamprimū excernatur, putrescens in vitæ periculum matrem coniicit.

3. Quò peiora & plura foetu mortuo in vtero matres apprehendunt Symptomata, eò magis periclitantur, utpote si convellantur, si tremant, si lethargo & somno gravi corripiantur, si pulsus sit debilis. Si verò nihil tale patiuntur, ipsas servari posse, spes est.

4. Et quidem plerumque gravidæ ex foetu morbos varios & mirandas affectiones patiuntur, tandemque moriuntur, cuius rei exstant variæ historiæ. Fr. Rousse-
variabilis historia foetus mortui.
 tus, de partu Cæsar. sect. 4. cap. 2. scribit, foeminam quandam Aurelianensem, cū menstruorum suppressione & quartana laboraret, nec se gravidam esse suspicaretur, sed scirrhus se laborare putaret, tamen foetum in vtero gessisse, qui postea mortuus, nullis partus signis conspicuis, in vtero computruerit, ut tandem ossa tractu temporis denudarentur, & vterum posteriora versus perforarent, ita ut sensim per alium vna cum excrementis ossa fuerint excreta, & inter cætera os tibiæ integrum fuerit reiectum: cum quo malo cū diu conflictata esset, interijt.

Foetus putrefactus in vtero.

terit. Idem, *eodem in loco*, refert, quandam Catharinam de Fiefs, cū fecundas contraxisset nuptias, eodem tempore in morbum incidisse, & grauidam redditam fuisse. Cū verò se vtero gestare non suspicaretur, Lutetiæ infinitis remediis, & quidem diæta sudorifica (auxilium aduersus morbum quærens) vsa est: etsi non deessent ex obstetricibus Regiæ aliquæ, quæ grauidam ipsam pronunciarent, eò quod symptomata ea, quæ vtero gerentibus accidere solent, in ipsa obseruarent, idque à tempore suppressorum menstruorum, donec etiam lac in mammis obseruabatur, & vsque ad nonum mensem: quo tempore omnia illa symptomata desiere, vna cum motu ipsius foetus: Dein dolores partus irriti tum superuenire, & statim post omnia signa foetus emortui obseruare licuit, attamen horum omnium signorum ratio non habebatur. Quare cum Lutetia domum rediisset, adhuc foetum mortuum vtero gestauit, idque quindecim mensium spatio à die ipsius interitus supputatione facta, præter antea actos nouem menses, quibus in vtero materno vixerat. Sic partes molliores putrefactæ per inferiora eiiciebantur, quæ (non absque ratione aliqua) per Dominum Ponetum, Medicum Melodunensem doctissimum, pro sanie ex vteri vlcere promanente habebatur: quemadmodum ossa, quæ remanserant, scirrhum lienis esse censebat. Tandem extincta cū esset 5. Non. Octobr. Anni 1570. à Luca Campano & Iacobo Dazier, Tonforibus Milliensi-bus, præsentibus Dominis de Vertau, & la Gainiere, plurimisque aliis aperta fuit. Quare copiosa adhuc sanies in abdomine reperta absque vtero, & foetus ossa aliqua iam putrida, aliqua verò integra erant: & inter hæc ossa vnum ex ossibus clauiculæ iam liuidum peritonæum & abdominis mûsculos iam perforarat, ita vt sola cutis integra remanserit, qui in latere sinistro forinsecus conspiciebatur, quod iam pridem pro splenis scirrho habebatur.

5. Contra obseruatum, foeminas quasdam foetum mortuum sine omni ferè incommodo aliquandiu in vtero retinuisse. Ita refert Guil. Fabricius, *Cent. 2. obs. 50. & 51.*

foetum mortuum tribus mensibus, nullis superuenientibus symptomatibus, in utero materno retentum, & octauo demum mense extractum fuisse, vix spithamæ & dimidiæ longitudine, cum vasis vmbilicalibus vix spithamæ longitudine. Et aliam quamdam circa mensis octauæ finem filium peperisse, qui longitudinem spithamæ cum dimidia non excefferit, & corpore extenuatus, cuteque & musculis rugosus exsiccatus fuerit, vt figuram sceleti planè referret, quem adstantes per menses tres aut circiter fuisse iudicarunt. Cur autem foetus hic vterque non putridus aut foetidus fuerit, causam esse puto, quod vterque defectu alimenti tabe confectus interierit, atque ita faciliè putredini obnoxius esse non potuerit.

*Fœtus
mortuum
in utero
detentus,
alio con-
cepto ac
genito.*

6. Obseruatum ex foetu in utero mortuo nonnullas quidem varia mala passas fuisse, verum non solum superstitēs mansisse, sed & iterum concepisse, imò quod mirandum, nonnullas foetum mortuum vel foetus mortui sceleton in utero adhuc gerentes concepisse, & peperisse. Albucasis, *lib. 2. Chæirurg. cap. 76.* scribit: Vidi mulierem foetum mortuum utero etiamnum gerentem, nihilominus denuo imprægnatam: eundemque foetum ex secundo conceptu genitum mortuum: huic multo tempore post apostema in vmbilico abortum & inflatum suppuratum est. Vocatus itaque ad curationem diu eiusdem medicationi institi, neque tamen ad consolidationem vlcus deduci potuit. Itaque emplastra vehementer attrahentia adhibui, quorum beneficio paucis post diebus officula prodierunt. Admiratione igitur ductus, cum ventrem ossibus carere scirem, rem diligentius & multifariam expendi, deprehendique, officula illa non nisi ex foetuum mortuorum cadauerulis prouenisse. Causa itaque morbi certò cognita, medendique ratione inuenta, officula plurima per interualla ex apostemate eduxi: muliere indies melius habente, quæ postmodum diu adhuc superuixit: vlcus verò subinde nonnihil putrilaginis ex sese remisit.

Alexand. Benedictus, *de curand. morb. lib. 25. cap. 33.* refert, Venetæ cuidam matronæ, cum partum legitimum exclu-

exclusisset, alterum intra vterum inclusum mansisse mortuum, qui in magnis puerperæ difficultatibus tabefactus fluore quodam profluxit ex naturalibus oris, demum ortus in ventre tribus fistulis, ex vna, quæ omnium maxima erat, integræ infantis caluaria extracta est, cunctis mirantibus, deinde singulis diebus reliqua ossa demta sunt, vnde mirabili naturæ opere sanitati restituta est.

*Fœtus in
vtero pu-
tresca-
tus, per
abdomen
exclusus.*

Achilles P. Gassarus, in epistola ad D. Matth. Cornacem, scribit, in comitatu Feldkirchensi mulierculam quandam verè imprægnatam ad decimum vsque mensem satis incolumen vixisse. Quæ tandem partus tempore negligentius tractata ab adstantibus ad syncopas crebras adacta est, vt non solum fœtus insciis illis suffocatus fuerit, sed & mater de vita periclitaretur. Pro desperata igitur ab omnibus habita, nullo medicamento adhibito, solum offulis ac gallinarum iusculis per interualla refocillata fuit. Et sic misera illa per reliquum puerperij spatium vtcunque curata, paulatim dolores remittere, menstruorum tamen fluxum perseverare sensit, & sine omni auxilio medicamenti alicuius, per Dei gratiam, indies magis ac magis melius habere cœpit: donec & muliebri profluvium cessarit, & dolores magna ex parte euanuerint quoque, adeo vt illa domesticis negotiis qualicunque valetudine præesse sategerit; ac decrescente insuper non-nihil vteri mole, cuncta sibi prospera ad annum ferè integrum promiserit. Quo tamen non planè euoluto, tumor quidam particularum in sinistra inferioris ventris parte, paulò supra inguina apparere de nouo cœpit: qui dum quotidie augeri, & demum etiam dolorem apostematolum cum cutis liuore superinducere pergeret; ibi mulier de fœtu amplius non sollicita, Cheirurgi auxilium inuocauit. Is vigentibus tum accidentibus, quæ generationem puris concomitari solent, tum ingenti necessitate abscessum illum iam ad humani capitis magnitudinem excrescentem omnino detumefacta aluo, decussatim nouacula, vt in fungorum apertione vsus obtrinet, discidit: quo facto, tanta foetidissimæ virulentæ copia effluxisse fertur, vt præsentium nullus, nedum ægrota

ægrota mulier, aut ipsemet Cheirurgus facillè sufferre potuerit. Nihilominus tamen vlcus illud fordidissimum Cheirurgus mundificare & abstergere pro more non destitit: quousque intra pauculos dies semiputrida quoque ac corrosa ossicula vna cum pure exire cœperunt. Quæ cum is, remittentibus indies tum dolore, tum fœtore, vndenam in ventrem, concauitatem nimirum exossem peruenissent, stupidus miraretur: ex tandem erumpentibus integris tibiæ ossibus, posterioribusque caluariæ fragmentis, manifestè deprehendit; ea ipsa reliquias esse fœtus illius, quem mulier ea ante annum peperisse debebat. Vnde vehementiore admiratione captus, decoctiones, loturas, & vnguenta, qua potuit, solertia, pro vlceris profundissimi mundificatione exsiccationeque semper adhibuit, donec illud, fœmina nihil ultra conquerente, per sese ad consolidationem properare animaduertit. Ibi cicatrificationi, quam vocant, inuigilans, mulierem eam omnino persanauit. Quæ posthac plures superstes fuit annos, ac redeuntibus in ordinem naturalem menstruis purgationibus, feliciter quoque postea puerum viuum enixa esse fertur.

Et Rouffetus, *de partu cas. sect. 4. cap. 4. hist. 6.* In suburbiiis Sullianis ad Ligerim, Margaritam Præuost, Petri Dorreti molitoris vxorem, cum manifestò grauida esset, & tamen tempore partus eniti non potuisset, in grauissimum incidisse morbum scribit, vt tandem venter adeo extenderetur propter fœtum & ipsius tunicas putrescentes, vt præter totius abdominis tumorem, octauo nonoq; mense circa regionem vmbilici peculiaris tumor valde elatus obortus sit, similis abscessui molli rubro, vt iam ad apertionem maturus videretur. Quare abscessus hic anno 1550. diæ natiuitatis Christi, ab Ithierio Gallometo, eius loci Cheirurgo, cauterio actuali apertus fuit, qui puris incredibilem quantitatem scutellis exemit: altero vero die, cum vulneris rationem esset habiturus, qualesnam essent pili, qui circa vulnus conspiciebantur, inquirere voluit, quare fœtus caput iam putrescens esse reperit, quod tum per vulnus dilatatum extraxit cum reliqua ca-

daueris parte, quod filiam fuisse agnitum: attamen breui temporis spatio conualuit. Hanc post mortem Doreti mariti rursus alteri nupsisse, & circiter annos adhuc viginti septem, corpore sano, superuixisse, & demum anno 1577. diarrhoea periisse refert. Verum ipsa ut nec prius, ita nec postmodum vtero gestauit.

Idem, *ibid.* refert, Illustrissimam Principissam ex Bourbonia stirpe, vidisse iuenculam ægotam, pallidam, prostratis viribus, rumentem, tantisque doloribus diuexatam, ita ut nec quis morbus esset, nosceretur, nec spes vlla salutis superesset. Quare misericordia mota Princeps, eam obstetricibus inspiciendam tradidisse, quæ etiam rem uti se habebat, patefecerunt: ægotam nimirum, quæ virgo censebatur, foetum adultum, & à longo tempore mortuum ac putridum vtero gestare, ita ut ossa vtero perforato, ad latus vmbilici conspicerentur: ex quo loco Principe præsentè ossa aliquot extracta fuisse, copiosissimè foetidissimo pure emanante, scribit, & breui tempore mulierem illam fuisse affectu illo percuratam.

Et Maurit. Cordæus, *comm. i. ad lib. i. Hippocrat. de morb. mul. text. ii.* scribit: Mulierem quandam rusticam foetum octimestrem gerentem, dum ad forum vrbis Sacri cæsaris mandasset se viæ, è ferocienti equo excussam fuisse, & in saxum prægrande, hoc est, eius angulum, ad vmbilici regionem impegisse, & à casu illo integrum diem obmutuisse, sensu motuque priuatam. Perendieprehendisse eam acutam febrim, & comitatam quidem sæuioribus symptomatibus. Namque animo liquisse, vomuisse, delirasse. Repurgata illa itaque ex præscripto Medicorum aliquoties, ac iterata sanguinis detractiōe, & cæteris sumtis & admotis, quæ febrilem æstum infringerent, & sanguinis intus latentis vim perniciosam retunderent, trigesimo postea die, remissioribus symptomatis quibusque secundum vmbilicum tumorem quendam, magnitudinis ut minimum manus conclusæ, sese prodidisse, eoque rupto, fœdam saniem, virulentamque, vnà cum tabo primum exiisse, purulentis particulis carnis sequentibus, postremoque foetus ipsius ossa frustillatim effluxisse. Decimo

cimo tandem ab hinc mense, vlcere concluso, perductoque ad cicatricem, mulierem conualuisse.

Similem historiam ex relatione D. Felicis Plateri, Doct. Casp. Bauhinus, in *appendice ad Rouffetum*, recenset, de Concubina cuiusdam Sacerdotis in Zupfingen, Helvetiæ pago, Barbara Fhirera nominata, quæ cum tertio grvida & partui vicina esset, per octiduum pariendi conatus cum maximis vteri cruciatibus persensit, neque tamen peperit, sed exacto illo tempore, cessantibus conatibus, quamvis diu postea ægra permaneret, tandem in ventre illius, paulò supra vmbilicum, vesica quædam nucis iuglandis magnitudine erupit, quæ cum illi maximos dolores per triduum caussaret, tandem ipsa admodum rogante, à muliere quadam subula pertusa, & disrupta fuit. Qua adaperata, admodumque propter ventris tumorem dilatata, mox fasciculus foetum continens apparuit, qui postquam à Cheirurgo, Ioanne Burgisio, Bremgarteni, deliberatione primùm diligenti cum obstetricibus habita, approbantibus singulis, parte aliqua dissectus esset, foetus cubitus prominens in conspectum se dedit, quem cum forfice ad id parata arripuisset, integrum foetum; sed semiputridum, artificiosè per foramen illud extraxit, nihil tunc grauius passa matre, nisi quod animo, cum foetus extraheretur, parumper defecerat. Dein alio adhibito Cheirurgo Brugenfi, candela cerea accensa, & foramini nonnihil indita, postea etiam manibus in abdominis cavitatem immisissis, anne quid restaret, diligenter explorarunt: & cum nihil superesse deprehendissent, valnus emplastris, ligaturisque curando, trium septimanarum spatio integrè consolidarunt. Mulierque à partu rectè & decenter, vti alias fieri solet, purgata, ab anno 1582. quo hæc facta sunt, ad anni 1584. diem 24. Augusti, quo exstincta primùm est, adhuc vixit, miserè tamen afflicta, quod ventrem fasciis inuolutum & suspensum ab eo tempore, quo hæc passa fuit, gestare deinceps coacta fuerit.

*Foetus
putrefa-
ctus in
utero, &
eius ossa
per anum
excreta.*

Io. Langius, tom. 2. *epist.* 39. scribit, foeminam quandam, cum foetum viuum vtero gestaret, & tempus partus ap- peteret, vbera eius prius turgida lactis aquosè rore ma-
duisse,

duisse, ac decreuisse, nec puerum in utero subsiliisse, quæ signa foetum mortuum testabantur. Tandem foetus in matrice computruit. Cuius de cruribus & cerebello ossa denigrata, & carie obsita, cum mulier ob intestini exulcerationem alui profluio laboraret, tandem anno decimo, non per vulvæ ostium, sed per anum ea excrevit. Mulier tamen diu adhuc superstes mansit.

Similes foetus mortui per alium excreti historias recensent Marcellus Cagnatus, *variar. obseru. lib. 4. c. 2.*

Marcellus Donatus, *de histor. med. mirab. lib. 4. cap. 22.* cum lotio etiam foetus mortui digitorum articulos excreuisse foeminam, maiora verò ossa, tibiā, radiū, costas, per posticum cum axcrementis emisisse, tandemque secundo à parturitione anno, maximos antea perpeſſam labores, caluāriam totā cum cubito, costis & aliis ossibus eiecisse, conualuisse tamen, etsi toto biennio sanioso profluio comprimeretur, atque ab omni accidente liberam euasisse.

Ægidius de Hertoghe, *epistola ad Matthiam Cornacem*, refert foeminā quandam annis duodecim utero gestasse foetum mortuum, vel potius sceleton foetus mortui, ita manifestè, ut tactu unicuique id explorare obuium fuerit. Cum enim Anno Christi 1549. mense Martio concepisset, & omnia signa felicitis imprægnationis adessent, foetum insuper à quarto mense sentiret valentem & strenuè sese mouentem, usque ad festum D. Andree sacrum, superuenirentque tum dolores partus vehementes, uterū quoque mirum in modum prominere, vberaque lacte copioso turgere, nullum tamen partus breui futuri signum obseruare potuit obstetrix, præter dolores illos, qui toto biduo increbescabant, & totis postea quadraginta diebus, die & nocte illam sæpissimè affligebant; neque etiam ab utero aliquid interea effluxisse obseruatum est. Foetus interim vehementissime mouebatur, lac è mammis effluebat, sed illud acrius, ut etiam partes vicinas exulceraret. Quadragesimo demum secundo & quarto dolorum die foetus tam valdè amplius moueri destitit, tandem conatu vehementissimo ita foetus mouebatur,

batur, ut inde transuersum in utero reuolutum mater narraret. Post verò dies quatuor vel sex, cruenta quædam & nigra per aluum deicere cœpit, singulis diebus ad sex libras. Cumque antea nullus in utero collisionis ossium sensus voluntarius perciperetur, hic tandem putans missella se ab omnibus ærumnis liberam, unicuique tangenti utrum sese prodere cœpit: ut etiam illam non lateat ossium foetus mortui situs, quippe cum digito monstret, hic caput, illic costas, hic humeros, illic femora contineri. Quod ego (verba sunt Ægid. de Hertoghe) & alij complures, me monitore, deprehenderunt. Cadaver istud seu Sceleton in utero matris iacet transuersum, capite & cruribus introrsum, dorso verò extrorsum prominente. Sub illo dextro caput reconditur, quod cum profundius, quàm matris spinam dorsi respiciat, non sine ratione tactus nostri iudicium refugit: ibi tamen ossis humeri caput superius contineri manifestò constat. Sub illo sinistro sunt crura & pedes: sed introrsum reflexi, ut attingi minimè possint. Coniectura tamen artificiali & Anatomica ita esse iudicare non esse difficile: cum ex situ reliquo corporis, tum quia ibi os femoris apertissimè deprehendatur. In medio ventre dorsum euidentissimè cognoscitur, vertebræque omnes facillimè distinguuntur: costæ quoque maiori ex parte tam superiores quàm inferiores diuumerantur: turgēt venter maternus tumore oblongo, qui in pudendum desinit: eleuat totam istam molem sursum, eandemque pro animi arbitrio deprimat, non sine assistentium summa admiratione. Ossâ verò sic satis induuisse sentiuntur, ita ut validiori compressioni difficulter cedere videantur. Venter maternus interea, dum attrahitur, nullo dolore angitur, nisi id plus, quàm par est, fiat diutius. Valet sic satis illa mulier, omniaque sua munia tam domi, quàm in agris vnâ cum marito suo optimè peragit: hilaris est, prudens materfamilias, & vtcunque faceta, annum nunc temporis agens quadragesimum quintum; corpore gracili, nec habitu illaudabili. Menses, cum annis quatuor essent detenti, potiunculis nonnullis illos promouentibus vsa, rursus manare cœperunt.

runt in hunc vsque diem. At mensibus singulis, cum terminus eorum instat, venter inferior intumescit, illamque dolores inuadunt vehementissimi, haud aliter quam si nunc esset enixura: nec antea cessant, ni menses omnino eruperint.

Mirum verò planè hoc, & penè incredibile, nisi testes fide dignos citaret, quod Marcellus Donatus refert, dum, *de historia medic. mirab. lib. 4. cap. 22.* scribit, quod anno Domini 1540. mense Martio, in Castro Pomponij, ditioris Dominorum de Gonzaga, non longè à Pado flumine sito, mulier quædam nomine Ludouica, cum antea vtero foetum demortuum gestasset, iamque per vuluam corporis molliores partes putrefactæ profluxissent, intro officulis corporis derelictis, cum rectè tamen valeret, iterum conceperit, at cum male admodum haberet, iamque in vitæ discrimen manifestissimum traheretur, fortè aduenisse cheirurgum quendam, ex iis, qui per villas percurrentes peregrinantur, cui nomen Christophorus Baignus, quæ mulieris casu audito, reque peroptime ab adstantibus explicata, mulierem sanitati restituere promisit, dummodo illam ac mortuam manibus ipsius subiicerent, nummosque 10. aureos, si sanaret, persoluerent.

Quid sit pactum recipiunt cognati pauperes, opem ferentibus & spondentibus ditioribus illius loci quibusdam. Homo literarum imperitus, audax tamen, deligata muliere, opus aggreditur; dissectisque per longum ipsius abdominis musculis, peritonæo, vtero demum ipso, skeleton mortui pueri extrahit, ablutoque vtero vino calente aromatibus quibusdam permixto, futura vulneris labia conglutinat, candentique ferro partem inconsutam vrit. Mirandum dictu, sanata mulier, statò tempore alterum foetum peperit, non solùm viuum, sed nulla ex parte labefactatum, & postmodum non semel, sed quater concepit, vtero gessit, & feliciter enixa est. Testes affert huius rei mirabilis idem Marcell. Donatus, D. Io. Baptistam Zorzonum, & Alexand. Begher, D. Frider. de Felinis, & D. Leoneillum Zorzonú, & Ant. Maiochum seu Mazzochinú, aliosque complures, qui interfuere omni operationi.

Quam rem mirabilem confirmat alia historia, quam ex relatione D. Oſyvaldi Gabelchoueri, Schenckius, *in obſeru.* affert, qui ad Schenckium ſcribit: In oppido Sindelfingen, trium circiter horarum itinere hinc diſſito, mirabile quid animaduerti. Viuit ibi foemina 30. annorum, vel minor, vel non multò maiore: ea cum partui propinqua, ſex nimirum vel ſeptem ſeptimanis ante exſpectatam partus horam, fallente glacie, ſupina dorſum muro illiſſet; nihil amplius ſenſit vitale in foetu, quem geſtabat utero, neque tunc neque deinceps. Ventris moles eadem, niſi quod aliquandiu poſt lapſum increuit, ac deinceps iterum decreuit, ſed non ex toto. Sed neque mortuum edidit foetum; nec menſes, vel qualia in puerperio expurgari ſolent, ex eo tempore vidit. Interim tamen (nam Anno 1590. lapſa eſt) bis vel ter concepit, toties vitales edidit foetus, poſt partum tamen adhuc ſemper diſtentiō ventris manerit: ita vt in ea ſit omnino ſententia, habere ſe adhuc in utero foetum illum mortuum. Quod quamvis contrarium ex toto ſit, foetum in utero mortuum non putreſcere, Foetum in utero hærente mortuo, alterum concipi, ac tandem in utero foueri, donec iuſto tempore in lucem edi poſſit: quia tamen poſt lapſum illum aduſque primi infantis à lapſu partum, nihil ex utero neque humoris, neque ſolidæ ſubſtantiae, vel oſſis, vel carneæ excluſum ſit, ſit propemodum, vt credam, non computruiſſe quidem, ſed in ſcirrhofam quaſi abuſſe ſubſtantiam infantem illum, & quaſi contabuſſe.

Curatio.

Si ergo partus nullus fiat, & foetus viuus adhuc ſit, vel obſtetricis aut Cheirurgi opera extrahendus, vt *capite præced. de partu difficili* dictum; vel abdomine & utero ſectō eximendus, de quo, *cap. ſeq.* dicetur. Si verò mortuus ſit, danda opera, vt antequam putreſcere incipiat, ex utero vel expellatur, vel extrahatur. Quanquam enim, vt ex hitoriis modò allatis patet, natura quandoque ſpontē foetum corruptum expellit, & varias vias quærit: tamen id non ſit ſine matris damno & periculo. Ideoque tutius eſt, operam dare, vt foetus mortuus, antequam cor-
rumpatur,

rumpatur, ex vtero tollatur. Fit autem hoc duobus modis. Vel enim medicamentis expellitur, vel manuum & Chirurgi opera extrahitur.

Medicamenta, quæ foetum mortuum expellunt, facultatem quidem expultricem etiam irritant, ut illa, quæ in partu difficili exhibentur, sed fortius & potentius, cum infantis motus iam cessat; sine periculo tamen, cum infans iam amplius non viuat, exhiberi possunt. Talia sunt *sabina*, *dictamnus Creticus*, *mercurialis*, *aristol. rot.* *radix ireos*, *gentiana*, *myrrha*, *castoreum*, *borrax*; Magna hæc etiam olei ligni *Heraclei* vis est, si ad gut. xv. vel xx. in vino maluatico vel conueniente aqua exhibeatur. Vt *℥. sabina*, *aristol. rot. trochisc. d. myrrha*, *castorei*, an. 3. j. *cinam.* 3. ℞. *croci* 3. j. Dosis 3. j. cum aq. *Sabinæ*. Vel *℥. boracis*, *dictamni Cretici*, *sabinæ*, an. 3. j. *myrrhæ*, *radic. asari*, *cinam. croci* an. 3. ℞. F. puluis. Dosis 3. j.

Medicamenta
foetum
mortuum
expellentia.

Vt autem ista medicamenta facilius effectum suum edant, antequam propinentur, foemina in balneo ex emollientibus desidere potest, vel partes circa vterum inungere ol. lil. alborum, amygd. dulcium, chamæmelino, adipe gallinæ, anserino. Neque inutile fuerit, si vires ferant, etiam purgantia medicamenta exhibere, quæ & vitiosos humores, qui in hoc foeminarum statu facile colliguntur, euacuant, & consequenter foetum propellant. Externa quoque ad foetum mortuum eiiciendum usurpanda. Fiat nimirum fons ex *mercuriali*, *dictamno Cretico*, *thymo Cretico*, *radice ireos*, *cucumeris agrestis*, fl. *chamæmeli*, *stæchad.* *genistæ*. Post eius usum, hypogastrium, & pubis regio, ac lumbi inungantur vnguento de *artanita*. Vel *℥. colocynthidis*, *agarici*, *aristol. rot.* an. 3. j. F. puluis subtilis, adde *ammoniæ vino dissol. fellis tauri* an. 3. ij. ol. *cheirini q. s.* F. vnguentum. Vel *℥. rad. cyelamin. ireos*, *aristol. rot. cucumer. sylvestr.* an. 3. ij. *nitri myrrhæ* an. 3. j. *farinæ lupinor.* 3. vj. *opopanac.* 3. ℞. ol. *cheirini q. s.* F. Empl. vel potius Cataplasma. Vel *℥. adipis leporini*, *vulpini*, part. equal. *cancrum viuum*, *lumbricos viuos*, & omnia in mortario contundantur, ac in sartagine frignantur, & inducantur alutæ, ac vuluæ applicentur. Vel F. Pessus talis:

Vel *℥. radic. aristol. rot. ireos, ellebori nigri, colocynthid, myrrhæ an. 3. j. pulueriscentur, adde ammoniaci vino sol, fellis taurini an. 3. ij. M. F. Pessus.* Vel *℥. galbani, opopanax, benzoes an. 3. j. ol. trini q. s. F. Unguent. quo pessus inungatur.* Vel suffusus ex ungula asinæ combusta, vel galbano, castoreo F. & per tubulum fumus vtero excipitur.

Quod si frustra medicamentis in foetu mortuo extrahendo laboratum fuerit, ad Cheirurgiam accedendum, Miserandam illam operationem, quæ, ut supra, è Plinio, *lib. 7. cap. 7.* diximus, quàm friuola sit animalium superbissimi origo, quàmque miserrimâ fœminarum, non raro superbarum, conditio, docet, dum non solum cum dolore patiunt, sed & in partu de vita sæpe periclitantur, & foetui intra viscera sua mortuo, nisi miserabiliter extrahatur, sepulchrum præbent. Non tamen operatio talis tentanda, nisi seruari posse mulierem constet; deploratæ verò relinquendæ, ne quæ aliàs morituræ fuerant, à Cheirurgo occisæ dicantur. Quæ verò seruari possint, quæ non, supra, *Prognostico 3.* dictum.

Fit autem illa operatio duobus modis, vel sola manu, vel instrumentis.

*Per Chei-
rurgica
instru-
menta
foetus ex-
tractio.*

Per instrumenta foetum mortuum extrahendi modum, prolixè describit Paulus Ægineta, *lib. 6. de re med. cap. 74.* & Aëtius, *tetr. 4. serm. 4. cap. 23.* Atque Arelaten- sibus mulieribus, quibus malum hoc frequens est, sæpe feliciter foetus mortuos hoc modo extrahi, Valleriola, *lib. 3. obseru. 2.* docet. Operationem autem integram è P. Ægineta proponere libet, cum in recentioribus, qui tamen eum ex P. Ægineta & Aëtio mutuati sunt, raro integer exister. Reclinata in lecto, *inquit*, supina muliere & magis ut deorsum vergat, mulieres aut ministræ quædam crura eleuata vtrinque teneant: si hæ non adsint, per vincula quædam thoracem mulieris ad lectum deligato, ut ne dum attrahitur foetus, corpus ipsius sequens, tractus vigorem exfoluat. Deinde pudendialis per ministrum diductis, sinistram manum contractam, cum robustis ac constructis digitis, pinguefactam in vteri osculum demittito, ac ipsum dilatato, & infuso in ipsum oleo laxius reddito,

reddito, & vbi commodè vncus infigi possit quærito. Commodi autem sunt loci ad vncum infigendum, in his, quæ in caput deferuntur, oculi, occiput, os ad palatum, mentum, clauiculæ, & circa costas ac præcordia loci: in his verò, qui in pedes deferuntur, ossa supra pubem & costarum intermedia spacia, & rursus clauiculæ: & postea detentum dextra manu vncum, & flexuram ipsius inter digitos occultatam, per sinistram manum leniter inducito, & in quodam ex relatis locis infigito vsque ad inanem locum, & alterum huic oppositum, quod æqualis & non ad alteram partem vergens attractio fiat: deinde æqualiter trahito, non solum in directum, sed etiam in latera, velut in dentium extractione fieri solet, & interim tensionem ne remittito: postea immisso indice digito pinguefacto, aut etiam pluribus, inter vteri osculum & impactum corpus, velut si excories, in orbem circumducito. Sequentem verò pro ratione vñco, ipsum in vteriores partes transferre oportebit, atque sic facere vsque ad perfectam foetus extractionem. At si manus foetus præmissa sit, & impacta retrudi non possit, obuoluto panniculo, vt ne ob lubricitatem elabatur, aliquantulum attrahere illam oportet, & vbi prodierit, totam de humero refecare. Idem etiam faciendum est, si ambæ manus promineant. Similiter etiam pedes prominentes, reliquo corpore non subsequente, ab inguinibus refecare oportet, & postea conari, vt reliquum corpus dirigatur: Si verò ex eo, quod maius est caput, obstructio fiat, si quidem hydrocephalus est foetus, spathula polypis destinata, aut acicula, aut aculeato cultello, inter digitos occultato, caluaria diuidatur; quod aqua euacuata considat. Si verò naturaliter ita amplum caput habet, diuisam similiter caluariam per forcipem dentibus aut ossibus extrahendis commodam contundimus, & si supereminet ossa, ipsa eximimus. At verò si protracto capite, circa thoracem obstructio fiat, eodem instrumento loci circa clauiculas vsque ad inanem locum diuidantur, quod humore euacuato thorax concidat. Si verò non concidat, facta dissectione clauiculas ipsas auferre oportet: tunc

enim thorax concidet. Si verò imus venter inflatus fuerit, mortuo foetu, aut hydrope affecto, eadem ratione humor euacuetur vna cum ipsis intestinis. In iis verò, qui in pedes deferuntur, inclinatio facilè ad osculum vteri dirigitur. Quod si circa thoracem aut abdomen impactus foetus hæreat, panniculo obuoluto attrahatur, & eodem modo facta diuisione, ea, quæ continentur, euacuentur. At si reliquis ablatis, caput recurrens detineatur, sinistram manum immittito: & si quidem disparatum fuerit vteri osculum, manum in profundum demittito, & repertum caput digitis ad osculum deuoluito, deinde vno atque altero infixo attrahito: si verò conclusum sit vteri osculum ob inflammationem, nulla vis inferatur, sed pinguibus ac largis infusis vtendum est, inessibus item ac irrigationibus & cataplasmatibus, quò disparato osculo educatur, velut dictum est. Porro qui in obliquum prodeunt foetus, si quidem dirigantur, prædictis modis vtendum est: sin minus, totus foetus intus disseccetur, & particulatim educatur: diligenti animaduersione habita, ne qua particula intus latens relinquatur. Post Cheirurgiam, curationibus ad vteri inflammationes vtendum est. Si verò etiam sanguinis eruptio fiat, etiam huius curationem habeas. *Hactenus P. Aegineta.*

*Manuū
solūm
opera fœ-
tus mor-
tui ex-
tractio.*

Potest tamen etiam sine instrumentis Cheirurgicis sola manuum opera & Cheirurgi solertia foetus mortuus ex vtero matris extrahi. Modum sibi vsitatum descripsit Carol. Stephanus, *lib. 3. cap. 2. de dissect. part. corp. human.* Postquam foetum mortuum esse cognouimus, cogitamus, inquit, de positione optima mulieris: eaque ita deliganda & constringenda, vt inter operandum nihil periculi subiret, nobis quoque nihil ob stare posset, quo minùs foetum diligenter extraheremus. Adducimus sedentem matrem. ferè vsque ad imam lecti spondam: tibias eius aliquantulum incuruamus, crura diducimus: fasciam latam, eamque longam ac validam, minimè duram, à medio comprehendentes, sub planta media pedis parturientis componimus: deinde efficimus, vt alia fasciæ pars in dextrum tibiæ latus, alia in sinistrum per pedion ex oppo-

sito inclinēt, atque ita tandem vincula sub poplite deuoluimus: illic crucem rursus aliam efficimus, cuius extremitates adhuc sibi inuicem superuectæ per cruris medium rursus tertiam crucem efficerent: tum ipsa extrema simul ad ceruicem per pectus ita deducimus, vt leuiter crus & tibiam inflexam continerent: à ceruice ad aliam corporis partem extrema prædicti vinculi penè deflecentes, atque ad crus alterius lateris exporrigentes in eo ligamenta ducimus ex opposito in crucem, veluti in altero crure factum fuerat, deinde ad poplitem iterum aliam crucem imponimus, & rursus tertiam circa pedion: quomodo in alio latere iam feceramus: quodque extremum vinculi ad internam tibiam spectabat, id sub planta sic inflectimus, vt ad extremum eiusdem tibiæ latus deuolutum cum alio extremo constringeretur, ne vel inter operandum dissolui posset, vel ipsam mulierem in motibus incompositis aliquo pacto offenderet. Id ubi factum fuit, reclinamus mulierem supinam: statuimus adiutores duos, qui crura diducta & firma continerent: præter alios tamen qui corpus mulieris reclinatum ita cohiberent, ne præ dolore vehementius subsultaret. Ministros autem huiusmodi delegimus ex iis, quos facile agnoscebamus infracto & audaci esse animo, quique ab opere haud ita citò cessarent, non etiam lacrymis, aut vocum pietate, aut rei ipsius crudelitate præter æquum mouerentur. Linteo calido, in multos sinus conduplicato, utramque crurum mulieris regionem operimus, ne spectantibus dolor aut pietas concitaretur ex opere: sub eo etiam linteo manus vsque ad mediam ferè vlnam occulimus, ne res ex se planè impia adstantium affectus plus æquè concitaret, animosque percuteret. Sinistram manum per pudendum intro demittimus, digitis sibi inuicem incubantibus, & ad internam manum arctissime compressis. Sentimus per collum vteri foetum in caput deuolutum; vix autem exsilire potuisse, propter angustiam, quæ esset in collo matricis infimo, iuxta pudenda, tum aliam manum secundum palmam sinistrae concavam sensim intro dimittimus: cumque iam se inuicem cōstrin-

gerent manus, foetuique proximæ essent: tum utramque in pugnum claudimus, quo robustior fieret totius brachij vis in diducenda parte, & præmunienda foetui via. Pugnis factis, totis viribus ad diductionem utimur, mediis digitorum utriusque manus articulis sibi inuicem concurrentibus inter diducendum: ut nostra brachia in eiusmodi motu plus viderentur foras operari, quam intus manus. Vbi sentimus iustam viam præparatam, tum nos dextram manum leuiter extrahimus, sinistra partem foetus, quæ magis sese offerebat (siquidem iusta nobis visa fuit) comprehendentes: erat autem caput. Nam si ex pedibus alterum sensissemus, nunquam is corripendus erat, ut à pede totum corpus extraheretur: si manum, intro etiam erat propellenda, donec caput sese offerret: nunquam enim tuta esset foetus extractio à primis manibus aut pedibus. Si duplicatus sese obtulisset foetus, hoc est, ventre, vel natibus, vel humeris ad exitum præparatis: commodius fuisset, leuiter partem prominentem intro repulisse, foetumque ad caput, quantum fieri potuisset, deuoluissse, quam ita extraxisse: nunquam enim sine maxima parturientis noxa fieri id potest, quam aliquando fiat. Sed ad rem. Caput subtus corripimus, manu semper infra residente, nunquam autem supra: leuiter id extrahimus, donec altera manus adiutrix priori data esset. Sed & sinistram, quæ intus erat, usque ad umbilicum foetus, iterum sursum duximus: eum enim inculpatum imprimis obseruare necessum fuit, propter secundinam: quum intus reliquissse lethale foret. Ipsum itaque inter duos digitos aut continuimus, aut molliter iis circumuoluimus. Eoque pacto puer extinctus vnà cum suo chorio nullo negotio tandem extractus est, tam si visus nobis fuisset foetus maior aut tumidior, quam qui maxima difficultate foras exiret, neque viuentem matrem posse permittere: cum præcipua diligentia sit in umbilico adhibenda, tum umbilicum excepisse, ac de-iunxisse tutius fuisset, filiumque extra uterum depulisse, ne secundina intro concluderetur: deinde verò per ventrem & pectus incidendus erat foetus, viscera eius eximenda,

menda, quo gracilior fieret : postea autem umbilico partes ad extractionem faciliores excipiendæ, atque id altero genu nostro ad lecti spondam inclinato, diligenter extrahendus, quando ita sola manus præstare non potuisset. Foetu quouis depulso, nunquam umbilicus est relinquendus, donec integra secundina subsequatur. *Hæc Car. Stephanus.*

Modum hunc fere secutus est Ioh. Bauhinus, ut historia fratri Casp. Bauhino communicata, & observationibus Schenckij inserta testatur. Est autem talis: Anno 1587. Octobris 26. cum essem in Illustrissimi Principis mei arce Horburg, quæ iuxta Colmariam est, vocatus fui à coena, post horam septimam, ad iunioris mei Principis Ludouici prius nutricem, Barbaram nomine, quæ doloribus partus diuexabatur. Hæc enim cum partui foret proxima, supputationumque dies præterissent, 23. huius mensis per scalas supra dorsum delapsa, ut ferè in lipothymiam inciderit, die 25. ante prandium partus dolores perferre cœpit: 26. verò auctis doloribus & ruptis inuolucris, aquæ effusæ, quo tempore vixisse adhuc foetum, mulieres adstantes asseriebant, quod ex motu apparente collegerint. Dum verò adfui, licet à 7. usque ad 12. noctis adstiterim, nullum motum sentire potui: dolores tamen & conatus crebros non fortes & irritos pertulit. Sacculos ex lino in aqua coctos applicare iussi, & continuo pubi admoueri, idque ad partes emolliendas, & tumorem impediendum: ipsa verò aliquando sellæ infidebat, interdum stabat. Obstetrices bonum foetus situm asseriebant, caput & capillos se sentire, sæpius à me interrogatæ, asseriebant. Ego tandem videns illam frustra eniti & torqueri, iubeo in lectum recumbere, discedo, rediturus cum vocarent. Vocor post quartam; dolores non aderant magni: de dolore tantum lumborum conquerebatur, ex dolore delirabat. Obstetrici iniungo, ut humectatam manum in decocto lini & inunctam butyro, pudendo inserat, & scrutetur, quo in statu sit foetus, & an aliquid mutatum: respondet, esse in eodem, quo præcedente fuerat die, statu: ego tandem præparata ma-

nu, vti obstetrix, eam admoui, comperio tumorem ferè extra collum vteri, qui tangendo restitit, digitos molli-ter supra tumorem ducendo, nullos sentio pilos. Hinc malum coniicio situm foetus, intrudo manum, vt perquiram: comperio partem mobilem in tumore; dubius hæreo, quæ sit pars: paulò penitius perquirens, rumpitur ex improviso tunica amnios, & profluit aliquid liquoris: ad tactum apparet manus & vasa vmbilicalia: indico obstetricibus, eas deceptas eo tumore, & vt iterum adme-ueant manum, sed nihil trahant educantve, mihi alia ra-tione procedendum. Quare iubeo ipsam supra margi-nem lecti sedere, & dein per transuersum in dorsum re-cumbere: pedes supra scamnum lecto admotum firmare, qui per duos tenerentur: supra corpus relinquo culci-tram, superinduco linteum, vt nullæ partes apparerent, nec etiam quæ ego manibus, vel obstetrix ageremus, quò honestius omnia tractarentur. His ita peractis, profundè in vterum protrusa manu ad mediam ferè vlnam, per-quisiui pedes alternatim, modò dextra, modò sinistra ma-nu vtens: satis commodè pedem vnum reperio, paulatim attraho, alterum perquiro: non possum inuenire, tandem fascia ligo pedem in ipso collo vteri: iubeo obstetricem paulatim trahere, dum iterum intrudam manum & per-quiram alterum pedem, ducens manum secundum crus foetus: peruenio ad podicem foetus, intruso digito in podicem, traho paulatim, iterum perquiro pedem, sed frustra: tandem paulò fortius podicem dextra manu tra-ho, & sinistra ligamentum pedi annexum: res non nihil succedit: postea inuenio pedem, quo reperto, victoriam cano, attraho paulatim, eo educto, vtrumque pedem ob-stetrici trado: iubeo vt lentè trahat; ego manu dextra vterum dilato, & sursum rugas repello: tandem sequi-tur abdomen cum dorso, hæret deinde circa humeros, alterum brachium perquiro & educo: iubeo obstetricem continuò modestè trahere, manu impedio, ne vterus ad collum pueri claudatur (quod fieret, nisi manus impe-diret) manum in os pueri intrudo & paulatim caput at-traho. Extracto toto foetu, subitò, ne claudatur vterus, (quod

(quod in momento fit, magno cum periculo) intro-
missa manu ad medium ferè curbitum, paulatim secun-
dinam perquiro, ac sine vi (ne inuertatur vterus, vt eue-
nisse opera malarum obstetricum vidi) eam leuiter in-
tegram educo, sanguinem etiam grumofum, manu du-
cta per totam vteri capacitatem, extraho: subitò retra-
ho manum, & vt comprimat crura iubeo, paulatim su-
pra lectum retrahendam curo: pudendis & abdomini
cum sacculis appono panem coctum in vino & aqua: à
somno impedio, & à vini potu, ac quietem iniungo, pau-
lò post aliquid iusculi curo exhibendum, interdico ne
nimiùm calefaciant hypocauftum. Operatio hæc feliciter
fuit peracta intra horæ semis spatium. Deo Opt. Max. sit
laus. *Hæc Ioh. Bauhinus.*

Cùm autem in talibus operationibus vires valdè dei-
ciantur, eæ reficiendæ sunt, doloresque mulcendi, &
partes laceratæ fouendæ, & omnia, quæ accidere pos-
sunt, symptomata præcauenda. Nimirum, vt aliàs etiam,
puerperæ à frigido aëre defendendæ, & in lecto diutius
detinendæ, ne vterus ab eo lædatur, & tormina, suffoca-
tio vterina, & alia symptomata excitentur. Exhibenda
verò iuscula gallinarum, oua, vinum odoratum cum pa-
ne, vel iuscula ex cereuisia, modò febris non adsit; spe-
cies diamargar. frigidi, diambrae, el. de gemmis, cum vino
& aq. borraginis.

Vt dolor mitigetur, partēsque roborentur, fouen-
dæ decocto artemisæ, maluæ, rorismarini, absinthij,
myrti, hyperici, & postea illinendæ vnguento Comitif-
sæ, vel sequenti: ℞. *ol. myrtini, amygd. dulc. hyperici an.*
℥.ss. spermat. ceti 3.ij. seui hircini vel ceruini 3.j. ceræ q. s.
F. Vnguentum. Vel ℞. ceræ 3.ii. spermat. ceti 3.j. Lique-
quesiant super igne, & vbi ab igne fuerint remota, tela
cannabina ventri magnitudine respondens ei immerga-
tur, quæ ventri imponatur. Verùm in nostris regioni-
bus nunquam, aut certè rarissimè, foeminæ tales opera-
tiones admittunt, sed potius rem omnem Deo & Natu-
ræ committunt.

CAPVT VIII.

De Partu Cæsareo.

*Partus
Cæsa-
reus.*

*Fœtus
mortui
sectiōe
uteri ex-
tractio.*

Sic Andem vnus adhuc superest modus fœtum ex vtero extrahendi, qui fit sectione abdominis & vteri. Fit autem in tribus casibus. Primus est, cum fœtus mortuus est, & mater viuit. Secundus, cum mater mortua est, & fœtus viuit. Tertius, cum mater & fœtus viuit: & qui hisce duobus vltimis modis viui eduntur, Cæsares, quod ex vtero excisi sint, nominantur, ipsaque illa actio, partus Cæsareus.

Fœtus mortui gratia rarò sectio ista instituitur, sed is vel medicamentis expellitur, vel Cheirurgia extrahitur, aut Naturæ opus relinquitur, qui eum particulatim expellit. Historiam tamen gestationis in vtero fœtus mortui per annos quatuor, & tandem secto abdomine. & vtero membratim extracti salua matre & fœcunda manente, Matthias Cornax, *Enchiridio suo consultat. Med.* subiunxit, quæ pag. 188. ibi exstat, cuius summa hæc est. Anno 1545. cuiusdam ciuis Viennensis, Georgij Vvoltzer, hospitis ad ædes rubri cancri, vxor Margareta nomine, anno ætatis 25. concepit, & cum partus tempus adesset, in ipso pariendi conatu fragor quidam in ea increpuit sonorus, à quo viuacitas infantis amplius deprehendi non potuit, ipsaque grauida inde ægrotare coepit, etsi lac copiosè afflueret, & indies pariendi spes minor facta. Mulier ita multas septimanas decubuit, ventris tumore, duritie, & fluxu, qui superuenerat, nihil remittentibus, & omnis generis auxilia, sed frustra vsurpauit, & ita ad annum Domini 1549. semiuia perdurauit, fluxu putrilaginoso par locum muliebrem toto quadriennio durante. Anno tamen 1548. ad vmbilicum foramen apertum est, è quo multum saniosi fœtidique mucoris profluxit, post aliquot menses verò, adhibitis emplastris, locus apertionis coaluit. Anno verò 1549. mense Iunio, natura nouam viam, non procul à priore, aperuit, per quam collecta putrida materia multa effluxit, qui fluxus menses aliquot durauit, & foramine conspectui & tactui

os quoddam sese exhibuit. Cum dolorum foetorisque grauitas indies accresceret, & crebra animi deliquia acciderent, viderenturque omnia ad interitum spectare, vocati sunt tres Cheirurgi, & duo Medici, & inter eos ipse Matthias Cornax, Regis Romanorum Medicus, à quibus decretum, abdomen sectione aperiendum esse. Anno itaque Domini 1549. decimo Nouembris, hora 12. pomerid. sectio hoc modo peracta est. Sectio à loco, quem paulò supra vmbilicum, in dextro latere, natura ipsa primò aperuerat, inchoata est, & rectè deorsum per tractum musculi recti abdominis, longitudine plus minus octo vnciarum, hoc est, semipedis antiqui & duorum pollicum continuata: qua facta propter necessitatem & incredibilem foetorem subito contentum in vtero à Cheirurgis vndique liberatum est & exemptum frustillatim foetus masculi iam dudum emortui & semiputridi corpus, cuius caput totum confractum & cranij ossa dispersa erant. Abioluta sectione, quam sine animi deliquio pertulit, omnia Dei benignitate feliciter successerunt, & sine vlla futura vulnus coaluit, & omnino consolidatum fuit, ac iterum menses bono ordine & modo fluere coeperunt. Et quod mirum, foemina ista iterum concepit, puerumque gestauit bene valentem, vsque ad secundum diem mensis Iunij, Anni Domini 1551. quæ dies cum illucesceret, & infans robustus strenuè palpitaret, mater verò strenuè in edendo foetu laboraret, vocati iterum Cheirurgi, qui prius eam secuerant, & D. Matthias Cornax, qui cum matrem omnibus viribus destitutam, cicatricem denique veterem, per rimam longam quasi hiscere, omnesque foeminae conatus frustraneos esse viderunt, ventrem, vt prius, ferro secandum esse suaserunt. Verùm cum mater eius, & foeminae praesentes adsentiri nollent, hora noctis decima, cum frustra diu & strenuè luctata esset, viribus omnibus exhaustis & cruciatibus oppressa, animam exhalauit. Quod cum factum esset, subito Cheirurgus vocatus, statim infantem perfectum, masculum, omnibus numeris absolutum, sed mortuum exemit.

Similem historiam D. Philippus Hechstetterus, *obseru. dec. 6. cas. 3. in Scholio*, refert, quæ sic se habet. Ulmani Fabri incolæ Leinheimensi in Marchionatu Burgauensi vxor, nomine Barbara, grauida, sic Deo benedicente, facta nonum compleuit mensem, eo dolores parturientis sensit (fuit is 27. Martij Anni 1623.) sed inualidos, nec labor parturientis, nec diligentia obstetricantis quicquam promouit, mansit in vtero, quod enitendum erat. Nec ardentes preces, nec suspiria lacrymis conspersa Deum expugnarunt, nisi quod animam foetus ad se vocarit. Cadauer vterum in tumorem sustulit, & abdomen turgescere fecit iacens in cauo transuersim. Octo transierunt septimanæ, in quibus nil conaminis in excludendo molestum senserit, nec dolores, nec parturientium nixum. Vires matris interim labefactatæ à foetu putrido, & foetente hecticum corpus dederunt, ac si ossa inclusa cuti essent. Afflicta singultientibus votis mortem inclamauit, & ardentem efflagitauit. Conclamatis sic & deploratis iam omnibus, misericordia Dei eam respexit, & Marchionissam Burgauensem mouit, vt eius miserta in hospitale reciperet Guntzburgi; vt ibi excideretur putridum, quod matri necem minitaret. Duo igitur Cheirurgi, consilio subministrante Excellentissimo Dn. Adamo Hebich, Medico Clarissimo Illustrissimæ Principis viduæ Marchionissæ in Guntzburg, ventrem infra vmbilicum transuersim ad pubem versus aperuerunt, in qua regione iam signa apertionis in ventre à putredine conspiciebantur. Infans putridus & solùm ossibus ac caluaria cognoscendus exemptus fuit, locus vulneratus mundatus, consutus & conuenientibus medicamentis tractatus & iamiam curatus, nisi quod ad consolidandum reliquum, opus habeat potius emplastris cicatrisantibus, quàm manu medica.

*Fœtus
vini è
mortua
matre se-
ctione ex-
tractio.*

Secundò, interdum mortua matre foetus viui ex vtero materno secto extracti, & inde Cæsares ac Cæsiones dicti sunt. Ita enecta parente Scipionem Africanum priorem natum fuisse, primūque Cæsarem, à cæso matris vtero dictum: similique modo natum & Manlium, qui

Carthaginem cum exercitu intrauit, Plinius, *lib.7. nat. hist. cap.9.* & alij, referunt. Anno Domini 959. Burcardum Comitem de Lintzgovv, Buchorn, & Monteforti, post Abbatem Sangallensem, vulgò Ingenitum dictum fuisse, ea quod ex mortuæ matris vtero exsectus esset: & Gerhardum Vthonis Comitis de Bregentz F. ex matris vtero exsectum, Constantiensem Episcopum factum esse, anno 1001. & monasterium Petershusium, ac templum Circiacense exstruxisse, è Bruschio Io. Schenck. *lib.4. obser. refert.* In annalibus Hispaniæ legi scribit Rod. à Castro, *lib.4. de morb. mulier, cap.3.* Regem Nauarræ Sanctium, matre è Saracenis inter venandum trucidata, per vulnus in ventre acceptum exertam manum ostentantem, à superueniente nobili Geuiarra extractum, & clanculum nutritum fuisse, eumque postea de Principis electione disceptantibus proceribus obtrusisse, controuersiasque sedasse. Cornelius Gemma, *Cyclognomon. lib.2. cap.6.* se iam sextò vitalem foetum ex mortua matre exsecuisse scribit. Et Hor. Augenius, *lib.5. epist.2. cap.11.* Villicam quandam, quæ grauida nono mense ventriculi exulceratione laborasset, & viginti diebus sine cibo potuque permanisset, tandem mortuam esse, atque ex eius dissecto vtero puerum viuum se extraxisse refert, qui Fortunatus ad fontem S. baptismatis vocatus fuit. Carol. Stephanus, *lib.3. de dissect. part. corp. hum. cap.1.* se sectionem hanc aliquoties administrasse, & ex matre mortua foetus viuos extraxisse scribit.

Monet quidem Roderic. à Castro, *de morb. mulier. lib.4. cap.3.* infantem superuiuere non posse in vtero, mortua matre, nisi in eodem ictu temporis, quo anima ex matris corpore migravit; ab vtero extrahatur, aut paulò ante, dum in agone puerpera est, præsentibus adhuc spiritibus vitalibus; idque id eò, quia vita & motu puerperæ cessante, cesset quoque infantis vita. Verùm vix possibile est, vt ictu temporis vno operatio ista perficiatur, neque semper constat, quo momento anima è corpore emigret; neque semper, dum adhuc in agone mater est, sectio ista admittitur. Ratioque, quam adducit, falsa est, quod cessante

An factus in vtero, matre mortua, aliquandiu vi- nere possit.

sante vita matris ; cesset etiam vita infantis. Habet enim Infans suam animam , & si tempus legitimum partus adfit , atque omnia corporis organa iam perfecta & absoluta habeat , sine matris beneficio vivere potest , mortua matre, eodem modo , vt in lucem editus sine matris adminiculo viuit. Ne tamen in vtero suffocetur, danda opera. Ideoque Carol. Stephanus monet, vt matre in agone constituta ; aliqua re inter dentes interposita apertum morientis os feruetur , & obstetrix nunquam ab ostio vuluæ manum dimoueat , & incurua ac diducta mulieris femora , quanta poterit , diligentia contineat , donec Cheirurgica manu foetus exsectus, & extractus fuerit. Infantem autem matre mortua in vtero eius adhuc vivere, ex motu eius & subsultatione q. cognoscitur.

*Fœtus
vini è
mortua.*

Modum autem , quem in extrahendo foetu viuo , è mortua matre obseruauit Carol. Stephanus , *alleg. loc.* ita describit : Lineam, *inquit*, cultro rasorio leuiter duximus per sinistrum mulieris hypochondrium , circa vteri extuberationem : haud ita profundè tamen , sed tantum vsque ad peritonæum : cauendum enim erat , ne quid intestinorum aut attractum aut vitiatum esset, si fortè vnà peritonæum incisum fuisset. Rursus ita admoemus nouaculam, vt summâ tantum cuspide peritonæum incidatur, ad digitos sinistræ manus intromittendos. Eo factò, digitos per rimam peritonæi intro demissimus , iisque incuruatis peritonæum sursum aliquantulum ereximus : altera deinde manu (nempe dextra) nouaculam admoimus in eam peritonæi portionem, quæ digitis intermediis continebatur , leniterque consecuimus id à peritonæo elatum , quod inter digitos comprehensum fuerat, secundum vulneris longitudinem. Iam tum liberè totam manum intro deuoluimus vsque ad matricem , intestina paulatim sursum attollentes , ne quando delaberentur : eademque manu vulneris labrum superius diducentes, quò facilius veniret in conspectum vteri tumor. Hic non segnes fuimus, sed sinistra manu intus relictâ , & vulneris labrum apertum continente , dextram ad confectionem aptauimus , ad vnus tantum digiti spissitudinem imprimentes

mentes nouaculam in tumorem vteri, eumque pro vulneris longitudine, quantâ fieri potuit diligentia consecantes: haud tamen ita temerè, vt prima sectione matrix ad integrum consecâ videretur: incerta est enim, & varia matricum spissitudo, quemadmodum Galenus optimè censuit. Itaque sensim iterum atque iterum demissa nouacula, leuissimè tandem dissecuimus vterum, quousque ad secundinam ventum esset: eam verò facilè cognouimus ex venarum confusa multitudine sanguinem veluti expressum eructante: quod agnoscendi chorij indicium tibi sit omnium certissimum. Tum demum nouaculam reliquimus: iam ab obstetrice certiores facti, defluxisse aquosa excrementa, quibus innatare soleret foetus: muliere nondum extincta. Alioqui nisi id & signis & verbis compertum nobis fideliter fuisset, tum excrementa defluxisse, tum matrem iam pridem è dolore laborasse: nondum quidem nouaculam reliquissemus; sed etiam secundinam penetrare tutius fuisset, & summa nouaculæ cuspide ipsam incidere ad excrementorum effusionem; retenta enim huiusmodi excrementa integram ahuc secundinam esse indicant, quod præcipuè fieri solet, immaturo adhuc partu. Itaque post factum in secundina foramen nouaculæ cuspide, tum vtriûsque manus digiti intromittendi sunt ad eam lacerandam. Nos autem & signis ipsis, & verbis agnoscentes effluxisse excrementa, & secundinam disruptam, tum quidem dextram manum secundum vteri altitudinem in profundum sensim demersimus, vt extensis digitis, integrum foetum comprehenderemus: sinistra matricis consecatæ labia sursum attolendo, ne fortè impediretur ab intestinis, atque in sese concideret. Vbi foetum sub manu sensimus, tum ita leuiter ipsum conuertimus, vt eius spina toti nostræ palmæ incumberet, atque extensæ manui & brachiali insideret. Nam plurimum cauendum esse duximus, ne vel à thorace, vel ventre, aut pede, aut brachio, aut etiam capite comprehenderemus; id enim sine periculo vix fieri potuisse credidimus. Sed quando caput infra deuolutum sensimus, tum manu secundum spinam protensa, cura-

uimus extremos digitos ad humeros paululum incurua-
re, quo facilius fieret apprehensio. At si sursum caput re-
perissemus, tum quidem extremi digiti sub natibus & osse
sacro confirmandi fuissent. Itaque manum paulatim sur-
sum attulimus, ita ut totum brachium in mulieris ven-
trem extremum leuiter incumberet, eumque modice
comprimeret: Eum quando conspeximus, sinistram ma-
num dextræ adiutricem dedimus: & altera foetum osten-
dente atque erigente, altera sensim extrahente, fecimus
ut in ventrem mulieris supinus foetus depelleretur. Vo-
luimus autem confestim experiri, viueret nec ne, cum
propter imbecillitatem ac laborem nullum artuum pro-
moueret, neque spiritum. Id verò facile cognouimus, pri-
mis digitis foetus umbilicum prominentem iuxta ven-
trem mollissimè attrectantes: & modice per aliquod spa-
cium comprimentes, sensim pulsantem arteriam in um-
bilico, etsi circa parietalium osium fines, in eo, quem
vocant fonticulum, nihil attolli aut moueri videretur:
nec digito admoto lingua calorem aliquem præ se fer-
ret. Cum primum percepimus arteriæ pulsus, in umbi-
lico confestim filo cerato, quod nobis erat in promptu,
primum strictè ligauimus ad trium digitorum longitu-
dinem ab ipso ventre, dein iterum atque iterum etiam
aliis locis constrinximus, extremos nodos semper stric-
tiores efficientes. Scies quid postea acciderit, vix con-
summata hora integra, coepit puer oculos aperire, os
diducere, de fonticulo pulsare, artus etiam leuiter ex-
tendere: denique vocem atque eiulatum emittere. *Hæc*
Carol. Stephanus.

*Vini fœ-
tus è vi-
ua matre
sectione
extra-
ctio.*

Tertius casus est, cum foetus viuus è viua matre sectio-
ne extrahitur. Id quod faciendum, cum partum aliàs
nullum secuturum, ob causas, *capite præcedente*, propo-
sitæ, certum est. Tum enim ne vel mater, vel infans, vel
mater & infans simul de vita periclitetur, ad hoc extre-
mum auxilium accedendum est.

Posse autem hanc operationem salua manente matre
& foetu administrari, multæ historiæ docent, quarum
plurimas peculiari libello, *de fœtus vini ex matre viua*
sine

sine alterutrius vite periculo casura, Franc. Rouffetus collegit, in cuius *seção prima* necessitatem, huius operationis ostendit; quod scilicet, si ob causas, *cap. preced.* enumeratas nullus fieri potest partus, hoc modo foetus viuus seruari potest, qui aliàs in vtero materno suffocaretur, & ipsa mater seruetur incolumis, cui aliàs etiam moriendum esset, & ita quidem, vt imposterum quoque vtero gestando apta futura sit.

Deinde possibilitatem huius operationis probat historiis variis, primò quatuor ab aliis relatis, quarum prima est de muliere quadam, quæ sexies, cum aliter parere non posset, *seção* eiusmodi foetus viuentes semper est enixa, septimò verò grauida, cum Cheirurgus, qui priores *seções* obierat, mortuus esset, nec alius esset, qui ipsi subueniret, mortua est; secunda, de alia, cui tres infantes viui è latere extracti; tertia, de Ioanne Marasio Chèirurgo, qui è propriæ coniugis latere inciso filium extraxit; quarta similem casum recenset: Sex verò historiis à se ipso visis & notatis, quarum prima est de quadam muliere, in cuius latere cicatricem, & factæ futuræ conspicua puncta, quæ post apertionem abdominis manserant, vidit, quæ tamen amplius non concepit, etsi ipsa & maritus iuuenes essent; Secunda, de alia, cui ipse *seção*em suavit, & cum secaretur adfuit, quæ postea rursus concepit & peperit, herniosa tamen mansit; Tertia, de quadam, è qua *seção*ne foetus mortuus extractus fuit, quæ postea aliquoties peperit; Quarta, de quadam, quæ primò grauida feliciter secta fuit, & postea iterum concepit, sed cum nec tum parere posset, & Cheirurgus prior mortuus esset, alij verò idem audere nollent, mater vnà cum prole miserè periit; Quinta, de alia, quæ felicissimè fuit incisa, & postea rursus grauida reddita, naturali modo iterum enixa est; Sexta, de quadam, cui foetus mortuus *seção*ne extractus fuit, quæ cum conualuisset, septimanis quinque post rursus menstruas purgationes habuit, statimque post concepit & peperit.

Seção verò *secunda* eiusdem operationis possibilitatem rationibus probat; dum docet, & musculos abdo-

minis , & peritonæum , & vterum posse absque periculo vitæ incidi.

Sectione verò *tertia* id , quod rationibus probauerat , exemplis & historiis confirmat , variasque historias adducit , quibus probat , vulnera muscutorum epigastrii , peritonæi , & vteri fuisse sanata.

Sectione quarta casus longè periculosiores , quàm est sectio Cæsarea , qui vtero accidere , qui tamen sui respectu non fuerint lethales , proponit , quos in quinque classes disponit. In prima classe agit de mulieribus , quæ se ipsis ignorantibus vtero gestarunt , in quibus foetus mortuus ac putridus causa fuit , vt & vterus in corpore putresceret , ita vt temporis progressu interierint , quæ tamen superuixissent , si malo cognito , tempestiuè sectione hac ipsis auxilium latum fuisset. In altera , de mulieribus , quarum aliquæ puerperæ fuere , aliquæ verò non , quæ apostemate vteri laborantes apertæ fuere , non sectione Cæsarea , sed cauterio actuali abdomini impresso , quæ tamen non modò non mortuæ , sed nec facultate concipiendi priuatæ fuere : quæ tamen operatio , quàm sit Cæsarea sectio , longè periculosior. In tertia de morbis vteri , circa interiorem partem fundi ipsius putrefacti , & quidem tanto cum vlcere , vt foetus mortui è capacitae vteri ad intestina fuerint prolapsi , & inde per epigastrium extracti , (quo loci magnum solùm apostema esse suspicio erat) absque tamen matris internecione , aut postmodum vtero gestandi facultate ablata , vtero naturæ beneficio consolidato. In quarta classe recenset historias mulierum , quibus vterus prolapsus & putridus , absque vitæ periculo , totus , & quidem sectione , vstione , aut ligaturis ablatu fuit. In quinta itidem historias mulierum , quibus vterus valdè absumtus & putridus , tandem spontè , absque tamen morte aut morbo subsequente , excidit , proponit.

Quinta sectione idem eorum , qui bruta castrare solent , exemplo confirmat.

Sexta sectione probat , sectione hac foecunditatem foeminis non auferri , sed vbi post sectionem conualuerint , iterum

iterum concipere posse. Eandem Rouffeti sententiam aliis etiam historiis confirmat Casparus Bauhinus, in *appendice eius libelli*, inter quas notabilis prima est, quæ hoc modo refertur. Cum circa annum salutis 1500. Elisabetha Alespachin, Iacobi Nufer, *ἡγετίμης*, in pago *Sieger-shausen*, (præfecturæ Gottliebanae in Turgauia, parochiæ Altishuulianæ) vxor primò vtero gestaret, & iam doloribus partus per aliquot dies diuexaretur, ad se obstetrices tredecim, & aliquot lithotomos vocauit, à quibus frustra tamen, opem sperabat, cum nec foetus excludi, nec etiam dolores mitigari possent. Quare iam desperata salute maritus vxori consilium suum communicat: quod si consentiret, velle se, quòd speraret, annuente Domino foelicem successum, in ipsa suam experiri industriam. Annuente ergò ipsa ad Archipræsidentem Frauenfeldensem abiit, rem, uti se habebat, exposuit, conatum aperuit, licentiamque sibi dari rogauit. Re intellecta, Archipræsides primùm quidem difficiliorē se exhibuit: dein verò fiduciæ mariti confidens, annuit. Quare licentia impetrata, domum redit, obstetrices alloquitur, & hortatur, ut quæ cordatiores sint, sibi & vxori in hypocausto assistant, timidiores verò ex conclauī recedant; moliturum enim se aliquid, quo benedicente Domino, salutem vxoris speraret. Obstetrices ergo, consilio magna cum admiratione intellecto, ex ipsis vndecim ex conclauī recessere: duæ cordatiores cum Lithotomis mulieri parturienti adstiterē. Quare maritus, implorato prius diuino auxilio, & ianua diligenter clausa, vxorem mensæ imponit, abdomini vulnus (non secus, quàm alicui porco) infligit. Verùm primo statim ictu ita feliciter abdomen aperuit, ut subitò infans absque vlla læsione extractus fuerit. Cum iam vndecim obstetrices, quæ præ foribus stabant, infantis vagitum audirent, intrare (sed frustra) expetebant: non enim intromissæ fuere, antequàm foetus mundatus, vulnūsque Veterinario more consutum foret, quod postmodum abque alio superueniente symptomate feliciter coaluit. Eadem enim post hancce *ἑποπτικήν* secundò gemellos enixa est: quorum vnus

Iohannes Nufer nomine, pagi *Sigershausen* Præfectus, annum iam agens sexagesimum, anno 1583. adhuc in viuis fuit. Post hos gemellos quatuor alios liberos enixa est. Exfectus verò infans primùm anno salutis 1577. diem suum clausit. Reliquæ eiusmodi historiæ, vt & aliquot vteri exfecti, exempla, viua manente matre, ibi videantur.

*Partus
cafareus
cum her-
nia vte-
rina.
Sectionis
huius ad-
ministrā-
da ratio.*

Nec hîc prætereunda partus Cæsarei cum hernia uterina coniuncti historia, quæ hîc *Vvittebergæ* accidit, & supra, *part. 1. sect. 2. cap. 16.* integrè descripta exstat.

Tandem *Rouffetus* Cheirurgus, qua ratione hæc sectio institui possit, instruit hoc modo: Primò, inquit, tibi considerandum erit, aliquane sit spes alio faciliori modo fœtum nanciscendi. Dein, sitne mulier robusta, & an signa lethalia adsint: præcipuè autem an non nimium ab obstetricibus, aut ob summos & violentos in partu conatus læsa fuerit, aut quorundam consorum carnificina crudeliter dilacerata, quod frequentius ab ipsis, quàm à matronis fieri solet. Si enim eam tum mori contingeret, causa mortis sectioni tuæ, non autem ipsorum erratis adscriberetur. Sic, postquam (inuocato tamen prius numine diuino) aliquis, qui tibi ad id commodus visus fuerit, iussu tuo, mulieri animum addiderit, & vt primò Deo bene confidat, dein etiam de tuo auxilio rectè speret, admonuerit: conueniet te instrumenta hæc pauca habere, ad hoc opus peragendum necessaria: ita tamen, vt hæc instrumenta ab ipsa non conspiciantur. Nouaculam nimirum acutâ, nouaculam rotundâ aut globosâ cuspidis, acum cuspidis triangulari filo instructam, spongiam mollem, pannum lineum mollem, veterem, complicatum, confutum & iam imbutum decocto calido, de quo in sequenti agetur, vel alio simili decocto, quo dein bene expresso melius, quàm spongia, vteris tam ad sanguinem imbibendum & exsiccandum, quàm ad labia ipsius vulneris fotu adstringente, & calore suauis ac blando fouenda. Præterea etiam linteamina sint in promptu, quæ ipsi mulieri substernantur, & circumponantur, quo sanguis, qui promanabit, tegatur, cuius etiam parua quantitas

titas magnam profusionem ostentat, & tam mulieri patienti, quàm adstantibus terrorem incutit. Adsint etiam fasciæ, linamenta, splenia, stupæ bene pexæ, puluilli, vsu-
ratis medicamentis adstringentibus imbuti: quæ omnia in primo post sectionem apparatu separatim habere oportet, aut eadem, si tibi ita videatur, coniunges. Postmodum ubi, te monitore, urinam, si fieri poterit, reddiderit, (quo vesica vacua deorsum concidat, & minùs impediatur, quamvis ea locum sectionis non attingat) situanda est, si vires valeant, supra lecti extimam partem in dorsum inuersa & inflexa, ita ut tibiæ aliquantum propendeant, sed firmiter coniunctæ seruentur, ipsa verò blandè à familiaribus robustis & animosis sustineatur. Aut si vires sint prostratæ, semidecumbens continenda, (hic enim situs à Syncope præseruat, quod in sectione venæ eorum, qui lipothymiis obnoxij sunt, obseruare solemus) ita tamen, ut versus pedes aliquantum propendeat, tibiæ verò æqualiter sint extensæ. Tum vnum aut alterum, quod voles, latus eliges; hoc enim in idem recidit, ut ex supra citatis historiis colligere licuit. Attamen si epatis aut splenis aliqua durities adsit, consultius videtur fore, si oppositum latus incidatur, idque variis de causis, de quibus alibi acturi sumus.

Si verò hernia sit in latere eo, quod incidere est animus, & quod censeatur intestinum ibi, nimirum inter peritonæum & vterum non hære, (difficulus enim ibi esse potest, quia vterus in muliere valde grauida prius, quàm intestinum se offert) tum ibi sectio fieri poterit, eò enim citius, quàm in oppositum latus vterus decumbit. Hac ratione fiet, ut postmodum ægrota non ex utroque latere sit herniosa. Et licet intestinum se ibi offerret, (quod tamen fieri non potest) nil idcirco mali esset, modò in alium nouacula non adigatur, ne ipsum lædatur. Olim enim in curatione herniæ magna supra rupturam incisio, absque tamen poxa, fiebat, ut Cælius & Ægineta testantur.

Hoc facto, optimo atramento locum incidendum notabis, linea oblonga & recta per abdominis longitudi-

nem ducta, cuius exsiccatio exspectanda, ne rursus deleatur, quo recto tramite abdomen secetur. Fiat autem sectio inter umbilicum & ilia, tribus vel quatuor digitis ab inguine pecten versus, & id secundum recti musculi longitudinem, cauendo tamen, ne vel caput, vel cauda ipsius musculi lædatur. Notandum autem hoc loco, quod si sectio paulò altiori in loco potius, quàm nimis inferne fiat, eam meliorem & tutiorem ratione hæmorrhagiæ fore: minùs etiam molestam, si hernia remaneat: adhuc minus etiam doloris causabit. Sed & eodem atramento, in quatuor aut quinque æqualiter distantibus locis, quatuor aut quinque paruas lineas transversales decussatas, super lineam primam per abdominis longitudinem ductam, notare oportebit, & ut exsiccecur, curandum: supra quas puncta futuræ futuræ sibi inuicem rectè respondentia locanda, quo recta fiat gastroraphia.

His peractis, sectio ipsius cutis supra lineam dextrè adhibenda, ad pinguedinem vsque, sed cautè nouaculam adigendo: cuius vulneris longitudo erit dimidij circiter pedis, plus minusve, prout mulier magno paruoque corpore fuerit, postea eodem prioris sectionis tramite, prudenter, & quidem secundum longitudinem, musculi ipsius Epigastrij incidendi, & etiam peritonæum. Sed cautè inquam peritonæum secandum erit: sub eo enim ipsius vteri corpus tum prætumidum se offert, ipsis intestinis, quæ abscondita subiacent, incumbens. Tum, implorato diuino auxilio, vterus incidendus erit, ita tamen, ut alta non fiat sectio, ne foetus, si adhuc fruatur vita, lædatur: si enim mortuus sit, tum citius omnia peragi possunt, cauendo solùm, ne nimium mater lædatur. Incipienda erit sectio in summo ipsius vteri, & deorsum inter latus & anteriorem partem ducenda, quo iis locis, ubi sunt epididymi, vasa spermatica, & testiculi muliebres, caueatur.

Quod ut tutius fiat, consultum erit, tum ad manus habere nouaculam alteram, dorso crassiore, acie acutissima: ita tamen ut ipsius acuminis principium globulo plumbeo aut buxæo muniatur, (ad instar cultri eius, quo vtuntur ij, qui omasa præparant, & intestina repurgant)

ne acumine infans, dum se in vtero mouet, aliòve pacto, lædatur.

Post foetus & secundinæ extractionem, linteamine tenui, molli, blando & veteri, octies vel decies breuiusculè complicato, & sequenti decocto imbuto (quo loco sponsia vti licebit) diligenter & blandè is, qui aderit sanguis, abstergendus est: ita tamen vt blando calore foueatur, quò duabus satisfaciamus Indicationibus, & quidem contrariis, idque eodem tempore, habita ratione breuitatis temporis, quo id fieri debet. Decoctio sit talis: *℞. herb. artemis. absinthij, agrimon. betonica, althææ, flor. maluæ arborescentis* (quam Rosam transmarinam aliqui vocant) si reperiatur; *sol. aut flor. granatorum, ros. syluestrium odoratar. ros. rubr. exsiccatar. an. M. j. rad. aristol. longæ & rotundæ, cyperi, schœnanthi an. circiter ʒ. ʒ. f. f.* omnium decoctio vsque ad tertiæ partis consumptionem, in vini crassi rubri & austeri lb. vj. (sunt duæ pintæ Parisienses) dein coletur: colaturæ addatur aq. fabrorum hēmīna, id est, quartarij duo (est dimidia cheopina Parisiensis) & rursus vnà bulliant. In hoc decocto temperati caloris linteamen complicatum, eo modo, vt dictum fuit, intingatur, & exprimatur: hoc eadem opera & saniem absterget, partem læsam fouebit, sanguinis fluxum sistet, partem defatigatam corroborabit, & lochia, quæ fluere debent, commouebit.

Sed hoc loco studiosè dictum illud; Festina lentè, obseruandum. Hæc vbi ratione vteri peregeris, & eum blandè in locum conuenientem, absque tamen futura, reposeris, (vteri enim in se ipsum contractio, quàm futura melior est) tum statim gastroraphia adhibenda (id autem festinanter fieri non debet) vulneri ipsius abdominis, ne frigore interiora afficiantur, obseruantes, & aptè vulneris labra committenda secundùm lineas decussatas, vt iam dictum fuit. Quæ quidem res & secundi aliquius operam requirit, qui intestina, quæ tum iuxta vulnus, quod consuitur, occurrunt, intro trumat, ne ipsa vel acu lædantur, aut inter puncta futuræ occludantur, dum locum eum, quem prius vterus iam retractus obtinue-

rat, occupant. Nec etiam nimis cunctanter res agenda, uti prædictum, vel in curiosa gastroraphia administranda, vel aliquid cum ægrotae periculo experiundo, ne totum opus corrumpatur: siquidem experientia compertum, quod in iis, quæ incisæ omnium optimè conualuere, nil aliud quàm cutis, & quidem paucis punctis confuta fuit, nec tamen propter herniam quamvis valdè magna foret, aliquid molestiæ pertulerunt. Nam, (ut est in prouerbio Gallico) melius est, infantem mucosum relinquere, quàm nasum omnino auellere.

Post futuram abdominis, reliqua, quæ in aliis etiam recentibus vulneribus fieri solent, erunt administranda, usque ad cicatricis generationem: frigus tamen summè cauendum: Fiet autem id per vnguenta, cataplasmata, emplastra, fofus, puluillos, stupas bene pexas, pro ratione temporis, & indicationibus conuenientibus.

Ratione autem vteri duo potissimum conuenient: Pessaria nimirum, & iniectiones in vterum. Pessaria erunt effigiata in formam penicilli, pollicis crassitie, aut paulò minores, & satis longa, quò usque in concavitate vteri absque offensa indiri possint. Parabitur autem pessarium ex linteo, aut ex candela cerea perforata in modum penicilli fistulari (quas Tentas cannuleas vocant) linteo, aut bombace obducto, butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo rosato, vitello oui inuncto: quod sæpius extrahendum, & rursus intrudendum erit. Proderit tale pessarium, tum ratione longitudinis, tum etiam ratione perforationis, quo saniei pateat transitus: dein etiam ut collum & os vteri muniatur, ne saniei acrimonia afficiantur: Hippocratis consilium imitantes, si modò communem interpretationem sequi velimus: Si vterus inter coxas iacens suppuretur, necessarium est immotum fieri. Quod si sæpius id extrahamus, non impediet, quò minus puri, humori pituitoso, aut grumis ipsius sanguinis detur exitus, sed potius ea secum ducet. In eundem usum clysteres vterini conuenient, qui ipsum fouebunt, abluent, abstergent, roborabunt, & consolidabunt: quæ parabuntur ex decocto artemisiz, agrimoniz,

niæ, absinthij, althææ, plantaginis, ros. rubrarum : florib. aut foliis maluæ arborescentis, nepetæ; radicum aristolochiæ, salsæ parillæ, cyperi, schoenanthi, quæ omnia decoquantur in aq. chalybeata, addendo parum vini crassi austeri, & optimi hydromelitis aliquid. Horum nihil aut parum in suprâ citatis historiis observatum fuit, quæ nihilominus tamen rectè, & citò curatæ fuere. Quare si prædicta omnia reperire non liceat, non tamen ob absentiam (ut est in vulgari proverbio) vnius Monachi Abbatis electio intermittenda.

Viçtus ratio sit ex cibis euchymis, & sit, quoad vires *Diatæ.* concedent, tenuis. Mulieres enim modò enixas, & tali pacto exercitatas corroborare conuenit: at in vulneribus & apostematibus interioribus exquisita viçtus ratio requiritur: quare medium seruare oportet.

Quod si alius non respondeat, clysteribus ex saccharo rubro, diapruno simplici, butyro recenti, oleo rosato, cum iure gallinæ pinguis, absque herbis & sale paratis, uti oportet. Reliqua pro iudicio Cheirurgi, & prudentis Medici, qui fortè aderit, fient. *Hæc Fr. Rousselus.*

LIBRI QVARTI

P A R T. II.

SECTIO VII.

*De Regimine puerperarum , & affectionibus
p. n. qua post partum iis accidunt.*

CAPVT I.

De Regimine puerperarum.

*Regimen
puerpe-
rarum.*

BI foemina foetum edidit, statim danda opera, vt secundina subsequatur, & extrahatur, quod in naturali partu etiam sine difficultate fieri solet. Interdum tamen subsistit, de quo *cap. sequent.* dicetur. Vbi verò & foetus in lucem editus, & secundina extracta est, puerpera in lectum componenda, eiusque vires, quæ in partus laboribus deiectæ sunt, cibis idoneis & quiete, quæ ipsis vulgò, & quidem Sacrarum literarum autoritate rectè conceditur, reficiendæ, neque ante finem sex septimanarum facilè ad labores consuetos admittendæ. Equidem obseruatum, foeminas quasdam, nulla puerperij habita ratione, ad consueta opera reuertisse: Ac Cælius Rhodiginus, *lib. 18. antiq. lect. cap. 22.* & alij ex Possidonio referunt, virum quendam Massiliensem mercede conduxisse viros & mulieres, qui agrum suum foderent. Ex his vna coepit sentire dolores partus: relicto ergo opere, abiit paulisper extra agrum, emissioque foetu, rediit ad laborem, ne mercedi quid decerperetur: & cum Dominus agri

agri videret, quod pensum difficulter solueret laboris, nesciens quid ei accidisset, interrogauit, quid illi esset; cognita caussa numerauit illi pretium, iussitque abire. Illa autem sumto puero, lauit ipsum aqua fontis, & inuolutum panniculis incolumem domum portauit. Non absimile quiddam hinc Vvittebergæ accidisse memini. Fœminam quandam ad portam Elystræ in aliena domo noctu subito pariendi conatus apprehenderunt, & feliciter ea infantem peperit. Cum verò, quæ ad puerperium necessaria sunt, in illa domo non haberet, sed domi suæ, quæ erat in platea presbyterorum, ea apparasset, ipsa infantem modò editum succinctorio excepit, & pedes restà domum, ad quam vix intra horæ quadrantem peruenire potuit; portauit, & ibi puerperium salua peregit. Verùm rara ista sunt, neque facilè in exemplum trahenda, sed omnino bona & peculiari diætâ puerperæ opus habent.

Aër, in quo degit puerpera, sit temperatus, & ad calidum potiùs, quàm frigidum declinans, & omnino studiosè caueat puerpera, ne frigidum aërem, præcipuè in vterum, immittat, cum is, vt semper, ita in puerperis imprimis, vtero inimicus sit, & lochiorum retentionem, atque hinc tormina & dolores, vteri inflammationes, & alia mala excitet. Omnia etiam odorata remouenda, ne suffocatio vteri excitetur. Si partus laboriosus fuerit, venter & latera puerperæ ol. amygdal. dulc. lil. albor. cum paucò vino calente mistis inungantur.

Cibi sint boni succi ac facilis coctionis, iuscula scilicet gallinarum, & carnes cum pane albo, panatellæ, & in nostris regionibus iuscula è pane & cereuisia butyro recenti condita, oua sorbilia; quo victu primis duobus vel tribus diebus contentæ esse possunt. Postea carnes pullorum, gallinarum, caponum, hoedina, vitulina concedi potest.

Potus sit vinum tenue, modò febris non adsit, vel si febris adsit, aqua cocta, cum modico cicamomi vel semine coriandri. In nostris regionibus commodissimus potus est cereuisia. Potus autem primis diebus non valdè frigidus

*Qualis
Aër
puerperis
conueniat.*

Cibus.

Potus.

frigidus exhibeatur, cum tormina facile excitet, sed quodammodo tepidus. In cibo autem & potu mediocritas obseruanda, nec à magna euacuatione statim ad plenum victum properandum, nec mulierculis imperitis concedendum, vt subito cibo & potu nimio puerperas impleant & farciant; cum vires deiectione magnam cibi copiam coquere non possint. Postea verò sensim alimenta augenda.

Arceatur omnis strepitus & clamor, ne quies puerperarum turbetur, & spiritus agitentur. Imò ipsæ puerperæ non multum, præcipuè alta voce, loquantur, ne humores & spiritus ad partes superiores moueantur, & purgatio post partum impediatur. Post vel circa vigesimum diem, & postquam purgatio lochiorum peracta est, vt iterum è lecto surgant, ipsis concedatur: aliàs enim, & si nimis citò è lecto surgant, venter flatibus repletur, & tormina excitantur. Ad vires tamen puerperæ hic respiciendum: aliæ enim sine damno citius è lecto surgant, aliæ ob virium debilitatem diutius in eo morari coguntur.

Affectus animi nimij, terror, moeror, ira, risus & gaudium nimium vitandi; cum humores agitent, & vt in partem aliquam decumbant, facile in causa esse possint.

Vt iis, quæ infantes suos lactare nolunt, vel non possunt, purgationes post partum copiosius fluant, sanguinisque imperus à mammis auertatur, danda opera, quæ de causa etiam repellentia sub axillis adhibenda, vnguentum scilicet rosaceum, aut cerotum santalinum aceto dissolutum, & ipsis mammis cataplasma è farina fabar. orobi, cum oxymelte mistis imponendum, aut mammae fouendæ decocto fol. menthæ, anethi, apij, vel folia contusa ei imponenda.

Antequam puerpera iterum domo egreditur, & sese ad consueta munia accingit, balneo vtatur, vt fordes illæ, quas in puerperio contraxit, abluantur, & totius corporis partes roborentur. In balnei aqua coqui possunt radic. lil. alborum, helenij, fol. artemis. agrimonie, borrag. rorismarini, fl. chamæmeli, stoechad. se-

men lini, foenigraci, cortic. citri. Nostræ mulieres puerperas in balneo emulsione seminum cannabis abstergere solent.

Post balneum, vt foemina ad conceptum iterum disponatur, nonnullæ per biduum suffitu è thure, santal. citr. cortic. citri, granis Kermes, nuce mosch. cinam. garyophyllis puluerisatis & prunis injectis vti solent, quem in sella perforata, aut ex iisdem in vino decoctis vaporem vtero excipiunt.

Atque si his hoc modo administratis omnia rectè procedant, nihil aliud agendum: Si verò quid præter naturam superueniat, ei, vt in sequentibus dicetur, subueniendum.

CAPUT II.

De Secundina & Mola post partum retenta.

Postquam foetus in lucem prodiit, danda opera, vt *Secundina retenta.* membranz illæ, quibus foetus in vtero inclusus & inuolutus fuit, Secundinæ, Secundæ, & Gracis *διωρίαντα* dictæ, quod secundum ab vtero foetui sint receptaculum, vel quod secundæ à foetu prodeant, subsequantur, quod sine magno conatu fit, si omnia in partu prosperè & rectè succedant, cum ab vmbilico infantis pendeant, & vmbilicus postremo exeat in partu.

Interdum tamen post partum hærent Secundinæ, ac subsistunt, & sæpe non minores labores puerperæ afferunt, quàm ipse foetus. Cum autem subsistit Secundina, vel fundo vteri adhæret, vel si ab eo libera sit, alij parti instar pilæ connectitur. Et quidem cum Secundina detinetur, vel os vteri clausum est, vel patet.

Causæ.

Retinentur Secundinæ, vel quia nimis crassæ & tenaces, ac firmiter vteri lateribus cohærent, vel quia propter diuturnum partus laborem intumescunt, vel, vt Hippocrates, lib. 1. de morb. mul. habet, si per vim infantisque conatum ruptus fuerit vmbilicus, vel imperita Obstetrix vmbilicum præcidit, antequam Secundina ex vtero egressa fuerit, aut vmbilico abscisso eum sinistra manu non firmiter

firmiter tenuerit : tum enim Secundinam lubricam vteri facile sursum trahunt. Tutissimum ergo est, Secundinas ab umbilico non refecare, donec simul exeant. Ideoque vt absque violentia & sine ruptura umbilici extrahantur, laborandum. Idque vt facilius fiat, etiam sternutatio de consilio Hippocratis excitanda. Si tamen nullo modo extractio secundinæ succedat, sectio umbilici etiam non nimis diu differenda, ne infanti aliquod damnum & periculum attrahatur. Vbi tamen umbilicus abscinditur, partem secundinæ cohærentem filo ligare & puerperæ femori alligare, vel manu obstetricis retinere conuenit, ne in fundum vteri Secundina retrahatur. Idem accidit, si aer frigidus in cavitatem vteri admittitur, vel propter odores vterus sensim contrahitur, vel puerpera terrore vel timore concutitur, vel propter impatientiam non in eo situ permanet, aut eos conatus non præstat, qui ad secundinam excludendam sunt necessarij.

Signa Diagnostica.

Signa.

Secundam in vtero relictam esse, obstetricem latere non potest. Causæ etiam, ob quas retentæ sunt, facile patefiunt. Accedunt postea alia Symptomata, & vt Hippocrates, 1. *de morb. mulier.* scribit, purgatio minus, quàm opus, procedit, & venter durus fit, & magnus, ac febris acuta & dolor per totum corpus, & ventris maxime partem eam, quæ est infra umbilicum, & grauitas fit in vtero, & tormina, veluti foetus insit. Quibus postea, vbi secundina putrescere incipit, febris accedit, foetor per illa loca erumpit, & ex vaporibus tetris adscendentibus nausea, difficultas spirandi, & suffocatio, lipothymia, conuulsiones oriuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Cùm ergo tot graua Symptomata ex Secundarum retentione accidere possint, patet hinc, non leue malum esse, sed ex eo puerperæ multum periculi impendere, imò sæpe ea de causa eam mori. 2. Salutis autem maior spes est, si, cum Secundina expelli vel extrahi non potest, copiosa sanies ex vtero effluit. Tunc enim spes est, secundas putrefactas vel consumptas sexagesimo die elapsuras.

Curatio.

Vt ergo Secundina retenta ex vtero quamprimum tol-
latur, danda opera: & propterea leniter manibus ob-
stetricis trahenda, sed non rectà, ne simul vterus sede sua
moueat & excidat, sed in orbem quasi agendo. Et vt
conatus accedat, sternutatoria vsurpanda, & sternutatio
promouenda, qua secundina excutiat. Curatio.

Deinde graueolentia è plumis perdicis & ungulis ca-
præ accensis, ac similia, quæ in suffocatione vteri vsur-
pari solent, naribus admouenda, quæ spiritus in vtero
deorsum quasi fugant.

Quod si nec hoc modo eiiciatur Secundina, medica-
menta Secundinam expellentia vsurpanda, quæ eadem nam ex-
ferè sunt cum medicamentis foetum mortuum expel-
lentibus. Inter quæ utilis est imprimis *dictamnus Creticus*, Secundi-
tia.

& *ol. ligni Heraclei, secundina preparata*, de quibus supra.

Vel *℥. artemis. rubræ* M. j. Coq. in vino Rhenano, & cum
haustu propinetur illud flauum ex fl. lil. alborum. Vel *℥.*

maioran. charesol. puleg. an. M. j. sabinae M. ℞. *sem. fœnic.*
anisi an. 3. ℞. *radic. leuistici, petroselini* au. 3. iij. Coq. in aq.

pro haustibus duobus. Vel *℥. sabinae, artemis. puleg. an.*
M. j. Coq. in aq. communi ad consumt. mediet. Col. *℥.*

℞. ℞. Adde calenti *℥. j. vini odorati, cinam. pulueris. 3. j.*
Stent in vase clauso, postea colentur. Detur sexta pars

pro haustu manè & vesperi. Vel *℥. dictamni Cretici, tro-*
chisc. de myrrha, boracis an. 3. ℞. *croci, castorei* an. 3. j. F.

Puluis. Vel *℥. aristol. rot. 3. j. myrrhæ* 3. j. F. puluis. Detur
ex vino. Vel *℥. radic. dictamn. albi* 3. ℞. *cinam. 3. j. sem.*

violar. 3. ℞. F. Puluis. Commendatur & testiculorum
equorum frustillatim incisorum, & in furno exsiccato-

rum puluis, quantum tribus digitis eius capi potest, bis
vel ter cum liquore conueniente exhibitus. Vtilis est &

succus è foliis leuistici recentibus expressus, & cum vino
Rhenano exhibitus. Vt & Castoreum cum vino vel cere-

uisia propinatum. Nonnulli iubent puerperam ter vel
quater capam morsu comprimere, & succum deglutire,

ac postea vini calidi haustum superbibere. Pessi fiant ex
artemisia, mercuriali, salvia, iride puluerisatis, & cum *ol.*

cheirino mistis. Vel ℥. aristol. rot. sabinae, bryoniae, partes æqual. & felle bubulo ac melle excipiantur. F. Pess. Fortiores fiunt ex decocto vel succo cucumeris asinini, colocynthidis, staphide agria, elleboro, melle, ac felle taurino. Suffusus fiant ex cassia, nardo, sabina, artemisia, pulegio, dictamn. Vel ℥. myrrh, castor, galbani an. 3. β. opopanax, cinam. an. 3. j. Cum melle F. Trochisci, qui carbonibus iniiciantur. Vel foueatur venter decocto modò dictarum plantarum. Vel ℥. farinae lupinor. 3. j. pulu. absinth, 3. β. myrrhæ, rutæ an. 3. iij. Cum felle taurino & melle. Misce in formam Cataplasmatidis.

Quod si nec hoc modo Secundina excidat, Clyster, vterinus iniiciendus ex decocto *salviae, artemis. mercurial, calaminthæ, pulegij.*

Tandem si nec manus opera, nec medicamentis expelli Secundina possit, medicamenta suppurantia in vterum iniicienda sunt, ut in pus mutata particulatim effluat. Ne tamen aliquid incommodi inde excitetur, & vterus exulceretur, detergentia miscenda, vel per intervalla iniicienda: Et dum ea iniiciuntur, simul medicamenta Secundinam expellentia exhibenda. Ut ℥. rad. malvæ, lil. albor. an. 3. j. aristol. rot. ireos an. 3. ij. fl. chamemel. M. β. sem. lini, sœnigr. an. 3. β. Coq. in aq. s. Col. ℥. 3. iv. ol. amygd. d. 3. j. unguenti Basilici 3. β. Aegyptiac. Drach. j. M.

De Mola post partum relicta.

Mola post partum relicta.

Interdum mola cum foetu coniungitur, & post partum atque Infantem in lucem editum in vtero relinquitur, quod cognoscitur non solum è signis molæ supra, *sect. i. cap. 8.* propositis, sed quod etiam foemina post partum non leuatur, & dolores circa umbilicum, in dorso, in inguinibus remanent, ac grumofus sanguis effluit multus, ab euacuatione tamen illa puerpera non leuatur, sed tormina, anxietas remanet, venter intumescit, doloresque quasi partus per intervalla recurrunt. Quæ ratione autem mola talis tolli possit, supra, *allegato loco* dictum.

De Purgatione post partum imminuta vel retenta.

 Vm sanguis, qui toto gestationis tempore in vasis *Lochia*. circa vterum retinetur, in foetus nutrimentum non totus, sed melior saltem absumatur, contrà deterior retineatur, & præterea quoque vitiosi humores multi, qui alias singulis mensibus cum sanguine, dum foemina non est grauida, euacuari solent, in iisdem vasis cumulentur: post partum natura sanguinem illum, collectosque alios humores euacuat, qui sanguis *λόχεια*, & euacuatio illa *λοχία* aut *λοχία κάθαρσις*, vulgò purgatio post partum, & puerperia nominatur.

Hoc loco autem notandum, differre apud Hippocratem *λοχία* & *λοχίον*. *Λοχία* enim & *λόχια* (utroque enim modo scribitur) ipsa illa post partum purgamenta, seu materiam, & humorem, qui euacuatur, significat, *η λοχία* verò, aut *λοχίον* est *κάθαρσις*, seu euacuatio & effluxus illius materiæ, vt ex Hippocrat. i. de mulieb. in initio, apparet.

Purgatio autem ista, ob causas modò dictas, non eodem modo sese habet. Si enim mulier sana sit, sanguis effluit, quasi in modò mactata victima, isque citò con- *Quantitas & tempus purgationis post partum.* crescit, vt Hippocrates, i. de muliebr. docet, id est, integer, sincerus, floridus & rosei coloris. Si verò mulier integra valetudine non fruatur, & cacochymica sit, sanguis iste nunc aquosus, nunc biliosus, nunc melancholicus est, neque in omnibus fluit eadem quantitate, nec in omnibus eodem tempore durat. Hippocrates, in initio lib. de morb. mul. scribit, quod defluant hæ purgationes in sanis ad mensuram heminæ vnius & semis, plus minusve, quæ quantitas indies minuatur, donec perfectè euacuata fuerint. Et durare istum fluxum, si marem pepererit, ad summum diebus viginti vel ad summum triginta; Si verò foemellam pepererit, diebus triginta, ad summum quadringenta duobus diebus. Verum cum ista varientur ex regionum diuersitate & foeminei corporis constitutione, alimento, vitæ genere, cum rarò in vna foemina eadem

eadem concurrant, mirum etiam non est, alias copiosius, alias parcius, alias longiore, alias breuiore tempore euacuari. Et in nostris regionibus sæpe mulieres, quæ exercitiis magis deditæ sunt, & minore copia, & breuiore tempore purgantur, & nonnullæ ad octauum saltem, pleræque ad dies quindecim, neque ex continuo, sed vnius vel alterius diei spatio interposito. In aliis vero regionibus, & præcipue ex, quæ otio deditæ sunt, copiosius & diutius purgantur. Purgatio autem ista sanguinis vel imminuitur & nimis parca est, vel planè suppressitur, vel modum & quantitatem consuetam excedit.

Causæ.

Causæ.

Imminutionem & suppressionem Lochiorum, de qua hoc capite agemus, quod attinet, fit ea, cum vasa, per quæ euacuari debet sanguis, vel angustiora redduntur, aut planè clauduntur, vel sanguis aliò retrahitur & auocatur. Prius fit, cum sanguis est crassior, qui ipse sibi viam quæ obstruit, aut vteri vasa ob vitiosum vteri situm comprimuntur, aut frigidus aer in vterum immittitur, qui orificia vasorum constringit, quod fit, si conclave, in quo foemina parit, sit frigidius, aut pedes refrigerantur, aut potus frigidus hauritur. Posterius verò accidit potissimum à perturbationibus animi, terrore, metu & similibus, vel si sanguis cum impetu ad mammas ruit,

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Et si quantum cuilibet foeminae sanguinis post partum euacuari debeat, definire sit difficilimum: tamen non ita difficulter cognoscitur, an nimis parca sanguis euacuetur. Si verò planè suppressatur, id nullo modo latere potest. Accedunt postea & alia symptomata, quæ ex sanguinis imminuta euacuatione, vel suppressione ortum habent: venter nimirum intumescit, dolor inum ventrem ac lumbos & inguina occupat, & sæpe ad manus & crura extenditur, rigor & febris subsequitur, animique deliquia, pulsus debilis, celer, & inæqualis; in vrinis quid fuliginosum apparet, vterus interdum inde inflammatur: quod si non accidit, graueolentia, liuida, nigra, grumosa excernuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Ex quibus apparet, rem periculo non carere, si lochia diminutè euacuentur, aut planè supprimantur. Et enim si mensium suppressio omnis mala est: multò deterius est eius euacuationis, quæ post partum fit, suppressio. Cum enim in non grauidis sanguis ferè solum copia peccans per vterum euacuetur; in grauidis, quod optimum est, in nutrimentum & augmentum foetus absumitur, quod verò deterius est, relinquitur, & ipsa mora peius euadit, & ferè atræ bilis naturam induit, ac propterea, si in corpore retinetur multorum malorum causa est, vt Galenus, 1. *epid. com.* 3. t. 21. & 3. *epid. com.* 3. t. 73. docet.

2. Accidunt enim modò enumerata symptomata, & præcipuè febres, cuius historia est apud Hippocratem, modò alleg. loco, 3. *epid. com.* 3. t. 73. de foemina in Thaso, quæ postquam in partu purgata non fuit, in febrem incidit, quæ ibi videatur. Accedunt præterea melancholia, sanguinis sputum, vomitus, alui fluxus, inflammationes hepatis, pleuritis, angina, phrenitis, mania, paraplexia, hydrops, quæ tandem ipsam mortem foeminæ afferre possunt.

3. Si tamen sudor copiosus erumpat, vel ex vtero liuida, nigra, graueolentia effluere incipiant, ab isto periculo foeminam liberare valent. Ex corrupto tamen & putrido sanguine vlcera, nisi id præcaueatur, in vtero excitari possunt.

Curatio.

Quapropter non cunctandum, sed antequam graue aliquod malum foeminam apprehendat, auxilium ferendum est. Si enim talia grauia mala accidant, vix vllus postea auxiliis amplius locus est. Itaque si sanguinis copia adsit, & sanguis ad alias partes ruat, vt ad vterum conuertatur & reuellatur, danda opera; quod fiet frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & scarificationibus in inferioribus partibus adhibitis; quæ si non sufficiant, vena in pede aperienda, quæ & sanguinem versus vterum reuocat, eiusque plenitudinem, quæ periculum aliquod mi-

natur, minuit. Imò si ista euacuatio planè supprimatur, necessarium est, vt statim venæ sectio instituat: reliqua tamen reuulsoria medicamenta non negligantur.

Vias aperientia.

Postea vsurpentur ea, quæ vias laxant & referant, tum externa, tum interna. Inungatur regio vteri, imò totus venter, *ol. lil. albor. amygdal. d. sesamino, vnguento dialthææ, pinguedine gallinæ, quibus addi possunt crocus, oleum angelicæ, spicæ, cinamomi; vel foveatur venter decocto plantarum supra, part. 2. sect. 2. cap. 3. de mensum suppressione, propositarum. Vt ℥. rad. lil. alb. aristoloch. rot. longæ, bryon. angelicæ, an. 3. ℞. mercurial. artemis. puleg. sabina, calaminthæ, an. M. j. fl. tanacet. chamæmeli, sambuci, an. M. ℞. sem. lini, fenugr. an. 3. ij. Incidantur & contendantur crasso modo, ac sacco infuantur, qui in aqua calida coctus ventri inferiori & pudendis imponatur. Neque inutile fuerit, clysteres emollientes & laxantes iniicere, & si iam dies aliquot à partu præterierint, purgationem ex Rhabarb. agarico vel fol. Senæ exhibere, quò & viæ laxentur, & humores commoueantur. Vt ℥. rad. lil. alb. althææ an. 3. ℞. aristol. rot. longæ an. 3. ij. fol. parietar. mercurial. althææ an. M. j. calaminthæ, fl. chamæmel. sambuci an. p. ij. sem. lini fenugræci an. 3. ij. Coq. in aq. f. Col. ℥. 3. x. ol. aneth. lil. alb. an. 3. j. hieræ f. 3. ℞. vng. de artanita 3. j. M. F. clyster. Pelli quoque menses prouocantes vtero indi possunt.*

Sanguinem fundentia.

Exhibeantur sanguinem fundentia & attenuantia, vt succus borrag. & petroselini cum vino, vel decoctum radic. graminis, petrosel. pimpinellæ. Vt ℥. rad. aperient. an. 3. ij. betonic. capill. ♀. endiu. schœnanthi an. p. ij. sem. anis. fœniculi, an. 3. j. cicer. rubr. cochl. j. Coq. ad reman. lb. j. ℞. Adde aq. cinam. 3. ij. Sir. de quinque radic. 3. iij. Dentur 3. iij. Hippocrates, 1. de muliebr. Erysimum primò leuiter tundere, vt quod impurum superficialiter adhærescit, excutiat, deinde ita expurgatum accuratius tere iubet, & aqua dissolutum, saléque & oleo conditum, leniter etiam adpersa farina exhibere mandat. Plura huius generis exstant supra, part. 1. sect. 2. cap. 6. de angustia vasorum vteri, & part. 2. sect. 2. cap. 3. de mens. suppressione.

De nimio sanguinis post partum fluxu. 583

Si sanguis totus ad mammas ruat, considerandum, an ipsa mater sit infantem lactatura, vel nutrici eum traditura. Si enim ipsa Infantem lactabit, non statim sanguinis motus impediendus sed impetus naturæ prius perpendendus, & videndum, an mammis repletis, sanguis ad uterum sit reuersurus. Quod si non fiat, necessaria auxilia usurpanda. Si ad aliam verò partem sanguis ruat, reuulsionibus antea dictis institutis, eius habenda ratio, ut in sequentibus dicetur.

C A P V T. I V.

De nimio sanguinis post partum fluxu.

Nterdum contra nimia sanguinis copia, & cum im-
petu, post partum effluit. Cum autem secundum naturarum diuersitatem in aliis foeminis copiosus sanguis fluere soleat, neque copia in genere ita facile definiri possit, ad vires respiciendum, isque pro nimio habendus, qui vires prostermit ac deiicit.

Causæ.

Immodici autem huius sanguinis effluxus causa est sanguinis copia, quæ nouem mensium spatio in utero collecta fuit, eiusdem tenuitas & acrimonia, naturam ad excretionem stimulans, & imprimis vasorum apertio, quæ fit in partu difficili, vel cum secundinæ violentius auelluntur & extrahuntur.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur autem sanguinis nimius fluxus, si is grimosus effluat, & ut dictum, imprimis ex viribus, quæ spiritibus exhaustis deiiciuntur; quibus accedit cibi fastidium, dolor in hypochondriis cum ventris torsione, pulsus debilis & frequens, visus obtenebratio, aurium tintitus, ac tandem animi deliquium aut conuulsio.

Prognostica.

1. E quibus facile colligere est, fluxum hunc periculo non vacare, & imprimis si diutius persistat, cum valde vires deiiciat.
2. Imprimis verò periculosus est iste sanguinis fluxus, si conuulsio, vel animi deliquium accedat. Quod etiam

Hippocratis illud , 5. aphor. 55. accommodari potest. *si muliebri profluvio convulsio aut animi defectus superveniat, malum.* Cum enim omne animi deliquium per se malum sit, imprimis malum in hoc affectu, cum subitam mortem interdum minetur. Quapropter foeminarum tum diligentius habenda est ratio, & pulsus ipsarum frequenter adstantibus mulieribus explorandus, ne dum somnum simulant, mors ipsas occupet.

3. Sanguinis fluxus nimius post abortum plerumque periculosior est, quam post legitimum partum.

Indicationes & Curatio.

Sanguinis quidem fluxus nimius, ut sistatur, indicat. Cautè tamen hic agendum, & vires quid tolerant, diligenter perpendendum, neque nimis subito fluxus hic sistendus, cum definita quantitas sanguinis evacuandi ita facile definiri non possit, & si id, quod expelli adhuc debet, in utero retineatur, vel ad alias partes ruat, inflammationes ac alia gravia mala inde excitari possunt. Primò ergo, & dum fluxus non supra modum nimius est, victus ratione & leuioribus auxiliis, præcipuè reuulsoriis, fluxus moderandus, & viæ laxæ firmandæ ac roborandæ. Quapropter exhibendæ carnes gallinarum assæ vino granatorum adpersæ, cibi ex amylo & amygdalis, oryza, cydonia, conserua ros. rubr. Detur vinum rubrum aqua ferrata, vel in qua mastiche ebullierit, dilutum. Brachia, manus & digiti ligentur (nostræ foeminæ serico rubro vtuntur) & fricentur. Vtile etiam est, manus linteo vino calido madido inuoluere. Venter inungatur ol. rosar. & myrtillorum. Cucurbitulæ sub mammis, & utrique hypochondrio, sine scarificatione applicentur. Epatis regioni cataplasma è ros. rubris, bolo Armeno, & aq. rosac. apponatur.

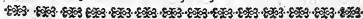
Quod si fluxus planè nimius sit, viresque deiiciat, ad fortiora auxilia accedendū. Vtile est in eiusmodi sanguinis profusionibus cibum copiosius paulò exhibere, non tamè vna vice, sed frequenter potius; cum hoc modo calor & spiritus, qui expulsionem in utero adiuuant, ab utero ad ventriculum auocentur, & vires deiectæ instaurentur.

Simul

Simul exhibenda adstringentia & sanguinem sistentia, *Sanguinis fluxum sistentia.*
 vt *Sirupus de rosis siccis, myrtinus, de portulaca, corallior. de symphyto; Conserua ros. rubr. radic. tormentilla, corallia, & eorum magisterium, bolus Armenus, C. C. trochisci de charabe, cum aq. fragor. portulacæ, tormentilla, plantaginis. Vt ℞. Conf. ros. rubr. antiq. 3. ij. tormentilla 3. j. diacydonij sine speciebus. 3. ℞. boli Armeni, corallior. rubr. præp. an. 3. ℞. Cum Sir. ribes & corallior. F. Electuar. Vel ℞. magister. corallior. 3. j. radic. tormentill. boli Armeni, C. C. V. præp. an. 3. j. F. pulu.*
 Extra regio vteri vnguento Comitissæ, vel aliis adstringentibus oleis & vnguentis illinenda. Fomenta quoque ex adstringentibus ventri adhiberi possunt. Et Suffitus vtero excipiatur è thure, mastiche, ros. rubr. tragac. vngula equi.

Quod si medicamenta nihil iuuent, nulloque modo sisti fluxus possit, vtilissimum est, venam in cubito aperire, & per vias aliquid sanguinis extrahere.

Si sanguis in vtero in grumos concreascit, ibique subsistens dolorem & tensionem excitet, metuendumque sit, ne putrescens vapores tetros ad cor & cerebrum emittat, febremque excitet, danda opera, vt maturè educatur. Ideoque puerpera, si vires ferant, non nihil deambulare, vel erecta aliquandiu sedere debet: quod si non sufficiat, decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite vel melle rosaceo in vterum iniecto is dissoluendus. Cautè tamen hic agendum, ne dum grumos sanguinis dissolvere & educere volumus, nouus sanguinis fluxus concitetur. Plura eiusmodi medicamenta videantur supra, *sect. 2. cap. 6. de nimio mensum fluxu.*

CAPVT V.

De doloribus post partum, & ventris torminibus.

DE Dolo vterino supra, *sect. 1. cap. 3.* in genere dictum. Tria verò dolorum genera non confundenda, quod à plerisque fit, post partum foeminas infestare solent. Vnus peculiaris puerperis, & qui in specie post partum dolor appellatur, Germanis *die Nachwehe*, illi, qui in partu accidit, similis, vbi aliquis q. expellendi foetum conatus grauidas circa imum ventrem adhuc cruciat.

ciat. Secundus, qui ab vteri inflammatione accidit, de quo supra, *de vteri inflammatione, & dolore vteri* in genere dictum. Tertius, qui non in vtero est, sed in ventre, & propriè tormina ventris nominatur.

Primi generis dolor sæpè non solum aliquot horis, sed & diebus aliquot puerperas excruciat, & perinde se habet, ac si alterum foetum excludere vellent, habetque sese ferè sicut tenesmus in intestino recto, & cum foemina illum pariendi conatum dolores, *die Mehe*, appellant, etiam, vt modò dictum, hunc dolorem post partum, *die Nachwehe* nominant.

Tormina ventris. Ab his doloribus differunt tormina ventris, quæ non ipsum vteri corpus & fundum occupant, sed à membranis vasisque, quibus vterus suspensus hæret, proueniunt, & in latera ac ventrem extenduntur.

Causse doloris post partum. Oriuntur autem hi dolores, cum pariendi ille conatus quasi continuatur. Quod accidit, cum aliquid est, quod vteri fundum ad excretionem stimulat. Sunt autem causse hæ ferè tres, prima est aer externus admissus. Cum enim extra partum orificium vteri internum exactè clausum sit, aer in eum faciliè penetrare non potest. Cum verò in partu valdè dilatetur, neque ita exactè statim claudatur, nisi ab obstetrice muniatur, vterum, præsertim si frigidior sit, offendit, atque hunc dolorem excitat. Deinde idem fit, si sanguinis grumi in vterò contineantur. Ad hunc enim expellendum cum natura insurgit, hi dolores excitantur. Tandem euenit, si sanguis acrior & mordacior vtero adhæreat, eumque ad excretionem stimulet. Tormina verò illa ventris similia sunt illis doloribus, qui aliàs ante mensium eruptionem, aut in mensium suppressione accidere solent, & proueniunt à sanguine copioso, crasso, vel etiam aëri, qui vasa vteri, præsertim si non satis pateant, distendendo; irritandoque vicinas membranas, & per eas hypochondria & ventrem, qui per membranas consensum habet, in consensum trahit. Cum enim venæ iam totis nouem mensibus ab ista sanguinis excretionē cessarint, & sanguis interea crassus ac feculentus euaserit, dum per angusta loca trāsit, dolores parit.

Vnde

Vnde etiam dolores per intervalla recurrunt, & paulò ante sanguinis eruptionem foeminas infestant; sanguine verò excreto cessant, donec iterum alius egredi conatur.

Signa Diagnostica.

Puerperæ ipsæ dolores hos faciliè discernere possunt. Etenim dolores illi post partum in specie ita dicti in ipso utero sunt, & ut veri dolores partus se habent, suntque partus dolores q. continuati. Reliqui verò dolores & tormenta ventris dicta non sunt in utero, sed circa uterum, & ad hypochondria & ventrem usque extenduntur.

Causæ quoque non difficulter cognoscuntur. An nimirum aër frigidior in uterum admissus sit, ex iis, quæ circa ægram acta sunt, deprehenditur. Sanguis grumosus ipse, dum euacuatur, sese prodit, & eo euacuato dolores aliquantum cassant. Sanguis acrior ex eius tenuitate & colore cognoscitur.

Prognosticum.

Dolores hi, præcipuè post partum propriè dicti, puerperis valdè molesti sunt, & sæpe non minus eas, quàm partus dolores, excruciant, & vires valde deiiciunt, ac propterea tollendi vel mitigandi sunt.

Curatio.

Ut verò in omni dolore danda opera, ut caussa, quæ dolorem parit, tollatur, qua ablata dolor spontè cessat, aut si id statim fieri non possit, dolor leniatur: id etiam in hoc dolore præstandum. Et quidem id efficiendi in utroque dolorum genere ferè eadem ratio est. Danda nimirum opera, ut quod uterum molestat atque irritat, extenuetur, & ad enacuationem aptum reddatur. Vtilis hîc sunt species diacymini & diagalangæ. Vel ℥. cinam. 3. j. croci ʒ. j. spec. diacymin. diagalang. & edoar. an. 3. ℞. F. pulu. Detur 3. j. cum aq. pulegij & pauxillo cinamomo. Vel ℥. cymini spir. Vini humectati & rursus exsiccati 3. j. sem. ammeos, xinxib. an. 3. ℞. cinam. ʒ. j. castorei ʒ. ℞. F. puluis. Vel ℥. & edoar. radic. imperator. an. 3. j. ℞. sem. cymini 3. j. cinam. 3. ℞. croci ʒ. ℞. F. pulu. Vel ℥. radic. imperator. & edoar. an. 3. j. schenanthi 3. ij. cinamomi, nuc. mosch. an. 3. j. sem. carui, cymini. an. 3. ℞. Infundantur in aq. pulegij

Interdum nimirum in partu difficili, & imprimis si *Ruptura* foetus sit magnus, puerpera verò tenella & iuencula, *puerperæ* vulvæ vsque ad anum rumpi solet, ut anus & vulvæ vnum & *perforamen* & meatus fiant, de quo supra, *part. 1. sect. 1. na. cap. 1. dictum.*

Interdum à violenta foetus vel secundinæ extractione *Vteri* vteri ligamenta distenduntur, ut vterus procidat. Verum *procidentia* cum hoc malum manifestum, & curatio non sit alia, quàm *tia*, quæ supra, *part. prim. sect. secund. cap. 15.* proposita est, nihil hîc addimus. Hoc saltem monemus, dandam operam esse, ut potius quiete, ægra supina, pedibus ad ventrem attractis, iacente, & fasciis vel suaueolentibus naribus, & foetidis pudendo admotis, quàm medicamentis nimis adstringentibus, vterus in situ retineatur, ne lochiorum fluxus impediatur. Vbi verò ille præterit, postea ad vterum retinendum & firmandum tutò adstringentia adhibeantur.

Nonnunquam accidit, ut ex partu laborioso, & vteri *Vteri in-* principij, dum foetus transit, compressione, aut secundinæ *flamma-* extractione violentiore ac vteri laceratione, inflamma- *tio.* tio vteri excitetur, de qua supra, *part. 1. sect. 2. cap. 12.* dictum. Hoc saltem monemus, hîc quoque cauendum esse, ne nimio refrigerantium usu lochiorum fluxus impediatur.

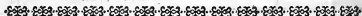
Et nisi inflammationi maturè succurratur, in vlcera *Vteri vl-* interdum abire solet. Verum etiam supra, *part. 1. sect. 2. cera. cap. 18.* de his actum, quæ hîc repetenda non censeo. Hoc tantum addo, cum lochia fluentia ulceris consolidati- nem impedian, lochia verò, si adstringentibus adhibitis suppressantur, plurima incommoda & pericula inde emergant, ut supra dictum, tutius esse, lochiorum horum fluxum permittere, & ulceris curam aliquandiu postponere. Rarò tamen, dum fluunt menstrua, vlcus excitatur.

Post partum non rarò quoque suffocatio vteri contin- *Vteri* git, ex vaporibus illis, qui ex colluie lochiorum vitioso- *suffoca-* rum attolluntur, qua sæpe foeminæ in vitæ periculum *tio.* coniciuntur. Verum de hac affectione etiam supra, *part. 2. sect. 3.*

sect. 3. cap. 4. dictum. Foeminae ad malum hoc praecauendum fascia ventrem inferiorem in hypochondriis ad vaporum adscensum prohibendum constringere solent. Aliquae in hunc finem vtuntur cingulo è corio humano vel ceruino. Crura quoque fricanda & liganda sunt, iisque cucurbitulae sine scarificatione imponendae. Naribus foetida admouenda, castoreum, pennae perdicum accensae, ruta. Pudendis verò suaueolentia admoueantur. *℥. ol. lil. alb. 3. j. croci ʒ. vj. moschi ʒ. iij.* Misceantur & ex linteo pessus F. qui hoc oleo illinatur, & ceruici vteri, filo alligato, immittatur. Vel ventri hic sacculus imponatur: *℥. melissa, matricar. summit. anethi, lupuli, fl. chamameli an. M. j.* Indantur sacculo, Coq. in cereuis. & ventri imponantur.

Ani pro- Præterea ex magno illo foetum excernendi & extru-
cidencia. dendi conatu interdum accidit, vt anus vnà extrudatur & procidat. Verùm non alia eam curandi ratio est, quàm quæ *libro 3. part. 2. sect. 1. cap. 7.* proposita est, quæ ibi videatur.

C A P V T VII.

De Vigilis, deliriis variis, & Epilepsia puerperarum.

VX vaporibus, qui ex commotione illa sanguinis & humorum à partu, & dum lochia fluunt, attolluntur, in capite varia symptomata, præcipuè si febris accedat, aut lochia non rectè fluant, excitantur, nimirum *Vigilia.* vigiliae, delirium simplex, melancholia, phrenitis, mania, epilepsia, de quorum affectuum natura, *lib. 1.* dictum est.

Deliriū. Refert Amatus Lusitanus, foeminam quandam, quamuis alias optimè valeret, post partum illico melancholia correptam fuisse, & mensis spatio insanam mansisse, postea tamen paucis adhibitis remediis conualuisse. Francisc. Hildesius meminit alterius foeminae, vt *in obseru. Sebenck.* habetur, quæ post inflammationem mammillae in melancholiam incidit, vt fingeret, se esse mortuam; nihilominus aliquando cibum sumsit, & infantem vberibus admouit; Admonita autem, vt hoc vel illud faceret, semper respondit, se libenter facturam, modò non esset mortua.

Et *ibid.* D. Iohan. Hefsi obferuatio recensetur, de quadam *Mania.* foemina, quæ quarto anno à celebratis nuptiis peperit filiam, & quarto die à partu cœpit conqueri de vigiliis & melancholicis infomniis, paulò post facta est maniaca, ita vt vinculis eam oportuerit contineri, quæ tamen poſtea curata eſt. Sequenti anno & tertio feliciter peperit, & non delirauit: quarto anno, cum rurfum pareret, denuo incidit in eadem ſymptomata, & facta eſt planè maniaca. Noui ipſe foeminam, quæ aliàs ad melancholiam diſpoſita eſt, quæ à primo partu melancholico delirio correpta, & tentationibus variis afflicta eſt, quod delirium aliquot ſeptimanis durauit, poſt puerperium tamen ceſſauit. Interdum quoque ex vaporibus prauis ab utero ad caput adſcendentibus epilepſia excitantur, Curatio au- *Epilepſia.* tem iſtorum affectuum ex iis, quæ ſupra primo libro diſta ſunt, patet. Imprimis danda opera, vt humores à capite ad inferiora reuellantur, & lochiorum euacuatio recta fiat. Hæc enim ſi rectè fluant, vitioſique illi humores, à quibus illi prauis vapores; qui caput lædunt, attoluntur, euacuentur, ſymptomata iſta ſpontè ceſſant.

C A P V T. VIII.

De uteri, Ventris & pedum tumore à partu.

Ventris tumor. Interdum puerperis venter ac pedes à partu intumeſcunt. Et quidem uteri ac ventris tumor plerumque accidit à frigore in vterum incautè immiſſo, & interdum tantus excitatur, vt in maiorem molem is aſſurgat, quàm poſtremo grauiditatis tempore. Idque conſobrinæ cuidam ſuæ accidiſſe refert Mauritiuſ Cordæus, *comm. 3. ad libr. I. de muliebr. Hippocr.* Hæc enim cum horis duabus tantùm à partu rixas apud ſe audiret, quas verbo & clamore non poſſet componere, conſeſtim ſurrexit è lecto, & aliquantiſper ad cœnaculi gradus conſiſtens & clamitans, quiddam frigoris in ſinum pudoris ſubire perſenſit & exhorruit. Hinc vterus cœpit tumere & ita diſtendi, vt obſtetrices & matronæ affirmarent, ventrem ſuperiore multò grandioſiorem euafiſſe. Curata autem fuit à Medicis ſotu hyſterico & admota pelle recens

cens maciatæ ouis, vnaque vino meraciori. Præterea tumores hi oriuntur, si foeminæ, dum grauidæ essent, minus accurata victus ratione usæ sunt, aut dum à partu non satis purgantur, aut post partum nimio potu vtuntur. Tunc enim humores vitiosi; præcipuè si in flatus resoluantur, vterum & abdomen attollunt, ex iisdem etiam ad crura descendentibus crurum tumor excitatur.

Curatur autem hoc malum, si ortum habeat ab utero, fomentis vterum calefacientibus. Si à vitiosis humoribus, bonâ dixta & pauciore potu, & postquam lochia fluere cessarint, conueniente corporis euacuatione, tandemque fomentis humores illos & flatus discutientibus. Vt *℥. fol. caulium, chamemel. an. q. s. Coq. in vino, quo partes foueantur. Vel ℥. farina sabar. hordei an. 3. ij. pulu. fl. chamemel. 3. j. Cum decocto artemis. F. Cataplasma. Vel ℥. absinthij, abrotani, artemis. fl. chamemel. betonicæ an. M. ij. Coq. pro fomento pedum. Reliqua perantur è parte I. sect. 2. cap. 10. & 11.*

~~~~~

C A P V T IX.

De Vomitu, fluxu alui, aluo duriore, & urina incontinentia puerperarum.

Vomitus. Vandoque & vomitus grauidis molestus est, quo nunc cibos inconcoctos & indigestos, nunc humores vitiosos, nunc etiam sanguinem eiciunt, cuius Hippocrates, *1. de morb. mulier.* mentionem facit. Cibi crudi & indigesti reiiciuntur, ob ventriculi debilitatem, qui vt aliàs ob vteri consensum affici solet, ita & post partum, cum omnes, qui in eo sunt humores agitantur, affici potest. Vitiosi deinde humores, si in locis ventriculo vicinis cumulati sint, faciliè post partum, quo omnes ferè humores in corpore commouentur, ad ventriculum confluunt. Sanguinem verò vomunt, dum puerperia non rectè fluunt. Si enim menstrua, vt ex *5. aphor. 32.* colligere est, suppressa per vomitum reiici possunt, etiam puerperia suppressa eodem modo reiiciuntur. Dum enim sanguini exitus non patet, ad venas maiores ac epar recurrit, & in cauo eius venas seu copia seu acrimonia aperit, vnde

unde in ventriculum effunditur. Potest tamen etiam fieri, ut ex pariendi conatu & partu laborioso vena aliqua eò loci rumpatur.

Vomitum autem, ut Hippocrates, *lib. de nat. mulier.* scribit, utcumque puerperis superueniat, graue & periculosum malum est. Quippe si alimentum excernatur, deficient ad puerperij purgationem vires, & puerpera indies labescet magis, & lacti deerit commoda materia. Si verò reliqui humores expurgentur, vereri oportet, ne præ nimia eorum turbatione & agitatione febris subsequatur. Si verò sanguis erumpat, & rupta vel aperta epatis vena fuerit, metuendum est, ne epar valdè refrigeretur, & hydrops subsequatur. Et cuiuscunque etiam generis sit per vomitum euacuatio, lochiorum fluxum sistere potest. Itaque vomitus in puerperis, quicquid etiam eo reiiciatur, statim sistendus est, ne huic motui natura adfuescat, & à lochiorum purgatione desistat. Si ergo cibus vomitu reiiciatur, bona victus ratio præscribenda, cibi que facilis coctionis præbendi, atque ea copia, quæ ventriculum onerare non possit, ventriculusque simul roborandus, eiusque coctio & retentrix adiuuanda, de qua re libro tertio, *de symptomatibus ventriculi*, dictum. Si verò vitiosi humores reiiciantur, equidem nec is vomitus permittendus: non tamen tam citò sistendus, ac qui est à cibo vel sanguine: danda verò opera, ut lenibus medicamentis illi abstergantur, ipsisque via ad aluum monstretur. Si verò sanguis vomitu eiciatur, reuellendus ad inferiora, frictione earum partium & cucurbitulis adhibitis, vel etiam sectione venæ in poplite aut talo, simulque lochia prouocanda. Cum verò venæ hic in epate patefactæ sint, medicamenta puerperia & menses mouentia exhibere non licet; extra tamen, quæ menses prouocant, applicari possunt. Exhibenda verò sunt ea, quæ vim emplasticam & consolidandi habent. Hippocrates puerperam talem aqua calida lauat, proculdubio ad temperandum sanguinem, & vteri venas, ut per eas sanguis effundatur, dilatandas. Postea ad dolorem leniendum, & si quid in epate ruptum vel apertum sit, lac asininum

quinque vel septem diebus ieiunæ mulieri, postea vaccæ nigræ, vesperi verò sesamum tritum exhibet. Cibo autem interea omnis generis proculdubio interdixisse Hippocratem, vero consentaneum est, ne vel lac corrumpatur, vel venæ nimis repletæ sanguinem facilius fundant.

Alui fluxus. Eodem modo interdum alui fluxus puerperis molestus est, earumque laboribus partus antea debilitatarum, præcipuè si puerperiorum fluxus, isque copiosus, accedat, vires deicit, periculûmque minatur, & si fluxus diu duret, interdum in dysenteriam aut tenesmum abit.

Periculosum tamen etiam est, hunc fluxum statim sistere; cum medicamenta, quæ eum sistunt, simul lochia sistere possint, nec aliàs alui fluxus, quibus totum corpus euacuatur, statim sistere utile sit.

Itaque si ex cibo non bene cocto fluxus alui fiat, bona diætâ puerperæ præscribenda, ventriculûsque roborandus externis medicamentis. Si verò interna quoque abhibere liceat, ita comparata sint oportet, vt ventriculum inuent, vtero non noceant. Si verò alij humores per aluum euacuentur, videndum, qui hic vires ferant. Si enim foemina fluxum hunc bene toleret, nec vires deiciantur, naturæ negotium, donec lochiorum fluxus subsisterit, permittendum. Deinde medicamenta abstergentia, decoctum hordei, Sir. & mel. rosar. exhibenda, clysteres etiam humorum acrimoniam temperantes, eosque abstergentes iniiciendi. Quæ si non suffecerint, postea purgantia lenia, quæ simul adstringunt, vt Sirup. ros. solut. pulpa tamarind. rhabarb. exhibenda. Tandem quoque adstringentia, ex rosis, plantag. tormentill. cydoniis, coralliis, & aliis, quæ supra, *lib. 3. part. 2. sect. 2. cap. 6. de alui fluxu*, sunt proposita, quæ hic repetere, opus non est. Eadem quoque extra ventri adhibenda. Inter cibos sint cydonia, pyra, prima mensa sumita, pultes & cibi parati ex amylo, amygdalis, oryza.

Quod si fluxum alui non bene ferant puerperæ, neque is aliquid ei conferat, perpendendum, an lochia rectè fluant. Si rectè fluant puerperia, bonis saltem alimentis

nihil obsint : tamen quia deformitatem quandam pariunt, foeminae eas tum praeuere, tum genitas abolere conantur. Ut eas praeuere, statim post quartum gestationis mensem, linteum oleo amygdalar. dulc. aut sesamino, aut lil. alb. madidū imponere solent, ut cutis mollior & laxior fiat, ac facilius & sine scissuris extendatur.

Si verò rugae iam à partu contractae sint, ut illae aboleantur, & venter in pristinum statum reducatur, & cutis extensa crassior reddatur, vnguento ex succo radic. lil. alb. melle & cera parato venter illinatur. Vel ℥. pingued. uernae recent. seu hircini, ol. amygd. d. an. 3. j. spermat. ceti 3. ij. cera q. s. F. vnguent. Post puerperiorum fluxum etiam adstringentia nonnihil, ut ol. mastich. rosar. addi possunt. Vel ℥. farin. hordei, fabar. oryzae an. 3. ij. Coq. in aq. ros. & lilior. Adde amygdal. dulc. contusar. 3. j. B. ol. mast. 3. ij. F. Cataplasma. Aëtius, *tetrab. 4. serm. 4. cap. 112.* plura huius generis habet, atque inter cetera hoc commendat. ℥. narcissi bulbos cortice detracto, concidito & in umbra siccato, & de his sume 3. viij. radic. struthij contusa, farinae ptisanæ, fabar. an. 3. x. rad. bryon. ari, cucum. syluest. costi an. trientem.

Teritō & cribrato ac ventri per erui farinam deterfo inspergito, & rursus affricando detergito. Nam & rugas, & rimas generari non finit, & genitas tollit, maculas etiam in quauis corporis superficie extrahit. In puerperis igitur ventrem oleo antea probè confricato, & postea chartam medicamento conspersam adhibeto, & fascia deligato, ac post quartum diem exsoluito. Deinde totum corpus in balneo detergito, & omnes nigredines ac rugas abolebis.

*Virginalis adstrictio com-
paranda.* Ex partu etiam, praecipue si foetus sit grandior, & partus frequentior, ceruix uteri & pudendi orificium nimis dilatari solet, ita quidem, ut & sterilitas & procidentia uteri inde prouenire possint. Quod vitium quomodo emendandum sit, dictum, *part. I. sect. I. cap. I.* In mammis quoque & circa lactationem non pauci morbi & symptomata puerperis accidere solent. Verum de iis agatur *parte sequent. & ult. huius libri.*

~~~~~

C A P V T X I.

De Febribus & morbis acutis puerperarum.

S Andem etiam febres, &æque plerumque continuæ, *Febris lactis,* puerperas inuadere solent. Et primò plerasque puerperas inuadit febris, quam Lactis foeminae appellant, quæ circa tertium vel quartum diem accidere solet, cum lac in mammis generari copiosius incipit, ortumque habet ex sanguinis ab utero ad mammas conuersione & motu atque agitatione. Est autem ea febris ex ephemeris plurium dierum, & periculo vacat, atque post triduum vel quâtriduum, circa diem nonum scilicet, sudore soluitur; modò puerperæ bonam diætam obseruent, nec frigidum aërem, quo sudor prohibeatur & impediatur, admittant, deturque opera, ne lac copiosius effluens in mammis coaguletur vel putrescat. Inde enim febres symptomatice oriri solent.

Notandum hîc, cum hæc febris circa quartum incipiat, & ad nonum ferè duret, quod foeminae sæpe omnes febres, quæ eo temporis spatio oriuntur, pro febribus lactis habent, etsi sint continuæ putridæ, atque ita dum nihil auxilij adhibent, puerperas in periculum coniiciunt. Quem errorem ne & Medicus erret, diligenter signa omnia, de quibus postea, perpendat.

Deinde febres putridæ continuæ sæpe puerperas, & quidem, ut mox dicetur, è variis causis inuadere solent. De quibus antequam dicamus, quæstio hîc expedienda, *Vnde febris computatio in puerperis fieri debeat,* an febris, quæ puerperis accidit, initium computandum sit ab ipso partu, an verò à principio febris. Quia verò de hac quæstione pluribus, *in Institut. lib. 3. part. 3. cap. 11.* dictum, paucis rem expediemus, & veritati consentaneum putamus statuere, si febris paulò post partum, & quidem purgatione post partum rectè sese habente, nullaque alia causa accedente oriatur, ab ipso partu computationem faciendam, & causam in humorum vitiosum apparatus referendam, qui partus laboribus motus & agitatus ac incensus putredinem concepit, atque ita in actum erupit. Etenim si aliæ causæ evidentes, labores,

dolores, & similes humores accendere, & in iis putredinem excitare valent, cur & partus labores idem non possint? Et licet febris statim primo die à partu symptomatibus vehementioribus se non prodit: tamen humores ex partus labore iam incaluerunt, & putredinis initia adsunt, quæ postea sese magis prodit. Eodem modo si statim à partu puerperia seu lochia subsistant, meritò ab ipso partu febris initium computandum, cum febris causata tum iam præsens sit, & proculdubio putredinis humorum initia adsint. Si verò purgatio post partum primò rectè sese habeat, postea verò ob causam aliquam supprimatur, computatio facienda, & initium febris constituendum dies ille, quo lochia supprimi ceperunt. Idem faciendum, si post sextum, septimum, octauum diem, aut longiore post partum interuallo febris oriarur. Neque enim credibile est; tamdiu febrem latere posse, ut se non prodatur, aut eum, qui in partu factus est, motum tamdiu sese extendere posse, sed vero simile est, motum illum interea quieuisse, aliam verò causam, quæ febrem excitaret, accessisse.

Causæ.

*Causæ
februm
post partum.*

Febres autem illæ omnes è duabus causis proueniunt, vel à lochiorum suppressione aut imminuta purgatione, vel ab humorum vitioso apparatu, tempore gestationis cumulado & in partu agitato. Nonnulli quidem etiam nimiam lochiorum purgationem addunt. Sed ea causa vix sola febrem excitat, sed latentem cacochymiam arguit. Sicut & febris, quæ post longius interuallum post partum excitatur, proculdubio etiam à vitioso humorum apparatu, & latente cacochymia aliqua de causa eam mouente & ad putredinem disponente prouenit. Lochia enim quod attinet, si ea supprimantur, aut non satis copiosè euacuentur, aut postea supprimantur, sanguis ille, & vitiosi humores, qui plerique tempore gestationis simul cumulati sunt, ad venas maiores, & epar regurgitant, aut in vteri venis subsistentes putredinem concipiunt, sæpe quoque harum partium inflammationem excitant, atque ita febrem pariunt, etiam in iis foeminais,

mnis, quæ sanæ sunt aliàs, & non cacoehymicæ. Eius rei historias habet Hippocrates, 1. *epid. com. 2. t. 21. & 3. epid. com. 3. t. 75.* suppeditatque similes quotidiana experientia. Si verò puerperij purgationes satis quidem rectè fluant, vitiosus verò humorum apparatus in corpore adsit, ex partus laboribus & doloribus ille agitur, ac facilè calorem & putredinem concipit, febremque excitat; quod etiam à diætæ erroribus in puerperis accidere potest. Cum enim, ut dictum, febres illæ, quæ cum lacte oriri solent, sudoribus aut certè *διαφύσσει* largiore finiantur; si puerpera frigidum aërem admittat, & sudorem illum vel *διαφύσσει* impediat, facilè fieri potest, ut febris illa per se salutaris, & quæ paucis diebus cessatura erat, in putridam periculosa mutetur. Talium febrium historias habet Hippocrates, 1. *epid. com. 3. t. 22. 28. 3. & epid. com. 2. t. 7. 8. 9.* & quotidie in praxi similes occurrunt.

Signa Diagnostica.

Febres illæ lactis eo cognoscuntur, quod ferè circa *Signa.* quartum diem inuadunt, mammae lacte repleti incipiunt, scapularumque ac dorfi grauitas percipitur, & puerperia rectè fluunt. Si verò puerperia non rectè fluant, vel supprimantur, ab iis prouenire febrem indicio est. Et quidem si in vtero humores putrescant, foetida & saniosa per vterum deiiciuntur, ac venter inflatur, & ad contactum dolet. Si verò nec à lacte febris sit, & lochia sese rectè habeant, à vitioso humorum apparatu febrem pendere argumento est. Idem indicatur, si partus laboriosus præcesserit; si puerpera sit primipara, corpus habeat cacoehymicum, & dum grauida esset, diætā minus rectā vsa est.

Prognostica.

1. Febris lactis dicta periculo vacat, & spontè plerumque post quartum diem cessat. *Prognostica.*

2. Quæ verò à lochiorum suppressione prouenit, valde periculosa est, & humores in vtero putrescentes grauissima symptomata inducunt, & puerperæ plerumque moriuntur. Si tamen fluxus alui superuenerit, ac nigra & foetida per vterum deiiciantur, melius habent, & euadūt,

3. Quæ verò ex humorum vitioso apparatu proueniunt, ex pericula coniuncta habent, quæ alias febres eiusmodi continuæ putridæ solent, de quò suo loco de febribus dictum. In puerperis tamen periculosiores sunt, & indicant magnam adesse vitiosorum humorum copiam, quam natura per lochia expurgare non possit; & cum vires puerperarum ex partus laboribus sint deiectæ, febres tales eas ampliùs deiiciunt, & naturam ab opere suo distrahunt, lochiorum fluxum faciliè turbant, & vt vel supprimantur, vel parciùs fiat, faciunt; lactis quoque generationem impediunt.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Si febris ex lactis generatione sit, totum negotium naturæ committendum, & ægra saltem bona diætâ regenda, atque opera danda, vt *diaphoresis* & sudores, quibus hæc febris solet terminari, nulla causâ impediatur, sed rectè sese habeant.

Si verò ex lochiorum suppressione vel imminutione febris proueniat, præcipua cura esse debet, vt eorum fluxus copiosior procuretur, aut si id obtineri non possit, vel antequam id fieri possit, febris incrementum sumat, alia euacuatione defectus supplendus, & proinde vel venæ sectione sanguis euacuandus, vel vitiosi humores purgatione tollendi; interim tamen nec ipsa febris planè negligenda, sed vt putredo tollatur opera danda.

Sin autem ex vitioso humorum apparatu febris proueniat, videndum, an puerperiorum fluxus ei tollendo sufficiat, quod si lochiorum fluxus causæ febris tollendæ par non sit, vel venæ sectione, vel purgatione id, quod illi non potest, supplendum. Si verò rectè foemina post partum purgetur, euacuationem illam nec inhibere, nec mouere, nec ei contrariam instituere, aut naturam aliis euacuationibus distrahere licet. Quapropter primò negotium naturæ committendum, & videndum, an purgatio illa sufficiens fuerit; quod si talis sit, & mitior, febris fiat medico acquiescendum est, & saltem bona diætâ puerpera regenda; si verò affectus grauior sit, aliam adhuc purgationem instituere non abs re fuerit; si verò puerperij

perij purgatio non sit sufficiens, vel purgationem per vterum promouere, & copiosorem reddere, vel aliam substituere oportet. Neque tamen hic etiam febris planè negligenda, sed idoneis alterantibus putredo sistenda.

Itaque præter diætam rectam curatio febrium putridarum & acutarum in puerperis absoluitur, Venæ sectione, purgatione, lochiorum, si non satis fluant, prouocatione, & alteratione ac putredinis inhibitione. Et primò quidem venæ sectionem quod atinet, etsi foemina eam in puerperis admittere plerumque formident: tamen si scopi venæ sectionem indicâtes adsint, viresque eam permittant, & imprimis si lochia non satis fluant, nullo modo omittenda. Si verò satis copiosè sanguis per vterum effluat, naturæ totum negotium committere, tutissimum est. Et quidem commodissimè in pede vena aperitur, cum fluxum lochiorum promoueat; aut si venam aperire non liceat, cucurbitulæ cum scarificatione femoribus & cruribus apponendæ sunt, quamdiu scilicet adhuc sanguis fluit, aut tempus, quo fluere solet, nondum præterlapsum est. Si verò tempus, quo Natura fluxum illum sanguinis post partum absolueret solet, iam præterierit, non video, quid obstet, cur non, si febris natura id requirat, & vires foemina permittant, etiam in cubito vena aperi possit; cum ea copiosius sanguinem euacuet, quàm vena in pede, neque metuendum sit, quod venæ illa sectio naturalem per vterum purgationem impedire possit, cum tempus ei destinatum iam elapsum sit. Si verò partus alicuius priuata inflammatio coniungatur, quid faciendum sit, postea de pleuritide dicetur.

De purgatione verò res longè difficilior est. Equidem nonnulli Medici purgantibus in puerperis vtendum censent. Ita Valeriola, *lib. 5. obseru. 10.* puerperæ pleuritide laboranti post septimum diem purgans medicamentum ex agarico in melle ros. infuso, & manna ac sir. ros. exhibuit. Mercatus etiam, *lib. 4. de morb. mulier. cap. 11.* docet, si purgatio per vterum non sit sufficiens, purgante medicamento vitiosos humores euacuandos esse, vt natura parte oneris leuata, reliquos faciliùs expellat, idque fa-

Scopi in curandis febribus putridis puerperarum.

ciendum esse, etiamsi aliquid per vterum fluat, modò sanguis non sit; meliùsque esse statuit, subito causam deponere, quantum affectui sufficiat quàm parca euacuatione à natura facta contentos auxilium differre, donec ex toto natura succumbat, & nihil illud ampliùs proffit. Verùm enim verò omnino hic magna cautione opus est. Neque enim primò negligendus est *aphor. 24. sect. 1.* qui præcipit, in acutis rarò, & non nisi per initia purgandum esse, idque cum magna præcautione; qui omnino etiam in puerperarum febribus acutis locum habet. Imò in puerperis multò magis is obseruandus, quàm in aliis; cum non solùm à partu debiles sint, ipsisque vires deficient, sed & purgantia medicamenta lochiorum fluxu faciliè impedire possint, quod non sit sine damno, cum nulla ferè euacuatio, præter eam, quæ ex vtero sit, puerperis sit utilis. Si tamen iam sanguinis fluxus cessarit, & aliquid vitiosi humoris natura per vterum expurgare conetur, id tamen non sit sufficiens, indicio est, naturam vitiosum humorem à bonis separare, eorùmque euacuationem moliri. Itaque tum, si febris id permittat, lenibus purgantibus commodè adiuuetur, & medicamenta lenia ex cassia, manna, sirupo ros. solut. rhabarb. foliis senæ exhibere licet.

Alterantia verò medicamenta rarò exhiberi possunt, modò talia sint, quæ fluxum puerperiorum non inhi-beant, qualia sunt, quæ fiunt è *cichor. endiu. borrag. capil. Ven. aqua bordei*, quæ menses non retinet, *succus granatorum dulcium*.

Et omnino vt in reliquis corporibus reliqua curatio instituenda, saltem vt nimis frigidorum & acidorum vsus vitetur. Quandiu enim sanguinis & aliorum humorum per vterum euacuatio procedit, aut procedere debet, ea nimis frigidorum vsu non turbanda, quin potius moderatè attenuantia & humores ad euacuationem præparantia admiscenda, nisi constet ex nimio calore & siccitate humores adurente & incrassante puerperiorum purgationem impediri. Acida verò vtero sunt inimica, & præcipuè eas, quæ nuper pepererunt, offendunt.

Viſtus ſit tenuis, præcipuè primis puerperij diebus, ex piſana hordeacea, iure pulli, & ſimilibus.

Corripiuntur & aliis febribus puerperæ, quas vulgò ſymptomaticas vocant; cum tamen rectiùs Comitatz dicendæ ſint, in quibus alicuius priuatæ partis inflammatio, pleuræ puta, faucium, epatis, febrî putridæ continuæ coniungitur. Neque enim hæ febres ab Inflammatione dictarum partium excitantur: ſed cum febris oritur, pars materiæ vitioſæ ad partem aliquam priuatam detruditur, ibique inflammationem excitat, atque ita febrî illa inflammatio adiungitur, non verò febris inflammationem ſequitur. Habentque hæ febres illas cauſas, quæ modò enumeratæ ſunt.

Febres Comitatz puerperarum.

Inter inflammationes iſtas primò eſt Pleuritis, quæ Pleurit. oritur, dum vel ex lochiis ſuppreſſis, vel ex vitioſo humorum apparatu è partu laboribus febris excitatur, & materiæ febrilis pars aliqua ad pleuram detruditur. Fit autem hoc præcipuè, cum puerpera ſeſe frigido aëri incautè obiicit. Malum autem hoc per ſe patet, & è ſuis ſignis ſuo loco de pleuritide propoſitis cognoscitur. Periculolum autem hoc malum eſt, cum non ſolùm febrî aliàs in puerperis periculofæ coniungatur, ſed & curationem difficilem habeat.

Et quidem in curatione, imprimis de venæ ſectione, inter Medicos magna controuerſia eſt, quæ quaſtio omnino hoc loco expedienda.

Venæ ſectio in pleuritide puerperarum.

Q V Æ T I O.

Quæ Venæ in puerperis pleuritide laborantibus aperiendæ ſint.

Diſſentiunt de hoc valde Medici. Alij enim in ea ſunt ſententia, perpetuò venas in poplite vel talo aperiendas eſſe. Nam, vt Maſſarias hac de re loquitur, cum Galenus dicat, ac fateantur omnes, congruam menſum fluxionem eſſe veluti clauum nauis, præcipuamque, & fortè ſolam rationem, qua puerperæ poſſunt à plerisque malis & periculis curari & præſeruari; ex altera verò parte Galenus doceat, lib. de ſang. miſſ. cap. 11. ſectionem venæ ſuperioris

Quæ venæ aperiendæ ſint?

superioris muliebres purgationes reuellere : hinc manifestum videtur , venas in cruribus perpetuò esse incidendas , vt quæ valeant trahere ad vterum ac menstruam purgationem iuuare ; contra verò , quæ in cubito aperitur , reuellere ab vtero menstruam purgationem , eamque impedire , & proinde multa pericula secum afferre.

Alij contra etiam in brachio venam aperiendam censent , idque ob Indicationes , quas inflammatio ipsa , & hinc pendens periculum suppeditant. Verùm alij aliter. Franc. Valleriola. *lib. 5. obseru. 10.* cum consensu Collegæ sui , puerperæ pleuritide laboranti , quarto à partu die internam dextri brachij venam aperuit , nulla facta mentione venæ in talo. Mercatus verò , *lib. 4. de morb. mul. cap. 10.* suadet , vt in tali casu primò bis vel ter vena in talo aperiatur ; postea verò , si affectus non cedat , cùm iam sanguine misso ex talo satisfactum sit puerperio , ad brachij venas deueniatur. Et in genere docet , in omnibus inflammationibus partium superiorum , si sanguine ab inferioribus partibus sufficienter misso , affectionem adhuc crescere contingat , sanguinem ex viciniore parte esse mittendum , etiam si puerperium fluat. Nullo enim alio modo citius præcaueri posse suffocationis periculum in pleuritide , difficili respiratione , vel angina , quàm ex vicinioribus sanguine misso. Vt tamen interim euocentur menses , per frictiones , ligaturas , & cucurbitulas inferioribus partibus adhibitas , quibus ruentis sursum sanguinis impetus retrahatur.

Varandæus adhuc aliter distinguit , statuitque si lochia pleuritide præsentè effluant immodicè , quamprimum venam secandam esse in brachio lateris dolentis , sanguinemque mittendum esse per epicrasin , & iteratis vicibus , vt vires conseruentur , simulque vacuatio ista immodica sistatur. Si verò suppressa sit lochiorum purgatio , per initia melius esse censet , venam poplitis aut malleoli ~~aperire~~ aperire , cucurbitulas & frictiones inferioribus partibus adhibere , & reliqua præstare , quæ necessaria sunt ad deducendum sanguinem versus vterum , vt fluxus lochiorum reuocetur. Quibus præstitis , si adhuc perseueret

seueret affectus, vel augeri videatur, statim brachij eiusdem lateris venam aperiendam esse; cum morbi pertinacia significet, fluxionem aliunde, quam ab utero pendere, aut ita conclusam esse materiam, ut versus uteri vias reuelli nequeat. Si verò lochia rectè fluant, distinctione utitur. Si pleuritis oborta sit iam fluentibus mensibus; statim aperiendam venam in brachio eiusdem lateris putat, ut occurratur sauiissimo morbo, cuius generatio & augmentum non potuerit impediri ab illa vacuatione præsente, sed omnem naturæ conatum superarit. Si verò pleuritis præcesserit, aut simul inceperit cum isto fluxu, expectandum esse aliquantisper existimat, ut videatur, utrum ab ista euacuatione præsens adfectus imminui possit. Nam si dolor & difficultas spirandi, quantumcunque fluat materia, augeatur, non esse cunctandum statuit in secunda vena proximi cubiti, quæ citò & confertim causam morbificam morbi reuelli possit.

Ex hac difficili controuersia ut nos expediamus, primò, quod sæpe dictum, hoc tenendum, febrem hanc non esse symptomaticam propriè dictam, qualis ex bubonibus & similibus inflammationibus interdum excitari solet, sed comitatam, quæ nimirum primaria est, comitem tamen & sociam habet inflammationem, dum natura partem materiæ, quæ febrem excitat, ad pleuram, vel etiam ad aliam partem detrudit.

Secundò naturam hic errare & vitiosam euacuationem instituere, dum humorem vitiosum, quem per uterum expellere debebat, ad pleuram vel aliam partem superiorem deponit.

Tertiò ea de causa nullo modo naturæ hunc motum vitiosum adiuuandum esse; id quod fieret, si vena statim in brachio eiusdem lateris aperiretur: sed potius sanguinis ad uterum, per quem in puerperis Natura rectè agens eum euacuat, motum adiuuandum vel concitandum, vena in talo vel poplite aperta. Neque, quem casum ponit Varandæus, facile fieri potest, ut fluxus lochiorum nimius cum pleuritide coniungatur; cum si
sufficiente

sufficiente quantitate fieret hæc euacuatio, ad pleuram sanguis non rueret. Sit tamen, ut hoc accideret: tamen impetus sanguinis & humorum proculdubio tum copiosorum non ad superiora conuertendus. Multò minus, si, cum lochia naturaliter fluere videntur, pleuritis exciteretur, vel statim in brachio eiusdem lateris vena aperienda, vel exspectandum & videndum, an ab ista euacuatione pleuritis minui possit, quod itidem vult Vrandæus. Etenim iustam euacuationis huius mensuram definire non ita facile est, eaque non nisi ex tolerantia fœminæ æstimari potest. Itaque etsi sic satis copiose sanguis post partum fluere videatur: si tamen pleuritis accedat, argumento est, Naturam non sufficienter, neque omnes, quos debet, humores per vterum expellere, sed partem eorum vitioso conatu ad pleuram vel aliam partem depellere. Ideoque ut ab istis conatibus natura auocetur, nullo modo in brachio vena aperienda, quo modo conatus iste adiuuaretur, sed in crure vena aperienda, ut totus Naturæ, quod vitiosum & molestum est, expellere conantis impetus ad vterum conuertatur, & Natura ad partes superiores sanguinem mouere desistat, neque etiam an subsequutura lochiorum euacuatio vitiosum illum motum naturæ emendare & reuocare possit, exspectandum, sed statim Natura suo ab instituto auocanda, nec Naturæ vitiosè agenti res committenda, ne dum Medicus ociosus spectator est, illa in instituto suo pergat, & ita malum augeatur.

Quartò, si post venam in talo, quod commodissimè sit *apertam*, pleuritis nihil minuatur, sed dolor & difficultas spirandi perseueret, vel etiam augeatur, non, quod vult Massarias, in venarum in crure sectione persistendum; cum illæ nihil aliud, quàm reuellere, nullo verò modo ex parte affecta deriuare queant, quod tamen in morbo periculoso, ut fiat, necessarium est. Si enim vena in crure secta pleuritis non minuatur, vel etiam augeatur, indicio est, materiam ita iam parti affectæ inhærere, ut versus vterum amplius reuelli non queat. Ideoque vena tum in brachio eiusdem lateris aperienda, ut sanguis

sanguis è loco affecto vicinisque partibus euacuetur & deriuetur; quod nisi fiat, ægra in vitæ periculum coniicitur. Neque metuendum, vt hoc modo natura à motu ordinario versus vterum auocetur; cùm ei incommodo per venam in crure apertam iam obuium itum sit: & si aliquid omnino periculi metuetur, frictionibus & cucurbitulis cruribus apposis, dum vena secatur, id præcaueri possit; interdum etiam tempus illius euacuationis maxima ex parte iam præterierit; interdum verò, vbi Natura planè vitiosè agit, vix motus, quem omisit, reuocari possit, & propterea vices eius venæ in crure apertæ supplenerit, vt postea sine periculo parti affectæ & pleuritidi, vena propiore aperta, succurri possit. Neque id Galeni loca allegata prohibent; cùm ea saltem de vteri affectibus sine aliarum partium inflammationibus, non verò de vteri affectibus cum aliarum partium inflammationibus coniunctis loquantur. *Hæc de Venæ sectione.*

Possunt tamen etiam clysteres iniici, qui motum humorum versus superiora reuocent ad inferiora, simulque vteri vias laxent, vt per eas facilius sanguis euacuetur. Vt *℞. mercurialis, parietar. maluæ, althææ, fol. caulium rubr. an. M. j. fl. chamæmel. M. ℞. sem. lini, sænugr. an. ʒ. ℞. Coq. in aq. f. Col. ℞. ℞. j. et. lenitiu. f. ʒ. j. diacathol. vel fl. cassiæ ʒ. ℞. ol. violar. ʒ. ij. M.F. Clyster.* Si febris nonnihil remittat, & tempus fluxus puerperij ferè præterierit, lene aliquod purgans exhiberi potest.

Reliqua curatio, vt in quauis alia pleuritide instituenta, hoc tamen semper obseruato, ne, dum lochia adhuc fluunt, yllo medicamentorum genere eorum fluxus impediatur & sistatur. Medicamenta autem ad hanc rem idonea *lib. 2. de pleuritid.* sunt proposita, quæ hic repetere opus non est.

Angina quandoque etiam puerperæ corripuntur, dum, *Angina.* vt in pleuritide ad latus, hic ad fauces pars materiæ vitiosæ ruit. Quod malum periculosum est, cùm non solum vitiosum materiæ motum indicet, sed & eum augeat. Dum enim respiratio impeditur, thoraxque vehementer

& velociter dilatatur, motus sanguinis versus uterum impeditur, isque versus superiora trahitur.

Curandi ratio, & reliqua, quæ de Angina dici possunt, *lib. 2. cap. de Angina*, proposita sunt. Venæ sectionem quod attinet, ea omnino eo modo peragenda, qui modò de pleuritide propositus. Reliqua verò peragenda, ut in angina fieri solet.

*Epatia
inflam-
matio.*

Tandem si epas iisdem de causis inflammetur, venæ sectio eodem modo, ut in pleuritide, instituenda. Non tamen hic venæ sectio in brachio tam necessaria est, quàm in pleuritide, cum epas brachiis non sit tam propinquum ut pleura & thorax, sed exortui venæ cavæ venarum in crura diuaticatio tam propinqua ferè sit, ac venarum superiorum in brachia distributio.

Reliqua quoque curatio, ut *lib. 3. de inflammatione epatis*, proposita est, instituenda. Hoc saltem observandum, ne nimis refrigerantia & adstringentia adhibeantur, sed quæ tenuium partium sunt exhibeantur, ne loquiorum fluxus impediatur, sed potius adiunetur.

LIBRI QVARTI

P A R S III.

*De Mammarum præter naturam
affectionibus.*

P R O O E M I V M.

ALTERVM corporis humani membrum, quo Fœmina à viro differt, *Mamma* sunt. Etsi enim in viris quibusdam pingui-
bus vel effeminatis etiam pars ea, quæ
mammis in fœminis respondet, valdè au-
geatur, tamen nec figura, nec substantia fœminarum
mammis similis est, sed ut *Aristoteles*, 1. de histor. ani-
mal. cap. 12. scribit, caro viris spissa est, mulieribus fun-
gosa & foraminulenta. Et propterea lac in iis non genera-
tur. Etsi enim *Io. Alexand. Benedictus*, lib. 3. anat. cap. 4.
Cardanus, lib. 12. de subtilit. *Vesalius*, libr. 5. de corp.
hum. fabric. cap. 13. & alij referant, viros quosdam in
mammis lac habuisse: tamen id rarum est, & contra com-
munem naturæ ordinem, quo fœmina saltem liberos, qui-
bus in utero ad formationem & incrementum sanguinem
suppeditarunt, simili & familiari succo, qui in mammis
earum generetur, aliquandiu nutriant, donec cibos solidio-
res concoquere possint. Vnde *Phauorinus*, *Philosophus*,
apud *Gellium*, lib. 12. cap. 1. *mammæ* fontem sanctissi-
mum corporis, generis humani educatorem, eleganter no-
minat. Conciliant equidem *mammæ* elegantes fœminis
Lib. IV. Qq etiam

etiam decorem & pulcritudinem, qua ad amorem masculos inuitat, & inuictos interdum vincit, sicut Galenus, lib.4. de Hippocratis & Plat. decretis cap.6. ex Euripide de Menelao scribit, quod, eum stricto ense in Helenam, quasi eam occisurus, ferretur, ubi eam viderit, stupore adeo, ob pulcritudinem eius, correptus sit, ut ne tenere quidem gladium amplius potuerit, sed abiecerit, imò eam exosculatus sit. Ita enim, in Andromache, apud Euripidem, Peleus Menelaum obiurgat:

— ὥς ἐσείδες μαστὸν, ἐμβαλὼν ξίφος,
φίλημ' ἐδέξω; προδ' ὅτιν' ἀκαλλῶς κύνα.

Ubi papillas eius aspexti, statim

Tibi coruscus gladius è manu excidit,

Et proditricis osculum excepisti canis.

Verum precipuus finis, ob quem mammae foeminis datae sunt, est lactis pro foetu edito alendo generatio.

Multis autem morbis etiam mammae sunt obnoxiae, & iis, ac praecipue circa lactis generationem, multa accidunt symptomata. Interdum enim mammae planè deficiunt, ac viriles saltem sunt; contra obseruatum, foeminam quadrigeminas mammamas habuisse; interdum nimis flaccidae & graciles, contra interdum nimis magnae sunt. Tumoribus variis corripuntur; venae earum nonnunquam obstruuntur, morbo pilari dicto laborant, vermiculi & lapides in iis generantur, papillae interdum deficiunt, interdum duplices sunt, interdum non patent, interdum scinduntur, & finduntur.

Symptomata verò, quae circa lactis generationem accidunt, varia sunt, Lactis defectus, Lac nimis copiosum, Lac vitiosum, Lactis concretio, Lactis per aliena loca excretio, Res alienae per mammamas excretae, ut sanguis & pus, Praeter haec & dolor mammis accidit: de quibus omnibus iam ordine agemus.

SECTIO I.

De Morbis Mammarum.

CAPVT I.

De Mammarum numero & magnitudine vitiosa.

MAMMÆ in foeminis geminæ sunt; Hinc sororiari puellarum mammæ dicuntur, cum primùm intumescunt, quod non singulæ, sed sicut geminæ sorores simul nascuntur. Obseruatum tamen est, foeminas quasdam nullas foemininas mammas, sed saltem viriles habuisse. Ita Cardanus scribit, *de rer. variet. lib. 8. cap. 43.* Mulierem in Vvormatiæ, Vangionum vrbe, fuisse virilibus mammis, quæ tamen adeo prolifica erat, vt etiam quandoque vno partu geminos ederet. Contra refert Cabrolus, *obseruat. 7.* quandam Isabellam quatuor habuisse mammas, vtrinque geminas, omnes lac fundentes.

*Mammae
geminæ.*

*Mamma
mulierũ
viriles.*

*Mamma
quadri-
geminæ.*

Conuenientem etiam figuram, globosam nimirum & nonnihil fastigiatam in papillam teretem & mediocriter crassam desinentem mammæ, & constitutionem inter mollitiem & duritiem quasi mediam, magnitudinemque decentem habere debent, quæ omnia si concurrant, & secundum naturam sese habent, non saltem elegans pulchritudo inde emergit, sed & mammæ tales ad lac bonum generandum aptissimæ sunt; cùm calorem moderatum & optimam conformationem habeant. Nonnulli quidem mammas maiores laudant, quod lac copiosius in iis generetur. Verùm præstat, etiam mediocrem, quàm nimiam lactis copiam generari, cùm nimis copiosum si retineatur, facile in mammis corrumpatur, atque hinc

*Magni-
tudo mā-
marum.*

magnæ mammæ inflammationibus & cancro magis sunt obnoxia. Præterea cum laxæ & humidæ sint mammæ maiores, etiam calorem temperatum non habent.

*Mamma
nimis
magna.*

A mediocritate autem illa interdum mammæ desciunt, magnitudine immodica & gracilitate, ut & flacciditate. Nonnunquam enim in magnam & nimiam molem excrescunt. Incredibile quidem ferè videtur, quod Iuuenalis scribit:

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis

In Meroëm crasso maiorem infante papillam?

Nempe quod hic illis natura non omnibus una.

Qui tamen Indiam Orientalem describunt, referunt, in Insula Arnabonis mulieres mammas adeo longas habere, ut eas possint in terga reflectere. Et Galenus, *lib. de differ. morb. cap. 9.* scribit, mammas interdum immodicè excrescere. Et I. C. Scaliger, *exerc. 159. sect. 2.* narrat, se vidisse iuenculæ virginis mammas tam vastas, ut brachiorum latera, & ventris superiorem partem occuparent.

Causæ.

Causæ.

Magnitudo autem ista proximè equidem dependet à boni alimenti seu sanguinis copia, calorisque cum attrahentis tum coquentis robore. Verùm primaria causa proculdubio est viarum amplitudo, & partium illarum in mammis fungosarum laxitas, quæ ex prima conformatione ortum habet. Confert tamen etiam aliquid hinc epatis robur, multum sanguinem generantis, & ciborum boni & multi succi usus copiosior, otium, somnus multus, & mensium fluxus mediocris vel parcius: sicut & frequens mammarum contrectatio, qua calor & sanguis copiosior ad eas attrahitur.

Curatio.

Curatio.

Facilius verò incrementum nimium mammarum in virginibus prohibetur, quàm magnitudo nimia iam præfens emendatur. Perficitur autem hoc recta diæta observata, & medicamentis topicis adhibitis, quæ partim nutrimentum copiosius affluens refrigerando & adstringendo repellunt, viasque, per quas sanguis affluit, adstringunt, partim etiam absumunt & exsiccant.

Vt

Vt ℞. fol. myrti, equiseti, plantag. menthæ, fl. ros. rubr. an. M. j. balaustior. p. ij. Coq. in vino rubro & pauco aceto; & in decocto spongia vel linteum madefiat, mammisque apponatur, & admotum; donec siccetur, relinquatur. Vel linteum aq. plantag. rosar. menthæ, è nucibus pini, cicutæ imbutum, eodem modo imponatur. Vel folia cicutæ contusa per se vel cum pauco aceto Cataplasma-
tis modo imponantur. Vel ℞. pulu. rad. consolid. 3. ij. balaustior. fl. ros. thuris, mastiches an. 3. ℞. farina hordei, rubricæ fabrilis an. 3. j. ℞. Cum aq. ros. albumine oui conq. assato, & pauco aceto. F. Cataplasma. Vel ℞. cerussæ 3. ℞. alabastr. præp. boll. Armeni an. 3. ij. boracis 3. ℞. camphoræ ʒ. j. mucilag. tragacanth. aq. ros. factæ 3. ℞. ol. myrrini q. s. F. Vnguentum. Vel duæ cotes aceto madefactæ mutuo atterantur, & tritura per se vel cum ol. ros. mixta illinatur. Vel lutum illud, quod in lapidibus molaribus reperitur, cum succo plantag. & ol. ros. mistum imponatur. Atque talia non solum mammis, sed & sub axillis imponi possunt, ut vasa eò loci constringantur; & sanguinis ad mammas copiosior affluxus prohibeatur.

Cicuta, hyoscyamus & similia narcotica cautè & nullo modo iis adhibenda, quæ olim liberos suos suo lacte nutrituræ sunt. Calorem enim natium in mammis debilitant, & vim γαλακτοπαιτικῆν extinguunt.

Atque hæc adstringentia commodius in iuueniculis vsurpantur. In mulieribus verò, quibus propter abla-
ctionem nimis increuerunt marmæ, exsiccantia & discutientia commodiora sunt, quibus excrementitia humiditas, quæ relicta est, absumitur & discutitur. Vt ℞. farina fabar. orobi an. 3. ij. ℞. pulu. rad. consolid. 3. ℞. fol. menthæ 3. ℞. absinth. fl. chamamel. ros. an. 3. ij. Coq. & addantur, ol. mastichini 3. ij. F. Cataplasma.

Contrà gracilitas mammarum prouenit ab omnibus Mammæ-
caussis, ob quas sanguinis ad mammas affluxus prohibetur, imminuitur, intercipitur, reuellitur, vel aliò moue-
cilitat.
cilitat. Fit hoc cum a mammis sanguis non attrahitur. Fit hoc cum sanguinis sufficiens copia in toto deest, ob temperamentum epatis siccus, inedia, laborem nimium, eua-

cuationes nimias, vigilias, febres, & alios morbos, qui sanguinem in toto corpore absumunt. Intercipit sanguinem angustia venarum in mammis, de qua postea. Repellunt sanguinem non solum adstringentia medicamenta admota, sed & vestes arctiores. Reuellunt cucurbitulæ partibus inferioribus sæpius adhibita. Non attrahitur sanguis, ob calorem mammarum debilem. Tandem etiam mammae imminuntur & quasi contabescunt ex frequentiore infantium lactatione, qua humidum radicale mammarum planè absumitur.

Plus autem incommodi habet mammarum gracilitas, quàm magnitudo nimia; cùm ad generationem lactis mammas ineptas reddat: curatu quoque difficilis est.

Emendatur verò gracilitas mammarum, primò si sanguinis sufficiens copia in corpore desit, cibi boni succi copiosius paulò exhibendi, & vinum album propinandum. Deinde causæ omnes intercipientes, repellentes, aliò auertentes amouendæ, & contra ut venæ in mammis aperiantur, calor in mammis excitetur, ut sanguis ab eis commodius attrahatur, fomenta ex aqua tepida, in qua herbæ emollientes coctæ sint, vel ex vino albo fiant, & postea illinantur mammae ol. amygdal. dulc. vel de nuce Indica. Frictiones etiam frequentes utiles sunt. Hæc si non sufficiant, lenes dropaces imponi possunt.

Cognatum gracilitati malum est earum mollities & flacciditas. Cùm enim non satis augentur, & præcipuè si antea lacte distentæ fuerunt, aut licet alimentum satis affluat, ipsarum tamen substantia nimis mollis & laxa est, molles, flaccidæ & pendulæ fiunt. Quæ res cùm turpitudinem quandam pariat, emendatur, si alimentum, quod deest, copiosius attrahatur, & postea adstringentibus adhibitis laxitas mammarum emendetur: quod quomodo præstandum sit, ex modò iam dictis patet.

***

CAPVT II.

De mammarum ex lacte tumore.

Non solum autem mammae in maiorem molem at-
tolluntur; cum ex naturali alimento in omnem di-
mensiorem nimium augentur, vt *cap. præced.* dictum, sed
etiam præter naturam varia tumorum genera patiuntur.
Et primò quidem mammae tument, cum venæ illæ lacti-
feræ lacte nimium replentur & distenduntur, tumorque
hic interdum totam mammam, interdum partem eius
occupat, prout venæ illæ, quæ lac deferunt, omnes, vel
aliquæ lacte nimium replentur. Dolent autem ex disten-
sione ista mammae, & interdum etiam rubeant. Aliquando
etiam lac concrescit & induratur, vnde mammarum du-
rus tumor oritur.

Tumor
mamma-
rum ex
lacte.

Causa.

Tumoris huius causa est lactis redundantia, in ducti-
bus illis lac deferentibus. Lactis autem redundantia
causa est, vel nimia sanguinis, vnde lac generatur, affluen-
tis copia, de quo infra, *sect. 2. cap. 2.* vel lactis retentio,
quod post partum iis accidit, quæ ipsæ non lactant; dein-
de iis quæ lactant, dum infans totum lac exsugere non
valet; Tertiò, dum infantes ablaçantur.

Causa.

Signa Diagnostica.

Tumor hic faciliè cognoscitur. Mammæ enim ex lactis
copia sine inflammatione distenduntur, dolent; & inter-
dum etiam rubent.

Signa.

Prognostica.

1. Tumor hic plerumque spontè cessat, vñ remediis
opus non habeat.

2. Interdum tamen, nisi id præcaueatur, in inflamma-
tionem mutari solent: interdum quoque, dum lac indu-
ratur, tumor durus inde oritur.

Curatio.

Curatur verò hic tumor, si prouentus lactis nimius
præcaueatur, de quo infra, *sect. 2. cap. 2.* dicitur, vel ge-
nitum educatur, aut absumatur. Educitur lac in puer-
peris, quæ lactant, ore infantis; quod si vnus non suffi-

ciat;

ciat, plures adhibeantur. Solent & nostræ mulieres catellos adhibere.

Vel ab ipsa matre exsugatur vitro isto & instrumento suctorio, quo præcipuè opus est, vbi papillæ non satis patent, vel non satis exferuntur. Extrahuntur enim & patientiores isto instrumento fiunt.

Quia verò in iis, quæ lactare non volunt, vt & post ablactationem, non commodum est, nouum lac semper affluere, affluxus inhibendus, & lac absumendum & exsiccandum est. Affluxus inhibetur, epithemate ex *aq. rosar. aceto rosaceo & alumine* parato.

Resoluunt & absumunt lac, *mentha, calamintha, apium seu petroselinum vulgare, vitex, coriandrum, brassica rubra, bryonia*, quæ herbæ virides contusæ imponantur. Vel imponatur Cataplasma è *farina hordei, fabar. lentium, orobi, lupinorum, fl. chamæmeli, absinthij, mentha, rad. althææ*. Vt $\mathcal{R}$. *farina hordei, fabar. lentium* an. $\mathfrak{z}$. ij. puluer. *rad. althææ, fl. chamamel. mentha* an. $\mathfrak{z}$. β . *sem. viticis* $\mathfrak{z}$. ij. Coqu. in vino, & addatur panxillum aceti atque olei *anethini* $\mathfrak{z}$. ij. F. Cataplasma. Vel $\mathcal{R}$. *farina fabar. lentium* an. $\mathfrak{z}$. ij. *ol. rosac. aceti rosac.* an. q. s. Misc. in formam Cataplasmatidis, quod tepidum mammis imponatur. Vel $\mathcal{R}$. *mentha, fl. chamamel.* an. M. j. *gallarum, sem. cumini* an. $\mathfrak{z}$. j. Concisa & contusa coquantur in aceto ac colentur. Colatura pannus lineus duplicatus imbuatur, & tepidè mammis applicetur. Vel $\mathcal{R}$. *panis secalini* q. v. Adde *Salis* part. β . Contundantur, & affunde aquam feruentem, vt F. instar pultis, quæ panno illita mammis imponatur, vt tamen per medium panni foramen papilla exferatur. Ita enim lac partim effluet, partim absumetur. Vel $\mathcal{R}$. *succum rutæ*, misce cum fermento & impone, Vel *tenticula* cocta instar Cataplasmatidis imponatur. Vel $\mathcal{R}$. *cera & aq. mentha* q. s. Super igne misceantur, & pannus lineus immergatur, qui extensus toti mammæ imponatur. Vulgò foeminæ, ne lac copiosum in mammis coaguletur, scopis illis è seta porcina mammas molliter fricare solent.

CAP V T I I I.

De Inflammatione & Erysipelate mammarum.

POssea etiam mammæ Inflammatione, tumore scilicet calido, sæpe corripuntur, idque præcipuè la-
stantibus accidit.

Causæ.

Cùm omnium inflammationum caussa proxima & *Causa.*
continens sit sanguis, idem etiam meritò in mammis
eundem tumorem proculdubio excitat. Quamquam enim
& lactis copia ad inflammationem mammarum faciat:
tamen non proxima inflammationis caussa est, sed quate-
nus vel copia, vel dum incalescit & corrumpitur, calo-
rem & dolorem parit, ob quem sanguis copiosius ad
mammas confluit, & in venis capillaribus hærens, imò
extra ipsas in laxam mammarum substantiam elapsus ibi
incalescit, & putrescit, atque ita inflammationem exci-
tat, de quo postea, *in questione*, dicetur. Aliis tamen
quoque de caussis sanguis ad mammas confluere po-
test, si nimirum lochia vel menses supprimantur; vel
percussione aut lapsu; vel nimia vestium strictura mam-
mæ lædantur.

Signa Diagnostica.

Vt in aliis partibus, ita etiam in mammis inflammatio *Signa.*
facile cognoscitur ex tumore duro, rubro, calido, dolen-
te, cui febris plerumque coniungitur.

Prognostica.

1. Equidem inflammationes respectu aliorum tumo- *Prognos-*
rum calidiorum per se minùs periculosa sunt: partiùm *stica.*
tamen affectarum ratione sæpe periculosa evadunt; &
propterea quia mammæ sunt laxæ, multis glandulis præ-
ditæ, caloremque habent debilem, facile inflammationes
mammarum in scirrhus & cancros degenerant.

2. Est quidem apud Hippocratem, *s. aphor. 49.* hic apho-
rismus: *Quibus in mammis sanguis colligitur, furorem signi-*
ficat. Verùm non loquitur Hippocrates eo loco de in-
flammatione mammarum, sed cum sanguis adeo ferui-
dus ad mammas fertur, vt ab iis in lac mutari non possit,
sed immutatus è mammis effluat.

Indicationes & Curatio.

Indica- tiones & Curatio. Quas inflammationes in genere indicationes suppetent, sæpius dictum, & secundum eas mammarum inflammatio curanda; Nimirum sanguinis ad eas affluxus prohibendus, & is, qui iam affluxit, tollendus.

Vena sectio. Primò ergo si sanguinis ea sit in corpore copia, ut metuamus, affluxu eius inflammationem augeri posse, sanguis mittendus. Et quidem si à menstruorum vel lochiorum suppressione, aut imminuto fluxu proueniat inflammatio, primò in talo vena aperienda, vel crura scarificanda, & postea, si opus sit, vena in cubito aperienda. Si verò uterus sanguinem non suppetat, vena statim in cubito aperiri potest.

Purgatio. Et cum sæpe accidat, ut vitiosi humores affluentes ad mammas sanguinis affluxui & inflammationi occasionem præbeant, lenia purgantia exhibenda sunt.

Alterantia. Et si sanguis sit calidior, aut humores calidos admixtos habeat, qui sanguinis motum adiuuent, refrigerantia, quæ motum vel impetum sanguinis nonnihil compescunt exhibenda, è lactuca, endiuiâ, portulaca, plantagine, nymphaea & similibus.

Repellentia. Postea repellentia applicanda, sed ea minus valida & minus frigida, ne cordi vicino noceant. Imponatur ergo sæpius mammis linteum posca madidum, vel posca oleo rosaceo misceatur, & linteum ea imbutum mammis applicetur. Vel ℥. *Fol. lactucæ, portulac.* an. M. j. *fl. ros. rubr.* M. β. Coq. in aq. Col. ℥. ℥. j. *aceti* ℥. ij. M. pro epithemate. Vel ℥. *aceti* ℥. ij. Vbi ad ignem ebullierit insperge ei *bol. Armeni* ℥. ij. *lithargyri* ℥. j. Postea adde aquam, in qua antea alumen coctum sit, & misc. in qua linteola madefiant, & mammis imponantur, papilla tamen nuda manente. Vel ℥. *succi lactuc. portulac. solani* an. ℥. j. β. *ol. rosac.* ℥. ij. *chamemel. acet.* an. ℥. j. Misc. Folia quoque lactucæ ol. rosaceo & aceto madida imponere vtile est. Vel ℥. *fol. solani, lactuc.* an. M. j. Coq. ad mollitiem & contundantur. Contusis adde *Farinæ bordei* ℥. ij. *pulv. fl. chamemel.* ℥. β. *oxymel. f. ol. ros.* an. ℥. j. F. Cataplasma. Vbi principium inflammationis præterierit, discutientia repellentibus

pellentibus addenda. Vt ℥. Medullæ panis albi, farinæ bordei an. 3. j. β. fabar. sænigr. an. 3. β. pulu. fl. ros. chamæm. an. 3. ij. Coq. & add. aceti rosac. 3. j. ol. rosac. chamæmel. an. 3. j. β. F. Cataplasma. Tandem sola discutientia adhibeantur. Vt ℥. Farinæ fabar. lupinor. sem. lini, sænigr. pulu. flor. chamæmel. an. 3. j. Coq. & addantur ol. Chamæmel. 3. ij. F. Cataplasma. Atque hoc modo si materia discutatur, & tumor minuatur, bene est. Quod si non fiat, alterutrum metuendum, ut vel materia induretur, vel ut suppuretur.

Induratio omnino periculosa est, cum si materia indu- Emolliē-
retur, inde scirrhi curatu difficiles & interdum cancri tia & at-
oriantur. Ideoque emollientia & attenuantia usurpanda. tenuan-
Vt ℥. Fol. malvæ M. j. Coq. ad mollitiem. Adde farinæ sem. tia.
lini, pulu. rad. althææ, fl. chamæmeli an. 3. j. Coq. & adde. ol.
sesamini 3. j. F. Cataplasma. Vel stercus caninum cum te-
rebinthina mistum imponatur; aut lumbrici terrestres in
ol. amygd. d. macerentur, oleumque imponatur. Vel ℥.
medullæ crurum vituli 3. ij. æsypi 3. j. croci 3. iv. cumini 3. ij.
vitell. oui j. Misc. Vel ℥. farinæ sem. lini, sænigr. Coq. in
oxymel. F. Cataplasma.

Si verò ad suppurationem tendat inflammatio, id quod Suppu-
ex tumoris duritie, calore & dolore magno & pulsatili rantia.
cognoscitur, danda opera, ut naturæ conatus adiuvetur,
& materia quamprimum in pus mutetur. Imponatur ita-
que Emplastrum diachylon s. seu sequens Cataplasma:
℥. fol. malvæ, althææ an. M. β. Coq. ad mollitiem, & minu-
tim contundantur. Adde pulu. rad. althææ 3. ij. farinæ sem.
lini, sænigr. an. 3. j. fermenti 3. β. Misc. & adde unguent.
dialthææ 3. ij. F. Cataplasma. Vel panis triticeus in lacte
coctus cum pauxillo croci imponatur. Vel ℥. fol. malvæ
M. j. violar. M. β. ficuum num. v. Coq. ad mollitiem & con-
tundantur. Adde pulu. rad. althææ, farinæ tritici, sem. lini,
sænigr. an. 3. j. vitell. ouor. num. iij. croci 3. j. Misc. F. Ca-
taplasma.

Vbi pus iam generatum est, quod cognoscitur ex fe- Aperitio
bris, caloris, doloris, pulsusque in mamma remissione, & tumoris.
tumoris in acumen quoddam, sub quo inundatio perci-
pitur,

pitur, elevatione, rectissimè fit, si pus quamprimum effundatur. Si ergo natura spontè rumpat abscessum, bene est; si non, commodissimum est: ut scalpello aperiatur. Quia tamen ferrum & sectionem foeminæ sæpe abhorrent, Cataplasmatibus vel emplastris maturantibus aliquid acre addi potest, præcipuè eo loco, quo tumor in altum attollitur. Utiles sunt hic conchæ vstæ, quarum cinis cataplasmatibus vel emplastris eo loco inspergatur, qui parti magis acuminatæ imponitur. Dum autem ferro aperitur, observandum, ut loco decliviori abscessus aperiatur, ut puri commodior exitus detur. Apertus abscessus mundandus est, ut ex abscessuum curatione generali patet. In mammis tamen summa diligentia in mundando abscessu abhibenda, cum substantia ipsarum sit spongiosa & cauernosa. Ut *℥. terebinth. mellis rosati, ol. ros. an. 3. s. M.* Potest etiam aliquid myrrhæ addi. Difficulus verò integrè vlcus curatur, nisi & mammæ alterius sanæ lac exsiccecur. Cum enim sanguis copiosior in mammam sanam ad lactis generationem affluit, simul etiam ad ægram mammam confluit.

Q V Æ T I O.

An à solo sanguine, an verò etiam à lacte inflammatio mammarum fiat?

Constans Galeni, 2. ad Glauc. cap. 1. & de tumorib. cap. 2. atque omnium Medicorum est sententia, inflammationem esse tumorem calidum à sanguine ortum, & propterea omnino rectè statuitur, etiam mammarum inflammationem à sanguine fieri, non verò à solo lacte. Nonnulli quidem contrarium statuunt, atque inter eos est Mercurialis, qui, lib. 3. de morb. mulier. cap. 6. statuit, inflammationes mammarum duas causas habere immediatas, copiam sanguinis & copiam lactis. Cum verò, ut modo dictum, certum sit, ex Galeni & omnium Medicorum sententia, inflammationem esse solius sanguinis sobolem, seu tumorem à sanguine; præterea ipse inter signa inflammationis mammarum ruborem referat: respondet quidem ad primum dupliciter: Primò, quod inflammatio interdum sit nomen commune ad omnia apostematata calida;

calida; interdum fit peculiare nomen tumoris sanguinei; Secundò, quod inflammatio ex lacte sit vera inflammatio; quia lac nihil aliud est, quàm sanguis dealbatus. Ad alterum verò, non mirum esse, quod in tumore ex lacte etiam candidissimo subsequatur rubor, quandoquidem propter dolorem partis fit continua sanguinis attractio, qui dispersus per superficiem mammarum necessariò illas coloret colore rubro.

Verùm frustra Mercurialis in sua opinione saluanda (in qua tamen sibi ipsi non constat, dummodo statuit, inflammationem mammarum esse inflammationem minus propriè dictam, modò concedit esse vèram inflammationem, cum tamen vnum saltem verum esse possit) laborat. Primò enim, quod dicit inflammationem accipi interdum pro omni apostemate, (rectiùs dixisset tumore) interdum in specie pro tumore à sanguine, sine probatorum Medicorum autoritate id profert. Equidem verum est, *φλεγμονῆς* vocem ab Hippocrate & antiquis Medicis, vsque ad Erasistrati tempora, *ἀντὶ τῆς φλογώσεως*, generaliter pro omni ardore, etiam citra tumorem, vsurpata fuisse, & antiquo illo tempore tumores, quos hodie *φλεγμονὰς* seu inflammationes dicimus, non *φλεγμονὰς*, sed composito nomine *σκληρὰ καὶ ἐπώδυνα οἰδήματα*, idest, duros & dolorificos tumores nominatos; Deinde ab Erasistrati tempore tumores duros à sanguine, quibus rubor & pulsus accidit, *φλεγμονὰς* & inflammationes dictos fuisse, passim è Galeno patet. Verùm dum de inflammatione mammarum loquimur, non de *φλογώσει* seu ardore saltem aliquo in genere agimus, sed, vt ipse Mercurialis inflammationem mammarum definiit, tumorem durum, calidum, cum dolore pulsatili & cum renitentia accipiunt. Et talis *φλεγμονή* seu inflammatio propriè dicta saltem à sanguine prouenit, & ad eam producendam solum lac non sufficit. Neque enim lac est sanguis tantum dealbatus, & lactis generatio in mammis non est saltem quædam alteratio & qualitatum mutatio, sed mutatio substantialis. Et cum diffiteri non possit Mercurialis, ruborem in inflammatione mammarum esse à sanguine, in

omni verò inflammatione mammarum adsit rubor, cur non etiam concedat, omnem inflammationem mammarum esse à sanguine?

Hoc tamen concedimus, ut in aliis partibus inflammationes rarò puræ sunt, sed alij humores plerumque admiscuntur; ita in mammis, ubi sanguis calore & dolore attractus, vel etiam spontè irruens putrescere incipit, etiam unà lac putrescere posse.

Erysipelas mammarum.

Erysipelas mammarum.

Frequenter quoque accidit, ut foeminae, siue lactent, siue non, ex terrore vel ira, Erysipelate, vulgò Rosa, in mammis corripiantur. Verùm cum mammae substantiam laxam habeant, sanguisque ad lactis generationem ad eas confluere soleat, rarò erysipelas tale purum manet, sed statim phlegmonodes euadit, aut potius phlegmone erysipelatodes oritur. Quod propterea etiam, ubi dies aliquot præterierint, curandum, ut inflammationes mammarum, de quibus modò dictum.

In principio verò & primo morbi insultu curatio instituenda, qualis Rosæ seu Erysipelati competit, & nullo modo parti affectæ refrigerantia, adstringentia, repellentia, vel pinguis imponenda. Itaque ut, *de febribus lib. 2. cap. 16.* dictum, statim in principio medicamenta sudorifera è. C. C. terra sigillata, carduoben. & aq. sambuci, quæ nostris ferè vñtata est, vsurpanda, ut subtilior illa pars sanguinis, quæ φλόγῃσι concepit, & ardorem hunc excitat, discutiatur. Extra verò non refrigerantia & adstringentia vsurpanda, sed resoluentia. Vulgò pannum lineum vel cannabinum, aut sindonem rubram, vel pannum laneum scarlatum, aut farinam hordei imponunt. Humectare enim partes Rosa laborantes nostris religio est. Commodè tamen pannus lineus aq. sambuci madefieri potest, & iterum exprimi fortiter & tepidus imponi.

Vel ℥. lixiuū è cinerib. sarmentorum vitis, vel alius ligni, ℥. j. ol. communis, vel quod commodius, sambuci 3. iij. Sensim lixiuū oleo infundatur, & agiterur, donec lactis instar albescat. Madefiant ista mistura panni linei, expri

exprimantur, & in aëre parum saltem, ne valdè madeant, exsiccentur, & imponantur. Vbi dies aliquot præterierint, nec rubor iste discutiatur, postea curatio, vt de Inflammatione dictum, instituenda.

CAPVT IV.

De Oedemate mammarum.

Pæter inflammationem & alij tumores mammas corripere solent. Est enim mammarum substantia laxa, spongiosa & glandulosa, atque omnis generis humores affluentes faciliè recipit. Nonnulli & flatuoso tumore eas corripì statuunt. Verùm vix puto, exemplis & obseruationibus demonstrari posse, mammas sine humore, quem faciliè recipiunt, solo statu turgescere; cùm nec locus flatibus generandis conueniens sit, nec aliunde eum recipere possint.

Oedemate verò seu tumore pituitoso interdum corripiuntur. Vt enim in foemineis cachecticis, & febre alba dicta laborantibus, aliæ partes tumore frigido & albo corripuntur, vt impressum digiti vestigium aliquandiu in iis remaneat: ita idem in mammis, parte laxa & spongiosa, fieri potest.

Causse.

Colligitur autem hic humor pituitosus in iis præcipuè, quibus menstrua supprimuntur, & humores pituitosi & serosi in corpore abundant, qui à mammis faciliè admittitur. Rarum est, vt in ipsis mammis à calore earum debili generetur.

Signa Diagnostica.

Tumor iste est mollis, laxis, & ferè sine dolore, quibus accidentibus faciliè ab aliis tumoribus discernitur; dolorque & tumor plerumque, vbi menstrui fluxus tempus instat, nonnihil augeri solet, qui, vbi fluxus tempus præterit, iterum minuitur.

Prognostica.

1. Tumor hic mitior est, quàm inflammatio, & ex se parsi periculi affert. Quia tamen à cachexia totius corporis & grauiore yteri affectu pendet, sæpe vitæ periculū minatur.

2. Rarius

2. Rarius verò in suppurationem, sed plerumque per resolutionem terminatur. Interdum etiam, parte subtiliore discussa & crassiore relicta, induratur.

Curatio.

Curatio. Imprimis hîc calefaciente & siccante diætâ opus est, in qua tota penè curationis spes sita est. Postea si cachexia vel menstruorum obstructio adsit, curatio ad istos affectus dirigenda, de qua suo loco dictum. Nisi enim ista vitia corporis tollantur, in mammarum tumore hoc curando frustra laboratur; cùm quotidie eiusmodi humor iterum in mammas affluat.

Vbi toti corpõri conueniente diætâ & vniuersalibus medicamentis prospectum fuerit, topica resoluentia ac discutientia simulque partem nonnihil roborantia vsurpanda. Cauendum tamen, ne nimis calefacientia & resoluentia fortiora adhibeantur: Siquidem topica calidiora sanguinem ad mammas, vt partem fungosam, & aliàs eò ad lactis generationem affluere solitum, facile attrahunt, qui pituitæ permixtus, diuturnis & periculosissimis tumoribus materiam præbet; fortia verò resoluentia subtiliores partes discutiunt, & crassiores relinquunt, vnde scirrhi generantur.

Itaque conueniunt fomenta è *lixiuio confecto* è cinere *vitis vel caulium*, & *sulphure*, vel *decocto hyssopi saluie, origani, fl. chamæmeli*. Post fomentationem mammæ inungantur *ol. chamæmel. lil. albor. laurino*, vel cataplasma imponatur ex *farina fabarum, orobi, puluere fl. chamæmeli, & sem. cumini*. Vel $\frac{1}{4}$. *farinæ bordei* $\frac{3}{4}$. *iv. sem. lini, anethi, sænugr. fl. chamæmel. an. 3. ß. rad. althææ 3. j. ol. chamæmel. anethini an. q. s. f. f.* Cataplasma. Vel imponatur *emplastrum diachylum magnum, de meliloto, de ☞, de baccis lauri*.

Si tumor, quod tamen rarò fit, ad suppurationem tendat, ea adiuuanda; iis medicamentis, quæ *cap. 3.* sunt proposita, quibus in hoc tumore fortiora quædam addenda, *carica, radic. lil. alb. bryoniæ, diachylum ireatum, & similia*,

CAPVT V.

De Scirrho mammarum.

Nonnunquam & Scirrhi, id est, tumores duri & doloris expertes in mammis oriuntur.

Causse.

Generantur verò, cum post inflammationes, vel tumores pituitosos, quod crassum est relinquitur, subtili discusso, vel vbi humor melancholicus propriè dictus, non atra bilis, in venis cumulatus ad mammas confluit, atque in earum substantia laxa & porosa colligitur; id quod præcipuè accidit, cum lienis constitutio ad humorem melancholicum cumulandum apta est, & menstrua, cum quibus euacuari deberet, minùs rectè fluunt.

Atque ita duæ causse sunt scirrhi; pituita, non tamen illa tenuis & aquosa, sed crassa, glutinosa & viscosa exsiccata; & humor melancholicus. Etsi enim etiam post phlegmonas scirrhus oritur: tamen illud, quod post inflammationem relinquitur, vel crassa sanguinis pars, est quæ ad melancholiam refertur, vel pituita crassa. Et quidem fieri potest, vt alteruter humor scirrhum generet, interdum vterque misceatur. Interdum & alij humores miscentur. Atque hinc diuiditur scirrhus in purum seu legitimum, & nothum seu illegitimum. Purus est, qui ex pituita, vel melancholia, vel vtraque mista ortum habet. Nothus verò, qui alium humorem, sanguinem, bilem, vel atram bilem admistam habet. Nonnulli equidem illum, in quo partes tenuiores omnes nondum sunt absumptæ, illegitimum, cum verò omnes partes tenuiores absumptæ sunt, legitimum appellant: Sed commodiùs ille inchoans & imperfectus, hic perfectus & confirmatus scirrhus nominatur.

Mercatus equidem, *de morb. mulier. lib. 1. cap. 17.* nouum tumoris genus inter scirrhum & cancrum medium se inuenisse putat, quod Hispani Zaratones nomenclant, atque à cancro differre dicit, quod cancer sit tumor durus & inæqualis, venas habens in circuitu turgidas, liuescens,

Lib. 1 V.

R r

colore

colore magis , quàm inflammationes, nigricans, calidus, subito accrescens & dolore magno affligens; cum hic tumor nec maximum dolorem habeat, nec inflammationem, nec semper, sed ex aliqua occasione aut imminetibus mensibus, curationem etiam facilius admittat, quàm cancer: Nec etiam scirrhum esse statuit, cum scirrhus omnino dolore careat, aut illegitimus dolorem exiguum habeat, & quidem ea saltem in parte, qua tumor viget, cum iste tumor per intervalla etiam vicinas partes affligat.

Verum enimvero frustra videntur hic entia multiplicari. Etenim si omnia diligenter perpendamus, tumor hic, quem ut peculiarem, & inter scirrhum & cancrum medium, describit Mercatus, nihil aliud est, quàm scirrhus illegitimus, qui atrum humorem noviter affluentem, vel ex sanguinis aut bilis, quæ aderat permista, mutatione genitum admistum habet, & iam, quod concedo, in Cancrum degenerare incipit. Habet enim scirrhus illegitimus suos etiam gradus: siquidem humor, qui admiscetur, præcipue bilis & sanguis, vel suam naturam retinet, vel iam atræ bilis naturam induit, & tunc in cancrum degenerare incipit; & propterea non mirum est, si etiam alia symptomata sese prodant.

Quandiu tamen humor pituitosus, vel melancholia prævalet, etsi humores adusti admisceantur, rectè scirrhus, sed in cancrum iam abiens nominatur: ubi verò tota vel maxima tumoris materia in atram bilem mutata est, non amplius scirrhus, sed cancer dicitur.

Signa Diagnostica.

Signa.

Scirrhus si sit legitimus, durus est, sine dolore ferè, inæqualis. Et duo præcipue eius signa sunt, durities & doloris priuatio, si scirrhus sit legitimus & perfectus ac confirmatus. Color nunc albicans est, nunc ex albo subliuidus & niger, pro humoris ratione.

Si verò non sit legitimus, nec perfectus, alia signa accedunt, calor & dolor, quæ quò minora sunt, scirrhum adhuc suam naturam retinere docent. Si verò calor & dolor augeantur, in cancrum iam abire indicant, atque
tum

cum etiam venter in ambitu liuescere atque intumescere incipiunt.

Prognostica.

1. Curatio verò difficilis est, & imprimis si scirrhus *Prognostica.*
omnis sensus expers sit.

2. Et quidem quò maior & durior est, eò difficilius curatur; & cui pili superueniunt, incurabilis est.

3. Et licet aliqua curationis spes supersit; ea tamen non, nisi longo tempore, perfici potest; cum materiam crassam & frigidam semel induratum emollire difficillimum sit.

4. Nec periculo caret; cum facile in cancerum abeat.

Curatio.

Cum scirrhus duplex sit, legitimus & illegitimus, curandi etiam ratio secundum hanc differentiam nonnihil variat.

Legitimum scirrhum curandi ratio in eo consistit, ut vniuersalibus, quibus opus est, præmissis, & causis in toto, vel vtero, quæ ad generationem huius tumoris facere possunt, amotis, ac dicta; quæ scirrhorum curationi conuenit, de qua *de tumoribus in genere* dicitur, præscripta, humor, qui proxima & continens huius tumoris causa est, emolliatur, attenuetur, & discutiatur. Rarò ad suppurationem scirrhus venit, neque eam tentare commodum aut tutum est, ut mox dicetur. Duo enim in usu horum medicamentorum obseruanda; Primum est, ne nimio calefacientium & attenuantium usu partes tenuiores discutiantur, & crassæ relinquantur, eæque duritiem lapideam acquirant, & ita malum incurabile reddatur. Alterum est, ne humectantium & emollientium usu, præcipue si mixta sit materia, quasi fermentetur, & ex scirrho Cancer generetur. Ideoque quæ hîc adhibentur emollientia, calida sint, & ferè in secundo, in passiuis temperata, ut neque siccent, neque humectent, quæ eo ipso à maturantibus differunt, quod hæc humidiora sunt. Et ista cautione magis opus est in scirrho à melancholia orto, quàm à pituita; cum, qui à melancholia est Scirrhus, facilius in cancerum abeat, quàm qui à pituita genitus est.

Itaque tutissimum est Antiquorum consilium, qui suadent, ut nullum vel siccans, vel humectans medicamentum solum usurpetur, sed vel alternis vicibus humectantia & emollientia cum digerentibus usurpentur, vel emollientia cum digerentibus misceantur,

Emollientia autem in Institutionibus lib. 5. part. 1. sect. 1. cap. 6. & alibi sunt proposita. Itaque mamma scirrholaborans foueatur decocto malvæ, althææ, sem. lini, fenigræci, brancæ ursinæ & fl. chamæmeli. Postea inungatur ol. amygd. d. chamæmelino, pingued. gallinæ, medulla crurum vituli, unguento dialthææ. Vel imponatur sequens Cataplasma. ℞. fol. althææ, malvæ, brancæ ursinæ, summit. fenic. an. M. j. Coq. ad mollitiem. Contundantur, & per setaceum trahantur. Postea adde farinæ bordei, fabar. sem. lini, pulv. radic. althææ, fl. chamæmeli an. ʒ. j. F. Cataplasma. Vel imponatur emplastrum diachylum magnum, de ranis Vigonis. Vel mamma foueatur decocto althææ, brancæ ursin. sem. fenigr. lini, & similibus; Deinde suffitus instituatur ex vino (acetum enim, quod aliàs in scirrhis emolliendis utile est, in mammis ita commodum non est) fuso super lapide pyrite, aut molari candente. Et postea imponatur emplastrum ex ammoniaco & aceto vino dissolutis. Vel usurpetur tale Emplastrum. ℞. mucilag. radic. althææ, sem. fenigr. an. ʒ. j. caricar. ping. ʒ. iij. ol. lil. albor. chamæmel. lini, an. ʒ. j. pingued. gallin. anseris, porci, seui caprini, terebinthinæ, lithargyri an. ʒ. iv. Coq. omnia ad consumptionem mucilaginum, & cum ceræ q. s. F. Emplastrum, addendo ammoniaci, galbani, aceto solutor. an. ʒ. iij. pulv. radic. ireos Drach. ij. M.

Scirrhi
nothi &
in can-
crum de-
generan-
tis cura-
tio.

Topica.

Si verò Scirrhus nothus sit & illegitimus, metuendumque, ne in cancrum abeat, corporis vniuersalis euacuatio per venæ sectionem, vel purgationem, prout opus, & in cancro incipiente fieri solet, præmittenda, & si quæ in visceribus sit dispositio, quæ humorem atrum generat, ea quoque conveniente modo tollenda.

Topica quod attinet, in scirrho legitimo eiusdem nullis repellentibus opus est: at cum in illegitimo dolor quidam adsit, qui affluxum humorum concitare valet, emollien

emollientibus exsiccantia quædam addenda, quæ influxum humorum prohibeant.

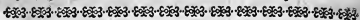
Vsurpanda nimirum *ol. ros. succus plantag.* & si calor aliquis adsit, ea in mortario plumbeo agitari possunt, ad coloris mutationem. Vel *℥. ol. rosac. ʒ. iij. seu caprini, succi solani*, an. ʒ. j. Agitentur in mortario plumbeo ad coloris mutationem. Deinde adde *cerussæ, lithargyri* an. ʒ. iij. *cera q. s.* Iterum agitentur. F. Vnguentum.

Vel usurpetur Vnguentum è ranis, quod hoc modo *Vng. è* paratur. *℥. ranas virides in aquis puris degentes q. v. ad- ranis.* dito butyro in olla perforata per descensum, vt moris, oleum inde destilletur. Ranas postea comburito, & cinerem cum oleo misceto, & addito pauxillo *Cera q. s. F.* Linimentum. Et si dolor augeatur, vt Cancri iam imminentis periculum instet, commodissimè inunguntur mammæ linimento parato ex *succo solani* tamdiu in mortario agitati, vt formam linimenti acquirat.

Si hisce medicamentis non cedat, & omnino metus *Cheirur-* sit, scirrhum in Cancrum abiturum, nonnulli causticis *gica cu-* medicamentis, alij sectione vtuntur. Priores exili caute- *ratio:* rio ignito foramen in parte efficiunt, & huic Mercurij sublimati granum induunt, digestiuium imponunt, hinc vnguentum Ægyptiacum, aut puluerem Ioannis Vigonis adhibent.

Sectio non faciliè instituenda, nisi tumor in summitate mammæ consistat, vt sine vitæ periculo eximi queat. Vbi sectionem instituere commodum est, ægra rectè collocata, tumor versus summa mammæ manu sinistra Cheirurgi detrudendus est: Dextra verò cutis nouacula acutissima secundum longitudinem incidenda, & caro ab utraque tumoris parte separanda, & postea tumor separatus à carne acu filoque transfigendus & à sinistro tenendus, ab ipso verò Cheirurgo ad radicem penitus abscindendus, sanguis sistendus, & postea vulnus debito modo curandum.

CAPVT VI.

De Mammarum glandulis tumentibus, scrofulis, & strumis.

Glandula indurata, & struma mammæ.

M Ammas multis glandulis constare notissimum est. Hæ interdum ex humoribus affluentibus intumescunt. Interdum tamen, ut Mercato placet, ipsæ glandulæ non intumescunt, sed in mammis nouus tumor glandulosus, quem strumam vel scrofulam appellant, gignitur. Verùm hanc differentiam alij non ita attendunt, nec glandularum tumorem à scrofulis & strumis distinguunt, Galenusque ipse, 14. *method. med. cap. 11.* strumas dicit esse scirrhum glandularum tumorem. Platerus tamen scrofulas à strumis distinguit, quod scrofulæ plures sint & minores, strumæ verò pauciores & longè maiores. Verùm causa & curandi ratio eadem est. Celsus, *lib. 5. cap. 28.* rarum esse videtur in mammis strumas reperiri, dum scribit: *In mammis quoque fœminarum strumas se reperisse, Cheirurgicus Meges autor est.* Verùm nec magnum, nec rarum hoc putat esse Brasauolus, *in comment. ad aphor. 26. lib. 7. Hippocratis*, & se non solum in mulierum, sed & virorum mammis strumas vidisse refert.

Causæ.

Causæ.

Scrofulas autem & strumas vulgò ab humore crasso prouenire putant, siue is sit pituitosus, siue melancholicus, siue ex pituitoso & melancholico mixtus. Platerus tamen monet, non solum ex pituita & melancholia strumas prouenire, aliàs tamdiu non durarent, sed putredini & corruptioni subiicerentur, & in pus mutarentur. Ipse verò statuit, eas à crassiore succo, quo istæ partes nutriuntur, si copiosius affluat, prouenire. Celsus, *loco allegato*, strumas tumorem esse scribit, in quo subter concretæ quædam ex pure & sanguine quasi glandulæ oriuntur. Et reuera tales strumæ in fœminarum mammis interdum reperiuntur, cum dolore coniuncti, qui cancos referunt, & in cancos mutari videntur, cum tamen sæpe diu atque aliquot annis durent, nec in cancrum abeant. Quæcumque autem horum tumorum causa sit, suppeditatur

De mammarum glandulis tumentibus, &c. 63
tatur ea à mensibus suppressis, vel non rectè fluentibus;
vbi humores crassi, qui cum menstruo sanguine euacua-
ri debent, ad mammas regurgitant. Magnum enim esse
mammarum cum vtero consensum, & mutuum sanguinis
& humorum hinc inde confluxum, sæpius dictum.

Signa Diagnostica.

Facile autem hoc tumorum genus innotescit, cum *Signa:*
glandulæ grandiores fiant, & quæ antea latebant, nec ta-
ctu facile deprehendebantur, iam tactui obuiæ sunt, &
tumores parui multi deprehenduntur, & hinc inde mo-
uentur. Interdum tamen vnus tumor maior atque im-
mobilis est.

Prognostica.

1. Omnes tales glandularum tumores & scrofulæ dif- *Prognō-*
ficiles curatu sunt; cum à materia crassa & terrestri orian- *stica:*
tur, quæ nec facile discutitur, nec emollitur.

2. Curantur autem facilius in mammis isti tumores, si
sint cuti propiores; si verò profundiores & costis propio-
res, difficilior curantur.

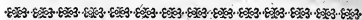
Curatio:

Materia autem, quæ continens tumoris causa est, tol- *Curatio:*
litur, dum vel insensibiliter absumitur, & discutitur, vel
in pus mutatur, vel excinditur.

Vniuersalibus ergò purgationibus præmissis, emollien- *Emolliē-*
tia & discutientia vsurpanda, sed fortiora, qualia ferè in *tia & re-*
scirrho curando sunt proposita: Vt ℞. *radic. iridis* ʒ. iij. *soluen-*
Coq. in *oxymel. dilutiore*. Terantur. Adde *terebinth. unguen-*
ti dialthæ an. ʒ. iij. *mucilaginis sem. fenigræci* ʒ. j. Misce. *tiā.*
Vel ℞. *radic. althæ* ʒ. ij. *bryon.* ʒ. j. *ireos* ʒ. ʒ. Coq. in vi-
no albo ad mollitiem, & contundantur, ac per fetaceum
trahantur. Adde *ammoniæ aceto solut. bdellij. vino sol.*
an. ʒ. j. *picis naual. ceræ* an. q. s. F. Empl.

Quod si tumor discuti non possit, ad maturationem *Suppu-*
& suppurationem, vel etiam sectionem, vel caustica ve- *rantia.*
niendum, de quibus *de tumoribus in genere* agitur; supra
etiam *lib. 2. part. i. cap. 25.* satis dictum, quæ strumis
mammarum facile applicari possunt, nec ea hinc repetere
opus est.

Verum cum non semper tutum sit, vel in scirrho, vel in strumis mammarum, maturationem hanc tentare, cum facile fieri possit, ut maturantibus materia corrumpatur, & tumor in cancrum abeat; sectionem quoque foeminae raro ferant, & praeterea tales tumores, sine insigni incommodo multos annos durent, neque hoc loco oculis, ut in gutture, pateant: praestat plerumque tales tumores intactos relinquere, quam valde molestae & periculosa curationi foeminas subiicere. Et ipsae foeminae plerumque malint cum aliquo incommodo & leuiore molestia vitam trahere, quam grauiore curationis molestias & cruciatus sustinere.

CAP V T VII.

De Cancro Mammarum.

*Cancer
mamma-
rum.
Cancer
occultus
quid.*

 Vid Cancer sit, & à quibus causis ortum habeat, in genere & prolixè explicare huius loci non est, sed ad doctrinam de tumoribus in genere pertinet. Hoc saltem hoc loco explicandum videtur, quid Cancer occultus sit, cum Hippocrates, 6. aphor. 38. scribat: *Quibus occulti cancri adsunt, non curare melius. Curati enim citius intereunt; Non curati verò longius vitam trahunt*: & an iste aphorismus etiam de mammarum cancro accipi possit. Galenus, in comment. occultos Cancros dici ait, vel qui sunt sine ulceratione, atque hoc modo etiam in mammis occultus cancer esse posset; vel latentes, id est, qui sunt in alto corpore, atque hac significatione mammarum cancri occulti esse non possunt. Aëtius, tetrabib. 4. serm. 4. cap. 43. scribit, quod qui sine ulcere sunt, ab omnibus fere veteribus occulti appellantur: Philoxenus tamen cancrum occultum priuatim nominavit, qui in vtero ac intestinis esset. Philotheus occultos nominat, qui fiunt in profundo. Brasauolus, in comment. in loc. alleg. profundos appellat, qui non sunt in superficie, occultos verò, qui occultas partes occupant, ut iecur, ventriculum, uterum, vel qui in cute & superficie parum quid habent, intus verò profundas iecere radices. Mercatus, lib. 1. de morb. mulier. cap. 17. statuit, per occultos cancros Hippocratem

cratem intellexisse vlceratos, vbicunque sint; & non exulceratos, si in recondita corporis sede sint. Rodericus à Castro, *de morb. mulier. lib. 1. cap. 22.* Mercatum reprehendit, quod vlceratum cancrum duntaxat, vbicunque sit, occultum dicat, inde sumta ratione, quod curationem non admittat; cùm Hippocrates, non quia non curationem admittat, occultum vocet, sed quia occultus est, curationem non admittere dixerit. Ipse verò cum Matthæo de gradibus, & Dino Florentino non vlceratum cancrum illum duntaxat, qui in interioribus partibus latet, aut qui, etsi oculis sit manifestus, radices tamen in abditis corporis partibus occultas habet, siue exulceratus sit, siue non, occultum appellandum censet.

Verùm enimverò quid Hippocrates, imò omnes Antiqui Medici, vno excepto Philoxeno, per occultos cancròs intellexerint, clarè docet, *loco allegato*, Aëtius, nimirum eos, qui sunt sine vlcere, & extra vlceribus in cute se nondum produnt. Non verò eos cancròs occultos nominasse, qui in penitioribus & profundis sunt corporis partibus, vel ex eo patet, quod ij omnes sunt incurabiles, imò curari non possunt, & propterea Hippocratis breuitate indignum fuisset, de re inutili & omnibus nota superfluum aphorismum ponere. Itaque de iis cancris loquitur Hippocrates, qui in propatulo sunt, & curari quidem possunt, curati tamen deteriores euadunt. Et tales sunt cancri omnes non exulcerati. Hienim topicis medicamentis non sunt irritandi, & si non irritentur, & tantùm bona diæta obseruetur, & per interualla humoris melancholici purgationes instituantur, ægræ, præsertim si sit in mammis cancer, diu sine insigni incommodo vivere possunt. Ita ipse Galenus, *in comment. aphor. 47. sect. 6.* scribit, se mulierem quandam, quæ cancròsum in mamma tumorem habebat, quotannis vere ineunte vacuantem sanasse, subinde forti pharmaco melanagogo vsum: quam quidem purgationem si quando prætermisisset, dolorem profundum illam percepisse, atque ita illico è se accersito purgari petiisse. Et Amatus Lusitanus, *cent. 3. curat. 52.* refert, se nouisse nonnullas mulieres, can-

culos in mammis habentes, quæ solo bono vitæ ordine absque vlllo medicamentorum topicorum iuuamento, per longum vixerint tempus, ita incolumes, prosperæ ac sanæ, ac si nullum paterentur morbum. Idem confirmat Guil. Fabricius, *centur. 3. obseru. 87.* docetque aliquot observationibus, foeminas quasdam cancos non exulceratos in mammis habentes à curatione eiusdem abstinuisse, & ita multos annos, etiâ 40: sine insigni dolore & incommodo vixisse. Contra verò, vt *ibidem* exemplo docet idem Fabricius, si cancer cum quo diu viuere potuisset foemina, irritetur emollientibus & pus mouentibus, vel aliis medicamentis, ita vt cancer exulceretur, eum breui, & sæpe semestri spatio ægras interimere. Atque id ipsum *alleg. aphor.* Hippocrates docuit.

Causæ.

Causæ.

Oritur verò is tumor in mammis frequenter, quia fungosæ & laxæ sunt, & imprimis apud foeminas ortum habet ex vtero, ob illum, qui est inter vteri & mammarum vasa consensum, dum vitiosi humores, qui per vterum cum sanguine menstruo euacuari solent, ad mammas regurgitant. Acciditque hoc præcipue in iis foeminis, vt eius rei aliquot exempla obseruavi, quæ calidioris & siccioris corporis constitutionis sunt, sanguinemque adustum habent, & hypochondriacæ affectioni sunt obnoxiiæ; & imprimis vbi menses subsistunt, vel fluere desinunt. Tum enim humores illi adusti, qui per vterum euacuari solebant, ad mammas confluunt, & hoc tumoris genus excitant. Oritur autem cancer, dum vel per se nullo alio tumore præcedente oritur, vel dum alij tumores in eum degenerant.

Signa Diagnostica.

Signa.

Per se incipiens cancer non ita facile cognoscitur. Initio enim est tuberculum vix ciceris aut fabæ magnitudinem superans, paulatim verò postea augetur, & in maiorem molem attollitur, & radices longè extendit, venasque quasi varicosas, liuidasque circumcirca habet. Vbi verò exesa cute iam exulceratur, vlcus est foetidum ac sordidum, labra sunt dura, saniesque inde

inde tenuis & nigra emanat, quæ diu sæpe subsistit.

Prognostica.

1. Vt omnes canceri curatu difficiles sunt, imò raro & *Prognostica.*
vix vnquam curantur: ita etiam mammarum canceri curatu difficillimi sunt.

2. Estque etiam in mammis verus allegatus antea *aphorif. Hippocratis 38. sect. 6. Quibus occulti canceri adsunt, non curare melius. Curati enim citius interimunt, non curati vero longiore tempore durant.* Cuius quidem rei causa est, quod humor ater, à quo oritur, pessimus & pertinacissimus est, & peculiarem malignitatem coniunctam habet, cuius contrarium & specificum remedium cum non satis cognitum sit, funditus extirpari, eiusque malitia infringi non potest. Interim si vulgaria, quæ duris tumoribus adhiberi solent, emollientia remedia adhibentur, imprimis pus mouentia, deterior medicando fit cancer. Fermentatur enim quasi & exaltatur; ac malignior redditur humor, ita vt tandem partem erodat, & exulceret. Emollientibus medicamentis simul vasa laxantur, & dilatantur, vnde & facilius humorum confluxus fit, & humor corruptus in vicinas partes dispergitur, reliquosque humores instar fermenti inficit & corrumpit.

Curatio.

Cancer ergo occultus nondum exulceratus valentioribus remediis non tentandus, sed ex consilio Hippocratis relinquendus. Interim cum Galeno, vt supra dictum, sanguinem mittere, si opus sit, & humorem melancholicum sæpius euacuare, de quo sæpius alibi dictum, commodissimum est. Hoc enim modo incrementum canceri prohibetur, & vt foemina sine insigni dolore atque incommodo vitam diu producere possit, præstatur.

Topica verò adhibenda, non quæ partem putrefacere & irritare possunt, sed quæ vel per experientiam, vel Indicationem dolorem lenire, & incrementum canceri prohibere, compertum est. Talia sunt succus & aqua solani, cochlearum carnes elixæ, ranarum viridium oleum per descensum paratum, & cum cinere earundem ranarum in formam vnguenti mistum. *Canceri contusi & cum aqu. cardui ben. mixti*

*Curatio
canceri
occulti
& non
exulce-
rati.*

mixti & impositi, medicamenta è plumbo parata. Vt 2℥. olei rosac. 3.ij. succi è fructu solani 3.j.℞. cerussæ lotæ, sacch. N. an. 3.j. pompholygos 3.℞. Ducantur in mortario plumbeo tamdiu, donec colorem mutant, & nigredinem ac crassitiem aliquam acquirant. Imprimis hîc vtile est *Geranium Robertianum*, ob id *Cancrosum* dictum, vt & *agrimonia*, *persicaria*, *card. benedictus*, quæ herbæ vel contusæ, vel earum aquæ mammis apponantur. Habent & hîc locum medicamenta interna, vt *cineres cancrorum combustorum*, *magisterium oculorum* & in aq. persicariæ exhibitum, & pulvis è cinere cancrorum vstorum, & cortice interiore viridi ligni fraxini paratus; *Geranium* item *Robertianum* sumtum.

Sectio.

Auicennas iubet mitiores cancos, & qui in superficie sunt positi, radicitus excindere, & facta excisione sanguinem circumquaque exprimere, posteaque locum cauterio inurere, vt vstione reliquæ absumantur, membrum roboretur, & hæmorrhagia prohibeatur. Modum autem eum excindendi clarissimè tradit Fr. Arcæus, lib. 2. de curand. vulnerib. cap. 3. quem eius verbis hic adscribere libet. Cum, inquit, Cancrum excindere volumus, ipsum imprimis affectum corpus purgatione præparasse oportuerit Sirupis per quatuor aut quinque dies exhibitis, quorum ad atram, aut ad adustam bilem concoquendam probata natura sit (ex his enim humoribus malum hoc enascitur ac coalescit) deinde purgatio est adhibenda, quæ cum affectione & hominis natura optimè conuenire iudicabitur. Tertia à purgatione die, secunda aut tertia hora à prandio, duorum ouorum vitelli ynà cum albo probè agitata sumto; addito si placuerit rosaceo modico. Præstò etiam erit magna lichinorum copia, ex tenuissima lini stupa comparatorum: præterea & pulvisculi cum vitta, quinque digitos lata, & gausapis quoque bona pars pareretur, atque etiam acus vulneribus consuendis idonea, cum satis tenaci filo, eodemque duplo. Ipse verò homo aut in puluinis, aut in culcitra resupinus collocetur: vtrinque autem duo alij homines sint, qui illius brachia firmiter contineant, ne ipse sibi contran-

tendo impedimento esse possit, dum curatur. Cheirurgus verò immineat, hominisque crura suis ipse cruribus contineat, genibus supra culcitram ipsam flexis & firmis: homo autem superiori à cingulo parte nudus esto: lin-teum autem vtrinque sit, quo sanguis defluat. Cancer au-tem ipse manu apprehendatur, qui si contra ipsius mam-mæ papillam erit, sapienter est deuertendus, ne ipsa pe-reat excisa, quod si versus axillam fuerit, diuertendus etiam est, ne quid ex iis musculis, qui ex axilla oriuntur, lædatur. Vbi verò ita rectè constitutus fuerit, manūque sinistra firmiter comprehensus, tandem cutis acutissima nouacula aperiatur, quantus cancer ipse sit: apertio au-tem in longitudinem fiat, deinde ex altero canceri latere caro commota abscindatur & separetur, ita tamen vt cancer non feriat, quod si sanguis erumpat, globulo ex bombyce facto locus opplendus est: quem, si id fieri conueniat, alter eorum, qui brachia continet, digito comprimat, atque ex altero etiam latere carnem à can-cro separet. Hæc autem operatio celerrimam Cheirurgi postulat expeditionem, cum summa tamen diligentia ac sedulitate atque maturitate coniunctam, ne quid temerè peccatum sit. Vbi autem vtrinque cancer detectus, à car-neque separatus sit, acu filoque medius transfigitur, fi-lumque ipsum alteri filo innodatum, alicui eorum, qui adsunt, committatur: à quo contentè sublata manu te-nendum est, atque hinc & hinc contra eam partem, quâ Cheirurgus secat, diuertendum. Vbi verò ex vtroque la-tere probè fuerit à cætera carne cancer separatus, infe-riori ex parte penitus est abscindendus, idque quàm fie-ri possit expeditissimè, digitis admotis, vt totus cancer abscindi sentiat, nihilque ex eo penitus relinqui: hoc verò commodissimè fieri solet gladiolo illo, quo Italici Cheirurgi ad tumores aperiendos vtuntur, cuius figura scarificatorio gladiolo persimilis est, aciem autem vtrin-que acutam habet; vtendum autem curua acie, cuspidè-que acutissima: namque illa pars commodius ea, quæ in-feriora sunt, resceat, idque nullo erumpentis sanguinis, aut alterius rei nocumento fit: adeo autem celerem opera-tionem

tionem esse volumus, vt plus in traiciendo cancro filique colligando, quàm in eodem penitus eruendo moræ sit: namque huiusmodi abscissiones foeminis plerumque contingunt, quibus natura debilior, animusque magis deiectus, quàm viris est. Cum abscissum extractumque penitus fuerit, ne quid ex eo intus reliqui sit, diligenter est peruidendum: adeo autem durum est, vt metuendum hoc rarò sit. Hæc vbi expedita fuerint, sanguis omnis, qui ex vulnere fluit, diligenter abstergatur, ac mox lichini ouo intincti indantur; ita tamen, ne nimium compressi dolorem augeant: neque enim totus locus opplendus densa nimis lichinorum inculcatione est. Imponendæ autem stupæ eodem ouo intinctæ, puluillique & vitta sunt adhibenda. Postero verò die eadem hora digestiuo curabitur, aut balsamo illo nostro, cuius magna ad concoquendum, mundandum, carnemque inducendam efficientia; id pluma leuiter vngendo fit, additis etiam filis siccis, non tamen nimium compressis, vt caro ipsa paulatim coalescat & sese committat: circa ipsum verò vulnus, superque ac circa mammam defensiuum addi oportuerit, ex rosaceo, cera, & bolo Armeno confectum. Eius autem quod diximus, balsami vsu, quàm citissimè emundabitur vulnus, caroque inducetur, atque sanabitur. Super balsamum autem emplastrum basilicon lino extensum imponimus. Tandem vbi satis iam inductæ carnis erit, cicatrix filis siccis, impositoque basilico, aut leonato dicto emplastro procurabitur: aut ex gummi elemi emplastro composito: quodcunque autem sit, sæpius per diem abstergendum. *Hæc Arcæus,*

*Vlcerati
cancri
curatio.*

Vlceratum cancrum etsi nonnulli planè non aggrediendum existimant: tamen inhumanum est, etiam in tali morbo ægrum sine auxilio relinquere. Fr. Arcæus, *loc. alleg.* exulceratis canceris nullam aliam, nisi palliativam curam deberi scribit. Verùm nostri seculi observationes docent, cancos quoque exulceratos sectione feliciter sublatos fuisse, idque se feliciter præstitisse, aliquot historiis probat Guil. Fabricius, *cent. 3. observ. 87.* Itaque rectè duplex à Medicis cancos exulceratos curandi ratio traditur,

dicitur : una vera , quæ ad ipsius canceri remotionem tendit, altera palliativa, ut loquuntur, quæ cancro q. blanditur , eumque lenit , ut ægra cum minore molestia vitam transigat.

Vera cancos ulceratos curandi ratio primò sectione *Vera.* perficitur. Neque de ea, sed saltem medicamentis , accipiendus est aphorismus allegatus Hippocratis ; cum experientia constat, cancos etiam exulceratos, qui in summa aliqua corporis parte consistunt , sectione curatos fuisse , ut modò ex Guil. Fabricio dictum. Modus autem cancrum exulceratum excindendi idem est , qui antea propositus fuit. Si tamen Cancer nimis magnus sit, & vasa maiora ac profundiora, sola sectio non sufficit , sed & vitiò præterea adhibenda , quæ & reliquias materiæ malignæ absumit , & hæmorrhagiam nimiam sistit. Ulcere mundato , hoc medicamentum infundi potest : ℞. *herbæ Roberti , verbasçi , scabiosæ , caprifol. anethi , oleti humani, an. part. equal.* Omnia in cinerem comburantur, eiusque ℥. iij. cum aq. solani ℥. vj. in mortario plumbeo misceantur, & mistura aliquid ulceri infundatur.

Post canceri tamen per sectionem extirpationem , ne recidiva fiat , sæpius medicamenta atram bilem purgantia exhibenda, & hæmorrhoides , si fieri possit , ac menses prouocandi. Simul quoque medicamenta interna reliquias canceri absumentia & malignitati resistentia exhibenda : Theriaca nimirum , Mithridatium , cum borraginis & acetosæ succo vel aqua, ius cancrorum fluuiatiliū ex lacte asinino. Anton. Chalmetæus in omni cancro hanc aquam commendat , quæ etiam nouem diebus ante excisionem vitur. ℞. *radic. tapsi barbati, scrofulariæ an. ℥. ij. filipendul. ceterach , herbæ Roberti , agrimonie , tormentill. scabios. garyophyllatæ, linariæ an. M. j. sem. urticæ ℥. iij. flor. sambuci, rorismar. an. p. j. E.*

Decoctio , quæ saccharo dulcoretur , cuius decocti altera parte pars affecta quoque foueri & ablui, & magna postea forma Cataplasmatis apponi potest.

Deinde tentata ; imò etiam perfecta quandoque fuit vera cura medicamentis quibusdam. Ita scribit Mauritius

Cordæus,

Cordæus, in lib. I. Hippocr. de mulierib. comm. 7. Nobili cui-
dam mulieri prope castellum Neuuenum degenti, totam
partem dextram faciei cancro eoque vlceroso diutissime
obsessam fuisse, magnis doloribus coniunctis. A Medicis
itaque frustra petitis auxiliis, cum Gallis & Italis, tum
etiam Germanis & Hispanis, exterisque aliis quibusque,
vulgaris cuiusdam Barbitonforis remedio hoc sequente
composita sanatam illam fuisse: Pullos illa gallinaceos in
partes tenues concidit & latas, quas sæpissime commu-
tando interdum admouit parti affectæ. A quo vnico tan-
dem præstante remedio, reliquis quibuscumque tentatis fru-
stra, curationem recipiens, pristinam valetudinem recu-
perauit.

*Antonij
Fuchsi
cancri
cura.*

Circumfertur etiam & commendatur puluis cuiusdam
Antonij Fuchsi, Itali, vt refert Rodericus à Castro, qui
eo multos cancròs per Germaniam, Poloniam, Angliam,
non sine admiratione, curauit, atque inde non exiguum
lucrum fecit, atque ob id Medicus Cancrorum vulgò no-
minatus fuit. Putat tamen Roder. à Castro, de morb. mu-
lier. lib. I. cap. 21. tumores illos, quos curauerit, non fuisse
cancròs, sed scirrhus non exquisitos, quos Zaraton Hi-
spanis dici scribit. Verùm dixi supra, si scirrhi illi nothi
degenerent, & deteriores fiant, parum à cancris differre.
Et cum tam celebris fuerit iste Fuchsius ob morbi huius
curationem, proculdubio nouerunt ægri, qui se eius cu-
ræ commiserunt, an cancro vel alio tumore laborauerint.
Puluis autem ille, quem Cancro imposuit, & benedictum
appellat, hic est: ℞. *Sandaracæ Græcorum seu arsenici albi
calcinosi vulgò dicti, non splendidi q. vitrum, non rubei, sed
albi, (quod non ita malignum est)* ʒ. j. Subtilissime
puluerisetur, per dies 15. de die tertio in tertium affun-
datur Aq. Vitæ, vt cooperiat puluerem, post triduum Aq.
Vitæ abiiciatur, & noua affundatur, ac misceantur. De-
inde ℞. *radic. dracunculi maior. mense Iulio vel Aug. colle-
ctæ, & in taleolas scisse ac in loco ventis perflatili exsiccate*
ʒ. ij. Tertio ℞. *fuliginis camini splendidi, non arenosi, aut
nimis sædati* ʒ. iij.

Redigantur omnia in subtilissimum puluerem super
lapide

lapide marmoreo, & feruentur in vase bene clauso vitreo, ne humiditatem recipiat, & longo tempore durabit, imò diuturnitate temporis melior redditur. Ante annum, verò ad vsum non erit ita commodus. Refert autem Rodericus à Castro, *loco alleg. cap. 23.* Fuchsum hunc, postquam hunc suum puluerem inspersisset, si intra tri-
dum tumor non exacerbabatur, sed in melius tendebat, sanari posse prædixisse, cum proculdubio coniiceret, radices non admodum altè esse infixas, nec humorem valdè adustum: atque tum in vsu pulueris ad 30. diem perstitisse, quo termino, vt referebat, radices extinctæ per se cadebant, ac si quid adhuc adhæreret, scalpello præscindebat.

Puluerem autem hunc ita applicauit. Manè ipse ieiunus sputum super bombacem apposuit: si cancer exulceratus, absterse prius vulnere ab omni saniei virulentia, aspergit puluerem, vt totus cancer tegetetur, & cum illa supra scripta bombace textit, & cum sputo circumcirca liniuit, vt adhæreret. Cum adhæret, nunquam cadit, nisi vnà secum radices tollat. Solet vt plurimum inferre dolorem, non continuum, sed interpolatum, quando humor acris & mordax non potest purgari per vlcus. Et aliquando fit magnus tumor, quando ille acris humor purgatur per vlcus: eo tempore neque remouendum medicamentum, neque aliud supra apponendum, sed circumcirca rosaceum oleum illinendum, & postea dimit-
tendum, vsque dum per se cadat. Postea purgandum, sicut alia vlcera. Ipse Fuchsius vsus est puluere incarnatiuo & mundificatiuo hoc. ℞. *thuris, sarcocoll. mastich. myrrha, aloës, mumie, aristol. rot. an. 3.ij.* Qrij præcipit. 3.j. ℞. F. puluis subtilis. In diuitibus vsus est præcipitato facto cum Auro araalgamato, cum seq. Vnguento: ℞. *lytharg. auri 3.iiij. mumie 3.j. ℞.* Subtiliter pulueriscentur, & cum ol. rosac. & aceto rosac. misc. in mortario plumbeo, F. Vnguentum. Digestiui loco solùm vsus est Vng. ex terebinth. & vitello oui.

Semper autem animaduertendum, ne aliquæ radices remaneant, & si remanserint, iterum puluis imponendus.

Exstat aliquando, tum adsunt radices varicosæ, vnus cancer super alterum, aliquando q. strumæ, tum oportet reiterare puluerem, vsque dum omnes strumæ euellantur. Et isti cancri difficilis sunt curationis, cum sunt in thoracis partibus, quia inter thoracem radices habent. Idem scribit, Cancrum incipientem & nondum exulceratum se curasse Emplastro ex ammoniaco aceto dissoluto.

*Cancri
exulce-
rati cu-
ratio pal-
liatiua.*

Curationem cancri palliatiuam quod attinet, de ea Galenus, *super alleg. aphor.* scribit; Quod si adest exulceratio, est necessarium, vt si non aliud agamus, saltem saniem abluamus, humido aliquo vtentes, non quocunque, sed vel per experientiam, vel per indicationem inuento, quod neque putrefacere, neque immutare partem patientem sit natura aptum. Itaque saltem danda opera, ne cancer augeatur, dolorque eius leniatur, vt sine minore cruciatu & molestia ægra vitam protrahere possit. Talia medicamenta sunt, quæ nec putrefaciunt, nec mordicant partem, sed moderate siccant & refrigerant, qualia sunt supra proposita, inter quæ imprimis plumbum commendatur, & lamina plumbea maximè canceris imposita præstat. Inter composita commendatur imprimis à Guil. Fabricio hæc aqua, qua fœuendus & abluendus est locus. *℞. rad. scrofular. herbæ Roberti an. M. j. arnoglossi, solani, buglossi. borrag. portulacæ, euphrag. beton. an. M. ℞. ranar. aquatil. album. ouor. conquassator. no. ij. sym. cydon. sœnigr. contusi aliquantum, an. ℥. j. aq. ros. euphrag. an. ℔. j. Destill. in Alemb. plumbeo. Cui non absimilis est, quam habet Chalmetæus: ℞. succi solani, semper vini, acetos. scabios. caprifol. tapsi barbati, scrofular. filipendul. plantag. linar. agrimon. an. ℔. ℞. agrestæ ℔. j. carnis cancer. fluuiatil. ℔. ℞. album ouor. vj. alumin. ℥. iiij. camphoræ 3. j. Destill. in alemb. plumbeo. Alij hunc puluerem magna vtilitate etiam in vera cura cancro aq. scrofular. prius abluto inspergi iubent. ℞. sophiæ cheirurg. ℥. ij. rad. scrofulax. 3. x. saniculæ 3. j. cortic. rad. mali cydon. 3. vj. carduiben. 3. ℞. F. puluis. Cum cibis verò seq. puluis exhiberi potest: ℞. sophiæ cheirurgor. anagall. phæniceæ, scrofular. cydon. exsiccator.*

siccator. an. 3. j. *F. puluis.* Linimentum vel etiam vnguentum tale fieri potest. ℞. *Cerussæ lotæ, plumbi vsti loti* an. 3. β. *lythargyri, tutiæ præp.* an. 3. iij. *succi solani, scabios. tapsi barbati* an. 3. j. *ol. ros. de ranis, cere* an. q. s. Vel *fol. vrticæ recent.* contusa imponantur; aut ex vrtica succus exprimatur & cum pompholyge mixtus applicetur. Vel ℞. *ol. ros. 3. iij. succi solani 3. ij. vrticæ 3. j. sacchari* ℞. 3. β. Agitentur in mortario plumbeo pistillo ligneo donec nigrescant. F. Vnguentum in mortario plumbeo. Probatissimum sibi hoc semper fuisse Fr. Arcæus scribit: ℞. *ol. rosac, omphacini,* an. ℥. β. *sebi hircini, vitulini, vng. rosati, populeon.* an. 3. ij. β. *succi solatri, plantagin. acetos.* an. 3. j. β. *vini granator 3. iij. β.* Bulliant omnia lento igne usque ad consumtionem succorum & vini: postea colentur: addantur *cerussæ 3. ij. β. lithargyri 3. v. plumbi vsti,* ♂ an. 3. x. *tutiæ Alexandr. 3. j. β. camphoræ s. a. trituratæ 3. j. cere albæ q. s.* Fiat vnguentum molle, videlicet, liquefacta cera cum oleis, & in colatura ponantur reliqua mineralia, ducendo corpus ipsum vnguenti per horas duas cum pistillo in mortario plumbeo, atque hoc optimum omnium in hoc genere medicamentorum est.

Nullo verò modo cancri aliorum vlcera more tractandi. Cum enim foemina quædam magnæ familiæ mammæ cancro laborans se cuidam cheirurgo commisisset, atque ille emollientibus, calefacientibus, & attrahentibus mali curationem esset adortus; ita malum virescens summis, ut breui ægram interemerit, autor est Paræus, lib. 6. cap. 30. Fernelius verò, *method. med. lib. 16. c. 18.* refert, arsenicum & mercurium sublimatum mammæ cancro impositum, mulierem diebus sex sustulisse, perinde ac si id hausisset. Horis enim circiter tribus ab insperato pulvere vehementi rigore concussa, vomitione mox tentari, & crebris animi defectibus corripitur, cum pulsu languido, quæ dein sensim aucta ægram iugularunt. Et Guil. Fabricius, *alleg. loco,* narrat, cum quidam Cheirurgus vnguent. Ægyptiacum, quod cancrōsis vlcerebus est aduersissimum, cancro adhibuisset, summa malignitas celeriter excitata est, vicinasque partes sanas

C A P V T VIII.

De Ulceribus & fistulis mammarum.

Ulçera .
mammaria.
pauca.

Vlcera quoque interdum post abscessus in mammis
relinquuntur, de quorum causis, vt & signis in gener-
vt agamus, cum visui pateant, opus esse non puto. Cura-
tionem quod attinet, primò vniuersales euacuationes,
provt opus, instituendæ sunt. Deinde notandum, non sa-
tis feliciter, nec facillè curari talia vlcera posse, si foemina
sit puerpera, vel lactans, antequam lac absumatur, & mo-
tus sanguinis ad mammas sistatur. Cum enim nullum vl-
cus, nisi sordibus careat, & siccet, curari possit, quandiu
hic humorum affluxus sit, curatio non rectè procedit.

Tertiò cum mamma sic affecta plerumque sint pendula, fascia apta de collo suspensa sustinenda, ne nimius humorum affluxus fiat. Tandem etiam brachium eius lateris non mouendum, ne affluxus humorum concitetur. Hisce obseruatis vlceri conuenientibus medicamentis abstergendum & mundandum: quale est, quod paratur è *rad. rhapontici, zedoar. & foliis agrim.* in vino albo coctis. Et vt sanies commodè effluere possit, nec retineatur, cannula plumbea breuior vlceri indenda. Vlceri mundato consolidandum est, id quod efficit vinum adstringens infusum, in quo *nu. es cupressi, folia sumach, & agrimonie* cocta sint. Vel *℥. Vini potentis adstringentis sextar. vj. Rhois obsonior. nuc. cupress. an. ʒ. iv. gallar. omphacin. ʒ. ij.* Coq. agitando radice cupressi ad dimid. part. consumptionem. Postea coletur & exprimatur, expressumque coquatur ad mellis ferè consistentiam & seruetur vsui in vase vitreo. Reliqua ex aliarum partium vlcerum curatione patent. Si propter diuturnitatem labia vlceris duriora fieri, & callum contrahere incipiant, atque ita fistula metuenda sit, maturè malo huic obuiam eundum, & propterea orificium vlceris ampliandum, & callus incipiens conuenientibus medicamentis, quæ alibi proposita sunt, detrahendus, & postea ordinaria vlceris cura continuanda & absoluenda.

Fistula.

***

CAPVT IX.

De Vasorum in mammis angustia.

QUoniam mammarum officium sit, lac generare, necessa- Vasa
mamma-
rum.
rio vias & vasa habere debent, quibus non solum alimentum pro ipsarum nutritione, sed & sanguis ad lactis generationem aduehatur. Præter ergo externas venas, quæ à ramo axillari oriuntur, & thoracicæ superiores vocantur; ac cutem mammarum, sub qua excurrunt, nutriunt, & à ramo axillari ortum habent, etiam internas habent, quæ à subclauis proficiscuntur, & Mammariæ vocantur; & sanguinem quidem ad mammarum substantiam alendam, in primis tamen ad lac generandum aduehunt. Arterias etiam mammarias habent, similiter à ramis subclauis natas, quæ sanguinem arteriosum subministrant. Sanguis hic cum venosus, tum arteriosus, ubi venas omnes impleuit, à glandulis, quæ plurimæ per mammas sparsæ sunt, in lac mutatur, quod postea in vasa quædam candida, quæ canales quosdam, qui propterea venæ lactiferæ vel canales lactiferi appellari possunt, recipitur, & tanquam in penuario asseruatur, donec per papillam, in quam canales hi omnes desinunt, ab infante exfugatur.

Vt ergo & sanguis ad lac generandum necessarius aduehatur, & lac à mammis ab infante commodè exfugari possit, hæc vasa & canales hi omnes patere debent. Quod si non fiat, & quocunque modo vel angustiores fiant, vel planè occludantur, vel etiam papilla non sit perforata, ut mox, & infra, cap. XI. dicetur, vel lactis generatio, vel lactatio impeditur.

Causæ.

Accidit autem hoc, dum vasa hæc vel ab humoribus Causæ.
crassis obstruuntur. Vt enim crassities sanguinis vel crassi humores sanguini admixti vasa vteri obstruunt, & suppressionis mensium causæ sunt: ita ab eadem causa vasa in mammis obstrui possunt. Deinde angustiores hi meatus fiunt, vel etiam planè abolentur, ob tumores duros in mammis, à quibus vasa hæc vel comprimuntur, vel

obturantur. Tertiò vbi post vlcera, relicto callo, planè coalescunt.

Pertinet huc & meatus in papillis defectus, cum papilla non est perforata, vt lac transire non possit: quòd vel à prima conformatione accidit, vbi post vlcera cicatrices relinquuntur.

Signa.

Signa.

Quod vasa, quibus sanguis ad mammas defertur, non pateant, cognoscitur ex lactis defectu, & mammarum gracilitate. Si verò mammæ satis lacte turgeant, exfugitamen non possit, vel in papillis vitium est, quòd visu dignoscitur, vel si lac absit, in venis lactiferis. An verò obstructio vel tumor aut vlcus adsit vel adfuerit, circumstantiis omnibus pensatis, etiam non difficulter innotescit.

Prognostica.

1. Obstructio humoribus attenuatis tolli potest. Quæ à tumoribus externis est compressio, corrigi potest, si tumores tolli possint. Si verò à scirrhis tumoribus adsit obtusatio, vel post vlcera coalitus, inemendabile vitium est.

2. Ità etiam si papillæ vel à primo ortu non perforatæ sint, vel post vlcera occalluerint, incurabile malum est.

Curatio.

Curatio.

Si obstructio à sanguinis vel humorum crassitie adsit, attenuandi ij sunt. Vsurpanda verò ea medicamenta, quæ cum mammis conuenientiam habent, sanguinemque attenuando, fluidumque reddendo, & ad mammas deducendo lac generare dicuntur: qualia sunt *feniculum, anethum, petroselinum, anisum, cicera, semen erucæ*. Fortius aperiunt *lumbrici terrestres*.

Externæ quoque, quæ humores attenuant, mammis imponere vtile est, fomenta scilicet & cataplasmata ex *feniculo, petroselino, mentha viridibus*. Frictio etiam crebra papillarum venas lactiferas aperit.

Si tumores aliqui adsint, ij quoque conueniente modo tollendi.

CAPVT X.

De rebus alienis in mammis genitis.

¶ Ecundum naturam equidem nihil in mammis generari debet, quàm Lac. Interdum tamen accidit, vt præter naturam in iis pili generuntur vel reperiuntur, lapides item & vermes.

Primo enim pilos in mammis reperiri, & cum lacte *pili in* excerni, aquod Medicos dubium non est, & sæpe id ob- *mammis* seruatum, appellaturque ab iis hoc vitium morbus pilaris; cuius quoque Aristoteles, *lib. 7. de historia animal. cap. 11.* mentionem facit. Verùm de causa eius dissentiunt auctores. Aristoteles, *allegato loco*, statuit, si pilus poculo haustus sit, dolorem moueri in mammis, qui non sedetur, donec pilus vel pressus exeat spontè, vel cum lacte ex- fugatur. Aristotelis sententiam sequitur Alsaharaius, *tract. 14. pract. cap. 2.* qui visum fuisse sibi scribit, pilum fuisse è mammis excretum, & apud se non fuisse dubium, fuisse pilum hominis, & hoc notum esse mulieribus. Assentitur quoque Aristoteli Hieron. Cardanus, *lib. 8. de rer. varietate; cap. 44.* qui concedit, veros pilos lactationis tempore ad mammas peruenire posse, quoniam attrax- trix virtus in eis tunc valida vrgeat. Et Thomas à Veiga, *comm. ad lib. 6. cap. 3. de loc. aff. Gall.* non ab- surdum esse putat, vel epotum, vel cum cibo sumtum pilum ob sanguinis ad vbera confluxum & partis laxita- tem eò fluere.

Recentiores verò plerique ab Aristotele dissentiunt. Vesalius, *lib. 5. de corp. hum. fabric. cap. 12.* nulli dubium esse putat, pilum nequaquam per tot angiportus tennesque an fractus ab ore ad mammillas duci posse; etiamsi mam- millæ illum forte, cum in ipsorum consisteret venis, am- plexuræ essent. Non esse tamen etiam ex parte absonum, quid pilis simile in mammillis, quemadmodum in reni- bus, vrinariisque meatibus progigni posse. Mercurialis, *lib. 5. variar. lection. cap. 4.* scribit, se patrocinari hac in re Aristoteli non posse. Puerile enim esse, cogitare, quod pilus haustus ventriculum, mesaraicas, iecur, atque adeo

venas ipsas non mutatus pertransire, & ad mammarum cauernas per mille anfractus peruenire queat. Ipse verò statuit, si quid eiusmodi è mammis educatur, esse fibras sanguini à natura impositas.

Vt meam sententiam aperiam, longi & multi anfractus, per quos pilus haustus ad mammas peruenire deberet, vt Aristoteli non adsentiar, me non mouent; cum etiam acus deglutitæ per vrinam redditæ sint, vt Langius, *lib. 2. Epist. 40.* duas eius rei historias affert, quas etiam *lib. 3. part. 4. cap. 1.* allegauimus, & acus deglutita à puero sex annorum post decimum octauum annum, ætatis scil. 24. tandem in crure apparuerit, vt Rodericus à Castro, *de morb. mul. lib. 4. cap. 26. in scholio*, refert. Pilos etiam in tot coctionibus immutatos manere, impossibile non est, cum sint durioris substantiæ. Hoc potius me mouet, cum pili facilè aliis excrementis adhæreant, cur non cum fecibus alui, vel cum vrina exeant, sed per tot anfractus vsque ad mammas protrudantur. Itaque in mammis hos pilos generari statuo. Quid autem sint, iterum dubium. Mercurialis, vt dictum, fibras sanguinis esse putat. Verum fibræ sanguinis à sanguine non separantur, sed totus, qui ad mammas affluit, sanguis in lac mutatur. Alij magis probabiliter statuunt, vt in alijs corporis partibus pili generantur, & ex iis excernuntur, sicut pilos cum vrina excretos fuisse *lib. 3. part. 8. sect. 2. cap. 8.* dictum: ita etiam impossibile non esse, in mammis idem fieri posse, & si tales pili excernantur, ij longiores sunt. Verum cum, vt Alsaharaius scribit, in morbo pilari in mammilla sit rubedo, & quod Aristoteles etiam habet, fortis dolor, febrisque & dolor capitis; & talia symptomata pilus ibi generatus, qui facile exitum habere posset, excitare non queat: maximè verò consentaneum esse puto, plerunque ex sanguine putrescente vermiculum talem, qui pili speciem præ se ferat, generari; cum & in alijs corporis partibus idem accadat, sicut in dorso tales vermes generari, *lib. 2. part. 2. cap. 24.* & in vmbilico similiter *lib. 3. part. 10. cap. 4.* dictum est. Et probabiliorem reddit hanc sententiam illud, quod aliàs etiam obseruatum est, vermiculos

culos in mammis natos esse, sicut scribit Bald. Ronsæus, *Vermes miscell. epist. 10.* se nouisse mulierem, quæ cum grauissimis in mammis vberum doloribus exagitaretur, ei dolor non prius desierit, quàm apertis vomicis vtrique vermes prosilierint. Pilos autem hos in mammis caneros fluuiatiles illitos, vel marinos, vel muricum carnes appositas tollere, Plinius, *lib. 32. cap. 10.* scribit.

Lapides tandem quandoque in mammis concreſcunt, vt auctor est Leuinus Lemnius, *de occult. nat. mirac. cap. 12.* *Lapides in mammis.*

CAP V T XI.

De Morbis papillarum.

S Vos etiam & peculiare morbos papillæ habent. *Papilla vñ morbi.*
Primò enim interdum papilla vna vel vtraque deficit, idque vel à primo ortu, vel post vlcera, quibus absumuntur, quod malum lactationem impedit, & incurabile est, cum papilla, quæ vel à prima conformatione deest, vel vlcere absumpta est, nullo modo restitui possit. *Defectus papillarum.*

Interdum verò papillæ non planè desunt, sed latent & minus exseruntur, ita vt ab infante labiis apprehendi & sugi non possint, quod vitium etiam lactationi obest. *Papilla latentes.*

Emendatur autem commodissimè, si vitro & instrumento suctorio extrahantur, & postea vbi paulisper sese exserunt, catellis sugendæ præbeantur. Amatus Lusitanus, *curat. medic. cent. 5. curatione 31.* Nobilem Venetam, quæ mamillarum papillas intus absconditas, contractasque habuit, vt lac nec pueri ore, nec artificio alio euocari potuerit, sic curauit: Vitream phialam, oris non admodum latam circumferentiam habentem, feruente aqua impleri iussit, ac illico ab ea aquam totam deponi, cuius phialæ sic calentis os ad papillam admouit, qua attractione papillæ formatæ & elongatæ manserunt: lactis autem non parua quantitas in phialam ipsam extracta fuit. Fœminæ etiam cupulas glandium, aut testas auellanarum dimidias resina laricea repletas imponere solent.

Præterea papillarum ille meatus, per quem lac sugitur, interdum deest, & papillæ non perforatæ sunt: quod *Papilla non perforata.*

fit, vel à prima conformatione, vel vbi callus post vlcus relinquitur, qui meatum illum concludit; quod vitium etiam lactationem impedit, & incurabile est. Si tamen meatus ille angustior quidem sit, aliquo modo tamen pateat, crebra suctione facta, vel ab infante, vel foemina, vel à catello, vel instrumenti fuctorij beneficio, patentior reddi potest.

Papilla duplex.

Mulierem quoque, quæ in altera mamma duplicem papillam lac reddentem habebat, vidit Hollerius, vt refert, *inter rara num. 6.*

Fissura papillarum.

Frequentissimum verò malum est fissura seu scissura papillarum, quæ acerbissimum dolorem lactantibus parit, ob quem sustinere non possunt, vt mammae sugantur.

Causa.

Ortum autem habet à suctione, si infantes durius & fortius papillam, si ea tenuior sit,prehendant; præcipue si serosi & biliosi humores adsint, qui cum lacte affluentes papillas erodunt. Neque enim crediderim, vt in alijs partibus, labijs, manibus, pedibus, fissuræ fiunt à sola siccitate, ita etiam in papillis idem fieri posse; sed accedit quædam excoriatio à suctione fortiore. Malum autem hoc non solum molestum & cum acerbissimo dolore coniunctum est; sed & si diutius durat, in praua vlcera degenerat, & foeminas ad lactationem planè ineptas reddit.

Præseruatio.

Præcauetur verò, si vltimis tribus gestationis mensibus, è cera pura calices duo, instar calicum seu cupularum glandium, aut digitalium, vt nominant, formentur, tantæ magnitudinis, vt papillas tegere possint; in singulos verò calices resina abietis infundatur, & calices isti papillis apponantur, & ne decidant, thorace lineo ad id parato retineantur, ne seu de die seu noctu decidant. Vbi verò resina absumpta est, noua infundenda. Interdum tamen vnum saltem mensem calices hos gestare sufficit.

Vt autem fissuræ sanentur, varia vnguenta adhiberi solent. Illinantur nimirum papillæ oleo cera, vel calix cereus oleo myrtino repletus imponatur, vel illinatur papilla Vngu. de plumbo, vel de tutia recenti. Vel ℥. seui hircini 3.℔. terebinth.

terebinth. 3. iij. Misc. Vel ʒ. *tutiae præp.* 3. j. *aluminis* 3. ʒ. *camphoræ* ʒ. vj. Misc. cum *pingued. capi* & *Vngu. rosaceo.* Vel ʒ. *Vng. pomati* 3. j. ʒ. *maslich.* 3. j. *iragacanth. pulu. ros. rubr.* an. 3. ʒ. Misc. Vel ʒ. *tutiae præp.* q. v. Misc. cum *ol. ros. & lil. albor.* in formam linimenti. Vel ʒ. *Vng. popul. de plumbo, pomati* an. 3. ʒ. *thuris, boli Armeni* an. 3. ʒ. Misc. Vel ʒ. *Vitell. ouor.* ij. *ceræ, tutiae præp. ol. ros.* an. parum. Misc. Vel *cancros viuos.* contunde, succum exprime, & cum *coagulo vitulino* & *flore lactis* super igne misc. F. vng. Vel ʒ. *mucilag. sem. cydon. psyllij, aq. ros. extr.* an. 3. j. *tutiae præp. cerussæ, mastich.* an. 3. ʒ. *ol. ros.* 3. ʒ. Misc. in mortario plumbeo. F. Vnguentum. Vel ʒ. *mucilag. sem. cydon. aq. ros. extr. ol. amygd. dulc.* an. 3. ʒ. *ouor.* 3. ij. *vitell. ouor. coct.* num. j. *crem. lactis.* q. i. F. Liniment. Notandum tamen hic, ne Infans mammæ admoveatur, nisi prius vnguenta illita absterfa, & papillæ vino albo, aut aq. ros. ablutæ fuerint.

Cum verò fissuræ istæ non statim sanentur, interim verò matres suctionem ob acerbissimum dolorem ferre non possint, ne lacte mammæ nimis repleantur, illudque in iis coaguletur, hoc artificio præstari potest, vt lac sine dolore exsugatur, si nimirum calix argenteus vel stanneus, superiore parte perforatus, mammæ respondens pareretur, isque papilla vberis recens maçtata vaccæ tegatur, & infanti papilla illa vaccina sugenda præbeatur. Ita enim papillam fissam & dolentem nec tangit labiis infans, interim tamen lac exsugit.

Artificiū
lac exsu-
gendi si-
ne dolore
ex papil-
lis fissis.

LIBRI QVARTI

P A R T. III.

S E C T I O II.

De Symptomatibus mammarum.

P O S T Q V A M morbos omnes, qui *mammas* *fæminarum* infestare solent, absolui-
mus: restat tan-
dem, ut de *Symptomatibus*, quæ
iis accidunt, dicamus. Cum autem
mammarum proprium officium sit, lac genera-
re, illudque sugendum infanti præbere, hæc
Symptomata hic explicanda occurrunt: *Lactis* &
lactationis defectus, *lactis* abundantia, *lactis* vi-
tia & concretio, *lactis* per aliena loca excretio,
rerum alienarum per *mammas* euacuatio, coloris
papillarum mutatio, & denique commune cum
aliis partibus symptoma, dolor *mammarum*. De
quibus ordine dicemus.

C A P V T I.

De Lactis & Lactationis defectu.

PRIMO interdum accidit, ut matres & nutrices, etsi velint, infantes lactare non possint. Fit autem hoc & lactatio deficit, vel *Lactationis defectus.* quia papillæ sese non rectè habent; quod fit, cum aut desunt planè, aut non satis exseruntur, aut non sunt perforatæ, aut finduntur, ut propter dolorem suctionem perferre non possint; vel venæ lactis in mammis non patent; de quibus vitiis modò *sect. præced.* dictum: vel quia lac deficit.

Causæ.

Lac autem deficit, aut paucum est; vel quia sanguis, è *Lactis defectus.* quo generari debet, deficit, vel quia vis *γαλακτοποιτικὴ* in mammis sese non rectè habet. Prius accidit, cum sanguis in toto corpore deest; id quod fit, dum vel vitio partium generationi sanguinis dicatarum, imprimis epatis, non generatur: vel absumitur à febrili calore, aut aliorum morborum ratione, item ob ieiunia, quod sæpe accidit, dum gravidæ aut puerperæ ciborum fastidio laborant, parùmque cibi, eumque non bene nutrientem assumunt; ob vigilias, curas, labores nimios, nimias evacuationes, sudores, alui fluxum diurnum, & imprimis dum euacuatur, quod fit in nimia post partum purgatione, aut mensium, quo tempore subsistere debebant, fluxu, aut hæmorrhagia narium: vel etsi sanguis adsit, is tamen crassior sit, ut ad mammarum venas penetrare non possit; aut venæ in mammis non pateant, seu propter obstructions seu callos & cicatrices post vlcera, scirrhus, medicamenta, & alias angustię causas. Posterius evenit, cum etsi sanguis non desit in corpore, vis tamen & calor, nativus mammarum debilis est, ut sanguinem neque attrahat sufficienter, neque eum coquat & in lac mutet, quod

quod vitium quibusdam foeminis à primo ortu accidit, sicut Hippocrates scribit, matres quædam quamvis sæpe pariant, omnino lacte destitui naturaliter, id est, in isto vitio; aliis verò post morbos, ut tumores varios, contrahitur, vel etiam à causis externis prouenit, dum nimirum foeminæ pulcritudini student, & vel Virgines, dum mammæ augeri incipiunt, vel grauidæ circa quintum gestationis mensem, ne mammæ nimis augeantur, remedia refrigerantia & adstringentia vel etiam narcotica mammis adhibent, quo non solum vasa, quibus sanguis ad mammas attrahitur & confluit, constringuntur, sed & calor natiuus mammarum debilitatur, atque ita vis attractrix & coëtrix earum læditur; quibus nonnulli addunt etiam infantis debilitatem. Cum enim succio fortis multum faciat ad sanguinis attractionem, si infans debilis sit, & fortiter non fugat, non sufficiens fit sanguinis ad mammas attractio. Potest denique fieri, ut animi pathemata, mœror, terror, dolor & similes affectus sanguinis ad mammas affluxum prohibeant.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse per se manifestus est, & mammæ flaccidæ sunt ac non turgent, & nihil, vel non sufficiens lactis copia inde exsurgit.

Causarum verò signa quod attinet, si aliquod vitium sit in visceribus naturalibus, & imprimis in epate; si sanguis vel calore febrili, vel alio morbo, vel ob causas euidentes, vel nimias euacuationes sanguinisque fluxum absumtus sit, id facillè quoque innotescit. Si verò sanguis adsit, sed is crassior sit, cognoscitur id ex lactis crassitie, & habitu corporis pituitoso aut melancholico. Vitium verò in mammis esse, idque natiuum, docet id, quod semper & quoties pepererunt, foeminæ lac non generant, mammæque sunt natura nimis parvæ, rugosæ & contractæ. Si morbi aliqui præcesserunt, qui mammarum calorem ac constitutionem naturalem lædere potuerint, vel medicamenta ad incrementum mammarum prohibendum mammis imposita fuerint, id ex ipsa foemina cognoscendum. Si infans debilis lac non fugat, prius

sufficiens

sufficiens lactis copia adfuit, quæ postea imminuitur, & infantis debilitatis signa alia adsunt. Si etiam aliqua perturbatio subitûsque casus præcesserit, & id foeminae atque adstantes patefacient.

Prognostica.

1. Ipse quidem lactis defectus matri vel nutrici vix *Prognostica.* aliquid damni adfert: à causis tamen, à quibus ille provenit, periclitari potest; quæ, ut morbi & aliæ nimia evacuationes, cum vires nostras deiciant, nec subito tolli possint, à lactatione mater vel nutrix desistere debet. Si verò causæ non sint vehementes & restitutionis spes sit, ea tentari debet, & lactatio interim continuanda.

2. Ipsi verò infanti non parum lactis matris vel nutricis defectus nocet. Cum enim sufficiens alimentum non habeat, non rectè nutritur, & augetur; & quia non satimenti inuenit, plorat, vigilat, atque inde marcescit: aut si ob defectus lactis nutrix alia quærenda sit, nec id satis commodum est.

Curatio.

Causæ primò omnes, quæ ad lactis defectum faciunt, *Curatio.* quantum fieri potest, tollendæ sunt. Deinde opera danda, ut lac copiosius generetur. Faciunt autem ad lactis generationem alimenta & medicamenta. Alimenta ad sanguinis generationem faciunt, & proinde debent esse boni & multi succi, ac facili coctionis.

Medicamenta, quæ id præstant, lac generantia dicuntur. *Lac generantia.* Etsi verò, ut in *Institutionibus libr. 5. part. 1. sect. 1. cap. 9.* narrantur, dictum, omnia medicamenta, quæ quocunque modo aliquid, quod lactis generationem impedit, tollunt, lac generantia dici possunt: tamen in specie talia dicuntur, quæ ut sanguis in corpore genitus ad mammas feratur, & ex illo in iis lac generetur, faciunt, & obstructions vasorum in mammis, si quæ adsint, aperiunt, sanguinemque attenuant, & ut liberius ad mammas fluere possit, faciunt, & proculdubio quoque aliquam cum mammis cognitionem habent. Cum enim aliæ partes omnes habeant medicamenta sibi peculiariter cognata, mammis eadem deneganda non videntur. Talia autem sunt è genere

nere moderatè calefacientium & attenuantium, non verò siccantium.

*Dieta ad
lãc gene-
randum
necessa-
ria.*

Vt ergo lac deficiens instauretur, primò diætã optima opus. Aër sit temperatus, & potius ad frigidum, quàm calidum declinet. Cibi sint boni & multi succi, ac facilis coctionis, alibi expositi. Easdem ergo conditiones habeant carnes & pisces. Vbera animalium lactantium, oua forbilia, lac, conueniunt. Vtiles sunt etiam pulres, & cibi ex farina tritici, hordei, lacte, ouorum vitellis, ex amygdalis, pineis, saccharo, oryza, butyro, caseo recenti; profunt item pistacia, panis martius, vuz passæ, decoctum cicerum. In quibus tamen omnibus temperamenti varij & consuetudinis habenda ratio. Ditiorebus & delicatioribus iuscula consummata è succis carniũ & vitellis ouorum parari possunt. Lac etiam copiosum confectio seu edulium ex sem. lini & melle, vel semine sesami & melle paratum, vel ptisana cum foeniculo & aniso cocta gignit. Panis sit recens, ex bona farina, & rectè fermentatus, cui momentum sem. foeniculi vel ammi addi potest. Potus sit vinum dulce album. In nostris regionibus commodissimus potus est cereuisia pura bene defecata, non tenuis nimis, imprimis triticea, quæ, si calefiat & butyro conditur, ac panis addatur, lac copiosum generat. Animi pathemata, moeror, cura, ira vitanda sunt. Vigiliæ, corporis exercitia nimia, & euacuationes omnes vitandæ. Frictiones tamen mammarum duabus vel tribus horis post cibum factæ, viles sunt; vt & partium superiorum.

*Lac ge-
neran-
tia.*

Lac autem generantia sunt *folia, radices & semen foeniculi*, omnia viridia adhuc & recentia; quod & de aliis obseruandum: siccata enim iam nimis siccant, scribitque Galenus, *lib. 5. de simplic. med. fac. cap. 21.* Quæ calefaciunt, nullamque insignem adiunctam habent siccitatem, lactis procreatricem facultatem habent. Verùm ea numero sunt perquàm pauca. Nec enim facilè inuentu est, quod propositam in temperie sortitum sit mediocritatem: cæterum infinita sunt, & multitudine incomprehensa, quæ lac lædunt. Etenim quæcunque plus, quàm expedit, calefaciunt,

calefaciunt, quæque deficcant aut refrigerant, partim qualitate ipsum sanguinem vitiantia, partim ipsum minorem redditicia, lac prouenire prohibent. Itaque siccantia omnia in defectu lactis vitanda. Lac etiam augent *apij seu petroselini radices, anethum, ocymum, semen anisi, erucæ.* Commendantur & *lumbrici terrestres* vino albo & succo fœniculi prius loti, & in furno siccati, vel in olla combusti, quorum 3.j. vel 3.ij. ex vino albo diebus aliquot horis maturinis exhibentur.

Ad lac etiam generandum prodesse creditur *Crystallus Galacti- preparatus, lapis Galactites*, & qui *Lac Lunæ* dicitur, & in res. montibus Helueticis reperitur, 3. j. pondere exhibitus, *Lac D.* de quo videatur Anselmus Boëtius, *de lapid. & gemm. lib.2. cap. 229.* Amatus Lusitanus, *cent.4. curat.92.* scribit, Anconitanas mulieres hyppocampum pisciculum in puluerem redactum & vino exceptum ad lac prouocandum bibere, atque id votis optimè respondere. Composita quod attinet, talia præparentur. Vt *℥. fol. rec. fœniculi, petroselini, an.M.j. hordei p.ij. cicer.rubr.3.ß. Coq. & sacch. dulcorentur*: vel ebulliant in iusculo carnis bubulæ vel gallinæ. Vel *℥. lumbricor. præpar. 3.ß. fol. vel radic. fœnic. rec. 3.vj. hordei p. ij. Coq. in brodio carnis, & colentur.* Vel *℥. sem. fœnic. 3.vj. anisi 3.j.ß. erucæ 3.ß.* Detur 3. j. vel 3. ij. cum iusculo carnis bubulæ vel gallinæ. Vel *℥. sem. anisi, fœniculi, an. 3. ij. lumbricor. præp. 3.j. sacch. 3.vj. F. puluis.* Vel *℥. sem. anisi, fœnic. seseleos, an.3.ß. crystalli præp. 3.j. sacch. ad pondus omnium.* Detur ex vino pro duab. dosibus. Vel *℥. vber vaccæ, tessulatum concindatur, & in furno siccetur, ac puluerisetur.* Huius pulueris. *℥. tb.ß. sem. anisi, fœnic. an. 3.j. cymini, 3.ij. sacchar. 3. iv. F. puluis.* Extra etiam quædam ad vasa aperienda & sanguinem attrahendum adhiberi possunt. Vtilia sunt fomenta calida, è decocto fœniculi & apij, mentha item contrusa mammis apposita, vel Cataplasma ex farina hordei & fermento parata. Vel tale. *℥. fol. fœnic. petrosel. rec. an.M.j. Coq. & contundantur.* Adde *farinæ hordei 3.ß. sem. nigell. 3.j. styrac. calamit. 3.ij. ol. lilior. alb. 3.ij. F. Cataplasma.*

Imò dropaces & Sinapismi adhiberi possunt, sed non diu, & vix per horæ quadrantem in mammis relinquendi, verùm potius sæpius per interualla repetendi.

~~~~~

C A P V T II.

De Lactis redundantia.

*Lactis
redundā-
tia.*

Quontrarius affectus est lactis nimia copia & redundantia, quam Dioscorides, lib. 2. cap. 98. *επαργάσιον* nominat, cum lac ita in mammis abundat, ut inde exurgant & intumescant, imò doleant; vel etiam ipsum à mammis sine suctione sponte effluat.

Causse.

Causse.

Prouenit autem nimia lactis copia vel statim post partum, cum sanguinis nimia copia ad mammas confluit; vel postea colligitur, cum matres ipsæ infantem lactare nolunt, aut postea ablactant, aut licet infans mammas fugat, omne tamen lac, ob copiam noui semper succedentis, exfugere non potest. Copia autem illa lactis continuò succedentis à sanguinis copia prouenit, concurrente optima mammarum constitutione, & vi *γαλακτοποιητικῇ* in iis forti.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse per se patet. An verò ex lactis retentione, an verò eius copiosa generatione proueniat, ipsa foemina facile docere potest,

Prognostica.

Prognostica.

1. Si quædam lactis portio effluat, minus periculi lactis abundantia affert, sed hoc modo omne ferè illud præcauetur.

2. Si verò retineatur, nec etiam ab infante exfugì possit, multa mala parere potest, mammarum tumores, inflammationem, dolorem, lactis concretionem & corruptionem.

3. Imò ipsis infantibus lactis illa redundantia incommoda est; cum si mammæ nimium turgeant, papilla ita commodè ab iis apprehendi, & affluentis lactis impetus sustineri non possit. Præterea Aristoteles, 7. de *hystor. animal.* cap. 12. scribit, Infantes plurimos conuulsione corripi, & præcipuè

præcipuè corpulentiores, & lacte videntes copiosiore, crassioreque; quem Aristotelis aphorismum à Galeno prætermissum esse miratur Rabbi Moyſes, *ſect. 9. aphor. 120.* atque ipſe eum in hunc modum citat: Spasmus etiam infantibus accidit, non ex vitio lactis, ſed ex nimia eius, potiſſimum ſi pingue eſt, copia. Accidit autem hæc convulſio non ſolùm, quia in ventriculo infantum corrumpitur, ſed etiam quia neruoſum genus percellit, & q, inebriat, de quo *de morb. Infant. part. 2. cap. 7. de Siriaſi*, dicetur.

Curatio.

Primus lactis adfluxus non facilè inhibendus eſt; cum poſtea ſpontè ſubſiſtat. Vbi verò poſtea lac ſuperfluum, & copioſius, quàm infans ſugere poſſit, generatur, aut ubi eo pro nutriendo fœta ampliùs opus non eſt, lactis prouentus inhibendus. Id quod fit, iis, quæ ſanguinem generando lacti neceſſarium mammis ſubtrahunt, vel generationem lactis impediunt, ipſumque abſumunt, occulta imprimis qualitate.

Sanguis ſubtrahitur commodiſſimè diætâ tenuiore, & iis cibis, qui parum alimenti ſuppeditant, hordeo, ole-
ribus, potu aquæ vel cereuiſiæ tenuioris, motu & exer-
citio corporis validiore, vigiliis. Si nimia adſit ſanguinis copia, is etiam imminui poteſt, vel venæ ſectione, vel cucurbitulis ſcarificatis. Repelli quoque poteſt ſanguis me-
dicamentis repellentibus, ad venas illas, quæ ab axillari ad mammas descendunt, non ipſis mammis, ſed ſupra
mammas verſus brachia appoſitis. Sunt autem illa paſſim nota, & parantur ex adſtringentibus, è quibus deſenſua parari ſolent.

Lactis autem generationem prohibent, genitumque reſoluunt, & abſumunt, *menta, calamintha, apium, vitex, coriandrum, cicuta*, quæ vt mammarum incrementum prohibet, ita etiam lac exſtinguit, vt Dioſcorides, *lib. 4. cap. 74.* docet, non vi refrigerante, ſed diſcutiente, qualem ipſi ineſſe, adeo vt etiam duros tumores diſſoluat, vt monet Platerus.

Verum de mentha & apio dubium videtur. Mercuria-

lis enim & Platerus, vt & alij quidam Practici, mentham & apium fomenti & cataplasmatibus loco ad sanguinem ad mammas trahendum : Iidem iisdem ad lac exsiccandum & absumendum vtuntur. Antiquos si consulamus, Dioscorides, *lib. 3. cap. 38.* de mentha, scribit, quod mammas, si tendantur, aut lacte turgeant, compescat. Et quod lac coire densarique in caseum non possit, si folia potionibus lactis immergantur. De apio verò scribit, *ibid. cap. 64.* quod mammarum duritiem ex lacte concretam reprimat. Recentiores quoque Botanici mentham commendant, ad duras mammas, cum nutrices infantes ab lactant, ne lac coaguletur. Eodem modo *apium hortense* seu *petroselinum vulgare* post ablactatos infantes mammis imponi iubent, ad lac dissipandum, eiusque concretionem inhibendum. Ideo causam non video, cur Platerus scripserit, mentham contusam mammis impositam lac allicere. Nisi forsan eo fine adhibeatur, cum pituitosus & crassus sanguis venas in mammis obstruit, qui hac ratione attenuatur.

Composita.

Ex simplicibus verò modo propositis talia composita parari possunt. *℞. fol. apij, malvæ, menthæ, an. M. j. sem. cumini, fœnigr. an. ʒ. ʒ. fl. chamæmel. meliloti an. p. j.* Coq. in Aq. pro fomento. Sub finem aliquid Vini adde. Vel ex iis ad molliem coctis & contusis, addita *farina fabarum & oxymelite* vel *oxycrato* F. Cataplasma. Vel *℞. sem. cymini q. v.* Coq. in aceto. In decocto madesiat spongia recens, & mammis arctè imponatur. Vel *℞. sem. agni casti, psyllij, cumini, an. ʒ. ij. alumin. scissil. ʒ. ij.* Coq. in *oxycrato* ad consumptionem tertiæ partis, & decocto mammæ foveantur. *℞. succi menthæ, salviæ, petroselini an. q. v.* Atque in eo pannus maceretur, & mammis imponatur. Vel *℞. farine lentium, lupinor. an. ʒ. iiij. sem. cymini ʒ. ij. fol. menthæ ʒ. ʒ.* F. Cataplasma. Vel *℞. menthæ siccæ M. ij. petroselini absinthij an. M. j.* Coq. in posca ac contundantur. Deinde adde *farinæ orobi, lupinor. an. ʒ. iiij.* F. Cataplasma. Qui lactare nolunt, foveant primò mammas hoc decocto: *℞. fol. malvæ, lauri, fœniculi, apij, petroselini, menthæ an. M. ʒ. F.* decoctum, quo mammæ foveantur. A fotu mammæ oleo

omphacino

omphacino illinantur. Tandem *℥. terebinth. vino & aq. ros. lotæ* \mathfrak{z} . iij. *ouor. num. iij. croci* \mathfrak{d} . j. *cera q. s.* F. Emplastrum, quod super linteo extensum, & in medio perforatum, ut papillæ exferi possint, imponendum. Atque hæc cura singulis diebus manè & ante coenam repetenda; atque si opus sit, ante emplastri impositionem lac exprimendum, vel exsugendum.

Ad affluxum etiam sanguinis præhibendum adstringentia supra mammas venis ab axillis ad eas descendentes imponi possunt, parata ex *ol. myrtino, rosaceo, aceto, bolo Armeno, foliis plantag.* in formam linimenti redactis. Vel spongia oxycrato madida mammis imponatur; vel cataplasma ex *farina lentium & sem. cumini* cum *ol. rosaceo*.

Talia tamen refrigerantia & adstringentia diu continuare tutum non est; cum eorum usu lac in mammis facile coaguletur. Tutius est; exsiccantia & discutientia antea proposita usurpare.

Si tamen metus sit, ne mammae ob nimium lactis adfluxum inflammentur, omnino repellentibus opus est. Itaque *folia lactuca, nymphaea, papaveris, semperuini*, vel cataplasmata ex his parata mammis imponenda. Vel *℥. terebinth. aq. menthae lotæ* \mathfrak{z} . iij. *pulu. sem. cumini, radic. ireos, menthae an.* \mathfrak{z} . j. *croci* \mathfrak{d} . j. *cera q. s.* F. Ceratum molle. *Crocus & Cuminum* collo appensa, ut mammas attingant, etiam lac absumere creduntur. Si nihil lactis sponte è mammis effluat, neque etiam medicamenta id absumere valeant, magnaue sanguinis copia adsit, & matres infantes lactare velint, ne inflammatio mammarum excitetur, vel lac coaguletur, aut corrumpatur, per intervalla ore foeminæ alicuius leniter exsugendum, non verò violenter, ne plus attrahatur, interim medicamenta continuanda. Vbi verò dolor magnus, & metus inflammationis non est, & mater infantem amplius lactare nolit, vel eum ab lactare velit, omnino à suctione abstinendum. Aliàs enim quò plus lactis exsugitur, eò plus adfluit.

Cautio
in refriger.
& ad-
string.
adhiben-
dis.

De Lactis vitiiis & coagulatione.

Lactis verò lac quantitate moderatum sit : tamen præterea in substantiæ modo sese rectè habere , nec nimis crassum , aut nimis tenue esse debet ; in qualitatibus esse dulce , non acre , falsum , aut alterius saporis ingrati particeps , non nimis calidum , aut alium excessum qualitatum habere , vt *part. I. cap. 2. de morb. infantium* , dicitur . Degenerat tamen non rarò ab istis bonæ lactis conditionibus lac , & vitiosum euadit ; quod quibus modis fiat , & quomodo lac vitiosum emendandum sit , de eo dicitur , *ibid. cap. 3.* cum vitia illa lactis potius infanti , quàm matri aut nutrici noceant . Propterea etiam hoc loco de vitiiis lactis nihil dicemus , sed tantum de lactis coagulatione agemus .

Lactis coagulatio. Duos autem autores plerique lactis concretionis modos ponunt , vnum appellant *γρῦμωσιν* , seu grumefactionem , id est , lactis in grumos concretionem ; alterum *κρίσησιν* , seu caseationem , vbi lac in caseum quasi coagulatur . Et grumefactionem quidem fieri dicunt , cum omnes lactis partes , butyrosa , caseosa , & serosa simul concresecunt . Caseationem verò , cum butyrosa saltem & caseosa pars concresecunt ; serosa verò exhalat & separatur .

Causæ. Verùm de causis valdè dissentiunt . Et primò grumefactionem quod attinet , statuunt Donatus Anton. ab Altomari , *de med. hum. corp. mal. cap. 58.* & Mercatus , *lib. 4. de morb. mul. cap. 19.* eam non posse fieri , nisi à frigido , idque ea de causâ , quod lac in grumos non aliter conuertatur , quàm sanguis : Sanguis verò in grumos non abeat , nisi vbi extra vasa sua elapsus calore suo destituitur . Eodem modo etiam in mammis deficiente earum calore lac in grumos abire statuit , præsertim si è vasis suis in spongiosa mammarum spatia elabatur . Caseationem verò fieri docet ex immodica mammarum caliditate , exsiccata ac per halitum digesta parte eius tenui , & serosa ac crassa relictâ . Atque ea ipsa de causâ Paulum Æginetam ,

Æginetam, lib.3. cap.35. & Aëtium, tetrab.4. serm.4. cap.34. & 35. diuersam instituisse horum affectuum curationem, & alia medicamenta pro lactis caseatione, alia pro eiusdem in grumos conuersione ordinasse. Mercurialis, lib.3. de morb. mul. cap. 5. lac coagulari tam à causa frigida, quàm calida statuit.

Verùm enimverò vix probabile videtur, duas eiusmodi lactis concrectiones dari, sed vnicam saltem esse puto. Neque enim serum coagulatur; & vbi etiam extra corpus lac coagulatur, serosa pars separatur. Præterea non rectè supponitur, eodem modo lac in grumos conuerti, sicut sanguis in grumos conuertitur. Sanguis enim fibras habet, quibus concrescit, quæ si eximantur, amplius non concrescit, quibus lac destituitur & nihilominus, vbi sanguis è vasis suis excidit, & in externo frigore adseruatur, serum à reliqua eius parte segregatur.

Deinde ipsam caseationem lactis, quam appellant, quod attinet, longè alia ratio mihi videtur caseationis lactis, quæ fit à coagulo, quàm quæ fit in mammis. Coagulum enim nihil aliud est, quàm fermentum quoddam, seu lac in ventriculo lactantium animalium fermentatum, quod postea lacti additum facit, vt & ipsum fermentari incipiat. Vt enim massa seu pasta cruda panis, si adseruetur, acorem quemdam contrahit, & fermentum euadit, quo postea farina alia fermentatur: ita etiam in ventriculo animalium lac coagulatur, quod postea alij additum & illud coagulat. Idem facit acetum vel vinum lacti infusum: imò antiqui lacte ficulneo, quod non est frigidum, sed calidum & acre, lac coagulabant. Quæ omnia non quatenus frigida, sed quatenus spiritum quemdam fermentantem in se continent, faciunt, vt & ipsum lac fermentari incipiat, qua fermentatione partes homogeneæ congregantur, & ab heterogeneis separantur. An verò hoc in ipsis mammis, vbi lac non in quodam spatio seu cavitare hæret, sed in suis vasis & glandulis continetur, fieri possit, dubito. Mihi probabile videtur, si lac diutius in mammis detineatur, partes subtiliores & tenuiores sensim exhalare, crassiores relinqui, & inde

præcipuè glandulas mammarum indurari, & sâtis duros tumores inde fieri posse, cùm lactis pars caseosa aliàs ad indurationem valdè apta sit.

Signa Diagnostica.

Signa. Cognoscitur hoc malum, quod lac copiosum adest, & in mammis retentum fuit, vnde illæ tument, fiſcuntur, & dolent, atque hinc inde dura quædam tubercula apparent.

Prognosticum.

Prognosticum. Si lac concretum in mammis diu hæreat, dolorque qui excitatur, continuetur, facilè fieri potest, vt inde sanguinis adfluxus concitetur, atque inflammatio, & ex inflammatione abscessus atque vlcus mammarum oriatur.

Curatio.

Curatio. Curatio ferè eadem est, quæ scirrhi incipientis. Danda nimirum opera est, vt concretio lactis, quæ nondum facta est, inhibeatur; id verò, quod concretum est, dissoluatur. Ad lactis concretionem prohibendam. ℞. *Pulu. fol. menthæ, sem. coriandri* an. ʒ. ij. *ol. anethini* ʒ. j. *cera q. s.* F. Linimentum. Vel ℞. *Ol. mentha, chamamel. aneth. rutac.* an. ʒ. j. Misce. Ad resoluendum autem lac concretum, exhibeantur, quæ lac concretum dissoluunt, vt *semen fœniculi, cumini, apij, agni casti, radic. fœniculi, eryngij, salvia, mentha, crocus, myrrha, coagulum leporis* ʒ. j. pondere ex maluatico exhibitum. Vt ℞. *Rad. fœnic. eryngij*, an. ʒ. j. *fol. maluæ*, M. j. *fœniculi virid.* M. ʒ. *sem. anisi* ʒ. j. Coq. in f. q. aq. pro ℥. j. Col. adde *Sir. de duob. radic. oxymel. f.* an. ʒ. ij. Misce. Extra verò mammæ foueantur *decocto fol. fœniculi, anethi, abrotani, fl. chamamel. meliloti, sem. lini, fœnigræci.* Vel *petroselinum seu apium hortense tritum* mammis imponatur; aut *mentha* cum butyro caprillo contusa. Vel ℞. *Sem. nigellæ q. v. micæ panis, q. s.* Cum cereuisia misce, & forma cataplasmati impone. Vel ℞. *Fol. maluæ & caulium coctorum & per setaceum traiektorum* an. ʒ. j. *farinæ lentium*, ʒ. j. *sem. lini, fœnigr. fabar.* an. ʒ. ʒ. *ʒ. pingued. gallinæ, ol. lil. albor.* an. q. s. F. Cataplasma. Si tumor sit durior, acetum addi potest. Vt ℞. *Fol. menthæ, brassicæ, fursurum* an. M. j. Coq. in aceto, & imponantur. Vel ℞. *Succi apij,*

apj, sœnigr. caulium, an. 3. j. aceti 3. vj. croci 3. j. Misce. Vel
 2℥. Fol. apj, anethi, caulium an. M. j. Coq. ad mollitiem &
 contundantur. Postea adde Pulu. myrrhæ, ireos an. 3. ij.
 croci 3. j. ol. rutæ 3. j. aceti 3. j. ℞. Misce. F. Cataplasma. Vel
 2℥. Farinæ lentium, bordei an. 3. j. sem. lini, sœnigr. an. 3. ℞.
 pulu. sem. cumini 3. ij. rutæ, croci an. 3. j. Coq. in aceti q. s.
 Postea adde mellis q. s. F. Cataplasma.

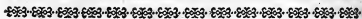
CAP. V. T. IV.

De Lactis per aliena loca excretionē.

§ Ac vt in mammis generatur, ita etiam per earum *Lac cum*
 papillas ab infantibus exfugitur, imò aliquando, si *urina*
 copiosius sit, effluit. Refert tamen Io. Schenckius, ex *excretū.*
obseru. D. Capellæ, fœminam quandam lactis dimidium
 cyathum cum vrina eminxisse. Et Andr. Laurantius, lib. 7.
 anat. quæst. II. scribit, se vidisse puerperas quàm plurimas
 per vterum & vesicam maximam lactis copiam excre-
 uisse. Per quas autem vias lac ad vterum feratur, du- *Per quas*
 bium est. Plerique id per consensum illum vteri & mam- *vias.*
 marum per venas mammarias & epigastricas fieri do-
 cent. Aliud tamen placet Andr. Laurentio, dum lib. 8.
 anat. quæst. II. scribit: Volunt ferè omnes Anatomici, epiga-
 strica ascendentis ramulos cum mammariæ descendētis riuu-
 lis coire, fierique harum venarum anastomoses. Ego, vt iam
 lib. 6. indicaui, harum venarum coitum non nego, sed paten-
 tiores & breuiiores communionis huius vias inuenio. Epiga-
 strica enim vena per vterum non spargitur, sæpiusque à ramo
 crurali oritur. Mammaria item, quàm vocant, per anteriorem
 sterni partem excurrit, triangularem musculum alitura, neque
 ad mammas ramulos, nisi fortè capillares, diffundit. Existimo
 itaque per hypogastricam & spermaticam, quæ peculiare sunt
 vteri venæ, resluere ad truncum cauæ sanguinem, lac, cate-
 rosque humores; à trunco mox in axillarem; à qua thoracica
 duæ insignes exortæ, pectorales musculos & glandosum mam-
 marum corpus irrigant. Contrà à thoracicis resluere lac ad
 axillarem, ab hac in cauæ truncum, à quo per spermaticum ra-
 mum in vterum, per hypogastricum nunc in vterum, nunc in
 vesicam feratur; vnde plerumque lacteæ fundantur vrinæ

post partum. Est etiam lactis per urinas expurgationi locus breuiorque ductus per emulgentes ramos.

Verum dubitò, an ista, quam proponit Laurentius, via sit breuior ab utero ad mammam, & à mammis ad uterum; cum ex eius sententia necessarium sit, lac primum in axillarem venam fluere, ab hac in truncum venæ cauæ: imprimis cum experientia testetur, communicationem istam mammarum & uteri fieri per mammariam internam, atque obseruarit & viderit CL. Io. Riolanus, ut *lib. 3. anthropograph. cap. 3.* testatur, in puerpera recens enixa, mammariam internam & epigastricam crassitie calamo scriptorio pares fuisse: imò interdum minimi digiti crassitiem adæquent, ut Andr. Spigelius, *lib. 9. de hum. corp. fabr. cap. 2.* refert. Et licet verum, epigastricas venas non per uterum spargi, sed hypogastricas: quia tamen epigastricæ venæ ab eodem ramo oriuntur, à quo hypogastricæ, breuior longè via est ex mammariis in epigastricas, ex epigastricis in hypogastricas, atque ex his in uterum, & contra, quàm à mammaria ad thoracicam, ab hac in hypogastricam, & ab hac in uterum, ac contra.

C A P V T V.

De rebus alienis per mammas excretis.

IN mammis nihil aliud, quàm lac, secundum naturam generatur: ita etiam nihil aliud ex iisdem excerni debet. Accidit tamen, ut res aliæ præter naturam interdum per mammas excernantur.

Pus è mammis effluens. Primò in vlceribus pus per mammas effluit, & quidem in diuturnis vlceribus satis diu, qui fluxus postea sanato vlcere cessat. Et ex obseruationibus D. Iohan. Bauhini Schenckius, *lib. 2.* refert, moniali cuidam, pus per mamillas ab aliquot annis fluxisse. Verum cum eadem fuerit uteri albis fluoribus obnoxia, proculdubio non verum pus fuit, sed illa ipsa materia, quæ antea per uterum euacuabatur.

Sanguis mēstruus. Deinde obseruatum, sanguinem menstruum statis periodis per mammas euacuatum fuisse. Ita autor est Amatus

tus Lusitanus, *cent. 2. cur. 21.* Mulieri cuidam nobili, cum puerum lactaret, & menses longo tempore suppressos haberet, per mammas sanguinem illi effluere cœpisse copiosissimum, à quo præter fluxionis tædium, nullum capitis dolorem aut noxam percipiebat. Facta tandem ex saphena pedis sanguinis copiosa extractione, sanguinem illico retràctum fuisse, & mulierem ab hac foeda affectione liberatam fuisse.

Dalechampius, *in annotat. ad cap. 15. lib. 26. Plinij*, refert, nobili cuidam fœminæ, stato temporis intervallo, sanguinem è sinistra mamma fluere guttatim solitum; quem cum Medicus imprudenter adstringentibus remediis inhibuisset, ac retinuisset, enatum inde cancrum, eoque illam periisse.

Et Mauritiùs Cordæus, *comm. 6. in lib. 1. Hippocratis de muliebr.* ex D. Fabri relatione hæc habet: Visa est mulier, Anno 1569. Castelloduni ad superiorem portam habitans, cui menstrua per mammæ sinistræ papillam mensibus singulis tanta copia profluebant, vt quatuor vel quinque lintea vel mantilia imbubinaret inquinaretque sordidissimè. Eandem historiam Ambr. Paræus, *lib. 23. cap. 52.* refert. Idem Lusitanus, *cent. 7. obseru. 48.* narrat, Mulieri cuidam, quæ iam ter pepererat, & quartò vterum gestaret, & prope partum ageret, ex mamma dextra sanguinem multum fluxisse, reliquam læuam lacte nouo, colostro dicto, plenam fuisse, & postea puerum feliciter peperisse, & saluam fuisse.

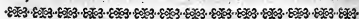
Et Andr. Laurentius, *in Anatom.* scribit, se vidisse mulieres quasdam, suppressis mensibus, sanguinem statis periodis, certisque circuitibus per mammarum papillas profudisse.

De sanguinis ad mammas confluxu, scribit Hippocrates, *5. aphorif. 40.* Quibuscunque mulieribus sanguis ad mammas colligitur, furorem significat. Scribit tamen Amat. Lusitanus, *alleg. loco*, se in duabus nobilibus fœminis, altera Lusitana, altera Italæ, sanguinem per mammillarum papillas effluere, obseruasse, quarum tamen neutra in furorem aut insaniam deuenit, sed potius sanguine ex saphena

phena illico miffo reftituta fuit. Verùm exiftimo, Hippocratem hoc aphorifmo non loqui de menftruorum fupprefforum per mammas euacuatione ; fed de eo affectu, cum, vt Galenus *in comm.* habet, plurimus fanguis feruens per totum corpus vagatur, & caput præcipuè petit, vnde infania oritur. Cuius cum aliqua pars ad mammas conuertitur, vt loquitur Hippocrates, & per eas non euacuatur, fed ibi dolorem vel inflammationem excitat; tum fanguinis ad mammas conuerfio futuræ infaniæ indicium eft.

Curatur autem affectus iste commodissimè , si saphena in pede aperiatur, atque ita sanguinis impetus , qui præter naturam versus superiora est, ad vterum & partes inferiores reuocetur , vt obseruationes ex Amato Lusitano modò allatæ docent.

Pili. Pilos quoque è mammis interdum excerni, supra, *sect.*
I. cap. 10. dictum est.

C A P V T VI.

De Colore papillarum mutato, & mammarum dolore.

*Papilla-
rū color.* **P**apillæ in virginibus naturaliter instar fragi rubent,
adeo ut nonnulli statuunt, colorem illum muta-
tum, ob uteri cum mammis consensum, virginittis
amissæ signum esse. Sed falsò. Equidem in lactantibus li-
quent, nigricant in senibus: tamen cum & in mulieribus,
quæ Venerem expertæ sunt, sæpe iste color remaneat; &
ex morbo etiam mutari possit: coloris ista mutatio, pro
signo virginittis amissæ haberi non potest. De quo scri-
bit Hippocrates, 6. epid. sect. 5. *Si mammarum papilla, &
quod rubet in illis, palleſcat, morboſum vas eſt.* Nomine au-
tem τὸ ἄγχος, seu vaſis, uterum intelligit. Cùm enim
uteri, ut dictum aliquoties, & mammarum maximus con-
ſenſus ſit, ſi uterus ſeſe non bene habeat, etiam mammae
compari, & color iſte papillarum rubeus mutari poteſt,
idque æquè in virginibus ac mulieribus accidere poteſt.

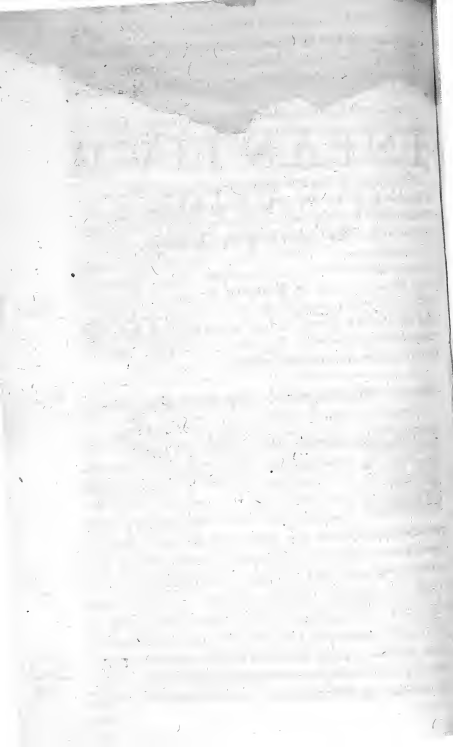
Dolor Tandem ut in aliis partibus sensu tactus præditis, ita
mamma- etiam in mammis dolor quandoque excitatur. Ortum
ritur. verò, ut in aliis partibus omnibus, ille habet à solutione
continui:

continui: quæ fit à tensione, in mammarum à lactis abundantis distensione, & inflammatione; vel erosione & vellicatione ab acris humoribus in cancro & aliis vlceribus.

Aqua verò harum caussarum ortum habeat, facile ex ipsis affectibus cognoscitur. Et quidem qui à lactis copia provenit, mitissimus est; grauior, qui ab inflammatione; grauissimus, qui à cancro.

Tollitur verò commodissimè, caussis hisce, & morbis, à quibus pendet, sublatis, de quo ante dictum. Interim tamen licet ad dolorem à tensione ex lacte & inflammatione vsurpare anodyna, ex *lactuca*, *chamæmelo*, *panis medulla* cum *ol. rosar.* & alia, quæ in partium externarum dolore cum inflammatione vsurpâri solent. In cancro verò ex *aqua solani*. Vel *℥. nucleor. Persicor. q.v.* Contundantur; & infundantur in *Aq. frig. s.* vel *lactucæ* horis iv. Postea colentur, & colatura linteolum madefiat, & mammae dolenti imponatur, idque sæpius repetatur. Vel imponatur *anagallis* viridis contusa.

*Atque hac de Morbis & Symptomatibus, quibus
Mulieres obnoxia sunt, dicta sunt: quæ ut
in plurimarum commodum & sanitatem cedant, Deus faxit.*

D E

INFANTIVM CVRATIONE TRACTATVS,

Autore

DANIELE SENNERTO, D.

Libro quarto Practicæ adiectus.

P R O O E M I V M.

AETATIBVS etiam sui peculiare morbi sunt, ut Hippocrates, 3. aphor. 24. & seqq. docet; & Galenus, 1. epid. comm. 1. aphor. 1. explicat, immutantur morborum species primò per anni tempora, quia singulis anni temporibus varij fiunt humores; secundò per naturas & etates, quia pro naturis & etatibus aliæ dantur temperamenta, & humorum exsuperantia dissident, pro quarum respectu morborum differentia commutantur. Imprimis verò infantes multi morbi infestare solent, qui etiam vulgò Infantium morbi nominantur. Cum quibus tamen ita comparatum est, ut pauci omnia tali natura præditi sint, ut infantibus proprij sint, & solis accidant. Quapropter etiam factum puto, ut Antiqui

eos seorsim non explicauerint, sed inter alios morbos eos recensuerint: ut Mercurialis sine causa Medicos antiquos, & maiores nostros accusare videatur, quod partem hanc de Morbis infantium ieiunè, imò imprudenter & frigide tractauerint; & Ranchinus parum prudenter scripserit, maiores nostros miserè de morbis puerorum tractasse, ut ferè sepulta iacuerit partis istius theoria & praxis, & tantam fuisse Græcorum, Latinorum, & Arabum negligentiam, ut tam præclaram, tamque necessariam Medicinæ Practicæ partem posteritati tractandam reliquerint. Iniuria adfici Antiquos, vel id docet, quod Mercurialis & alij, qui de hac materia scripserunt, singulis penè capitibus, Græcos; Latinos, & Arabes allegant. Annon enim de Variolis & Morbillis scripserunt Arabes? Annon de hydrocephalo passim Græci & Arabes? annon de Achoribus, favis, tinea, epilepsia, dentitione, halbutie, ranula sub lingua, aphthis, exomphalo, ani procidentia, lumbricis, & aliis plurimis iidem Græci, Latini & Arabes? Illi ipsi potius accusandi videntur, quod multos morbos in suis libros congegesserunt, qui adultis non minus familiares sunt, quam infantibus; & in morbis & symptomatibus infantium omnia, quæ de natura & causis eorum dici possunt, asserunt, cum tamen sæpe pauca causa sint, quas enumerant, quæ in infantibus locum habent. Nos dabimus operam, ut eas præcipuè infantium præter naturam adfectus tractemus, qui infantibus vel solis competunt, vel magis familiares sunt, quales recenset Hippocrates, dum 3. aphor. 24. scribit: Paruis & nuper natis puerulis sunt oris ulcera, vomitiones, tusses, ægilie, pauores, umbilici inflammationes, aurium humiditates; & aphor. 25. Aduentante dentitionis tempore, gingivarum pruritus, febres, conuulsiones, alui profluvia, maxime cum caninos edunt, & iis præsertim,

qui alio sunt dura; & aphor. 26. Ipsi vero grandiusculis consillarum inflammationes, vertebrarum in occipitio introrsum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verruca pensiles, satyriasmus, stranguria, struma, & alia tubercula, precipue vero ante dicta. De quibus, & aliis quibusdam iam agemus, utpote quod quidam solis infantibus competunt, ut dentitio, & qua eam comitantur symptomata, crusta lactea, & Achores: quidam infantibus maxime sunt familiares, & iis frequentius accidunt, quam aliis etatibus, quales sunt variola, morbilli. Infestant autem hi adfectus prater naturam infantes frequentius, quia ista etate dispositiones peculiare, adfectuum istorum cause, magis vigent & presentes sunt, ut in specie postea patebit, qua postea in pubertate. & aliis etatibus evanescent & cessant. Et licet quidam ex istis adfectibus, quos proponemus, etiam aliis etatibus conveniunt: tamen in iis hac etate curandis peculiari prudentia opus est; cum infantes non omnia medicamenta, qua adulti, ferre possunt. Et quia non solum peculiarem curandi rationem infantes requirunt, sed & aliam longe diatam, quam adultiores, etiam de diata infantium agemus. Atque ita tractatus iste duabus partibus absolvetur, in quarum prima de diata infantium, in altera de adfectibus prater naturam eorumdem dicetur. In theoriatamen horum adfectuum penè omnia, qua de natura eorum dici possunt, ut libris superioribus proposita, omittemus; causas quoque eas saltem recensebimus, qua infantibus propria sunt.

Lib. IV. Pars V.

PARS PRIMA.

De Diata & Regimine Infantium.

CAPVT I.

De Nutricis electione, & Diata.

IÆTA infantium à Diata aduultorum multum discrepat. Et primò alimentum quod atinet, cum infantes dentibus, ad ciborum masticationem idoneis, non instructi sint, neque etiam cibos erudiores concoquere possint, vtpote quod in vtero materno solo matris sanguine nutriti sunt, Creator rerum sapientissimus infantibus de peculiari nutrimento prospexit, mammásque foeminis dedit, in quibus sanguis ille, qui infantem in vtero nutriuit, edito eodem in luce in lac conuertitur, quem infans progenitus, naturæ instinctu, statim è mammis fugit, quas propterea Phauorinus apud Gellium, lib. 12. cap. 1. fontem sanctissimum corporis generis humani educatorem nominat. Itaque dum de Infantis regimine & diata agitur, prima cura de Nutrice esse debet, quæ infantem in lucem editum nutriat. Censemus autem lac maternum infanti commodissimum esse alimentum, vtpote quod ex eodem sanguine generatur, è quo infans in vtero formatus, & nutritus est, de quo postea in *questione* dicetur.

*Quale
alimentum
infanti-
cus com-
modissi-
mum.
Qualis
nutrix
eligenda.*

Quia tamen interdum ob matris debilitatem & morbum aliquem, necessariò alia nutrix adhibenda, eligenda, quæ primò sit sana, nec morbo aliquo detineatur, boni corporis habitus, colore potius roseo, qui optimi temperamenti signum est, quàm fusco, & cum matris constitutione corporis conueniat; nisi forsan mater & infans

non

non sint bonæ constitutionis, vt eam corrigere, & in meliorem deflectere opus sit; non sit lusca, ne infans eidem vitio adsuescat. Secundò, sit ætatis vegetæ, ab anno vigesimo ad trigesium. Tertiò, sit bene morata, animo tranquillo, non iracunda, non melancholica, non stolidi, non salax, non ebriosa. Quartò, non sit primipara, si haberi potest, lacque nec nimis recens, nec nimis vetus habeat, & propterea à partu non vltra decimum mensem absit. Quintò, mammas mediocres & bene conformatas, non laxas, non pendulas habeat, papillas elegantes, & quas infans in sugendo bene capere possit.

Vtatur autem nutrix bona diata. Aërem intemperatum, seu frigidum, seu calidum, vitet. Munditiei studeat, corpus ab omnibus sordibus crebrò mundet, vestesque puras habeat. Cibis vtatur boni succi & facili coctionis. Equidem commodum est, vt si mater, quæ est in re lauta, & suis vberibus prolem suam alit, saltem carne veruecina, hœdina, vitulina, pullis gallinaceis, gallinis & caponibus, perdicibus, turdis, ouis, & similibus vescatur: Verùm cum sæpissime nutrices tenuioris fortunæ cibis delicatis non adueta accersantur, eæ à victu consueto non nimis subito transeant, & quæ cibis minùs delicatis adueta est, non nimis auidè lautiozem sumat, sed paulatim ei adsuescat; à cibis tamen valdè intemperatis, vitiosi succi, nimis salis, aut aromatibus valdè conditis semper abstineat. Non etiam nimio cibo se oneret, sed famem cibis, sitim potus expectet, saturitatem verò nimiam caueat. Vini in aduetis vsus sit moderatus; cùm copiosius sumtum lac nimis calefaciat. In nostris regionibus cereuisia potus conuenientior est. Vigiliis immoderatas, quantum fieri potest, nutrix vitet, & si interdum, dum infantes inquieti sunt, noctu vigilare oporteat, det operam, vt somno matutino id compenset. Vitam non planè otiosam & desidem agat, sed mediocribus laboribus exerceatur. Animi pathemata nimia vitet, neque domestici occasionem irascendi vel moerendi nutrici temerè præbeant; cum ex eiusmodi animi affectibus lac corrumpatur, indeque infantes in grauissimos

*Diata
nutricis.*

morbos coniiciant. A Venere nutrices toto lactationis tempore abstineant; cum coitus lac corrumpat, ipsique malas qualitates imprimat, & si concipiat nutrix, infanti qui alitur, id noxium sit, cum & lac imminuatur, & alienis qualitatibus inficiatur. Alius nec laxa sit, nec adstricta. Si propter victum liberaliorem, aut alia de causa vitiosi aliquid humoris in nutrice cumulatam esse suspicio sit, leui aliquo purgante nutrix euacuanda, quæ eo die, aut certe maxima diei parte, à lactatione abstineat; nisi forsan eadem opera infans purgandus sit.

Q V Æ S T I O.

An commodius Infans lacte materno, an verò Nutricis alienæ alatur?

An commodius lacte materno, an Nutricis, alere infantes.

INfantem commodissime ali lacte materno, modò dictum est. Generatur enim illud ex illo ipso sanguine, è quo infans in utero materno formatus & nutritus est; & proinde naturæ infantis maxime cognatum alimentum est. Nutricis verò lac, quanquam etiam lac sit, & quidem humanum: tamen omnino in hoc non minor est differentia, quam constitutionis corporis ac temperamenti matris & nutricis, & nullius nutricis lac tantam habet conuenientiam cum corpore infantis, quam lac maternum, quod è sanguine generatur, è quo infans antea formatus, & in utero nutritus est. Et licet vitulum hoc vel illo lacte vaccino alere perinde foret: tamen in homine hoc non parum refert, qui non ut vitulus ad pastum solum, sed longè in nobiliorem finem & diuiniora opera educatur. Ideoque nonnulli eas matres reprehendunt, quæ alienis nutricibus infantes suos nutriendos tradunt. Ita Phavorinus Philosophus, ut A. Gellius, lib. 12. cap. 1. refert, cum audisset à matre nobilis cuiusdam puerperæ, parcendum esse ei, & adhibendas puero nutrices, ne ad dolores, quos in partu tulisset, munus quoque nutritionis graue ac difficile accederet, dixisse; Oro te, mulier, sine eam totam integram esse filij sui matrem. Quod enim est hoc contra naturam imperfectum ac dimidiatum matris genus, peperisse ac statim à se abiecisse, aluisse in utero suo sanguine suo, nescio, quid, quod

quod non viderit, non alere nunc suo lacte, quod videat iam viuentem, iam hominem, iam matris officia implorantem? Et Scipionem Africanum dixisse ferunt; Ego magis mihi iudico esse matrem, quæ etsi non me peperit, per biennium me nutriuit, quàm quæ me peperit, & postea dereliquit. Præterea cum parentes pij & probi liberos suos non solum facie & forma corporis, sed & ingenio ac moribus sibi similes fieri cupiant, id consequentur felicius, si mater suo lacte infantem alât, quàm si nutrici lactandum tradat. Licet enim nutrimentum facultati naturali proximè inferuiat, non animali, atque ita ad ingenium formandum, quale etiam lac infans sugat, non multum facere videatur: tamen cum ex chylo sanguis, & sanguine spiritus generentur, & certum sit, quod mores sequantur temperamentum corporis, ad hoc verò conciliandum lac non parum faciat: cum ipso lacte nutricis mores imbibuntur, qui plerumque minùs probati sunt. Mercenariæ enim illæ nutrices, quæ etiam ad nobilium liberos lactandos conducuntur, rusticæ plerumque sunt, aut certè de vulgo hominum, moribusque parum politis & probatis præditæ, imò sæpissime meretrices. Graui oratione apud Gellium, *loc. alleg.* id persequitur Phauorinus: Quæ, malùm, *inquit*, ratio est, nobilitatem istam nati modò hominis corpùsque & animum benignè ingentis primordiis inchoatum, insitiuo degenerique alimento lactis alieni corrumpi? præsertim si ista, quæ ad præbendum lac adhibetur, aut seruilis, & vt plerumque fieri solet (de more sui temporis & gentis loquitur) externæ atque Barbaræ nationis, si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. Nam plerumque sine discrimine, quæcunque id temporis lactens est, adhiberi solet. Patiemur igitur infantem nostrum pernicioso contagio infici, & spiritum ducere in animum atque in corpus suum ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipsum est, quod sæpenumero miramur, quosdam pudicarum mulierum liberos parentum suorum neque corporibus neque animis similes existere. Hinc immisericordiam Dido exprobratúra *Ænææ*, 4. *Æneid.* apud Virgil. ait: *Hyrcanæque ad-*

morunt vbera Tygres ; quod ex Græco desumptum , *λεαινὰς μεθ'ον ἐθ'ήλαζι* , *Leena vbera suxit*. Insuper matrum amor maior est in liberos, quàm nutricum, quæ mercedis tantum causa hoc officium præstant, & proinde eorum curam negligentius habent, & neque detrimenti quicquam cauent, omnesquæ molestias, quas lactatio coniunctas habet, patienter sustinent, modò infanti bene sit, quod nutrices illæ mercenariæ non faciunt, & si à matribus de suo officio & infantis salute moneantur, monendo deteriores fiunt. Quæ nutricum improbitas & negligentia adeo nota est, vt Græcis occasionem prouerbij dederit, quod exstat apud Aristophanem, in *milit.* *καθ' ἑμπερ αἰ σιτίαι γε σιτίζεις κακῶς*, *quemadmodum nutrices pascis malè*. Tandem accidit sæpissime, vt infantes ob illam continuam conuersationem, & acceptissimum ac gratissimum lactationis officium, nutrices plus ament, quàm matres, & vt Phauorinus, apud Gellium, *loc. alleg.* ait, ipsius infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea solùm, vnde alitur, occupetur, & proinde, prout in expositis vsu venit, matris, quæ genuit, neque sensum vllum, neque desiderium capiat. Et frustra mammas ac lac Natura matri dedisset, si illo infans non alendus esset, neque solùm pauperum indigentis occurrere, sed omnium omnino infantium necessitati Creator optimus prouidere voluit.

Alij contra nutricibus tradendos esse infantes existimant, hisce de causis: Primò, quòd sæpe matres non sint optimo temperamento præditæ, sed morbosæ, quædam etiam non bene moratæ, quam vitiosam dispositionem, cum infantes à matribus acceperint, non augendam esse lacte matris vitioso, sed potius corrigendam lacte nutricis meliori temperamento præditæ. Secundò, ad dolores & labores, quos in pariendo tulisset mater, onus lactationis & nutritionis graue ac difficile addendum non censent, idque præcipuè faciendum esse in iis, quæ sunt teneriori corpore. Delicatiores enim & molliores foeminas, tantam & tam longam foetum lacte nutriendi molestiam ferre non posse. Tertiò putant, quod recta diæta facilius

cilius nutrici, quàm delicatæ matri imperari possit. Quartò, ea de causâ quoque nutricum potius lacte, quàm matrum, alendos censent infantes, quod animi adfectibus magis obnoxie sint matres, quàm nutrices, & facile perturbentur, si malè habeant infantes, vnde lac corrumpatur, & in morbos infantes coniiciantur. Quintò, quod matres Venere vtantur, atque inde vel imprægnentur, vel menses patiantur, vnde lac & imminuitur & vitiatur. Sextò, quod lac primis diebus tenuius & aquosius est; ideo, quia sanguis primis diebus nondum aduersus est ad mammas adfluere, neque etiam mamme in elaboratione lactis adhuc exercitæ sunt. Ideoque putant, commodius esse, infantem lacte nutricis ali, quæ habeat lac minus ferosum & aquosum. Septimò labem per contagium lacti accedere primis diebus putant, ex lochiis impurissimis & venenatis, nonimestri spatio detentis. Tandem ea quoque proculdubio causâ est, quod matres plurimæ suis mammis alere infantes nolunt, ne pulcritudo corporis, quæ ex mammis est, corrumpatur.

Verùm enimverò prior sententia verior est, ob rationes pro ea allatas. Inter rationes verò pro contraria opinione adductas; prima saltem attendenda est. Si nimirum mater nimis debilis sit, aut morbo aliquo corripitur, aut corpus *νεκρὸν* habeat, aut insigniter malè morata sit. Tum enim, commodiore nutrice adhibita, vitia illa animi & corporis emendare licet. Reliquæ verò rationes non magni momenti sunt. Nam secundò, etsi mater sit tenella & delicata: tamen qui vires dedit ad concipiendum, foetum gestandum, & pariendum, idem & ad lactandum vires dabit, ac testatur experientia, sæpe etiam tenellas foeminas prolem suam optimè suo lacte nutrire. Tertiò, matres honestæ longè obsequentiores sunt maritis & Medicis, ac diatæ, salutis prolis gratia, quam impensè amant, observantiores, quàm mercenariæ nutrices. Quartò, testatur experientia, nutrices mercenarias plerumque affectibus malis duci & moueri, & cum familiâ rixas alere, facilliquè de causâ ira commoueri, & inde infantes sæpe in periculum graue coniicere. Quintò,

Venerem quod attinet, matres salutis liberorum amantes, etiam hac in parte, quid sui officij sit norunt, neque impossibile est, ut anno, & quod excurrit, Venere abstineant; cum honestis matronis saepe longiori tempore, ob itinera, vel morbos maritorum, debito coniugali carendum sit. Sextò, nil etiam ex lacte primis diebus serosiore incommodi infantes percipiunt, ut ipsa experientia testatur; & si hanc ob causam materno lacte alendi non essent infantes, omnes omnino nutricibus tradendi essent. Et si quid incommodi habet hoc lac serosius, facile alieno lacte adhibito per paucos dies evitari possit. Censet tamen Adr. Spigelius, lac istud serosius primis diebus nullum habere incommodum, sed naturam eo ipso saluti infantis prospexisse, ut scilicet isto lacte serosiore feculenti humores, in ventriculo, & intestinis infantium, in utero materno collecti, abstergerentur. Septimò, nil quoque periculi ex lochiis, quibus primis diebus lac infici putant, metuendum. Etenim quicquid vitiosum est, per uterum euacuatur, purissima verò sanguinis pars ad mammas, ad lactis generationem, mittitur. Et omnino, si aliquid valeret hæc ratio, saltem primis diebus, quibus lochia fluunt, nutricibus tradendi essent infantes, non toto lactationis tempore. Tandem, quod pulcritudinem illam corporis & mammarum, quæ lactatione corrumpatur, attinet, de eo Phanorinus, *loc. allegat.* apud Gellium, egregiè: An putas naturam foeminis mammarum vbera quasi quosdam nævulos venustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim pleræque istæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem, arefacere ac extinguere, cum periculo quoque aversi corruptique lactis, laborant, tanquam pulcritudinis insignia sibi deuenustet.

CAPVT II.

De Lactis boni conditionibus.

Iue autem mater siue nutrix aliena infantem alat, lac bonum esse debet. Sumuntur autem lactis boni notæ primò à substantiæ modo. Bonum enim lac nec nimis crassum, nec nimis tenue esse, sed mediam consistentiam habere debet. Nam crassum facîle in ventriculo infantis non coquitur: tenue verò ex cruditate prouenit, & serosum humorem copiosum admixtum habet. Consistentia verò lactis cognoscitur, si ex Aëtij sententia pilus ei immergatur. Nam si lac bonæ consistentiæ sit, æqualiter pilo adhæret; si verò nimis tenue sit, planè defluit. Vulgò bonæ consistentiæ lac putatur, si patinæ, yngui vel speculo instillatum subsistat, & nec statim defluat, nec reclinatum immotum hæreat: si quidem si statim instar aquæ diffluet, nimis tenue & serosum est; si verò mota & reclinata patina, yngue vel speculo immotum hæreat, nimis crassum & viscidum est.

*Lac bonū
vnde cognoscitur.*

Secundò, lac sit boni coloris, album nimirum & eius coloris, qui inde lacteus appellatur. Ab hoc colore quò magis recedit lactis color, eò deterius est, & vel cruditatis, vel adustionis, vel humoris vitiosi admixti indicium est.

Tertiò, sapor sit dulcis, & gratus, qualis lacti proprius est, & non facîle in alia re inuenitur. Si verò lac insipidum sit, cruditatem arguit; si acidiusculum, intemperiem frigidam; si salsum, acre, amarum, intemperiem calidam, vitiososque humores admixtos habet.

Quarò, sit boni & suavis odoris, nihil que acre, virosum, nidorosum, acidum expiret. Tale enim quid si lac referat, facîle in ventriculo infantis corrumpitur.

CAPVT III.

De Vitiis lactis emendandis.

L Vm verò non rarò accidat, vt cùm matrum, tum nutriticum lac ab ea, quam descripsimus, bonitate deflectat, nec tamen semper nutricem, seu mater, seu aliena sit, mutare liceat, aut commodum sit: qua ratione lactis illa vitia emendari possint, dicendum. Sunt autem ea varia: de copia aut paucitate hìc nihil dicemus; cùm de eo vbi de mammarum, quorum munus est lac generare, symptomatibus egimus, lib. 4. part. 3. sect. 1. dictum est. Hìc saltem de lacte tenui, crasso, & alienis qualitatibus prædito emendando agemus.

De Lacte tenui & aquoso.

Lac tenue & aquosum.

Lac iusto tenuius euadit, ob seri & aquosæ humiditatis copiam nimiam, quæ sanguini, è quo lac generatur, permiscetur. Copia autem nimia seri colligitur, vel ob errores in victu commissos, vel ob coctionis, præcipuè in epate, debilitatem, vel etiam ob mammarum intemperiem, imprimis frigidam & humidam.

Signa lactis ferosi.

Lac serosius quomodo cognoscendum sit, præced. cap. dictum, cui hoc addendum, si lac coagulari permittatur, facillè patefit, an seri nimia copia adsit. Causæ etiam modò enumeratæ è signis suo loco propositis innotescunt.

Pregnotis.

Tenuis autem & serosius minus nutrit, vnde infantes emaciantur, sæpe quoque in diarrhœam ea de causa incidunt: vel si lac acrius sit, appetitus delicitur, & pustulæ in corpore excitantur.

Curatio.

Vt verò lac crassius fiat, cibis siccantibus & calefacientibus vtendum, panis bene cocto, aniso & foeniculo condito, carnibus assis, oryza, amygdalis; pisces, olera, fructus horarij vitandi, neque etiam iuscula multa sumenda. Potus sit vinum vel cerenisia bona. Nutrix vtatur exercitio frequentiori, qua diætæ ratione si nondum istud vitium corrigatur, lenis humoris serosi purgatio instituenda, ad quam rem sir. ros. solutius, & mechoacanna vtilia sunt, ac si serum sit biliosum, etiam, rhabarbarum.

Tandem

Tandem quoque sudores vel Laconico, vel medicamentis prouocandi, vt superflua humiditates in corpore absumantur. Si tamen ob epatis vel alterius visceris vitium humores serosi in corpore cumulentur, id emendandum, & bona in corpore coctio procuranda. Si mammae sint frigidae & humidae, calefacientibus & siccantibus ea intemperies corrigenda.

De Lacte crasso.

Contrarium vitium est Lactis crassities nimia. Contrahitur autem illud, vel propter cibum aut potum crassum. *Lac cras- sum.* substantiae, vel propter mammarum temperamentum calidius & siccus, quo tenuiores partes sanguinis absumuntur & aduruntur.

Cognoscitur lac crassius, vt cap. praeced. dictum, sicut & post lactis emulsi concretionem, si parum feri habet. *Signa.*

Solet verò lac crassum plura secum trahere incommoda. Nam & difficilius coquitur, & facile in ventriculo coagulatur, vnde varij morbi & symptomata in infantibus excitantur. *Prognostica.*

Emendatur autem nimia lactis crassities cibis boni succi & facilis coctionis, quales sunt carnes pullorum, vitulina, haedina: à bubulis verò, porcinis & similibus, vt & caseo absteineat. Quae si non sufficiant, medicamenta moderatè calefacientia & humectantia, ac simul attenuantia usurpanda, vt *feniculum recens, hyssopus, cichoreum*, & si vitiosi aliqui crassi humores sanguini permixti sint, ij euacuentur. *Curatio.*

Lac, si sit crassius, interdum planè induratur. Et quidem si secundum omnes partes, butyrosam, caseosam & serosam concrescat, *στυβρωσις* seu grumefactio dicitur: Si verò saltem secundum partem butyrosam & caseosam, *τίγρωσις*, caseatio, nominatur. Verùm cum hoc vitium potius matribus & nutricibus damnum afferat, quàm infantibus, nisi quod ipsis lac alimentum subtrahitur: de hac lactis concretionem supra, lib. 4. part. 3. dictum:

De Lactis acrimonia, sapore, odore, colore vitioso.

Vitia ista omnia lac contrahit vel à praua diætæ ratione, vel ex morbis & intemperiebus, quibus viscera matris

Lactis acrimonia, sapor, odor, &c. vitiosus.

matris aut nutricis laborant. Nihil enim est in nobis, quod omnis generis impressiones & mutationes facilius suscipiat, quàm lac, quod vel brutorum lac docet, quod pro pascuorum ratione varium colorem, odorem, saporem contrahit. Quapropter si mater vel nutrix porro, cœpis, frixis, falsis, acidis, cibis nimis aromaribus conditis, oleribus, raphano & similibus vescatur, si ira vel aliis animi affectibus perturbetur, si libidine tentetur, si nimium vigilet, varias mutationes lac inde suscipit. Deinde si viscera matris aut nutricis sint intemperata, atque inde cacochymia cumuletur, ex sanguine vitioso lac bonum generari non potest, sed pro cacochymia ratione lac varia vitia contrahit, & nunc biliosum atque acre est, nunc falsum, nunc humoris atri & melancholici participes. Huc pertinent mammarum morbi. Nam si ex intemperie aliqua, inflammatione, apostematibus laborent, bonum lac generare non possunt.

Signa.

Cognoscuntur ista vitia, vel ex ipso lacte, vel matre, vel ex infante. Ex lacte quidem, si linteum candidissimum in eo immergatur & in umbra siccat. Tunc enim ex colore vitium lactis patet; cum si lac sit biliosum, linteum flavescat; si melancholicum, nigrescat quodammodo. Gustu quoque acrimonia, amaritudo, falsedo deprehenditur: imò etiam si odorem grauem lac spiret, vitiosum est. E nutrice, quod cacochymia alicuius in ipsa adsint. Ex infante, quod plorat, tormina ventris habet, non bene nutritur, vlcuscula & aphthas in ore habet, per aluum liquida viridia vel flaua deiecit.

Prognosticum.

Lac autem eiusmodi infantes in periculosos morbos conuicere solet. Ex eius enim usu tormina ventris & alui fluxus concitantur, vigilie, macies, aphthae oriuntur, sæpe quoque epilepsia excitatur.

Curatio.

Emendatur verò lac eiusmodi, si sanguinis, è quo generatur, vitium corrigatur. Ad quod emendandum plurimum valet bona victus ratio, si nimirum nutrix utatur cibis optimi succi, qui cacochymiam optimè corrigunt; si det etiam operam, ut cibos bene coquat; contra abstinat ab omnibus, quæ lac corrumpere & vitare possunt;

acribus,

acribus, fallis, cibus pravi succi, vitet iram, & alios animi affectus vehementiores, Venerem. Vini quoque boni & odorati vsus moderatus in assuetis lactis odorem vitiosum corrigit.

Si diata ad vitium sanguinis corrigendum non sufficit, medicamentis vtendum, quæ contrarias humori peccanti qualitates habent. Tandem etiam si nec victus ratio, nec alterantia medicamenta vitium lactis emendare possint, lenioribus medicamentis, quoties opus repetitis, pro humoris peccantis & cacochymiae ratione, *syrupo ros. solutiuo & rhabarbaro*, si cacochymia sit biliosa; *agarico*, si pituitosa; *foliis sene*, si melancholica. Eo tamen die, quo purgatur nutrix, mammam infanti non præbeat, donec purgatio absoluta sit; nisi forsan vna opera ipsum infantem etiam purgare nonnihil necessarium. Lac enim purgantium vires faciliè induit,

Denique si mamma aliquo morbo laborent, is conuenienti modo curandus, de quo suo loco.

C A P I T U L U M . I V .

De Diata & Regimine Infantium recens natorum.

T autem in specie de diata & regimine Infantium agamus, postquam infantis umbilicus abscissus, ligatus & compositus est, atque ipse infans lotus, statim constitutio eius inquirenda & perlustranda. Ideoque primò considerandum, an mater toto gestationis tempore, satis sana & incolumis vixerit. Id enim sani quoque infantis indicium est, imprimis si & pater sanæ constitutionis fuerit. Deinde videndum, quali colore præditus sit infans nuper natus. Optimus autem infantis recens nati color est subruber per totum corpus. Is enim indies paulatim in floridum mutatur. Qui verò primùm editi colore sunt florido, aut dilutiore & albido; ij plerumque parum bono temperamento sunt præditi & frigidiores, minùsque vegeti, nec viuaces. Tertiò vagitus & ploratus recens nati infantis debet esse clamorosus & clarus, qui spiritalium membrorum thoracisque validi & robusti ac spirituum copiosiorum est indicium. Si verò submissè

Signa infantis sani.

plorant,

plorant, eos vitale robur imbecille, ac spiritus, pectoris-
 que musculos mouentis facultatis debilitatem habere
 significatur. Quartò, considerandum, an omnium par-
 tium magnitudo, numerus, figura, meatus, situs, cum
 aliis connexio sese rectè habeat. Itaque obstetrix illum
 blandè contrectet, atque exploret, an quid aliqua in
 parte sit malè conformatum, vt illud postea, quantum
 fieri potest, melius fingi & corrigi possit, brachia & cru-
 ra sæpius extendat & contrahat, vt si quid muci vel sor-
 dium iis adhæreat, abstergatur & dissipetur; palpebra-
 rum, aurium, narium, podicis, vuluæ, penis ductus mea-
 tus & orificia exploret, an rectè pateant, in digitorum in
 manibus & pedibus interstitia inquirat, ne quid præter
 naturam cohæreat; digitum in os immittat, & à sordi-
 bus fauces & linguam mundet, & an vinculum linguæ
 rectè sese habeat, exploret. Hinc fasciis & linteolis mol-
 libus infans inuoluendus, & in cunas reponendus. Ga-
 lenus, 1. *de tuend. sanit. cap. 7.* antequam fasciis infans de-
 ligetur, totum prius corpus sale modico conspergen-
 dum censet, quo cutis eius densior solidiorque iis, quæ
 intus sunt, partibus reddatur. In vtero enim æquè cum
 reliquis mollem fuisse. Verùm metuendum est, ne sal
 mordacitate sua pruritus excitet, & alia incommoda
 infanti afferat. Ideoque hic mos à paucis postea retentus,
 successitque in eius locum apud multos infantes recens
 natos vino abluendi consuetudo, nec ratio, quam affert
 Galenus, vero consentanea est; siquidem cutis in vtero
 iam peculiarem constitutionem ab internis partibus dif-
 ferentem obtinet: neque cutem densare, & transpira-
 tionem prohibere tutum est, vt ipsè Galenus *cap. 10.* mo-
 net. Multò minus Barbarorum quorundam & inter eos
 Germanorum quondam mos imitandus, cuius Galenus,
loc. alleg. mentionem facit, qui infantes adhuc ab vtero
 calentes proximo flumini immergebant, vt validiores so-
 lidioresque redderentur, & vt infantium, quos ad bel-
 lum præcipuè educare solebant, robur & vires explo-
 rarent; cum proculdubio hanc in aquam frigidam
 immersionem non nisi robustiores tulerint, teneriores
 verò

verò & imbecilliores extincti fuerint, de quo Virgilius:

Durum à stirpe genus natos ad flumina primum

Deferimus, saeuoque gelu duramus & undis.

Sit enim sanè, vt Iul. Alexandrinus, *salubr. lib. 27. cap. 3.* scribit, vt cùm nationes istæ barbaræ animaduernerent, quàm à nascendi statim initio inter aduersissima quæque, & incommodorum cursus assiduos, vita per bella & rapinas, ærumnasque omnes, dies & noctes, nubilo, sereno, ventoso, quieto à ventis, tempestuoso ac furente, pacatove cœlo, nullo discrimine ducenda fuerit, durandorum sibi natorum aduersus istas iniurias, in amnes à partu statim immersionem sibi commodam esse existimarent, fatiusque esse duxerint, vt vitæ in eo aleam subirent nati, à quo vel ingens exspectanda esset atque incomparabilis ex successu reliquo omni tempore utilitas, quàm eos ad ærumnosam vitam reservare: tamen barbarum & efferum hunc morem & inhumanam prorsus consuetudinem fuisse nemo negare potest, quam ipsi barbari postea etiam abrogarunt, quaque ipsi sine reliquæ vitæ damno carere potuissent, cùm aliàs, etiamsi non in aquam modò natos immerisissent, ita parum delicatè eos tractarent & educarint, vt prima educatio vitæ totius fuerit rudimentum, omnibusque iniuriis ferendis faciliè percommoda.

Antequam verò infanti mamma præbeatur, mellis aliquid vel *ol. amygd. dulc. recentis*, vel *diamygdalatum*, seu *mistura ex ol. amygd. d. recenti*, & *saccharo* confecta lingen-
da præbeatur, vt si quæ fordes & excrementa in vtero collecta in ventriculo & aluo infantis hæreant, abstergantur. Solet enim in vtero materno in ventriculo & intestinis infantis materia quædam nigra & picea quasi colligi, quæ primò statim euacuari solet, quod nisi fiat, epilepsia concitari potest. Imò censent nonnulli, integro primo triduo *diamygdalato* isto vel simili materia infantes nutriendos esse. Alij etiam putant, cùm lac primis diebus minus purum sit, aliam nutricem interim adhibendam esse, donec lac purius fiat. Quod vt non improbamus; ita lactis conditio est inspicienda, cùm in alijs matribus

matribus citius, in aliis tardius lac purum fiat. Si enim valdè impurum sit, præstat aliam nutricem adhibere, donec purius reddatur. Serosius non nocere putat Adr. Spiegelius, ut supra dictum, sed potius prodesse, ad abstergendum istud nigrum excrementum.

Infans quoque ab omni externa iniuria muniendus, & in aëre mediocriter calido seruandus. Si tamen temperamento optimo præditus non sit, aër non nihil ad contrariam qualitatem inclinet. Temporum tamè anni etiam habenda ratio, ut scilicet hyeme in aëre calidiore, æstate frigidiore degant. Iaceat infans in cunis, in loco non nimis luminoso, ne è tenebris vteri materni egressus, lumine nimio offendatur. Lumen siue Solis siue candelarum accensarum ita ipsi obijciatur, ut rectis oculis id aspicere possit; non verò sursum vel ad latus retortis aut contortis oculis id excipiat: Ideoque non retrò ad caput eius candela ponatur, vel Solis lumen admittatur, ne dum oculis in cunis lucem perquirat, nec corpus aut cervicem ed flectere possit; quocunque potest modo aut limis, aut transuersis, aut retortis, aut distortis oculis lumen adspectare conatur, teneros musculorum oculos mouentium tendines in eam consuetudinem adducat, ut naturæ habitum inemendabilem inde contrahat, & strabus infans fiat. Quod quamprimùm animaduertitur, imò si quid vitij huiusmodi ab ortu habeat, in quam partem sese præter naturam flexerit oculus, eius partis ex aduersum statuatur lumen diurnum nocturnumque, vel res splendidiore, ut pictæ tabulæ, aut aulae coloratiora ea parte oculis obijciantur, ut in contrarium oculos moueat infans: Quæ de causa etiam conopæum vel aliud velum in cunis supra caput infantis extendi solet vulgò, ut hoc modo lumen nimium excludatur, & vagus oculorum motus inhibeatur, ac visus in rectum dirigatur.

Cauendum quoque studiosè, ne terreatur infans. Nunquam etiam is, seu vigilans, seu dormiens, solus relinquatur, ne vel ab animalibus venenatis, vel externis aliis iniuriis, quas à se depellere non potest, lædatur: sicut compertum habetur, scorpiones, serpentes, lacertas in ora infantium

fantium irrepſiſſe, vel eos alio modo læſiſſe, vel feles iis incubantēs eos ſuffocaſſe. Dormiat & cubet infans in cunis, non apud matrem vel nutricem in lecto, donec ipſe manibus & pedibus ſolutis, ad motum iam aptior ſit, ne, quod ſæpe compertum, manibus & pedibus ſaſciis ligatus & inuolutus, vel lecto, vel ab incumbente per ſomnum matre aut nutrice ſuffocetur. Cuna verò, in quibus cubant infantes, ſunt duplices, aliæ in ſemicircularibus ſubdititiis pedibus in pauimento vel tabulato agitantur; aliæ ſunt penſiles. Hæ commodiores ſunt; cum ſine grauiore concuſſione, leui manuū agitatione, vel ſaſciarum attractione moueantur, nec infans ex iis facile excutitur: illæ verò cum maiore agitatione & concuſſione mouentur, & interdum infantes ex iis excutuntur. Si tamen ploratus infantis ſedari aut ſomnus leui illa penſilium cunaruū agitatione conciliari non poſſit, harum fortiori agitatione interdum opus eſt. Quæ res ipſa oſtendit, nullam omnino ætatem eſſe, cui torpor & quies nimia grata ſit, ſed omnes moderatis exercitiis delectari, & propterea infantes, cum ipſi nondum moueri & exerceri poſſint, aliena ope, qua mouentur, gaudent.

Somno plus indulgeant infantes, quàm vigiliis, vt concoctiones meliùs perficiantur, neque vigiliis ſpiritus diſſipentur; vnde ſi vigilæ vrgeant, cantionibus, cunaruū agitatione, geſtatione in vlnis, & frequenti mammaruū exhibitione ſomnus conciliandus: qua in re tamen cauendum, ne nimia copia lactis, quam concoquere non poſſit, ventriculus infantis oneretur.

Recens natus infans ſingulis diebus ſemel balneo aquæ dulcis tepidæ abluendus, ſimulque corpus infantis moderatè fricandum. Frictiones enim eiufmodi coctionem & diſtributionem alimenti adiuuant, exercitiique & motus, quem infantes ob corporis mollitiem nondum obire poſſunt, loco eſt, omniaque membra roborat, & firmiora reddit. Et ad fricandum nonnulli oleo dulci vtendum cenſent, cui quidam etiam ſalis triti pauillum addunt, quod tamen in noſtris regionibus vſitatum non eſt.

A Balneo infans fasciis linteis inuoluendus, ne manus & pedes liberè mouere, & ossa, quæ flexibilia adhuc sunt, distorquere, & figuram prauam eis conciliare possit. Post menses quatuor manus & brachia solui, & fasciis liberari possunt. Totus autem thorax & venter, etiam ultra annum, linteis inuoluendus, ad fouendum calorem, & partes istas tuendas. Aliàs etiam quoties expergiscitur infans, à sordibus excrementorum alui & vrinæ mundandus, ne ex iis pruritus, dolor, & excoariatio aliqua contrahatur.

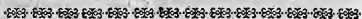
Curandum quoque ut aluus libera & mollis sit; quod faciliè fiet, si lac bonum sit & conuenienti quantitate præbeatur; quod si aluus durior sit, oleis, pinguedinibus, & linimentis emollientibus venter inferior infra umbilicum illinendus, vel etiam clyster emolliens iniiciendus.

Ploratus quidem & vagitus mediocris ad cerebrum euacuandum, pulmones dilatandos & euacuandos, caloremque natium excitandum faciunt: verùm immodicæ fluxiones in oculos, catarrhos, herniasque excitare solent. Minus quoque nocent ploratus ante lactationem, & lacte planè concocto; plus verò post lac suctum; cum concoctionem impediunt. Et cum infantes non sine causa plorent, sed lacesciti à re aliqua molesta, prudens mater vel nutrix diligenter inquirat, quænam causa ploratus sit, ut ea amota quies & somnus infanti concilietur. Videndum nimirum, an inuolucra sordida sint; cum infantes munditiem ament, nec inuolucris fecibus alui vel vrina conspurcatis & sordidis placidè dormiant; an fasciæ nimis strictæ sint, linteamina dura, aspera vel contorta, vel acus, aut pungens aliqua res simul inuoluta; an verò tormina ventris adsint.

*Qualis
cibus in-
fantibus
præben-
dus.*

Alimentum quod attinet, primis aliquot mensibus saltem lac sugendum præbeatur, idque toties, quoties illud postulant, modò non vomitu, vel alui fluxu laborent, ventriculûsque copia lactis non oneretur. In lactando autem infante hoc obseruetur, ut ei nunc dextra, nunc sinistra mamma præbeatur, præcipuè cum infanti iam ma-

nus à fasciis solutæ & liberæ permittuntur, ne si sinistra solum admoueat, dextramque ita manum sinu & brachiis nutricis oppressam habeat, sinistram vero liberè moueat, è consuetudine hac solum sinistra manu uti incipiat. Post menses verò aliquot etiam pulmenta ex farina triticea infanti præbeantur, quæ cum sint nimis humida & viscida, & propterea tormina & obstructions pariant, vermesque & calculos generent, in olla fictili noua in clibanum immittenda, & eousque ferè ibi relinquenda, donec panis, qui simul immissus est, coctus sit. Ita enim visciditatem illam deponit. Vel quod commodius est, parentur pulles ex medulla panis triticei, imprimis aqua macerata aut lota, cum aqua aut lacte parata. Vegetiores infantes maturè iis assuescere possunt. Post pulmenta autem sumpta per horam ferè à lacte abstineat infans, ne lac cum pulte diutius in ventriculo detentum corrumpatur. Atque talis diætâ usque ad dentitionem, obseruanda.

C A P V T. V.

De Diata Infantis à dentitione usque ad ablationem.

ANtequam infanti dentes erumpunt, non conuenit, ipsi solidiores cibos dare; cum eos masticare non possit. Postquam verò dentes eruperint, ipsum sensim solidiori cibo adsuescere, lac tamen non denegare conuenit: & proinde panis à nutrice nonnihil masticatus, hinc legumina cocta, & carnes item masticatæ interdum ori infantis indendæ: duriora autem quæ sunt, ea exhibenda non sunt. In hac tamen alimenti missione id cauendum, ne dum lac est in ventriculo, aliquid acetosum, austerum, vel alium qualitatibus excessum habens, ob quem lac in ventriculo coagulari vel corrumpi possit, exhibeatur.

Deinde cum Infans iam membris firmior sit, & manibus ac pedibus iam uti, ac repere & ambulare incipit, bonum indicium est, & caloris insiti fortioris ac vegetioris constitutionis argumentum, si infans crebrò sese loco moueat, nec quietus planè sedeat. Qui verò quieti & quasi torpidi sedent, minùs alacres & viuaciores sunt.

Non tamen nimis maturè ad motus tales infans admit-
tendus; multò minùs quod interdum imperitæ nutrices
faciunt, vt pedibus nimis maturè insistat, cogendus, vn-
de crura adhuc mollia distorquentur & curua fiunt, in-
fantisque vari, vacij, vel valgi euadunt. Cum autem pe-
dibus iam firmiter innititur, fascia molli cingulo con-
nexa à nutrice semipendulus ducendus infans. Deinde
vt solus ambulationi adsuescat, paruo curriculo, quem
ipse protrudere, simulque cum curriculo ambulare, nec
tamen cadere possit, includendus, quales passim apud
matres familias videntur, quatuor infra subditis rotu-
lis sic compositi, vt quoquo versum sese egerit infans ei
inclusus, facile sequatur. Hoc enim tanquam ludicro
exercitio, nunquam fallente pede, aut labente gressu,
sensim infans ambulationi adsuescit, & formare ac fige-
re pedes, & gradus sistere incipit. Vbi verò iam ipse sine
adminiculo ambulare incipit, cum vix fieri possit, quin
aliquando cadat, solus non relinquendus, & vt pericu-
lum omne præcaueatur, circulus quidam rotundus fron-
tem ambiens, duos alios semicirculos, forma crucis in
vertice capitis sese interfecantes annexos habens, ex li-
neo panno vel pelle aliqua molli, lana bombycina, vel
pilis capreoli infarctos, veluti corona capiti imponen-
dus, qui si infans forsàn labatur, præcauet, ne alicubi ca-
put in res obuias duras impingat.

Balneum quod attinet, equidem infans recens natus
singulis diebus lauandus est; post tertium tamen men-
sem vsque ad septimum alternis diebus eum lauare suffi-
cit; à septimo verò mense vsque dum à lacte remouetur,
singulis septimanis bis lauare sufficit. Nec hoc circa re-
gimen infantium hoc loco prætereundum, cum sæpe
hac ætate infantes, sinistra manu agiliores fiant, eamque
vsu roborent, contra dextram torpescere sinant, fascia-
tione & obligatione sinistrae manus id præcauendum, &
dextra manus ipsis libera, relinquenda, vt ea frequentio-
re vsu roboretur & agilior fiat.

CAPUT VI.

De Infantis ablactatione.

Infans à lacte remouendus non est, antequam ferè perfectum dentium numerum habeat. Etenim si citius ablactetur, cibos solidiores ob dentium defectum masticare non poterit; quod cum in adultis incommodum sit, & difficilis in ventriculo coctio fiat, si cibus in ore masticatione non præparatus ingeratur, multò magis in infantibus id accidit. Præterea cum infans in dentitione, & maximè cùm caninos edit, febres, gingivarum dolorem & alia symptomata pati soleat, periculum est, ne ablactatio malum istud augeat.

Ablactatio infantis.

Tempus ablactandi infantes non semper idem est. Quidam enim sunt vegetiores, qui citius ablactari possunt; alij debiliores, qui diutius lactandi. Interdum quoque matris vel nutricis causa, si conceperint, vel non satis rectè valeant, citius, quàm fieri deberet, ablactatio instituenda. Ideoque alij mense duodecimo, alij decimo quinto ablactantur. Commodissimum tamen est, ut ad sesquiannum, vel etiam biennium infans lactetur; & commodius est, diutius paulò infantes lacte nutrire, quàm nimis citò ablactare. Conuenientissimo enim hoc alimento partes roboratæ per omnes postea ætates huius benigni alimenti beneficium sentiunt.

Tempus ablactandi.

Quocunque autem tempore ablactatio fiat, non subito alieni cibi infanti offerendi sunt, sed, dum adhuc lactatur, sensim iis adsuescat; cùm omnis subita mutatio sit periculosa, & cibus etiam bonus, quibus non adsuevit, homo malè ferat. Ideoque pulmenta ex medulla panis loti, iuscula è carne gallinarum, vel bubula cocta cum pane triticeo exhibenda. Vbi parùm à tempore ablactationis abest infans, etiam legumina & carnes animalium faciles coctu & boni succi, à matre vel nutrice seminanæ, infantibus exhibendæ.

Commodius verò fit ablactatio vere & autumno, quàm æstate vel hyeme, ne alterationi corporis, quæ ex nouo cibo fit, alia, quæ ex ambientis aëris calore vel fri-

gore fit, alteratio accedat, infansque lædatur. Nostræ quoque foeminae, nec sine ratione, commodius esse existimant, infantē crescēte, quā de crescēte Luna ab lactare.

Et quia interdum accidit, ut infantes mammam nullo modo relinquere velint, papillæ succo absinthij recenti, vel seq. linimento illinendæ sunt: ℞. Mellis 3.ij. aloës 3.ß. succi absinth. 3.j. M. Vfus tamen horum non sit nimius, ne labia & gingivæ infantium ab iis inflammentur, aut ventriculus lædatur. Et quia interdum quidam infantes mel & dulcia abhorrent, iis papillis illitis infantes ab lactari possunt. Commodissimum verò est si matres & nutrices è conspectu infantium sese subtrahant. Si enim eas non videant, mammam quoque earum non ita appetunt.

*Dieta
ab lacta-
torum
infan-
tium.*

Vbi ab lactatus est infans, non statim cibi solidiores, sed ij, quibus dum adhuc lactaretur, sensim assuefaciendos diximus, ei exhibendi, pulmenta nimirum è pane triticeo loto, iuscula carniū, ipsæque carnes animalium teneriores & coctu faciliores, ut & legumina quædam. In nostris regionibus infantibus commodè dantur iuscula è cereuisia cum pane cocta & butyro condita, quæ satis bene nutriunt. Vinum infantibus non præbendum; in nostris verò regionibus commodè ipsis cereuisia exhibetur.

C A P V T VII.

De Dieta Infantium post ab lactationem.

*Dieta
infan-
tium post
ab lacta-
tionem.*

Eligam verò Infantium usque ad primum septennium dietam quod attinet, omnino ea adhuc ab adultorum differt; cum infantes adhuc imbecilles sint, ac corpore tenello, nec dietæ errores facile ferre possint. Sæpius cibus ista ætate porrigendus, & tantum, quantum non solum nutrimentum corporis, sed & augmentum requirit: & ut recte Hippoc. 1. aph. 13. scribit: ieiunium minime omnium pueri ferunt, atque inter eos ij maxime, qui acriori & viuidiori ingenio. Animi affectus quod attinet, danda opera, ne infantes ira vehementer commoveantur, neque tristitia afficiantur, neque in timorem incidat; cum eiusmodi animi passiones vehementes fortes in corpus impressiones faciant, unde epilepsia & alia mala excitantur.

tur. Quia tamen malitia innata est infantibus, & ad praua
ij proniores sunt, quàm ad bona & recta, non etiam nimis
iis indulgendum, sed à teneris omnes illæ animi facultates
& affectus omnes ita moderandi, vt rationi, ceu dominæ,
obediant, & hac ipsa ætate sedandorum deinceps omni
ætate animi affectuum actionumque ad rationis normam
ac præscriptum edendarum fundamenta iaciendâ. Cum
enim Leonum & vrsorum catuli ita mansuefieri possint &
cicurari, vt rectoris etiam nutui planè obediant, quod ab
adultis postea nūquam obtinetur: quidni in homine quo-
que vis ea animi, cui affectus insident, ita assuefieri possit,
vt rationis ductum sequatur; aut si ab ea deflexerit, statim
ad eam recurrat, eiusque iussa audiat? Non tamè omnium
affectuum indicia primis statim annis sese detegunt &
patefaciunt, sed imprimis iræ signa, quæ tum aliis modis,
tum ploratu imprimis sese prodit. Itaque danda opera, vt
pullulantes subinde animositatis atque iræ affectus reprimantur,
& qui prima ætate nec iussa nec monitus audiebant & admittebant,
iam monita accipere, imperata facere, minas intelligere & formidare
assuescant, & subinde luxuriantes è prauo semine affectus in prima
herba suffocentur, & ita ad vitæ munia obeunda postea à teneris
informentur. Ad animi affectus temperandos & ludi faciunt,
ludique infantibus, cùm ea ætas seriò agere nihil possit,
concedendi, sed tales, qui corpori damnum nullum afferant.
Motus corporis tales sint, quales anni singuli ferre possint,
neque in otio & torpore educandi sunt. Cum enim copiosiore
alimento opus habeant, vt modò dictum, nisi motus aliquis
accedat, alimentum non bene in omne corpus distribuitur, &
calor natiuus obruitur. Sæpius adhuc hac ætate lauandi
sunt. Qui cum iis conuersantur, sedulò cauere debent, ne
quid blasphemum, maledicum, scurrile & impudicum vel
dicant vel agant, quod infantes in exemplum trahere possint.
Circa sextum annū ætatis iam literas discere incipiant,
magistroque tradantur, qui ad sequentes vitæ periodos eos
præparet.

PARS SECVNDA.

De Morbis & Symptomatibus Infantium.

CAPVT I.

De Infantium morbis in genere.

QVÆCUNQUE autem diligentia in Infantium diætâ rectè instituenda adhibeatur, raro tamen fit, vt non aliquid præter naturam patiantur. Etenim cum totis nouem mensibus sanguis singulis mensibus euacuari solitus, ac præterea vitiosi humores, qui interdum cum eo euacuari solent, in vtero retineantur & cumulentur, faciliè fieri potest, vt labes illa in foetum deriuetur; Insuper cum matres non omnes æquè sanæ sint, & præterea multi graues sæpe in diætâ errores committantur, omne vitium illud vnà cum alimento foetui communicatur, quæ omnia etsi non semper in vtero morbos in Infantibus pariunt, (quod tamen etiam nonnunquam fit) tamen postea in lucem editis causæ istæ in vtero collectæ sese exserunt, & varios morbos ac symptomata excitant. Accedunt postea & aliæ causæ externæ & euidentes, quæ cùm alias mouendo, tum ipsæ per se morbos pariunt. Primò nimirum ipsi partus labores, in quibus & ipse infans, dum comprimitur, & sæpe non sine vi, ex vtero extruditur vel extrahitur, læditur. Deinde vmbilici abscissio & ligatura, è qua, antequam consolidescat, etiam aliqua molestia & dolor accidit, imò interdum inflammatio quoque. Tertiò loci mutatio. Dum enim antea matris vtero & peculiaribus inuolutis, carne, membranis, & humoribus, omnibus tepidis, mollibus vel liquidis, infans ambiebat

& tegebatur, iam aëri, cui non assuevit, obiiicitur, & linteis siccis atque asperiusculis inuoluitur. Quartò, qui antea matris sanguine, eoque purissimo, quem natura eligit, alebatur, nullo labore ventriculi accedente, iam nouo cibo, lacte nimirum vel matris vel nutricis, quod non semper æquè probum, imò pultribus sæpe alitur, unde morbi matrum & nutricum in infantes deriuantur, & cibi iam in ipso ventriculo prius coquendi sunt, & postea in epate in sanguinem mutandi, qui omnibus partibus alimentum præbeat, à quibus concoctionibus varij errores accidere possunt. Tandem ipsa intemperies infantium calida & humida putredini & inde variis morbis est obnoxia. Et licet calor in infantibus satis sit copiosus, & vegetus: tamen sæpe excrementorum copia obruitur.

Sunt autem morbi & symptomata infantium plurima. *Differen-*
 Nonnulli quidem iis cum adultis communes sunt, qui-
 bus tractandis quidam libros suos de infantium morbis
 augent. Verùm eos omnes hîc, quantum fieri poterit,
 prætermitemus, & eos saltem, qui infantibus vel prop-
 rij, vel magis familiares sunt, proponemus, in quibus
 recensendis autores etiam variant. Hippocrates secun-
 dum ætates eos diuidit, vt supra in præmio diximus, dum
 3. aphor. 24. ita scribit: *Paruis & nuper natis pueris fiunt oris*
ulcera, vomitiones, tusses, vigilie, pauores, umbilici inflam-
mationes, aurium humiditates. Et ibid. aphor. 25. *Aduentante*
dentitionis tempore, gingiuarum pruritus, febres, conuulsio-
nes, alui profluvia, maximè cum caninos edunt, & iis præser-
tim, qui crassissimi sunt, & qui aluo sunt dura. Et, ibid.
 aphor. 26. *Ipsis verò grandiusculus tonsillarum inflammationes,*
vertebræ in occipitio introrsum luxationes, anhelationes, cal-
culi, lumbrici rotundi, ascarides, verruca pensiles, satyriasmî,
strangurie, strumæ, & alia tubercula, præcipuè verò ante
dîcta. Et quidem verum est, quosdam ex his certis in-
 fantium temporibus proprios esse, vt umbilici inflamma-
 tionem nuper editis; quosdam temporis progressu fieri,
 vt dentitionem & calculos: plerique tamen toti infantie
 cômunes sunt. Neque enim vigilie, pauores, tusses, solùm

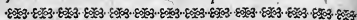
nuper natis, sed & post accidunt : Conuulsiones , febres, non solum circa dentitionem, sed & nuper natis , & post contingunt. Et sunt præterea alij morbi, qui quoque infantes infestant , vt variolæ , morbilli , crusta lactea, faui & achores , ranula sub lingua , vinculi linguæ breuitas, intertrigo , & alij. Quapropter Præcticos plerosque secuti à capite ad calcem morbos & symptomata ista , quæ infantibus seu propria , seu magis familiaria sunt , proponemus.

Etsi verò nonnulli existimant , infantium morbos solum naturæ & mulieribus , quæ infantes tractant , committendos esse : tamen & hic Medico suæ partes sunt. Equidem quidam morbi difficulter in infantibus cognoscuntur ; cum infantes nec voce, nec alio indicio partem affectam, & morbum, & symptomata monstrare possint: *σημαῖα* tamen erudito non rarò & hi cognoscuntur: quidam verò morbi & symptomata per se manifesta sunt. Etsi quoque non omnia medicamenta admittant infantes , neque omnia auxilia vires eorum imbecilliores ferant: dantur tamen auxilia , quæ ipsis infantibus commodè adhiberi possunt , & ea ipsa de causâ peculiari prudentia opus est in medicamentis infantibus præscribendis , atque ideo de infantium morbis curandis peculiariter tractare opus est.

In curatione autem infantium præcipuè auxiliorum & medicamentorum habenda est ratio ; neque enim infantes ob corporis debilitatem fortia medicamenta & auxilia ferunt. Sanguinis missionem certè non sustinent. Nam etsi Rhases , *lib. de peste , cap. 4.* post quintum ætatis mensem pueris posse cucurbitulas apponi statuit : tamen nemo hodie in tam tenella ætate id audet. Imò nec Auicennæ consilium, qui, *quarta primi, doct. 5. cap. 21.* post annum cucurbitulas pueris apponi permittit , facillè quiscquam hodie, præcipuè in nostris regionibus, sequitur. Et si purgatione opus est, fortia purgantia non ferunt infantes , sed vel glandes ano indendi , vel clysteres iniiciendi. E. g. ℞. *Fol. viol. matuæ* an. M. j. *flor. chamamel. viol.* an. P. j. Coq. in ℥. q. *Aq. s. Col. ℞. 3. iv. vel v.* pro ratione

tionē ætatis, & adde Sir. vel mellis ros. sol. ʒ. β. 3. vj.
vel ʒ. j. ol. violar. ʒ. β. F. Clyster. Vel ℥. Seri lactis ca-
prin. q. s. Adde Sir. de cicoreo cum rhabarbar. vel mel-
lis aut sirup. ros. vel viol. solutiu. 3. vj. ol. viol. ʒ. β.
F. Clyster.

Si aliis purgantibus opus est, matri vel nutrici commodissime exhibentur. Vis enim purgantium per lac in infantes deriuatur. De quo Hippocrates, 6. epid. cap. 6. tract. 35. *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem sylvestrem edentes, pueris purgatio.* Neque, ut Galenus, in comment. addit, elaterium solum, quod cucumeris sylvestris succus est, quemadmodum & ipsum cucumerem vescentem lac puerum lactantium purgatorium gignunt, verum si quod aliud etiam medicamentum purgatorium sumserint. Et quidem tutius est, ut fortiora talia capra comedant, & caprarum lac ipsis matribus & nutricibus exhibeatur. Ita enim efferatior vis medicamenti purgantis, in tot. alterationibus & mutationibus, quæ & in capra & in nutrice fiunt, refringitur. Ipsi vero matri mitiora purgantia exhibere tutius est. Ipsi tamen etiam infanti lenitius pro ratione ætatis exhibere licet, ut *Sir. & mel. rosar. & viol. solutivum, Sirup. de cichor. cum rhabarbar. de fol. senæ, manna, cassiam, passulas laxativas.* Et cum talia medicamenta non semper promptè sumant, pulvis mechoacanæ, ac paucillum cinamomi vel zingib. iusculis inspergi potest. Purgantia vero ex ☿ & ♂, quacunque etiam ratione ab Empiricis commendentur, infantibus non exhibenda. Et meminisse aliquot infantes, ☿ *vita*, & *Croco metallor.* temerè exhibitis, necatos fuisse. Imò nec alterantia fortiora ipsis exhibenda. Vetula hinc quædam, non ante annos multos, infanti recens nato epilepsia laboranti gutt. ij. vel iij. ol. succini exhibuit, unde tantus in corpore infantis ardor excitatus est, ut tota cuticula, quasi feruida aqua combustus fuisset infans, abscesserit, & infans paulò post mortuus sit.

CAPVT II.

De Febribus Infantium, & Variolis ac Morbillis.

*Febres
infan-
tium.*

FT autem in specie de his dicamus, sunt Infantium morbi alij vniuersales, alij particulares. Vniuersales quod attinet, ex iis præcipuè sunt febres, & quæ interdum iis coniunguntur Variolæ & Morbilli. Sunt verò febres, quæ infantes inuadunt, vel sporadicæ & priuatæ, vel epidemiæ. Febres illæ priuatæ ex variis causis oriuntur. Primò enim Febres omnis generis, quæ adultis accidere solent, etiam eos ex iisdem causis corripere possunt; Testaturque ipsa experientia, febribus continuis & intermittentibus omnis generis, tertianis, quartanis, non saltem adolescentiæ propiores, sed etiam tenellos adhuc infantes corripì, sicut anno 1616. cum autumnò quartanæ hîc frequentes valdè essent, etiam infantes tres menses nati quartana correpti sunt. Verùm de hoc febris genere, cum infantibus cum adultis id commune sit, hîc non agam, neque rectè inter morbos infantium febres recensentur; & si inter morbos infantium hæ febres numerari deberent, multi quoque alij morbi, qui infantibus cum adultis communes sunt, hîc addendi essent. Et propterea Mercurialis, *lib. 2. cap. 1. de morbis*, non rectè inter morbos puerorum de hisce febribus tractat. Et quamquam plures causas, cur in infantibus febres accidere possint, assert: tamen ipsis cum adultis vel sunt communes, vel falsæ, vtpote quod corpora puerorum sint densa; cum contrà omni Medicorum consensu constet, esse laxa & mollia; & quod Galenus dicat, 3. *aphor. 25.* propter ætatem puerilem febres fieri. Corrupta enim exemplaria sunt, in quibus legitur, *febricitant pueri propter ætatem*; cum in emendatioribus legatur, *febricitant hac ætate propter dolores, vigilias, & inflammationes*. Duo verò alia febrium genera infantibus propria sunt: Primò enim infantes, & frequentissimè quidem, febre corripiuntur, ob lac corruptum: quoniam vbi hoc putrescit & bilefcit, reliquos etiam humores accendit, vnde tandem calore accenso cordi communicato febris oritur. Deinde infantes

infantes febris corripuntur, ubi dentes ipsis erumpunt. Nam, ut loco ante allegato, 3. aphor. 25. dictum, febricitant infantes propter dolores, vigilias, inflammationes. Etenim dum dentes ipsis erumpunt, dolor & pruriginosus & pungitius in infantum ore excitatur, nonnunquam & gingivæ inflammantur, unde vigilæ oriuntur, quæ causæ omnes humores calefaciendi, exsiccandi, inflammandique, atque ita febres pariendi vim habent.

Signa Diagnostica.

Febres ex primariæ iisdem signis, quibus in adultis, *Signa* cognoscuntur. Febres autem, quæ ex lacte corrupto fiunt, ex eo cognoscuntur, quod tunc dentes nulli erumpant, lactisque corrupti signa adsint, ventris tormina, alui defectiones crebræ, flauæ vel virides. Febres autem ex dentitione, dentitionis signis manifestantur.

Prognostica.

1. Febres illæ plerumque periculo vacant; cum causa sublatâ sponte cessent. Si tamen lactis corruptio diu *Prognostica:* duret, interdum infantes in vitæ periculum coniiciuntur.
2. Quibus in dentitione febris acuta accidit, ij raro convulsionibus tentantur. Hippocrates, *de dentitione.*
3. Interdum tamen fluxiones alui & vigilæ accedunt, quæ infantes iugulant.

Curatio.

Si febris sit à lacte corrupto, cum tales febres plerumque sint biliosæ, frigidis ac humidis vitium illud corrigendum, & propterea alimenta talia matri siue nutrici exhibenda, lactuca, endivia, acetosa, emulsio sem. 4. frigid. maior. ptisana hordeacea; Vino verò matres & nutrices, dum infantes, quos lactant, febricitant, abstinéant. Ipsa etiam nutrix manna, cassia, el. lenit. *f. Diacathol. & Sirupo solut. leniter purganda.* *Curatio.*

Possunt & alterantia ipsis infantibus exhiberi, ut succus & sir. viol. sirupus acetos. citri, violar. Aqua cichorij, endiviæ, violar. saccharo dulcorata.

Extra verò spina unguento è mucilagine sem. cydonior. & psyllij, cum ol. viol. & modico, cere parato, inungatur,

Aut

Aut emplastrum ex *semperuiuo*, *plantagine*, *solano*, *ruta*, *farina hordei* & *albumine oui*, ventriculo imponatur. Et omnino vtile est, vbi lac corrumpitur, ac bilefcit, refrigerantia & adstringentia ventriculo imponere, vt lactis corruptio præcaueatur, & bona fiat concoctio. Vt *℞. ol. rosar. mastichin. an. ʒ. ʒ. ʒ. santal. rubr. corallior. an. ʒ. j. cera parum.* Misc. Si verò à dentitione febris sit, danda opera, vt dentium eruptio facilis sit, & dolores, qui in dentitione accidunt, leniantur, de quo infra, *cap. 14. de dentitione*, dicetur. Alterantia quoque, quæ de febre ex lacte corrupto modò sunt proposita, & hîc locum habent, & vtilia sunt.

De Variolis & Morbillis.

*Variola
& Mor-
billi.*

Interdum verò febres epidemiæ grassantur, quæ infantes præcipuè corripunt, quarum crisis fit per variolas & morbillos. Egi autem de hoc febris genere pluribus, *lib. 4. de febr. cap. 12.* quæ ibi videantur. Pauca saltem hic addam. Primò causam quod attinet, grauissima est de ea apud Medicos controuersia, & plures sunt ea de re autorum opiniones, duæ tamen præcipuæ, vna Arabum & eorum, qui statuunt, variolas & morbillos ex reliquiis menstruæ impuritatis in vtero contractæ oriri. Altera Fernelij, qui docet, ex peculiari malignitate aëris, corpora teneriora infantium afficientis, variolas & morbillos generari. Rationes pro vtraque sententia *loc. alleg.* videantur. Verùm commodissimum videtur, vt ibidem diximus, sententias istas coniungere & statuere, in corporibus infantium vitiosam aliquam dispositionem in vtero contractam latere, quæ ab aëre externo maligno, vel contagio in actum deducta, ebullitionem quandam humorum & febrim excitet, cuius crisis fiat per variolarum & morbillorum eruptionem, quæ propterea etiam, vbi eruperint, cesset. Aut si quis adhuc magis in Fernelij partes inclinare velit, statuere posset, quod aër malignus & contagium pro malignitatis peculiari differentia, nunc has, nunc illas in humoribus corruptiones inducat, & nunc dysenteria, nunc bubones, nunc carbunculi oriantur: ita hanc etiam humorum corruptionem inducere, è qua

qua variolæ vel morbilli oriantur, præcipuè in infantibus, quorum sanguis calidior longè & humidior est, & longè aliter dispositus, quàm adultiorum, & propterea etiam vbi à maligno aëre vel contagio inficitur, aliam quàm in adultis corruptionem induit. Vnde etiam pro aëris constitutione varia, nunc mitiores, nunc peiores sunt variolæ & morbilli: quod non fieret, si saltem ab interna in vtero contracta dispositione ortum haberent. Interdum quoque penè pestilentes sunt, & compertum est, tantam in variolis fuisse humorum corruptionem, vt sub crustis vermes reperti fuerint; Præterea non solum carnosas partes, vt Paræus, *lib. 19. cap. 1.* adnotauit, sed & ossa arrosierint & corruerint, instar luis Veneræ, atque arrosis & labefactatis cubiti, carpi, genuum & pedum dearticulationibus mouendi facultatem ademerint, imò etiam in ipsa interna viscera sæuierint, vt in dissectione morbo hoc extinctorum obseruatum, & eas in iis impressiones reliquerint, è quibus postea dysenteria, phthisis, hydrops secuta sint. Contagiosæ verò penè semper sunt infantibus. Etsi enim plurimi infantes variolis & morbillis corripiuntur, ad quos contagium non peruenit, ex sola aëris constitutione maligna: tamen infantes cum aliis infantibus variolis & morbillis laborantibus sine periculo non conuersantur, sed *μίσματα* ab iis hauriunt, & eodem morbo corripiuntur.

Deinde & hoc notandum, duo interdum genera februm accidere in Variolis. Etenim in Morbillis vbi sufficienter ij eruperint, vt & in variolis, si paucae & benignæ sint, solet febris planè euanescere. In variolis verò si sint copiosæ & prauæ, vbi suppurare incipiunt, cum tota cutis sæpè intumescat & quasi inflammetur, solet noua febris, etsi prior ferè euanuerit, accendi, quæ interdum periculosior est, quàm prior, & quæ non prius cessat, donec variolæ maturatæ sint, & exsiccari incipiant.

Tandem etiam de præseruatione aliquid addendum, an nimirum tutum sit, à variolis infantes defendere. Vbi notandum, præseruationem institui posse, vel dum infans non dum

Præseruatio à variolis, & morbillis.

nondum febricitat, metus tamen est, cum alij infantes plurimi hoc morbo laborent, ne & ipse variolis corripatur; vel dum infans febricitare iam incipit. Prior præservatio institui potest, vel mutatione aëris, vel medicamenti adhibitis. Aërem mutare commodum est, cum variolæ sunt malignæ, & plurimi infantes moriuntur. Si verò variolæ sint benignæ, & plerique omnes euadant, non necessarium est, aërem mutare; cum nihilominus alio tempore, ac forsitan periculosiori, idem morbus, ut omnibus fere necessarius, iis sustinendus sit. Non inutile tamen tunc est, pro ratione ætatis & corporis constitutione, infantes leniter purgare, ut cacochymia & vitiosi humores, qui malum exasperant, & febrem deteriore reddunt, subtrahantur. Deinde alexipharmaca mitiora & contra malignitatem pugnancia exhibere, quæ naturam roborant, ut postea in expellendis variolis & morbillis fortior sit. Si verò iam febris præsens sit, amplius præservatio locum non habet, sed tunc danda opera, ut variolæ, ut & morbilli, maturè erumpant, qua de causâ expellentia exhibenda, de quibus *loc. alleg.* dictum. Interim utile est, partes quasdam priuatas, ut oculos & fauces, ut itidem *eod. loco*, dictum, à variolis & morbillis defendere. Narrauit mihi Illustriss. quædam Principissa in Aula paterna vſitatum fuisse, ut virginibus, quas variolæ inuadebant, tota facies linteo aqua rosar. madido obtegatur. Qua re equidem deformitas, quæ ex cicatricibus variolarum oriri solet, præcaueri potest. Verùm dubito, an semper tutum sit eiusmodi remedium, & an illam, quæ per faciem eruptura erat, materiam, natura ad partes ignobiliores sit detrusura. Quod nisi fiat, & variolæ sint multæ, facile fieri poterit, ut in capite retenta cerebrum occupet, & delirium, phrenitidem, & alia mala excitet.

C A P V T III.

De Crusta lactea, achoribus & fauis.

P Articulares verò corporis humani partium affectus, qui infantibus proprij vel familiares sunt, quod attinet, primò, si à capite ad calcem progredi libet, occurrunt

runt crusta lactea, achores & faui, quæ omnia sunt vlcera & tubercula capitis imprimis, quæ infantibus tempore lactationis accidunt, è quibus perpetuò saniosum & purulentum quid emanat, quæ Græci ἀχόρῃς & κνέλια seu fauos nominant. Vulgò eadem crusta lactea, seu lactu- *Crusta lactea.*
mina, Germanicè *der Ausprung* nominantur. Nonnulli, neque planè sine causa, crustam lacteam ab achoribus distinguunt, & illam plerumque infantibus in principio lactationis accidere; achores etiam in adultioribus oriri notant. Neque res est de nihilo, & omnino crusta lactea magis albicat, achores verò alium colorem habent. Crusta lactea quoque non solum occupat faciem, sed & uniuersam corporis cutem fere inquinat; cum achores saltem sint in capite. Quia tamen causæ non multum discrepant, & curandi ratio quoque eadem est, hoc capite istos affectus coniungemus, & definimus crustam lacteam, fauos & achores, quod sint vlcera seu vlcerosa tubercula, in capite præcipuè, sed & interdum in reliquo corpore, in quibus apparent foramina, è quibus saniosum quid continuò effluit.

Crusta lactea, faui, & achores quid?

Causæ.

Oriuntur autem hæc vlcuscula ex humoribus excrementitiis, serosis & acribus, seu, vt Galenus, 1. *de compos. med. sec. loc. cap. 8.* scribit, generantur ex humore misto, qui partim tenues, serosasque & mordaces partes, partim verò crassum succum secum habet, & omnino salsum & nitrosum quid in se continet. Hinc & color horum vlcerum nunc albus, nunc flauus, nunc ruber, nunc nigricans est; semper tamen falsus & mordax, vnde pruritus excitat, & ad scalpendum infantes inuitat. Colliguntur verò isti humores partim in vtero, ob impuritatem sanguinis materni, quo aluntur infantes, partim lactis vitio, quo à matre vel nutrice nutriuntur; postea verò à natura in ambitum corporis detruduntur.

Causæ.

Signa Diagnostica.

Affectus hic sub aspectum venit, & vulgo quoque notus est. *Signa.*

Prognostica.

Prognostica,

1. Equidem talia vlcera plerumque in infantibus ad secundam valetudinem facere creduntur: nec sine causa; cum natura vitiosos humores è partibus interioribus ad ambitum corporis expellat, & propterea si euanescant, infantes in febres & alios morbos incidant.

2. Et Hippocrates, *lib. de sacro morbo*, scriptum reliquit, infantes, si ipsis vlcera in capitibus vel circa aures, vel in facie, vel in reliquo corpore excitentur, liberari ab epilepsia; quod etiam annotauit Auicennas, *prima tertij tract. 5. cap. 8.*

3. Sanantur verò plerumque spontè ætatis progressu hæc vlcera.

4. Si tamen nimis diu durant, sequitur tineæ, capillorum destitutum, & alopecia, & metuendum, ne tales exulcerationes vsque ad cranium, imò cranium penetrent, si materia nimis praua sit; & obseruatum, cranium ita hisce vlceribus corruptum fuisse, vt exciderit, & meninges cerebri conspici potuerint.

Curatio.

Curatio.

Ideoque si nihil mali metuendum sit, præsertim quando faciem non deformant, nec oculos lædunt, relinquenda ista vlcera, imò danda opera, vt materia reliqua expellatur, & si forsan vlcera talia euanescant, atque infans malè inde habeat, expellentia è *fumar. scabios. carduoben. C. C.* & similia exhibenda. Refrigerantia & adstringentia, quæ materiam retro pellunt, non vsurpanda. Interim nutrix bonam diætam obseruet, & à salsis, acribus, & omnibus, quæ vitiosos succos generare possunt, cibis, cœpis, porro, raphano, leguminibus, carne salita & similibus abstinere; & si corpus habet impurum, humores vitiosos conuenienti medicamento euacuet. Hoc enim nisi fiat, omne illud vitium cum lacte in infantes deriuatur, & malum augetur. Si verò humores vitiosi euacuentur, citius crusta decidit, & non renascitur. Quapropter alterentur & præparentur humores medicamentis è *borrag. buglosso, fumar. tichor. lupulo, radic. polypodij, oxylapathi*; Postea verò purgentur *foliis senæ, epithymo, rhubarb.*

rhabarb. belleb. nigr. el. diacathol. triphera Persic. & simili-
bis. Exhibeantur denique quæ viscera roborare, & reli-
quos humores temperare possunt & expellere, vt ℥. Con-
seru. borrag. bugloss. violar. fumar. cichor. an. ʒ. j. rad. condit.
cichorij, cortic. citri condit. an. ʒ. ʒ. spec. diarrhod. abb. dia-
margar. frig. C. C. præp. an. ʒ. j. Cum Sir. tunici F. Electuar.
Vel ℥. C. C. præp. ʒ. ij. magister. corall. ʒ. j. spec. diamargar.
frig. ʒ. ʒ. F. puluis, cuius ʒ. ʒ. aut ʒ. j. singulis diebus nu-
trici exhibeatur. Ex iisdem medicamentis etiam ipsis in-
fantibus quædam exhiberi possunt, vt sirupus de borrag.
fumar. polypodio, lupulo; Ipsumque corpus etiam, pro æta-
tis ratione euacuari clysteribus, vel manna, vel passul. laxa-
tiuis, sirupo de fumaria composito, de sol. senæ. Si verò affe-
ctus iam diu durauerit, & metus sit, ne putredo insignis
sub crusta excitetur, & vlcera hæc in tineam degenerent,
aut caro & cranium erodatur, ad topica accedendum,
& primò caput lauandum decoctio maluæ & hordei, vel de-
coctio radic. oxylapathi, sol. maluæ, chelidon. maior. absinib.
sem. fœnugr. cicerum, lupinor. fabarum. Si fortiùs absterge-
re volumus, in vino plantæ decoqui possunt. Vel lotio
fiat decoctio radic. althææ facta cum urina infantis vel sola
vel aq. hordei admista. Postea inungatur locus ol. rosac.
amygd. amar. & modico lythargyri. Vel ℥. cineris myr-
tillor. cortic. auellan. an. ʒ. j. tutiæ ʒ. ʒ. butyri antiq. aq. ros.
loti ʒ. j. Misc. Vel ℥. Succu betæ, chelidon. mai. an. ʒ. j. axung.
porcin. ʒ. ij. sulphuris ʒ. j. M. Vel ℥. Lytharg. ol. ros. nutriti
ʒ. j. cerussæ ʒ. ʒ. aloës, thuris an. ʒ. j. ʒ. myrrh. ʒ. j. ol. rosac.
rutac. an. q. f. Misc. in mortario. Fortius est hoc: ℥. Pulu.
ros. rubr. radic. bryon. fimi columbini, virid. æris, sulphuris
an. ʒ. ij. ol. iuniperini, cheirin. an. q. f. M. in mortario, quo
alternis diebus locus vngetur. Vel ℥. Cerussæ, lythargyr.
an. ʒ. ij. balaust. agaric. an. ʒ. j. Cum ol. ros. & aceti modico,
F. Vnguentum. Vel Sapone Anglico aut Belgico liquidæ
substantiæ locus affectus fricetur & illinatur & postea
conuenienti decocto abluitur. Efficax est & hoc ℥. Lythar.
ʒ. j. acet. distill. acris q. f. Coq. in vase orichalceo, horis
duabus, colatura infundatur in cucurbitam vitream ca-
pacem, & affundatur paulatim ol. tart. per deliq. q. f. Puluis,

qui præcipitatur, achoribus inspergatur. Si cranium ab
ulceribus læsum sit, primò crusta detrahenda & emol-
lienda *malua* & *violaria* in butyro maiali decocta, vel
axungia; postea eluenda & exsiccanda vlcera, lixiuio è ci-
neribus vitis, fagi, fraxini, addito butyro. Vbi cranium
apparet, adhibendum *mel rosarum*, cui *spir. vini* aliquid
additum sit, postea eidem *pulus radic. aristoloch.* & *bal-*
samus Peruvianus, vel *terebinthina aq. Nicotian. cocta* addi
potest. Plura medicamenta videantur apud Galenum, 1.
de compos. med. sec. loc. cap. 8.

•••••

C A P V T I V.

De Tinea.

Time.

Achores & faui diu durent, aut tardè nimis vel malè curentur, in Tineam, vlcera nimirum capitis crustosa, cutem eius erodentia, & foetida, transeunt, vt *cap. præced.* dictum; & propterea iste affectus meritò inter morbos infantium, sed paullo adultiorum refertur. Etsi enim adulti quandoque hoc morbo laborant: tamen rudimenta eius & initia in infantia contraxerunt. Dicitur autem tineam à vermiculis illis vestes erodentibus; quia vlcera ista cutem capitis instar tineæ erodunt & corrumpunt. Quo nomine à Græcis hic affectus appellatus fuerit, vix pater. Hoc verò nomine ab iis eum appellatum non fuisse, certum: proculdubio verò sub achoribus & ista vlcera comprehenderunt. Arabibus verò, quibus lactea crusta & achores Sahafati humidum dicitur, Tinea Sahafati siccum nominatur. Differunt tamen non parum crusta lactea, faui, & achores à tineam, cum illi sint vlcera humida, è quibus perpetuò aliquid saniei emanat: hæc crustacea, & sicca; & illi interdum non solum caput, sed & alias corporis partes occupant, hæc saltem fit in capite.

causae.

Сам. [2.]

Causſa proxima eſt humor ſalfus & acris, ſed iam ad melancholiam & atrum degenerans, qui quidem primò ex ſanguine materno, quo infans nutritus eſt, vel vitioſo matris lacte ortum habuit, vt de *achoribus* dictum, poſtea verò

verò temporis progressu & morbi diuturnitate ac ægri negligentia, quod sæpe fit in pauperibus, in atrum degenerat. Per contagium quoque facillè transfertur hoc malum in infantibus, dum capitis tegumenta, quibus tineæ laborantes vti sunt, capiti suo infantes imponunt.

Differentia.

Cum autem humoris, qui tineam excitat, non semper eadem sit ratio, inde quoque tineæ quædam differentiæ constituuntur. Alia enim est furfuracea, quæ squamas, dum scalpitur, furfuribus similes emitit; alia viscosa, in qua crusta remota apparent rubæ, viuxque carnis particulæ, quæ ficuum grana interiora repræsentant. Alia quoque pro humoris maiori vel minori prauitate mitior, alia malignior est. Est quoque alia recens, alia diuturna & vetus.

Signa Diagnostica.

Visui ipsi hoc malum patet, & vulgo quoque notum est. Apparent enim in capite vlcera quædam crustacea & arida, modò viridia, modò crocea, modò cinerea, è quibus parum aut nihil saniei effluit, & quod emanat, foetidum est.

Prognostica.

1. Omnis Tinea difficilis est curationis. Curatur tamē facilius recens, & quæ ex humore flauo, ac nonnihil adhuc humida est.

2. Antiqua verò, & quæ planè secca & cinerea vel nigra est, contumax est, & curatu difficillima.

3. Etsi infantes adhuc tineæ corripit, vix curari potest, antequam infans ad eam ætatem perueniat, quæ & medicamenta illa, quæ malum hoc requirit, & ipsas curationum molestias perferre possit.

4. Quanquam verò curatur tineæ, rarò tamen in loco affecto nascuntur pili, & imprimis si cutis dura & quasi testacea euaserit, & ad frictionem non rubeat. Si verò cutis adhuc sit mollior, & post frictionem rubere incipiat, caloris vegeti adhuc indicium est, & spes, pilos adhuc renatum iri, etsi difficulter id accadat.

Curatio.

Quam reliqua vlcera indicationem habent, eam & ista, nimirum magnitudo imminuta medicamenta carnem instaurantia indicat, soluta vnitas conglutinantia requirit. Verùm istis Indicatis satisfieri non potest, nisi humor erodens tollatur, id quod fit medicamentis detergentibus, & quidem fortioribus, vt malum radicitus tollatur: quod fieri non potest, nisi crusta prius detrahatur, quod præstatur non solum detergentibus, sed & quodammodo erodentibus. Quia tamen ipsi humores sunt sicci & adusti, & cutis ipsa inde siccatur & densatur, etiam humectantibus opus est, & quæ poros cutis laxant & aperiunt.

Quoniam autem infantes tenelli ista medicamenta non ferunt, ne malum radices agat, interim *caulium* vel *bete folia* butyro vel pingued. porcin. illita vlceribus imponenda sunt, quæ emolliunt & saniei exitum parant. Vel ℥. *Succi fumar. caulium*, *oxylapath. helen.* an. ʒ. j. ℞. *lythargyr.* ʒ. ℞. *axung. porcin. ol. rut.* an. q. s. *cera* q. s. F. Vng. molle. Vel ℥. *cortic. viridium iugland. vst.* q. s. *terebinth. parum*, & cum *ol. ouor.* M. F. Linimentum. Vbi autem ea iam fuerit ætas, & medicamenta fortiora, & curationis molestiam ferre possit infans, primò corpus vniuersum, quantum opus est, euacuandum, *sena, rhabarb. agarico*, & similibus, deinde crusta detrahenda validissimè detergentibus. Vt ℥. *Sulphur.* ʒ. ij. *sinapis* ʒ. ℞. *staphidis agria, rad. bryon.* an. ʒ. j. *aceri acerr.* ʒ. j. *tereb. el.* ʒ. ℞. *ping.* vst. q. s. F. Linimentum. Vel ℥. *Nasturtium*, teratur & frigatur cum *axung. porc.* & capiti instar cataplasomatis imponatur, quod horis 24. vt crusta decidat, facit, & si continuatur, malum totum sanat.

Crusta ablata & ipsi pili cum radicibus euellendis cum iis materia illa magis adhæreat; quod fit vel vossellis, vel psilothris, seu medicamentis capillos tollentibus. Vulgò vtuntur pileolo pice nauali inducto, quem toti capiti seu loco, quem tinea obsedit, imponunt, & aliquot diebus hæreere sinunt, postea eo detracto vna pilos extrahunt. Vel caput consum melle illinatur & pulvis

resinæ

resinæ eidem inspergatur, & placenta seu cataplasma è farina triticea applicetur, qui exactis octo diebus, ubi amouetur, pilos simul euellit. Vel \mathcal{L} . Amyli aut farine triticeæ \mathfrak{z} . ij. resinæ \mathfrak{z} . β . Coq. in aq. ad formam pulvis. Postea inducatur linteo densiori, quod in partes aliquot discindatur, quæ tinxæ imponantur, & diem ac noctem hædere permittantur: postea iterum auellantur. Postea emollientia, quæ intemperiem cutis siccam corrigunt, poros aperiunt, atque excrementa in cute altius hærentia euocant & discutiunt vsurpanda. Vt \mathcal{L} . Rad. althææ, oxylapath. lil. alb. an. \mathfrak{z} . j. maluæ, fumar. salu. an. M. ij. Coq. in lixiuio, aceto pauco adiecto, & singulis dieb. bis caput abluatur. Hinc \mathcal{L} . rad. ostratij, sulphur. an. \mathfrak{z} . β . ol. ouor. \mathfrak{z} . ij. pingued. porci q. s. M. Postea \mathcal{L} . Rad. bryon. oxylapath. beleny an. \mathfrak{z} . j. fol. fumar. chelid. mai. scabios. an. M. ij. fl. chamæm. melilot. an. M. j. Coq. in lixiuio, & caput bis de die lauetur vel foueatur. Mox panno aspero vel ol. de staphid. agr. vel raphano, aut succo cepar. caput fricetur ad rubedinem vsque, vt humores vitiosi altius latentes euocentur, & ad externa trahantur. Vel \mathcal{L} . Succ. borrag. scabios. fumar. oxylapath. an. \mathfrak{z} . iij. ol. antiq. lb. j. Coq. ad succor. consumt. postea iniice picis liquid. q. s. Misc. Vel \mathcal{L} . Sallis, fulig. ol. oliuar. picis liquid. an. q. s. Misc. Vel \mathcal{L} . Cineris capill. hom. \mathfrak{z} . β . fecis olei sem. lini \mathfrak{z} . iv. mell. despumat. \mathfrak{z} . iij. myrrh. \mathfrak{z} . β . Misc. Vel \mathcal{L} . Succ. fumar. scabios. lapathi acuti, beleny an. \mathfrak{z} . j. ol. antiq. \mathfrak{z} . iij. Coq. ad succor. consumt. Postea inspergatur hic pulvis: \mathcal{L} . Ellebori utriusque, sulphur. vitriol. calcis viuæ, alum. gallar. an. \mathfrak{z} . β . virid. eris \mathfrak{z} . ij. Tandem adde picis liquid. ceræ an. q. s. F. Cerotum. Vel \mathcal{L} . Nitri \mathfrak{z} . j. oxymell. s. \mathfrak{z} . j. β . Misc. Vel \mathcal{L} . Suphur. vini \mathfrak{z} . j. elleb. albi, staphid. agr. an. \mathfrak{z} . ij. axung. porc. q. s. Misc. Vel \mathcal{L} . Alumin. vsti, vitriol. an. \mathfrak{z} . j. β . aristol. rot. erugin. an. \mathfrak{z} . ij. picis naualis \mathfrak{z} . j. axung. equi \mathfrak{z} . j. β . butyri antiq. lb. β . Misc. Aliqui etiam arsenico, auripigm. mercur. viuo & similibus vsi sunt. Verum cum locus affectus cerebro proximus sit, vix talia vsurpanda, ne venenata qualitas cerebro communicetur, è qua postea vel mors attrahatur. Refert enim Valescus de Taranta, lib. 7. cap. 35.

cum miles, quidam fecisset vnguentum ex istis nepoti suo tinea laboranti, & capiti raso sub noctem imposuisset, manè illum mortuum in lecto repertum fuisse. Argentum tamen viuum tutius, quàm arsenicum adhiberi, & propterea salua hominis ieiuni extinctum, medicamentis modò propositis admisceri potest.

Diatæ.

Diatæ.

Viçtus ratio sit eadem, quæ in achoribus, abstinendumque è cibis falsis, acribus, alliis, cepis, pis, brassica, carne suilla, & aliis prauum succum gignentibus.

~~~~~

C A P. V. T. V.

De Phthiriasi.

P Phthiriasi, si in adultis, si in sordibus viuant, nec vestes mutant, ac sæpius mudent, pediculi generantur, sed præcipuè in vestibus: Infantibus tamen familiare malum est, quod nec nobilium liberis parcat, Phthiriasi, cum pediculi in infantium capitibus, qua parte piluli nascuntur, generantur. Quod malum propterea inter morbos infantium omittendum non est. Et proinde hic de pediculis in infantium capite saltem agemus, vbi tamen generalia quædam de pediculis inspergemus.

Non autem hic operosè disputabimus, an pediculi in capitibus infantium sint morbi in numero, nimirum substantia toto genere præter naturam capiti addita, quæ secundum naturam nullo modo adesse debebat, sicut lumbrici in intestinis, & calculi in vesica inter morbos in numero à Galeno referuntur; an verò sint symptoma in excremento mutato, quatenus scilicet excrementorum capitis soboles sunt, & à cute capitis prodeunt; an verò causa morbifica, quatenus solutionem continui & dolorem, imò solutam vnitatem rodendo inducunt: cum quæstio illa sit Logica, vt Galenus appellat, & ad vsum artis parum faciat, ac hoc loco meritò omitti possit. Hoc consideratione dignum est, cum pediculi sint animalcula quædam, quæ cum alibi ex sordibus vestium, tum præcipuè in infantibus ex excrementis capitis nascuntur, quænam sit eorum generatio, & quæ materia, ac causa efficiens.

Causse.

Materiam pediculorum quod attinet, scribit de ea *Causse*. Aristoteles, 5. de *histor. animal. cap. 31.* quod fiant ex carne, cum multa humiditas in ea abundat, & cum emerfuri sint, fiant pustulæ quædam, sine pure, exiguæ, quæ si pungantur, pediculi exeant; quo loco per carnem cutem intelligit Aristoteles, id quod Antiquis vñtatum fuit, vt ex Galeno, *lib. 5. de simpl. med. fac. cap. 4.* patet. Neque etiam cum dicit *ex carne*, simpliciter materiam, quam paulò post multam humiditatem in corpore esse dicit, describit, sed locum simul generationis innuit. Si enim ex carne corrupta pediculi nascerentur, in sordidis vñceribus & cadaueribus id potius fieret, in quibus tamen vermes quidem gignuntur, nunquam verò pediculi. Galenus verò, 1. de *compos. med. s. loc. cap. 7.* pediculorum generationem aceruatim quibusdam fieri statuit, ex multis humoribus calidis, sed non ad tantam caliditatem progressis, ad quam perueniunt acres ichores. Eodem modo scribit Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 67.* pediculorum generationem quibusdam aceruatim in capite contingere, multis humoribus moderatè calidis in profundo cutis collectis. Quod etiam docet Auicennas, 7. *quarti tr. 3. cap. 1.* atque alij Arabes, qui scribunt, pediculos oriri ab humiditate, cum aliquali caliditate, & benigna quadam putredine. Atque ita Græci & Arabes, ac recentiores quoque Medici consentiunt, materiam pediculorum esse humorem excrementitium, & quidem præternaturalem, ita dispositum, vt sit calidus moderatè, actu verò & potestate humidus, inter crassum & tenuem medius, & potius ad ichorem, quàm ad crassum vergens, putrescens, non tamen excellenti putredine, sed miti & moderata.

Theophrastus equidem, *lib. 2. de causse. plant. cap. 12.* sanguinem materiam pediculorum esse scribit, quem propterea nonnulli varè impugnant. Verùm cum corruptum sanguinem intelligat, non aliud proculdubio accipit, quàm excrementitiam quandam sanguinis, & imprimis pituitosi, aut alimenti in tertia coctione partem.

*Putredo
non pro-
xima pe-
diculorū
caussa
est.*

Verū enim uerò etsi hoc modo materiæ, è qua pedi-
culi generantur, dispositio per manifestas qualitates &
putredinem describatur: tamen hoc animum veritatis
avidum non satiat. Nam putredo sola nullam speciem
producere potest, & si quid omnino ad generationem fa-
cit, non facit id quatenus putredo, sed quatenus cum ea
est calor quidam benignus, à quo vis seminalis excitatur.
Præter qualitates enim primas occultum quid, & semi-
nalis quædam vis in materia latet, quæ ad certam spe-
ciem producendam disposita est. Vnde ex materia, è qua
pediculi generantur, non pulices, non vermes fiunt, sed
hæc animalis species: sicut in plantis idem fit, ubi è qua-
libet plantæ specie, dum corrumpitur, peculiaris anima-
lia fiunt. De quo Scaliger, *exerc. 59.* scribit: Plantæ gignunt
in seipsis animalia, non putrefactione, sed quædam
quasi femina fouentes ad generationem. Et *exerc. 190.*
Animalia, *inquit*, non in plantis putridis, sed tanquam suc-
cessiuus operis soboles nascuntur; de qua re pluribus, *de*
conf. & diss. Chym. cum Gal. cap. 12. dictum.

Vnde & cum causa efficiens pediculorum inquiratur,
non in calore putredinali solum acquiescendum, sed ut,
loc. alleg. monstraui, vis quædam seminalis, quæ huius
operis causa sit, indaganda & agnoscenda, quæ etsi vul-
gò negligitur, non tamen naturæ scrutatores diligentio-
res latet. Laudo hîc proinde Viri Doctissimi, Ioh. Thomæ
Minadoi, quondam in Patauino Gymnasio Professoris,
accuratum iudicium, qui, *de humani corporis turpitudini-
bus lib. 2. cap. 9.* quo de Phthiriasi agit, hoc modo scribit:
Hoc loco, *inquit*, cœcurit animus humanus, ac tanquam
noctycoracis oculus caligat ad lumen huiusce & similis
cognitionis. Et mox, cum eorum sententiam, qui saltem
calorem causam efficientem ponunt, recensuisset, addit:
Ex altera verò parte cum formæ introductio toriusque
animalis elaboratio non simplicem vnius caloris actio-
nem sequi videatur posse, sed ex prouida quadam actio-
ne cuiusdam opificis cum discursu & prudentia operan-
tis pendere, mens ulterius præter calorem, aliud quod-
dam agens cogitur inquirere, quod cum consilio & de-
lectu

lectu singula in animalis fabrica disponat & moderetur. Neque enim vnicus calor aliquando dedit brachio, oculis, cæterisque membris, suam vnique formationem ac staturam condere, neque alicuius præceptoris disciplina vti consuevit, sed eadem semper agens ratione, ad varia se conuertit, ad varias formationes se comparat, prout conditor & architectator omnium partium illum dirigit atque permouet. Neque solum perfectorum animalium generationem virtuti superiori acceptam fert Minadous, sed & pediculorum. Etsi enim Galenus ad cimum, pediculorum, pulicum, similiūque animalculorum generationem conuersus, vix, imò ne vix quidem ausit illorum generationem formationemque huic diuinæ formatrici virtuti adscribere, haud intelligens, quonam pacto tam præstans, & tam nobile agens ad vilia hæc opera sine suæ maiestatis læsione queat descendere: tamen satius esse putat, statuere, etiam horum animalculorum generationi eandem mentem, quæ grandioribus animalibus gignendis præest, præficere, eamque communi quadam prouidentia etiam minimarum rerum moderatricem constituere, neque æquum esse putare, eam nouercæ ritu, rerum facto delectu, has quidem contemnere, soli fortunæ aut casui relinquendo, has verò, vt sibi proprias, consecrari; cum tamen illarum nulla sine opificis prouidentia atque consilio ad finem deduci, recteque absolui queat.

Atque hæc ita sese habere, nec pediculorum generationem simpliciter æquiocam esse, vel illud euincit, quod pediculi generant, & sese propagant. Cum enim pediculi, qui ex humore excrementitio fiunt, sint eiusdem speciei cum iis, qui postea propagatione nascuntur, vt omnia, quæ formæ specificæ identitatem monstrare solent, corporis nimirum conformatio, vis generandi, & omnes actiones, id docent: omnino statuendum est, & illos, qui ex humore excrementitio nati sunt, à vi seminali prouenisse. Etsi verò Aristoteles, 5. de hist. animal. cap. 31. scribit, pediculos quidem per coitum generare lendes, ex lendibus verò præterea nihil nasci posse: tamen contrarium

rium experientia docet, qua constat, non solum pediculos sese copiosissime multiplicare, sed & per lendes id fieri. Sunt enim pediculi animalia suo modo ouipara, & per coitum lendes, instar ouorum, producunt, è quibus pediculi postea fiunt : quod ex eo patet, quod nisi lendes frequenter pectine vel scopis setaceis detrahantur, magna pediculorum multitudo excrescit ; & quod postquam è lendibus pediculi sunt exclusi, spolia capillis hærentia, crepitum amplius, si digitis comprimantur, vt antea exclusionem pediculorum, non edunt.

*Finis pe-
diculo-
rum.*

Idem finis consideratio persuadet. Etsi enim finalis causa pediculorum apud Medicos non detur ; cum pediculi res præter naturam sint : tamen cum in natura nihil frustra fiat, etiam à Physico horum finis perpendendus. De eo verò alij aliter sentiunt. Meritò I. C. Scaliger, *exerc.* 260. *sect.* 1. eos irridet, qui pulices (eadem animalculorum eiusmodi aliorum ratio est,) hominis causa creatos dicunt, aut ad inutilem eius sanguinem fugendum, aut qui cimicem à natura ablegatum dicunt, vt noctu ex importuno somno excitet nos ad preces coelitis fundendas. Rectè verò Auicennam scripsisse, melius esse gigni pediculos, quàm materiam putrem intra permanere, Viri doctissimi, qui & in pediculi structura mirum artificium agnoscunt, censent. Si enim omnium rerum opificem primum spectemus, is, vt suam infinitam sapientiam & omnipotentiam proderet, maluit viuentia, quàm corruptam & putrem vitæque carentem materiam in natura multiplicari. Itaque Creatori sapientissimo hoc placuit, vt viuentium perfectorum corpora, dum corrumpuntur, non simpliciter in putridam materiam abeant, sed in animalia ignobiliora. Hinc ex animalium partibus, excrementis, ex plantis, & plantarum fructibus, varia animalculorum genera prodeunt, & quidem è determinatis determinata. Idem sensit & docuit I. C. Scaliger, qui *alleg. loco.* ita scribit : Homo propter Deum ; propter hominem Mundus factus est. Et *mox* : Animalium princeps homo. Non erat autem homo futurus princeps, nisi talis ; quippe in medio. Non potest esse medijs, nisi inter extrema.

extrema. Igitur extrema facta sunt, ut esset medius. Propter medium igitur facta sunt. Extremorum autem & eorum, quæ medium inter & extrema sita sunt, si deesset aliquid, daretur in formis vacuum. Quod longè maius esset flagitium in natura, quàm vacuum in quantitate sine corpore. Quid enim absurdius, quàm medium sine extremis. Quod iam olim etiam docuit Augustinus, *de ciuit. Dei lib. 12. cap. 4.* Vitia, inquit, pecorum, & arborum, aliarumque rerum mutabilium atque mortalium, vel intellectu, vel sensu, vel vita omnino carentium, quibus eorum dissolubilis natura corrumpitur, damnabilia putare ridiculum est: Cum istæ creaturæ eum modum nutu Creatoris acceperint, ut cedendo & succedendo peragant infimam pulcritudinem temporum, in genere suo istius mundi partibus congruentem. Et *mox*: Cuius ordinis decus propterea nos non delectat, quoniam partem eius pro conditione nostræ mortalitatis intexti, vniuersum, cui particulæ, quæ nos offendunt, satis aptæ, decenterque conueniunt, sentire non possumus. Et *iterum*: Non ex commodo vel incommodo nostro, sed per se ipsum considerata natura dat artifici suo gloriam. Viuentia nimirum nobiliorem corporis gradum constituunt, quàm mista simplicitate.

Et si verò vis seminalis in materia idonea latens pediculorum, ut & aliorum huiusmodi animalculorum, prima causa efficiens est: calor tamen est causa adiuuans. *Causa adiuuans.* qui seminalem vim excitat, & in actum deducit. Isque licet sit in materia excrementitia, & sæpe quoque putrida: tamen non hoc præstat, quatenus in materia putrida est, sed quatenus adhuc benignus, & aliquomodo naturalis. Et sæpe ad putredinem confugitur, ubi non opus erat; neque quod excrementitium, statim putridum, & in materia excrementitia latere potest calor aliquis, qui vim generantem & formatricem latentem excitare potest. Et licet aliqua adsit putredo: tamen non tanta est, ut caloris illius benigni, & virtutis latentis actionem impedire possit. Atque hinc accidit, ut ætas prima & sexus foemineus, in quibus humida & calida excrementa multa

multa cumulantur, ad generationem pediculorum magis proni sint.

Ad generationem verò excrementorum faciunt etiam cibi quidam, & sicut imprimis, quas Galenus, 2. de aliment. fac. P. Ægineta, Oribasius, Avicennas, & Arabes omnes, ad pediculorum generationem facere statuunt. Confirmatque id experientiâ, nec dissentit ratio. Suppeditant enim succum pinguem, natura sua ad cutem vergentem, ibique visciditate hærentem, qui actione caloris partim cutis, partim ipsius materiæ, in pediculos convertitur. Idem ciborum promiscuorum & variorum usus, sordium purgatio & abstersio, quæ per lotiones, balnea & pectionem frequentem fieri debet, omissa. Sunt præterea & aliæ causæ, quæ ad pediculorum generationem faciunt, ut sordes vestium & corporis mundatio neglecta, vestes ex lana vel pellibus ouium mordidarum, aut à lupis laceratarum confectæ. Verùm hæc ad doctrinam de pediculis in genere pertinent.

Locum.

Locum generationis pediculorum quod attinet, generantur equidem & multiplicantur in vestibus, & ex vno vel altero pediculo in veste generato, vel aliunde communicato, magna pediculorum copia nasci potest, ut & in tota corporis cute. Cum tamen hic saltem de pediculis inter morbos infantium agamus, commodissimus iis locus est cutis capitis, ratione pilorum, quibus excrementa capitis adhærent, & in quibus tanquam sylva morantur, præcipuè si achores & faui accedant, & capita infantium non sæpe mudentur. Aristoteles etiam, *loc. alleg.* ex carne, id est, cute, pediculos emergere, & primò pustulas quasdam in ea sine pure generari scribit, quas si pungas, pediculi exeant. Verùm raro hoc fit: sed frequentissimè in ipsa cutis superficie, & inter pilos generantur.

Signa.

De Signis diagnosticis aliquid addere opus non est.

*Signa.
Prognostica.*

Prognostica quod attinet 1. Pedilare malum turpe, tædiosum & molestum est, ob pruritus, quem excitat. Et si in toto corpore nascantur pediculi, (ut hoc inferamus)

ramus) periculosum malum est, atque aliquos ea foeditate obisse proditum, vt Alemanem Poëtam, & Pherecidem Syrium, vt *alleg. loco* Aristoteles refert, vt & alios, vt ex historicis notum. Q. Sereni versus hac de re hi sunt:

Sed quis non paueat Pherecidis fata Tragædis,

Qui nimio sudore fluens, animalia tetra

Eduxit, turpi miserum quæ morte tulerunt.

Sylla quoque infelix tali languore peresus

Corruit, & fædo se vidit ab agmine vinci.

2. Idem Aristoteles, *eod. in loco*, scribit, minùs laborare eorum capita, quibus pediculus in capillo est.

3. Pediculi morituros deferere solent, & agminatim excurrere: quod proculdubio accidit, quod humida, tepida ac blanda exhalatione, quæ ad earum generationem & conseruationem facit, destituuntur, & contra prauis vaporibus in morituris offenduntur.

Præcautio à Pediculis.

Vt iam de pediculis in toto corpore præcauendis non *Præfer-* dicamus, quæ bona victus ratione, corporis purgatione, *uatio pe-* vestimentorum crebra mutatione, & corporis lotione *diculo-* constat: in infantibus præcauetur, ne pediculi generen- *tum.* tur, bona diæta, & abstinencia à cibis prauis succi, imprimis à ficubus, corporis conueniente, quam quidem ætas fert, purgatione, & præcipuè capitis crebra pectinatione ac lotione. Imprimis autem ea medicamenta admisceri possunt, quæ materiam, è qua pediculi generari solent, ita disponunt, vt amplius ad eorum generationem apta non sit. Quod equidem frigida & sicca, quæ vitæ, quæ in calido & humido consistit, sunt inimica, præstare possent: Verùm cum pleraque talia sint adstringentia, tuta non sunt, cùm materiam illam vitiosam in capite detineant. Medicamenta, quæ calida & sicca ac tenuium partium sunt, & materiam ex alto euocant, simulque nimiam in ea humiditatem absument, commodiora sunt. Qualia mox de pediculorum generatorum curatione proponentur.

Curatio.

Si pediculi autem iam geniti sunt, tolluntur vniuersalibus, si opus sit, præmissis, medicamentis externis, quæ partim materiam, quæ pediculos genitos fouet, & plures suppeditat, abstergunt, partim ipsos pediculos enecant. Sunt autem talia medicamenta alia mitiora, quæ, ut dixi, sunt calida & sicca, tenuium partium & ex alto trahentia, & plerumque etiam amara. Qualia sunt *staphisagria*, quæ inde pedicularis appellatur, *absinthium*, *scordium*, *ruta*, *fol. pini*, *cupressi*, *rad. helenij*, *aristol. longæ*, *lupini*, *semen urticæ*, *elleborus niger*, *colocynthis*, *sulphur. fel. taurinum* & *hircinum*, *sapo*, *aqua marina* & *salsa*, *lixiuum*: è quibus lotiones & linimenta parari possunt. Vt *℥. Arist. long. lupin. fol. pini, cupressi, partes equal.* Coq. pro lotionne capitis. Vel *℥. Rad. helenij 3. ij. bryon. 3. ℔. betæ, mercurialis, saponaria, an. M. j. lupinor. 3. j. nitri 3. ℔.* Coq. pro lotionne capitis. Ad lauandum autem *sapo* aliquis odoratus adhiberi potest. Vt *℥. Saponis Veneti 3. vj. pulu. cinnamom. 3. ℔. ol. anisi 3. j. moschi, ʒ. v. F. Pila.* Post lotionem caput illinatur tali Vnguento: *℥. Pulu. staphid. agricæ 3. iij. farin. lupinor. 3. ℔. agaric. alb. 3. iij. sulph. viui 3. ij. fell. taurini 3. ℔. ol. absinth. q. s. F. Linimentum.* Vel *℥. Staphid. agricæ 3. j. absinth. rutæ an. 3. ℔. sulphur. nitri. an. 3. ij. F. Puluis, & cum ol. laurino. F. Vnguentum.* Fortiora sunt *elleborus albus* & *argentum viuum salina extinctum*. Nonnulli & *arsenicum* vsurpant; quod tamen sine periculo fieri non potest. Vt *℥. Sem. staphid. agr. 3. j. elleb. albi 3. iij. argenti viui salina extincti 3. ij. pingued. porci, ol. laurini an. q. s. F. Vngu.* Verùm in infantibus tenerioribus nec argenti viui vsus satis tutus; cùm grauius symptomata excitare possit: & sunt alia medicamenta benigniora, quæ huic malo tollendo sunt paria.

CAPVT VI.

De Hydrocephalo & capitis inflatione.

Hydrocephalus.

H Quidem Hydrocephalo, qui tumor capitis totius aquosus est, quandoque etiam adulti corripiuntur, cuius rei historias duas annotauit Carolus Piso, de mor-

bis

bis à colluviè serosa, obseruat. 1. & 2. vnam Guil. Fabricius *Cent. 3. obseru. 19.* Verùm frequentius accidit hoc malum infantibus; quorum capita molliora sunt, vt in omnem dimensionem extendi possint. Imò obseruauit Epiphanius Ferdinandus, *hystor. medic. 21.* etiam in vtero matris infantem hydrocephalo laborasse. In lucem verò editos infantes plurimos hydrocephalo laborasse obseruatum est. Rhases, *de morb. infant. cap. 3.* scribit, se vidisse puerum, cuius caput adeo augmentabatur in longitudine & latitudine, vt corpus eius id ferre non posset. Et Albucasis, *lib. 2. Cheirurg. cap. 1.* refert, sibi visum puerum, cui caput indies ob aquosum humorem contentum grandesceret, tandemque in tantum tumorem sublatum; vt ipsum nec stans, nec sedens ceruice sustinere posset, adeo vt paucis diebus interiret. Paræus etiam, *lib. 7. cap. 11.* se quatuor pueros hoc morbo laborantes vidisse, & curasse scribit. Verùm de Hydrocephalo satis egimus, *lib. 1. pract. part. 1. cap. 28.* qui locus ibi videatur. Quia verò pleraque ibi dicta hydrocephalo ex aqua extra cranium collecta ortum habenti conueniunt, quædam de hydrocephalo ab aqua intra cranium collecta addemus; etsi & medicamenta ibi proposita hic conuenire possunt. *Generatur* *Causa.* enim, vt ibi dictum, etiam hydrops capitis ab aqua intra cranium collecta. Imò, vt Vesalius, *lib. 1. cap. 6. de fabric. hum. corp.* refert, quandoque ab aqua intra ventriculos cerebri contenta. Id quod accidit, si infans in vtero matris talem situm habeat; vt caput dependeat, vnde aqua facile eò defluit, vel ob ipsius cerebri humidam intemperiem.

Et tunc tumor non adeo magnus est, ac magis durus, *Signa.* quàm vbi aqua est extra cranium.

Curatur verò longè difficilior, quàm vbi aqua extra *Prognosticum.* cranium colligitur, & plerumque morbus lethalis est.

Indicatio verò & hic est, aquas illas euacuandi & ex- *Curatio.* siccandi. Fit verò hoc medicamentis, *alleg. loc.* propositis, quæ tamen non solum extra cutem capitis, sed & auribus & naribus applicanda sunt. Vt *℞. Cochlear. in testis.* N. xxx. *maioran. artemis. an. M. j.* Contund. Adde *camphora* *Lib. I V.* Z z D. j.

℞. *croci* 3.℞. Cum *ol. chamemel.* F. Cataplasma. Et alia ibi proposita imponatur. Naribus verò sequens aqua immittatur. ℞. *Nuc. mosch. caryophyll. cubeb. an.* ℞. *calami aromat. vulg. cortic. thuris an.* 3.℞. *aq. maioran.* 3. iij. Misc. & naribus liquor immittatur; vel *Balsamum maioranae, caryophyll. nuc. moschat. cum moscho & ambra* naribus illinatur. Auribus olea calida immittantur. Quod si hoc modo aqua intra dies 20. non absumatur & resoluatur, incisio tentanda, & cranium aperiendum, & aqua extrahenda, sed paulatim & partitis vicibus, ne vires infantis deiciantur. Cauendum quoque ne aer frigidus cerebrum lædat.

*Capitis
inflatio.*

Faciunt & alterius tumoris capitis mentionem autores, quem *κεφαλῆς ἐμπύσημα*, capitis inflationem nominant, qui a flatu sub cute capitis, vel etiam membranis cerebri contento, caputque distendente, & in maiorem molem attollente generetur. Verum vix solus flatu sine aqua, in parte hac corporis frigidioris, tanta copia colligi potest, ut tale quid efficiat: sed si aqua ibi colligatur, aliquid eius in flatu resolui posse, impossibile non est. Quod si accidat, rarefacientia & discutientia, qualia *allegai. loc.* proposita, usurpanda, & capiti imponenda, ex *chamamelo, ruta, origano, semi. cumini, anisi,* & similibus.

~~~~~

C A P V T . VII.

De Siriasi.

Siriasis.

¶ Nter morbos infantum & is recensetur, qui Græcis *Σιριασις*, proculdubio à *σιρῆς*, quæ vox Græcis foueam, seu fossam, aut cauum corpus, in quo semina feruntur, significat. Plinius, *lib. 20. cap. 3.* ardorem capitis nominat. Aëtius autem, *tetrab. 1. serm. 4. cap. 13.* scribit, esse affectionem, quæ cum febre accidat, & quidem inflammationem cerebri & membranarum, adeo, ut *syn- cipitis & oculorum* cauitas consequatur.

Causæ.

Causæ.

Causam huius mali proximam alij pituitam, alij bilem esse statuunt. Verum cum inflammatio sit, à pituitosa simplicitate

simpliciter materia esse non potest : neque etiam bilis sola in infantibus facile , præcipue in cerebro , colligitur. Vero consentaneum est , esse sanguinem pituitosum putrescentem , qui dum putredine incalescit , biliosus quodammodo euadit.

Causæ verò remotæ sunt , ær calidior & æstuans , vt & lac calidius ac spirituosius. Quod si cui mirum videatur , is sciat , lac quoque spiritum calidum , imò inebriandi vim in se continentem habere. Docuit iam olim id Lucretius , lib.1. qui foetus teneros caprarum dementari à lacte mero scribit , his versibus :

---- Et candens lacteus humor

Vberibus manat distentis ; hinc noua proles

Artubus infirmis , teneras lascia per herbas

Ludit , lacte mero mentes percussa nouellas.

Et I. C. Scaliger , exerc.87. autor est , Tartaros lactis tenuissimas partes ignis vi sublatas , atque à crassioribus exemptas , quod sublimari dicitur , in vsu habere , præsentissima facultate ad inebriandum. Et probabile hoc videtur , cum lac butyrum multum , quod pingue & oleosum est , in se contineat. Dixi verò alibi , pingua & oleosa omnia spiritus Chymicis dictos suppeditare , & olea à spiritibus vix aliter , quàm substantiæ modo differre. Mirum ergo non est , si matres aut nutrices potu spirituosiore , vino nimirum , vel cereuisia fortiori copiosius vtantur , lac spirituosum inde generari , quod infantes lactentes inebriare quasi & dementare , & hinc cerebri ac membranarum eius inflammationem inducere possit.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur hic morbus ex syncipitis calore , eiusque *Signa.* & oculorum cauitate , rubedine faciei , febre ardente & pallore , corporis siccitate , prostrato appetitu & vigiliis. Et quidem cauitates syncipitis , è qua hic affectus nomen habet , *das Blat schieffen oder fallen* appellant Germani. Ossa enim syncipitis parte superiore , vbi futura coronalis & sagittalis coeunt , non dura sunt , sed membranacea quasi , & omnium postremò indurantur. Quod os seu membrana potius instar folij , vnde Germani *das Blat* nominant ,

minant, in infantibus interdum subsidet, & foueam quasi constituit, proculdubio quod cerebrum præter naturam subsidet.

Prognostica.

1. Morbus hic periculosus est, & pro lethali etiam vulgò à foeminis habetur, si infanti quocunque morbo laboranti, os hoc seu membrana subsideat, & foueam efformat.

2. Et quidem plerumque intra triduum infantes perire solent; & huc plerique *aphor. 50. sect. 7. Hippocratis* applicant: *Quibus cerebrum sideratum est, intra tres dies intereunt; si verò hos superauerint, sani fiunt.*

Curatio.

Curatio.

Quia adest intemperies calida cum materia, intemperies calida refrigerationem indicat; humor verò, qui affluxit, discussionem. Ne tamen plus materiæ affluat, utile est, ut alius subducatur. Quod commodissimè sit clystere, vel exhibitio *sir. ros. vel viol. solutiuo.*

Refrigerantia quod attinet, possunt ea parari è *succo & aqua lactucæ, cucurbitæ, melonum*, vel cucurbita recens in laminas confcissa imponi potest. De quorum tamen usu monendum, ea quidem quodammodo actu frigida imponenda esse, & quoties incaleuerunt renouanda: simul tamen cauendum, ne cerebrum, quod proximè subest, & non nisi cute & membranis tectum est, nimio refrigerantium usu lædatur, & contrarius affectus infantique mors inducatur. Tutius *oleo rosaceo* locus inungitur. Vel *℥. Olei rosacei 3. ℔. ung. populei 3. ij. album. oui j. emuls. sem. papau. aq. ros. factæ 3. ij. Misc.* Vbi fluxio præterit, & inflammatio sedata est, discutientia è *chamæmelo, anetho, & similibus* paranda. Vt *℥. Ol. chamæmelin. 3. j. ℔. anethini 3. ℔. vitell. oui j. Misc.* Vel *℥. Summitat. anethi M. ℔. fl. chamæmel. p. j. Coq. in aq. Adde ol. chamæmel. 3. j. Misc.* Vel *aqua chamæmeli & anethi* imponatur.

Dieta.

Dieta.

Imprimis verò bona Diæta Nutricis opus est, qua lactis caliditas temperetur. Utatur ergo ea cibis refrigerantibus, pristinà hordeacea, emulsione sem. frig. mai. papaueris,

paueris, lactuc. endiuia. Vino planè abstineat, vt & cœ-
reuisia potenti, & vel aquam vel cereuisiam tenuem bi-
bat. Degat cum infanti in aëre frigidiorē, corporis & ani-
mi motus nimios, imprimis iram, caueat.

CAP. V. T. VIII.

De Pauore in somno.

T verò iam ad symptomata facultatis animalis ac-
cedamus, in sensu communi & imaginatione duò
accidunt symptomata, pavor in somno, & vigiliæ nimia. *De Pa-
uore in somno.*
Et primò pauorem in somno quod attinet, est ille nihil
aliud, quam somnus perturbatus, & cum somniis terri-
bilibus, de quo est *aphor. Hippocratis 24. lib. 3. Parus & nu-
per natis puerulis accidunt pauores inter dormiendum.* Equi-
dē Aristoteles, 4. *de hist. an. cap. 10.* negat, infantes ante
quartum ætatis annum somniare, & post quartum etiā
annum paucis ipsis somnia contingere. Verū cum ex-
perientia aliud doceat, & infantes somniare ex risu &
pauore in somno satis pateat, locus iste Aristotelis non
aliter accipiendus est, quā vt ipse Aristoteles, 7. *de hist.
animal. cap. 10.* sese explicat, dum scribit, somniare infan-
tes, sed serò meminisse imaginum. Et reuera proculdu-
bio, somnia non adeo clara habent infantes; ideoque
etiā hic affectus serè incubo in adultis responderet.

Causa.

Causa proxima sunt vapores impuri & tetri, qui spi-
ritibus animalibus miscentur, eosque turbant, & phan-
tasmata terribilia imaginationi obiciunt. Ortum autem
habent vapores illi ex ventriculo, & deprauata coctio-
ne: Ideoque hic affectus iis infantibus præcipue accidit,
qui lac auidius sugunt, & voraciores sunt, & ita plus ali-
menti adsumunt, quā ventriculus concoquere possit,
vnde id corrumpitur, & vapores, qui cerebrum petunt,
& spiritus animales turbant, eleuantur. Non absurdum
tamen putauerim, statuere, hos vapores non solum per
œsophagum, sed & per venas ad caput adscendere. Vt
enim in incubo, qui ex nimia cibi copia sanguinem fla-
tibus crassis plenum suppeditantis generantur, vapores

Causa.

crassi per vasa ad cerebrum adscendunt, & affectionem eam inducunt: ita si infantes cibo nimio ventriculum repleuerint, sanguis etiam inde vaporibus crassis plenus generari potest, iique ad cerebrum eleuari affectum hunc excitant. Ideoque non solum in ventriculo oriuntur hi pauores, sed & in febribus, variolis & morbillis infantibus accidunt. Galenus, 3. aphor. 24. alio modo pauores fieri statuit, dum docet, eos accidere, cum multi & vitiosi humores os ventriculi, quod sensu exquisito praeditum est, grauant & mordent, qui morsus, ut alij id porro explicant, cerebrum in consensum trahat, & exagitet, e quo cerebri motu fiat concussio, & ex concussione pavor ille. Quandoque & a vermibus proueniunt.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse ab adstantibus facile agnoscitur: cum infantes in somno plorent, vel gemant, & concutiantur, ac subito exterriti in clamorem erumpant. Ex ore plerumque simul calidus vapor isque foetidus exhalat.

Prognosticum.

Prognosticum.

Malum non contemnendum est: cum saepe epilepsia sit prodromus, & in eam, si saepius reuertatur, mutetur.

Curatio.

Curatio.

Quapropter opera danda, ut malo huic mature succurratur. Id quod fit, si humores vitiosi e ventriculo tollantur, & ne cibi porro corrumpantur, detur opera. Praestatur hoc, si nutrix ipsa sit sana, & cibis boni succi moderatè utatur; a prauis vero cibis omnibus abstineat, ut ita lac, quod infans sugit, sit probum, non vitiosum, de quo supra, part. I. dictum: Infans etiam parcius lactetur, & de alimento eius aliquid detrahatur, ne nimia eius copia ventriculus grauetur. Neque infans post lac vel cibum sumptum ad somnum statim componendus est, sed aliquandiu gestandus, ut cibus ad ventriculi fundum descendat, & subsideat, ac facilius coquatur; atque ut corruptus cibus e ventriculo tollatur, & vomitu reiciatur, infanti *ol. amygd. dulc.* exhibeatur, vel *mellis rosati solutius cochlear* vnum atque alterum, quod humores illos vitiosos

vitiosos abstergit, & ad alium promouet. Causa morbi sublatâ ventriculus roborandus; quod fit commodè *magisterio coralliorum*, quibus species diapliris & confectiones de hiacyntho addi, & cum lacte exhiberi possunt. Vel *℞. Magist. corallior. 3. j. spec. diapliris ʒ. j. sacchari in aq. ros. dissol. 3. j. F. Rotulæ.* Extra verò ventriculus oleo *absinthij, menthæ, nardino, mastichino nuc. moschate* inungatur. Ante somnum autem rotulam j. diamoschi d. lacte solutam infanti exhibere vtile est. Si à febre sit hoc symptoma, illi occurrendum, vt supra dictum. Si à vermibus, iis conuenientia remedia opponenda, de quibus infra. Nonnulli hic & amuleta quædam vsurpant, ac de collo infantium suspendunt *corallia, dentem lupi, cornua scarabæi Lucanici*, quem volentem ceruum nominant.

CAPVT IX.

De Vigilis nimis.

¶ Oetus, quamdiu est in vtero, perpetuo ferè somno *Vigilia* detinetur, vt Aristoteles, *5. de gen. an. cap. i.* habet, vt- *nimia.* rum quoque egressus, initio, si bene se habet, maximam partem dormit, cum cerebrum habeat adhuc humidissimum, & multis humiditatibus abundet. Cum ergo multum vigilare incipit infans, & neque cuniarum motu, neque cantu, neque mamma exhibita, neque villo alio modo ipsi somnus conciliari potest, morbozæ & præter naturam constitutionis indicium est.

Causa.

Quæ autem vigilarum nimiarum causa sit in adultis, *Causa.* dictum est, *lib. i. part. 2. cap. i.* E causis ibidem enumeratis in infantibus præcipuè locum habent, lactis vitium & eius in ventriculo corruptio, e quo vapores acres continuo ad cerebrum adscendunt, spiritusque animales agitant, nec eos quiescere permittunt. Cum verò *cap. præced.* dictum sit, ex cibi in ventriculo infantium corruptione etiam pauorem illum in somnis accidere, quæritur, quæ causa sit, quod ex cibi corruptione modo pauores in somnis, modò vigiliz excitantur. Mercurialis causam esse putat, quod vbi à cocto cibo non feruntur vapores,

sed tristitiæ phantasmata, quæ solam imaginationem percellunt, efficiantur insomnia terrifica; ubi verò vapores efferuntur, atque illi acres, somnus impediatur atque vigiliæ excitentur. Verùm nulla phantasmata tristitia à corrupto cibo in caput feruntur, sed phantasmata in cerebro à facultate imaginatrice formantur: quod autem tristitia sint, accidit, vel quia cerebrum per consensum à ventriculo vellicatur, vel, ut maxime probabile, quia vapores terri spiritus animales inquinant, & ut tristitia phantasmata formentur, faciunt; qui vapores ubi non sunt acres, sed potius crassi, non vigilias, sed pauorem in somno excitant. Si verò vapores illi acres sunt, continuo spiritus agitant, atque ita vigilias nimias excitant. Possunt tamen ob vapores acres somnum in infantibus turbantes etiam è venis & arteriis in caput ferri, in febris. Præterea etiam dolorificæ affectiones in infantibus vigilias pariunt.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse per se manifestus est, & infantes nullo modo ad somnum deduci possunt, sed continuo plorant.

Prognostica.

Prognostica.

1. Periculosus verò affectus est, non solum quia in genere somnus & vigiliæ, si modum exceßerint, mala sunt; verùm imprimis, quia hic affectus ab infantium natura, qui plurimum dormire solent, alienus est.

2. Vigiliis enim nimis in iis humores accenduntur, & exsiccantur, unde facile convulsivi motus, febres, catarrhi, & alia mala in infantibus excitari possunt.

Curatio.

Curatio.

Si vapores illi acres, qui somnum turbant, & vigilias excitant, à lactis vitio & eius corruptione proueniunt, ut lactis vitium modo, qui parte I. propositus est, tollatur, & humores illi ex lacte corrupto nati, tollantur, necesse est, & corruptio cibi porro præcaueatur, de quo cap. præced. dictum est.

Si febris vel dolorifica aliqua affectio adsit, ea tollenda, & lintea ac lectisternia munda iis substernenda, scribitque

bitque Galenus, lib. 1. de tuend. sanitat. cap. 8. cum puel-
lus quidam totum diem iratus fuisset, plorassetque, ac
immodicè se & inordinatè iactasset, & neque papilla in
os immissa, neque vlnarum agitato, nec vlllo alio modo
ad somnum componi potuisset, se deprehendisse, tum
lectum, tum inuolucra & vestes sordidas, ipsumque puel-
lum immundum atque illotum, & propterea lauare ac
detergere, & inuolucra ac vestes mundas præbere iussis-
se: quibus peractis illico dormiuit puellus non solum sua-
uissimum, sed & longissimum somnum.

Medicamenta verò somnum conciliantia non ita tu-
tò infantibus exhibentur; cum eorum ingenia stupida
reddant. Solent quidem interdum nutrices, ne infantes
vigilantes ipsis noctu molesti sint, & vt ipsæ somno com-
modius indulgere possint, sub noctem infantibus siru-
pum de papauere exhibere: verum hoc valde noxium est
infantibus, & plerumque ingenia stupida reddit. Multo
minus verò fortiora hypnotica infantibus exhibeantur.
Nutricibus potius medicamenta somnum conciliantia
propinanda, sed & ea moderata, vt *amygdalæ dulces, lactu-
ca, semen papau. albi.*

Externa quod attinet, lotio pedum instituenda, è de-
cocto summit. anethi, fl. chamæmeli, fol. malvæ, salicis, vitis,
capitum papaueris. Et vtilissimum est, vt plantæ pedum me-
dulla ossium ceruinorum inungantur. Capiti verò fortio-
ra refrigerantia, vel narcotica non applicanda; cum de-
bile & humidum infantium cerebrum ab iis facile of-
fendatur. Tutissimum est oleum anethinum recens, quo
tempora illinantur; vel inungantur eadem oleo rosaceo
cum pauxillo oleo nuc. mosch. expresso misto. Vel impona-
tur cataplasma ex sem. papau. albi cum lacte muliebri, vel
aqua rosar. aut solani & momento croci. Naribus etiam in-
fantes oleum violarum cum paucò succo lactucæ mix-
tum illinatur.

Si siccitas cerebri adsit, linteum, quod semicirculo
ligneo instat, veli infantium capiti obtendi solet, aqua
frigida, vel violar. aut lactucæ madefieri, iterumque ex-
pressum supra caput infantis expandi potest.

De Epilepsia & Conuulsione.

Epilep-
sia.

Non raro quoque Epilepsia & conuulsionibus laborant infantes; de quo symptomatum genere cum satis lib. 1. part. 2. cap. 31. dictum sit, hic actum agere nolo; pauca saltem addam. Frequentissime autem Epilepsia infantibus accidit, & propterea, vt *alleg. loco* dictum, ab Hippocrate *ἡδυνον νόνυγ*: morbus puerilis, & ab Arabibus mater puerorum vocatur. Accidit verò infantibus vel per consensum partium inferiorum, præcipuè ventriculi & intestinorum, cum lac in ventriculo corrumpitur, aut prauam qualitatem habet, id quod sæpe euenit, cum nutrices malè moratæ, iræ, & animi affectibus nimis indulgent, & postea statim mammas infantibus præbent, aut vermes in intestinis hærent, aut potius, quod in variolis, morbillis, & aliis febribus euenit, cum ex humoribus vitiosis prauis vapores eleuantur, & cerebri membranas vellicant, vel per primarium cerebri affectum, cum humores dispositionem epilepticam habentes in cerebro generantur; idque accidit vel ob hæditariam dispositionem, quæ a parentibus communicatur, vel ob temperiem & alimentum vitiosum, ad quam rem non parum facit vini potentioris copiosius a nutricibus hauriri vsus. Dolores quoque dentium vehementes, cerebro in consensum tracto, conuulsiones excitare possunt. Excitatur præterea epilepsia a terrore subito, si infantes eo percellantur. Nonnulli quidem epilepsiam in infantibus a pituitoso humore prouenire statuunt. Verùm si hoc ita se haberet, cur non senes, quorum cerebrum maxime est pituitosum, epilepsia, & contra infantes æquæ, ac senes apoplexia laborarent; quod tamen non accidit? Monstratum verò fuit, *loco alleg.* Epilepsiam nullo modo a pituita prouenire, sed potius ab occulta & acris, cerebrique membranas peculiariter infestante qualitate, quod omnino in infantibus quoque locum habet. Sit enim sane, vt infantes multam pituitam in capite cumulent, vnde catarrhi suffocatiui, vel alia mala oriun-

tur; epilepsiam tamen non excitat, nisi ^{aliquis} epileptica concurrat. Et humorem illum, qui epilepsiam excitat, non simpliciter esse pituitosum, sed corruptum, acrem, & prauum; foeda illa vlcera & tubercula, quæ infantibus interdum in capite oriuntur, id satis docent. Hæc enim vlcera & tubercula si euanescent in infantibus, non solum epilepsia, sed & mortis sæpe causa existunt.

Signa Diagnostica.

Ipse affectus manifestissimus est. An verò à lacte vitio- Signa.
so aut corrupto, vel à vermibus, imminentibus variolis, morbillis, vel aliis febribus, vel dentitione proueniant, è signis horum adfectuum suo loco propositis patet. An etiam terror causa sit, adstantes docebunt. Quæ omnia si absint, à primario cerebri affectu malum prouenire, credibile est.

Prognostica.

1. Est autem epilepsia non solum in omni ætate mor- Prognostica.
bus adeo horridus & foedus, vt Aretæus scribit, vt si se mutuo in accessionibus spectantes ægroti, quæcunque patiuntur cernerent, non ultra vitam ducere vellent, sed & infantibus periculosum malum, & si infantes admodum paruos, & mox in prima ætate corripiat frequenter, raro euadunt.

2. Si autem iam adultiores & per longiora interualla ac certas periodos inuadat epilepsia, ætatis mutatione euanescit, & curatur, de quo Hippocrates, 5. aphor. 7. Qui morbo comitiali corripiuntur, ante pubertatem curantur: Post annum autem vigesimum vel vigesimum quintum, ferè usque ad mortem comitatur. Et Celsus, lib. 3. cap. 24. sæpe morbum hunc, si remedia non sustulerunt, in pueris. Veneris, in puellis menstruorum interuentu tolli scribit.

3. Epilepsia & motus conuulsui, qui infantes non raro in variolarum & morbillorum principio inuadunt, ex se quidem nihil periculi habent, & modò variola ac morbilli erumpant, nunquam amplius nec adultos epilepsia infestat. Si tamen natura in expellendo succumbat, sæpe infantes

infantes moriuntur, non epilepsia, sed primarij morbi causa.

Curatio. Do. ... non ...

Curatio. Curatio autem tam extra paroxysmum, seu praeservatio, quam in paroxysmo, *alleg. loca* proposita est. Vt quaedam addamus, praecauetur epilepsia, si infanti, quam primum in lucem editus est, pulvis hic cum lacte exhibeatur. *℞. Rad. paeoniae maris decresc. Luna collecta* ℞. j. *magist. coralj.* ℞. *℞. fol. auri dimidium.* F. pulvis. Efficax est & hic pulvis. *℞. Margarit. preparat. magist. corallior. rubr. an.* 3. *℞. visci q. 3. ij. succini albi 3. j. fol. auri num. vj. sacch. ad pondus omnium.* F. pulvis. Vel *℞. Rad. paeoniae 3. j. sem. paeoniae visci q. ungulae alci, cranij bom. prap. succini prap. an.* ℞. j. *moschi g. ij.* F. pulvis.

Italij, & Florentinis praecipue, quibus hoc malum familiare est, pueros recens natos ferro candente, aut particula ligni igniti adurere solent, ubi summa vertebra capiti coniungitur, vel candelam ceream accensam guttam unam vel alteram feruentem in eundem locum destillare moris esse, praecauendi epilepsiae gratia, *alleg. loc. lib. i.* dictum, ea proculdubio de causa, ut cerebrum hoc modo exsicceetur, & per dolorem humor, qui ad cerebrum fluxit, vel fluxurus est, ad occiput trahatur & deriuetur, imprimis si fonticulus ex vitione exciteretur, per quem continuo, quicquid in cerebro colligitur, euacuetur. Et scripsit iam olim Celsus, *lib. 3. cap. 13.* ferro candente in occipitio & infra, qua summa vertebra capiti committitur, adurere duobus locis, vltimum epilepsiae esse remedium. Verum enimvero non satis tuto in mollissimis & tenellis infantium corporibus tam generosum auxilium adhibetur, & omnino hic obseruandum P. Aeginetae consilium, *lib. 3. cap. 13.* scribentis, si infans adhuc fuerit, qui epilepsia corripitur, nihil curiosè esse tentandum. Si enim tenera infantium corpora nec purgationem, nec venae sectionem ferunt, quomodo ignem tolerabunt, cum hoc remedium in infantibus continuos dolores vigiliasque exciter, atque ita eorum vires deiciat. Et sit sanè, ut in quibusdam locis, ubi epilepsia per primum cerebri affectum

affectum familiaris est; istud auxilij genus locum habeat: tamen in epilepsia, quæ per consensum partium inferiorum, quæ sæpe infantibus accidit, nihil prodesse poterit; cum auram illam malignam, quæ ex inferioribus ascendit, à cerebro auertere non possit. Verùm de quæst. ista prolixè tractat Ioh. Baptista Syluaticus, *contron.* 87. qui videatur.

Mater imprimis, vt & nutrix, bonam dietam seruet, nec aliquid in cibo sumat, quod hunc morbum infanti conciliare possit, de quo *part. 1. de nutricis dieta*, dictum. Si infans epilepsię obnoxius lac ventriculum nimis repleuisse animaduertatur, vt id vomitu reiciatur, danda opera, quod fit, si lingua infantis comprimatur, vel penna ol. amygd. d. vel oliu. illita in fauces intrudatur, qua ratione interdum paroxysmus tollitur, si fiat in ventriculi à lacte repletionem.

Si à vermibus sit epilepsia, remedia contra vermes *lib. 3. part. 2. sect. 1. cap. 5.* tradita, & quorum etiam postea mentio fiet, vsurpanda, quæ eos enecent, & exturbent, quibus radices pæoniæ, & alia contra epilepsiam remedia addere licet.

Si cum febree coniungatur epilepsia, eam nonnulli fieri statuunt, quia calore absumatur cerebrum & quasi colliquescat, atque inde infans moriatur. Verùm cum infantes in febribus statim in principio interdum epilepsia, corripiantur, caussa hæc locum non habet: Vero magis consentaneum est, Epilepsiam hanc fieri à vapore maligno, ab humore febrim excitante eleuato. Et cum propterea epilepsia superueniens prauitatem materiæ arguat, non mirum est, infantes plerumque tum mori. In curatione autem epilepsię talis, non simpliciter ad epilepsiam respiciendum, sed simul ad febrem, nec nimis calida cōtra epilepsiam exhibenda, sed quæ tēperata sunt, vt corallia, smaragdus, vngula alcis, & similia. In paroxysmo exhibeantur aquę epilepticæ, ac ceruix & synciput iisdem, vt aq. lauendulæ & ol. succini fricetur, collo infantis etiam radix pæoniæ, vngula alcis, smaragdus appendatur, aut in vola infantis complicato pugno retinenda dentur.

Qua ratione autem conuulsio & conuulsiui motus differant: *lib.1. part.2. cap.28.* dictum. Ad conuulsiuos motus pertinet epilepsia, de qua modò dictum. In epilepsia nimirum cerebrum magis afficitur, & propterea omnes totius corporis partes conuelluntur, & simul omnes sensus interni & externi abolentur; Motus tamen ille deprauatus non ita diu durat, cùm cerebrum id, quod molestum est, omni conatu excutiat. In conuulsione verò cum materia circa spinalem medullam & in musculorum exortu consistat, omnes partes ita non concutuntur, neque animales actiones cæteræ læduntur. Malum tamen hoc pertinax est. Habet autem ortum ab iisdem causis, quæ *lib.1. part.2. cap.28. & 31. de epileps. & conuuls.* propositæ. Nonnulli quidem multa dubia hîc proponunt: verùm cùm ea omnia ex hypothese oriantur, nimirum conuulsionem fieri vel à repletionem, vel ab inanitionem; de eo verò quid sentiendum sit, *lib.1. part.2. cap.28. quæst.1.* dictum sit: hic nihil ampliùs addimus. Hæret verò illa materia plerumque in spinali medulla, & quidem pertinaciter. Et propterea malum periculosum est, & infantes plerumque moriuntur.

Medicamenta ad hunc affectum vtilia, *alleg. loco* sunt
proposita. Infantium corpora, & præcipuè spina dorsi la-
uanda est *decocto radic. althææ, lil. alb. pæoniæ, fl. cha-
mæmeli*. Hinc linimento aliquo illinenda, parato ex *pin-
gued. human. anser. ol. lumbricor. irino, lil. alb. vulpino, terebint.
massichino, styrac. calamit. & similibus*. Paulus Ægineta
heliotropium herbam aqua coctam pueris conuulsione la-
borantibus prodesse scribit, si ea lauuntur.

C A P V T XL.

De Strabismo.

Strabis-
mus.

Sed actiones animales læsas pertinet Strabismus, quo
infantes nuper nati etiam corripiuntur. Estque hoc
malum vel nativum, ex viriosa oculorum conformatio-
ne, vel ex consuetudine contrahitur, dum infantes in cu-
nis capite luci aut candelæ accensæ adverso, vel ad latus
posito

posito iacent, atque ita oculos continuo luci obuertunt, quò cum infantes collimant, distortionem hanc oculorum efficiunt. Vel etiam à morbo excitatur, dum post frequentem epilepsiam, conuulsis & contractis oculorum musculis, situs hic oculorum vitiosus, contrahitur.

Prognostica.

Si sit à primo ortus Strabismus in infantibus, vix curatur; vt etiam ille, qui epilepsiam frequentem & fortis-
Prognostica.
tem sequitur. Si verò sit à mala consuetudine, curationem suscipit, dummodò recens malum sit; inueteratum enim curatur.

Curatio.

Curatur autem, si lucerna in partem oppositam, quo
Curatio.
oculi præter naturam declinant, ponatur; vel aulæ picta & variegata simili modo oculis obiiciantur, vt infans fixo obtutu eam adspiciens, in contrarium oculos flectat. Idque tamdiu faciendum, donec assiduo eiusmodi oculi in contrarium motu is in naturalem statum & situm formetur. Potest quoque larua vel cappa faciei infantis obduci, & foramina oculis opposita ita disponi, vt infans in partem oppositam ei, quo oculos præter naturam vergunt, eos dirigere & mouere cogatur. Vide lib. 1. part. 3. sect. 2. cap. 23.

C A P V T XII.

De Aurium dolore, inflammatione, humiditate,
ulceribus & vermicibus.

INter morbos pueriles, Hippocrates, 3. aph. 24. etiam Aurium
aurum ugrónhes, aurium humiditates, nominat. Cum *humiditas.*
enim cerebrum infantium sit valdè humidum, superflua
humiditatis pars quædam interdum per aures euacua-
tur. Sed rarò hoc fit sine inflammatione. Plerumque enim *Causa.*
si humores superflui copiosè ad aures confluunt, inflam-
matio inde excitatur, cui grauis dolor coniungitur, quæ
cum in infantium corpore humido non discutiatur, sed in
pus mutetur, fit, vt postea sanguis, pus & sanies effluat. In-
terdum & vermiculi in auribus nascuntur quæ affectio
aurium verminatio, & aures verminosæ appellantur.

De aurium autem inflammatione, vermibus, & dolore in genere dictum; *lib. I. part. 3. sect. 3. cap. 2. 4. 8.* quæ ibi videantur. Hoc loco saltem quædam, quæ infantibus propria sunt, afferemus.

Causæ.

Est in infantibus, ut dixi, maximè humidum cerebrum, & excrementa multa cumulat, quæ natura rectè agens per palatum & nares euacuat. Vbi verò eorum nimia copia colligitur, quandoque per aures confluentia dolorem, dolor sanguinis affluxum excitat, unde postea inflammatio oritur, quæ ubi in pus mutatur, sanies ex ea effluit, & natura postea huic viæ adsuescit, & omnia, quæ in cerebro colliguntur, excrementa per hanc viam deinde euacuat.

Signa Diagnostica.

Signa.

In infantibus humiditatum ex auribus effluxus non difficulter cognoscitur, cum sensibus pateat. Dolor verò & inflammatio non ita facilè cognoscitur; cum infantes ipsi, quid mali patiantur, narrare non possint: sed colligitur hoc malum ex eo, quod infantes plorant & inquieti sunt, quodque, dum aures contrectantur, clamant, & tactum auersantur. Rubedo quoque & color circa aures percipitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Malum hoc non negligendum. Dolor enim ipse, qui plerumque coniungitur, cum adultos, ut Hippocrates, *3. prognost. 1. 16.* scribit, die septimo iugulare possit, multò magis potest idem in infantibus præstare, in quibus vigilias, epilepsiam, & tandem mortem adfert.

2. Præterea, quia puerorum aures sunt humidiores, si sordibus his scateant, vermes in iis generantur.

3. Insuper ex continuo humorum adfluxu & sordibus vlcus latius serpentis tandem aurium ossa, & præcipuè spongiosa & cauernosa illa, corrumpuntur & cariola euadunt, & nisi temporis progressu vlcus sanetur, incurabilis surditas inde oritur.

Curatio.

Curatio. Itaque maturè curatio instituenda. Ac primò quidem si dolor

dolor adfit grauior, statim is est sedandus, modo, qui alleg. loco cap. 8. propositus est. Fortiora tamen, tenellorum infantium corporibus non conueniunt. Sufficit hic lacte tepido aures fouere, vel oleo ros. violar. vel decoctio capiti papaueris; aut oui albumen cum lacte aut pauxillo croci auribus indere.

Ad ipsas verò aurium humiditates abstergendas vtile est mel. rosaceum, & aq. mellis, quæ per turundam auri indantur. Quæ si non sufficiant, alumen vino dilutum, molli lana exceptum auri indatur. Vtilis etiã hic est radix iros, myrrha, crocus. Vel nitrum, alumen & crocus cum vino & melle. misceantur, & lana excepta auribus indantur. Vel ℥. Mellis virginiei ʒ. ℞. vini rubri ʒ. ij. aluminis, croci, nitri an. ʒ. j. M. super igne. Vel oleum ex sem. cannabis recens expressum cum pauxillo vino mistum instilletur.

C A P V T X I I I.

De Aphthis, vesiculis gingivarum, & inflammatione tonsillarum.

 Riuntur in ore infantium sæpe vlcera quædam, *Aphtha.* quæ Aphthæ vocantur, ortumque habent ex lacte vitioso, vel in infantium ventriculo corrupto. Cùm enim partes oris internæ in infantibus sint molles ac teneræ, nec in vtero vlli cibo adsueta, si lac non sit planè dulce, sed acre ac vitiosum, facilè ab eo exulcerantur. Idem accidit, si ex lacte in ventriculo corrupto vapores acres adscendant, idque eo facilius, cùm tunica, quæ fauces inuestit, œsophago communis sit, & facilè vitia ventriculi per eam faucibus communicentur. Verùm cum quæ de aphthis dici possunt, omnia ferè lib. 2. part. 1. cap. 18. proposita sint, eorum saltem hic mentionem facere volui, reliquã inde petantur.

Cognatæ sunt aphthis, vel ferè eadem cum aphthis, vesiculæ, quæ in gingiuis infantium interdum oriuntur, habentque etiã ortum ex lacte corrupto vel vitioso, atque eadem etiã eas curandi ratio est. ℥. Lentium ex-

*Vesicula
gingiua-
rum.*

nantur. Vel *℥. Farinae milij 3. ℞. aq. ros. ol. omphac. an. q. s.*
F. Linimentum.

*Inflam-
matio-
nes ton-
sillarum.*

Inter puerorum morbos Hippocrates, 3. *aphor.* 26. & tonsillarum inflammationes recenset, de quibus quidem in genere, *lib. 2. part. 1. cap. 22.* actum, pauca tamen hic addam. *Παριδρυσια* tonsillæ dicuntur, & propriè locum affectum significant; *alleg. tamen loco* Hippocrates pro ipso affectu accipit, seu tonsillarum inflammatione. Equidem & infantibus, ut Hippocrates, *de dentib.* scribit, dum dentium tonsillæ inflammantur & exulcerantur: idem tamen, *alleg. aphor. αἰσθητικῶν*, pueris iam grandiusculis, id est, ut Galenus, *in comm.* explicat, ab undecimo ad decimum tertium annum progredientibus, malum hoc familiare esse scribit: quia tum vis expultrix fortior fit, quàm fuit in prima infantia, & partes istæ, iam non amplius ita molles manent, sed humorem adfluentem facilius retinent, cum antea, cum molliores erant, eum faciliè transudare, & in fauces defluere paterentur.

Curatio ex *allog. loco* patet. Danda nimirum opera, ut alius laxior sit; & si opus sit, clystere mouenda. Postea in principio repellentia adhibenda, deinde resoluentia admiscenda, tandem sola ferè usurpanda. Quæ commodissimè in adultis formâ gargarismi, & collutione oris usurpantur. Verùm cum infantes minus adulti talia commodè usurpare non possint, locus affectus illinendus: *melle rosaceo, syr. de rosis siccis, myrtino, granator. diamoro, roburcam*, prout morbi status postulat. Extra verò collum infantis illinendum oleo amygd. d. chamæmelino, hyperici. Reliqua *alleg. loco* videantur.

~~~~~

C A P V T XIV.

De Dentitione.

*Denti-
tio.*

Inter omnes morbos & Symptomata, quæ infantibus accidere solent, maxime ipsis propria est Dentitio. Sunt etenim quidem multi alij morbi ipsis familiares; pauci tamen necessarij. Vnicam dentitionem necessariò omnes infantes ferè necesse est. Etsi verò dentitio naturæ opus sit: tamen propter morbos & symptomata varia, quæ

quæ ipsi coniungi solent ,inter morbos infantium recensetur , vbi quidem non tam de ipsa dentitione , quàm de difficili dentitione agitur. Dentibus equidem infantes , dum in lucem eduntur , iam præditi sunt : latent tamen ij in suis alueolis , sed gingiuis teguntur , ac postea suo tempore erumpunt. Obseruatum tamen interdum , infantes cum dentibus eminentibus ortos fuisse. Sic refert Plinius , *nat. hist. lib. 7. cap. 16.* Marcum Curium & Papirium cum dentibus nato fuisse , & eam ob causam Curium Dentati nomen meruisse : Valeriam quoque Romæ cum dentibus natam Regum temporibus , Sueffam Pometiam , illa ætate florentissimam urbem , deportatam esse , responso aurspicum vaticinante , exitio ciuitati , in quam delata esset , futurum. Narrat quoque Balduin. Ronssæus , *de vitæ hum. primord. cap. de dentit.* Anno 1564. Goudæ se puellam vidisse , quæ cum ordiretur lucem , duos incisores dentes in maxilla inferiore haberet.

Prodeunt autem & erumpunt dentes circa septimum *Tempus* mensem , & quidem primò Incisorij , quos aliquo tem- *denitio-* poris interuallo sequuntur Canini dicti , tandem Molares. *nis.* Etsi verò , vt modò dictum , dentium eruptio , quæ Græcis *ἰδρυσις* , Latinis dentitio appellatur , naturæ opus est ; quæ ipsos propellit : tamen præternaturales affectiones , quæ ex solutione illa continui gingiuarum accidunt , plures coniunguntur. Et infantes primò magnum pruritum in gingiuis sentiunt ; postea quasi aculeo gingiuarum , dum ab aculeatis illis ossibus perforantur , punguntur , vnde vehementissimus dolor , vigilæ , inflammationes gingiuarum , febres , alui profluvia , conuulsiones excitantur ; Idque maximè accidit , cùm caninos edunt , qui vulgò ab oculis nominantur , vnde in prouerbio dici solet ; Parentes de liberis gaudere non posse , donec dentes ab oculis editi sint. Fit quidem & alià dentitio circa annum septimum , dum lactis dicti dentes decidunt ; alique firmiores & duriores erumpunt , sed cùm tum gingiuarum antea perforatæ sint , id sine dolore accidit.

Signa Diagnostica.

Etsi ipsi infantes nondum sermone dolorem , qui in *signa.*

dentitione accidit, indicare possunt: tamen dentitio cognoscitur, primò ex ipso tempore, quo dentes erumpere solent, quod est circa initium septimi mensis; deinde quod infantes frequenter digitos ad dolorem demulcendum in os inferunt; tertio, quod matres vel nutrices papillas fortius stringi, quàm antea, percipiunt; quarto eo loco, vbi dentes erumpere conantur, gingiua albicat. Tandem interdum varia mala accidunt, dolor, vigiliæ, alui profluuium, febres, conuulsiones. Et quidem febres illæ symptomaticæ, quæ dentitionem sequuntur, oriuntur ob dolorem, vigiliæ, gingivarumque inflammationes; ac dum humores accenduntur, biliosi & fluxiles sunt, diarrhoea sequitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Grauis, imò sæpe periculosa est dentitio in infantibus, ob morbos & symptomata, quæ coniungi & superuenire modò diximus, ita vt non pauci febribus aut conuulsione superueniente moriantur: & eo maius periculum est, quò difficilius, & longiore tempore dentes erumpunt.

2. Quibus cum dentes erumpunt, alius crebrò demittit, minùs conuulsione tentantur, quàm quibus raro alius subducitur. Hippocrates, *lib. de dentit.*

3. Quibus in dentitione febris acuta accidit, ij raro conuulsionibus tentantur. *Ibid.* Quia febre materia, quæ conuulsionem facere poterat, absumitur.

4. Qui in dentitione bene habito corpore permanent, & graui somno premuntur, periculum est, ne eos conuulsio prehendam. *Ibid.*

5. Quibus hyeme dentes erumpunt, si cætera similiter habeant, ij facilius euadunt. *Ibid.* Et quibus dentientibus hyems superuenit, ij si diligenter curentur, facilius ferunt. Rhases tamen, in *continent.* scribit, dentitionem, quæ fit vere, esse minus molestant. Verum proculdubio ad diuersa respexerunt autores hi. Hippocrates quidem ad ipsum virtutis robur, quod hyeme, ob caloris natui vigore, maius est, & ita facilius dentes protrudit, si cætera omnia rectè sese habeant, & infantes ab externis
a eris

æris iniuriis defendantur. Rhases contra ad laxitatem gingiuarum, quæ vere & ætate maior est.

6. Non omnes dentibus erumpentibus conuulsione tentati moriuntur, plerique etiam seruantur. *Ibid.*

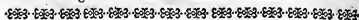
7. Dum infantes caninos dentes adunt, peius habent, ac grauius laborant; quia illi acutiores & grauiores dolores infantibus inferunt.

Curatio.

Qua ratione autem, vt dentitio facilius fiat, curari possit, supra, *alleg. loco*, dictum. Vt quædam addamus, cum difficilis dentitio proueniat à densitate & crassitie gingiuarum, danda opera, vt laxentur & emolliantur gingiua, vt facilius dentes erumpere possint, quod emollientia præstant, deinde vt dolor & inflammatio, si quæ adsit, leniatur, quod refrigerantia præstant, quæ tamen sola, ne gingiuas adstringant, usurpari non debent, sed emollientibus admisceri. Fricentur ergo gingiua digito *melle illito*, vel *melle cum butyro mixto*, aut *candela ex cera virginea* infanti masticanda detur. Ita enim gingiua laxantur, ac pruritus lenitur. Vel inungantur gingiua *mucilagine sem. cydon. aq. malua* parata; vel cerebro leporino. Extra quoque foueantur maxilla decocto althææ, fl. chamæmeli, anethi. Vel *succo malua & butyro s. s.* aut *melle passulato & butyro s. s.* Vel *mucilag. sem. cydon. & althææ*; cum *vittellis oui* mista. Si inflammatio gingiuarum adsit, frigida; vt *succus solani, lactucæ*, addantur. Maxilla quoque emollientibus foueri possunt, & si dolor sit vehementior, *succo solani cum ol. ros.* inungantur. Nutrix ipsa, dum infantes dentiunt, bonam dietam obseruet, victusque sit temperatus, & potius ad frigidum, quam calidum declinet. Et si enim ratione ipsius dentitionis calida dieta nutricibus imperanda videtur; cum Aristoteles, *7. de hist. an. cap. 10.* & *5. de gen. animal. cap. 8.* scribat; Qui calidiore lacte vescuntur pueri, iis properat ortus dentium; tamen de tempore saltem dentitionis Aristoteles loquitur, in ipsa dentitione verò victus frigidior commodior est ob febrem, quæ hoc modo vel minuitur, vel præcauetur: Vtetur itaque nutrix sorbitionibus ex *bordeo*, vel *auena* paratis,

ouis forbilibus, prunis, lactuca, endiuia ; à falsis verò, acribus & mordacibus absteineat ; vt & vino. Reliqua videantur loco allegato.

CAPVT XV.

De Vinculo linguæ soluendo, & ranula sub lingua.

*Lingua
adstri-
ctio.*

Accidit quoque non rarò, vt in infantibus à primo ortu lingua vinculo suo arctius adstringatur, vt satis extendi, & liberè exseri non possit. Interdum etiam eò loci, vbi linguæ frenum est, tumor mollis & albus apparet, quem *ranulam* appellant. De quibus vitiis cum *lib. 1. part. 3. sect. 5. cap. 4. & 5.* actum sit, ea, quæ ibi dicta, hîc repetere nolo: pauca saltem addo. Linguæ adstrictio seu linguæ ligatio Cheirurgia commodissimè curatur. Solent quidem interdum obstetrices statim edito infante, vel vnguibus rumpere, vel nummi acie dissecare hoc vinculum: sed sæpe hoc sine necessitate agunt, & in operando errant. Commodus ergo Cheirurgo perito res committitur. Quia tamen operam hanc infantes non facilè admittunt, & facilè fieri potest, vt sectio ista vltèrius, quàm par est, fiat, aut etsi ea rectè facta sit, labia vulneris non statim coëant, linimentum hoc commodè adhibetur: *℞. Farina bordèi 3. ℞. Mis. cum mellis despumati q. s. & lento calore humiditas omnis exhalet, vt in puluerem redigi possit. Postea ℞. vitell. ouor. ad duritiem coctor. & vase clauso in furno exsiccatorum, vt in puluerem redigi possint, 3. j. thuris, mastiches an. 3. j. alumin. vsti ʒ. vj. Puluerisentur omnia, & cum melle rosac. F. Linimentum.*

*Ranula
sub lin-
gua.*

Ranulam verò sub lingua quod attinet, sunt sub lingua venæ satis conspicuæ & amplæ, quæ interdum sanguine vitioso replentur. In his ergo si in infantibus humor pituitosus colligatur, atque ex iis transsudet, & intra carnis meatus ibi hæreat, ex eo & sanguine tumor hic q. fungus in arboribus generatur. Cum v. si diu duret, & incrementum sumat, balbutiem inducere, & vocem intercipere possit, maturè ei occurrendum. Quapropter medicamentis *alleg. loc.* propositis, vt *sale armoniaco*, vel *sale & thure mistis*, item *pulvere saluæ* aut *origani* cum *mell. ros.* misto,

nisto, quibus spirit. vitriol. gutta vna atque altera addi potest, tumor abigendus. Vel ℥. Off. scipia, salis gemma, piper. an. 3. j. spongia usta 3. iij. F. puluis, quo tumor fricetur, vel eum melle linimentum, quo tumor illinatur. Sub mento verò emplastrum apponi potest, paratum ex sterc. anserin. & mellis partibus æqualibus, in vino ad vini consumptionem coctis.

***

CAPVT XVI.

De Catarrho, tussi, & difficili respiratione.

¶ Quidem de catarrho lib. 1. part. 2. cap. 34. de tussi lib. 2. Catarrho part. 3. cap. 5. & difficili respiratione cap. 1. actum fuit. *rhui.*
Quia tamen inter infantium morbos ab Hippocrate, 3. aphor. 24. tusses, & ibid. aphor. 26. asthmata seu anhelationes nominantur, ista symptomata hic prætermittenda non sunt. Quia verò aliqui à catarrho ortum habent, de iis coniunctim hoc capite aliquid breuiter dicemus.

Causæ.

Ortum autem habent catarrhi in infantibus à naturali eorum constitutione, seu humidissima cerebri temperie, ob quam facile in eo multa excrementa cumulantur. Accedit his *addi pharynx* infantium, cum lactis copia nimia ventriculum onerat, vnde vapores multi in caput adscendunt, cerebrumque replent. Cerebrum ergo si excrementitiis humoribus repleatur, & vel ab externo aëre frigido, cui in vtero infantes non sunt adsueta, vel à caliditate, dum nimis calidè lauantur, aut pluribus calidis tegumentis eorum capita inuoluuntur, materia in capite funditur & agitur, ad nares, aut ad fauces, aut etiam pulmones copiosius descendit. Excrementitij ergo hi humores, si per nares euacuari non possint, in asperam arteriam delabuntur, & tussim excitant. Si itidem in pulmonum bronchia descendant, difficilis respiratio, seu anhelitus difficultas, quam Hippocrates, *alleg. aphor.* asthma appellat, excitatur. Cæterum cum infantes sæpe ex *addi pharynx* in primis viis multos crudos humores cumulent, & hypochondria inflata, ac tumida habeant, ac-

Causæ.

eidere quoque posse puto , vt, sicut *lib.2. part.3. cap.2.* dictum , crudi humores per epar, seu ex cruditate & crasso chylo in epate genitus sanguis pituitosus, per venam arteriosam in pulmones effundatur , & bronchia pulmonis comprimens respirationem difficilem seu asthma excitet.

Signa Diagnostica.

Signa.

Ipsa hæc symptomata faciliè cognoscuntur. An verò humor sit frigidus vel calidus, deprehenditur ex eo, quod si humor est calidus, catarrhus est tenuior , sæpius infantes sternunt , facies est floridior , faucesque rubent , & ex ore infantium vapor calidus exhalat , quem & nutrices in papillis percipiunt. Si verò humor sit frigidior, crassior est , infantesque non sternunt , nec rubedo in facie aut faucibus , nec calor in ore deprehenditur. An verò difficultas respirationis sit ex materia à capite descendente, an verò ex sanguine pituitoso, è venis ad pulmones adscendente , cognoscitur ex eo , quod si à capite descendit , catarrhus & simul tussis adest , & inter respirandum stertor quidam ac sonus percipitur, dum aer non liberè, sed per obstructa pulmonis bronchia transit. Si verò sit ab humore pituitoso ex hypochondriis adscendente, catarrhus & tussis abest, & hypochondria sunt inflata ac tumida.

Prognostica.

Prognostica.

1. Catarrhi hi, & inde sequens tussis, ac difficilis respiratio, in infantibus non negligenda sunt ; cum tusses non solum vigilias & vomitus frequentes excitare, sed & herniam inducere, imò catarrhi suffocationem & mortem adferre possint.

2. Non autem ita faciliè curantur ; cum in infantibus non omnis generis remedia adhiberi possint, neque iidem materiam expectorare atque exspuere valeant.

Curatio.

Curatio.

Quas Indicationes Catarrhus, tussis, & difficilis respiratio suppeditet , *allegatis loc.* dictum. Verum cum non omnia remedia ibi proposita infantibus adhiberi possint, vt mirer , nonnullos pilulas & bolos infantibus præscribere; saltem quædam infantibus vtilia & commoda adferemus.

remus. Danda autem imprimis opera, vt intemperies, quæ materiam suppeditat, emendetur, & humoris ad pectus adfluxus impediatur. Et cum infantes multa medicamenta nec sumere, nec ferre valeant, & natura ipsa plerumque sine medicamentorum ope humorum catarrhi causam concoquere, atque ita catarrhum sistere soleat, modò recta diætæ ratio obseruetur, imprimis danda opera, vt nec infans, nec nutrix in diætâ quicquam peccet, & proinde infans nec lacte, nec alio cibo ventriculum repleat, sed ei potius aliquid à cibo subtrahatur. Nutrix verò ab acribus, falsis, acidis, & omnibus, quæ vapores ad caput multos mittunt, abstineat. Commodum quoque fuerit, nutrici decoctum aliquod pectorale exhibere. Vt *℥. Ficuum, iuiubar. an. num. x. sebesten. num. xxx. passul. enucl. 3. x. glycyrrh. 3. ij. capill. ♀. hyssopi, violar. an. 3. ℞. Coq. in ℔. iij. aquæ, ad tertiæ part. consumptionem. Medicamenta quod attinet, vt alius laxa seruetur, curandum, eamque melle, vel *℥. ros. solutio, cassia, manna, vel clysterib.* sollicitare, vtile fuerit. Commodè quoque exhibetur cochlear *j. ol. amygd. dulc. rec. expressi, cum saccharo cando mixti*, quod non solum ventrem laxat, sed & tussim sedat. Vel lingua compressa vomitus prouocetur. Imprimis verò alui laxatione opus est, si difficultas spirandi à repletionem ventriculi & hypochondriorum proueniat, & tum etiam lini semen cum melle & momento sem. cumini exhibere conuenit. Postea exhibeatur *succus fœniculi cum lacte, vel ℥. iuiubinus, capill. ♀*; & si materia sit crassior, *de hyssopo & prassio. Vel emulsio amygd. d. & pinæarum cum aq. scabiosæ, vel alia conueniente facta, & saccharo cando dulcorata exhibeatur. Vel eclegma aliquod ex spec. diaireos s. diatrágac. frigidi, saccharo penidio, cum ℥. iuiubino paretur, vel ex melle, oleo amygd. dulc. & succo glycyrrhyzæ ac fœniculi. Vtile est & semen gossypij, bombacis vulgo vocant, excorticatum, cum vitello oui & ol. amygd. d. ac saccharo penidio mixtum, pro linctu datum. Grandiusculis iam rotulæ ex spec. diaireos s. diatrágac. frig. cum extr. glycyrrh. & vna vel altera gutta ol. fœniculi dari possunt. Si tamen catarrhus sit calidior, emulsio sem. 4. frig.**

maiorum cum aq. maluæ parari, eique spec. diatrag. frig. addi possunt. Extra verò ad exiccandam materiam catarrhosam, stupa cannabina super prunis calefacta, & puluere res. rubr. ac thuris conspersa imponatur. Pedes quoque infantium lauare aqua, vel apud nos cereuisia, in qua herbæ cephalicæ coctæ sint, & postea plantas, pedum pinguedine lucij, vel seuo hircino aut ceruino, vel ol. laurino aut costino inungere vtile est. Et quia interdum catarrhi ad fauces & asperam arteriam delabuntur, quod nares in infantibus obstructæ sint, si id accadat, nares supremæ inungantur *butyro s. s. vel ol. amygd. d. aut amara- rum*, prout opus, aliquoties de die. Vel *℞. Succ. betæ, maioranæ an. 3. ij. alfinæ 3. B. ol. amygd. d. 3. j.* Misc. & nares eo inungantur. Vel naribus *butyrum s. s. pisi* magnitudine indatur. Vel naribus *ocimum caryophyllatum*, aut *maiorana* admoueat, ut sternutatio excitetur, & materia, quæ per asperam arteriam defluit, per nares excernatur. Tandem nonnulli ad respirationem faciliorem reddendam pectus *butyro s. s. vel pingued. gallinæ*, vel ol. chamæmel. aut amygd. d. illinunt.

CAPVT XVII.

De Singultu.

Singul-
tus.

DE Singultu actum in genere *lib. 3. part. 1. sect. 2. cap. 10.* Singultus autem accidit infantibus ex alimenti in ventriculo corruptione, aut ventriculi à lacte repletione, aut ventriculi ab externa aëris refrigeratione. A quibus causis omnibus, cum expultrix facultas ventriculi in infantibus offendatur & irritetur ad id, quod sibi molestum est, expellendum, hunc motum conuulsioni similem instituit. Aliæ singultus causæ, quæ à nonnullis hic plures recensentur, & alleg. loco fuerunt propositæ, in infantibus plerumque vix locum habet.

Causæ.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse per se manifestus est. Quod verò infans ventriculum lacte nimis repleuerit, cognoscitur ex nutrice, ventriculi tumore, & quod singultum talem vomitus sequi solet. Si ex lactis corruptione sit singultus, cognoscitur

cognoscitur è suis signis ; quod nutrices lac vitiosum habent, infantes dolent ac plorant, fecesque alui etiam corrupti lactis indicium exhibent.

Prognostica.

1. Singultus in infantibus plerumque nihil periculi *Prognostica.* habet, & caussa sublata cessat.

2. Si tamen caussa sit tantæ vehementiæ, vt reliquo nervoso generi communicetur, & ita epilepsia, vel aliæ conuulsiones aut conuulsui motus coniungantur, plerumque lethale est.

Curatio.

Si ab alimenti corruptione proueniat singultus, *Curatio.* commodissimum est, vt cibis vomitu reiiciatur, & propterea ad eum ciendum, lingua digito comprimatur, vel penna oleo illita fauces illinantur, & postea ventriculus calefacientibus roboretur, ac de lacte & cibo aliquid subtrahatur. Si ex lactis corruptione & vitio fiat singultus, lactis vitia, vt suo loco dictum, emendanda, & lac corruptum *sir. vel melle ros. solutio* ex ventriculo abstergendum. Postea infanti *conserua ros. rubr. cum pulu. corall. vel bolo Arm.* exhibeantur. Si à refrigeratione sit singultus, ventriculus cum internis tum externis medicamentis calefaciendus. Exhibeatur infanti *sir. de menta, de betonica:* foueatur ventriculus *decocto fol. menthe, origani, absinthij, radic. cyperi,* & postea inungatur *ol. menthe, mastichino, anethino,* vel imponatur *cataplasma ex mentha & sem. anethi trito,* cum *ol. mastichino.* Vel *mastiche & thus* cum *album oui,* orificio ventriculi imponatur. Vel *℥. Mastich. 3. j. thuris, sem. anethi an. 3. ij. cumini 3. j.* Puluerisentur & cum *succo menthe* mixta, ac stupa cannabina excepta ventriculo imponantur. Est & alius adfectus singultui cognatus, quem Mercurialis etiam ad singultum refert, qui infantibus plorantibus accidit, vbi cum insigni sonitu, & singultu quasi plorant, ita, vt ipsis etiam interdum vox intercipiatur. Causam autem huius affectus, qui inter plorandum infantibus accidit, Mercurialis esse putat, quod pueri vehementes animi passiones habent, præsertim verò iram & voluptatem. Vbi verò vehemens sit passio,

passio, vehemens quoque in corde fit agitatio, atque vbi magna facta est agitatio, spiritus magno impetu emittitur, qui cum confertim exire nequeat, intercipitur, atque interceptus quasi subsultans, dum egredi vult, singultum edit.

Verum enimverò affectus iste propriè singultus non est, neque in ventriculo accidit, sed si cui appellare libeat singultum, ille est, cuius Aristoteles, *sect. 33. problem. 1.* mentionem facit, & à pulmone prouenire dicit. Et de hoc singultu vera esse potest sententia Plateri, quam, *tract. 1. Prax.* habet, vbi diaphragmati singultum tribuit. Verum non oritur ventriculo primariò affecto, & diaphragmate contracto, sed, vt Mercurialis rectè scribit, ab animi adfectibus, ira scilicet, & dolore, in quibus cum magna sit spirituum agitatio, illi non, vt vult Mercurialis, dum magno impetu & confertim exire conantur, intercipiuntur, sed quia à corde vicino ad diaphragma ruunt, vnde eius conuulsio quædam quasi accidit, à qua cum eius motus impediatur, respiratio interdum cessat, & spiritus in infantibus planè intercipitur, interdum vocem clangosam, spiritu subito erumpente, edunt. Cessante verò animi adfectu, etiam hoc symptoma cessat. Matres tamen, dum spiritus intercipitur, manu dorsum infantis percutere solent, proculdubio vt spiritus vel vapor ille, qui motum diaphragmatis & respirationem impediuit, dissipetur.

C A P V T XVIII.

De Vomitu.

Vomitus. **D**E Vomitu in genere actum fuit, *lib. 3. part. 1. sect. 2. cap. 12.* In infantibus is fit, vel à copia lactis, quod auidè suxerunt, quæ frequentissima ferè causa est vomitus in infantibus: vel eius prauitate, vel ob vermes, à quibus pravi humores in ventriculum regurgitant. Potest quidem & à pituita à capite in ventriculum delabente vomitus excitari, sed rarius hoc fit in infantibus. Facit tamen in infantibus ad vomitum frequentiore & ventriculi debilitas, quæ ab eius humiditate & laxitate prouenit.

Ut enim siccitas maximè facit ad retinendum : ita laxitas retentioni obest ; vnde accidit , vt in infantibus ventriculus à copia lactis facilè offendatur , & ad vomitum concitetur.

Signa Diagnostica.

Si à copia lactis sit vomitus , id nutrix facilè patefaciet, & post vomitum infantes melius habent. Si ex corruptione lactis oriatur , id ex eius , quod vomitu reiicitur, qualitate cognoscitur , estque flauum , viride, vel alterius vitiosi coloris , odoremque prauum habet , ipsumque lac nutricis non satis bonum est. Vermes suis signis cognoscuntur.

Prognostica.

1. Vomitus in infantibus plerumque nihil periculi coniunctum habet , estque vulgata quidem inter foeminas sententia , eos infantes esse viuaciores , qui à primo ortu interdum vomunt, Neque ratione caret hæc opinio. Cum enim infantes nuper nati aliquid vitiosi humoris in utero collecti in ventriculo habeant , ac nouo alimento non sint adsuèti, præterea ipsorum ventriculus laxus, humidus ac debilis sit : facilè fieri potest, vt ex lacte, quod sæpe infantes nimis auidè, sugunt , cruditas in ventriculo generetur , vel lac corrumpatur. Itaque si collecti vitiosi humores vomitu reiiciantur, commodius ac salubrius est, quàm si retineantur , & in penitiores corporis partes distribuantur.

2. Si à copia lactis sit vomitus, minus habet periculi , & plerumque post vomitum infantes melius habere solent.

3. Si verò à corruptione lactis sit, peior est; cum interdum alia symptomata attrahere soleat.

4. Si vomitus diu duret, periculosum est , cum atrophia, imò tandem mortis causa esse possit.

5. Si alba & pituitosa reiiciantur , tutius est , quàm si crocea, viridia, aut subnigra.

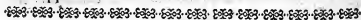
Curatio.

Si à copia lactis sit vomitus, infans non sæpe lactetur, & de lacte ei aliquid subtrahatur.

Si

Si à lactis corruptione sit vomitus, lactis vitium emendetur, vt supra dictum, & quod corruptum est, abstergetur *fir.* vel *melle ros. solutiuo.* Vt tamen ventriculus infantis, qui humidus & laxus est, roboretur, *Sirupus menthe, cydoniar.* exhibeatur. Vel $\mathcal{U}$. *Ligni aloës, corallior. mastich.* an. 3. β . *galangæ* $\mathcal{D}$. β . Cum *fir. cydon.* Misc. in formam linctus. Vel puluis cum lacte materno aut nutricis exhibeatur. Si humor sit acris & calidus, exhibeatur *fir. granator. ribes, coralliorum.* Extra imponatur ventriculo *empl. de crusta panis, cerotum stomachale,* vel crusta panis vino maluatico madida. Vel $\mathcal{U}$. *Ol. mastich. cydon. menthe, absinth.* an. 3. β . *nuc. mosch. expr.* 3. β . *pulueris caryophyllor.* $\mathcal{D}$. j. Misc. Vel $\mathcal{U}$. *Ol. nuc. mosch. expr.* 3. j. *destill. mastich.* 3. β . *menthe gutt.* iij. Misc. Vel $\mathcal{U}$. *Fl. ros. rubr. M. β . menthe p. j. rad. cyperi, granor. myrti* an. 3. ij. Coq. in vino rubro, quo spongia imbuatur, & ventriculo imponatur. Vel $\mathcal{U}$. *Micam panis alibi tosti, & aceto madefactam, vitellos ouor. ad duritiem coctos.* num. iij. Adde *mastich. thuris, gummi Arab.* an. q. s. Cum *succo menthe.* F. *Emplastrum.* Vel $\mathcal{U}$. *Mastich. thuris, fl. ros. rubr.* an. 3. ij. *caryophyllor.* $\mathcal{D}$. j. Cum *succo* vel *aq. menthe* F. *Cataplasma.* Si lac calidius sit, ventriculus inungatur *ol. ros. myrtino, cydoniorum.* Vt $\mathcal{U}$. *Ol. ros. myrtini* an. 3. j. *aceti* 3. ij. *pulu. corall. santal. omnium* an. 3. β . M. Vel $\mathcal{U}$. *Mastich., fl. ros. rubr.* an. 3. ij. *balaust.* 3. j. *panis tosti & acet. rosac. madefacti iterumque expressi* 3. j. β . *ol. ros. q. s.* F. *Cataplasma.* A proprietate occulta *corallium* prodest, & propterea infantium collo ad vomitum prohibendum appenditur.

C A P V T XIX.

De Torminibus Ventris.

Tormina ventris. Requentissimum quoque, quo infantes laborant, malum sunt ventris dolores & tormina, quæ nunc sola, nunc cum alui fluxibus variis infantibus molesta sunt.

Causse.

Causse.

Tormina in infantibus ferè solùm à lacte proueniunt, & quidem dum ex eo vel flatus, vel humores acres generantur.

rantur. Si enim copia lactis in infantibus ventriculum oneret, cruditates & flatus inde proueniunt; quod etiam accidit, si nutrices cibis, qui flatus generare solent, utantur, aut si venter infantium ab aëre frigido ledatur. Si verò lac in ventriculo corrumpatur, vbi ad intestina descendit, ea vellicat ac mordicat, & dolorem in iis excitat. Idem faciunt & vermes in intestinis hærentes.

Signa Diagnostica.

Cognoscuntur tormina ventris & dolor in infantibus, *Signa.* quod infantes sunt inquieti, & continuò plorant, mammæ auersantur, nunc huc, nunc illuc se iactant. Si à flatu sit dolor, interdum remittit, interdum acerbatur, venter inflatur, ructus & ventris crepitus eduntur. Si sit ab humore, dolor ferè continuus est, & quidem si à pituitoso & viscido, aluus ferè obstruitur, & feces mucosæ sunt. Si verò à lacte corrupto & biliosis ac acris humoribus sit dolor, fluxus alui plerumque coniungitur, & quæ excernuntur, sunt crocea vel viridia: Si à vermibus sint dolores, signa cruditatis, flatuum, vel corrupti lactis absunt, signa verò vermium adsunt.

Prognostica.

1. Dolores hi, si diu durent, vires deiiciunt, & interdum conuulsiones ac epilepsiam excitant. *Prognostica.*
2. Sunt verò grauiore, qui à lacte corrupto & acris humoribus proueniunt. Periculosi quoque qui à vermibus.

Curatio.

Si à flatibus & crudis humoribus hæc tormina ortum habeant, & aluus obstructa sit, commodissimum est, vt Clyster iniiciatur. Vt ℞. *Parietar. fl. chamem.* an. M. ss. Coq. in brodio carnis. Colaturæ ℞. ʒ. iij. vel iv. *mellis rosati colati ʒ. j. vitell. oui dimid.* F. Clyster, qui etiam infanti mensē vnum vel duos nato tutò iniici potest. Vel infanti *ol. amygd. d. recens* expressum (cui abstersionis & saporis gratia aliquid sacchari addi potest) hora vna ante cibum exhibeatur, quod & aluum laxat, & dolorem lenit. Ioh. Heurnius, *meth. ad prax. lib. 2. cap. 26.* scribit, se vsu comperisse, à *feminis anisi*. ʒ. j. crassè comminuto,

minuto, iam recens natos puerulos commodissime à viridi bile, & foeda pituita purgari, si cum pulstem saccharatam sumunt, primò cochleari indatur, ac illis exhibetur: clamoros quoque ventris dolores illud sedare. Extra quæ leniter calefaciunt, attenuant, dissipant, & laxant, atque ita simul anodyna sunt usurpanda. Ea propter oleo anethino venter infantis largiter inungendus. Vel parietaria contusa, & ol. communi vel chamemel. mixta, ventri imponatur; vel fomentum ex parietaria vel fl. chamemel. paretur. Vel ℥. fl. chamemel. summit. anethi an. M. j. sem. lini, sanigr. an. 3. ℞. Coq. in vino, quo bis die ante cibum venter foueatur. Si verò à lacte corrupto & humoribus acribus sit dolor, abstergentia utilia sunt. Exhibendus ergo sir. ros. solutivus, vel mel. ros. solutivum, vel sir. de cichor. cum rhabarb. vel clyster ex furfurum & parietar. decocto, ac sir. ros. sol. iniciatur. Vel ℥. Decocti hordei 3. iij. vel iv. ol. anethini 3. j. vel j. ℞. vitell. oui j. F. Clyster. Extra verò ol. rosaceum, cum anethino & chamemel. mistum adhibeatur.

CAP V T XX.

De Ventris & hypochondriorum inflatione.

Ventris
& hypo-
chondrio-
rum in-
flatio.
Causa.

Non raro accidit, ut infantibus hypochondria & venter sub costis nothis intumescat, & quasi inflectur, vulgò appellatur *das Herkespan*. Ortum autem habet hæc hypochondriorum inflatio ab *addiparia* infantum, dum plus lactis sugunt, vel alterius cibi sumunt, quàm rectè concoquere possunt, vnde crudi humores & flatus in ventriculo, & locis vicinis cumulantur, vnde is & hypochondria inflantur & intumescunt.

Signa Diagnostica.

Signa.

Cognoscitur hæc affectio, quod ventriculus & hypochondria sunt dura & inflata quasi, & infantes angustiam & oris ventriculi compressionem habent, ac Cardiacam quasi patiuntur, & difficili respiratione laborant.

Prognosticum.

Prognosticum.

Malum hoc non difficulter curatur, modò recta diætæ ratio obseruetur.

Cura tio.

Curatio.

Curatio.

Itaque à cibo aliquid infanti subtrahendum, vt cruditates concoquantur, nec lac ipsis, vel cibus alius præbendus, donec prior concoctus sit. Deinde 'utile est, vt crudi humores euacuentur, quod commodissimè fit *melle ros. sol.* exhibito. Vulgò fœminæ nostrates decoctum vel aquam cardiacæ, aut auriculæ muris, vsurpare solent. Et quidem Cardiacam quod attinet, rectè hoc fit, quia nomen hoc accepit, non quod cordi, sed ventriculi orificij, quod antiquis Græcis, teste Galeno, 2. *meth. med. cap. 2. nædia* nominatur, compressioni & angustia, atque anxietati exinde excitata, de qua *lib. 3. part. 1. sect. 2. cap. 15.* actum, medeatur. Obstructiones enim aperit, & pituitam deterget. Auricula verò muris quomodo commodè in hoc adfectu adhiberi possit, non video; imò ne cum damno eius decoctum infantibus exhibeatur, metuo; cum adstringat, & obstruat, & propterea rupturæ vasorum ac sanguinis sputo ac fluxui inde orto utilis sit. Exhibetur quoque commodè infantibus *pulvis ex rad. pæonie, ireos, sem. cumini, sesami*: vel ex puluere cum *melle* aut *ol. amygd. dulc.* aut *sacch.* F. Linctus. Hypochondria verò extra foueantur *decocto cardiacæ, fl. chamæmeli, sem. cumini*: vel cataplasma ex his paratum imponatur. Aut hypochondria inungantur *ol. chamæmel. rutaceo, laurino.*

CAP V T XXI.

De alui fluxu.

Diarrhœa quoque & alui profluuium satis familiare *Diarrhœa.* malum est infantibus. Idque primò accidit dentitionis tempore, vt Hippocrates, 3. *aphor. 25.* scribit. Et qui *Causa.* dem ob coctionem turbatam, & alimenti corruptionem. Accedit enim plerumque febris dentitioni, atque ita calore præternaturali coctio læditur. Deinde vigiliis nimis, quas parit dolor, coctio turbatur, quæ aliàs somno adiuuari solet. Tertiò doloribus calor ad coctionem alimenti necessarius à ventriculo auocatur, atque ita coctio turbatur. Quartò calor febrilis humores agitare & fundere solet, qui ad aluum ruentes, fluxum eius excitant. Tan-

dem etiam ob febrim, quæ dentitioni coniungitur, infantes plus sugunt, vel bibunt, quam par est: imò ipsæ nutrices plerumque, sed malè, ut infantes plorantes placeant, eosque ad somnum disponant, sæpius, quam par est, iis mammam præbent: atque ita dum cibus & potus iste non rectè coquitur, crudus vel corruptus per alium sæpius eiicitur. Mercurialis, *de morb. puer. lib. 2. cap. 25.* aliam adhuc causam fluxus alui, qui in infantibus dentitionis tempore accidit, addit, dum scribit; dentitionis tempore in gingivis à dolore calorem præternaturalem excitari, à quo attrahantur humores ad eas partes, qui ibi putres, falsi & acres redditi, nec non ad stomachum deinceps, & intestina præcipitati, mirificè expultricem facultatem excitent, & consequenter alui fluxum inducant. Aliis hoc probabile non videtur. Primò, quia humores illi attracti non morantur in ore aut gingivis, sed vel ad thoracem, vel ventriculum delabuntur. Secundò, quia dentes & gingivæ à lactis continuo usu leniuntur & temperantur. Tertio, quia in pueris humidissimis tantus calor esse non possit, qui acrimoniam & salsedinem illam possit producere. Quartò, quia si humores illi tam acres & falsi essent, ulcera generarent in ore. Verùm etsi Mercurialis sententia simpliciter accepta, locum vix habere possit, neque sit credibile, in ipso infantium ore humores ita acres, falsos, imò putres reddi posse, ut in ventriculo & intestinis facultatem expultricem excitare, & hinc alui fluxum inducere possint: tamen cum in ipso ore cibi aliquam alterationem accipiant; in infantibus verò in dentitione gingivæ valdè alterentur, imò sæpe inflammantur, ut etiam calidum expirent infantes dentientes; hæc verò faciliè mutetur, & corrumpatur: non impossibile videtur, ut hæc, quod avidius sugunt infantes, aut etiam alij cibi, quos assument, in ore aliquam, eamque pravam alterationem suscipiant, atque ob eam postea faciliè in ventriculo corrumpantur, & corrupti expultricem facultatem intestinorum & ventriculi stimulent.

Interdum tamen extra dentitionis tempus infantes alui profluviu corripuntur, cum vel ventriculus & intestina

testina ab externo aëre refrigerantur, & propterea coctionem alimenti non rectè perficiunt; vel etsi ventriculus sese bene habeat, is tamen à copia cibi aut potus oneratur, unde cruditates, & cibi corruptio sequitur, crudi-que & non satis cocti, aut corrupti cibi si non vomitu reiiciuntur, per aluum excernuntur, eamque ad crebram deiectionem inuitant. Potest idem fieri vel ob lactis & alimenti prauitatem, ob quam vitiosus chylus in ventriculo generatur, qui naturam ad excretionem crebram stimulat. Intestinorum tamen humiditas & laxitas interdum etiam alui profluuium excitare potest, ob quam retentrix, quæ siccitate maximè gaudet, læditur, qua læsa expultrix postea in consensum trahitur. Humiditas autem ista habet ortum sæpe ab humore acri in ventriculo, & ex ventriculo in intestina delabente. Et quidem istis causis, siue copia, siue prauitate, siue humorum à capite defluxu, ventriculus & intestina interdum sese rectè initiò habent: à caussarum tamen istarum vi & continuatione tandem intemperiem contrahunt, ob quam cibi vel crudi & inconcocti, vel corrupti per aluum crebrò excernuntur.

Signa Diagnostica.

Ipsè fluxus per se patet. An verò ex dentitione, an *Signa.* verò alia de causa accidat, ex signis dentitionis, quæ supra proposui, præsentibus vel absentibus colligi potest. Si ex intemperie ventriculi vel intestinorum fluxus alui ortum habeat, cognoscitur id ex eo, quod signa aliarum caussarum absunt, & causæ aliquæ externæ, quæ intemperiem frigidam vel humidam, ventriculo vel intestinis imprimere potuerint, præcesserunt. Si ab humore à capite descendente fluxus fiat, ex ipso catarrho præsentè id cognoscitur, fecesque sunt spumosæ. Qualis etiam sit materia, quæ excernitur, facile cognoscitur. Si enim sint humores crudi, cibi non concocti excernuntur, ructus adsunt, & excrementa sunt pituitosa & alba. Si verò humores sint calidi, ac cibi corrupti, quæ excernuntur sunt flaua, vel viridia, foetida, & tormina ventris maiora adsunt.

Prognostica.

Prognostica.

1. Quod Celsus in genere de fluxu alui docet, una die fluere aluum, atque etiam pluribus, sæpe pro valetudine esse, modò febris absit, & malum intra septimum diem finiatur, id etiam in infantibus verum est. Et propterea fluxus alui in infantibus, si eum bene ferant, non statim sistendus, cùm sæpe humores in ventriculo corrupti per eum commodè euacuentur, qui si detineantur, grauiamala excitare solent.

2. Vnde etiam Hippocrates, *lib. de dentit.* scripsit; Quibus cum dentes erumpunt, aluus sæpius deiicitur, minus conuulsione infestantur.

3. Si tamen infantes fluxum non bene ferant, ac ad oblatos cibos sese malè habeant, viresque deiiciantur, fluxus nimis diuturnus sit, & atrophiam infantes corripiat, omnino sistendus.

4. Periculosus etiam est alui fluxus in infantibus, si per febres acutas accidat, vt & si nigra eiiciatur.

Curatio.

Curatio.

In curatione autem primò attendendum, an infans adhuc lac sugat, nec ne; deinde an dentes erumpant, vel non. Si enim lac adhuc sugat, cura non saltem ad infantem, sed & ad matrem aut nutricem dirigenda, & præcipuè videndum, an lac bonum sit. nec ne. Si enim lac vitiosum sit, eius vitium corrigendum, aut si id statim fieri non possit, nutrix mutanda. Ipsi quoque cibi subadstringentes exhibendi. Abstineant verò nutrices à fructibus, & cibis crudis, ac difficilis coctionis. Si verò infans amplius lac non fugit, cura saltem ad infantem dirigenda. Siue autem lac sugat infans siue non, humores vitiosi, qui euacuantur, non in tempestiuè supprimendi. Imprimis in dentitione non facillè aluus sistenda; cùm ab iis, quæ lædere potuerint, corpus expurgetur, quæ retenta febrem augere, & alia mala inducere possint, sed naturæ negotium committendum; imprimis si fluxus sit non adeo copiosus, & infantes eum bene ferant: aliàs causæ, vnde fluxus pendet, tollendæ, humoresque simul abstergendi iis medicamentis, quæ adstrictionem post se relinquunt,

quunt, vt *fir.* vel *melle ros.* solutio, conserua *ros.* cum manna parata quæ in *Inst. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 10.* est descripta. Vel iniiciatur talis clyster. *℞. Decocti sem. milij, myrobalan. omnium, an. 3. ij. vel iij. fir. ros. simplicis infus. 3. j. vel ij. F. Clyster.* Vbi humores sunt absterfi, si causa sit calida, exhibeatur *fir. de rosis siccis, cydonior. myrtinus, corallior. ribes; vel detur puluis ex margaritis, coralliis, mastiche, C. C. flor. ros. rubrarum.* Vel puluis myrtillorum cum momento sang. drac. exhibeatur. Vel semen oxylapathi cum vitello oui super igne subige & exhibe. Vel *℞. Fl. verbasci, ros. rubr. an. p. j. rad. consolid. maj. tormentill. an. 3. j. Coq. Colaturæ ℞. 3. iij. fir. ribes 3. j. Misc. Vel ℞. Nuc. moschat. mastich. an. 3. j. Exhib. cum succo cydonior. mista.* Extra verò venter inungatur *ol. myrtino, ros. mastichino.* Vt *℞. Ol. myrtini 3. j. mastichini, rosar. an. 3. 8. cere parum. Misc. Vel venter foueatur decocto fl. ros. rubr. verbasci, plantag. cum vino rubro parato. Vel ℞. Fl. ros. rubr. 3. j. myrtillor. mastich. an. 3. ij. ol. myrtini q. s. cere parum. F. Vnguentum. Vel ℞. Fl. ros. rubrar. verbasci an. M. j. rad. cyperi 3. ij. mastich. 3. 8. Cum linteo albo F. sacculus, qui coq. in vino rubro adstringente, & ventri imponatur. Vel ℞. Cydonior. in vino rubr. coctior. & per setaceum traiectorum 3. iv. panis tost. aceto adpersi 3. j. 8. ol. mastich. q. s. F. Cataplasma. Vel ℞. Farine bordei 3. ij. pulv. fl. ros. rubr. 3. j. sang. dracon. balaustior. mastich. thuris an. 3. ij. Cum modico aceti rosacei & oui albumine F. Cataplasma. Vel imponatur ventri emplastrum de crusta panis, aut Cerotum stomachale. Vel ℞. Rad. consolid. maj. 3. j. fol. plantag. verbasci an. M. iij. fl. ros. rubr. M. j. balaustior. 3. 8. Coq. in aqua pro infusu. Si verò causa sit frigida, & alba deiciantur, exhibeatur *fir. mastichinus, cydonior. cum aq. menthæ.* Coagulum quoque hædi vel leporis 3. 8. pondere exhibitum à plerisque commendatur. Eo tamen die infans à lacte absterneat, ne haustum in ventriculo coaguletur, sed pulmentis interim vtatur, & pane albo vel similagine in aqua coctis. Extra medicamenta ex mentha, absinth. mastiche, cumino, vsurpentur. Vt *℞. Anthere rosar. 3. j. sem. cumini, anisi an. 3. ij. Cum ol. mastich. & absinth. & pauca cera F. Vnguentum. Vel ℞. Ol.**

nardini, mastich. menthæ an. ʒ. ʒ. pulu. corallior. ʒ. ʒ. ol. nucis mosch. expr. ʒ. ij. ceræ q. s. F. Vnguent. Vel mentha vino decocta ventri imponatur, aut crusta panis aqua menthæ madida. Vel sacculus ex mentha absinth. ros. rubris, mastiche, nuce moschata, caryophyllis ventri imponatur. Plura hac de re videantur lib. 3. part. 2. sect. 2. cap. 5. & 6. quibus de lenteria & diarrhæa agitur, & varia medicamenta proponuntur, quæ faciliè etiam infantibus accommodari possunt.

***

C A P V T XXII.

De alui adstrictione.

Alui ad- **¶** *strictio.* Contra sæpe accidit, ut infantibus aluus adstringatur, aut tardior sit, de quo symptomate in genere, lib. 3. part. 2. sect. 2. cap. 4. dictum, ubi causæ omnes, ob quas aluus obstrui potest, expositæ sunt. Infantes quod attinet, est in iis aluus tardior, vel adstringitur, primò ob intemperiem intestinorum frigidam vel siccam, quæ nonnullis infantibus à primò ortu accidit: Deinde ob viscidos, & pituitosos humores, quibus feces alui obuoluuntur, atque intestinis tenacius adhærent, & propterea difficulter excernuntur. Fit autem hoc præcipuè ob lactis vitium, quo infantes aluntur, & ex quo pituitosi & viscidos humores in ventriculo generantur: quod accidit, ob debilitatem ventriculi, & cum matres vel nutrices cibis crassis, viscidis & adstringentibus utuntur, ac nimis parcè bibunt. Nam ut ipsi infantes talibus cibis vescantur, raro accidit, & non nisi in adultioribus. Potest tamen etiam ad alui siccitatem & suppressionem in infantibus facere epatis, lienis, aut renum calida intemperies, ob quam feces alui exsiccantur. Tandem etiam hoc accidit, si quacunque de causâ bilis è vesicula fellis, quæ intestina ad excretionem stimulat, ad eam non confluat.

Signa Diagnostica.

Signa. Ipsum vitium per se manifestum est: quæ autem causæ sint alui tardioris, vel suppressæ, diligenter inquirendum. Si siccitas naturalis intestinorum mali causâ sit, aluus ferè semper tarda est, quæcunque etiam diligentia

in ea mouenda adhibeatur, & aliarum caussarum signa adsint. Si pituita viscida & crassa causa sit, feces, cum excernuntur, ea obuolutæ adparent. Si error aliquis in diæta & victu matris vel nutricis commissus sit, ex iis cognoscitur.

Si visceris alicuius vicini intemperies calida & sicca adsit, ex eorum signis patefit. Si bilis, quæ intestina ad excretionem irritat, ad intestina non fluat, feces alui non sunt tinctæ, sed albæ vel cineritiæ, & in infantibus corporis color fit flauus.

Prognostica.

1. Quibus aluus natura adstrictior est, equidem interdum satis commodè & sani viuunt; cum natura illud aquosum fecibus permixtum euacuare, vel insensibiliter discutere soleat. Prognostica.

2. Rarò tamen fit, vt infantes, quibus aluus adstrictior est, satis sani viuant, & tutius semper est, in iuuenibus aluum laxiorem esse, quàm suppressam, 2. aphor. 53. Nam si aluus suppressitur, vapores ex alui fecibus in totum corpus distribui, & tormina ventris, dolor capitis, & alia mala inde excitari possunt.

Curatio.

Curatio alui suppressæ in infatibus duobus modis perficitur, primò, si causæ, ob quas aluus suppressi solet, tollantur, deinde, si aluus suppressa laxetur. Primò ergo danda opera, vt causæ omnes, quæ alui adstrictionem istam inducere possunt, tollantur. Si nimirum intestinorum intemperies adsit frigida vel sicca, crebrò infantes lauandi, & quidem in intemperie frigida in balneo herbæ calefacientes stomachicæ, in sicca verò humectantes, *malua*, *althæa*, *parietaria*, *branca vrsina*, coquendæ, & venter, si adsit intemperies frigida, calefacientibus, si sicca humectantibus, vt oleo lil. albor. vnguento dialthææ, pingued. gallinæ, butyro s. f. & similibus inungendus. Deinde si mater vel nutrix iis cibis vsa sit, quæ aluum adstringere possunt, vt *cydoniis*, *mespilis*, *pyris*, *sorbis*, *berberis*, *ribes*, *fabis*, & similibus, ab iis omnibus imposterum abstineant, & contra cibis, quæ aluum emolliunt, vtatur, vt *malua*, *passulis*, Curatio.

prunis, iure caulium, & similibus. Si infans iam grandiusculus sit, & aliis etiam cibis, quàm lacte, vtatur, ab omnibus adstringentibus abstineat, & emollientibus vtatur: & *caulium* seu *brassicæ rubræ succus* vel *decoctum* cum modico sale aut melle exhibitum, aluum in infantibus laxare potest. Si pituita viscida & tenax intestinis adhæreat, & feces ea obuoluantur, incidentia & abstergentia vsurpanda, vt *mel. rosatum solutiuum*, *fir. de prassio*, & similia. Si viscus aliquod vicinum calidum & siccum sit, eius intemperies corrigenda *fir. viol. cichor. decocto bordei*, *emulsione sem. frig. maj.* & similibus. Si bilis ex vesicula fellis ad intestina non perueniat, meatus bilarij obstructi aperiendi, *decocto rad. graminis, fœniculi, asparagi, capill.* ♀, & similibus. Cum verò non semper exspectare liceat, donec causæ omnes sublatae sint, sed ad symptomata præcauenda maturè aluus aperienda sit, præstari id potest extremis & internis medicamentis. Inter externa sunt glandes seu suppositoria dicta, quæ fiunt ex melle & sale, vel melle crudo linteo indito, lardo, sapone, radice maluæ, butyro illita. Vel *℥. stercoris muris 3.℔. & adipi hircino* misce, ac F. suppositorium. Verùm non nimis frequenti horum vsu natura ad glandes eiusmodi aduofacienda. Aliàs enim, nisi sollicitata, aluus officium non facit, & postea iterum statim supprimitur. Præstat ergo Clysteres & alia externa vsurpare, quæ simul causam morbi tollere, & siccitatem intestinorum emendare, aut pituitam viscidam incidere aut abstergere possunt, prout necessarium est. Vt *℥. ol. commun. 3. iij. vel iv. sacchari rubri 3. ij. vel iij. vitell. oui j. salis ʒ. iij.* F. Clyster. Vel *℥. Rad. alth. 3.℔. maluæ, parietariæ, an. M.℔. fl. chamameli p. j. sem. lini, fœnigr. an. 3. j.* Coq. in aq. s. In colaturæ 3. iij. v. vj. pro ætatis ratione, dissolue *flor. cassiæ 3. ij. iij. vel 3.℔. ol. commun. 3. j. vel 3. j.℔. vitell. oui j.* F. Clyster. Extra vmbilico infantis quæ aluum laxant, epomphalia dicta, imponi possunt. Nimirum butyrum vel ol. amygd. d. aut sola, aut cum vno atque altero grano scammonæ aut colocynthidis. Vel *adeps gallinæ cum felle bubulo*, aut *succo cyclaminis*. Vel *℥. Aloës 3. ij. fellis tauri 3. j. scam. ʒ. j. butyri s. s. q. s.* F. Vng. quo

quo testa nucis iuglandis impleatur, & vmbilico infantis adponatur. Imò rotus venter inungatur Vnguento aliquo emolliente. Vt *℞. Butyri rec. s. f. pingued. gallin. anser. an. 3. ℞. ol. amygd. d. lini an. 3. iij. medullæ vituli, vngu. dialtheæ an. 3. ij. cera parum. Misce. Vel ʒ. Fol. maluæ, altheæ an. M. j. sem. lini, sænigr. an. 3. ℞. ficuum num. vj. Coq. in aqua & contund. ac per setaceum traiciantur. Contusis adde butyri s. f. adip. gallin. an. 3. j. vnguent. dialth. 3. ℞. croci ʒ. j. Misce. F. Cataplasma, quod ventri imponatur. Si fortius laxare libet, aloë, & alia purgantia addantur. Vel ex farina volatili & succo ebuli F. Cataplasma, quod ventri imponatur, vt ventriculum non tangat; quod in aliis etiam medicamentis & cataplasmatibus, quæ vim purgandi habent, obseruandum.*

Grandioribus iam terebinthina Cypria, ciceris magnitudine, vel ʒ. j. aut 3. ℞. exhiberi potest; vel decoctum brasicæ rubræ cum melle, vel sirupus violar. rosar. aut mel: rosar. & solutium, vel passulæ laxatiuæ, vel cassia, à 3. ij. ad 3. vj. vel manna, quæ commodè in lacte dissoluitur, aut pulmentis admiscetur. Vel hoc: *℞. Carnis caricar. ping. passul. enucl. an. 3. ij. iuiubar. num. vij. fl. cassiæ 3. ℞. elect. dialsebest. solutiu. diaprunis sol. an. 3. ij. Cum sir. conseruat. myrobalan. chebulor. F. Electuarium. Dosis 3. j. Iunioribus verò lac cum saccharo exhibeatur, vel mel lingendum detur. Possunt & nutrici medicamenta purgantia, sed leniora, & ætati ac constitutioni infantis conuenientia adhiberi.*

CAPVT XXIII.

De Lumbricis.

 Vm de Lumbricis satis, lib. 3. part. 2. sect. 4. cap. 5. dictum sit: hic saltem quædam, quæ infantibus propria sunt, proponemus.

Nascuntur autem præcipuè vermes in Infantium intestinis, ita quidem, vt obseruatum sit, in ipso matris utero lumbricos in intestinis infantium ex materia feculenta genitos, & ab editis paulò post excretos fuisse, vt annotauit Autor; lib. 4. de morbis. In infantibus verò in lucem

editis generantur ob eorum *additionem*, & lactis cum aliis cibis confusionem, & corporis constitutionem calidam & humidam, quæ ad talia producenda commodissima est. Faciunt etiam ad vermium in infantibus generationem dulcia, quibus infantes magis, quàm adulti delectantur. Dulcia enim etsi in adultis faciliè bilefcunt: tamen quia infantium temperamentum est humidum, in iis dulcia, calidam & humidam intemperiem acquirunt, quæ putredini & vermium generationi maximè obnoxia est. Inprimis verò faciunt ad vermium generationem in infantibus fructus horarij, quibus infantes auide vescuntur, quæ talia excrementa suppeditant, præcipuè in corporibus humidis, in quibus faciliùs vermes generantur. Reliqua de causâ & generatione lumbricorum, videantur *loco alleg.*

Cùm autem tres sint lumbricorum species, ut *ibid.* dictum, alij teretes seu rotundi & longi, lumbricis terrestribus similes; alij lati, instar fasciæ, geniculis & nodis q. quibusdam distincti; alij parui, ascarides dicti, vermiculis, qui in caseo & carnibus nascuntur, similes: primi illi frequentissimè in infantibus nascuntur, Germanis *die Spulwurme*.

Signa Diagnostica.

Signa.

Si vermes per alium vel vomitum eiiciantur, aliis signis opus non est. Verùm quia sæpe, antequam excerpantur, diu latent, nec infantes etiam, quid mali patiantur, satis vel intelligunt, vel indicare possunt, signis opus est, quibus vermes in intestinis latentes cognoscantur. Et primò quidem in genere, ubi lumbrici in intestinis latent, os saliuâ abundat, ac sæpe humore quodam perfunditur, foetor quidam peculiaris ex ore exhalans percipitur. Insomnia terribilia infantes exercent, id quod ex variis gestibus in somno percipitur; strident præter solitum dentibus in somno, somnus est interruptus, linguam exserunt, nares sæpissime scalpunt, masticare videntur: tussis adest sicca, interdum nausea, vomitus, singultus accidit, nimius adest appetitus, & contra appetitus interdum planè deiecitur, sitis quoque plerumque infantes lumbricis

lumbricis laborantes vexat. Venter inflatur atque intumescit : aluus interdum supprimitur ; plerumque tamen laxa & fluida est, urinæ plerumque sunt perturbatæ & albæ ; tormina ventris adsunt , & imprimis ubi venter vacuus est , & alimentum vermibus deest ; leniora verò eadem sunt , ubi alimentum abundat. Reliquum corpus extenuatur , ob alimenti, quod lumbrici absument, defectum. Sudorem frigidum sæpe sudant infantes, in facie color ruber apparet, mox iterum pallefcunt. Interdum conuulsivis motibus corripiuntur. Febres quoque sæpe accedunt, eæque satis pranz, colluie illa excrementorum circa vermes putrescente. Ista tamen signa, quæ plerique omnibus communia esse dicunt, magis longis & teretibus, quàm latis lumbricis vel ascaridibus competunt, habentque illi alia signa.

Qui enim lato lumbrico laborant, cibi appetitum nimium habent, & nisi is offeratur, dolorem & morsum in ventre percipiunt, ut aliquando lipothymia corripiantur, nisi statim is offeratur. Aliàs tormina in lato lumbrico sunt mitiora. Ignavior enim est lumbricus latus, & intestinis adhærescit, nec facilè de loco in locum mouetur. Corpus valde extenuatur, & imbecillum redditur, ac alia quædam signa interdum ex modò recensitis adsunt: Hoc verò certissimum Signum est, si cum alui excrementis corpuscula quædam cucurbitæ seminibus similia excernantur.

In ascaridibus vehemens pruritus in ano adest, & assidua ad egerendum irritatio. Hærent enim in intestino recto, idque continuò vellicant; excrementa sunt veluti iumentorum, & malè olent.

Prognostica.

1. Equidem infantes sæpe satis diu lumbricis laborant, sine insigni aliquo detrimento : sæpe tamen graviora, quæ modò enumeravimus, symptomata inducuntur. Prognostica.

2. Minus noxij è lumbricis sunt ascarides, cum sint parvi, & hæreant in intestino recto, loco à partibus nobilioribus remotiore, & per quem non ita difficulter
excer

excernuntur. Aliquando tamen vlcera in intestino recto excitant.

3. Lati quidem lumbrici difficillimè curantur, imò sæpe homini consenescent: graua tamen symptomata vel mortem non facilè inferunt.

4. Longi & rotundi maximè noxij sunt, & varia interdum symptomata inducunt, compertumque est, lumbricos tales non solùm intestina, sed & abdomen perforasse.

5. Melius autem est, si lumbrici hi graciles & extenuati exeant, quàm si crassi, magni, & q. sanguine repleti sint. Si enim graciles sint, indicio est, materiam, qua aluntur & fouentur, non ita copiosam adesse; contrarium si accadat, argumento est, abundare in corpore multos tales humores excrementitios; à quibus incrementum tantum sumserint.

6. Melius est, si lumbrici sint pauci, quàm si multi.

7. Melius etiam est, si lumbrici sint albi; peius, si flauī, liuidi, rubri, nigricantes.

8. Simplici figura lumbrici mitiores sunt; deteriores, qui serpentinam, vel aliam prodigiosam figuram habent.

9. Melius est per aluum, quàm per os vermes exire; pessimum verò, si partes alias perforent, & per eas exitum querant.

10. Lumbrici cum febre magis perniciosi sunt, quàm qui sunt sine febre.

11. Si conuulsio cum stridore dentium atque obmutescencia accadat, periculosum est.

12. Si vermes mortui non vi remediorum aut defectu alimenti eiiciantur, sed causa materiæ morbificæ enecati fuerint, periculosum est, non quia non sit bonum vermes reiici; sed quia prauitatem causæ morbificæ arguit.

Reliqua prognostica videantur loco allegato.

Præser-

Præseruatio.

ratio lū-
bricorū.

Tutius est, præstare, ne lumbrici in infantibus generentur, quàm vt generati enecentur & expellantur.

Præcauetur

Præcauetur autem generatio lumbricorum diætâ & medicamentis. Diætâ sit talis, vt nullo modo ad generationem vermium faciat, sed eam potius impediat, & imprimis victus ratio talis esse debet. Itaque exhibendi cibi boni succi, iique condiendi interdum succo granatorum, aurantiorum, citri. Vitanda verò dulcia, pingua & viscida, imprimis lactis & piscium multus usus, vt & fructus horarij & ficus. Potus in adsuëtis, quod tamen rarò commodum, sit vinum tenue, vel aq. graminis & acetosæ dilutum. Vinum enim lumbricis aduersum est; aut cereuisia pura. Potui rasuram cornu cerui, vel C. C. præparatum, vt & iusculis ac medicamentis admiscere vtile est.

Medicamenta verò quod attinet, imprimis danda opera, vt materia, quæ generationi vermium apta est non detineatur, sed euacuetur, atque exsicceetur, & ad generationem vermium inepta reddatur. Itaque danda opera, vt aliud laxa sit, & materia, è qua forsan vermes generari possent, sensim euacuetur. Hic nonnulli quidem aloën, hi eram picram, rhabarbarum, infantibus forma pilul. & boli exhibenda præscribunt, sed quomodo infantibus talia propinari possint, ipsi viderint: nostris talia frustra præscribuntur; nisi adultiores iam sint. Violenter etiam infundi vix commodè possunt, vt mox dicetur. Commodius est, si infantibus clysteres iniiciantur, vel singulis diebus ante cibum *decoctum sebesten* exhibeatur, vel *rotulæ diaturbith. cum rhabarb.* aut aliæ conuenientes, aut *elect. diasebesten*, aut sirupus aliquis ex decocto plantarum vermes necantium, cum fol. fenæ, agarico & pauxillo rhabarbaro.

Inter medicamenta autem, quæ materiam exsiccant, ac generationi vermium resistunt, commodissima quidam sunt amara, vt *absinthium*, *scordium*, & similia. Verùm quia ista infantes non facilè adsumunt, alia quæ minus ingrata sunt, infantibus interdum exhibenda, vt *decoct. radic. graminis, auriculæ muris, succus limonum, citri.* Interdum etiam gutta j. aut ij. *spiritus vitriol.* in conuenienti liquore propinari potest.

Curatio.

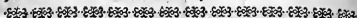
Si autem vermes iam geniti sint, & de eo certis signis constet, danda opera est, ut ij expellantur. Medicamenta autē quæ id præstant, *alleg. loc.* sunt proposita; quædam hic saltem eligemus, quæ infantibus commodè exhiberi possunt. Et si enim nonnulli, ex Antiquis etiam, ut ex P. Ægineta, *lib. 4. de re med. cap. 57.* videre est, suadent, si infantes medicamenta auersentur, ea vi, dentibus diductis, cochleari argenteo fistulato in os usque ad fauces immisso, infundenda esse, ut, velint nolint, tales potiones hauriant: tamen talia facilius præcipiuntur, quàm expediuntur, & quilibet, qui talia tentare velit, faciliè experietur, quia cum difficultate & periculo talia tentantur: & talia medicamenta vi infusa faciliè vomitu ab iis iterum reiciuntur.

Inter medicamenta autem, quæ infantibus commodè exhiberi possunt, utilis est imprimis *corallina*, *semen santonici*, *radices dictamni albi*, C. C. aqua & decoctum radic. graminis. Potest & *mercurius dulcis* locum habere, si cautè exhibeatur, eius nimirum ḡ. viij. in aq. graminis per noctem infundantur, & abiecta postea mercurij substantia, aqua exhibeatur. Pulveres autem tales passim occurrunt, qui infantibus cum lacte vel aq. gramin. vel decocto sebesten à Ḑ. j. ad Ḑ. ij. exhibentur. Et quia aliàs infantes faciliè epilepsię obnoxij sunt, & ex ipsiſ vermibus quoque epilepsia generari potest, commodè iis pulveribus medicamenta contra epilepsiam admiscenda.

Vt Ṽ. Sem. santonici 3. ij. corallina, C. C. præp. an. 3. j. rad. pæon. dictamni albi, magister. corallior. an. Ḑ. j. F. Pulvis. Vel Ṽ. Sem. santonici, corallina, an. 3. j. B. rad. dictamni albi, tormentill. an. 3. B. F. pulvis. Vel exhibeatur essentia fl. persicorum, aut decoctum vel aq. filicis, ab 3. B. ad 3. j. vel pulvis eiusdem à Ḑ. B. ad 3. B. Considerandum tamen hîc, an febris vermibus coniungatur. Nam si febris adsit, frigidis magis utendum, & ea addenda, quæ malignitati repugnant, ut succus limonum, granator, aurantior. acetum, C. C. bezoar. confectio de hyacintho. Vel talis potiuncula exhibeatur. Ṽ. Aq. gramin. 3. iv. sir. acetos. citri 3. j. violar. 3. B.

℥.℞. spir. vitriol. gutt. ij. vel iij. Misc. Exhibeatur cochlear. j. vel alterum.

Deinde & hoc obseruandum, medicamenta vermes necantia, præcipuè amara, per os exhibenda esse, dulcia verò in aluum iniicienda. Ita enim dum amara & sibi aduersa medicamenta auersantur lumbrici, versus inferiora descendunt, & dulcibus eodem alliciuntur, atque ita facilius è ventre exturbantur. Itaque dum vermes necantia medicamenta exhibentur, clyster ex lacte infundatur. Vel ℥. Passulas num. x. caricas num. viij. Coq. in aq. f. Colat. ℥. ℥. iv. vel vj. in quib. dissolue sacchari ℥. j. vel ℥. j. ℞. F. Clyster. Notandum & hoc, non vni saltem medicamento insistendum esse; cùm vni faciliè adfuescant vermes, neque eo abigantur. Extra verò ventri, præcipuè circa vmbilicum, adhibenda medicamenta parata ex iis, quæ vermes enecant. Ideoque vtilia sunt folia persici trita & vmbilico imposita, vel folia persici, absinthium, & lupini, pari pondere coquantur, & ventri imponantur. Vel cuminum cum felle taurino mistum ventri adplicetur. Vel cataplasma ex absinth. hyperico & felle taurino factum. Vel ℥. Pulu. absinth. nigellæ, centaur. minor. sem. santonic. farinæ lupinor. an. ℥. ℞. ol. absinth. q. s. ceræ ℥. ℞. Misc. super igne. F. Vngu. quo venter inungatur. Vel ℥. Pulu. sem. nigellæ, absinth. an. ℥. ij. farinæ lupin. ℥. ij. succi rutæ ℥. j. ℞. absinth. ℥. iv. Vel si succi desint, ol. rutæ. & absinth. F. Cataplasma, quod palmi magnitudine vmbilico imponatur. Vel ℥. Theriacæ ℥. ℞. Dissolu. in succo absinth. & ventri illinatur. Vel ℥. Farinæ lupin. ℥. iv. pulu. aloës, myrrhæ, tanacet. sem. santonic. an. ℥. ij. aceti scordij, ℥. ij. fellis bouis ℥. ℞. succi vel ol. absinth. q. s. F. Cataplasma. Vel tale balneum paratur: ℥. Fol. persicor. absinth. an. q. f. Coq. in aqua, cui infans ad vmbilicum vsque infideat. Si tamen febris adsit, temperatiora adhibeantur. Vt ℥. Succ. portulacæ, fol. persicor. an. ℥. iij. aceti ℥. j. farinæ lapinor. q. s. F. Cataplasma. Reliqua vid. alleg. loco.

CAPVT XXIV.

De Hernia.

Hernia.

HE Hernia egimus, lib. 3. part. 2. sect. 1. cap. 6. & propterea hic saltem quædam infantibus peculiaria adferemus.

Causæ.

Causæ.

Corripiuntur autem pueri hernia, ex intestinorum tenuium in scrotum, laxato vel rupto peritonæo, delapsu. Laxatur autem vel rumpitur peritonæum fletu nimio, tussi, & nimio egerendi aluum, si is adstrictior sit, conatu; in adultioribus verò pueris etiam motu aliquo corporis nimio, præcipuè qui fit diuaticatis cruribus, aut lapsu. Peritonæum enim in infantibus adhuc est minùs solidum. Quapropter si causæ aliqua, qua distenditur vehementer, accedat, faciliè nimis laxari, aut etiam rumpi potest. Alius tamen etiam tumor scroto infantum recens natorum sæpe accidit, qui ad hernias vulgò quoque refertur, in quo peritonæum saluum est, humor verò aquosus in abdomine abundans in scrotum descendit, idque in tumorem attollit.

Signa Diagnostica.

Signa.

Ipse quidem tumor scroti, seu hernia, per se manifesta est. Hoc verò diligenter considerandum, an tumoris sit ex intestinorum in scrotum prolapsu, an verò saltem ex aquoso humore eò defluente. Discernitur autem hoc, quod in enterocèle tumor plerumque est in vna parte scroti, (rarò enim in utroque latere in infantibus peritonæum rumpitur) dextra vel sinistra; & intestina prolapsa tactu percipi possunt. Præterea foramen illud, per quod intestina dilabuntur, digito explorari potest. Tumor verò scroti aquosus plerumque est in utroque latere. Scrotum etiam est magis inflatum, quàm in enterocèle, neque foramen vllum in peritonæo deprehendi potest, neque causæ vlla, quæ enterocelen introducere potuerit, præcessit, sed potius cruditatis signa adsunt.

Prognostica.

Prognostica.

I. Enterocèle in infantibus faciliùs curatur, quàm in adultis;

adultis ; cùm peritonæum adhuc sit mollius , & facilius vniri possit.

2. Nonnulli quidem omnem herniam aquosam deteriorem esse enterocœle statuunt ; sed in infantibus id falsum est. Testatur enim experientia, faciliè discutientibus adhibitis herniam istam aquosam curari , imò sæpe ætatis progressu spontè euanescere, humoribus absumtis.

Curatio.

In hernia intestinali danda imprimis est opera , vt alius sit laxa in infantibus , & ne nimia ciborum copia venter valdè repleatur , infans non multùm ploret , & si iam adultior sit, ab omni motu vehementi abstineat. Deinde infante in dorsum reclinato , intestina molliter reponenda sunt, & emplastrum vel cataplasma conueniens applicandum, qualia *alleg. loco* sunt proposita, & subligaculo alligandus & constringendus. Vel *℥. Arnoglossi, saniculæ* an. 3. *℔. farinæ lentium, lupinor. fl. ros. rubr.* an. 3. *ij. thuris* 3. *j. alumin.* 3. *℔. F. puluis*, cuius sume q. s. & cum album oui *tonquassato* F. Cataplasma, quod loco adfecto imponatur. Vel *℥. Thuris nuc. cupressi, aloës, acatiæ* an. 3. *ij. myrrhæ* 3. *j. F. puluis*, qui excipitur *ichthyocollæ glutine*, & forma emplastri imponatur. Vel *℥. Nuc. cupressi* 3. *ij. balaustior. pulu. rad. consolid. maj. perfoliatæ, saniculæ, berniariæ* an. 3. *j. bdellij* 3. *j. ℔. boli Armeni* 3. *ij. sang. dracon. ð. iv. picis Græcæ* 3. *j. resinæ pini* 3. *vj. Cum terebinth. cera & ol. ouor. F. Ceratum.* Simplex, sed vtile, emplastrum est, si gummi elemi in aceto maceretur, donec acerum in superficie q. cremore obducatur , & postea adfusis aliquot ol. ouor. guttis, igne lento ad Ceroti consistentiam coquatur. Vel *℥. Fol. virid. perfoliatæ, & rad. consolid. maj. recent.* Contundantur minutim & addita *cera nouæ* parte tertia F. emplastrum, quod loco adfecto imponatur. Vel *℥. Radic. consolid. maj. mundatas*, conterantur, & calefactæ linteo albo inducantur, atque emplastri modo loco adfecto imponantur , & post horas duodecim aliud imponatur. Simul etiam quædam medicamenta interna exhibeantur, quæ glutinationem adiuuare possunt. Vt *℥. Saniculæ, arnoglossi* an. *M. ℔. agrimon. M. j. rad. consolid. mai.* 3. *℔. Coq. in*

vase duplici in aquæ lb. j. Colatura dulcoretur saccharo, quæ sæpe calidè infanti propinetur. Vtilissima est & *aurecula muris*, cuius Maio collectæ pulvis singulis diebus infantibus cum pulmentis & aliis cibis præbeat. Idem præstat *pulvis Lunaria minoris*, ex vino rubro, vel decocto consolidæ exhibitus. *Perfoliata* etiam, seu forma pulveris, seu decocti propinata, hernias sanat. Idem præstat *herniaria*. Vel *consolidæ mai. radices* aqua herniariæ, ut moris est, maceratæ, condiantur, & cum eadem aqua, in qua maceratæ sunt radices, sirupus pro conseruatione radicum coquatur, & cum sirupus, tum ipsa radix condita exhibeatur.

Si ab humore aquoso sit scroti tumor in infantibus, ea medicamenta scroto adhibenda, quæ humorem illum discutunt & absumunt. Inungatur propterea scrotum *ol. sambuci, laurino, rutaceo*, vel cataplasma ex *farina fabar. sem. lini, sœnigr. pulvere fl. chamæmeli, sambuci, sem. cumini*, imponatur.

CAP V T XXV.

De Umbilici prominentia.

*Umbilici
prominē-
tia.*

 Ognatum herniæ malum est umbilici prominentia, cum infantibus umbilicus in tumorem sine inflammatione attollitur, & magis, quàm par est, prominet.

Causæ.

Causa.

Accidit autem hoc cum umbilicus rectè non ligatur, & pars eius maior, quàm debebat, relicta est, quæ in altum attollitur, & protuberat ac prominet; vel cum peritonæum laxatum est, & propterea eò loci umbilicus nimium distenditur, & in eum humores aquosi vel flatu sese insinuant: quod fit à fletu nimio infantium aut tussi; vel cum peritonæum iisdem de causis rumpitur, vel cum umbilicus exulceratur, & intestina in umbilicum prolabuntur, quod malum propriè *exomphalon* & *omphalocele* appellatur. Causæ plures ab aliis autoribus solent recenseri, quæ quidem in adultis, sed non in infantibus, de quibus iam agimus, locum habent.

Signa

Signa Diagnostica.

Tumor umbilici manifestus est. Discernendus verò est *Signa.* ab inflammatione, hoc modo: In inflammatione durities est: in umbilico verò prociduo vel prominente tactui cedit umbilicus. Deinde in inflammatione calor & rubor apparet, qui non percipitur in umbilici prominentia, in qua color cutis non mutatur, nec diuersus est color à reliqua cute. Præterea in inflammatione umbilici pulsus & dolor adest, qui in umbilici prominentia non percipitur, nisi intestina valdè prolapsa sint. Tandem etiam inflammatio citò finitur, cum sit tumor calidus: umbilici prominentia diu durare potest.

Causas verò quod attinet, si umbilicus non rectè sit præcisus, facile id ex eius quantitate apparet. Si laxatio sit saltem peritonæi, non ruptio, non ita multum prominet umbilicus, & ferè tumor æqualis semper manet, nec in clamore vel fletu incrementum maius sumit; si verò ruptum sit planè peritonæum, tumor sæpe variatur, & dum infans supinus iacet tumor vix percipitur, cum intestina in suum locum relabantur: contra dum ambulat, vel sedet, incrementum sumit, & imprimis dum flet, clamat, vel lauatur. Vlcus quoque umbilici per se manifestum est.

Prognostica.

1. Si obstetrix umbilicum non rectè præcidat, sed longiorem, quàm par est, relinquat, malum incurabile est; *Prognostica.* magis tamen molestum, quàm periculosum.

2. Si verò umbilicus iam post partum consolidatus postea vel extendatur nimis, vel rumpatur, vel exulceratur, quò recentius malum, eò facilius curatur. Si verò protrahatur, difficulter curatur, & sæpe incurabile euadit.

3. Imò nisi in infantia curetur, potest in adulta ætate, si intestina prolapsa inflammentur, ileum lethalem inducere.

Curatio.

Si peritonæum saltem relaxatum sit, adstringendum ac *Curatio.* roborandum: si ruptum, vniendum & consolidandum.

Et si causæ, quæ peritonæum extendere, laxare, vel rumpere possunt, adsint, æ omnes amouendæ. Danda itaque opera, ut quantum fieri potest, infans à fletu & eiulatu ad quietem & somnum traducatur: si tussis adsit, ea sedetur, aliique omnes motus vehementes vitentur. Balnea etiam non conueniunt, cum vmbilicum laxent. A cibis flatulentis abstinendum cum nutrici, tum infanti. Alius ut sit laxa, danda opera, ne vehementi in excernendo conatu opus sit.

Deinde si peritonæum nimis dilatatum sit, statisque vmbilicum extendant; è pulueris *sem. cumini, bacc. lauri, & farin. lupinor.* part. æqual. cum vino rubro fiat cataplasma, & vmbilico imponatur. Aut fiat sacculus ex *sem. cumini & spica Celtica*, ac in vino rubro coquatur, & vmbilico imponatur. Postea vmbilico adstringentia imponantur, & puluinari superposito vmbilicus fascia conteatur, ne amplius distendi possit.

Si vero peritonæum ruptum sit, intestinis prius in locum repositis, medicamenta, quæ *cap. præced.* in hernia intestinali sunt proposita, vmbilico imponenda, & puluinari superposito fascia vmbilicus arctè ligandus, ne intestina iterum procidere possint. Vtilis est hic *plantago*, & *muscus*, qui in pruno syluestri nascitur, si in vino rubro coquatur & vmbilico imponatur. Forestus in recenti Exomphalo infantium naper natorum quatuor rotulas ad formam stufari seu nummi parui rotundas è corio conficit, easque oxycroceo obducit, & sindone rubra cooperit, & ita unam rotulam vmbilico imponit, nec ante quartum vel quintum diem amouet; postea aliam imponit. Vel mentha cum albumine oui contrita vmbilico imponatur. Vel *℥ss. Pulv. nucum cupress. thuris, myrrhæ, mastich. sarcocollæ, alumin. ichthyocollæ an. 3. j. album ouor. q. s. F. Cataplasma.* Exhibeantur etiam medicamenta ad hernias ventris, ut *radic. symphiti ʒj.* infanti detur. Vel *℥ss. Rad. consolid. mai. corall. rubr. mastich. bursæ pastoris an. 3. j. F. Puluis.* Nonnulli etiam puluerem rad. scrofulariæ cum lacte exhibent. Si vmbilicus sit exulceratus, curatio, ut seq. cap. dicetur, instituenda, vmbilicoque imponendum ol. rosa-

ecum, in quo cerussa lota contrita sit, vel emplastrum gryseum dictum. Reliqua, quæ adultis competunt, petantur, ut dictum, è *cap. de hernia intestinali, & lib. 3. part. 10. cap. 2. de hernia umbilicali.*

CAP. V. T. XXVI.

De Umbilici inflammatione.

Interdum inflammatur umbilicus in infantibus, atque id præcipue accidit post umbilici abscissionem. Dum enim ex dolore, præsertim si ligatura non rectè facta sit, & læsione ab aëre externo, sanguis eo concurrit, inflammationem excitat.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur inflammatio umbilici ex tumore cum duritie, rubore, calore & pulsu.

Prognostica.

1. Si malo huic statim succurratur, non ita difficile curatur.
2. Si verò non rectè tractetur, febris, ob quam infans periclitatur, accidere solet.
3. Si inflammatio in abscessum mutetur, isque rumpatur, intestina, procidunt, ac sæpe infans moritur.
4. Si verò malum protrahatur, interdum contingit, ut occasione inflammationis natura, quæ in utero per hunc locum humorem serosum euacuare solebat, eius officij nondum oblita, iterum ad hunc locum eundem transmittat, atque ita curationem difficilem reddat.

Curatio.

Ut in aliis inflammationibus; ita & hic dolor leniendus; affluxus sanguinis reprimendus, & quod influxit, discutiendum.

Ad dolorem leniendum fiat tale Cataplasma: *℥. Maluæ colt. & contus. 3. j. farin. bordei 3. ℥. lupinor. sæmgr. an. 3. ij. ol. ros. q. s. F. Cataplasma. Vel ʒ. Spicæ Celticæ 3. ℥. terebinth. 3. iij. Cum ol. amygd. d. vel sesamino F. Vnguentum. Ad sanguinem repellendum sequens adhibeatur. ʒ. Pulu. thuris 3. j. acaciæ, psyllij. an. 3. ℥. Cum albumine oui F. Cataplasma, quod umbilico imponatur.*

Suppuratio, quantum fieri potest, prohibenda. Si tamen ad suppurationem & inflammationem perueniat. *℞. Terebinth. ʒ.β. vitell.oui j. ol.rosac. ʒ.ij. Misce. Vel unguentum ex cerussa, lithargyro, terebinthina & ol. sesamino adhibeatur.*

CAPVT XXVII.

De ani procidentia.

Ani procidentia.

¶ Oningit interdum etiam, vt infantibus anus procidat, quod fit ob muscoli, qui eum claudit, laxitatem. Prouenit autem hæc vel à nimia eius humiditate & emollitione, quæ alui fluxum frequentissimè sequitur, vel ob nimium egerendi conatum, qui in tenesmo, & aluo dura accidit, quo anus protruditur extra, reuerti verò in suum locum non potest. Idque eò facilius in infantibus accidit, quia ipsorum corpora sunt humidiora & molliora, & muscoli adhuc laxi & languidi. Aliæ verò causæ, quæ ab aliis autoribus proponuntur, in infantibus vix locum habent.

Signa Diagnostica.

Signa.

Affectus ipse per se manifestus est. An verò proueniat à nimia humiditate, & humoribus ad aluum confluentibus, an verò ex egerendi conatu nimio, faciliè ab adstantibus cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Si à nimio egerendi conatu sit ani procidentia, non ita difficulter curatur; modò maturè auxilium adhibeatur. Quò enim diutius anus extra locum suum fuerit, eò magis alteratur, ac postea difficilius reponitur.

2. Si verò sit à nimia humiditate, difficulter curatur, & præcipuè si fluxus alui ei coniungatur. Perfectè enim malum vix curari potest, antequam fluxus alui cesset. Præterea medicamenta necessaria non faciliè detinentur, sed à fecibus alui eorum actio impeditur.

Curatio.

Curatio.

Curatio tota in ani repositione, & repositi in suo loco retentione consistit. Itaque statim anus in suum locum reponendus. Quod si à tumore eius faciliè fieri non possit,

decocto maluae & althææ fouendus, & oleo lil. alb. inungendus. Aut infans in balneo ex iisdem herbis parato infideat. Deinde vt intestina reposita in suo loco maneant, medicamentis adstringentibus præstandum. Vt ℞. Ros. rubr. balaust. nuc. cupressi. cortic. granat. an. ʒ. ʒ. ʒ. sumach, thuris, mastich. an. ʒ. ij. Coq. in vino austero, & spongia decocto hoc madida anus foueatur. Absoluta fomentatione puluis ex istis medicamentis paratus inspergatur: Vt ℞. Fl. ros. rubr. balaust. an. ʒ. ʒ. ʒ. thuris, mastich. myrrh. an. ʒ. j. F. puluis, qui gossipio exceptus ano imponatur. Aut ex iisdem suffitus fiat, qui cum ita commodè ab infantibus ano excipiat, linteis mundis aq. aluminosa antea madefactis fumus excipiendus, & lintea ano imponenda. Ne quoque anus, vbi repositus fuerit, iterum elabatur, infantes cruribus coniunctis iaceant, & si teneri adhuc sint, crura eorum fasciis colliganda sunt. Abstinendum à balneis, quæ laxare possunt. Plura de hac materia videantur, lib. 3. part. 2. sect. 1. cap. 6.

CAPVT XXVIII.

De Calculo Vesicae.

¶ Requenter etiam in vesica calculus in infantibus *Calculus* generatur, rarissimè verò in renibus: sicut contra *vesica* nes frequentius calculo renum laborant.

Causse.

Qua ratione calculi generentur in corpore humano, *Causse*, in genere, lib. 3. part. 3. sect. 1. cap. 6. & part. 8. sect. 1. cap. 1. dictum, quæ hic repetenda non censeo. In infantibus calculus in vesica præcipuè, vt Hippocrates, lib. 4. de morbis, docet, generatur ex lacte, quod infantes sugunt, quod si sit impurum, non solum lapides, sed & alij morbi ex eo nascuntur. Non tamen quoduis impurum lac calculo materiam præbet, sed illud, quod ex cibis crassis, viscidis, & aliàs materiam calculi producendi aptis generatur; & præcipuè si infans illud nimis auide fugat, ventriculúmque eo oneret, vt inde cruditates generetur. Quod verò lac præstare potest, idem pulmenta ex farina triticea cruda cum lacte cocta possunt, quæ præsentissima

sunt calculi in infantibus materia. Quia tamen videmus, multos infantes tali lacte, & talibus pulmentis vesci, nec tamen omnes calculo corripi, aliæ causæ addendæ sunt. Primò nimirum epatis & ventriculi debilitas aliqua, ob quam assumptum alimentum non rectè coquitur, & inutilia non separantur, sed multum succi illius terrestris, & lapidescentis in chylo relinquitur.

Deinde renum intemperies calidior, ob quam chylus iste, imprimis per vias patentes, attrahitur, & attractus ad vesicam, præcipuè si ea hæreditariam ad calculum dispositionem habeat, peruenit, in ea, ut debet, non alteratur, nec terrestris ac crassa pars æquè ac liquida humori exactè permiscetur, unde vrinæ turbidæ & crassæ fiunt, quæ propterea etiam albæ minguntur, & interdum ardorem vrinæ excitant. E qua vrina non exactè mista subinde aliquid terrestre & crassum subsidet, ac vesicæ adhæret. Quamprimùm verò aliquod calculi rudimentum in vesica cogitur, circa id postea indies noua materia conglobatur & concrescit. Sæpius autem in pueris, quàm in puellis calculus vesicæ generatur: quia meatus vrinarius in foeminis breuior & patentior, quàm in maribus; & propterea materia, quæ calculum producere poterat, faciliùs in foeminis excernitur.

Signa Diagnostica.

Signa.

Cognoscitur calculus vesicæ in infantibus, quod vrinam cum dolore emittunt, eamque guttatim sæpe excernunt, imò sæpe vrina planè supprimitur. Vrina verò, quæ excernitur, est nunc limpida instar aquæ, nunc alba, instar lactis, vel feri lactis; interdum & sanguinis aliquid cum vrina emingitur, & sabulum in vrina apparet. Præterea infantes pruritum in membro virili percipiunt, unde frequentissimè manu id tangunt & scalpunt: Virga tandem subinde ipsis arrigitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Malum non contemnendum est calculus in vesica infantum. Etsi enim infantes non subito iugulat: tamen, si non statim curatur, indies incrementum sumit, & postea non nisi sectione, & calculi extractione curatur.

2. Neque

2. Neque tamen ipsa sectio periculo vacat, sed si lapides sint grandiores, cum infantes, cum adulti moriuntur.

Curatio.

Si ex urinae difficultate & aliis signis appareat, puerum *Curatio.* ad calculum dispositum esse, danda diligens opera, ut eius generatio præcaueatur. Itaque ventriculus alimento nimio non replendus, & ab omnibus cibis crassis, viscidis, & ad calculi generationem facientibus, cum nutritio tum infanti abstinendum. Alius semper laxa sit. Simul verò medicamentis cum internis, tum externis calculi generatio prohibenda. Itaque balneum parandum infanti ex decocto malva, althæa, parietaria, petroselini, anethi, sem. lini, foenigræci. Post balneum loca circa vesicam inungenda unguento dialthæa, ol. lil. alb. scorpionum; & imponendum postea cataplasma ex parietaria viridi, cum ol. lil. alb. vel chamæm. cocta. Exhibeatur verò infanti ʒ. j. vel ij. pulu. vel magister. ocul. cancr. succini albi, sang. hirci præp. cum aq. petroselini; vel gutt. ij. spiritus vitrioli; aut iv. vel v. ol. oculorum cancr. cum eadem aqua. Vel aqua petroselini, eryngij, lappæ maioris, saxifrag. propinetur. Utile etiam est interdum terebinth. Cypriæ 3. ℞. exhibere. Plura videantur *loc. alleg. l. 3. Pract. de calculo vesicæ.*

C A P V T XXIX.

De difficultate & retentione Urinae.

 Vandoque etiam infantes urinam cum difficultate & dolore reddunt, & sæpe guttatim; quandoque etiam urina ipsis planè suppressitur.

Causæ.

Causæ harum affectionum plures in adultis esse possunt, quæ *lib. 3. part. 8. sect. 2. cap. 2. de suppress. Urinae, cap. 4. de stranguria, & cap. 5. de dysuria* sunt propositæ. Verùm in infantibus duæ præcipuè causæ sunt: nimirum humor ille crassus, è quo calculus generari solet, qui stranguriam vel dysuriam inducit; Deinde calculus, qui suppressionem urinae excitat. Causæ autem, è quibus ille humor crassus generatur, *cap. præced. de calculo*, sunt propositæ,

nimirum lac crassum & viscidum, pulmenta ex farina tritici & lacte, caseus.

Signa Diagnostica.

Signa.

Ipse vrinæ retentio per se patet. Si verò vrinæ difficultas adsit, cognoscitur, quod guttatim & cum fletu infantium redditur, atque ipsa vrina est crassa, turbida ac lutulenta. Si calculus adsit, is per catheterem explorari potest, eoque ab orificio vesicæ remoto, vrina rursus profluit.

Prognostica.

Prognostica.

1. Satis graue & periculosum hoc malum est. Etenim si sit à materia crassa, nisi ea maturè tollatur, in calculum degenerat.

2. Si verò ab ipso calculo sit vrinæ suppressio, eadem pericula habet coniuncta, quæ calculus vesicæ.

3. Et ipsa vrinæ suppressio per se periculosa est, præcipuè in pueris; cum nulla excretio naturalis sine periculo in infantibus supprimatur.

Curatio.

Curatio.

Curatio ergo maturè instituenda. Est verò eadem ferè curandi ratio, quæ de calculo modò proposita est. Causa nimirum seu difficultatis seu suppressionis vrinæ tollenda, quæ cum fuerit humor crassus, imprimis danda opera, ut cum nutrix, tum infans, iis alimentis utatur, quæ ad humoris calculo generando apti productionem non faciunt. Deinde exhibenda medicamenta humores illos è primis viis euacuantia, qualia sunt *mel. rosarum solutivum*, *flores cassie*, *terebinthina*. Postea balnea, fomentationes & vnctiones fiant, ex iisdem medicamentis, quæ *cap. præced.* sunt proposita. Exhibeantur quoque medicamenta, quæ *cap. eod.* sunt tradita. Eadem enim & humores illos, qui calculum generare possunt, expellere valent. Vtilis est & *aq. graminis marini*, *ononidis*, *silipendulae*, *decoctum cicurum*. Vel *℥. Sang. leporis j. rad. saxifrag. ʒ. vj.* Comburantur in fictili nouo. Pulueris huius *℥. j.* vel *ʒ. ʒ.* cum vino albo vel aq. conueniente detur.

Si lapis vesicæ orificium obstruat, ex eo amouendus; quod fit vel infante supino collocato, & cruribus conculso,

cusso, vel cathetere immisso; postea curatio ad calculum dirigenda. Plura videantur locis allegatis.

~~~~~

CAPVT XXX.

De Vrina incontinentia.

 Via infantes in prima ætate, dum in cunis iacent, *Vrina in-*
neque dum quid turpe vel decorum sit, intelligunt, *continē-*
vrinam in inuolucra & fascias emittunt, adsuescunt in- *tia.*
terdum huic rei, vt postea adultiores etiam in somno
vrinam in lectum emittant. Sunt præterea nonnulli, qui
inuiti non solum in somno, sed omni tempore vrinam
reddunt.

Causæ.

Ab illa enim consuetudine musculus orificio vesicæ *Causæ.*
claudendo dicatus ita disponitur, vt non pro voluntatis
arbitrio vrinam retineat, sed quamprimùm ab aliqua
eius copia stimuletur, eam, nulla loci & temporis ratione
habita, emittat. Interdum tamen eiusdem sphincteris
adest imbecillitas, dependens à frigida & humida eius
intemperie, contracta à crassorum & frigidorum humo-
rum abundantia, quorum in puerili ætate magna est co-
pia, vel ab obstructione & compressione neruorum ad
sphincterem tendentium ab eadem causâ dependente.
Nonnunquam & calculus vesicæ eundem sphincterem
lædit, vt vesicam claudere, & vrinam continere non pos-
sit. Aliæ causæ, quæ ab autoribus recensentur passim, in
infantibus locum non habent, v. g. aer frigidus, potus
aquæ gelidæ. Neque enim infantibus vnquam gelida aqua
propinatur, neque ita aëri frigido exponuntur, vt sphin-
cter vesicæ ita ab eo refrigerari possit.

Signa Diagnostica.

Affectum hunc in tenellis infantibus cognoscere non *Signa.*
ita facile est; cum etsi aliquid morboſi adsit, id ætati tri-
buatur. Vbi verò infantes iam in ea ætate sunt, vt ipsi
agnoscere possint, non conuenire, vt vrina in lectum
emittatur, idque nihilominus ab iis fiat, vitiosum hoc
esse cuius patet. Neque etiam difficulter innotescit, an
saltem ex consuetudine id fiat, ac verò inuitis acci-
dat;

dat; sicut & , si calculus adsit , is suis signis facile deprehenditur.

Prognostica.

1. Si saltem à prava consuetudine sit hic adfectus contractus , plerumque spontè ætatis progressu corrigitur , cùm infantes iam adultiores facti verecundiæ & pudoris rationem habere discunt , & propterea , ne inter dormiendum tale quid committant , magis solliciti sunt.

2. Si verò à consuetudine in habitum abeat , vel morbose aliquid accedat , & adultiores facti largius bibant , sæpe ad mortem vsque hoc vitium ipsos comitatur.

3. Contra si consuetudo illa quocunque modo aboleatur , ipsa causa non ita difficulter tolli potest ; cùm ætatis progressu illa intemperies corrigatur , & corpus infantis indies siccus euadat.

4. Si à calculo sit iste adfectus , non tolli potest , nisi calculo sublato.

Curatio.

Curatio. Si saltem à mala consuetudine sit iste affectus , adhortatione , minis , & quibus fieri potest modis , infantes eò adducendi , vt pudoris habere rationem discant , & solliciti de reddenda vrina dormiant. Si verò sit ab intemperie frigida & humida , ea per contraria alteranda , ac humor pituitosus absumendus & exsiccandus. Itaque victus nutritis ratio ad calidum & siccum vergat ; cibi que eius condiantur saluia , hyssopo , maiorana , foeniculo , satureia. Infans non multum bibat , eiusque aluus vt laxa sit , detur opera.

Extra regio circa vesicam inungatur exsiccantibus , ol. cassino , irino & similibus. Vel paretur balneum ex sulphure , nitro , & sol. quercus ; nisi thermæ naturales sulphureæ & aluminosæ habeantur. Exhibeatur verò seq. pulvis : ℞. Vesica porci , vel apri , vel ouis tosta , testiculor. lepor. tostorum , gutturis galli tosti an. 3. ss. glandium ʒ. ij. sol. nepetæ , macis an. ʒ. j. F. pulvis. Detur ʒ. j. vel 3. ss. cum aq. sol. quercus. Plura huiusmodi medicamenta proposita sunt , lib. 3. part. 8. sect. 2. cap. 6. quæ ibi videantur.

CAPVT XXXI.

De Intertrigine.

¶ Requenter quoque euenit, vt infantibus cuticula in *Intertri-*
 coxis à vera cute separetur & quasi abradatur, at- *go.*
 que dolor eò loci excitetur, qui infantes insomnes atque
 inquietos reddit, quod malum *Intertrigo* nominatur.

Causæ.

Accidit autem infantibus hoc loco Intertrigo ab vri- *Causæ.*
 næ acrimonia, si linteamina, quibus inuoluuntur infan-
 tes, non crebro mutantur. Etsi verò à nonnullis etiam
 causæ externæ recensentur: tamen in infantibus locum
 non habent, & si infantes sæpius mudentur, vix Inter-
 triginem patiuntur. Si tamen, qui urinam habent acrio-
 rem, huic malo magis sunt obnoxij; vt & qui corpulen-
 tiores sunt; cum sordes in coxis, ob corpulentiam quasi
 corrugatis, iis facilius adhærescant.

Signa Diagnostica.

Malum ipsum per se manifestum est, & abrafa cuticu- *Signa.*
 la cutis viua & nuda ac rubra conspicitur.

Prognosticum.

Malum equidem curatu non difficile est: interim ta- *Progno-*
 men, quia dolorem excitat, vigilias parit, & nisi curetur, *sticum.*
 exulcerationem ea in parte excitare valet.

Curatio.

Non curatur autem hoc malum, nisi causa tollatur. *Curatio.*
 Et proinde linteamina, quibus infans inuoluitur, sæ-
 pius mutanda sunt, ne si vrina madeant & sordida sint,
 malum augeant. Infantes ipsi sæpe lauandi, & abster-
 gendi sunt; & commodum est, si in aqua balnei althææ,
 maluæ, parietariæ, rosæ, fursures coquantur. Post bal-
 neum *nihil album* vel pompholygem albam linteamini
 raro in forma noduli includere, & per eius allisionem
 locum affectum conspergere nostræ foeminæ solent. Vel
 puluis subtilissimus ex *spuma argenti*, *anthera* & *fl. ros.*
alumine vsto ac *thure* paratus inspergatur. Vel locus *un-*
guento de lythargyro, albo, diapompholygos illinatur.

C A P V T X X X I I .

De Macie & Fascinatione.

*Macies
& Fa-
scinatio.*

Tſi macies ad morbos vniuerſales infantium, de quibus ſupra egimus, referri potuiſſet: malumus tamen hoc loco iſto affectu Tractatum hunc concludere. Equidem & adulti ſæpe contabescunt: verum id plerumque fit ob febres, phthiſin, & alios morbos manifeſtos. Infantibus verò peculiariter ſæpe accidit, vt ſine cauſa aliqua ſatis nota contabescant, & licet comedant, tamen inde non rectè nutrantur, nec augeantur.

Causse.

CAN [ε.

Itaque etſi cauſſæ maciei & extenuationis corporis plures ſint in adultis ; hoc loco tamen ſaltem eas proponemus, quæ infantibus peculiareſ ſunt. Primò autem hic occurrit lactis vitium, ſi nimirum illud vel deſit, aut non copioſum ſatis ſit, vel ſit vitioſum, & non temperatum, ſed calidum & ſiccum, vitioſiſque humoribus inquinatum, à quo idoneus corpori alendo ſanguis non generatur. Unde videmus ſæpe infantē, dum ab iſta nutrice aluntur, pæne contabere, dum verò alteri admoventur, bene nutriri & augeri.

*Laetis
vicius.*

Secunda maciei in infantibus causa sunt lumbrici, cum enim chylus in sanguinem, qui totius corporis alimentum est, mutandus, per intestina transeat, si in intestinis lumbrici stabulentur, cum pro suo alimento ei attrahunt, atque ita sanguini generando materia, toti vero corpori nutrimentum subtrahitur, unde macies sequitur.

Vermes
deris.

Tertiò, etsi sanguis generetur, & ad totum corpus nutriendum per venas transmittatur: tamen si in ambitu corporis à vermibus in dorso, brachiis & cruribus, & omnibus ferè partibus externis generatis absumatur, & ab iis nutritio impediatur, itidem infantes emaciantur. Egimus autem de hisce vermibus, *lib. 2. part. 2. cap. 24.* appellanturque vulgò à Germanis *die Miteffer*, oder *Zehrwuerme*, quod alimentum infantium absumant, vnde etsi satis comedant, atque aliàs bene valeant, non nutriuntur, sed penè

penè contabescunt. Suntque vermes hi subtilissimi, & in musculosis dorsi, brachiorum & crurum partibus generantur, & intus in iis & cute hærent, nunquam autem toti prorepunt, sed post frictiones in balneis tantùm capita, instar pilorum nigrorum, exserunt, & ad occursum aëris, frigidiusculi ea retrahunt. Generantur autem ex materia viscosa & vermium generationi apta, in venis capillaribus conclusa, & ob prohibitam transpirationem in hoc vermium genus mutata.

Quartò, antiqua est opinio vulgi, fascinatione infantes contabescere posse, eosque, qui bene valentes ab aliquo conspecti subitò malè valere, imò interdum contabescere incipiunt, Fascinatos, & illam, quæ ad spectu præcipuè fieri creditur, læsionem, Fascinationem nominant, vocabulo à Græco *βασκαλναι*, quod invidere significat, deducto. Et quidem non solùm infantibus, sed & brutorum foetibus teneris, gallinis, agnis, equis, idem accidere posse opinantur, unde illa Virgilij:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos:

Et.

----- Baccare frontem

Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro:

& passim similia occurrunt. Et quidem pluribus modis fascinationem talem fieri posse creditur. Primò visu, de quo allegatus modò Virgilij versus:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Et iam olim vulgi ista fuit opinio, viso infantes fascinari posse, non solùm ab inimicis, invidis, vel sagis, sed & ab amicis, & familiaribus, imò parentibus. De quo Plutarchus, 5. *sympos. cap. 7.* Haud sane ignoras, inquit, quod & amicis, & familiaribus, & parentibus, nonnulli oculum fascinantem esse existimant, usque adeo, ut mulieres non ostendant illis pueros, nec diutius ab istiusmodi hominibus inspectari sinant. Imò hominem sibi ipsi visu nocere posse existimatum fuisse, fabula Narcissi in aqua se adspicientis, ut & Euthelydæ, apud Plutarchum, *loc. alleg.* qui cum sibi pulcer visus esset, propria specie in fôte captus, in morbum incidit, & habitum bonum vna cum pulcritudine

tudine amisit, docet. Deinde idem halitu fieri posse traditur: tertio contactu: quarto sermone, de quo antea allegatum illud Virgilij:

----- *Baccare frontem.*

Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro.

Neque solum malam linguam infantibus nocere posse, sed laudationem amicorum vulgo creditur: quod ut precaueatur, iam olim, dum rem aliquam laudarent, in usu fuit, addere; Græcis *ἀβασκάντης*, Latinis, præfiscine, quasi præter fascinum, seu ne fascineris, hæc dixerō; ut nostris mulieribus, dum vel infantes, vel brutorum foetus teneros laudant, visitatum est addere; Deus te tueatur, id est, Deus auertat, ne laudatione ista fascineris, vel ista laus tibi noceat.

*An detur
fascina-
tio.*

De qua re quid sentiendum sit, ut breuiter dicam, primo visum quod attinet, visu, quatenus visus, infantes fascinari, iisque aliquid damni inferri non posse, certum esse puto; cum visus sit actio immanens, & absoluator per receptionem specierum visibilium in oculum, atque in oculo terminetur, & opinio eorum, qui emissionem spirituum opticorum visionem fieri dicunt, passim solide refutata sit.

Ideoque secundò quod de visu dicitur, de halitu aut vapore potius, seu *ἀνίπλους*, & occultis illis effluuiis accipiendum est, quæ dari & corporibus fieri, vel inde patet, quod canes odoratu vestigia feræ vel heri agnoscunt, obiectumque tale, quod ab hero vel fera absente relictum est, percipiunt; & quod nonnulli felis, etiam cistæ inclusæ, præsentiam in eodem conclauis ferre non possunt, & animo linquuntur, nisi ea amoueat. Imò est pestilenti contagio dari talia effluuia, passim multi cum suo damno experiuntur. Et quidem talia effluuia etsi è toto corpore (quamuis sensibus hominis non percipiantur) effluunt: tamen interdum præcipue ex oculis egrediuntur. Hinc ophthalmia laborantes si quis attentius adspiciat, & ipse ophthalmia corripitur, de quo illud Poëtæ:

Dum spectant oculi laesos, leduntur & ipsi.

Multaque corporibus transitione nocent.

Et mulieres menstruuo laborantes sæpe, si specula lucidissima inspiciant, ea inquinant & contaminant, ut Aristoteles, *libi de insomn. cap. 2.* scribit, & ipsa experientia testatur. Itaque si corpus aliquod sit malè constitutum, qualia sagæ & aliæ anus invidia erga alios laborantes habent, & omnino, si vitiosa sit corporis constitutio, non est impossibile, tales vitiosas *ἀσπίδας & μιάσματα* ex eo, & præcipuè oculis, effluere posse, quæ infantibus noxiæ sint. Quæ autem sit illa vitiosa corporis constitutio, è qua talia effluuia, quæ aliis corporibus nocent transiunt, expirant, explicare in mentis humanæ hac caligine impossibile est; interim effectus docet, rem ita se habere. Et si nihil aliud, vnicum pestilens contagium satis docet, quanta & quàm miranda effluxionum harum sit potentia. Neque enim ad putredinem vel manifestas qualitates hic recurri potest; cum ultra manifestarum qualitatum vires hæc effluuia agant, & in multis eæ reperiuntur, quæ nihil tale præstant. Plinius, *lib. 7. cap. 22.* ex Isigono & Nyphodoro refert, in Africa esse familias quasdam effascinantium, quarum laudatione (proculdubio non voce, sed halitu) intereant probata; arescant arbores; emoriantur infantes, & alibi etiam eiusdem generis esse ibidem tradit.

Afficiuntur autem hoc modo infantes facilius, quàm adulti, quod eorum corpora sunt tenera & talia, quæ à talium caussarum potentia facilius, quàm duriora offenduntur; rariorâ etiam, & in quæ talia *μιάσματα* sese facilius penetrant.

Quod si per tales effluxus corpora infantium lædi possunt, facilius id fiet, si à corporibus talibus tangantur. Ut enim contactu scabies, scorbutus, lues Venerea, lepra, & alij morbi communicantur: ita etiam contactu talium corporum malè dispositorum *μιάσματα* & inquinamenta infantium corporibus communicari possunt.

Tandem vocem quod attinet, vox, quatenus vox, lædere non potest, & ridicula est, imò superstitiosa illa opinio, quæ omnes Nationes ferè peruasit, laudando infantibus noceri posse, & propterea ad præcauendum & auerrucandum fascinum, bona comprecatione opus esse.

Nulla enim vocis ad talia efficienda potentia. Si quid omnino damni voce infertur, id ex halitu prauo, exspirando è corporibus talibus quasi venenatis emisso, prouenit. Vt tamen infans tunc lædatur, morbidam illam ἀσπρίσι & exhalationem infantem tangere necesse est. Cùm verò ij homines, qui infantes laudando lædere creduntur, optima corporis constitutione plerumque sint præditi, & nihil tale ex iis exhalet; præterea eo sæpe interuallò ab infante distent, vt nullus halitus ab eorum ore ad infantem perungere possit: nullo modo infantem, quantumcunque etiam laudent, voce lædere possunt.

Quæ omnia si diligenter perpendantur, nulla, qualis quidem vulgò putatur, datur infantum fascinatio, quæ nimirum visu saltem, vel voce, quatenus talis, fiat: sed vt morbosæ affectus per μίσηται quædam & νοσέει ἀσπρίσι, ac morbosa effluvia, è corporibus ægrotis in alia transferuntur: ita in corporibus non quidem ægris, sed malè dispositis, & quasi venenatis, eiusmodi μίσηται nascuntur, quæ in corpora tenella infantium transfusa, ea lædunt, & vt Poëta loquitur, iis transitione nocent; vt ita homines tali vitiosa corporis constitutione præditi, potius venefici, quàm fascinatores dici debeant. Si quis tamen actionem istam fascinationem appellare velit, per me licet. Et ita dum vulgi ista opinio meritò pro superstitiosa habetur, res ipsa proculdubio, & illa actio occulta non planè damnanda. Nam quod nonnulli, si quid tale accidat, in timorem superstitiosum referunt, quem quis concipiat ex adspectu sagæ, vel alterius inuidi aut maleuoli, id in infantibus locum habere non potest; cùm ij homines nondum, quales sint, agnoscant.

Quod verò Vallesius, de sacra Philosoph. cap. 68. scribit, non verisimile esse, posse cuiquam homini secundum naturam esse vim alteri homini venenosam; nam vt animal animali sit venenosum, facere naturæ dissidium & contrarietatem: ita viperam homini, & hominem viperæ habere salinam venenosam; sed neque viperam viperæ, neque hominem homini adeo habere aduersam naturam: Id ita simpliciter verum non est. Verum quidem hoc est, secundum

secundum naturam, & dum omnia naturaliter sese habent, id fieri non posse, at præter naturam in animali aliquid nasci posse, quod alteri individuo eiusdem speciei noceat, omnes morbi contagiosi, & venenum quod in rabido cane generatur, docet, quod æquè canibus, quàm aliis animalibus noxium est.

Id ipsum verò non solum in corporibus ægris, sed & aliàs malè dispositis, etsi ad speciem sic satis sanà esse videantur, fieri non impossibile est, & venenum in corpore aliquo generari vel cumulari posse, ita ut corpori, in quo est, non noceat, aliis verò noceat, multa exempla docent. Nota est historia puellæ veneno nutritæ, Alexandro M. ad eum perdendum missæ; & Plutarchus, loco allegato, refert ex Philarcho, circa Pontum habitare, quos olim Thybes appellabant, qui non tantum pueris, sed etiam viris perniciosi fuerint. Tabescere enim & ægrotare, qui ad spectum eorum, & halitum ac sermonem exciperent. Et refert I. C. Scaliger, exercitat. 175. sect. 1. ab Indo Cambajæ Regulo filium veneno educatum, qui adultus venenosus adeo factus est, ut muscæ, quæ solo suctu cutem modò perstringerent, interirent. Quem ipsum proculdubio hominibus etiam nocere potuisse, id probat, quod de Poro Indorum Rege narratur, qui serpentibus & venenis quotidie vescebatur, & inde adeo venenosus factus est, ut cæteros homines, vel tactu, vel halitu, vel creatu perimeret. Et memini in historia Indica de alio etiam Rege simile legisse, qui adeo venenosus fuit, ut quos morte mulctare vellet, in eos accersitos expueret, atque hoc modo eos interimeret. Hæc enim omnia monstrant, in homine, etiam ad speciem sano, tam venenatos humores generari posse, ut eorum *midopurga* & excrementa aliis hominibus nocere possint.

Si quis tamen cum Basilio Magno, in homil. de invidia, interdum ad supernaturalem causam confugere, & statuere velit, sagas & maleuolos non per se infantes lædere, sed dæmonem id præstare, simulque sagis persuadere, ab ipsis hoc factitatum esse, cum eo non pugnabo. Nefarii enim & scelerati illi homines pactum cum diabolo

ineunt, vt quos inuidè, liuidè, vel iracundè adspexerint, iis nocere possint; quod tamen non ipsi, sed, permittente Deo, dæmon præstat.

Talis proculdubio fuit ille, de quo Hieron. Vida, lib. 2. bombyc. scribit:

*Quandoquidem memini Thusci alta in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dura rigeant
Ora, grauesque oculi, suffecti sanguine circum,
Fronsque obsæna situ, hirtique in vertice cani:
Ille truci (scelus !) obtutu genus omne necabat
Reptantum, teneras animas paruasque volantes:
Quin etiam si quando hortos ingressus, ubi annus
Exsuis expleto turpem nouus orbe senectam,
Floribus & passim per agros incanuit arbor,
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque anni agricolæ mæsti fleuere caducam.
Nam quocunque aciem horribilem intendisset, ibi omnes
Cernere erat subito adflatos languescere flores.*

Addimus tandem & hoc, cum habitus, qui ad summum gradum peruenit, periculosus sit, vt Hippocrates docet, & qui nitidiores sunt, suspecta sua bona habere debeant, vt Celsus monet: sæpe accidit, vt infantes, cum ad summum sanitatis & pulcritudinis peruenerunt, in morbum subito illabantur; cuius rei causam cum vulgus non intelligat, in fascinationem id refert.

Signa Diagnostica.

Signa.

Infantes si contabescant, intuentium oculis id patet. Causarum verò signa quod attinet, si ex febre vel alio morbo adultis communi extenuentur infantes & contabescant, tales causæ etiam facile cognoscuntur, nec latere possunt. Si verò tales causæ omnes absint, primò diligenter inquirendum, quale sit lac nutricis. Si enim lac sit nimis paucum, vbera sint flaccida & lacte destituta, infantes mammam auide arripiant, in lactis defectum macies illa referenda. Si verò lac adsit, ac sit vitiosum, de eius notis, *part. 1.* dictum, atque imprimis si lac, calidum ac siccum & biliosum, ex ipsa nutricis constitutione, & lactis consistentia ac colore, vitium lactis cognoscitur,

& tunc in lactis vitium causa merito referenda. Si lac accusari non possit, videndum an vermes sint in intestinis, de quorum signis suo loco dictum.

Si nec vermium in intestinis latentium signa adsint, de vermibus illis cutaneis inquirendum, quos vulgò ita agnoscere student. Infantes, quos suspicantur hisce vermibus laborare, in balneum inferunt, & externas corporis partes, ac præcipuè dorsum, manibus, plerumque melle cum pane mixto adhibito, fricant. Ita enim q. capilli quidam cinericei aut nigri è cute erumpunt.

Si verò nulla causa siue externa siue interna adsit, nec ex parte matris vel infantis, aliquid, quod infanti nocere possit, commissum sit, vermium signa adsint, nec remedia aliquid prosint, de fascinatione aut potius læsione propter halitum, aut *psora* venenosum suspicio esse potest. Quapropter inquirendum, quæ foemina infantem tractarint, vel cum eo conuersatæ fuerint.

Prognostica.

1. Si ob lactis defectum vel vitium infans extenuetur, *Prognostica.* malum facile curatur, alia nutrice adhibita.

2. Quid lumbrici in intestinis periculi habeant, antea lib. 3. part. 2. sect. 1. cap. 5. dictum.

3. Macies ex erinonibus seu cutaneis illis vermiculis non difficulter curatur.

4. Si à faga, vel maleuolo aut venenoso homine, per *psora* & occultam impressionem, inducta sit macies, non ita facile curatur, cum illius occultæ qualitatis & malignitatis natura lateat, & propterea contraria medicamenta ei facile opponi non possint.

Curatio.

Qua ratione lactis defectus corrigendus, aut vitium *Curatio.* lactis emendandum, de eo suo loco dictum, nec id hic repetere opus est. Quod si vitium emendari non possit, nutrix mutetur, & alia eligatur, quæ lac vel copiosius, vel melius, prout opus est, habeat. Lumbrici vt necandi & expellendi sint, *alleg. loco* dictum.

Si à vermibus illis in dorso, brachiis & cruribus genitis sit macies, infantes vel lauandi in balneo, in quo micæ

panis, (commodum est, si mel saltem admisceatur)
 coniectæ sint ; vel partes musculosæ, in balneo linimento
 ex farina tritici, vel mica panis triticei & melle confecto,
 illinendæ & fricandæ. Vel *℞. Rad. vitis albae* Mj. Coq. in
lixivia è cinere quercus, & decocto infantis corpus laue-
 tur. Vbi iam vermiculi capita instar papaueris exserue-
 rint, nouacula vel crusta panis ea abradenda, & detrun-
 canda. Idque aliquoties per dierum intervalla repetendū.
 Ad fascinationem multa equidem remedia passim cir-
 cumferuntur, & multa contra fascinationem vulgò fiunt,
 quæ tamen pleraque sunt superstitiosa. Antiquum est, vt
 supra etiam dictum, cum quis quem laudat, addere,
ὕψικάρτος, vel præfiscine dixerit : & nostris foeminis visi-
 tatum est, ei, qui laudatur, bene precari : quod etsi per se
 bonum sit, quia tamen ea opinio accedit, nisi benedictio
 ista aëcedat, laudationem ei, qui laudatur, damno futu-
 ram, id superstitiosum est. Apud nonnullas Nationes ad
 præcauendam fascinationem medium digitum ostende-
 re solent ; alij exspuere, quod ex Plinio sumtum, qui,
lib. 28. cap. 4. percuti fascinationes despuitione affirmat.
 Aristoteles, *sect. 20. probl. 35.* disputat, quam ob causam
 ruta fascinationis remedium sit. Dioscorides, *lib. 3. cap. 89.*
 alyssum commendat, scribitque, si appendatur in domo,
 vbi sunt infantes, arcere effascinationes omnes. Plinius,
lib. 26. cap. 10. radicem orchidis foeminæ fascinis vtilem
 esse scribit. Idem, *lib. 13. cap. 8.* ossicula quædam palma-
 rum ; & *lib. 28. cap. 8.* corium frontis Hyænx contra fasci-
 nationem commendat. Nostrates foeminæ cunis infan-
 tium *conyzam cæruleam*, quam inde *Beruffkrant* nomi-
 nant, contra fascinum imponere solent. Aliis suffitus ex
thure, ligno aloës, radicib. cyperi, caryophyllis, cinamomo, in
 usu est. Q. Serenus Sammonicus, *cap. Infantibus strident-*
tibus, vel strige inquietatis, allium collo appensum laudat,
 dum scribit:

Præterea si fortè premit strix atra puellōs,
Virosa emulgens exsertis ubera labris,

Allia præcepit Titini sententia nesci.

Vel vt alij legunt,

Allia præcepit tundi sententia Vetti,

Qui veteres claras expressit more togatas.

Alij *succinum* & *corallium* collo infantium appendi iubent. Et quidem medicamenta quod attinet, impossibile non est, plantis & gemmis tales vires inesse posse, vt occultis illis inquinamentis, quæ à maleficis corporibus effluunt, resistent; sicut *radix bryoniae* & *ungula alci* appensa contra epilepsiam profunt, & contra alios morbos alia amuleta dantur. Verùm cum illæ occultæ qualitates ignotæ sint, de talibus aliquid certi statuere difficile est. Et propterea experientia, omni superstitione semota, consulenda.

Missis itaque talibus: saltem quædam vulgaria & nota contra maciem infantium remedia addemus. Quæ viscerum internorum vitia corrigant, huc adferre opus non est; cùm alibi sint exposita. Si verò macies oriatur ab intemperie sicca totius corporis, nullum efficacius datur remedium, quàm frequens *balnei humectantis* vsus, quod paratur ex aqua dulci, in qua *malua*, *althæa*, *branca*, *visina*, *caput castrati*, & similia cocta sint. Post balneum inungatur corpus *ol. dulci*, vel *amygd. dulcium*. Si siccitati caliditas adiungatur, balneo *lactuca*, *endiuia*, *violaria*, *papaue- ris capita* addi possunt, & ynguētis *ol. ros.* & *violarum*. Si frigiditas coniungatur, calida admiscenda sunt, vt *fl. chamemeli*, *melilori*, *ol. anethinum*, *chamemelinum*.

CONCLUSIO.

ACCIPE ita, Lector beneuole, etiam Li-
brum quartum Practicae Medicinae, de Mor-
bis Mulierum, cum adiecto Tractatu de mor-
bis Infantium. Qui si forsant tua expectationi
indignaque non respondebit, eum nec meo voto planè re-
spondere, scito. Natus enim est non solum inter istos pu-
blicos bellorum tumultus, qui è fortissimi etiam cuiusque
animo omnes serias cogitationes excutere possint, sed &
inter priuatas calamitates plurimas, quae ut hic recenscan-
tur, opus non est, amicis verò & familiaribus non ignota
sunt. Si quid ergo quod Tibi gratum & utile esse poterit,
in eo reperies, Deo Opt. Max. omnis sapientia Autori,
acceptum feras, si quid secus, id homini adscribas, velim.
Potuissem equidem eum aliquandiu adhuc premere, &
commodiora illum expoliendi tempora expectare: sed quis
ea nobis polliceri ausit? aut quis mane nouit, quid vesper
allaturus sit? Præterea vita summa breuis, quam mihi
superesse ætas ipsa iam monet, spes me vetat inchoare lon-
gas. Et sunt adhuc alia, quæ partim promissa, partim non
promissa absoluenda restant. Quæ quidem omnia me per-
fecturum polliceri non possum: faciam tamen, quamdiu
Deus mihi vitam & sanitatem benignè concesserit, ne
unquam otiosus fuisse videar.

INFERIOR SVM OMNIBVS
BENEFICIIS TVIS, DOMINE,

TIBI GRATIARVM ACTIO, LAUS
ET GLORIA INFINITIS SECVLIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

LIBRI IV.

De Mulierum morbis,

- A**BORTVS, 494. *quo tempore fiat*, 496. *differe-*
rentia, *causse*, *ibid.* *debilitatis infantis causse*,
497. *causse abortus interna*, 499. *externa*, 501.
signa abortus futuri, 506. *Prognostica*, 507. *In-*
dicaciones, 508. *Præseruatio*, *ibid.* *Curatio*. 510
Adscensus vteri. *vide V.*
Adiposa materia in vtero. 511
Alui fluxus *in grauidis*, 462. *in puerperis*. 594
Alui durities *in grauidis*, 468. *in puerperis*. 595
Amuleta partum facilitantia. 523
Ani procidentia. 520
Angina puerperarum. 607
Aqua Vitæ mulierum. 54. 55. 146
Aqua hystERICA. 397
Aqua castitatis. 344
Aqua Embryonis. 472
Aque ex vtero effusio. 469
Arteriarum in hypochondriis & dorso pullatio ex vtero,
342
Ascarides *in vtero*. 71
Atretæ. 6

B

- Balsamus puerorum. 471
Barba in foeminis. 347

INDEX RERVM

C.

C ancer <i>uteri</i> . 41. 105. <i>mammarum</i> .	632
Cibi fastidium in <i>gravidis</i> .	458
Circulus <i>Uterinus</i> .	127
Clitoridis mira excreſcentia.	9
Coecundi impotentia.	357
Conceptio <i>quid</i> . 380. <i>quando fiat</i> .	<i>ibid.</i>
Conceptionis defectus.	354
Conceptus rarus.	375
Conceptionis ſigna, 438. <i>an ex urina poſſit cognosci</i> .	441
Conceptio falſa, <i>cauſſæ</i> , 436. <i>ſigna</i> , <i>prognostica</i> , <i>curatio</i> . <i>ibid.</i>	
& 437	
Cordis affectus ex <i>utero</i> 341. <i>cauſſæ</i> , <i>an arteriæ inflammen-</i> <i>tur</i> , <i>ſigna</i> , <i>prognostica</i> , <i>curatio</i> .	342-343
Cordis palpitatio ex <i>utero</i> .	342
Crines in <i>utero</i> reperti.	71
Crurum inflatio in <i>gravidis</i> .	469

D.

D elirium in <i>puerperis</i> .	590
Dentium dolor in <i>gravidis</i> .	462
Deſcenſus <i>Uteri</i> .	<i>vide V.</i>
Dolor capitis ex <i>utero</i> , <i>cauſſæ</i> . 338. 463. <i>ſigna</i> , <i>prognostica</i> , <i>curatio</i> .	338-339
Dolor poſt partum. 585. <i>cauſſæ</i> , 586. <i>ſigna</i> , <i>prognostica</i> , <i>cu-</i> <i>ratio</i> .	587
Dolor <i>uteri</i> .	<i>vide V.</i>
Debilitas <i>uteri</i> .	<i>vide V.</i>

E.

E patis affectio ex <i>utero</i> .	346
Epatis inflammatio in <i>puerperis</i> .	608
Epilepſia ex <i>Utero</i> , & <i>eius cauſſæ</i> . 332. <i>ſigna</i> , <i>ibid.</i> <i>differentia</i> <i>ab alia epilepſia</i> , 334. <i>prognostica</i> , <i>indicationes</i> , <i>curatio in</i> <i>paroxyſmo</i> ; <i>extra paroxyſmum</i> .	336
Epilepſia <i>puerperarum</i> .	591
Eryſipelas <i>mammarum</i> . 622. <i>Curatio</i> .	<i>ibid.</i>

F.

F ebris alba. 270. <i>amatoria</i> , <i>virginea</i> .	<i>ibid.</i>
Febres ſymptomaticæ <i>puerperarum</i> . 603. <i>comitatae</i> .	<i>ibid.</i>
Febres	

ET VERBORVM.

Febres acutæ puerperarum, 599. <i>quid observandum in curandis febribus talibus puerperarum.</i>	600
Febris lactis puerperarum, 597. <i>caussæ, 598. unde computatio eius facienda, 597. signa, prognostica, 599. curatio, 600. diætæ.</i>	603
Fistulæ colli vteri.	38
Fissuræ ventris in gravidis.	469
Flatus in vteri cavitæte.	80
Fluxus sanguinis menstrui.	<i>vide M.</i>
Fluor muliebris; <i>differentiæ eius à reliquis fluxibus, causssæ, 243. 244. per quas vias fiat, 246. quasnam mulieres corripiat, 247. differentia, ibid. signa, prognostica, 248. Indicaciones, Curatio, 249. Diætæ.</i>	253
Fœtus formatio, 381. <i>tempus formationis, 384. quæ ad illam requirantur, ibid. quot modis formatio lædatur.</i>	<i>ibid.</i>
Fœtus formatio vitiosa, 394. <i>parua & magna corporis statura unde, 396. partium defectus, 398. partium numerus superfluus, 399. causssæ, 410. nanorum generationis caussa. ibid. qua ratione imaginatio fœtum signet, 403. an omnes errores ab imaginatione pendeant, 404. quomodo imaginatio matris possit mouere formatricem in fœtu, 407. quæ imaginatio signet, 408. quomodo animi pathemata signent. 409. quomodo imaginatio.</i>	<i>ibid.</i>
Fœtus lapidefactus.	410
Fœtus debilitas, <i>eius signa, 470. Curatio,</i>	471. & <i>seqq.</i>
Fœtus extractio, <i>per cheirurgica instrumenta, 548. per matrem operam.</i>	450
Fœtum roborantia medicamenta.	471. 510
Fœtum mortuum expellentia medicamenta.	547
Fœtus semianimis <i>in lucem prodiens quomodo tractandus.</i>	524
Fœtuum mortuorum <i>in utero putrefactorum, & per varia loca excretorum mirabiles aliquot historia.</i>	533. & <i>seqq.</i>
Fœtuum plurium generatio.	386
Furor Vterinus.	<i>vide V.</i>
G Angræna Vteri.	<i>vide V.</i>
Gemellorum generatio, 386. <i>caussæ, 387. signa.</i>	388
	Gemelli

INDEX RERVM

Gemelli <i>ut in partu regendi.</i>	524
Glandulæ, strumæ & scrofulæ mammarum.	<i>vide M.</i>
Gonorrhæa, eius causæ, signa, 254. 255. prognostica, curatio.	
255	
Grauidarum regimen & Dieta.	442
Grauidarum curatio in genere.	446
Guaiaci decoctum in intemperie uteri frig. & hum. cum materia conueniens.	61
Gynæcomystax quid.	47
H.	
Hæmorrhoides Vteri.	<i>vide V.</i>
Hæmorrhagia grauidarum.	465
Hernia vterina. 131. mirabilis eius historia.	<i>ibid.</i>
Hydrops vteri.	<i>vide V.</i>
Hymen quid sit, & an detur.	261
Hypochondriaca ex vtero.	344
Hysterica passio, quomodo differat à syncope, ab apoplexia.	
297. 298. ab epilepsia, à lethargo; quomodo hysterica à mortuis distinguantur.	298
I.	
Inflammatiō vteri.	<i>vide V.</i>
Imbecillitas vteri.	<i>vide V.</i>
K.	
Kōa quid.	8
L.	
Ac muliebre duplex.	267
Lac exsugendi artificium sine dolore ex papillis fissis.	651
Lactis & lactationis defectus. 653. causæ, <i>ibid.</i> signa, prognostica, curatio, 654. 655. dieta.	656
Lactis redundantia, 658. causæ, signa, prognostica, curatio, 659. cautio in refriger. & adstring. adhibenda.	661
Lactis coagulatio, eius causæ, 662. coagulatio duplex: τὸ παρὰ τὸν χρόνον, & τὸ πρὸς τὸν χρόνον, <i>ibid.</i> signa, prognosticum, curatio, <i>ibid.</i> &	
664	
Lactis cum vrina excretio.	665
Lac generantia medicamenta.	656
Lac absumentia.	659
Lapides in vtero geniti.	72
	Lapides

E T V E R B O R V M.

Lapides ex vtero excreti. 256
 Ligni sancti destillatum. 61
 Lienis affectus ex Vtero, eius signa, 344. prognostica, curatio.

346

Lithopædium. 410
 Lochiorum retentio, 579. causæ, signa, 580. prognostica, curatio
 per sanguinem fundentia, & vias aperientia. 581. 582
 Lumborum & coxendicorum dolores in gravidis. 465

M.

M Ammarum morbi. 611
 Mammæ geminæ, quadrigeminæ, nimis magnæ, viri-
 les in foeminis, 611. 612. causæ, curatio. 612

Mammarum dolor, 668. curatio. 660

Mammarum gracilitas. 613

mollities & flacciditas. 614

Mammarum tumor ex lacte, eius causæ, signa, prognostica,
 curatio. 615

Mammarum inflammatio, eius causæ, 617. signa, prognostica,
 curatio. 617. 618

Mammarum erysipelas, 622. curatio. ibid.

Mammarum oedema, 623. causæ, signa, prognostica, ibid. cura-
 tio. 624

Mammarum scirrhus, legitimus & illegitimus, eius causæ,
 625. signa, prognostica, 627. curatio legitimi scirrhi, ibid. no-
 thi seu illegitimi. 628

Mammarum glandulæ, scrofulæ & strumæ; earum causæ,
 630. signa, prognostica, curatio. 631

Mammarum cancer, 632. cancer occultus quid, ibid. causæ,
 signa, prognostica, 634. Curatio canceri occulti & non exulce-
 rat, 635. canceri ulcerati curatio duplex, 638. vera, 639. &
 palliativa. 642

Mammarum vlceræ, 644. fistulæ, ibid. eorum curatio. ibid.

Mammarum vasorum angustia, 645. causæ, signa, prognosti-
 ca, curatio. 646

Mania puerperarum. 591

Melancholia Virginum & Viduarum, 327. causæ, 328. signa,
 prognostica, curatio. 629. 630

Membri muliebris meatus plures. 8

Menstruus

INDEX R E R V M

Menstruus sanguinis fluxus , 163. an sanguis iste natura sua prauus, 164. quando incipiat fluere; quandiu fluat; qua periodo fluat, 164. 165. eius spatium, quantitas, qualitas, 166. locus; an conceptio possit fieri absque illo, 167. cur quedam semina eo careant; an qualitate sit vitiosus.	168
Menses mouentia medicamenta.	66
Menses nimis maturè fluentes.	174
Mensium defectus.	ibid.
Mensium suppressio, eius causse, 175. adustio, 180. signa, 184. differentia à grauiditate, 183. prognostica, 185. curatio.	187
Menses mouentia simplicia.	191. & seqq.
Mensium paucitas, eius causse, 205. signa, prognostica, curatio.	106. 107
Mensium stillicidium, 207. causse, 208. signa, 210. prognostica, curatio.	ibid.
Mensium nimius fluxus, 211. causse, 212. signa, 214. prognostica, 215. curatio, 216. per simplicia, & composita.	220
Mensium difficultas in fluxu, unde, eius signa, prognostica, 228. 229. curatio.	230
Menses vitiosi, 231. causse, signa, ibid. cognoscuntur ex colore. 232. prognostica, curatio.	233
Menses inordinati & debitum tempus anteuertentes, 234. causse, signa, 235. 236. prognostica, curatio, 236. 237. acidule & thermae utiliter usurpantur.	ibid.
Mensium tarditas, 238. causse, signa, 238. 239. Indicatio & Curatio, 239. calamintha optimè hic valet.	240
Mensium per aliena loca excretio, ibid. per nares, vomitum, aluum, urinam, oculos & aures, per dentis elisi vulnusculum, mammas, umbilicum, per minimum manus digitum, & annularem, 241. causse, signa, prognostica, curatio. 242. 243. 244	
Menstrua alba.	243
Mentula muliebris, 8. 9. 10. eius causse, ibid. curatio.	20
Mola quid, 416. eius differentie, ibid. causse, 419. signa, 421. prognostica, 423. curatio,	424
Mola post partum relicta.	578
Monstra, 431. eorum causse, 433. præseruatio.	435
Morbus Virgineus, 269. quid sit. 271. causse, signa, ibid. prognostica,	

ET VERBORUM.

stica, 273. *Indicationes, curatio*, 274. *quomodo fiat curatio per chalybis usum*, 276. *quomodo instituitur, si ventriculus afficiatur, si epas, si mesenterium*, 276. *si lien*, 177. *diata*. 280

N Anorum generatio, *caussa*. 410
 Nausea in grauidis. 462
 Nymphomania. 319
 Nymphotomia. *ibid.*

O Obstetricis officium tempore partus. 514
 Odores an percipiat Vterus. *vide V.*
 Oedema mammarum. *vide M.*
 Oleum ℥℥. 303
 Orificij pudendi angustia. *vide P.*

P Apillarum defectus. 649
 Papillæ latentes. *ibid.*
 Papillæ non perforatæ. *ibid.*
 Papilla duplex. 650
 Papillarum fissuræ, *caussæ earum, ibid. præseruatio, curatio. ibid.*

Papillarum color mutatus. 668
 Partus, 477. *naturalis*; 478. *an ossa pubis in eo diuellantur*, 479. *vasorum umbilicalium & pulmonum post partum mutatio*, 480. *tempus partus quod legitimum, quod illegitimum*, 382. & *seqq. varij temporis partus causæ*, 487. *an homo habeat certum nascendi tempus.* *ibid.*

Parturientis regimen, 512. *partus instantis signa*, 513. *partus naturalis modus, ibid. Parturientis officium.* 514

Partus difficilis naturalis, 516. *caussæ, ibid. signa*, 519. *prognostica, ibid. curatio.* 520

Partum facilitantia medicamenta. 521
 Partus vitiosus seu difficilis præternaturalis, 525. *caussæ, signa, prognostica, curatio.* 527. 528

Partus tardus. 532
 Partus nullus, *fœtu in utero mortuo*, 533. *caussæ, ibid. signa*, 535. *prognostica*, 536. *fœtus mortui variæ excretiones*, 538. & *seqq. curatio.* 546

Partus

INDEX REIPVMI

Partus cæsareus, 556. <i>historia eius varia.</i>	<i>ibid. & seqq.</i>
Partus cæsareus cum hernia vterina.	566
Parturientium regimen.	512
Pauli Zacchiæ de partus tempore sententia.	487
Perinæ ruptio, 7. <i>eius curatio.</i>	<i>ibid.</i>
Pedum tumor in puerperis.	591
Pica in gravidis.	459
Pili in mammis reperti.	647
Pleuritis puerperarum, 603. <i>quæ vena in ea secanda.</i>	<i>ibid.</i>
Procidentia Vteri.	<i>vide V.</i>
Pudendi & perinæ ruptura in partu.	589
Pudendi orificij angustia.	5
Pudendi muliebris amplitudo, 6. <i>clausura.</i>	<i>ibid.</i>
Pudendi verrucæ.	25
Puerperarum regimen, 572. <i>Dietæ.</i>	573-574
Purgatio post partum retenta, 579. <i>nimia, 583. causæ, signa, prognostica, ibid. curatio, 584. sanguinis fluxum, sistentia.</i>	585
Pustulæ pudendi, 21. <i>causæ, ibid. curatio.</i>	22
Pus è mammis effluens.	666

R.

R adicis Chinæ decoctum.	61
Rhagades vteri.	<i>vide V.</i>
Res alienæ ex vtero excretæ.	255
Res alienæ per mammas excretæ.	666
Rifus in hystericeis <i>causæ.</i>	296

S.

S alacitas, 353. <i>causæ.</i>	354
Sanguinis menstrui color naturalis qualis esse debeat.	232
Sanguinis menstrui per mammas excretio, 666. <i>curatio.</i>	668
Sarsaparillæ decoctum, 61. <i>destillatum.</i>	<i>ibid.</i>
Secundina post partum relicta, <i>eius causæ, 575. signa, prognostica, curatio.</i>	576
Semen <i>quomodo sit potentia. & actu animatum,</i>	382
Sirupi è chalybo.	278
Sirupus de agresta pro gravidis.	457

E T V E R B O R V M.

<i>Σκλήρωμα</i> vteri.	<i>vide V.</i>
Sterilitas, 354. <i>causſæ</i> , 357. 365. <i>cur</i> <i>crasſæ</i> <i>fœminæ</i> & <i>virginis</i> <i>adultiores</i> <i>non</i> <i>facilè</i> <i>concupiant</i> , 364. 365. <i>differentiæ</i> , <i>ſignæ</i> , 366. <i>incantationis</i> <i>ſignæ</i> , 368. <i>prognostica</i> , 371. <i>Indicationes</i> & <i>curatio</i> , 372. <i>diætæ</i> .	375
Sterilitas <i>ad</i> <i>tempus</i> , <i>eius</i> <i>causſæ</i> , 375. <i>ſignæ</i> , 377. <i>prognostica</i> , <i>curatio</i> .	378
Suffocatio vteri.	<i>vide V.</i>
Superfœtatio, 390. <i>causſæ</i> , 392. <i>differentiæ</i> , <i>ſignæ</i> , <i>prognostica</i> , <i>curatio</i> .	393-394
Symptomata <i>ex</i> <i>vtero</i> <i>varia</i> .	286

T.

T esticulorum & vaſorum genitalium morbi <i>in</i> <i>mulieribus</i> , 139. <i>hiſtoriæ</i> <i>aliquot</i> .	140-141
Tuſſis <i>gravidarum</i> .	463

V.

V Agitus <i>vterinus</i> .	475
Vaſorum <i>vteri</i> <i>angultia</i> , 64. <i>causſæ</i> , <i>ſignæ</i> , <i>ibid</i> . <i>curatio</i> .	65
<i>vaſa</i> <i>vteri</i> <i>aperientia</i> <i>medicamenta</i> .	60
<i>vaſorum</i> <i>vteri</i> <i>præter</i> <i>naturam</i> <i>apertio</i> , 67. <i>ſit</i> <i>tribus</i> <i>modis</i> , <i>ibid</i> . <i>causſæ</i> , <i>ibid</i> . <i>ſignæ</i> , <i>curatio</i> , 69. <i>utiſſimæ</i> <i>sunt</i> <i>crasſantia</i> .	<i>ibid</i> .
<i>veneris</i> <i>appetitus</i> <i>læſio</i> <i>in</i> <i>fœminis</i> , 351. <i>causſæ</i> , <i>ſignæ</i> , 352. 353. <i>prognostica</i> , <i>curatio</i> .	353
<i>venarum</i> <i>in</i> <i>coxis</i> & <i>cruribus</i> <i>diſtenſio</i> .	468
<i>ventris</i> <i>rugæ</i> <i>poſt</i> <i>partum</i> ; <i>Curatio</i> .	595
<i>ventris</i> <i>tormina</i> & <i>dolor</i> <i>in</i> <i>gravidis</i> .	461
<i>ventris</i> <i>tormina</i> <i>poſt</i> <i>partum</i> .	586
<i>ventris</i> <i>tumor</i> <i>in</i> <i>puerperis</i> .	591
<i>ventriculi</i> <i>affectio</i> <i>ex</i> <i>vtero</i> , <i>causſæ</i> , 348. <i>ſignæ</i> , <i>prognostica</i> , <i>curatio</i> .	349
<i>vermes</i> <i>vteri</i> .	71. 256
<i>vermes</i> <i>in</i> <i>mammis</i> .	649
<i>vertigo</i> <i>in</i> <i>gravidis</i> .	463
<i>vigiliæ</i> <i>in</i> <i>gravidis</i> , 465. <i>in</i> <i>puerperis</i> .	590
<i>virginalis</i> <i>adſtrictio</i> , <i>quomodo</i> <i>comparanda</i> .	496
<i>virginitas</i> <i>quid</i> , 257. <i>an</i> <i>detur</i> <i>eius</i> <i>ſignum</i> <i>aliquod</i> , 258.	<i>quid</i>

INDEX R E R V M

<i>quid sit ymen.</i>	261
<i>ulcera ceruicis vteri.</i>	30
<i>ulcera vteri, 136. 589. causa eius fetus in utero mortuus;</i> <i>curatio.</i>	138
<i>vomitus in grauidis, 461. in puerperis.</i>	592
<i>urinæ suppressio grauidarum.</i>	467
<i>urina incontinentia in puerperis.</i>	595
<i>usus & actio vteri duplex.</i>	143
<i>vteri adscensus, 105. an adscendat, ibid. causæ, 112. quomo-</i> <i>do differat à suffocatione Vterina; eius signa, 113. progn-</i> <i>stica, curatio.</i>	<i>ibid.</i>
<i>vteri angustia.</i>	63
<i>vteri constitutio miranda.</i>	<i>ibid.</i>
<i>vteri consensus cum aliis partibus, ut cum cerebro, cor-</i> <i>de, epate, ventriculo, 286. 287. cum liene, cum mammis.</i> 288	
<i>vteri corruptio.</i>	136
<i>vteri ceruicis condylomata.</i>	23
<i>vteri debilitas.</i>	144
<i>vteri dolor, 148. post partum, 149. causæ, ibid. signa, 151. cu-</i> <i>ratio.</i>	152
<i>uterus duplicatus.</i>	70
<i>deficiens.</i>	<i>ibid.</i>
<i>vteri excisio, & eius historie.</i>	127. 128
<i>vteri furor, quomodo differat à salacitate, 315. à pruritu</i> <i>uteri, ibid. causæ, 518. signa, prognostica, Indicationes, cu-</i> <i>ratio, 321. diæta.</i>	325
<i>vteri gangræna.</i>	44
<i>vteri hæmorrhoides.</i>	27. 227
<i>vteri hydrops, 81. cum foetu coniunctus, 83. causæ, 84.</i> <i>differentiæ à conceptione, 86. à mola, ibid. ab inflatio-</i> <i>ne, ibid. ab hydropo ventris; ab inflammatione, 87. cura-</i> <i>tio.</i>	88
<i>vteri inflatio, 73. causæ, 74. signa, 75. differentia à concep-</i> <i>tione, ibid. ab hydropo vteri, 76. à mola, ibid. curatio infla-</i> <i>tionis.</i>	77
<i>vteri intemperies calida, 51. causæ eius, ibid. signa, cura-</i> <i>tio.</i>	51. 52.
	<i>vteri</i>

E T V E R B O R V M.

vteri intemperies frigida, 53. <i>caussa, ibid. signa, curatio.</i>	53. 54
vteri intemperies humida, 55. <i>eius causa, ibid. curatio.</i>	56
vteri intemperies sicca, 56. <i>caussa, ibid. signa, curatio.</i>	57
Vteri intemperies composita, 58. frigida & humida sine materia, & cum materia; <i>eius causa, signa, 58. 59. curatio.</i>	59
vteri intemperies calida & sicca cum bile.	63
Vteri temperies, <i>quomodo cognoscenda, 47. à Veneris appetentia, 49. à pilis pubis, 48. à menstruis, 49. à conceptione.</i>	50
vteri inflammatio. 91. <i>caussa, 92. signa, ibid. prognostica, 95. curatio per venæsectionem, 96. per euacuantia, vomitoria, alterantia, repellentia, infusus, 97. clysteres, dolorem mitigantia, discutientia, 98. suppurantia, abscessus apertionem, 99. diæta.</i>	100
vteri inclinatio, 114. <i>curatio,</i>	130
vteri imbecillitas, 143. <i>caussa, 144. signa, prognostica, 145. Indicationes, curatio, 147. diæta.</i>	147
vterus ab odoribus affectus.	155
vterus an odores percipiat, 156. <i>an eis offendatur in omnibus fœminis, 161. quomodo odores ipsi suffocationem inducant.</i>	<i>ibid.</i>
vteri procidentia, 113. 589. <i>caussa, 114. signa, prognostica, 117. 118. curatio, 119. quomodo reponendus, ibid. quomodo repositus retinendus, 120. præservatio procidentia vteri, 123. diæta.</i>	124
vteri pruritus, 147. <i>an idem sit cum furore vterino; eius causa, signa, prognostica, curatio.</i>	<i>ibid.</i>
vteri rhagades.	36
vteri ruptura.	135
vteri scirrhus, 100. <i>caussa, 101. duplex: legitimus & notus; eius signa, prognostica, 102. Indicatione & curatio.</i>	103
vteri situs mutatus.	105
vteri σκληρώμα.	100
vteri sphacelus.	44
vteri suffocatio, 289. 589. <i>caussa, quæ est vapor malignus, 290. ad quas partes is feratur, & unde eleuetur, 291. quibus suffocatio</i>	

INDEX RERV M

<i>suffocatio uterina familiaris, ibid. quo loco contineatur,</i>	
<i>293. differentia, signa, 294. 295. differentia à syncope, ab</i>	
<i>apoplexia, 297. 298. ab epilepsia, à lethargo, quomodo à mor-</i>	
<i>tuis distinguantur hysterica, 298. signa caussarum, 299. pro-</i>	
<i>gnostica, 300. Indicationes, & curatio in paroxysmo, 301. cu-</i>	
<i>ratio extra paroxysmum.</i>	305
<i>uterum refrigerantia medicamenta.</i>	52
<i>uterum calefacientia simplicia.</i>	54
<i>uteri timor è sanguine in venis.</i>	90
<i>uterus non movetur versus cor.</i>	158
<i>uterus non est animal.</i>	156
<i>vulnera uteri, 135. signa, prognostica, curatio.</i>	ibid.
<i>uteri calorem instaurantia.</i>	146
Z.	
<i>Zaraton Hispanorum qualis tumor.</i>	625

F I N I S.

